Ultimul Impărat

溥仪

PREFAȚĂ

Prezentul volum - "Ultimul împărat", reprezintă traducerea din limba chineză a lucrării autobiografice intitulate în original "Prima parte a vieții mele" scrisă de Aisin Gioro (Aisin = aur; Gioro = numele clanului) Pu I, omul care a fost de trei ori împărat: de două ori al Dinastiei Țhing (țhing = clar, limpede, curat, pur) și a treia oară al statului marionetă constituit de către autoritățile Japoniei în Nord-Estul Chinei, cunoscut sub numele "Manciucuo".

Descendent din clanul Aisin-Gioro, întemeietorul Dinastiei Țhing, Pu I s-a născut în anul 1906. La vîrsta de doi ani, în noiembrie 1908, a fost înscăunat ca cel de al zecelea împărat al acestei dinastii. După o scurtă domnie, la 12 februarie 1912, împărăteasa-mamă, sub presiunea forțelor antimonarhice, a emis, în numele împăratului-copil, Edictul de abdicare. Prin acesta a luat sfîrșit sistemul imperial care dăinuia în China de mai bine de 2000 de ani (primul stat centralizat imperial a fost constituit în anul 221 înaintea erei noastre).

Evoluția situației politice interne, luptele pentru putere între diferite forțe politico-militare au favorizat Restaurația din anul 1917: Pu I a fost, cîteva zile, din nou împărat.

În 1934, Pu I și-a redobîndit, pentru a treia oară, calitatea de împărat, aceasta fiindu-i acordată de către guvernul Japoniei, care l-a instalat în fruntea "Imperiului Manciucuo", stat marionetă format pe teritoriile din Nord-Estul Chinei, cu capitala la Șeniang.

La capitularea Japoniei, în august 1945, Pu I a fost luat prizonier de către armatele sovietice și dus în Rusia. A petrecut 5 ani în închisori din Extremul Orient rusesc și 9 ani în închisori din Nord-Estul Chinei, fără a fi judecat. În 1959 a fost grațiat și eliberat. În ultimii ani ai vieții (1964-1967) a activat ca cercetător științific la Arhivele Conferinței Politice Consultative Chineze și a participat la viața politică a țării, în calitate de membru al Comitetului Național al organismului menționat.

Lucrarea autobiografică "Prima parte a vieții mele", apărută la Peiting, redă viața de la Curtea Dinastiei Țhing: modul de cultivare a unui împărat, intrigile politice, semnificația existenței eunucilor, lupta marilor puteri ale timpului pentru obținerea de piețe în China etc.

Traducătorii țin să precizeze că numele de persoane și localități au fost redate în conformitate cu pronunția în limba română, evitînd astfel neînțelegerile și pronunțiile eronate. Spre exemplu, capitala Chinei a fost transcrisă prin Peiting așa cum se pronunță în limba chineză și nu Beijing cum se transcrie în alfabetul elaborat de China.

ION DOROBANȚU

CAPITOLUL I

FAMILIA MEA

1. Viaţa prinţului de Ciun

M-am născut la 7 februarie 1906 (cel de-al 32-lea an al domniei împăratului Cuang Sü) la Peiţing, în palatul prinţului de Ciun. Bunicul meu, I Huan, al şaptelea fiu al împăratului Tao Cuang (1821-1850), a fost primul prinţ de Ciun. Tatăl meu, Ţai Făng, deşi era cel de-al cincilea fiu al prinţului Ciun, a fost socotit ca cel mai mare; primul, al treilea şi al patrulea fraţi ai lui au murit în copilărie; al doilea - Ţai Thien - a fost luat de împărăteasa Ţhî Si la Curtea Dinastiei Ţhing, devenind mai tîrziu împăratul Cuang Sü (1875-1908). După moartea bunicului, tatăl meu, Ţai Făng, a devenit prinţ moştenitor, iar eu eram cel mai mare fiu din a doua generaţie de prinţi Ciun. Aveam trei ani cînd, la 13 noiembrie 1908, împărăteasa Ţhî Si, bolnavă fiind şi ea şi împăratul Cuang Sü, a hotărît, pe neaşteptate, să mă numească moştenitorul tronului. Astfel am devenit fiul adoptiv al împăratului Thung Gii (1862-1874) şi împărătesei Ţhî Si şi deci urmaşul de drept al vărului acestuia - Cuang Sü. După venirea mea la Curte, la un interval de două zile, Cuang Sü şi Ţhî Si au murit. La 2 decembrie am urcat pe tronul imperial ca cel de-al zecelea şi ultimul împărat al Dinastiei Ţhing (1644-1911), sub denumirea de Süan Thung.[1]

La mai puţin de trei ani de la urcarea pe tron a izbucnit revoluţia din 1911, iar eu am fost obligat să abdic.

Amintirile mele încep de la data abdicării, dar pentru a-mi expune prima parte a vieţii şi ca să fie cît mai clar totul, este mai bine să încep cu prezentarea bunicului şi a palatului prinţului de Ciun.

---

1 Potrivit tradiţiei chineze, fiecare împărat dădea o denumire (titlu) perioadei în care domnea. Perioada domniei lui Pu I s-a numit Süan Thung.

Familia prinţului de Ciun a servit-o cu credinţă pe împărăteasa Ţhî Si timp de o jumătate de secol, în cei mai negri ani de la sfîrşitul Dinastiei Ţhing. Mai ales prinţul de Ciun şi-a pus întreaga viaţă în slujba ei.

Bunicul meu s-a născut în 1842, în cel de-al 22-lea an de domnie a împăratului Tau Cuang, şi a murit în 1890, cel de-al 16-lea an de domnie a împăratului Cuang Sü. Citind în "Cronica de jad" a familiei imperiale, se poate vedea că, în afară de faptul că la vîrsta de 10 ani, cînd fratele său Sien Făng a devenit împărat (1851-1861), a primit, potrivit regulii, titlul de prinţ districtual, el s-a bucurat de prea puţine onoruri în timpul celor 11 ani de domnie a acestuia. În schimb, în timp de numai şase luni după moartea împăratului Sien Făng, adică în prima jumătate de an de domnie a împărătesei Ţhî Si, el a primit, pe neaşteptate, numeroase titluri şi funcţii. Avea numai douăzeci şi unu de ani. Atîtea onoruri pentru un tînăr de 21 de ani au fost posibile datorită faptului că sora soţiei lui devenise împărăteasă. Dar, desigur, nu numai aceasta a fost cauza. Îmi amintesc de o poveste auzită în copilărie: în timpul unui spectacol dat de o trupă de artişti în palatul nostru, cel de-al şaselea unchi al meu, văzînd o scenă sîngeroasă, s-a speriat şi a început să plîngă. Bunicul s-a ridicat în picioare şi a strigat de faţă cu toată lumea: "Ce ruşine! Eu, la vîrsta de 21 de ani, l-am capturat singur pe Su Şun. Dacă eşti aşa fricos, cum vei putea să-ţi asumi conducerea ţării?". De fapt, capturarea lui Su Şun a fost punctul de plecare al ascensiunii rapide a bunicului meu.

Cazul Su Şun s-a petrecut în anul 1861. După cum se ştie, cel de-al doilea război al opiului (1856-1860) s-a încheiat cu tratate umilitoare pentru China. Împăratul Sien Făng, refugiat la Jăhă,[1] bolnav fiind, înainte de a-şi da obştescul sfîrşit, i-a convocat la el pe cei trei miniştri şi cei cinci mari demnitari militari care-l însoţiseră în refugiu şi le-a adus la cunoştinţă că a hotărît să-l numească drept urmaş la tron pe fiul său Ţai Ciun, în vîrstă de şase ani.

1 Una din reşedinţele de vară ale împăraţilor Dinastiei Ţhing situată în nord-estul Chinei.

Totodată i-a numit pe cei opt demnitari prezenţi membri ai Consiliului de regenţă. A doua zi, împăratul Sien Făng s-a stins din viaţă şi, respectîndu-i voinţa, cei opt demnitari l-au proclamat pe Ţai Ciun împărat, sub denumirea domniei de Ţhî Siang; întreaga putere a trecut în mîinile lor.

Din cei opt regenţi, cele mai importante persoane au fost doi prinţi şi ministrul Su Şun, figura centrală. El era urît de nobilimea manciuriană[1] care socotea că promovează prea mulţi demnitari din rîndul naţionalităţii Han.[2] Totodată, Su Şun avea reputaţia de om dur, atît în relaţiile interne cît şi externe, ceea ce a dus la căderea sa. În fapt, cauza principală a dezastrului acestuia a fost ostilitatea puternică între gruparea sa şi noile forţe în creştere din acel timp, cu alte cuvinte el nu a cunoscut puterea pe care o avea prinţul Cung (I Sin) ca urmare a relaţiilor sale cu străinii de la Peiţing.

În timpul domniei împăratului Sien Făng, prinţul Cung (al 6-lea fiu al împăratului Tau Cuang) nu era o personalitate marcantă. Cu toate acestea, împăratul Sien Făng, refugiindu-se la Jăhă, l-a lăsat la Peiţing să negocieze pacea după cel de-al doilea război al opiului. Această treabă dificilă i-a adus unele avantaje. În numele Dinastiei Ţhing, el a încheiat pacea cu armatele unite ale Angliei şi Franţei, acceptînd tratatul de la Peiţing,[3] de o umilinţă nemaiîntîlnită. Încheierea tratatului i-a adus mari recompense din partea străinilor. Acest "unchi împărătesc" sprijinit de străini nu s-a împăcat cu gîndul că ocupa locul doi, după Su Şun şi partidul său. În această direcţie el a fost sprijinit şi de nobilimea manciuriană şi alte înalte oficialităţi, duşmani politici ai lui Su Şun. Pe acest fond a fost adus în secret de la Jăhă edictul celor două împărătese.

Una din cele două împărătese era prima soţie a împăratului Sien Făng - doamna Niu Hulu care primise numele de Ţhî An, cunoscută, de asemenea, sub denumirea

1 Manciurienii, naţionalitate din nord-estul Chinei. Dinastia Ţhing era de origine manciuriană.

2 Naţionalitatea Han - chinezi.

3 Tratatul de la Peiţing, 1860, semnat în urma celui de-al doilea război al opiului.

de Împărăteasa de Răsărit. Cealaltă era împărăteasa Ţhî Si[1] căreia i se mai spunea şi Împărăteasa de Apus. Împărăteasa de Apus iniţial a fost una dintre concubinele împăratului; născîndu-i un fiu, a fost ridicată la rangul de primă concubină imperială, cea de-a doua consoartă a împăratului. După moartea împăratului Sien Făng, nemaiavînd un alt fiu, i-a urmat la tron Ţai Ciun şi astfel Ţhî Si a devenit împărăteasă-mamă. Nu ştiu cum s-a întîmplat că imediat după ce Ţhî Si a devenit împărăteasă s-a făcut propunerea ca amîndouă împărătesele să participe la regenţă. Această propunere s-a lovit de împotrivirea lui Su Şun şi a adepţilor lui, motivîndu-se că în istoria Dinastiei Ţhing nu a mai existat un asemenea precedent. Acest lucru nu a deranjat-o prea mult pe împărăteasa Ţhî An, care era lipsită complet de ambiţii politice, dar a stîrnit mînia împărătesei Ţhî Si. Ea a convins-o, mai întîi, pe împărăteasa Ţhî An că cei opt regenţi sînt nişte conspiratori necredincioşi şi apoi a obţinut aprobarea acesteia de a trimite o scrisoare secretă prinţului Cung, prin care îl convoca la Jăhă, să se sfătuiască asupra modului cum trebuia acţionat. Pentru consolidarea puterii obţinute, Su Şun şi cei şapte regenţi au făcut totul spre a împiedica întîlnirea dintre prinţul Cung care se afla la Peiţing şi cele două împărătese refugiate la Jăhă. La vremea respectivă, au circulat multe poveşti despre şiretlicurile folosite de împărătese ca să intre în legătură cu prinţul Cung. Unii spun că scrisoarea celor două împărătese a ajuns la Peiţing dusă în secret de un bucătar; alţii spun că Ţhî Si avea un eunuc favorit - An Dăhai - pe care s-a prefăcut că-l învinuieşte de anumite nereguli şi l-a trimis la Peiţing să-şi primească pedeapsa. Şi pe această cale mesajul a ajuns în capitală, în mîna prinţului Cung. Acesta, îndată ce l-a primit, a cerut audienţă la împărătese la Jăhă. Partidul lui Su Şun a încercat să-l împiedice să se întîlnească cu cele

1 Împăratul Sien Făng, care a domnit între 1851 şi 1861, a avut printre numeroasele sale concubine o fată din clanul manciurian Iehonala care, aducînd pe lume pe singurul fiu al împăratului, a fost ridicată la rangul de împărăteasă iar după moartea împăratului a devenit împărăteasa-mamă Ţhî Si.

două împărătese, sub pretextul că era mult mai important ca el să rămînă la Peițing. Nereușind, au fost invocate vechile reguli ale Curții după care un bărbat nu putea să se vadă cu cumnata sa, dar tot fără succes.

Și despre întrevederea dintre prințul Cung și împărătese au circulat unele istorii. Una dintre acestea arăta că prințul Cung a intrat în palat deghizat în șaman;[1] alta că prințul Cung i-ar fi spus lui Su Șun că ar fi bine să participe la întrevedere, pentru a asigura securitatea, ceea ce l-a determinat pe acesta să nu mai intervină. O altă legendă vorbește de faptul că, atunci cînd prințul Cung s-a dus să se roage pentru sufletul împăratului, împărăteasa Țhî Si l-a trimis pe An Dăhai să-i ducă un bol cu tăiței, pe fundul căruia era ascuns edictul[2] ce conținea hotărîrea de înlăturare a regenței. Într-un cuvînt, indiferent de metodele folosite, rezultatul a fost că prințul Cung și împărătesele s-au pus de acord. Ca urmare, după întoarcerea împărăteselor la Peițing, prințul a fost învestit cu un nou titlu, iar cei opt regenți au fost arestați. Celor doi prinți care făceau parte din regență li s-a permis să se sinucidă, iar Su Șun a fost decapitat. Ceilalți au rămas în închisori ori au fost exilați. Anii de domnie a lui Țai Ciun au primit o nouă denumire - Thung Gii.[3] De la această dată începe "politica conducerii de după perdea",[4] în fapt domnia împărătesei Țhî Si, care a durat 47 de ani. Meritul cel mai mare al bunicului meu în această lovitură de palat a fost arestarea lui Su Șun la Panpitien în timp ce escorta

---

1 Vrăjitor, magician.

2 Edictul respectiv a fost emis în numele împăratului Țai Ciun și avea următorul conținut: "Tatăl meu, fostul împărat, fiind pe patul de moarte le-a poruncit lui Țai Iuan, Su Șun și celorlalți să mă proclame pe mine prinț moștenitor, dar el n-a spus niciodată nici un cuvînt despre dreptul lor de a-și asuma puterea ca regenți. Su Șun și ceilalți trebuie să fie demiși din aceste posturi și arestați pentru crima de a fi falsificat edictul imperial".

3 În traducere, "guvernare în comun a lui Țhî Si și Țai Ciun".

4 Politica conducerii de după perdea - împărăteasa era așezată în spatele tronului, după perdea, de unde șoptea împăratului hotărîrile ei.

sicriul cu corpul neînsuflețit al împăratului spre capitală. În urma acestui act bunicul a căpătat onorurile de care am amintit mai sus.

În al treilea an de domnie a împăratului Thung Gî, el a fost ridicat în rang, iar în al 11-lea an a primit gradul de prinț. După 13 ani de domnie, împăratul Thung Gî s-a săvîrșit din viață, urmîndu-i la tron Cuang Sü, iar bunicul meu a fost numit prinț cu dreptul de a transmite urmașilor această titulatură. În mod normal, titlul de prinț se pierdea o dată cu încetarea din viață a celui care-l obținuse. În timpul domniei împăratului Cuang Sü, prințul Cung și-a pierdut multe din favoruri, în timp ce bunicului meu i s-au adăugat alte onoruri, ajungînd pe culmile gloriei.

În palatul prințului Ciun am văzut numeroase tablouri cu maxime scrise de mîna bunicului meu, care atîrnau pe pereții din camerele fiilor și nepoților săi. Printre altele, îmi amintesc foarte bine de o maximă din unul din tablouri: "Sănătatea și norocul aduc alt noroc. Favorurile imperiale aduc alte favoruri". În acea vreme socoteam că bunicul meu era un om foarte mulțumit de sine, dar acum văd altfel lucrurile: gîndesc că comportarea lui din timpul spectacolului amintit n-a urmărit dojenirea fiului său.

Dacă prințului Ciun, la vîrsta de 21 de ani, îi lipseau cunoștințele istorice, el, care a trecut prin 13 ani de domnie în timpul împăratului Thung Gî, cu siguranță că avea o experiență bogată. Ca membru al familiei imperiale, desigur că a cunoscut mult mai multe lucruri decît cei din afară în legătură cu moartea împăratului Thung Gî și a soției lui și trebuie să fi fost mult mai afectat de acestea.

Istoriile romanțate vorbesc de moartea împăratului cauzată de o boală venerică netratată, dar din cîte am auzit eu cauza morții lui a fost variola și notările unui cunoscut oficial confirmă acest lucru. Variola nu este o boală mortală, dar în timpul bolii împăratul Thung Gî a primit un șoc și nu a mai putut fi salvat. Se spune că faptele s-au petrecut cam așa: într-o zi, împărăteasa l-a vizitat pe împărat, care zăcea în pat bolnav, și, izbucnind în lacrimi, l-a întrebat pentru ce soacra ei, împărăteasa Ţhî Si, o ceartă și o amenință mai tot timpul. Thung Gî a sfătuit-o să aibă răbdare că în viitor vor veni zile mai bune și pentru ea. Ţhî Si nu și-a iubit niciodată nora și pusese oameni s-o urmărească și pe ea și pe fiul ei. Spunîndu-i-se

că aceasta s-a dus să se plîngă împăratului, ea s-a ascuns într-o încăpere alăturată să asculte. Aceştia n-au apucat să schimbe decît cîteva cuvinte, că ea a dat buzna în cameră şi, furioasă, a apucat-o pe împărăteasă de păr şi a început s-o lovească fără milă, strigîndu-i să se pregătească de pedeapsa cu nuielele. Numai după ce Thung Gií speriat a leşinat, Ţhí Si a încetat s-o mai lovească.

După moartea lui Thung Gií, Ţhí Si a dat întreaga vină pe împărăteasă şi a poruncit să i se limiteze consumul de alimente şi băutură. După două luni a murit şi împărăteasa, ca urmare a chinurilor la care fusese supusă.

Nici după moartea împărătesei ura lui Ţhí Si n-a încetat. Ea l-a demis pe tatăl acesteia din toate funcţiile. În al doilea an, un cronicar al Curţii a înaintat un memoriu arătînd că se vehiculează tot felul de poveşti în legătură cu moartea împărătesei: unele că a murit din disperare, altele din cauza foamei, drept care cronicarul respectiv şi-a pierdut slujba.

Era un secret public faptul că relaţiile împăratului Thung Gií cu mama lui, împărăteasa Ţhí Si, au fost foarte proaste. Un bătrîn eunuc mi-a povestit cum într-o zi, ca de obicei, împăratul Thung Gií s-a dus la împărăteasa de Răsărit (Ţhí An) să-i prezinte respectele sale. De această dată era de faţă şi mama lui, Ţhí Si, dar el nu i-a adresat nici un cuvînt. În timpul domniei lui Thung Gií, Ţhí An nu se amesteca în treburile politice, în timp ce Ţhí Si îşi formase deja un grup din persoane de încredere de la Curte. Împăratul nu putea să ia nici o hotărîre fără a se consulta, în prealabil, cu Ţhí Si. Acesta era adevăratul motiv al neînţelegerilor dintre mamă şi fiu. Ţhí Si era o persoană avidă de putere şi n-ar fi acceptat să renunţe la nimic din ceea ce-i cădea în mînă. Din punctul ei de vedere, principiile de conduită morală, regulile codului strămoşesc existau spre a-i servi interesele şi nu să-i limiteze drepturile. Pentru păstrarea puterii şi prestigiului, nu ţinea seama nici de fiul ei, nici de rude, nici de demnitarii de la Curte: cei care i se supuneau prosperau, cei care nu, erau înlăturaţi. După moartea împăratului Thung Gií, adevăratul caracter al împărătesei a ieşit şi mai clar la iveală. Dacă bunicul meu n-ar fi văzut limpede acest lucru, nu s-ar fi speriat de moarte cînd a aflat că fiul său este chemat la Curte spre a fi întronat ca împărat. Unul

din demnitarii care au fost prezenţi la întrunirea Consiliului Imperial scrie în memoriile sale că atunci cînd Ţhî Si l-a proclamat pe Ţai Thien viitor împărat, a cărei domnie a primit denumirea de Cuang Sü, bunicul meu a căzut în genunchi plîngînd şi a leşinat.

Conform codului strămoşesc, în cazul în care împăratul nu avea urmaşi, prinţul moştenitor trebuia să fie numit dintr-o generaţie tînără din ramura cea mai apropiată. Era normal ca după moartea lui Ţai Ciun, împăratul Thung Gií, să fie ales cineva din familia Pu, dar în felul acesta Ţhî Si ar fi devenit mamă de fost împărat şi n-ar mai fi putut să conducă. Ca urmare, ea nu i-a numit un moştenitor fiului ei şi l-a adoptat pe nepotul ei, Ţai Thien, noul împărat Cuang Sü, pe care l-a numit urmaş la tron. Un cronicar al palatului notează că la acea întrunire nimic nu a putut să schimbe voinţa lui Ţhî Si. Ea a fost de acord numai cu un singur lucru: în caz că noul împărat va avea un fiu, acesta va fi socotit urmaşul de drept al lui Thung Giî. În notele cronicarului se arată că în acea zi Împărăteasa de Răsărit nu a fost prezentă la întrunire, ci numai Împărăteasa de Apus. Ea a declarat în faţa marilor dregători îngenuncheaţi: "Noi, cele două împărătese, ne-am sfătuit şi am hotărît să nu alegem pe cineva în vîrstă...". Dacă nici chiar Împărăteasa de Răsărit, singura care ar fi putut cît de cît s-o mai influenţeze pe Ţhî Si, nu a fost de faţă să-şi spună părerea, oricît ar fi plîns şi ar fi leşinat bunicul meu, nu se mai putea face nimic.

Din acel moment în istoria vieţii lui a început o etapă interesantă: Ţhî Si îi acorda onoruri după onoruri iar el le refuza. În anul în care Cuang Sü a fost adus la Curte, bunicul meu a renunţat la toate funcţiile şi titlurile, cu excepţia celui de prinţ ereditar, la care dacă ar fi renunţat n-ar fi putut să-l mai recapete.

Începînd de atunci, o perioadă de cîţiva ani el s-a ocupat numai de supravegherea studiilor împăratului. După ce prinţul Cung a căzut în dizgraţia împărătesei Ţhî Si, i-a încredinţat bunicului meu funcţii importante, dar el şi-a păstrat prudenţa.

Împărăteasa Ţhî Si a poruncit marilor demnitari ca în toate problemele majore să fie consultat, în prealabil, bunicul meu, ceea ce însemna sporirea şi mai mare a atribuţiilor sale. Potrivit obiceiului, băiatul căsătorit era so-

cotit major. Dacă Cuang Sü s-ar fi căsătorit, Ţhî Si ar fi trebuit să renunţe la putere, lucru cu care nu se putea împăca. Înainte de căsătoria lui Cuang Sü, bunicul meu, I Huan, a înaintat un memoriu prin care împărăteasa era rugată să continue să guverneze. Tot el a primit misiunea importantă de a crea flota modernă a dinastiei, după care împărăteasa l-a trimis s-o inspecteze în numele ei, însoţit de unul din eunucii de încredere. Împărăteasa i-a oferit privilegiul să fie purtat în lectica de culoare galbenă,[1] dar el n-a cutezat niciodată să se folosească de ea.

Aceste sentimente de precauţie şi teamă s-au manifestat nu numai în toate faptele şi vorbele sale, dar au lăsat urme chiar şi în viaţa de familie. Acasă afişase diverse inscripţii care să amintească lui şi familiei sale despre pericolul de a ajunge prea sus. Pe una din inscripţiile din camera copiilor se putea citi: "Cum se face că, cu cît averea este mai mare, cu atît necazurile sînt mai mari? Cei care au bani mulţi, au şi curaj, nu se tem de nimic şi nu se opresc pînă nu distrug totul". În realitate nu era vorba de bogăţie, ci de teama de a nu fi lovit de năpastă. Interesant este faptul că în cel de-al doilea an al domniei lui Cuang Sü, 1876, bunicul a înaintat un memoriu în care arăta că este posibil ca în viitor, cineva, folosind precedente istorice şi poziţia lui la palat, să propună să i se acorde noi onoruri. El mai arăta în memoriu că, dacă s-ar întîmpla aşa ceva, cel care va face o asemenea propunere va fi considerat un om de nimic. A cerut ca acest memoriu să fie păstrat la Curte pentru a servi drept argument împotriva unor asemenea oameni. După cîţiva ani, într-adevăr lucrurile s-au petrecut aşa cum a prevăzut el. În anul 15 al domniei lui Cuang Sü, un guvernator a propus să i se acorde bunicului meu noi titluri. Luînd cunoştinţă de această propunere, Ţhî Si s-a înfuriat atît de tare încît guvernatorul speriat, sub pretextul doliului în urma morţii mamei sale, n-a mai avut curajul să iasă din casă timp de trei ani de zile.

1 Culoarea galbenă era folosită numai la curtea palatului şi de către împărat.

Fără îndoială că după venirea lui Cuang Sü la Curte bunicul meu a avut prilejul să cunoască şi mai bine adevăratul caracter al cumnatei sale. În timpul domniei lui Cuang Sü (1874-1908) ea devenise foarte crudă. Odată, un eunuc, care juca şah cu ea, a zis: "Sclavul Majestăţii Voastre ucide calul acestui venerabil strămoş". Ţhî Si a sărit în sus furioasă şi a strigat: "Eu îţi voi ucide toată familia!". Şi a poruncit să fie dus şi bătut pînă şi-a dat sufletul. Ţhî Si ţinea foarte mult la părul ei. Într-o zi, în timp ce o pieptăna, eunucul i-a smuls un fir de păr. Speriat, a vrut să-l ascundă, dar Ţhî Si l-a observat prin oglindă şi a poruncit să fie bătut fără milă. Eunucii care o serveau mi-au povestit că toţi se temeau de ea, cu excepţia lui Li Liening, eunucul favorit. Cînd le venea rîndul s-o servească, toţi tremurau de frică. O dată cu bătrîneţea ea căpătase un tic facial şi se ferea să fie observat. Cînd un eunuc s-a uitat la ea puţin mai insistent, l-a întrebat: "La ce te uiţi?" Eunucul nerăspunzînd, a fost pedepsit cu cîteva zeci de lovituri de baston. Auzind despre această întîmplare, ceilalţi eunuci nu mai îndrăzneau să ridice capul în timp ce o serveau. Furioasă, împărăteasa le striga: "De ce ţineţi capul plecat?" Ei nu răspundeau şi ea poruncea să fie bătuţi. Într-o zi, împărăteasa l-a întrebat pe un eunuc cum este vremea iar acesta, folosind limbajul de la ţară, a răspuns: "Azi e frig-frig." Lui Ţhî Si nu i-a sunat bine expresia şi a poruncit ca eunucul respectiv să fie pedepsit. Nu numai eunucii dar chiar şi femeile care serveau la Curte erau deseori bătute.

Pedeapsa cu bătaia pînă la moarte a slugilor nu era un fapt neobişnuit la Curtea Dinastiei Ţhing. E posibil ca aceste lucruri să nu-l fi impresionat prea mult pe prinţul Ciun, dar moartea, pe neaşteptate, a Împărătesei de Răsărit - Ţhî An, în cel de-al 7-lea an de domnie a împăratului Cuang Sü (1881), l-a înfricoşat. Se zice că împăratul Sien Făng, înainte de a muri, era îngrijorat că atunci cînd cea de a doua consoartă Ţhî Si va deveni împărăteasă regentă, ca mamă a urmaşului la tron, va face totul să acapareze puterea şi că Împărăteasa de Răsărit nu-i va putea ţine piept. Ca urmare, el a lăsat un testament special scris cu cerneală roşie[1] prin

1 Testamentele împăraţilor erau scrise cu cerneală roşie.

care o autoriza pe aceasta să i se opună lui Thî Si ori de cîte ori va fi necesar. Provenind dintr-o familie de nobili, Împărăteàsa de Răsărit nu cunoştea lumea şi odată, din neatenţie, i-a povestit lui Thî Si despre acest testament. De atunci, Thî Si nu a mai avut odihnă pînă ce n-a determinat-o pe Împărăteasa de Răsărit să ardă testamentul împăratului Sien Făng chiar în faţa ei.

La puţin timp după aceasta, Împărăteasa de Răsărit a murit subit. Unii spun că a mîncat dintr-o prăjitură trimisă de Thî Si. Fără îndoială că acest fapt a fost un şoc puternic pentru prinţul Ciun şi începînd de atunci el a devenit şi mai prudent, socotind că unica lui speranţă era linguşirea împărătesei Thî Si, spre a-i obţine încrederea.

Cînd a primit misiunea să pună bazele flotei maritime, bunicul meu a folosit o mare parte din fondurile alocate în acest scop spre a construi Ihăiuan - Palatul de vară, parcul de distracţii al împărătesei. În timpul construcţiei, în provincia Hăpei, în apropiere de Peiţing, au avut loc mari inundaţii. Un cronicar de la Curte, care a propus să se sisteze temporar lucrările pentru a preveni nemulţumirile sinistraţilor, a fost destituit din funcţiile sale şi pedepsit. Prinţul Ciun nu s-a manifestat în nici un fel şi s-a străduit să-şi îndeplinească misiunea cît mai bine. În 1890, cînd Palatul de vară a fost terminat, bunicul meu a murit. Patru ani mai tîrziu, aşa-zisa flotă creată de el a fost distrusă în războiul chino-japonez (1894). Din toată flota pentru construcţia căreia se cheltuiseră cîteva zeci de milioane de liang de argint n-a mai rămas decît barca de piatră din lacul de la Ihăiuan.

2. Bunicul meu matern, Jung Lu

Bunicul meu patern, prinţul Ciun, a avut patru neveste, care i-au născut şapte băieţi şi trei fete. La moartea lui, mai trăiau trei băieţi şi o fată: cel mai mare dintre cei în viaţă, al cincilea fiu, a fost tatăl meu, Ţai Făng, care a moştenit titlul de prinţ la vîrsta de opt ani. Ceilalţi doi fraţi ai tatei, Ţai Sŭn şi Ţai Tou, în vîrstă de cinci şi trei ani, au obţinut titlul de duci. Începînd de la această dată, familia mea a primit noi favoruri şi distincţii acordate de împărăteasa Thî Si.

Unul din marile evenimente a fost căsătoria tatălui meu, aranjată de Ţhî Si, care poate fi socotită produsul mişcării reformiştilor din 1898[1] şi răscoalei Ihăthuan[2] din 1900. În primul rînd, aceasta a fost o recompensă acordată de împărăteasă servitorului credincios Jung Lu pentru marile servicii pe care i le-a adus în procesul înăbuşirii încercării de lovitură de stat a reformiştilor, care urmăreau eliminarea influenţei lui Ţhî Si şi modernizarea Chinei.

Bunicul meu matern Jung Lu era stegar manciurian.[3] În timpul împăratului Sien Făng s-a ocupat o perioadă de problemele trezoreriei. Întrucît a delapidat, era pe punctul de a fi decapitat. Nu se ştie cum a scăpat de această pedeapsă. La scurt timp după aceea şi-a mai cumpărat un rang. Spre sfîrşitul Dinastiei Ţhing cumpărarea rangurilor era un obicei foarte răspîndit şi considerat legal. În primul an al domniei împăratului Thung Gii, bunicul meu a pus bazele armatei imperiale care folosea puştile de foc şi a deţinut funcţii de conducere în armată şi în diverse ministere. În primul an de domnie a împăratului Cuang Sü, el a primit funcţia de ministru al industriilor. Mai tîrziu, fiind acuzat de corupţie şi delapidare, a fost destituit, degradat şi alungat din Peiţing. În timpul războiului chino-japonez bunicul meu a venit la Peiţing pentru a-i prezenta omagii lui Ţhî Si şi a folosit prilejul să se apropie de prinţul Cung, care răspundea de armată, căpătîndu-i încrederea.

---

1 Mişcarea pentru modernizarea Chinei, condusă de Cang Iouwei şi Liang Ţhiciau, între 1895-1899. Conducătorii mişcării l-au atras de partea lor pe împăratul Cuang Sü, punînd la cale o lovitură de stat. Complotul a fost descoperit, Cuang Sü a fost detronat, iar Ţhî Si a intrat din nou în drepturile de împărăteasă.

2 Mişcarea boxerilor.

3 Aristocraţia manciuriană exercita conducerea asupra poporului prin aşa-zisul sistem al celor opt steaguri, care însemnau îmbinarea treburilor militare, administrative şi de producţie. În anul 1601, Nurhaci a creat patru steaguri - galben, alb, roşu şi albastru, la care a mai adăugat încă patru cu chenar galben, alb, roşu şi albastru. Fiecare manciurian era încorporat într-un steag şi se numea stegar: în timp de pace muncea, iar în timp de război participa la lupte.

După război, cînd l-a propus pe Iuan Şichai[1] să răspundă de instruirea noii armate, el obţinuse deja postul de ministru al armatei. Acum era mult mai experimentat şi învăţase să vadă ce-i este mai de folos. S-a remarcat faptul că a avut curajul să-l mituiască chiar şi pe Li Liening, eunucul favorit al împărătesei. Prin aceste procedee el a reuşit să schimbe, treptat, părerea împărătesei faţă de persoana sa.

În al doilea an după revenirea la Peiţing, bunicul a fost împuternicit să verifice calitatea mausoleului construit pentru împărăteasa Ţhî Si. Această lucrare fusese verificată prima dată de un ministru care afirmase că sînt necesare remedieri în valoare de 300 de mii de liang[2] de argint. Se spune că, deoarece lucrările de construire a mausoleului fuseseră conduse de prinţul de Ciun, ministrul care a verificat nu a avut curajul să declare proasta calitate a acestora şi, deci, nu a raportat cu stricteţe toate deficienţele. Jung Lu însă a aplicat o altă metodă. Cunoscînd foarte bine ambiţiile împărătesei, a exagerat mult defectele construcţiei, cerînd pentru reparaţii 1,5 milioane de liang de argint. Rezultatul a fost că împărăteasa l-a mustrat pe ministrul care făcuse prima verificare, bănuindu-l de rea-credinţă chiar şi pe prinţul de Ciun care între timp murise. Totodată, acest fapt a determinat-o să-i ofere noi onoruri bunicului meu, Jung Lu.

Cu ajutorul soţiei sale, care era în graţiile împărătesei, fiind poftită destul de des la palat să-i ţină companie, şi avîndu-l prieten apropiat pe Li Liening, bunicul meu a putut s-o cunoască pe Ţhî Si din ce în ce mai bine.

Fiind la curent cu dedesubturile neînţelegerilor dintre împărăteasă şi Cuang Sü şi întrevăzînd legătura dintre acestea şi viitorul său, era normal ca în confruntarea mută dintre ei s-o influenţeze în folosul său pe împărăteasă.

---

1 Conducător militar chinez, a susţinut puterea imperială dar a trădat-o în 1912, devenind preşedintele Republicii China. A trădat şi Republica, declarîndu-se împărat al unui nou imperiu, domnind 83 de zile.

2 1 liang pe vremea aceea avea 31 gr.

Cînd, în 1898, împăratul Cuang Sü a dat o serie de edicte prin care ordona unele reforme politice, cei care fuseseră concediaţi sau se temeau că-şi vor pierde posturile nu făceau altceva decît să se plîngă, în timp ce Jung Lu a alcătuit un plan pe care l-a prezentat împărătesei. Atunci s-au creat două partide, adepţii reformelor - "partidul împăratului" şi conservatorii - "partidul împărătesei". Jung Lu era şeful partidului împărătesei, iar Uang Thunghă, fostul tutore al lui Cuang Sü, şeful partidului împăratului, care în realitate nu avea nici o putere. Reformiştii au putut să intre în contact cu împăratul datorită poziţiei privilegiate a lui Uang Thunghă. Ţhî Si, urmînd planul stabilit, l-a obligat pe Cuang Sü să-i ceară lui Uang Thunghă să-şi dea demisia şi să se întoarcă la familia lui. Se zice că, înainte de a pleca din Peiţing, Jung Lu a dat mîna cu Uang Thunghă şi, prefăcîndu-se că-l regretă, l-a întrebat: "Cu ce l-ai supărat pe împărat?". La cîteva zile după plecarea lui, Jung Lu a fost ridicat în rang, fiind numit ministru pentru zona Peiiang.[1] După obţinerea acestei funcţii, intenţiona ca împreună cu alţi demnitari să înainteze un memoriu în care să propună înlăturarea împăratului Cuang Sü şi restaurarea "politicii de după perdea" promovată de Ţhî Si. Însă, urmare a înfrîngerii în războiul din 1894, conducerea ţării era supusă unor presiuni din diverse direcţii. Exista teama revenirii la această politică, de aceea ideea a fost abandonată. Jung Lu şi-a realizat totuşi dorinţele folosind prilejul încercării de lovitură de stat din 1898. Se spune că faptele s-au petrecut după cum urmează: acesta planificase ca lovitura să aibă loc în timp ce Ţhî Si şi Cuang Sü vor inspecta noua armată la Thienţin.[2] Aflînd de acest complot, Cuang Sü a trimis un mesaj secret reformiştilor cerîndu-le să se gîndească la o soluţie spre a-l salva.

Reformiştii şi-au pus toate speranţele în Iuan Şîchai care controla noua armată; rezultatul a fost sacrificarea lui Cuang Sü.

---

1 Zona Peiiang era denumită în timpul dinastiei Ţhing regiunea cuprinzînd provinciile Liaoning, Hăbei şi Şantong din nordul Chinei.

2 Oraş-port la circa 120 km sud-est de Beijing.

Atunci cînd în întreaga ţară era la modă problema reformelor, Iuan Şîchai a făcut şi el parte din societatea reformiştilor; el a manifestat sentimente de simpatie faţă de Uang Thunghă care fusese destituit şi şi-a exprimat credinţa nemărginită faţă de împărat. Tocmai de aceea reformiştii şi-au pus mari speranţe în el, propunîndu-i împăratului Cuang Sü să şi-l atragă de partea lui.

Împăratul l-a primit pe Iuan Şîchai şi l-a avansat în grad, însărcinîndu-l cu instruirea armatei. Pe de altă parte, reformistul Than Sithung i-a făcut o vizită particulară la reşedinţă, expunîndu-i planul mişcării. Atunci cînd Thî Si şi Cuang Sü vor inspecta trupele, să aibă loc un exerciţiu militar în timpul căruia Jung Lu să fie asasinat şi Thî Si să fie arestată. Iuan Şîchai şi-a exprimat pe loc acordul să coopereze, afirmînd că: "Să-l ucizi pe Jung Lu este tot atît de uşor cum ai ucide un cîine!". Than Sithung a vrut să-l încerce şi i-a zis: "Dacă nu vrei să fii alături de noi, poţi să te duci la împărăteasă să ne divulgi şi atunci te vei îmbogăţi". La care el a făcut ochii mari, ripostînd: "Drept cine-l ici pe Iuan Şîchai?". Însă, îndată ce s-a despărţit de Than Sithung, s-a întors la Thienţin şi i-a raportat totul superiorului său Jung Lu. Acesta a luat în grabă trenul spre Peiţing, iar de la gara Fănthai s-a dus direct la Palatul de vară şi i-a raportat împărătesei cele aflate. Rezultatul: împăratul a fost aruncat în închisoare, Than Sithung şi alţi cinci reformişti au fost executaţi, iar şeful lor Chang Iouuci a fugit în Japonia.

Astfel s-au încheiat cele o sută de zile ale mişcării pentru reformă. În ce-l priveşte pe bunicul meu, Jung Lu, după cum a spus Liang Thiciou, un alt reformist, "întrunea în persoana sa cele mai înalte funcţii civile şi militare, iar puterea lui era mai mare decît a însăşi Curţii Imperiale". În "Istoria Dinastiei Thing" se arată că el s-a bucurat de încrederea şi aprecierea împărătesei-mamă cum nu se mai bucurase nici un alt demnitar. Orice problemă mare sau mică era soluţionată după cum spunea el. În tragicul an 1900, cînd Thî Si s-a folosit de Ihăthuan - mişcarea boxerilor - spre a-i ucide pe străini şi de străini spre a-i ucide pe boxeri, Jung Lu şi-a arătat şi mai mult devotamentul faţă de ea. După lovitura de stat din 1898, Thî Si a răspîndit zvonul că împăratul Cuang Sü era grav bolnav, cu scopul de a-l destitui. Străinii de la Peiţing au aflat şi

s-au oferit să trimită un doctor să-l consulte şi să-l trateze. Ţhî Si, neîndrăznind să-i supere pe străini, a fost nevoită să le permită să-l consulte pe împărat. Planul acesta nereuşind, ea s-a gîndit să numească succesorul împăratului Thung Giî şi apoi să-l detroneze pe Cuang Sü. Ea l-a ales drept succesor pe fiul lui Ţai Ci. La sugestia lui Jung Lu, în ziua de Anul Nou trebuiau invitaţi şefii misiunilor diplomatice să prezinte felicitări împărătesei. Aceasta ar fi constituit totodată şi un sprijin acordat de ei. Dar planul nu a reuşit, reprezentanţii diplomatici refuzînd să participe. Este clar că refuzul acesta nu izvora din nemulţumirile faţă de Ţhî Si personal ci din cauză că Anglia, Franţa, America şi Japonia nu doreau întărirea puterii "partidului împărătesei", care era proţarist. De la urcarea ei pe tron, împărăteasa Ţhî Si nu îndrăznise niciodată să-i provoace pe străini. Faptul că străinii masacraseră poporul chinez şi jefuiseră bogăţiile ţării nu însemna mare lucru pentru ea. Dar faptul că ei îl protejau pe şeful reformiştilor - Cang Iouuei - şi se exprimaseră făţiş împotriva ei blocînd planul de răsturnare a împăratului şi numirea unui alt urmaş era mai mult decît ar fi putut să suporte. Dar Jung-Lu a sfătuit-o ca sub nici o formă să nu-i provoace pe străini ci, dimpotrivă, să acţioneze cu foarte multă prudenţă, iar în legătură cu urmaşul la tron să treacă totul sub tăcere.

În "Istoria Dinastiei Ţhing" există un paragraf în care se spune: "...ţinînd seama de sfatul lui Jung Lu, nu s-a mai pus problema succesorului la tron. Ţhî Si a acceptat, dar tatăl acestuia, Ţai Ci, care ţinea cu tot dinadinsul să-şi vadă fiul împărat, s-a coalizat cu alţi prinţi şi demnitari şi i-au propus împărătesei un alt plan: să facă presiuni asupra srăinilor cu ajutorul mişcării boxerilor şi astfel să ucidă două păsări cu o singură săgeată".

Mişcarea boxerilor dădea multă bătaie de cap Dinastiei Ţhing în acea vreme. Oprimată şi minţită de misionarii străini, populaţia nu era apărată de Dinastie, dimpotrivă, era supusă presiunii exercitate de aceasta, coalizată cu străinii. Ca urmare, au izbucnit spontan lupte armate, s-au creat grupe "Ihăthuan", luîndu-şi drept deviză "Lichidarea străinilor". În cursul luptelor mişcarea a devenit o puternică forţă armată, care a învins trupele imperiale trimise de Dinastie spre a o înăbuşi. Pentru Ţhî Si se punea

problema dacă să "extermine" sau să se "concilieze" cu mişcarea Ihăthuan. Unul din grupurile de la palat, printre care era şi tatăl urmaşului la tron, susţinea concilierea şi folosirea mişcării pentru a-i alunga pe străinii care se amestecau în problema succesiunii la tron. Celălalt grup se opunea categoric, socotind că folosind mişcarea populară împotriva străinilor se va ajunge la consecinţe dezastruoase şi cerea lichidarea imediată a mişcării Ihăthuan.

Tocmai cînd susţinătorii celor două poziţii ajunseseră în impas, Ţhî Si a primit o informaţie care a determinat-o să se hotărască. Potrivit acestei informaţii, acţiunile brutale ale străinilor în China vizau intenţia acestora de a o obliga pe împărăteasă să-i transfere puterea împăratului Cuang Sü. Ţhî Si s-a mîniat cumplit şi a dat un edict cerînd concilierea cu Ihăthuan. Apoi a ordonat atacarea legaţiilor străine din Peiţing, cartierul Tungţiao Mingsiang.[1]

Au fost scoşi bani din visteria statului pentru a sprijini mişcarea Ihăthuan, s-au pus recompense pe capetele străinilor. Pentru a-şi arăta hotărîrea, ea a poruncit decapitarea cîtorva din adepţii partidului care se pronunţa pentru lichidarea mişcării. Tungţiao Mingsiang nu a putut fi ocupat; pe de altă parte, trupe străine[2] au ocupat portul Tacu[3] şi se îndreptau spre Peiţing. În această situaţie, Ţhî Si şi-a schimbat tactica. Ea a început să comunice în secret cu străinii, trimiţînd emisari în cartierul Tungţiao Mingsiang chiar în timp ce aici se desfăşurau luptele. După incendierea Peiţingului, Ţhî Si a fugit la Sian. Pentru a demonstra că nu ea a fost cea care a iniţiat atacul asupra străinilor, a poruncit să fie tăiate cîteva capete din partidul conciliatorilor.

Pe tot parcursul acestor convulsii, Jung Lu a făcut tot ce a putut să nu se implice. Orientîndu-se după starea de spirit a împărătesei, el nu s-a împotrivit niciodată dorinţelor acesteia. În acelaşi timp, i-a pregătit "cale de întoarcere". Primind ordin să trimită trupele să atace

---

1 Cartier din Peiţing unde erau concentraţi străinii.

2 Armatele aliate ale celor opt - Anglia, Franţa, Rusia, Germania, Austria, Japonia, Italia, SUA.

3 Port în oraşul Thienţin.

cazărmile străinilor din cartierul Tungţiao Mingsiang, el nu le-a distribuit muniţie. Pe de altă parte, în mod discret, le-a trimis străinilor fructe în semn de simpatie. După intrarea armatelor reunite ale celor opt ţări în Peiţing şi fuga lui Ţhî Si, Jung Lu a stabilit că în cadrul tratativelor putea fi acceptată orice condiţie cu o singură excepţie: Ţhî Si să nu fie făcută răspunzătoare de evenimente şi să nu fie obligată să renunţe la putere. Astfel a fost semnat în 1901 umilitorul tratat prin care China trebuia să plătească despăgubiri în valoare de un miliard de liang (inclusiv dobînda) şi prin care străinii căpătau dreptul de a staţiona trupe în Peiţing. Jung Lu a fost recompensat pentru aceste servicii cu noi onoruri, printre care căsătoria fiicei lui cu al doilea prinţ de Ciun-Ţai Fang aranjată personal de Ţhî Si.

Mai tîrziu, am auzit de la bătrînii din familie că împărăteasa Ţhî Si a fost foarte interesată în căsătoria dintre părinţii mei. După lovitura din 1898, ea începuse să aibă unele bănuieli în legătură cu familia prinţului de Ciun. Se zice că pe mormîntul primului prinţ de Ciun crescuse un arbore ginko foarte înalt. Cineva i-a spus împărătesei că această familie va da împăraţi, deoarece din combinaţia hieroglifei "ginko" cu hieroglifa "prinţ" se formează cuvîntul împărat. Auzind, împărăteasa a poruncit să fie tăiat imediat arborele. Dar adevăratul motiv pentru care devenise suspicioasă era interesul pe care străinii îl arătau lui Cuang Sü şi fraţilor lui. Înainte de anul 1900, ea şi-a dat seama că străinii simpatizau cu Cuang Sü şi că nu erau destul de respectuoşi faţă de ea. După 1900, comandantul forţelor aliate a cerut ca fratele împăratului să plece, în calitate de reprezentant, în Germania spre a prezenta scuze în legătură cu moartea ministrului german în timpul conflictului. După ce tatăl meu a ajuns în Germania, Kaiserul i-a acordat o mulţime de onoruri, ceea ce a neliniştit-o pe Ţhî Si, sporindu-i bănuielile. Atenţia acordată de străini fratelui lui Cuang Sü o speria chiar mai mult decît mişcarea reformiştilor condusă de Chan Iouuei. Atunci ea s-a gîndit să-i înrudească pe Jung Lu şi prinţul de Ciun. Ţhî Si era o persoană care dacă presimţea ceva cît de mic ce i-ar fi ameninţat liniştea îşi lua toate măsurile pentru a-l anihila. Aşa se face că în anul 1900, înainte de a se refugia la Sian, n-a uitat să

poruncească să fie înecată într-o fîntînă Perla - consoarta împăratului Cuang Sü, de teamă că aceasta i-ar cauza unele neplăceri.

Păstrarea puterii era fundamentul pe care îşi clădea orice raţionament. Imediat după înapoierea din Germania şi după prezentarea raportului cu privire la onorurile ce i s-au acordat, tatăl meu a fost încunoştinţat de aranjarea căsătoriei.

3. Hotărîrea împărătesei Ţhî Si

După 1900, Ţai Ci, tatăl succesorului la tron, a fost făcut răspunzător pentru toate relele din acel an şi, drept urmare, exilat în Sinţiang.[1]

În următorii şapte ani nu s-a mai pus problema succesiunii la tron.

În cel de-al 34-lea an al domniei lui Cuang Sü, în luna octombrie, în timp ce îşi celebra cea de-a 74-a aniversare a zilei de naştere la Ihăiuan, împărăteasa Ţhî Si s-a îmbolnăvit de dizenterie. In cea de-a 10-a zi de boală a anunţat pe neaşteptate hotărîrea privind succesiunea la tron. La interval de două zile Ţhî Si şi Cuang Sü au murit.

Cu o zi înainte de a muri împăratul, tatăl meu a fost numit prinţ regent, iar eu am fost dus la Curte. A doua zi, 14 noiembrie, am devenit împărat desemnat. Indată Ţhî Si a anunţat printr-un edict că tatăl meu trebuia să se consulte cu ea în conducerea tuturor treburilor de stat.

Pe vremea împărătesei, cei ce obţineau bunăvoinţa acesteia aveau viitorul asigurat. Dar pentru a te bucura de bunăvoinţa ei trebuia să-i ghiceşti toate dorinţele şi să faci totul pentru a o mulţumi. Jung Lu l-a mituit pe Li Lien-ing, eunucul de încredere al lui Ţhî Si, obţinînd permisiunea pentru soţia lui de a fi acceptată în suita împărătesei. In felul acesta el căpăta informaţii rapid, reuşind mai repede decît alţii să răspundă dorinţelor împărătesei, ceea ce a făcut să fie temut şi respectat.

1 Provincie din nord-vestul Chinei.

Dacă ar fi să vorbim de diferenţa dintre metodele folosite de Jung Lu şi I Cuang,[1] trebuie arătat că cel din urmă a cheltuit mult mai mulţi bani pentru a-l cumpăra pe Li Liening şi că fiica lui, renumita Sî Căcă[2], era mult mai iscusită decît soţia lui Jung Lu. Dacă împărăteasa dădea de înţeles că ar dori ceva, în mai puţin de trei zile dorinţa ei era satisfăcută. Aşa a început cariera lui I Cuang. El a obţinut favoruri după favoruri, ridicîndu-se în ochii împărătesei şi ai străinilor. Semnarea tratatului din 1901 a constituit evenimentul cel mai important din viaţa lui. El a depus eforturi deosebite cu acest prilej, reuşind să salveze împărăteasa de răspunderea dezastrului şi să încheie un tratat satisfăcător pentru armatele celor opt state aliate. Cînd se discuta despre capitalul politic al diverşilor prinţi, se spunea că fiecare are în spatele lui o putere străină, fie Germania, fie Japonia... În ce-l priveşte pe prinţul Ţhing, se spunea că nimeni nu se poate compara cu el, întrucît în spatele lui se aflau toate cele opt puteri. Drept urmare, împărăteasa l-a apreciat şi mai mult. În cel de-al 29-lea an al domniei lui Cuang Sü, el şi-a extins puterea şi asupra armatei, dominîndu-l pe bătrînul prinţ Li, care s-a retras, cedîndu-i locul. Astfel, el a devenit membru al Marelui Consiliu iar fiul lui, Ţai Gen, ministrul comerţului; tatăl şi fiul erau plini de aroganţă. Cu toate că nobilimea de la palat era împotriva lui, toţi îl imitau.

Oare împărăteasa era într-adevăr mulţumită de I Cuang? Din cele spuse de bătrînii de la Curte, ulterior, împărăteasa Ţhî Si începuse să se teamă de I Cuang, dar în acelaşi timp depindea de el şi încerca să şi-l atragă de partea ei.

Ceea ce o îngrijora pe împărăteasă nu erau atît actele de delapidare şi corupţie de la Curte cît relaţiile speciale dintre Iuan Şîchai şi I Cuang. Din sumele cheltuite de Iuan pentru a-l cumpăra pe I Cuang se poate deduce că relaţiile dintre aceştia erau de natură specială. Bunul

---

1 Prinţul Ţhing, nobil de origine manciuriană care a pornit de la un rang inferior şi datorită ambiţiilor sale a ajuns în vîrful nobilimii şi şef al Marelui Consiliu.

2 Căcă era denumirea ce se dădea fetelor din familia imperială, cu sensul de "Prinţesă".

prieten al lui Iuan Şîchai, Sü Şîcean, a spus cîndva: "La palatul prinţului Thing, toate cheltuielile care se fac cu prilejul naşterilor, înmormîntărilor, aniversărilor etc. sînt suportate de Iuan Şîchai". Nu cu mult înainte ca I Cuang să intre în Marele Consiliu, Iuan Şîchai i-a trimis la palat o sută de mii (alţii spun două sute de mii) de liang de argint. Omul care i-a adus banii i-a transmis cuvintele lui Iuan Şîchai: "Prinţul va avea de făcut cheltuieli. Îl rog să primească această atenţie".

La scurt timp a fost publicată ştirea înălţării în grad a lui I Cuang. Lumea a rămas mirată de perspicacitatea lui Iuan Şîchai.

După lovitura de stat din 1898, împărăteasa a acordat mai multă atenţie grupării lui Iuan Şîchai, astfel că numai în cîţiva ani l-a avansat pe acesta la rangul de guvernator, ministru de externe etc., funcţii pe care le deţinuseră numai cîţiva demnitari de încredere de naţionalitate Han. Cu toate acestea, împărăteasa nu era liniştită în privinţa lui, deoarece el avea în mînă întreaga armata din nordul Chinei şi era un oportunist lipsit de scrupule. După ce a aflat că Iuan Şîchai i-a oferit lui I Cuang sume mari de bani, ea a devenit foarte prudentă. Împărăteasa a încercat să-l înlăture mai întîi pe I Cuang, vorbindu-i despre acest lucru lui Huo Ţilu, şeful Marelui Consiliu. Dar cine să bănuiască că acesta îi va spune totul amantei sale, care avea o rudă ce lucra la un ziar străin! Astfel ştirea a ajuns la urechile corespondenţilor de presă străini. La Peiţing nu se ştia încă nimic, în timp ce ziarele din Londra publicaseră deja ştirea. Ministrul plenipotenţiar al Angliei de la Peiţing s-a prezentat la Ministerul de Externe, cerînd informaţii. Împărăteasa nu numai că nu a recunoscut nimic, dar a dat ordin ca Huo Ţilu să fie demis din funcţia de şef al Marelui Consiliu. Planul împărătesei n-a izbutit întrucît I Cuang, avînd relaţii strînse cu străinii, ea nu s-a mai atins de el şi nici pe Iuan Şîchai nu l-a mai suspectat.

În cel de-al 33-lea an de domnie a lui Cuang Sü, Iuan Şîchai a fost numit ministru de externe şi membru al Marelui Consiliu. Aparent, el fusese avansat, în realitate i se luase puterea militară. Iuan Şîchai avea planurile sale; n-a aşteptat să fie obligat, ci din proprie iniţiativă a renunţat la conducerea armatei Peiiang.

Împărăteasa a înţeles că nu poate să anihileze dintr-o dată controlul real pe care Iuan Şîchai îl exercita asupra armatei Peiiang şi că relaţiile dintre acesta şi I Cuang nu pot fi întrerupte imediat. Tocmai cînd pregătea pasul următor s-a îmbolnăvit. Pe patul de suferinţă, ea a primit o ştire şocantă: Iuan Şîchai urzeşte să-l înlăture pe Cuang Sü şi să-l proclame împărat pe Ţai Gen, fiul lui I Cuang. În ciuda abilităţii prinţului Ţhing în relaţiile cu străinii şi a linguşelilor lui faţă de împărăteasă, în ciuda a tot ce făcuse Iuan Şîchai pentru ea, în ciuda faptului că scopul lor era răsturnarea lui Cuang Sü pe care ea îl ura de moarte, împărăteasa şi-a dat îndată seama că acest complot condus de Iuan Şîchai este îndreptat împotriva Dinastiei Aisin-Gioro şi de fapt împotriva ei personal. Tocmai de aceea ea a luat o hotărîre categorică. Pentru realizarea acestei hotărîri, mai întîi l-a îndepărtat pe I Cuang trimiţîndu-l să supravegheze lucrările de construcţie a mausoleului. După aceea a dislocat din Peiţing garnizoana a 6-a comandată de Tuan Ţhijui, aparţinînd armatei Peiiang, şi a înlocuit-o cu garnizoana I comandată de Thie Liang, aparţinînd armatei terestre, care-i era favorabilă. La înapoierea lui I Cuang la Peiţing deja se rezolvaseră toate problemele mari: Ţhî Si mă proclamase drept urmaş la tron şi-l numise pe tatăl meu prinţ regent. Pentru a menţine în continuare loialitatea prinţului Ţhing, prietenul celor opt ţări, ea i-a atribuit titlul de prinţ ereditar. Dacă complotul lui Iuan Şîchai a fost sau nu adevărat, care a fost conţinutul acestuia nu pot să mă pronunţ.

Un unchi al meu a auzit direct de la Thie Liang despre aceste aranjamente ale împărătesei. Thie Liang spunea că înaintea plecării garnizoanei lui Tuan Ţhijui din Peiţing împărăteasa a poruncit să se dea fiecărui militar cîte doi liang de argint, un rînd de haine şi un rînd de încălţări noi.

De asemenea, am auzit de la bătrînul eunuc Li Ciangan despre circumstanţele în care a murit Cuang Sü. După cum povestea acesta, cu o zi înainte de a muri împăratul se simţea foarte bine şi numai după ce a luat nişte medicamente s-a simţit rău. Mai tîrziu am aflat că acele medicamente îi fuseseră trimise de Iuan Şîchai. După practica de la Curte, cînd împăratul era bolnav se făceau copii pentru fiecare dintre demnitarii de la ad-

ministrația palatului după rețetele date de medici, iar în caz că era grav bolnav aceste copii se dădeau la toți membrii Marelui Consiliu. Ulterior, unul din membrii administrației palatului mi-a povestit că, înainte de a muri, Cuang Sü căpătase o gripă banală. El citise diagnosticul și știa că avea pulsul normal.[1] Mi-a mai spus că numai cu o zi înainte îl văzuse pe împărat stînd de vorbă în camera sa ca orice om sănătos. Tocmai de aceea, cînd s-a aflat că e grav bolnav, lumea a fost șocată. Și mai ciudat a fost faptul că moartea a survenit numai la patru ore după răspîndirea veștii că e bolnav. Oricum, moartea lui Cuang Sü a fost foarte suspectă. Dacă spusele eunucului Li Ciangan sînt adevărate, aceasta dovedește și mai mult faptul că Juan Șîchai și prințul Țhing puseseră la cale un complot și că acest complot a fost foarte minuțios organizat.

Potrivit unei alte variante, cînd Țhî Si și-a dat seama că boala ei este fatală, n-a vrut să moară înaintea lui Cuang Sü și l-a ucis mai întîi pe acesta. E posibilă și această variantă. Dar eu nu cred că atunci cînd m-a declarat succesor la tron ea s-a gîndit că nu se mai face bine. La două ore după moartea lui Cuang Sü, ea i-a poruncit tatălui meu: "Vei administra toate treburile țării în concordanță cu instrucțiunile date de mine". A doua zi ea a mai spus: "Situația mea e critică și mi-e teamă că n-am să mă refac. În viitor, toate treburile de stat vor fi hotărîte de prințul regent. În treburile mai importante în care e nevoie de consultat împărăteasa (se referă la nevasta lui Cuang Sü - Nalașî -, care era nepoata lui Țhî Si) prințul regent se va prezenta în fața ei pentru a cere îndrumări înainte de a trece la acțiune".

Faptul că a ales un asemenea regent ca tatăl meu și un asemenea urmaș la tron ca mine demonstrează că atunci nu era conștientă că va muri atît de repede.

În calitatea ei de bunică-regentă, nu mai putea să conducă treburile împărăției, dar cu un prinț regent docil, interpus între ea și un copil-împărat, putea să continue să țină puterea în mîinile ei.

1 În medicina tradițională diagnosticul se stabilește după puls.

Desigur, nu-şi imaginase că va trăi veşnic. Din punctul ei de vedere, această hotărîre constituia un efort în vederea păstrării tronului pentru clanul Aisin-Gioro. Ea chiar considera această alegere corectă, deoarece prinţul regent numit era fratele bun al împăratului Cuang Sü şi pentru că numai un asemenea om nu s-ar fi lăsat înşelat de Iuan Şîchai.

4. Regenţa tatălui meu

Mi-am cunoscut tatăl numai în ultimul an al celor trei ani de domnie a mea şi de regenţă a lui, la scurt timp după ce mă apucasem de studiu, cînd a venit pentru prima dată să-mi controleze lecţiile. Un eunuc a intrat şi a spus: "Vine Înălţimea Sa Imperială". Profesorul a intrat în panică şi a început să aranjeze în grabă cărţile de pe masă, explicîndu-mi cum trebuia să mă port. Apoi mi-a spus să mă ridic în picioare şi să aştept. După puţin timp, un om pe care nu-l cunoşteam, fără barbă, avînd pe cap o pălărie împodobită cu pene de păun,[1] a intrat pe uşa camerei de studiu şi s-a oprit în faţa mea. Era tatăl meu. I-am făcut o plecăciune după regulile de la Curte şi apoi ne-am aşezat. Mi-am luat cartea şi, aşa cum îmi spusese profesorul, am început să citesc cu glas tare.

De emoţie, la a doua frază m-am împotmolit şi n-am mai putut continua. Noroc că tatăl meu, care era mai emoţionat decît mine, n-a luat în seamă. El a dat aprobativ din cap zicînd: "Bine, bine, foarte bine, Majestate! Studiază cu sîrg!". A mai dat de cîteva ori din cap, apoi s-a ridicat şi a plecat. N-am stat împreună mai mult de două minute.

Începînd din acea zi, am ştiut şi eu cum arăta tata: nu semăna cu profesorul meu care avea barbă, pe faţă nu avea nici urmă de riduri, iar penele de păun de la pălărie i se mişcau într-una. După aceea, a început să mă viziteze în fiecare lună, dar niciodată nu rămînea cu mine mai

---

1 Toţi curtenii purtau pălării împodobite cu pene de păun, numărul acestora indicînd gradul pe care-l aveau.

mult de două minute. Am observat că era puţin bîlbîit şi că penele de păun se mişcau deoarece dădea din cap cînd vorbea. Vorbea foarte puţin şi, în afară de "Bine, bine, bine", nu se înţelegea mai nimic din ceea ce spunea.

Cînd i-a fost retrasă regenţa după revoluţia din 1911, fratele meu l-a auzit spunîndu-i mamei: "De astăzi încolo voi rămîne acasă să-mi cresc copiii!". Mama a izbucnit în lacrimi cînd a văzut că renunţă atît de uşor. Mai tîrziu i-a spus fratelui meu mai mic: "Cînd vei creşte mare să nu fii ca tatăl tău!". Această poveste, împreună cu o maximă scrisă de el: "Adevărata bogăţie sînt cărţile, numai nemuritorii nu muncesc", deşi nu dovedesc în totalitate voinţa sa de a se retrage, arată totuşi că cei trei ani de regenţă au constituit un efort deosebit pentru el. Aceşti trei ani pot fi consideraţi anii cei mai lipsiţi de succes din viaţa lui.

Din punctul de vedere al tatălui meu, cea mai mare înfrîngere a fost imposibilitatea de a-l înlătura pe Iuan Şîchai. A circulat o poveste cum că fratele său, împăratul Cuang Sü, înainte de moarte, în cadrul unei întîlniri, i-a destăinuit durerea sa şi i-a lăsat un edict scris cu cerneală roşie care cuprindea cuvintele: "Ucide-l pe Iuan Şîchai". Dar din cîte ştiu eu această întîlnire nu a avut loc. Intenţia prinţului regent de a-l ucide pe Iuan Şîchai pentru a-şi răzbuna fratele a existat, dar el a fost împiedicat de un grup de demnitari din Marele Consiliu care era condus de I Cuang. Cum au decurs faptele nu se cunoaşte în detaliu; se ştie numai că I Cuang a făcut o remarcă care l-a descurajat pe tatăl meu şi anume: "Să-l ucizi pe Iuan Şîchai nu este greu, dar ce se întîmplă dacă armata Peiiang se răzvrăteşte?". Rezultatul a fost că împărăteasa Long Iu, urmînd sfatul lui Giang Githong şi al altora, l-a trimis pe Iuan Şîchai acasă să-şi îngrijească "boala de picioare", făcîndu-l scăpat.

Unul din bătrînii conservatori care serviseră în administraţia palatului mi-a spus cîndva că prinţul regent a încercat o dată să folosească metoda împăratului Chang Si (1662-1723) spre a-l elimina pe Iuan Şîchai. Împăratul Chang Si l-a chemat pe demnitarul Ao Pai şi i-a oferit special un scaun care avea numai trei picioare. Cînd s-a aşezat, scaunul s-a răsturnat, el făcîndu-se vinovat de lipsă de respect faţă de împărat, ceea ce i-a atras pedeapsa cu moartea.

Prinţul regent împreună cu prinţul Pu Uei au pus la cale un plan, potrivit căruia Pu Uei trebuia să-l asasineze pe Iuan Şîchai. Acesta avea o sabie împărătească oferită bunicului său I Cuang de împăratul Sien Făng, la care ţinea foarte mult. S-a hotărît ca Pu Uei să-l ucidă pe Iuan Şîchai cu acea sabie. Totul fusese pregătit, dar Giang Githong şi ceilalţi s-au opus. Această istorie, greu de crezut, are totuşi un sîmbure de adevăr: erau unii oameni care-l apărau pe Iuan Şîchai şi alţii care-i doreau moartea, oferindu-i tatălui meu tot felul de sfaturi. După mişcarea reformiştilor, cu toate că Iuan Şîchai a împărţit arginţi în dreapta şi în stînga pentru a-şi atrage cît mai mulţi adepţi, avea încă duşmani care nu puteau fi cumpăraţi. Aceste forţe care i se opuneau nu erau numai persoane din fostul partid al reformiştilor ci şi al împărătesei. Mai erau cei care luptau împreună cu I Cuang pentru putere, cei care voiau să ia conducerea armatei şi cei care, din diverse motive, îşi legau speranţele de I Cuang.

Ca urmare, problema asasinării sau sprijinirii lui Iuan Şîchai nu consta în lupta dintre reformişti şi conservatori, ori dintre partidul împăratului şi al împărătesei; nu era vorba nici de lupta dintre nobilii manciurieni şi cei hani. Era vorba de lupta pentru putere între diferitele grupuri ale nobilimii şi demnitarilor de la Curte. Cabinetul de atunci, format în majoritate din membrii familiei imperiale, era divizat într-o fracţiune condusă de prinţul Ţhing şi alta de ducele Ţai Ţă. Tatăl meu a fost susţinut în principal de ducele Ţai, care urmărea să pună mîna pe putere.

Prins în mijlocul acestor lupte, prinţul regent îşi dădea acordul cînd unuia cînd altuia, dar în realitate nu a luat nici o măsură, atrăgîndu-şi nemulţumirea şi dintr-o parte şi din alta. Cel mai greu s-a descurcat cu I Cuang şi Ţai Ţă. Înaintea morţii împărătesei, I Cuang a preluat conducerea Marelui Consiliu şi după moartea acesteia a devenit premier al noului cabinet, spre indignarea lui Ţai Ţă, ministru pentru venituri şi impozite. El, care a folosit orice prilej pentru a-şi denigra rivalul, zilnic îi raporta prinţului regent despre neregulile făcute de acesta. Dacă împărăteasa Ţhî Si n-a putut să-l înlăture pe I Cuang, ce şanse ar fi avut prinţul regent? Dacă tatăl meu era de acord cu sugestiile lui Ţai Ţă sau adopta o atitudine opusă celei a lui I Cuang, era destul ca acesta să

amenințe cu demisia și să stea ascuns în casă, că prințul regent dădea imediat înapoi. De aceea, în certurile dintre prințul Țhing și ducele Țai de fiecare dată învinsul era Țai. Prințul Țai era adesea auzit zicîndu-i prințului regent: "Fratele mai mare se gîndește la binele tău, iar dacă nu-mi asculți sfatul prințul Țhing va duce de rîpă dinastia!". Se lăsa o tăcere și după un timp se auzea vocea prințului regent: "Bine, bine, voi vorbi iarăși mîine cu venerabilul Țhing...". A doua zi era la fel: I Cuang făcea totul după capul lui, așa încît eforturile lui Țai Ță erau în van.

Înfrîngerea lui Țai Ță a fost într-adevăr înfrîngerea lui proprie, pe cînd victoria lui I Cuang a fost în realitate victoria lui Iuan Șîchai, cu toate că se spusese că s-a retras. Tatăl meu a înțeles acest adevăr și, deși fusese înștiințat, a încercat să se opună, dar fără succes.

În 1911 a izbucnit răscoala de la Uceang,[1] iar armata terestră sub comandă manciuriană trimisă s-o înăbușe a fost înfrîntă. La presiunile prințului Țhing și aliaților săi, tatăl meu a trebuit să-l recheme pe Iuan Șîchai și să-i încredințeze comanda supremă a armatei. În ziua cînd și-a dat acordul, la înapoierea în cabinetul său, a fost înconjurat de o liotă de prinți și duci care i-au reproșat că, după ce a izgonit tigrul pe munte, acum cheamă lupul. Cuprins de regrete, tatăl meu i-a rugat să i se propună altă soluție. Ei au fost de acord cu readucerea lui Iuan, dar să-i fie limitate puterile militare, și în nici un caz nu trebuiau trimiși să comande armata pe front Făng Cuogiang și Tuan Țhijui,[2] foști subalterni ai lui Iuan Șîchai. După dezbateri îndelungate, s-a căzut de acord cu menținerea lui Făng Cuogiang și a fost înlocuit Tuan Țhijui. Prinții au pregătit o nouă telegramă pentru prințul regent, pe care în aceeași noapte au trimis-o la palatul lui I Cuang s-o expedieze. Prințul Țhing a răspuns că la ora aceea se odihnește și că treburile de stat vor fi rezolvate a doua zi la Curte.

---

1 Răscoala de la Uceang marchează începutul revoluției din 1911 care a condus la înlăturarea Dinastiei Țhing.

2 Comandanți militari din armata lui Iuan Șîchai.

A doua zi, prinţul regent s-a dus la Curte şi, înainte de a i se prezenta un nou edict, I Cuang i-a spus că primul edict, din ziua precedentă, fusese expediat.

Tatăl meu nu era un om lipsit de păreri. Lecţia pe care o învăţase de la Kaiser în timpul vizitei în Germania era că familia imperială trebuie să aibă sub control armata, iar membrii ei trebuie să devină ofiţeri. El a mers şi mai departe şi a luat armata în propriile mîini. La scurt timp după venirea mea la tron, tatăl meu a numit pe unul din fraţii lui şeful gărzii palatului, punînd bazele armatei imperiale. După retragerea lui Iuan Şîchai, el a devenit comandant suprem al întregii armate, în numele împăratului. Apoi l-a însărcinat pe un alt frate cu punerea bazei flotei militare, numindu-l ministru, iar un al treilea frate a fost numit şeful Marelui Stat Major.

Se spune că tatăl meu ajunsese la înţelegere cu nobilimea de la Curte să-l elimine pe Iuan Şîchai, indiferent dacă va înăbuşi răscoala de la Ucean sau va fi înfrînt. Dacă ar fi fost înfrînt, trebuia folosită drept pretext înfrîngerea; dacă ar fi reuşit să înăbuşe răscoala, trebuia găsit un pretext să i se ridice conducerea armatei, apoi să fie înlăturat. În concluzie, armata nu trebuia să fie lăsată pe mîinile comandanţilor de naţionalitate han şi în special în mîinile lui Iuan Şîchai. Dar planurile tatălui meu erau greu de pus în practică şi, ca urmare, au nemulţumit nu numai pe adepţii lui Iuan Şîchai dar chiar şi pe fraţii lui, care dădeau din cap cu neîncredere oftînd.

Înainte de a pleca într-o misiune în Germania, Li Tingmai, fiul lui Li Hunggiang, s-a prezentat la prinţul regent cerînd instrucţiuni. Unchiul meu, Ţai Thao, l-a însoţit la palat rugîndu-l să-i vorbească prinţului regent, în numele lui, despre garda palatului. El se temea că nu va avea nici un rezultat dacă-i va vorbi personal. Li Tingmai s-a învoit şi a intrat în audienţă. La scurt timp el a ieşit, iar unchiul meu care aştepta afară a rămas mirat de cît de repede s-a terminat audienţa. Întrebîndu-l cum a fost, acesta i-a răspuns rîzînd: "Cînd m-a văzut, Înălţimea Sa Imperială mi-a pus trei întrebări: «Cînd ai venit?», şi după ce i-am răspuns, a continuat: «Cînd pleci?». După ce i-am răspuns iarăşi, nu m-a lăsat să continui şi mi-a zis: «Bine, bine, ai grijă să faci treabă bună! Poţi să te retragi!». N-am putut să-i vorbesc nici de treburile mele, cînd era să-i mai spun şi despre tine?".

Cînd bunica mea s-a îmbolnăvit de ulcer, a fost chemat un doctor de medicină tradițională[1], care n-a putut s-o vindece. La sugestia unchilor mei, a fost chemat un doctor francez. Acesta a vrut s-o opereze, dar întreaga familie s-a opus. Atunci doctorul a început un tratament cu medicamente. Doctorul a aprins o lampă cu spirt, să facă sterilizarea. Văzîndu-l, tatăl meu s-a speriat și l-a întrebat pe interpret: "Hei, ...ce vrea să facă? Vrea s-o ardă pe bătrînă?" Văzînd cît este de ignorant, unul din unchii mei i-a făcut semn traducătorului să nu spună asta. Doctorul a lăsat medicamentele pentru bunica și a plecat. La următoarea vizită, constatînd că boala nu s-a ameliorat, i s-a părut foarte ciudat și a cerut să vadă cutia cu medicamentele lăsate de el. Tatăl meu a adus personal cutia, care era neatinsă. Unchii mei iarăși au dat din cap și au oftat.

Administratorul palatului prințului Țhing, Gian Uengiî, era omul căruia îi plăcea cel mai mult să-l comenteze pe Înălțimea Sa Imperială. Odată a povestit următoarea întîmplare: în apropierea palatului se afla un templu unde era o fîntînă. Legenda spune că acolo locuia o "zeitate". După eșecul atentatului de la Podul Ingting,[2] Înălțimea Sa Imperială, trecînd odată pe lîngă templu, s-a gîndit să se roage drept mulțumire pentru prosperitatea de care se bucura. Cum s-a lăsat în genunchi, deodată din spatele altarului a sărit o nevăstuică. Garda lui a povestit această întîmplare superiorilor și astfel demnitarii Curții au început să comenteze zicînd că Înălțimea Sa Imperială are o putere atît de mare că "zeitatea" n-a îndrăznit să-i primească ruga. După ce a povestit această întîmplare, Giang Uengiî n-a uitat să adauge că toată treaba fusese aranjată de însuși Înălțimea Sa Imperială cu oamenii de la templu.

După moartea împărătesei Țhî Si, tuturor celor de la palatul tatălui meu le plăcea să-și zică reformiști. Nici tatăl meu nu făcea excepție. Din activitățile lui zilnice se

---

1 În ce privește medicamentele, medicina tradițională chineză se bazează pe plante și extracte de plante.

2 Podul Ingting se află în apropierea Pieței Liniștii Pămîntești din Peițing. Aici a avut loc o încercare de atentat la viața lui Țai Făng, în anul 1910.

poate vedea că, în unele privințe, el s-a opus superstițiilor și era în favoarea modernizării. El a fost primul dintre prinții care au folosit automobilul și și-a instalat telefon în palatul său; primul care a poruncit tăierea cozilor[1] personalului de la palatul său; primul prinț din nobilime care a îmbrăcat un costum european. Într-o zi, el l-a întrebat, încurcat, pe fratele meu: "De ce vouă vă vin așa de potrivite cămășile, iar a mea este mai lungă decît haina?" Cînd și-a aruncat ochii fratele meu, a observat că avea cămașa pe deasupra pantalonilor. Trecuseră cîteva zile de cînd umbla așa.

Deși a poruncit să fie alungați vracii aduși la palat s-o vindece pe bunica, s-a arătat foarte tulburat cînd, într-o zi, din neatenție, a lovit cu piciorul zvîrlind în canal un arici, animal pe care slugile, din superstiție, nu-l atingeau. Era împotriva predicilor budiste, cu toate acestea era foarte conștiincios în ce privește arderea mirodeniilor și aducerea de ofrande, cu prilejul Anului Nou și al altor sărbători. Ziua lui de naștere era pe 5 ianuarie, după calendarul lunar. Potrivit tradiției de la Peiking, această dată era socotită nefastă. El nu permitea nimănui să pronunțe această dată și, în plus, acoperea în fiecare an foaia de calendar din acea zi cu hîrtie roșie pe care scria hieroglifa viață lungă. Fiind întrebat de fratele meu Pu Ție de ce face aceasta, el i-a răspuns: "Să-mi fie viața mai lungă".

Din dorința de a înțelege și mai bine cei trei ani de regență ai tatălui meu, am citit jurnalul lui din acel timp. N-am găsit prea multe lucruri, în afară de două categorii de însemnări. Prima categorie se referă la treburi obișnuite cum ar fi: la fiecare solstițiu de vară scria: "M-am ras în cap", iar la fiecare solstițiu de toamnă: "Mi-am lăsat părul să crească". De asemenea, mai erau adnotări cu privire la îmbrăcăminte și la mîncărurile pe care le servea. A doua categorie cuprindea observații cu privire la mișcarea astrelor și referiri la articole din presă despre astronomie. Era un contrast puternic între viața searbădă pe care o ducea

---

1 În timpul Dinastiei Țhing toți bărbații trebuiau să poarte cozi, după moda manciuriană, în caz contrar fiind amenințați cu tăierea capului.

şi entuziasmul pentru astronomie. Dacă ar mai fi trăit astăzi, poate că ar fi devenit astronom. Păcat că s-a născut într-o asemenea familie şi într-o asemenea societate, iar de la vîrsta de nouă ani a devenit prinţ.

5. Familia prinţului de Ciun

Am avut patru bunici. Prima soţie a prinţului Ciun, din clanul Iehonala, nu mi-a fost bunică bună. Ea a murit cu zece ani înainte de naşterea mea. Mi s-a spus că această doamnă în vîrstă nu semăna deloc cu sora ei, împărăteasa Ţhî Si. Ea era o adeptă rigidă a moralei convenţionale şi a respectării codului strămoşesc. A dezaprobat-o pe împărăteasa Ţhî Si care după moartea împăratului Thung Giî continua să vizioneze spectacole de teatru. Odată a fost şi bunica invitată la Curte la un spectacol de teatru. După ce s-a aşezat, ea a închis ochii rămînînd în postura aceasta pînă la sfîrşitul spectacolului. La întrebarea lui Ţhî Si, continuînd să ţină ochii închişi, i-a răspuns: "Sîntem în doliu naţional, nu pot să privesc spectacolul". Ţhî Si n-a avut replică. Foarte multe cuvinte erau tabu pentru ea, iar membrii familiei trebuiau să fie foarte atenţi cum se exprimau. Cuvinte ca "s-a sfîrşit" sau "moarte" trebuiau evitate. Toată viaţa ei s-a rugat lui Buddha şi a ars mirodenii; vara nu intra în grădină de teamă să nu calce în picioare şi să omoare vreo furnică. Avea mare grijă de furnici, în schimb pe slugi le bătea fără milă. Se spunea că unul din bătrînii eunuci ai familiei sale avea un tic facial căpătat în urma unor biciuiri pe care ea le poruncise.

Ea a adus pe lume cinci copii. Prima fată a trăit pînă la vîrsta de şase ani; primul băiat a murit înainte de a împlini doi ani. Amîndoi copiii au murit la un interval de 20 de zile în iarna celui de-al cincilea an de domnie a lui Thung Giî. Cel de-al doilea băiat a fost Cuang Sü, care la vîrsta de patru ani a părăsit-o. După plecarea lui Cuang Sü la Curte, ea a dat naştere unui al treilea băiat care a trăit numai o zi şi jumătate. Cînd s-a născut cel de-al patrulea băiat, Ţai Cuang, l-a copleşit cu dragostea ei. Ea se temea ba că nu e îmbrăcat cum trebuie şi o să îngheţe, ba că mănîncă prea mult şi se îmbolnăveşte. În spatele

porților lăcuite în roșu[1] mîncarea și băutura se stricau, iar cei care trăiau în palate deseori se îmbolnăveau de atîta ghiftuială. Bunica mea era adepta practicii de a posti cîte o zi întreagă din cînd în cînd și niciodată nu și-a lăsat copiii să mănînce pe săturate. Dacă avea un crevete, îl împărțea în trei părți. Rezultatul a fost că și acest al patrulea băiat a murit de malnutriție înainte de a împlini vîrsta de cinci ani. După cum a remarcat un eunuc bătrîn de la palat, dacă bunica mea nu și-ar fi ucis copiii din dragoste prost înțeleasă, tatăl meu niciodată nu ar fi moștenit titlul bunicului meu.

Tatăl meu, Țai Făng, deși nu era născut de bunica mea, potrivit regulilor strămoșești a trebuit să fie crescut și educat de ea. Ea n-a mai impus restricții în ce privește alimentația tatălui și unchilor mei, dar i-a dominat din punct de vedere psihologic. Tot după spusele acestui eunuc, "Al cincilea și al șaselea unchi ai mei trebuiau să se poarte cu grijă în fața ei chiar și cînd erau cuprinși de veselie, căci dacă izbucneau în rîs pe loc erau admonestați: «De ce rîdeți în gura mare? Sînteți lipsiți de respect!»".

Prima soție a bunicului meu, doamna Iehonala, a murit de tînără. A doua soție, Liu Ția, a fost bunica mea bună. Ea a preluat conducerea treburilor familiei după moartea primei soții a bunicului. Deși nu era atît de bigotă ca prima soție, de multe ori dădea semne de dezechilibru mintal. Cauza acestor situații a fost provocată de soarta copiilor și nepoților ei. Ea a pierdut o fiică la vîrsta de doi ani. Dar lovitura cea mai mare a primit-o atunci cînd i-a fost luat fiul la Curte spre a fi adoptat. Bunica mea a dat viață la trei băieți: Țai Făng, Țai Sûn, Țai Tao. Cel de-al șaptelea unchi al meu, Țai Tao, a crescut în brațele ei pînă la vîrsta de 11 ani, cînd a primit un ordin de la împărăteasa Țhî Si potrivit căruia acesta trebuia să fie adoptat de către I Mo, un văr al bunicului meu. Primind acest ordin, bunica a plîns pînă s-a îmbolnăvit. În urma acestui șoc, a început să se manifeste anormal.

I Mo nu avea nici un copil și a fost foarte bucuros să i se dea un fiu. A treia zi a sărbătorit evenimentul cu

1 Porțile palatelor în care locuia nobilimea.

mare fast, ca şi cînd s-ar fi născut propriul lui copil. El era un om care nu prea se pricepea s-o flateze pe Thî Si, fapt pentru care aceasta îşi arătase de mult nemulţumirea. Cînd a auzit cît de mult s-a bucurat I Mo, s-a supărat şi mai tare şi a hotărît să-i curme fericirea. Thî Si a făcut odată o afirmaţie care a rămas renumită: "Cel care mă necăjeşte o clipă, va avea de suferit toată viaţa". Nu ştiu ce necazuri îi făcuse Thî Si lui I Mo, că acesta şi-a revărsat ura pictînd un tablou care reprezenta un picior. Pe tablou a mai adăugat şi nişte versuri care descriau forţa de temut a piciorului, ceea ce a iscat mare scandal la Curte. Acest picior sugera faptul că Thî Si s-a specializat în a crea greutăţi şi că a provocat dezordine atît în afacerile familiale cît şi în cele ale statului. Nu ştiu cum s-a făcut că Thî Si a aflat şi, furioasă, a dat un nou edict prin care Ţai Tao, care fusese adoptat de peste cinci ani de I Mo, a fost adoptat a doua oară de o rudă a bunicului meu. Această lovitură i-a îmbolnăvit pe I Mo şi pe soţia acestuia şi la scurt timp el a murit. La înmormîntarea lui I Mo, Thî Si, deliberat, l-a trimis pe Ţai Tao, băiatul care îi fusese luat, să aducă ofrande în numele ei. În această calitate de reprezentant al împărătesei, Ţai Tao nu a îngenuncheat în faţa sicriului. În mai puţin de şase luni, a murit şi soţia lui I Mo.

Cînd Thî Si a poruncit ca Ţai Tao să fie adoptat a doua oară, totodată, ea a aranjat ca fratele acestuia, Ţai Sün, să fie adoptat de un alt văr al bunicului.

Desigur că pentru bunica mea, Liu Ţia, care stătea mai tot timpul închisă în casă, pierderea celui de-al doilea fiu a fost o nouă lovitură. La scurt timp după aceasta, ea a primit a treia lovitură. Tocmai cînd aranjase căsătoria tatălui meu, a sosit un nou edict de la împărăteasă prin care poruncea căsătoria lui cu o fată aleasă de ea. Prima căsătorie a tatălui meu fusese pusă la cale cu foarte mult timp înainte. Cînd au intrat în Peiţing armatele aliate ale celor opt ţări, foarte mulţi demnitari manciurieni, temîndu-se de armatele străine, s-au sinucis împreună cu familiile lor. Dintre aceştia a făcut parte şi familia logodnicei tatălui meu. În timp ce tatăl meu se retrăsese la Sian împreună cu Thî Si şi Cuang Sü, bunica a aranjat o nouă căsătorie, ajungînd la "marea înţelegere". Potrivit obiceiurilor, cînd mirele trimitea darurile însemna "mica înţelegere", adică lucrurile mai puteau fi desfăcute; cînd se ajungea la "marea înţelegere", fata era socotită ca şi

noră. După stabilirea "marii înțelegeri", dacă băiatul murea, potrivit moralei feudale, apărea tragedia văduvelor care nu ajungeau încă în casa soacrei. Desigur că împărăteasa nu avea nevoie de consimțămîntul cuplului sau al capilor familiilor acestora pentru a impune o căsătorie. Nimeni nu avea curajul să i se împotrivească dacă ea hotăra ceva. Bunica mea se temea din două părți: să nu se facă vinovată față de împărăteasă și să nu se facă vinovată față de familia cu care se ajunsese la "marea înțelegere".

Dacă s-ar fi împotrivit voinței împărătesei, mînia acesteia s-ar fi revărsat și asupra familiei fetei. Și cu toate că unii încercau s-o liniștească zicînd că desfacerea logodnei fiind făcută din porunca împărătesei nu va crea probleme, bunica mea nu s-a liniștit, iar boala i s-a agravat. După șase ani, ea a fost din nou șocată în ziua în care unul din oficialii Marelui Consiliu i-a adus edictul pin care eu eram chemat la Curte. Încă de la naștere am fost crescut de bunica mea, căreia îi eram foarte devotat. După spusele doicii mele, bunica se scula o dată sau de două ori pe noapte și venea la patul meu. Nu-și punea pantofii de teamă că zgomotul tălpilor de lemn m-ar fi trezit. Astfel a avut grijă de mine pînă la vîrsta de trei ani, cînd, pe neașteptate, a primit vestea că Țhî Si vrea să mă duc la Curte. Această știre a doborît-o și nu și-a mai revenit tot restul vieții. A murit la vîrsta de 59 de ani, în anul cînd eu am plecat la Thiențin (1924).

Cel de-al doilea prinț de Ciun, Țai Făng, și-a pierdut tatăl la vîrsta de 8 ani. El a fost crescut sub îndrumarea și educația celor două doamne, trăind în spiritul tradițiilor vieții nobiliare. Devenind regent, a dus o viață îmbelșugată.

Avea servicii speciale care-i administrau proprietățile și-i asigurau veniturile, o armată de paznici, eunuci și servitori la dispoziția sa. Era înconjurat de consilieri care-l sfătuiau și-i aranjau tot felul de distracții. El nu-și făcea probleme cu treburile casei, de care se ocupa mama lui, și nu avea nevoie de nici un fel de cunoștințe despre muncă. Contactele lui cu lumea din afară erau sporadice și nu ducea o viață socială, cu excepția unor schimburi de vizite formale. Cam asta era viața tatălui meu.

Tatăl meu a avut două soții care i-au născut patru băieți și șapte fete. A doua mea mamă a apărut după revoluția din 1911. Trei surori bune ale mele, precum și doi băieți și

patru fete ai mamei vitrege s-au născut după revoluție. Din această familie mai trăiesc azi o soră și un frate. Tata a murit în 1951 și mama în 1921. Tatăl și mama mea erau două caractere complet diferite. Se spune că femeile manciuriene erau, deseori, mult mai pricepute decît bărbații. Se pare că acest lucru este adevărat. Îmi amintesc că soția mea, Uan Jung, și mama se pricepeau la mult mai multe lucruri decît mine și tatăl meu. În special știau să să bucure de viață și să facă cumpărături. Se zice că fetele manciuriene erau foarte iscusite în treburile gospodărești. Ele erau tratate cu respect de cei mai vîrstnici, deoarece oricare dintre ele putea avea șansa să fie aleasă pentru serviciile de la Curte și să devină consoarta împăratului. (După părerea mea, fetele erau mai pricepute din cauză că aveau în grijă toate treburile gospodăriei, în timp ce băieții ori se țineau de petreceri, ori se ocupau cu treburile de stat). Mama mea fusese foarte voluntară în casa părinților ei, încît Țhî Si s-a exprimat odată că "această fată nu se teme nici măcar de mine". Extravaganțele ei au dat multă bătaie de cap bunicului și tatălui meu, dar ei nu au avut ce-i face. În afara rentelor pentru proprietăți, a indemnizației pentru incoruptibilitate (o formă de plată pentru oficiali cu scopul de a preveni mita), tatăl meu avea un venit anual de 50.000 de liang, care i-au fost plătiți în întregime chiar și în perioada Republicii. Dar de fiecare dată cînd primea banii, nici n-apuca să-i vadă bine, că mama-i cheltuia. Tatăl meu a încercat în fel și chip s-o oprească de la cheltuieli nesăbuite, ajungînd pînă acolo încît s-au separat din punct de vedere financiar și i-a stabilit o sumă lunară fixă pentru cheltuieli personale, dar fără nici un rezultat. Din cauza aceasta, tatăl meu adesea se înfuria și trîntea de pămînt vase de porțelan, încercînd s-o convingă să renunțe la cheltuieli. Mai apoi, părîndu-i rău de porțelanurile care se făceau țăndări, le-a înlocuit cu vase din plumb și bronz (fratele meu a văzut o asemenea "recuzită"). Nu după mult timp mama a descoperit acest șiretlic și, în final, tata a trebuit să-i dea în continuare bani de cheltuială. Cheltuia atît de mult că pe bunica o podideau lacrimile cînd primea notele de plată. Mai tîrziu, tata a fost nevoit să vîndă mai multe antichități din casă și unele proprietăți imobiliare. Mama însăși deseori își vindea pe furiș din bijuterii și alte obiecte care făceau parte din zestrea ei. Mai tîrziu am aflat că, în afară de a-și satisface plăcerile vieții, ea cheltuia în

secret şi pentru activităţi politice. Dar banii cheltuiţi de ea şi de alte consoarte ale nobililor de la Curte pentru restauraţie au intrat în buzunarele eunucilor şi ale altor persoane. Fratele meu, Pu Ţie, a văzut-o odată pe mama sfătuindu-se cu un eunuc din slujba altei consoarte şi, întrebînd-o ce face, ea i-a răspuns: "Eşti prea mic, cînd vei creşte mare ai să înţelegi ce fac acum". Ea avea foarte mare încredere în vechea gardă a tatălui ei şi înţelegere faţă de Iuan Şîchai şi nu ştia că arginţii ei treceau în buzunarele eunucilor şi ale altor profitori. După revoluţia din 1911, toată familia prinţului de Ciun, de la mic la mare, îl blestema pe Iuan Şîchai care se proclamase împărat; copiii îi găureau ochii în toate fotografiile; numai mama avea altă părere: "Nu-i de vină Iuan Şîchai, Sun Iatsen[1] e vinovat!", zicea ea.

Fraţii şi surorile mele nu se temeau de bunica ori de tata, cît se temeau de mama. Nici servitorii nu se temeau de tatăl meu. Într-o zi, cînd el s-a întors acasă, văzînd că geamurile şi uşile nu sînt închise, l-a întrebat pe un eunuc de ce, iar acesta a răspuns: "Nu s-a întors stăpînul încă, nu-i nici o grabă". Tatăl meu s-a înfuriat şi l-a pedepsit să stea în genunchi. Unul dintre servitori i-a zis: "Dacă ar fi stăpînul în loc, te-ar fi bătut pînă la sînge". Stăpînul era mama, căreia, ca şi împărătesei Ţhî Si, îi plăcea să se facă referinţă la ea ca şi cînd ar fi fost bărbat.

La vîrsta de trei ani am fost dus la Curte şi nu le-am mai întîlnit pe mama şi bunica decît la 11 ani, cînd ele au fost chemate la palat. Văzîndu-le, nu am mai avut nici un sentiment de afecţiune faţă de ele. Îmi amintesc că ochii bunicii erau tot timpul aţintiţi asupra mea şi-n ei străluceau lacrimile. Mama mi-a lăsat o altă impresie: în afară de înstrăinare, părea înspăimîntată. De cîte ori se uita la mine mi se adresa cu expresii de palat: "Împăratul trebuie să studieze cu seriozitate preceptele strămoşeşti", "Împăratul nu trebuie să fie lacom", "Trupul Împăratului este sfînt", "Împăratul trebuie să se culce devreme şi să se scoale devreme..." Chiar şi astăzi cînd îmi amintesc de ea, am aceeaşi impresie de rigiditate. Cîtă diferenţă între bunica şi mama!

1 Sun Iatsen - conducătorul revoluţiei de la 1911.

CAPITOLUL II

COPILĂRIA

1. Înscăunarea şi abdicarea

La 20 octombrie, după calendarul lunar, în anul 34 al domniei împăratului Cuang Sü (13 noiembrie 1908), la palatul prinţului de Ciun a fost mare zarvă. Bunica mea a leşinat după ce fusese citit edictul împărătesei Ţhî Si adus de noul prinţ regent. Eunucii şi servitoarele se îmbulzeau să pregătească ceai de ghimber ori să trimită după doctor; dintr-o încăpere alăturată se auzeau ţipete de copil şi voci de adulţi care încercau să-l liniştească.

Tatăl meu, regentul, alerga dintr-o parte în alta: ba se întreţinea cu demnitarii Marelui Consiliu şi eunucii care veniseră de la Curte, ba dădea ordine să fie îmbrăcat copilul. Aşa se face că el uitase de leşinul bunicii. Fiind chemat s-o vadă, a uitat şi de membrii Marelui Consiliu şi de eunucii care veniseră să-l ducă pe viitorul împărat la Curtea dinastiei. După un timp bunica şi-a revenit şi a fost ajutată să intre în camera unde viitorul împărat ţipa şi îi lovea pe eunucii casei care încercau să-l prindă şi să-l îmbrace.

Eunucii palatului zîmbeau forţat şi aşteptau indicaţii de la membrii consiliului, în timp ce aceştia, neputincioşi, se uitau la prinţul regent să găsească o soluţie. Dar acesta dădea numai din cap, neştiind nici el ce să facă...

Acest episod mi-a fost relatat de unii din membrii mai bătrîni ai palatului, eu nu-mi mai amintesc nimic. Ei mi-au spus că tărăboiul a fost curmat de doica mea. Făcîndu-i-se milă, ea m-a luat la piept şi mi-a dat să sug, punînd capăt ţipetelor mele. Gestul ei le-a sugerat tatălui meu şi consilierilor soluţia cea mai potrivită. După ce s-au sfătuit, au hotărît ca doica să mă ia în braţe şi să meargă împreună cu mine la reşedinţa de la

Giungnanhai[1] şi acolo să fiu dus de eunuci în faţa împărătesei Ţhî Si.

Îmi mai amintesc ca prin ceaţă de întîlnirea mea cu Ţhî Si, despre şocul pe care l-am avut. Parcă văd cum m-am trezit dintr-o dată în mijlocul unor oameni străini; în faţa mea se afla o perdea cafenie prin care am văzut o faţă slăbită şi hidoasă care m-a îngrozit. Aceasta era Ţhî Si. Se zice că îndată ce am văzut-o am izbucnit în lacrimi şi am început să tremur. Ţhî Si a poruncit să mi se dea merişoare glasate pe băţ, dar eu le-am aruncat la pămînt ţipînd şi urlînd: "O vreau pe doica mea! O vreau pe doica mea!", spre disperarea lui Ţhî Si care a zis: "Ce copil rău! Duceţi-l de aici să se joace!".

La trei zile de la venirea mea la Curte, Ţhî Si a murit. După două săptămîni, la 2 decembrie, a avut loc "Marea ceremonie a urcării pe tron", cînd iarăşi am plîns pînă n-am mai ştiut de mine.

Marea ceremonie s-a desfăşurat în Sala Armoniei Supreme (Thaihătien) din Palatul de iarnă. Conform etichetei de la Curte, înaintea Marii ceremonii trebuia să primesc căthou[2] din partea conducerii gărzii palatului din Sala Armoniei Centrale (Giunghătien) şi apoi, în Sala Armoniei Supreme, să primesc omagiile demnitarilor civili şi militari. Am fost dus de colo pînă colo pînă ce am obosit. La aceasta s-a mai adăugat şi faptul că era o zi geroasă. Cînd am fost dus în Sala Armoniei Supreme şi aşezat pe tronul împărătesc, care mi se părea imens, n-am putut să mă mai abţin. Tatăl meu, care era îngenuncheat în faţa tronului şi mă sprijinea, mi-a spus să nu mă mai agit, dar eu mă smuceam şi strigam plîngînd: "Nu-mi place aici! Vreau acasă! Nu-mi place aici! Vreau acasă!". Tatăl meu era disperat şi transpirase tot. Nu se mai termina şirul suitelor de demnitari civili şi militari care treceau prin faţa mea făcînd plecăciuni - căthou, iar eu ţipam din ce în ce mai tare. Tata a încercat să mă liniştească, zicîndu-mi: "Nu mai plînge, nu mai plînge, se termină repede, se termină repede!"

---

1 Unul din parcurile cu lac din Oraşul Interzis.

2 Plecăciune care constă în aşezarea în genunchi şi înclinarea corpului pînă la pămînt.

După încheierea ceremoniei, demnitarii comentau între ei: "Cum a putut să spună că «se termină repede?». Ce a vrut să însemne că «vrea acasă»?". Aceste discuţii au avut loc într-o atmosferă încărcată, de parcă cuvintele respective ar fi fost o prevestire rea.

În legătură cu acest lucru au circulat mai multe variante: unii ziceau că am plîns din cauză că m-am speriat de sunetul tobelor, alţii că tatăl meu, înfuriat că nu stau liniştit, a luat un tigru jucărie cu care m-a ameninţat şi de-abia aşa m-am oprit din plîns.

În fapt, ceremonia respectivă s-a desfăşurat în perioada de doliu naţional şi din această cauză nu s-au bătut tobe, nu au răsunat trîmbiţe; nu este reală nici versiunea cu privire la jucărie. Dar e sigur adevărat că demnitarii au intrat în panică auzind cele două fraze. În unele cărţi se mai spune că, într-adevăr, în mai puţin de trei ani de la înscăunarea mea Dinastia Țhing s-a terminat şi că cel care a vrut să se întoarcă acasă s-a întors. Deşi erau numai nişte zvonuri, s-a pretins că demnitarii au presimţit acest lucru. În realitate, adevăratele presimţiri nu s-au născut în mod spontan din cele două fraze rostite neintenţionat. Dacă se răsfoieşte istoria din acea perioadă, se poate înţelege destul de uşor de unde provenea îngrijorarea demnitarilor civili şi militari. Este suficient să se citească evenimentele din anul precedent întronării mele, consemnate în "Istoria Dinastiei Țhing".

"Anul 33 al domniei împăratului Cuang Sü. Luna a 7-a. Partidul revoluţionar de la căile ferate din Cuanggiou a început revolta, ocupînd oraşul. Armata locală a fost înfrîntă. Luna a 11-a. Sun Iatsen şi Huang Sing au atacat localitatea Lunancuan din Cuangsi. Armata locală s-a retras.

Notă: S-a interzis studenţilor să desfăşoare activitate politică, să ţină întruniri şi să rostească cuvîntări.

Anul 34, luna 1. La Cuanggiou au fost reţinute vase japoneze care transportau armament.

Luna a 3-a. Sun Iatsen şi Huang Sing au atacat localitatea Hăchou din Iunnan. Trupele locale s-au retras.

Luna a 10-a. Comandantul batalionului de artilerie de la Ancing s-a răzvrătit."

Această istorie a fost elaborată în perioada republicană, avînd ca principală sursă arhivele guvernului manciurian. În arhiva de atunci eu am găsit multe exemple de

"înfrîngeri"şi retrageri. Cu cît se întîlnesc mai multe asemenea cuvinte, cu atît ne putem da seama de întețirea furtunii. Aici se află originea îngrijorării manifestate de demnitari la înscăunarea mea. În perioada împăratului Süan Thung (Pu I), evenimentele au devenit şi mai evidente. Ulterior, a fost folosit Iuan Şîchai, ceea ce a făcut ca la unii oameni să apară un nou motiv de îngrijorare: din afară erau amenințați de revoluție şi din interior de Iuan Şîchai; s-a considerat că toate relele din acea perioadă se datorau guvernării împăratului Süan Thung.

Nu-mi amintesc prea bine cum am domnit timp de trei ani de zile şi nici cum am renunțat la tron.

O întîmplare din ultimele zile mi-a rămas foarte clară în memorie: într-o zi, împărăteasa Long Iu stătea pe kangul[1] de lîngă fereastra dinspre miazăzi din Palatul Cultivării Spiritului (Iangsintien) şi-şi ştergea ochii cu o năframă; în fața ei pe un covor roşu stătea în genunchi un bătrîn gras care plîngea. Eu mă aflam în partea dreaptă a împărătesei şi eram foarte dezorientat, neînțelegînd pentru ce plîngeau cei doi. În încăperea aceea liniştită eram numai noi trei; bătrînul îşi sufla mai tot timpul nasul în timp ce vorbea şi n-am înțeles nimic din ce a spus. Mai tîrziu am aflat că bătrînul acela gras era Iuan Şîchai. Aceasta a fost singura dată cînd l-am văzut pe acest demnitar şi ultima lui întrevedere cu împărăteasa. Dacă este adevărat ce mi s-a spus, la întrevederea la care m-am referit Iuan Şîchai a pus direct împărătesei Long Iu problema abdicării. După această întrevedere, Iuan Şîchai, folosind pretextul încercării de atentat[2] la viața lui, o perioadă de timp nu a mai călcat pe la Curte.

Răscoala de la Uceang s-a întins în toată țara. Comandanții manciurieni ai forțelor imperiale s-au dovedit neputincioşi să conducă armata Peiiang împotriva forțelor republicane, prințul regent nu a avut de ales şi, ascultînd

1 Pat din cărămidă care se încălzea pe dedesubt.

2 La 16 ianuarie 1911, în timp ce Iuan Şîchai se întorcea acasă de la Curte, trei membri ai Partidului Revoluționar au încercat să-l asasineze, în dreptul porții Tunghua din Peiting.

de sfatul lui I Cuang, l-a chemat pe Iuan Șîchai să ia conducerea. Acesta știa că de acum este indispensabil și, fiind foarte bine informat cu privire la evoluția lucrurilor din capitală, a refuzat de trei ori. N-a acceptat să răspundă chemării pînă cînd nu i s-au oferit funcțiile de premier și comandant suprem al armatei. Acum întreaga putere politică și militară se aflau în mîinile lui. După ce a fost dat edictul imperial privind învestirea, el a ordonat armatei Peiiang să atace forțele revoluției. După ocuparea orașului Haniang,[1] a ordonat încetarea luptelor și a venit la Peițing în audiență la împărăteasa Long Iu și prințul regent.

Acum Iuan Șîchai nu mai era Iuan Șîchai cel dinainte. Nu numai că deținea întreaga putere politică și militară, dar el mai obținuse un lucru mult mai valoros: simpatia puterilor străine și prietenia unora dintre republicani. După ce armata Peiiang a ocupat orașul Haniang, ministrul plenipotențiar al Angliei, la indicația guvernului său, i-a comunicat lui Iuan că "Anglia are de acum sentimente de prietenie față de Iuan". La scurt timp după sosirea la Peițing, consulul general englez de la Uceang[2] a primit misiunea, din partea ministrului său plenipotențiar, să medieze între armatele revoluționarilor și armatele Dinastiei Țhing. Principalul prieten al lui Iuan Șichai din partidul revoluționar era Uang Ținguei, care încercase să-l asasineze pe prințul regent. După arestare, Uang Ținguei s-a bucurat de un tratament foarte bun din partea prințului Su Sangiî. O rudă de-a mea mi-a spus mai tîrziu că japonezii n-au fost de acord cu lichidarea lui Uang Ținguei. Prințul regent, fiind supus presiunilor din mai multe direcții, nu a îndrăznit să se atingă de el.

După răscoala de la Uceang, Uang Ținguei, fiind eliberat, a folosit imediat prilejul de a se împrieteni cu oameni influenți. Iuan Șîchai întors la Peițing, cei doi au stabilit relații amicale imediat, iar Uang Ținguei s-a împrietenit foarte repede cu fiul cel mare al lui Iuan Șîchai. Totodată a devenit omul de legătură dintre Iuan Șîchai și unele per-

---

1 Oraș pe Fluviul Lung.

2 Oraș pe Fluviul Lung, care, împreună cu Haniang și Hanchou, formează astăzi municipiul Uhan.

sonalități din armata republicană. Informațiile cu privire la armata revoluționarilor au început să se scurgă către Iuan Șîchai, iar unii dintre monarhiști au început să-l privească cu simpatie. Iuan Șîchai avea acum foarte mulți prieteni noi, la care se adăugau vechii prieteni din țară și din străinătate, din interiorul și din afara dinastiei, ceea ce a făcut să fie omul cel mai bine informat și cu poziția cea mai puternică. În mai puțin de o lună de la întoarcerea la Peițing a reușit să-l destituie pe prințul regent, cu ajutorul lui I Cuang, care a obținut, prin înșelăciune, acordul împărătesei Long Iu în acest sens. După aceea a preluat visteria palatului din mîinile împărătesei, pretextînd necesități militare; totodată i-a obligat pe membrii familiei imperiale și nobili să contribuie cu fonduri pentru armată. Avînd în mînă puterile politică, militară și financiară, el a aranjat ca ministrul plenipotențiar al Chinei în Rusia, Lu Giăngsiang, și miniștrii din alte țări să telegrafieze la Curtea Dinastiei Thing și să ceară abdicarea împăratului. În același timp, în numele membrilor cabinetului, i-a prezentat împărătesei un memoriu secret în care arăta că republica este unica salvare a țării. Data prezentării acestui memoriu secret corespunde cu ziua în care eu i-am văzut împreună pe împărăteasă și pe Iuan Șîchai, adică 28 noiembrie. Astfel se explică de ce Long Iu plîngea fără contenire la aflarea știrii că nu există speranțe pentru dinastie și că, întîrziindu-se trecerea la republică, ea ar putea să aibă aceeași soartă cu Ludovic al XVI-lea și familia lui în revoluția franceză.

Speriată, împărăteasa a convocat de urgență Consiliul Imperial pentru deliberări. Cînd a fost adus la cunoștință Memoriul secret și prezentate amenințările aduse de Iuan Șîchai, membrii consiliului au fost alarmați nu atît de referirile la soarta lui Ludovic al XVI-lea cît de schimbarea neașteptată a atitudinii lui Iuan Șîchai.

În cadrul negocierilor dintre armatele dinastiei și republicane, Iuan Șîchai s-a opus instaurării republicii, situîndu-se ferm pe pozițiile monarhiei constituționale. Într-una din scrisorile sale își exprima atașamentul față de Casa Manciuriană, afirmînd că nu va dezamăgi "un orfan și o văduvă" (se referea la mine și la împărăteasă).

La scurt timp după ce a ajuns la Peiţing, în ziua în care a fost emis edictul cu privire la libertatea oamenilor de a-şi tăia cozile, în drum de la Curte spre casă, un prieten, arătîndu-şi coada, l-a întrebat rîzînd: "Frate, tu ce ai de gînd cu asta?". El a răspuns solemn: "Frate, fii liniştit, eu ţin încă la ea şi voi face totul s-o păstrez". De aceea, unii care nu aveau încredere în Iuan Şîchai s-au bucurat aflînd că "Iuan Şîchai în nici un caz nu va deveni Ţao Ţao".[1]

La tratativele dintre Dinastie şi republicani s-a căzut în principiu de acord ca problema structurii de stat să fie hotărîtă de un Parlament provizoriu. Componenţa parlamentului, locul şi data convocării lui nu au putut fi stabilite datorită obstrucţiei făcută de Dinastie. În timp ce se dezbăteau aceste probleme, republicanii au constituit un guvern provizoriu la Nanţing, alegîndu-l preşedinte provizoriu pe Sun Iatsen. A doua zi, Iuan Şichai a retras scrisorile de acreditare delegatului la negocieri şi a intrat el direct în tratative cu reprezentanţii armatei republicane. Cererea cabinetului condus de Iuan Şîchai ca Dinastia să abdice, cînd structura de stat nu era încă decisă, a fost un şoc puternic pentru Casa Imperială.

Cu sprijinul străinilor şi avînd mulţi prieteni din rîndurile republicanilor, lui Iuan Şîchai i-a venit uşor să influenţeze acţiunile acestora. Revoluţionarii, care iniţial se pronunţaseră pentru monarhia constituţională, au înţeles că Iuan Şichai este unica lor speranţă. Pe acest fond, republicanii au adoptat următoarea hotărîre: 1. Proclamarea în scurt timp a Republicii, în cazul că Iuan Şîchai acceptă această formă de guvernămînt; 2. Numirea ca prim preşedinte al Republicii a lui Iuan Şîchai, în cazul că el acceptă. Acestea corespundeau întru totul idealurilor lui Iuan Şîchai. El ştia că fostul prinţ regent era înconjurat de un grup de duşmani care intenţionau să-l elimine, indiferent dacă i-ar fi învins pe revoluţionari sau nu. S-a hotărît să accepte condiţiile republicanilor, însă, în ce priveşte soarta Casei Imperiale, a declarat că trebuia să se mai gîndească. Dar în acest timp a primit vestea neaşteptată că Sun Iatsen a fost numit preşedinte provizoriu la

1 Erou legendar renumit pentru şiretenie, abilitate şi ingeniozitate.

Nanțing, ceea ce l-a alarmat foarte tare. Problema devenise acută. Dacă republicanii mergeau mai departe și constituiau o Adunare Națională în sud, i-ar fi încurcat planurile lui Iuan Șîchai. Ca urmare, a hotărît să facă presiuni asupra Casei Imperiale, înfricoșînd-o pe împărăteasa Long Iu și în același timp oferindu-i drept momeală că se va bucura de un tratament privilegiat. În felul acesta el spera că împărăteasa va anunța din proprie inițiativă abdicarea și-l va investi pe el cu puteri depline să organizeze guvernul provizoriu. Acesta este substratul schimbării bruște a atitudinii lui Iuan Șîchai.

Iuan Șîchai a trădat Casa Imperială, dar nimeni n-ar fi bănuit acest lucru după obrazul lui înlăcrimat din audiența la împărăteasă. Chiar membrii Casei Imperiale care credeau în Iuan Șîchai au înțeles că acum vor fi trădați.

După cum am mai spus, după audiența la împărăteasa Long Iu, pretextînd atentatul de la Tonghuamîn, Iuan Șîchai nu s-a mai prezentat la Curte, împingîndu-i în față pe acoliții lui: Giao Pingțiun și Hu Ueidă. Ceea ce nu-i era lui la îndemînă să facă, au făcut ei.

Schimbarea totuși se petrecuse și cei care-l susținuseră și-au reevaluat punctul de vedere.

Cine spune că Iuan Șîchai nu e Țao Țao?

Cei care au susținut permanent această părere au fost cîțiva demnitari și cîțiva tineri din anturajul prințului Ciun. Ulterior, un student al unei școli frecventate de fii de nobili a spus că Gui Ciun, ministrul manciurian pentru probleme civile, declarase că pentru a răspunde acțiunilor de asasinare a manciurienilor, care se desfășurau în țară, el a organizat poliția manciuriană și studenții de la școala pe care o frecventa să se răzbune asupra populației Han din Peiting. Guvernatorul Șăng Iun, de origine mongolă, care se afla la Sian, a plecat cu armata să ajute Curtea Imperială; Iuan i-a trimis o telegramă în care îi comunica că-i aprobă acțiunea, dar, în același timp, i-a ordonat să se oprească la trecătoarea Tong. Totodată, unii nobili, în frunte cu Liang Pi, au format partidul apărării străbunilor. Pe acest fundal au apărut speculațiile privind o posibilă activitate teroristă a membrilor acestui partid. Sintetic vorbind, o parte a prinților și nobililor manciurieni și mongoli au manifestat dorința de a lupta pe viață și pe moarte.

La întrunirea Consiliului Imperial convocat de împărăteasa Long Iu atmosfera a fost foarte încărcată. Propunerea lui I Cuang și Pu Lun, vechi aliați ai lui Iuan, privind abdicarea Curții Imperiale, a fost puternic atacată. A doua zi, I Cuang n-a mai îndrăznit să se arate la Curte, iar Pu Lun și-a schimbat tonul, declarînd că e de acord cu sistemul monarhic.

Această situație n-a durat prea mult. Din notările din vremea respectivă, reiese că acel consiliu s-a desfășurat în felul următor: Împărăteasa a întrebat: "Ce credeți, ce formă de guvernămînt e mai bună, monarhia sau republica?".

Patru sau cinci oameni au răspuns imediat: "Noi toți supușii sîntem pentru monarhie nu pentru republică". Acestora li s-au mai alăturat și alții. I Cuang și Pu Lun, neparticipînd la lucrările consiliului, nu au fost și alte păreri. Au fost unii care au cerut împărătesei să adopte o atitudine fermă, să nu se lase influențată de cei de teapa lui I Cuang. Împărăteasa, oftînd, a zis: "De ce v-am întrebat în legătură cu republica? Deoarece pentru această formă de guvernămînt se pronunță I Cuang și Iuan Șîchai, care mi-au spus că Partidul Revoluționar e foarte puternic iar noi nu avem armament și n-o să-l putem învinge. Ce credeți, putem apela la ajutorul străinilor? Ei mi-au spus că se vor duce să întrebe. După două zile mi-au raportat că au întrebat și că străinii ne ajută numai dacă prințul regent abdică. Spune, Țai Făng, nu este adevărat că așa mi-au spus?"

La care Pu Uei a adăugat: "Dar prințul regent a abdicat deja! Atunci de ce nu ne ajută străinii? Aici, evident, e lucrătura lui I Cuang!"

Na Ceanthu a zis: "În viitor împărăteasa nu trebuie să mai asculte de sfaturile lui I Cuang!"

Pu Uei și Țai Ță au spus: "Partidul Răzvrătiților nu este de speriat. Este de ajuns să plătim armatei solda și s-o aprovizionăm cum trebuie că aceasta, condusă de oameni fideli nouă, va putea să-i înfrîngă pe dușmani".

Făng Cuogiang a spus: "Dacă am soldă și alimente pentru trei luni, pot să înfrîng Partidul Revoluționarilor".

"Visteria e în mîna lui Iuan Șîchai, nu mai avem nici un ban" - a răspuns împărăteasa oftînd.

Pu Uei, şeful grupului nobiliar care se opunea lui Iuan, a dat exemplul războiului ruso-japonez, cînd au fost vîndute bijuteriile casei japoneze spre a finanţa armata, sfătuind-o pe împărăteasă să facă la fel. Sugestia lui a fost susţinută de Şang Gií, arătînd că este o părere bună. Împărăteasa a spus: "Dacă vom învinge e bine, dar dacă vom fi învinşi nu înseamnă că nu vom mai putea beneficia de tratamentul privilegiat despre care se vorbeşte?".

Acest "tratament privilegiat" fusese stabilit de către revoluţionari de comun acord cu dinastia.

"Tratamentul privilegiat" este o înşelătorie. "Chiar dacă acest tratament ar fi adevărat, înseamnă că vine din partea supuşilor, lucru nemaiîntîlnit în istorie" a spus Pu Uei şi a început să se dea cu capul de pămînt, de disperare.

Cînd împărăteasa l-a întrebat despre starea armatei, el a dat un răspuns ambiguu. "Să zicem că pornim războiul. Nu va fi suficient numai Fâng Cuogiang,[1] un singur om!" a spus împărăteasa cu neîncredere.

Pu Uei i-a rugat "pe împărat şi pe împărăteasă să promită recompense ostaşilor pentru a se mobiliza în apărarea ţării". Prinţul Su a adăugat şi el că avem ostaşi viteji şi credincioşi. Împărăteasa a întors capul spre Ţai Tou care stătea în genunchi fără să scoată nici un cuvînt şi l-a întrebat: "Ţai Tou, tu răspunzi de armată, ştii care este starea de spirit a ostaşilor?" "Supusul Măriei Tale a instruit soldaţii, nu a participat la luptă, nu ştie", a răspuns în grabă Ţai Tou, lovindu-se cu capul de pămînt.

După cîteva momente de tăcere împărăteasa le-a spus: "Puteţi să vă retrageţi!".

Înainte de a se retrage, prinţul Su s-a apropiat de împărăteasă şi i-a zis: "Peste puţin timp vor veni în audienţă Iuan Şîchai şi un ministru; împărăteasa trebuie să fie cît mai prudentă". "Mi-e teamă să-i întîlnesc!" a dat din cap oftînd împărăteasa.

La acest consiliu Pu Uei îi pregătise împărătesei un plan de discuţii cu ministrul, care consta în amînarea problemei abdicării, în ideea de a fi discutată în Parlamen-

1 Comandant militar care, la vremea respectivă, era fidel Casei Imperiale.

tul care nu se știa cînd va fi convocat. Numai că ministrul Geao Pingțiun a venit cu un punct de vedere pregătit încă de mult de Iuan Șîchai: "Dacă această chestiune va fi dată spre discuție Parlamentului, nu sîntem siguri că se va mai aproba «tratamentul privilegiat»", a spus el.

Împărăteasa nu îndrăznea să se mai gîndească la propunerile nobilimii în legătură cu războiul.

Ei o sfătuiseră în repetate rînduri să nu discute această treabă cu eunucii, dar împărăteasa, cum s-a întors în palat, eunucul șef, omul lui Iuàn Șîchai, a deschis discuția zicînd: "După umila mea părere, fie că e republică fie că e monarhie, pentru împărăteasă e totuna. În monarhie ce face împărăteasa altceva decît că se bucură de bogății? În Republică împărăteasa e tot împărăteasă. Numai că trebuie să accepte acele «condiții». Dacă nu le acceptă, Partidul Revoluționar va cuceri Peițingul și atunci totul s-a sfîrșit". Într-o ședință anterioară a Consiliului Imperial, cei care se pronunțau pentru război au fost din ce în ce mai puțini, pentru ca în final să rămînă numai patru persoane. Am auzit că cel de-al 6-lea unchi al meu, în vîrstă de 20 și ceva de ani, a fost unul dintre aceștia. El a susținut ca toți prinții și nobilii să se răspîndească în întreaga țară și să se organizeze rezistența. Dar nimeni n-a luat în seamă acest punct de vedere. Ședințele Consiliului Imperial s-au încheiat, de fiecare dată, fără nici un rezultat. Tuan Cijui, un general din armata Peiiang, a trimis o telegramă de pe front prin care cerea abdicarea împăratului Țhing. Tot atunci Liang Pi a fost asasinat de către Partidul Revoluționar. Ca urmare, la ședințele Consiliului Imperial n-a mai enunțat nimeni nici o părere. Prințul Su și Pu Uei, care erau pentru război, văzînd această situație, au părăsit în mare grabă Peițingul: unul a plecat la Țhingtao, care era sub ocupație germană, și altul la Lüșun, care era sub ocupație japoneză, în ideea de a merge în țările respective, să pledeze cauza Dinastiei. Ei au fost reținuți și li s-a spus că nu-i timpul potrivit să plece acum în cele două țări. Era clar că străinii hotărîseră să recunoască guvernul lui Iuan Șîchai.

La 12 februarie 1912 (25 decembrie după calendarul lunar) împărăteasa Long Iu a emis edictul privind abdicarea mea. O parte din prinți s-au refugiat în cartierul legațiilor străine din Peițing (Tongțiao Mingsiang), iar

prinţul Thing împreună cu familia şi-a luat toate valorile şi s-a refugiat în concesiunile străine din Thienţin. După apariţia edictului, tatăl meu, prinţul regent, care n-a scos nici un cuvînt în timpul întrunirii Consiliului Imperial, s-a întors acasă să-şi crească copiii. Iuan Şîchai, pe de o parte, aşa cum se înţelesese cu împărăteasa, a organizat guvernul republican provizoriu, iar pe de altă parte, în conformitate cu înţelegerea la care ajunsese cu revoluţionarii din sud, a renunţat la funcţia de premier al Marelui Imperiu Thing devenind preşedinte provizoriu al Republicii China. În ce mă priveşte, am devenit vecinul preşedintelui şi mi-am început viaţa la "Mica Curte", în conformitate cu "Tratamentul privilegiat" stabilit pentru Curtea Manciuriană, care consta în următoarele:

Art.1: Titlurile de onoare ale împăratului Dinastiei Thing rămîn în vigoare şi după abdicare. Republica China va acorda împăratului acelaşi tratament ca şi suveranilor străini.

Art.2: După abdicare, împăratul va primi o alocaţie anuală de 4 milioane de liang. Atunci cînd se va bate noua monedă, această sumă va fi înlocuită cu 4 milioane de iuani. Suma respectivă va fi plătită de Republica China.

Art.3: După abdicare, împăratul va rămîne temporar în Palatul Imperial, urmînd ca ulterior să se mute la Ihăiuan - Palatul de Vară. Împăratul îşi va păstra, ca şi în trecut, slujitorii şi garda personală.

Art.4: După abdicarea împăratului, se va continua practica depunerii de ofrande la templele strămoşilor şi mormintele imperiale. Republica China va pune la dispoziţie paza pentru protecţia acestora.

Art.5: Mausoleul împăratului De Tung (Cuang Sü) va fi terminat în conformitate cu planurile iniţiale. Funeraliile se vor desfăşura după ritualurile strămoşeşti. Cheltuielile vor fi suportate de Republica China.

Art.6: Tot personalul în slujba dinastiei îşi va desfăşura în continuare activitatea, cu rezerva că nu vor mai fi angajaţi noi eunuci.

Art.7: După abdicarea împăratului Thing, toate proprietăţile perticulare ale acestuia se vor bucura de protecţie specială din partea Republicii China.

Art.8: Garda palatului existentă va fi încorporată în armata terestră a Republicii China; numărul membrilor acesteia şi salariile vor fi menţinute ca şi înainte.

2. Viaţa de împărat după abdicare

În art. 3 din "Tratamentul privilegiat" se stipula că voi rămîne să locuiesc, temporar, în Palatul Imperial, fără să se fixeze o limită în timp. În afară de trei pavilioane care au fost puse la dispoziţia Republicii, restul Oraşului Interzis[1] a continuat să aparţină Palatului Imperial. Am trăit în această lume mică, stranie, cea mai absurdă copilărie posibilă pînă în anul 1924, cînd armata republicană m-a alungat din palat. Spun absurdă pentru că, în timp ce China se numea Republică şi omenirea păşise în secolul XX, eu continuam să duc viaţa neschimbată de împărat, respirînd aerul secolului al XIX-lea.

De cîte ori mă gîndesc la copilărie, parcă îmi simt capul plin cu o ceaţă galbenă: ţiglele de pe acoperişurile clădirilor - galbene, lectica împărătească - galbenă, perna de pe tron - galbenă, căptuşeala hainelor şi pălăriilor - galbene, cingătoarea - galbenă, vasele şi tacîmurile pe care la foloseam - galbene, prosoapele cu care se acopereau vasele - galbene, copertele cărţilor pe care le citeam - galbene, draperiile de la geamuri, căpăstrul calului meu..., totul era galben. Această culoare, aşa-zisul "galben imperial strălucitor", folosit în exclusivitate de Curtea Imperială, m-a făcut să simt, încă din copilărie, că sînt unic în lumea asta, creaţie cerească, deosebită de restul lumii.

Cînd am împlinit 11 ani, la porunca Înaltelor Consoarte,[2] bunica şi mama au venit să mă viziteze şi i-au adus cu ele şi pe fratele meu Pu Ţie şi pe una din surori. Fraţii mei au rămas în palat cîteva zile să ne jucăm. În prima zi au fost foarte reţinuţi. Eu stăteam cu bunica pe kang şi ea privea cum aşezam piesele de domino pe masa de pe kang, în timp ce fratele şi sora mea stăteau cuviincioşi în picioare şi nu-şi dezlipeau ochii de pe mine, de parcă ar fi fost paznicii de la poartă. Mai tîrziu, i-am luat

1 Teritoriul pe care se afla Palatul Imperial.

2 Văduvele împăraţilor Thung Gî şi Guang Sü.

pe amîndoi şi i-am dus în Pavilionul Cultivării Spiritului unde locuiam eu. Întrebîndu-l pe Pu Ţie: "Voi cu ce vă jucaţi acasă?", fratele meu, care era mai mic cu un an decît mine, mi-a răspuns foarte respectuos: "Pu Ţie ştie să se joace de-a v-aţi ascunselea". "Vă jucaţi şi voi de-a v-aţi ascunselea? E un joc frumos!" am zis eu bucuros. Eu jucam acest joc cu eunucii, niciodată cu copii mai mici decît mine. Şi am început să ne jucăm de-a v-aţi ascunselea în Pavilionul Cultivării Spiritului. Cu cît ne jucam, cu atît ei deveneau mai veseli şi mai gălăgioşi. Apoi am tras draperiile să se facă întuneric în încăpere. Sora mea, care era mai mică cu doi ani decît mine, era bucuroasă dar şi puţin înfricoşată. Eu şi fratele meu am speriat-o, necăjind-o. Foarte fericiţi rîdeam şi ţipam... pînă ce, obosiţi de atîta joc, ne-am urcat pe kang să ne tragem sufletul, apoi le-am spus să se gîndească la un joc nou. Pu Ţie s-a gîndit ce s-a gîndit şi, fără să spună un cuvînt, s-a uitat la mine rîzînd prosteşte.

- La ce te gîndeşti? am întrebat.

Dar el continua să rîdă.

- Spune, spune odată! l-am îmboldit eu nerăbdător, crezînd că a găsit un joc nou. Spre surprinderea mea, el a zis:

- Mă gîndesc, aaaa... Pu Ţie se gîndeşte că Majestatea Sa nu seamănă cu împăraţii din operele clasice, care au bărbi lungi...

Şi zicînd aşa a făcut o mişcare ca şi cînd şi-ar fi netezit barba. Ridicînd mîna am văzut că avea căptuşeala de la mînecă de culoare galbenă. M-am întunecat la faţă şi am zis:

- Pu Ţie, ce culoare este asta? Poţi s-o foloseşti şi tu?

- Dar, dar... aceasta nu este culoarea galben-caisă?

- Prostii! Este galbenul imperial!

- Da, Majestate, da, Majestate, s-a bîlbîit el trăgîndu-se într-o parte cu mîinile atîrnîndu-i respectuos pe lîngă corp. Sora mea s-a lipit îndată de el şi, speriată, era gata-gata să înceapă să plîngă. Eu însă n-am terminat.

- Acesta-i galben strălucitor. Tu n-ai voie să-l porţi!, am mai zis.

- Da, Majestate!

Şi cu aceste cuvinte fratele meu şi-a revenit la poziţia de supus... Cuvintele "Da, Majestate" au murit de mult.

Astăzi cînd îmi amintesc de ele mi se pare foarte hazliu. Dar aşa am fost obişnuit încă de mic copil. Era de neacceptat să nu mi se răspundă în acest fel. Acelaşi lucru era şi cu îngenuncheatul şi plecăciunile - căthou. Din copilărie am fost obişnuit ca toţi oamenii să îngenuncheze în faţa mea, chiar şi cei mai în vîrstă decît mine de zece ori, bătrînii demnitari de la Curtea Dinastiei Thing, bătrînii din familia noastră, oficialii în robe chinezeşti ai Dinastiei şi oficialii Republicii în haine europene.

Un alt aspect care părea foarte normal pentru acele vremuri era ceremonialul zilnic. Dacă mă duceam la Pavilionul Iuţhing să studiez, sau să le salut pe Înaltele Consoarte, sau să mă plimb în Grădina Imperială, eram urmat de o suită de slujitori. De cîte ori mergeam la Palatul de Vară eram urmat de o coloană de cîteva zeci de automobile. De fiecare dată trebuia anunţată poliţia Republicii să ne asigure protecţia pe întregul traseu, ceea ce presupunea cheltuieli de mii de iuani.

Cînd mergeam în Grădina Imperială să mă plimb, se organiza o întreagă procesiune. În frunte mergea un eunuc care scotea tot timpul nişte sunete întocmai ca un claxon "cîîr... cîîr...", avertizînd oamenii să se ferească din calea mea. La 20-30 de paşi în urma lui, de-o parte şi de alta a aleii, mergeau doi eunuci. La circa zece paşi în spatele acestora, în centrul procesiunii, venea împărăteasa sau eu. Dacă eram purtat în lectică, doi eunuci tineri mergeau de-o parte şi de alta, atenţi la orice dorinţă pe care mi-aş fi exprimat-o, iar dacă mergeam pe jos ei mă sprijineau de braţe. În spatele lor venea un eunuc care ducea baldachinul, urmat de un grup mai mare de eunuci, unii cu mîinile goale, iar alţii duceau diverse obiecte: un scaun în caz că voiam să mă aşez să mă odihnesc, haine de schimb, umbrele de soare şi de ploaie. După aceştia urmau eunucii de la bucătărie cu cutii încărcate cu diverse feluri de prăjituri şi delicatesuri şi, desigur, vase cu apă fierbinte şi serviciul de ceai. Mai în spate veneau eunucii de la farmacia imperială care duceau în coşuri cărate pe cobiliţe cutiile de medicamente şi echipament pentru primul ajutor. Desigur, dintre medicamente nu lipseau esenţele din crizanteme, rădăcini de trestie, frunze şi coajă de bambus etc.; vara era neapărat nevoie de pilule din creţişoară pentru respiraţie, pilulele celor 6 armonii, pilulele împotriva in-

solației, pilulele aromatizate, pudre împotriva plăgilor etc. Indiferent de sezon, se luau pilulele celor trei imortali, pentru digestie. În încheierea procesiunii veneau eunucii care duceau vasul pentru WC.

Această procesiune formată din cîteva zeci de oameni se scurgea într-o perfectă liniște și ordine.

Dar de multe ori eu eram acela care crea dezordine. Copil fiind, ca toți copiii, îmi plăcea să alerg. La început, o dată cu mine alergau toți însoțitorii gîfîind și năduşind pînă ce întreaga procesiune se transforma în haos. După ce am mai crescut și am știut că pot să poruncesc, cînd aveam poftă să alerg le spuneam să stea pe loc și să aștepte, astfel că, în afară de cîțiva eunuci care veneau cu mine, toți ceilalți rămîneau pe loc în liniște și așteptau. Cînd mă săturam de alergat se aliniau iarăși în spatele meu și se relua procesiunea. După ce am învățat să merg pe bicicletă am poruncit să fie scoase pragurile de la porțile palatului ca eu să pot să mă plimb peste tot fără a întîmpina obstacole. Ca să mă plimb în voie, am anulat temporar această ceremonie. Totuși, în fiecare zi, cînd mergeam să le salut pe Înaltele Consoarte, ori la lecții, eram însoțit de o anumită procesiune. În vremea aceea, dacă nu aveam după mine această coadă, consideram că este anormal. Cînd am auzit povestea ultimului împărat din dinastia Ming, care la sfîrșitul vieții rămăsese cu un singur eunuc, mi s-a părut foarte ciudat.

Cele mai mari cheltuieli umane, materiale și financiare se făceau pentru hrana mea. Se foloseau termeni speciali cu referire la hrana împăratului și era interzis cu desăvîrșire să greșești în folosirea lor. "Alimentele" erau denumite "hrană"; "a mînca" se spunea "a te hrăni", "servitul mesei" era numit "transmiterea hranei"; "bucătăria" era numită "camera imperială pentru prepararea hranei". Nu era stabilită o anumită oră pentru masă. Împăratul mînca cînd dorea, el trebuia numai să poruncească. "Transmiteți hrana!". Eunucii prezenți repetau porunca către eunucii care stăteau în sala principală din Pavilionul Cultivării Spiritului, iar aceștia, la rîndul lor, o transmiteau eunucilor de serviciu care așteptau afară. Apoi comanda era preluată de eunucii de la "camera imperială pentru prepararea hranei", care se aflau în aripa de vest a Palatului Imperial. În felul acesta porunca mea ajungea la bucătărie. Înainte de a se stinge ecoul, din fața bucătăriei

se şi pornea un alai cam de mărimea alaiului unei nunţi. Acesta era format dintr-o coloană impozantă de cîteva zeci de eunuci, îmbrăcaţi curat, care duceau şapte mese de diferite mărimi şi cîteva zeci de cutii vopsite în lac roşu şi pictate cu dragoni aurii. Coloana se grăbea spre Pavilionul Cultivării Spiritului spre a-mi servi masa. Intrînd în sala principală, erau întîmpinaţi de alţi eunuci tineri, care purtau mîneci albe, spre a-i conduce în camera de est a pavilionului.

De obicei, mîncărurile principale erau aşezate pe două mese, la care iarna se adăuga o a treia cu "oala în flăcări".[1] În afară de acestea mai erau trei mese cu diferite prăjituri, orez şi zeamă de orez şi încă o masă mai mică cu legume murate. Tot serviciul era din porţelan galben strălucitor pictat cu dragoni şi pe fiecare piesă era scrisă fraza: "Zece mii de ani de viaţă îndelungată".[2] Iarna foloseam servicii de argint aşezate în vase de porţelan cu apă fierbinte. În fiecare farfurie sau bol se punea o lamă de argint spre a depista otrava. Din acelaşi motiv, toată mîncarea era gustată de eunuci înainte de a mi se servi. Această operaţiune se chema "gustarea hranei". După ce totul era gustat şi era pus pe mese, înainte de a mă aşeza, un tînăr eunuc striga: "Ridicaţi capacele!". Acesta era semnul pentru ceilalţi 4-5 eunuci tineri să ridice capacele de argint de pe vase, să le strîngă într-o cutie mare şi să le scoată afară. Apoi eu începeam să "mă hrănesc".

Împărătesei Long Iu i se serveau zilnic în jur de 100 de feluri de mîncare şi pentru aceasta avea nevoie de şase mese, extravaganţă moştenită de la împărăteasa Ţhî Si. Mie mi se serveau un număr mai mic de feluri, de obicei în jur de 30.

Am găsit o listă de bucate din martie 1912 în care sînt înscrise felurile de mîncare pentru un mic dejun: găină grasă cu ciuperci, raţă cu trei feluri de zarzavaturi proaspete, fideluţe din carne de pasăre, porc înăbuşit, ficat

1 Vas special care se aşeza pe masă şi în care se prepara mîncarea chiar în timpul mesei.

2 Apelativ care se referea la împărat.

înăbuşit, felii de carne înăbuşită cu varză, oaie înăbuşită, oaie cu spanac şi soia, carne cu cireşe, carne de cămilă cu varză, oaie cu ridichi, raţă cu castraveţi de mare, bucăţi de raţă cu orez, ciuperci fripte, carne cu bambus, fideluţe din carne de oaie cu castane de apă, clătite prăjite şi încă alte 11 feluri de mîncare.

Mîncărurile puteau fi aduse îndată ce porunceam, ele fiind pregătite cu o jumătate de zi sau chiar cu o zi înainte şi ţinute la cald pe sobe. Dar, multe din ele erau aduse numai pentru a fi prezentate. Bucătarii ştiau că, încă de pe vremea lui Cuang Sü, împăratul nu mai mînca aceste mîncăruri încălzite. Alimentele pe care le consumam eu îmi erau trimise de împărăteasă, iar după moartea ei de cele patru Înalte Consoarte. Atît ea cît şi Înaltele Consoarte aveau bucătării personale, cu bucătari de înaltă clasă, care găteau cîte 20 de feluri de mîncăruri foarte gustoase. Ceea ce mi se aducea de la bucătăria imperială era pentru a păstra aparenţele; calitatea acesteia nu se putea compara cu mîncarea din bucătăriile personale.

Spre a demonstra grija ce mi-o purtau, Înaltele Consoarte numeau, după fiecare masă, cîte un eunuc de serviciu care le raporta cum am mîncat. Aceasta, de asemenea, era o pură formalitate. Indiferent ce mîncam, eunucul de serviciu îngenunchea în faţa Înaltelor Consoarte şi raporta: "Supusul vostru raportează stăpînelor sale: Stăpînul a zece mii de ani a consumat un bol de supă de orez, un manthou[1] (sau un şaoping[2]). Stăpînul a mîncat cu poftă!".

La Anul Nou chinezesc,[3] cu prilejul diferitelor sărbători ori ale zilelor onomastice ale Înaltelor Consoarte, pentru a exprima spiritul de respect filial pe care-l aveam faţă de ele, le trimiteam şi eu mîncăruri preparate în bucătăria mea personală. Aceste mîncăruri pot fi descrise cam aşa: "Arătoase şi scumpe dar lipsite de valoare nutritivă şi gust".

Cît se cheltuia pe lună pentru asemenea mîncăruri?

1 Chifle fierte în aburi.

2 Lipii presărate cu susan.

3 Anul Nou stabilit după calendarul lunar.

În registrul de cumpărături zilnice pe timp de o lună, în al doilea an de domnie a mea, se arată:

Pentru împărat s-au cumpărat 22 țin[1] carne x 30 zile = 660 țin, împărțit astfel:

	Zi	Lună
Carne pentru ciorbă	5 țin	150 țin
Slănină	1 țin	30 țin
Găini grase	2 buc.	60 buc.
Rațe grase	3 buc.	90 buc.
Păsări pentru gătit	3 buc.	90 buc.

Familia mea, formată din 6 persoane, consuma 3960 țin carne pe lună; 388 de păsări (găini și rațe) dintre care 810 țin carne și 240 de păsări erau pentru mine, un copil de 5 ani. La aceasta se mai adăugau cantitățile consumate de numeroasele persoane din palat care ne serveau, de membrii Marelui Consiliu, garda imperială, tutori, academicieni Hanlin,[2] pictori, caligrafi, eunuci cu diferite funcții, magicieni, șamani care veneau zilnic să aducă ofrande spiritelor și alții. Deci, consumul total se ridica la 14.642 țin carne de porc, în valoare de 2.342,72 liang de argint lunar. În afară de aceasta, mai erau așa-zisele cantități pentru nevoi neprevăzute, care costau de cîteva ori mai mult decît cheltuielile obișnuite. Spre exemplu, într-una din luni s-au adăugat 31.844 țin mai multă carne, 814 țin slănină, 4.786 bucăți găini și rațe, nemaivorbind de pește, raci și ouă. Aceste cheltuieli neprevăzute s-au ridicat la suma de 11.641 de liang, plus 348 de liang diverse mărunțișuri. Totalul cheltuielilor - 14.794 de liang. Fără îndoială că toți acești bani erau cheltuiți în scopul menținerii grandorii împăratului. Sumele arătate nu includ costul fructelor, dulciurilor și băuturilor care se consumau zilnic.

Mîncarea se pregătea în cantități imense și nu se consuma, hainele se confecționau în număr foarte mare și nu erau niciodată purtate. Nu-mi amintesc prea multe despre acest subiect, dar știu că dacă pentru împărăteasă și înal-

1 1 țin = 500 gr.

2 Membrii unei școli imperiale, constituită încă din Dinastia Ming, care se ocupa cu redactarea documentelor literare și istorice.

tele Consoarte se fixau alocații anuale, pentru împărat nu existau restricții. Așa că tot timpul anului se confecționau veșminte. Ce fel de veșminte nu știu, știu numai că de fiecare dată îmbrăcam o haină nouă. Am găsit o notă care cuprindea "lista cu materialele folosite pentru confecționarea hainelor Majestății Sale" din 6 octombrie pînă în 5 noiembrie (nu se specifica anul). În perioada respectivă s-au confecționat pentru mine următoarele: 11 jachete căptușite cu blană, două haini din blană, două veste din blană, 30 de pufoaice și 30 de perechi de pantaloni. Lăsînd deoparte cheltuielile pentru manoperă, numai furniturile au costat 2.137 de iuani de argint.[1]

În ce privește alocația pentru împărăteasă și Înaltele Consoarte, era și aceasta destul de mare.

Într-o listă din perioada de după căsătoria mea, erau prevăzute următoarele cantități de materiale pentru Împărăteasă și Înaltele Consoarte:

Diverse feluri de brocart	136 phi[2]
Diverse feluri de mătase	169 phi
Diverse voaluri	81 phi
Diverse damascuri	41 phi
Diverse stămburi	234 phi
Puf și fibre	100 phi
Bumbac	180 țin
Fire din aur	106 suluri
Piei de leopard	400 bucăți

Înnoirea garderobei era prevăzută prin reguli stricte, de acest lucru răspunzînd un eunuc special desemnat.

Robele pe care le purtam în mod curent erau de 28 de feluri: de la roba căptușită cu blană neagră și albă pe care o îmbrăcam începînd cu 19 ianuarie (calendarul lunar) pînă la roba de nurcă pe care o puneam în prima zi a lunii noiembrie. Nu mai pomenesc de natura complicată a hainelor pe care le îmbrăcam cu prilejul diferitelor sărbători și ceremonii.

Desigur că pentru a realiza o atît de extravagantă pompă erau necesare organisme corespunzătoare și un per-

1 1 iuan de argint era echivalent cu 1 liang de argint = 31,25 gr.

2 Phi = balot.

sonal numeros. Administrația palatului era compusă. din șapte direcții și 48 de birouri. Cele șapte direcții erau: visterie, pază, protocol, contabilitate, aprovizionare, disciplină, construcții. Fiecare direcție avea la rîndul ei magazii, ateliere etc. Spre exemplu, visteria avea 6 depozite: pielărie, porțelanuri, mătăsuri, îmbrăcăminte, ceai. În conformitate cu o listă datînd din 1909, Administrația palatului avea un personal de 1.023 oficialități (în afara gărzii palatului, eunuci și personalul de serviciu din subordinea eunucilor).

În primii ani ai Republicii acest număr s-a redus la 600 de persoane, iar la plecarea mea din palat rămăseseră circa 300. Nu e greu să-ți imaginezi o structură atît de largă cu un personal atît de numeros, dar puțini știu că aceștia nu aveau mare lucru de făcut. De exemplu: Biroul numit Ju I[1] era unul din cele 48 de birouri, singurul scop al acestui birou fiind să picteze tablouri și să caligrafieze pentru împărăteasă și Înaltele Consoarte. Dacă împărăteasa dorea să picteze ceva, cei de la biroul Ju I schițau conturul, apoi ea dădea culorile și scria titlul tabloului. Caligrafia pe tablouri mari era executată de experții de la biroul Marii Hărnicii sau de cei de la Academia Hanlin. Așa au apărut la sfîrșitul dinastiei Thing așa-zisele tablouri pictate de împărătese. În afară de acest fast, construcțiile și mobila din palat aveau un rol de îndoctrinare asupra mea. În afară de țiglele galben-auriu, culoare folosită exclusiv de împărat, înălțimea clădirilor era tot un prerogativ imperial care m-a făcut să cred, din fragedă copilărie, că nu numai tot ce există pe pămînt aparține împăratului, dar nici cerul de deasupra capului meu nu aparține altcuiva.

Fiecare obiect din palat constituia material didactic pentru mine. Am auzit că împăratul Cien Long (1736-1796) hotărîse că nimic din ceea ce era în palat, nici măcar un fir de iarbă, nu trebuia să se piardă. Pentru a aplica această hotărîre în practică, el a pus un smoc de iarbă pe o masă în palat și a poruncit să fie numărate firele în fiecare zi, pentru a fi sigur că nu s-a pierdut nici unul. Acesta era așa-numitul "etalon al ierbii". În cei cîțiva ani

1 Obiect de jad, sculptat în formă de S, simbolul fericirii și norocului.

de domnie ai mei, acest smoc de iarbă care număra 36 de fire s-a păstrat în Pavilionul Cultivării Spiritului într-un vas cloisonné. Firele acelea de iarbă ofilită îmi creau o senzaţie de admiraţie nemărginită faţă de strămoşul meu şi ură neîmpăcată faţă de revoluţia de la 1911. Pe atunci nu mă gîndeam că firele de iarbă ale lui Cien Long se păstrau intacte, pe cînd păşunile întinse lăsate de acesta fuseseră date de către urmaşii săi pe mîinile străinilor.

Este greu de calculat exact risipa pe care o cerea viaţa cotidiană a împăratului. După un material făcut de Administraţia Palatului, rezultă că în anul patru al Republicii (1915), cheltuielile s-au ridicat la suma de peste 2.790.000 de liang. În anii opt, nouă şi zece ai Republicii (1919, 1920, 1921) cheltuielile s-au redus treptat, cea mai mică sumă fiind totuşi de 1.890.000 de liang. Se vede cum autorităţile republicane au tolerat în continuare risipa pentru palat, în frunte cu mine şi cei din anturajul meu, în vederea menţinerii fastului imperial.

Unele reguli de la palat iniţial nu au fost stabilite numai de dragul fastului. De exemplu, practica introducerii plăcuţelor din argint în vasele din care mînca împăratul şi gustării mîncărurilor înainte de a-i fi servite, precum şi toate măsurile în vederea securităţii pentru fiecare deplasare, aveau drept scop prevenirea oricărui atentat la viaţa mea. Împăratul nu avea o cameră pentru WC, deoarece, se spunea, odată, s-a încercat un asasinat asupra unui împărat în timp ce era la WC. Toate aceste poveşti precum şi tot fastul de la Curte au avut acelaşi efect asupra mea: convingerea că eram o persoană deasupra tuturor oamenilor, sfîntă şi importantă, care domină totul şi dispune de orice.

3. Mamele mele

Cînd am venit la Curte ca fiu adoptiv al împăraţilor Thung Gî şi Cuang Sü, soţiile lor au devenit automat mamele mele.

Aceasta însemna că nu eram fiul primar al lui Thung Gî, ci numai al doilea, după Cuang Sü. Dar Long Iu, împărăteasa lui Cuang Sü, a ignorat acest lucru şi, folosindu-se de autoritatea ce decurgea din rangul de împărăteasă, le-a persecutat pe cele trei Înalte Consoarte

care încercau să i se împotrivească şi nu le-a mai permis să se considere mame ale mele. Nici Consoarta Ţhin a lui Cuang Sü nu s-a bucurat de tratament ca a doua mamă a mea. Cînd se întîmpla să mîncăm împreună ea trebuia să rămînă în picioare, în timp ce Long Iu şi cu mine stăteam pe scaune. În ziua morţii împărătesei Long Iu, cele trei Consoarte ale lui Thung Gii s-au aliat cu Ţhin, consoarta lui Cuang Sü, şi au cerut să li se acorde titluri de Înalte Consoarte. Începînd de atunci m-am adresat lor cu apelativul de "Augustă mamă".

Cu toate că am avut mai multe mame, nu m-am bucurat niciodată de dragostea maternă. Îmi amintesc că cea mai mare grijă a lor faţă de mine era, după cum am relatat mai sus, să-mi trimită în fiecare zi mîncare şi să asculte raportul eunucului, că "am mîncat cu poftă".

În realitate, nu se putea spune că "am mîncat cu poftă" deoarece încă din copilărie sufeream de o boală de stomac care a fost cauzată, probabil, de această "grijă maternă". La vîrsta de şase ani am mîncat o dată prea multe castane şi m-am balonat. Mai mult de o lună de zile împărăteasa Long Iu nu mi-a mai dat voie să mănînc decît zeamă de orez. Cu toate că zilnic ţipam că mi-e foame, nimeni nu mă lua în seamă. Îmi amintesc că într-o zi, cînd am plecat să mă plimb pe malul apei în parcul din palat, împărăteasa le-a poruncit însoţitorilor să-mi aducă manthouri uscate ca să hrănesc peştii. N-am putut să mă abţin şi am mîncat cîteva. Împărăteasa nu numai că n-a avut nici un fel de părere de rău de înfometarea mea, dar mi-a impus restricţii şi mai mari. Cu cît măsurile erau mai drastice, cu atît îmi creştea dorinţa de a mînca şi a bea. Într-o zi, văzînd că tributul în alimente[1] pentru împărăteasă este depus în încăperile din partea de vest a palatului, m-am dus direct la una din cutii, am deschis-o şi am văzut că era plină cu carne de porc preparată. Am luat o bucată şi am vrut să muşc din ea. Eunucul care mă urma s-a îngălbenit de spaimă, s-a repezit la mine şi mi-a smuls-o. M-am opus din toate puterile dar fiind mic şi

1 La 1 şi 15 ale fiecărei luni, pe rînd, prinţii aduceau tributul lor de hrană pentru palat.

slăbit delicioasa bucată de carne mi-a fost smulsă tocmai cînd o băgasem în gură.

După ce m-am refăcut, mi s-a dat voie să mănînc normal, dar aveam deseori necazuri. Odată, un eunuc mai bătrîn văzînd că am mîncat şase clătite şi temîndu-se că au fost prea multe s-a gîndit la o metodă care să-mi ajute la digestie. Le-a poruncit altor doi eunuci să mă ridice dintr-o parte şi din alta de subsuori şi să mă trîntească de podea. După care, foarte mulţumiţi de ei, se lăudau că graţie tratamentului aplicat nu m-am îmbolnăvit.

S-ar părea că acesta era un lucru anormal, dar erau altele şi mai anormale. Înainte de a împlini vîrsta de 8-9 ani, cînd eram nervos şi-i necăjeam pe alţii, eunucul-şef punea diagnosticul şi dădea următoarea reţetă: "Stăpînul celor zece mii de ani are foc la inimă.[1] Să cînte puţin spre a se stinge focul". Şi eram introdus într-o cameră mică, de obicei camera unde îmi făceam lecţiile, şi încuiat. O dată ce eram închis singur acolo, oricît m-aş fi rugat, aş fi ocărît, aş fi lovit cu picioarele în uşă ori aş fi plîns, nimeni nu-mi dădea nici o atenţie. Numai după ce mă opream din plîns şi ţipăt, sau după cum spuneau ei, terminam de "cîntat", adică mi se "stinsese focul", mă scoteau afară.

Acest tratament ciudat nu era o invenţie a eunucilor şi nici o descoperire a împărătesei Long Iu, era o tradiţie de familie de care au avut parte şi fraţii şi surorile mele acasă la părinţi.

Împărăteasa Long Iu a murit cînd eu aveam opt ani. Tot ceea ce-mi amintesc în legătură cu "dragostea ei de mamă" este ceea ce am arătat mai sus.

Am trăit mai mult pe lîngă cele patru Înalte Consoarte. În mod normal, mă vedeam destul de rar cu ele şi niciodată n-am stat de vorbă prieteneşte, ca între oameni obişnuiţi. În fiecare dimineaţă trebuia să le fac cîte o vizită şi să le prezint respectele mele. Un eunuc trebuia să aşeze în faţa lor o pernă galbenă pe care îngenuncheam cîteva secunde şi apoi mă ridicam şi rămîneam în picioare în aşteptarea frazelor obişnuite. În timp ce ele porunceau

1 Diagnostic din medicina tradiţională.

eunucilor să le pieptene, pe mine mă întrebau: "Împăratul a dormit bine? S-a făcut frig, împăratul trebuie să se îmbrace mai gros. Pînă unde a ajuns împăratul cu învățătura?". De fiecare dată era aceeași conversație - cîteva fraze uscate și stereotipe. Cîteodată îmi dădeau niște jucării din lut, iar în încheiere nu lipsea fraza: "Împăratul să se ducă la joacă!". Și astfel se încheia întîlnirea noastră și nu le mai vedeam pînă a doua zi. Împărăteasa și Înaltele Consoarte mi se adresau cu apelativul "Împărate". La fel și părinții și bunica mea. Ceilalți îmi spuneau "Majestatea Voastră". Deși aveam un nume ca toți oamenii și un diminutiv, nici una din mamele mele nu le-au folosit. Am auzit că fiecare om cînd se gîndește la diminutivul din copilărie își amintește de dragostea de mamă. În mintea mea nu se pot face asemenea asocieri. Unii mi-au spus că atunci cînd erau departe de casă, dacă se îmbolnăveau, se gîndeau la mama, se gîndeau la anii copilăriei și îmbrățișările materne și simțeau alinare. Cînd m-am făcut mare, m-am îmbolnăvit destul de des, dar niciodată n-am avut nostalgia vizitelor pe care mi le făceau Înaltele Consoarte cînd eram mic și eram bolnav.

Îmi aduc aminte că în copilărie răceam sau făceam gripă imediat ce se răcorea vremea. Atunci Înaltele Consoarte veneau să mă vadă, una după alta. Fiecare întreba același lucru: "Împăratul se simte mai bine? A transpirat?" și după două-trei minute plecau. Mai puternică îmi apare imaginea grupului de eunuci care le însoțea și se înghesuiau în camera mea. În cele cîteva minute aerul din cameră era de nesuportat. Cum pleca una din Consoarte, venea următoarea și camera se umplea iarăși de mirosuri. Cele patru vizite zilnice făceau să se schimbe aerul din cameră de patru ori. Noroc că, de obicei, a doua zi mă făceam bine și totul se liniștea.

De cîte ori mă îmbolnăveam mi se pregăteau medicamentele la Palatul Iunghă, unde locuia Înalta Consoartă Tuan Cang. Instrumentele din farmacia ei erau mai bune decît cele din farmaciile celorlalte consoarte, fiind moștenite de la împărăteasa Long Iu. Înlocuirea împărătesei Long Iu cu consoarta Tuan Cang nu se încadra în canoanele de la Curte. Aceasta a fost posibil datorită intervenției lui Iuan Șîchai. După moartea împărătesei Long Iu, el a propus Administrației Palatului să acorde noi onoruri

celor patru Înalte Consoarte ale împăraţilor Thung şi Cuang şi să recunoască locul primordial al consoartei Ţhin. De ce s-a ocupat Iuan Şichai de această treabă, nu ştiu. Se spune că de acest lucru n-ar fi fost străin Gi Ci, fratele consoartei Ţhin. Dar nici asta nu ştiu dacă este adevărat. Ştiu numai că atît tatăl meu cît şi alţi prinţi au fost de acord cu această propunere. Aşa se face că Ţhin a căpătat denumirea de Tuan Cang, devenind prima mea mamă. De atunci s-a purtat din ce în ce mai aspru cu mine, pînă s-a ajuns la un mare conflict.

Am crescut sub "grija părintească" a celor patru mame pînă la vîrsta de 13-14 ani. Ca şi alţi copii de vîrsta mea, îmi plăceau jucăriile noi şi unii eunuci încercau să-mi satisfacă dorinţele, cumpărîndu-mi lucruri amuzante din afara Palatului. Odată un eunuc mi-a comandat o uniformă de general republican şi un chipiu împodobit cu nişte pene de cocoş, o sabie şi centură. Cînd mi-am pus toate astea m-am simţit grozav, dar, auzind, Înalta Consoartă Tuan Cang s-a înfuriat. A poruncit o investigaţie care a dat la iveală faptul că am purtat şi ciorapi străini cumpăraţi din afara palatului de unul din eunuci. Ea a considerat acest lucru intolerabil şi a dat ordin să-i fie aduşi cei doi eunuci la Palatul Iuŋhă. Fiecare a primit cîte 200 de lovituri şi au fost retrogradaţi, fiind trimişi să lucreze la biroul pentru asigurarea curăţeniei. Terminînd cu eunucii, a trimis după mine şi m-a certat aspru: "Împăratul marii Dinastii Ţhing, îmbrăcînd haine de republican şi ciorapi străini, a încălcat demnitatea imperială". N-am avut încotro şi a trebuit să renunţ la uniforma care-mi plăcea tare mult şi la ciorapii străini şi mi-am pus iarăşi uniforma curţii şi ciorapii din pînză brodaţi cu dragoni.

Dacă consoarta Tuan Cang s-ar fi limitat numai la controlul asupra uniformei şi a ciorapilor străini, poate că nu m-aş fi comportat aşa de nerespectuos faţă de ea. Pînă la urmă, controlul asupra mea mă făcea numai să simt că nu sînt asemenea celorlalţi oameni şi se îmbina perfect cu lecţiile ce mi se predau la Palatul Iuţhing. Cred că numai din dorinţa de a-mi da o lecţie ea a poruncit să fie bătuţi eunucii şi trimişi la muncă grea.

Tuan Cang o imita întocmai pe împărăteasa Ţhî Si în tot ce făcea, deşi aceasta era vinovată de moartea surorii ei, consoarta Perla. Lecţiile învăţate de la Ţhî Si nu se

limitau numai la pedepsirea cu bătaia a eunucilor, ea mai învăţase, de asemenea, să trimită eunucii să-l spioneze pe împărat şi şi-a trimis unul din eunucii ei credincioşi să aibă grijă de mine. Acesta îi raporta zilnic orice mişcare făceam. Era exact cum procedase Ţhî Si cu împăratul Cuang Sü. Acest lucru mi-a atins mîndria mea de împărat. Profesorul meu, Cen Paoşen, era foarte indignat şi mi-a explicat diferenţa dintre primele soţii ale împăratului şi următoarele, din care făcea parte şi Tuan Cang, ceea ce mi-a sporit şi mai mult aversiunea faţă de ea.

Conflictul a intervenit la scurt timp după ce Tuan Cang l-a concediat pe medicul Curţii, Fan Imei, care era unul din medicii care o tratau. În realitate, acest lucru nu avea nici o legătură cu mine, dar profesorul Cen mă instigase cu tot felul de remarci la adresa ei: "Nu este decît o consoartă, a mers prea departe comportîndu-se samavolnic". Eunucul-şef şi cei care-mi cumpăraseră uniforma şi ciorapii deveniseră "partidul împăratului" şi făceau şi ei tot felul de remarci: "Oare stăpînul celor zece mii de ani nu s-a transformat în al doilea Cuang Sü? În ce priveşte cazul doctorului Fan Imei, acesta trebuie rezolvat după voinţa împăratului".

Auzind asemenea remarci, m-am înfuriat şi am pornit ca o furtună la Palatul Iunhă. Cum am văzut-o pe Tuan Cang, am strigat: "De ce l-ai concediat pe doctorul Fan Imei? Eşti prea despotică! Sînt sau nu sînt eu împăratul? Cine dă ordinele? Este o samavolnicie!..."

N-am aşteptat ca Tuan Cang, care se albise de mînie, să-mi răspundă şi, agitîndu-mi mînecile robei, am plecat în grabă. Întorcîndu-mă la Palatul Iuţhing, profesorul meu m-a copleşit cu laude.

Înfuriată, Tuan Cang n-a trimis după mine, ci l-a chemat pe tatăl meu şi alţi cîţiva prinţi şi, plîngînd şi ţipînd, le-a cerut sfatul, dar nimeni nu s-a aventurat să-i dea vreo idee. Auzind acest lucru, i-am chemat pe aceştia la mine în camera de studiu şi le-am zis cu emfază: "Cine se crede ea? Nu este decît o consoartă. Niciodată în istoria dinastiei noastre împăratul nu a spus «mamă» unei consoarte. Intenţionaţi să nu faceţi în continuare distincţie între soţiile principale şi cele secundare? Dacă nu, atunci de ce fratele meu Pu Ţie nu-i spune «mamă» celei de-a doua neveste a prinţului? De ce eu trebuie să-i spun mamă? Şi de ce trebuie să ascult de ea?..."

Prinţii au ascultat tirada mea în linişte şi n-au scos nici un cuvînt.

Thing I, o altă Înaltă Consoartă, care nu era în relaţii bune cu Tuan Cang, a venit special să-mi spună că aceasta a invitat pe mama mea adevărată şi pe bunica să vină la ea şi mi-a atras atenţia să am grijă.

Într-adevăr, mama şi bunica au fost la Tuan Cang şi ceea ce ea nu reuşise cu prinţii a reuşit cu mama şi bunica. Strigătele şi plînsetele ei au avut unele efecte asupra lor, în special bunica s-a speriat foarte tare şi a căzut în genunchi implorînd-o să se liniştească şi promiţîndu-i că mă va convinge să-i cer iertare. M-am dus la Palatul Iunghă să le văd pe mama şi bunica şi am auzit strigătele lui Tuan Cang care se afla în sala principală. Am vrut să intru şi să mă cert cu ea, dar n-am rezistat lacrimilor disperate ale mamei şi bunicii şi, cedînd, am promis că-i voi cere iertare.

M-am simţit foarte ofensat că trebuie să-mi cer iertare, dar am făcut-o. Am intrat la Tuan Cang, am salutat-o, fără să-i arunc măcar o privire, şi am mormăit: "Augustă mamă, am greşit!". Două zile mai tîrziu am primit vestea că mama mea s-a sinucis.

Se spune că mama mea nu a fost mustrată niciodată în viaţa ei. Avea o personalitate extrem de puternică şi nu a suportat acest şoc. După ce s-a întors de la palat, a înghiţit o doză mare de opiu. De teamă că voi fi prea afectat de pierderea mamei, Tuan Cang şi-a schimbat complet atitudinea faţă de mine. Începînd de atunci nu numai că nu m-a mai controlat cu atîta stricteţe, dar devenise şi foarte conciliantă. Astfel, viaţa mea de familie în "Oraşul Interzis" a devenit iarăşi paşnică şi relaţiile dintre Înaltele Consoarte şi mine au devenit iarăşi relaţii între mame şi fiu. Dar pentru aceasta a trebuit să fie sacrificată mama mea adevărată.

4. Studiile din Palatul Iuţhing

Cînd am împlinit vîrsta de şase ani, împărăteasa Long Iu mi-a numit un profesor şi a poruncit astrologului să aleagă o zi prielnică pentru a începe studiile. Aceasta a fost ziua de 18 iulie, anul trei al domniei lui Süan Thong (10 septembrie 1911).

Prima cameră de studiu a fost într-un pavilion de pe o insulă în Giungnanhai. Mai tîrziu m-am mutat în Palatul Iuțhing (Palatul Cultivării Fericirii), o clădire destul de mică din "Orașul Interzis". Tot aici își făcuse studiile și împăratul Cuang Sü și mai înainte fiul împăratului Cien Long (viitorul împărat Ția Țhing). Aici se afla o curte mică cu un pavilion mărginit de două rînduri de case. Înăuntru erau mai multe camere prin care se trecea din una în alta. În afară de două încăperi situate în partea de apus, care mi-au servit drept camere de studiu, celelalte erau goale. Aceste două camere, în comparație cu alte încăperi din palat, erau foarte simplu mobilate: sub fereastra din partea de sud se afla o masă lungă, pe care erau așezate vase-suport pentru pălării, vaze pentru flori și alte lucruri asemănătoare. Lîngă peretele din partea de apus se afla kangul pe care era așezată o măsuță ce-mi servea drept birou pentru lecții. Mai tîrziu, masa de pe kang a fost înlocuită cu masa "celor opt imortali"[1] care a fost pusă pe podea. Lîngă peretele de nord erau alte două mese pe care erau așezate cărți și rechizite. De asemenea, în cameră mai erau cîteva suporturi și scaune. Pe pereții din partea de răsărit și apus erau agățate tablouri cu inscripțiile caligrafiate de bunicul meu, primul prinț de Ciun, dedicate fiului său, împăratului Cuang Sü. Ceea ce atrăgea atenția cel mai mult în această cameră era un ceas imens cu diametrul de doi metri, care avea o limbă mai lungă decît mîna mea. Mecanismul ceasului se afla în partea cealaltă a peretelui și ca să-l întorci trebuia să te deplasezi în camera alăturată și să învîrtești de o roată de mărimea unui volan de mașină. Ce era cu acel curios obiect enorm și cum de ajunsese acolo, nu-mi amintesc. Și nici ce fel de sunete producea și cît erau de puternice acele sunete cînd marcau orele.

Cu toate că acel ceas colosal uimea pe toată lumea, nu aveam timp să mă uit la el. Se poate înțelege acest lucru dacă se va ști ce cărți studiam. Principalele mele manuale erau cele 13 volume clasice, la care se adăugau cărți ajutătoare, cărți despre faptele eroice ale strămoșilor mei

1 Personaje din mitologia chineză.

şi despre întemeierea dinastiei Thing. La vîrsta de 14 ani am început să studiez limba engleză, dar în afara manualului de limba engleză n-am citit decît "Alice în ţara minunilor" şi o traducere a celor "Patru cărţi" din literatura clasică chineză. Şi limba manciuriană era obiect de studiu de bază dar, înainte de a termina de învăţat, I Cotan, profesorul meu, a murit şi lecţiile au încetat. Din 1911 pînă în 1922 nu învăţasem încă adunarea, scăderea, înmulţirea şi împărţirea, nemaivorbind de celelalte ştiinţe. Cu privire la patria mea, eu citisem numai despre unele evenimente cum ar fi: "Restauraţia lui Thung Gii şi Cuang Sü", iar cunoştinţele mele în ce priveşte alte ţări se mărgineau la călătoria pe care o imaginasem împreună cu Alice în ţara minunilor. Eram complet ignorant şi nu auzisem nici de George Washington, nici de Napoleon, nici despre maşina cu aburi a lui Watt, nici despre mărul lui Newton. Dacă profesorul meu nu mi-ar fi povestit unele lucruri în afara lecţiilor, dacă singur nu aş fi citit şi alte cărţi, n-aş fi ştiut unde era aşezat Peiţingul în China sau că orezul creşte în pămînt. Referitor la istorie, nimeni n-a îndrăznit să nege miturile despre originea strămoşilor mei de la Curtea Thing, iar în ce priveşte economia, nimeni nu mi-a spus cît costă un ţin de orez. De aceea, multă vreme am crezut că strămoşii mei au fost născuţi de zeiţa Foculan după ce a înghiţit un fruct roşu. Am crezut tot timpul că toţi oamenii au masa încărcată cu tot felul de mîncăruri.

Studiind o perioadă îndelungată numeroase cărţi clasice, se presupunea că ştiam limba veche[1] foarte bine. În realitate nu era aşa. În primul rînd pentru că nu eram sîrguincios. În afară de faptul că foloseam micile indispoziţii ca să nu învăţ, atunci cînd n-aveam poftă de lecţii trimiteam eunucii să-i spună profesorului că-i dau liber în acea zi. Înainte de a împlini zece ani eram mult mai interesat de chiparosul care creştea în curtea Palatului Iuţhing decît de cărţile din palat. Vara, crengile chiparosului erau pline de furnici care urcau şi coborau, într-un şir continuu. Devenisem foarte interesat de ele şi de multe ori, absorbit, stăteam pe vine sub crengi pînă ce uitam de

1 Limba clasică literară.

mine, urmărindu-le mişcarea sau hrănindu-le cu fărîmături de prăjituri şi le ajutam să-şi care poverile. Mai tîrziu am fost interesat de greieri şi rîme şi porunceam să-mi fie aduse vase vechi de porţelan în care puneam aceste vieţuitoare. Nu prea aveam chemarea să stau în casă să studiez; cititul mă plictisea şi nu-mi era gîndul decît să fug afară să-mi văd aceşti prieteni.

După vîrsta de zece ani, am înţeles care era legătura între studiu şi persoana mea şi am început să fiu interesat să cunosc cum să devin un "bun împărat", de ce un împărat este împărat şi ce calităţi trebuie să aibă el. Acest interes se manifesta mai mult în conţinut decît în formă. Conţinutul se referea, în majoritatea cazurilor, la puterea de care dispunea împăratul şi mai puţin la obligaţiile sale. Un înţelept a spus cîndva: "Poporul este pe primul loc, pămîntul şi grînele ocupă locul al doilea, în timp ce superiorii sînt neimportanţi". "Dacă superiorul îl priveşte pe supus ca fiind neînsemnat ca şi iarba, supusul îl va privi pe monarh ca pe un duşman". Multe învăţăminte se refereau la demnitari şi la oamenii de rînd. Un astfel de exemplu este următorul: "Conducătorii trebuie să fie conducători, supuşii trebuie să fie supuşi, taţii trebuie să fie taţi şi fiii trebuie să fie fii". În manualul "Clasic of Filial Piety" este subliniat principiul moral potrivit căruia "trebuie să începi prin a-ţi servi părinţii şi să termini prin a-ţi servi superiorii". Aceste învăţăminte, care-mi sunau bine, le auzisem înainte de la profesorul meu, în afara lecţiilor. Cînd au început să-mi fie predate, am constatat că profesorul îmi povestise mult mai multe lucruri decît erau în cărţi. De aceea pot spune că în ceea ce priveşte limba veche am învăţat mai mult din ceea ce mi-a povestit profesorul decît din ceea ce era scris în cărţi.

Cei care au studiat în şcolile vechi trebuiau să memoreze tomuri întregi şi-am auzit că marele efort depus le-a fost folositor. Eu nu am făcut un asemenea efort. Profesorul meu nu mi-a cerut să memorez textele, era mulţumit dacă mă convingea să le parcurg de cîteva ori în sala de studiu.

Probabil că s-au gîndit că dacă citesc pot memora, aşa că au stabilit două metode. Prima metodă era ca atunci cînd mergeam la împărăteasă să-i prezint respectul să citesc textul cu voce tare în faţa ei. A doua metodă era ca

în fiecare dimineață, după ce mă sculam, eunucul-șef, așezat în spatele ușii de la dormitorul meu, să citească cu voce tare, de cîteva ori, lecțiile pe care le avusesem cu o zi înainte. Nimeni nu se interesa cît am reținut din acele lecții sau dacă doream sau nu să le memorez.

Profesorii mei niciodată nu-mi controlau lecțiile și niciodată nu mi-au dat să fac compoziții. Îmi amintesc că am scris odată niște versuri, dar profesorul nu a făcut nici un comentariu și nici vreo corectură. În copilărie, îmi plăcea foarte mult să scriu. Profesorul meu nedînd importanță acestui lucru, scriam în secret, pentru plăcerea mea. După vîrsta de 13-14 ani, am citit o mulțime de cărți: eseuri, Istoria neoficială a dinastiilor Ming și Thing, romane istorice, legende despre cavaleri și luptători cu puteri magice, romanele polițiste de la sfîrșitul dinastiei Thing și primii ani ai Republicii, precum și o serie de romane publicate în Editura Comercială etc. Cînd m-am făcut puțin mai mare, am citit povestiri englezești. Cîndva, imitînd aceste opere în chineză și engleză, clasice și moderne, am plăsmuit și eu multe istorii, să mă distrez. Chiar le-am trimis sub pseudonim la ziare spre a fi publicate, dar aproape toate au fost respinse. Îmi amintesc că odată am copiat un poem al unui poet vestit din dinastia Ming și l-am trimis unui ziar de mic tiraj sub pseudonimul Deng Ciunlin. Editorul a fost păcălit și poemul a apărut. În afară de editor, a mai fost păcălit și profesorul meu de limba engleză - Reginald Johnston, care a tradus poemul în limba engleză și l-a inclus în culegerea sa "Amurgul Orașului Interzis", prezentîndu-l drept dovadă a "înclinațiilor poetice ale elevului său".

Rezultatele mele cele mai slabe au fost la limba manciuriană. După mulți ani de învățătură nu știam decît un singur cuvînt; "I li!", pe care-l adresam demnitarilor manciurieni cînd îngenuncheau în fața mea, ceea ce însemna "Ridicați-vă!".

La vîrsta de nouă ani, ei s-au gîndit la o altă metodă să mă stimuleze la învățătură; mi-au dat cîțiva însoțitori de studiu. Fiecare dintre aceștia primea lunar o răsplată echivalentă cu optzeci de liang de argint. În afară de aceasta li se acordase privilegiul de a intra călare în "Orașul Interzis", de care se bucurau prinții și înalții oficiali. Cu toate că ne aflam în anii Republicii, acest lucru continua să fie considerat o mare onoare în

rîndurile tinerilor din clanul imperial. De acest privilegiu se bucurau trei persoane: Pu Ţie, Iu Tong (fiul vărului meu Pu Lung, însoţitor la limba chineză) şi Pu Ţia (fiul celui de-al şaptelea unchi al meu Ţai Tao, însoţitor de studiu la limba engleză, pe care am început s-o studiez la vîrsta de 14 ani). Un alt "privilegiu" de care se bucurau însoţitorii mei de studiu a fost acela de a suporta mustrările care, de fapt, îmi erau adresate mie. Cînd făceam greşeli de citire, profesorul îl mustra pe unul din însoţitorii mei de studiu. De fapt, Pu Ţie fiind fratele împăratului, victima era Iu Tong. Dintre cei trei însoţitori de studiu ai mei, Pu Ţie era cel mai pregătit. Aceasta şi din cauză că mai avea un profesor acasă şi în fiecare zi venea la Palatul Iuţhing cu lecţia învăţată. Iu Tong avea rezultatele cele mai slabe, nu din cauză că nu avea profesor acasă, ci pentru că era mustrat şi cînd citea bine şi cînd greşea, ceea ce-i scăzuse interesul pentru învăţătură.

Cînd nu aveam însoţitori de studiu eram foarte neastîmpărat. În timpul lecţiilor, dacă eram vesel, îmi scoteam pantofii şi ciorapii şi-i trînteam pe masă. Profesorul n-avea voie să zică nimic şi trebuia să mă încalţe din nou. Odată, observînd ce sprîncene mari are profesorul meu Sü Fang, i-am poruncit să se apropie să i le pipăi. Şi cînd s-a apropiat, supus, cu capul plecat, dintr-o dată i-am smuls un fir. La moartea lui, toţi cunucii au spus că aceasta s-a datorat faptului că "Stăpînul celor zece mii de ani" i-a smuls din sprîncene firul longevităţii. Altă dată, l-am înfuriat aşa de tare pe profesorul meu Lu Jungsiang, încît el a uitat de diferenţa dintre mine ca împărat şi el. Îmi amintesc că atunci am refuzat să citesc textul pe care mi l-a cerut pentru că voiam să mă duc în grădină să privesc furnicile. Profesorul Lu se străduia să mă convingă să dau atenţie la nişte maxime ca: "Poţi fi un adevărat gentleman dacă ai avere şi cultură". Nu înţelegeam nimic din această maximă şi mă răsuceam într-o parte şi alta uitîndu-mă pe pereţi. Deşi nu mă liniştisem, el a continuat cu citate din textele clasice: "Dacă un gentleman nu este serios, el nu se bucură de autoritate; studiile lui nu vor fi solide". M-am ridicat brusc în picioare, iar el pierzîndu-şi răbdarea a strigat: "Stai jos!". M-am speriat şi m-am cuminţit. La scurt timp, mi-am amintit iarăşi de furnici şi am început să mă sucesc într-o parte şi alta.

După ce mi s-au dat însoțitori de studiu, am devenit mai ascultător. Profesorii mei aveau acum pe cine să certe cînd aveam o comportare rea. Îmi amintesc că într-o zi am intrat în sala de studiu alergînd. Profesorul i sa adresat lui Iu Tong zicîndu-i; "Uită-te la tine cît ești de neastîmpărat!". Învățam de regulă în fiecare zi, dimineața, de la ora 8 la 11, iar mai tîrziu cînd mi s-a adăugat și limba engleză învățam și după-masa de la ora 3. Zilnic, înainte de ora 8, mă urcam în lectica galbenă cu acoperiș auriu și eram dus la Palatul Iuțhing. La comanda mea "Cheamă-i!", un eunuc mergea și-i chema pe profesori și pe însoțitorii mei de clasă care așteptau într-o altă încăpere. Aceștia intrau în camera de studiu într-o anumită ordine: primul intra eunucul care ducea cărțile, urmat de profesorul de la prima lecție și la sfîrșit însoțitorii de studiu. După ce intra, profesorul rămînea în picioare inspectîndu-mă cu privirea, aceasta fiind un fel de salut. Potrivit regulilor de protocol, eu nu eram obligat să răspund salutului său, "era el profesorul meu dar eu eram suveranul lui". Apoi, Pu Ție și Iu Tong îngenuncheau în fața mea prezentîndu-și respectul. După ce se încheiau aceste formalități, ne așezam cu toții. Pe partea de nord a mesei unde era un singur loc, stăteam eu cu fața spre sud. Profesorul se așeza în stînga mea, cu fața spre vest, iar însoțitorii de studiu alături, unul lîngă altul. Eunucii puneau pălăriile pe suporturi[1] și se retrăgeau. După asta începeam lecția.

Am găsit trei pagini din jurnalul meu de zi din 1920, cînd aveam 15 ani, din care rezultă viața de elev. După revoluția de la 1911, în cercurile noastre mi s-a menținut denumirea de Süan Thong. Paginile la care mă refer sînt din luna noiembrie, anul 12 al lui Süan Thong.

27. Senin. M-am sculat la ora 4 și am caligrafiat hieroglifa "Prosperitate"[2] pe opt coli. La ora 8 am început lecțiile. Împreună cu Pu Ție și Iu Tong am citit din Analecte, Ceremonialul dinastiei Giou, Însemnări despre Ritual, Versuri din dinastia Thang și am ascultat lecția

1 Vase de porțelan, de formă cilindrică.

2 Se referă la scrierea cu pensula cu care se scriau caractere mari.

profesorului Cen despre istoria cronologică generală, cu comentarii de împăratul Cien Long. La 9,30 am terminat micul dejun, am citit comentariile lui Cu Liang, am ascultat lecția profesorului Ciu privind explicații asupra marii învățături, am scris cuplete. Ora 11. Am terminat lecțiile, m-am dus să prezint respectul Înaltelor Consoarte. Johnston n-a venit astăzi pentru că este răcit. M-am întors la Palatul Iuțhing (Cultivării Spiritului) unde am caligrafiat peste 30 de foi cu hieroglifele "longevitate și prosperitate". Am citit ziare, am servit masa la ora 4 și m-am culcat la ora 6. În pat am citit din "Antologia literaturii antice", foarte interesantă.

28. Senin. M-am sculat la ora 4. Am stat un timp liniștit. La ora 8 am început lecțiile, care au fost la fel cu cele de ieri. La 12,45 am citit la engleză împreună cu Pu Ție. La ora 3 s-au terminat lecțiile. M-am întors în Palatul Cultivării Spiritului. La ora 3,30 am chemat medicul pentru că mă durea pieptul. Mi-a scris o rețetă. La 5,30 m-am dus la culcare.

29. Senin. La ora 1 noaptea m-am trezit. Simțeam că mă înăbuș. La ora 8 am început lecțiile. Am servit masa de seară și la ora 6 m-am culcat.

Profesorul meu Lu Junsiang, originar din provincia Țiangsu, mare erudit, a murit cînd nu se împlinise un an de cînd începuse să-mi predea. I Cotan mi-a predat limba manciuriană timp de peste nouă ani; era manciurian din steagul alb și luase examenele imperiale calificîndu-se translator de limbă manciuriană. Cen Paoșen, din provincia Fuțien, venise o dată cu Lu Junsiang și I Cotan. În timpul împărătesei Țîî Si fusese vicecancelar și șef adjunct la Departamentul de protocol. A fost profesorul care mi-a predat perioada cea mai îndelungată dintre toți. După moartea lui Lu Junsiang am avut încă trei profesori de limba chineză: Sü Fang, vicepreședinte al Academiei Imperiale, Ciu Ifan, academician, și Liang Tingfăn, care a devenit renumit prin plantarea arborilor de la mausoleul împăratului Cuang Sü.

Influența cea mai mare asupra mea a avut-o Cen Paoșen, urmat de Reginald Johnston, profesorul de limba engleză. Profesorul Cen avea o reputație de erudit în Fuțienul său natal. După ce trecuse examenul imperial în timpul împăratului Thung Gîî, la vîrsta de 20 de ani a

fost numit membru al Academiei Hanlin, după care, intrînd în Înaltul Secretariat, devenise renumit pentru împotrivirea față de Thî Si. Împreună cu Giang Gîthong și alții formau partida opoziției față de aceasta. Dar el nu era ca Giang Gîthong care se schimba după cum bătea vîntul. În al 17-lea an de domnie a împăratului Cuang Sü (1891), sub pretextul incompetenței, el a fost retrogradat. A plecat în locurile natale unde a trăit retras timp de 20 de ani. A fost rechemat în ajunul revoluției din 1911 și numit guvernator în Șansi,[1] dar înainte de a-și lua postul în primire el a fost oprit la Curte ca profesor al meu. De atunci nu m-a mai părăsit pînă la plecarea mea în nord-estul Chinei. Era privit ca cel mai ponderat și mai prudent dintre veteranii din anturajul meu. Îl consideram ca fiind devotat "Dinastiei Thing" și mie personal. Înainte de a-mi da seama că prudența lui exagerată mă deranjează, el a fost singura autoritate pe care o luam drept model în adoptarea oricărei decizii.

"Deși împăratul este mic, el este totuși un demn fiu al cerului" erau cuvintele pe care profesorul Cen le repeta, zîmbind. Atunci cînd rîdea, ochii i se subțiau pînă ce deveneau o dungă în spatele lentilelor de ochelari.

Lucrul cel mai interesant erau conversațiile pe care le aveam cu el. După ce am mai crescut, aproape în fiecare dimineață îmi relata știri în legătură cu Republica. Subiectele lui preferate erau: neînțelegerile dintre nordul și sudul Chinei, contradicțiile dintre guvern și parlament etc.

După ce termina de relatat, aproape de fiecare dată, folosind o altă intonație, îmi povestea despre "Restaurația lui Thung Gî și Cuang Sü" și despre "anii de aur ai împăraților Cang Si și Cien Long". Și bineînțeles că în mod deosebit îi plăcea să povestească despre împotrivirea lui față de împărăteasa Thî Si. De cîte ori se referea la foștii demnitari ai dinastiei care serveau acum Republica era indignat. El zicea că dacă Revoluția și Republica sînt rădăcinile tuturor nenorocirilor, toți aceia care s-au asociat lor nu sînt mai buni decît niște bandiți: "Cei care sfidează înțelepții n-au nici o lege, cei care sfidează pietatea fil-

1 Provincie în centrul Chinei.

ală nu au părinţi, aceasta este sursa marilor dezordini". Erau concluziile generale despre tot ceea ce nu-i plăcea. Mi-a povestit odată o întîmplare cu un rege al statului învins Iue care dormea pe lemne şi din cînd în cînd înghiţea bucăţi de fier pentru a-şi păstra umilinţa. Îmi vorbea despre principiul retragerii temporare din viaţa publică în vederea aşteptării unor vremuri mai bune. După ce-mi relata situaţia politică la zi, revenea, de fiecare dată, la consideraţii de felul următor: "Republica există numai de cîţiva ani, şi încă de la început cerul şi poporul au fost nemulţumiţi. Poporul păstrează în inima sa amintirea despre marea bunătate şi mărinimia Dinastiei Thing care a existat timp de peste 200 de ani. Cerul şi poporul vor sfîrşi prin a repune în cele din urmă Dinastia în drepturile sale".

Giu Ifan, un alt profesor al meu, era prea vorbăreţ. Îmi amintesc că în timpul zilei era cam apatic, ca să aflu apoi că toată noaptea juca mah-jong şi nu dormea de-ajuns. El avea unele cunoştinţe de medicină şi cîteodată, cînd mă îmbolnăveam, era chemat să-mi ia pulsul. Profesorului Liang Tingfăn îi plăcea să vorbească mult, spre deosebire de profesorul Cen lui îi plăcea să povestească întîmplări despre el însuşi. Una din aceste istorioare am ascultat-o de cîteva ori. După moartea lui Cuang Sü, el a jurat să vegheze pînă la adînci bătrîneţi mormîntul acestuia. Povestea s-a întîmplat într-o noapte cînd el veghea la mormînt şi citea la lumina opaiţului o carte de istorie. Tocmai atunci a sărit gardul o umbră cu un pumnal lucitor în mînă, dînd buzna peste el. Fără să şovăie, el a întrebat: "Voinicule, ai venit să-i tai capul lui Liang?" Umbra tulburată n-a mai acţionat. El a lăsat cartea jos şi a zis: "Eu, Liang, sînt bucuros să mă jertfesc în faţa mormîntului împăratului meu". Omul a aruncat cuţitul şi a căzut în genunchi, mărturisind că a fost trimis de Iuan Şîchai să-l asasineze. Liang l-a îndemnat să facă precum i se poruncise, el netemîndu-se de moarte. Ascultînd această poveste m-am simţit foarte mişcat. Am văzut şi o fotografie a lui în faţa mormîntului. Era îmbrăcat în uniforma Dinastiei Thing şi alături era un pui de brad.

Pe atunci găseam aerele cărturăreşti ale profesorilor mei şi în special ale profesorului Cen intolerabile. Am descoperit după aceea că, în realitate, multe acţiuni ale lor nu semănau a fi ale unor învăţaţi. Intelectualii ignoră profitul, dar profesorii mei se pricepeau foarte bine să

tragă foloase. Mi-am dat seama de acest lucru cînd i-am invitat să-şi aleagă cîteva atenţii din colecţia de antichităţi a palatului. Erau, de asemenea, experţi în a pescui onoruri şi ştiau să mă linguşească preamărindu-mă în fel şi chip în versuri caligrafiate.

Într-o zi, fiind în sala de studiu, profesorul Cen mi-a zis să-i caligrafiez cu mîna mea două versuri pe care să i le ofer cînd împlinea vîrsta de 70 de ani. Toţi aceşti profesori ai mei au obţinut titluri postume invidiate de ceilalţi supravieţuitori ai dinastiei Thing. Se poate spune că ei au obţinut de la mine tot ce au dorit şi că, în schimb, mi-au dat numai ce au vrut. Cunoştinţele mele nu au fost testate niciodată, dar cînd aveam 12 ani, într-o polemică cu privire la "loialitate", judecata mea le-a dat o mare satisfacţie.

În anul cînd a murit I Cuang, familia lui a înaintat un memoriu cerînd să i se acorde o serie de titluri postume. Administraţia Palatului mi-a prezentat o listă de sugestii. Normal, în asemenea situaţii trebuia să mă sfătuiesc cu profesorii mei. Fiind răcit însă, nu m-am dus la lecţii şi am luat singur hotărîrea. Considerînd că lista prezentată conţinea cereri prea îndrăzneţe, am zvîrlit-o şi am scris o altă listă jignitoare în care erau incluse cuvinte ca "hidos", "absurd", "trădător" etc. pe care am trimis-o înapoi. După puţin timp a venit la mine tatăl meu care mi-a zis bîlbîindu-se:

- Maiestatea Voastră, în numele... în numele strămoşilor, nu... nu trebuie...

- "Cum aşa?" am zis eu, cu curaj, "I Cuang s-a lăsat cumpărat de Iuan Şichai, sfătuind-o pe împărăteasă să-i cedeze puterea. Istoria de peste 200 de ani a dinastiei Thing s-a sfîrşit în mîinile lui I Cuang. Ce titluri postume pot să-i acord unui asemenea om? Hidos, absurd, trădător, asta a fost el".

- "Bine, bine", a dat el grăbit din cap şi mi-a întins o altă listă zicîndu-mi: "Atunci,... atunci... scrie hieroglifa "dăruiesc", care are în alcătuirea sa cuvîntul "cîine".

- "Nu se poate! Nu se poate!" am strigat eu, dîndu-mi seama că urmăreşte să mă păcălească.

Întrucît profesorii nu erau de faţă, am considerat că aceasta este o jignire, m-am supărat şi am început să plîng, strigînd: "Nu dăruiesc nimic!".

Tatăl meu a intrat în panică; penele de la pălărie au început să se mişte într-o parte şi alta, în timp ce-mi spunea: "Nu mai plînge, nu mai plînge!".

A doua zi cînd am început lecţiile i-am povestit profesorului Cen toată întîmplarea. A rîs pînă ce ochii i s-au prefăcut într-o dungă şi m-a lăudat din toată inima zicîndu-mi: "Foarte bine a procedat Maiestatea Voastră. Deşi împăratul este mic, el este totuşi un fiu demn al cerului".

5. Eunucii

Vorbind despre copilăria mea, nu pot să nu amintesc de eunuci. Ei îmi dădeau să mănînc, ei mă ajutau să mă îmbrac şi-mi vegheau somnul; mă însoţeau în plimbările mele şi cînd mergeam la lecţii; îmi spuneau poveşti. Îi răsplăteam, dar îi şi biciuiam. În timp ce alţii veneau şi plecau, eunucii niciodată nu au lipsit de lîngă mine. Ei au fost principalii tovarăşi ai copilăriei mele, au fost sclavii mei, dar şi cei dintîi învăţători.

Nu ştiu cînd a început istoria existenţei eunucilor la curţile imperiale, dar cunosc cu precizie cînd a luat sfîrşit; în ziua cînd am fost detronat pentru a treia oară, la încheierea victorioasă a celui de-al doilea război mondial. Atunci a fost probabil momentul cînd în jurul meu se afla cel mai mic număr de eunuci; rămăseseră numai vreo zece. Se spune că în timpul Dinastiei Ming (1368-1644) ei au atins cel mai mare număr: 100.000 de persoane. În timpul Dinastiei Ţhing numărul şi funcţiile lor erau limitate. Cu toate acestea, pe vremea împărătesei Ţhî Si, la Curtea Dinastiei Ţhing încă mai erau peste 3.000 de eunuci. După revoluţia din 1911, mare parte din ei au fugit. Deşi una din condiţiile "tratamentului privilegiat" interzicea angajarea de noi eunuci, Administraţia Palatului continua să-i angajeze în secret. Potrivit unei liste pe care am văzut-o recent, în 1922 mai erau 1.137 eunuci. Doi ani mai tîrziu, după ce am poruncit concedierea unui mare număr, au mai rămas numai 200 de persoane, din care marea majoritate erau în serviciul Înaltelor Consoarte şi soţiilor mele (acestea mai aveau, de asemenea, peste 100 de femei de serviciu şi cameriste de care nu se atinsese nimeni). Începînd de atunci, personalul palatului era compus dintr-un număr mult diminuat, format din membrii gărzii palatului şi din oamenii de serviciu (bărbaţi) denumiţi "îngrijitori".

Pe vremuri, se stabilise regula ca la o anumită oră în Orașul Interzis să nu mai rămînă nici un bărbat, fie demnitar, fie slujbaș de rînd, cu excepția membrilor familiei imperiale și personalului din garda palatului.

Sarcinile eunucilor erau foarte numeroase. În afară de faptul că serveau la masă, duceau umbrelele, sobele și făceau alte treburi asemănătoare, ei, potrivit regulilor de la Curte, mai aveau următoarele atribuții: transmiterea edictelor imperiale, conducerea oficialilor la audiențe, primirea memoriilor, manipularea documentelor oficiale emise de birourile Administrației Palatului, preluarea banilor și cerealelor trimise la palat, asigurarea pazei contra incendiilor. Mai aveau grijă de cărțile din bibliotecă, de antichitățile existente în palat, de tablourile caligrafiate, grija veșmintelor și coroanelor imperiale, armelor de vînătoare, arcurilor și săgeților. Tot în grija lor intra și păstrarea bronzurilor antice, a obiectelor de cult, centurilor galbene care erau oferite demnitarilor cu merite deosebite, fructelor uscate și proaspete; însoțirea medicilor Curții în pavilioanele unde trebuiau să meargă pentru consultații, obținerea din afară a materialelor necesare construcțiilor din palat; arderea de mirodenii în fața urnelor și portretelor strămoșilor imperiali și diferitelor zeități; evidența intrărilor și ieșirilor în și din palat ale demnitarilor; înregistrarea intrării în funcțiune a academicienilor Hanlin și încartiruirea membrilor gărzii; păstrarea sigiliilor imperiale; înregistrarea activității împăratului; biciuirea eunucilor și femeilor de serviciu care se făceau vinovați de anumite greșeli; îngrijirea animalelor care se aflau în palat; curățenia palatului și îngrijirea grădinilor; supravegherea exactității ceasurilor; să-l tundă pe împărat, să-i prepare medicamentele, să-i cînte arii din operele clasice; să-i declame din clasici și să ardă mirodenii la Templul Taoist; să-l înlocuiască pe împărat în poziție de călugăr lamaist la Templul Iunghă.[1]

Eunucii palatului erau împărțiți în două mari categorii: o categorie care erau în serviciul împărătesei-mamă,

1 Împăratul trebuia să apară cu diferite ocazii îmbrăcat în călugăr lamaist la Templul Iunghă.

împăratului, celorlalte împărătese și consoarte imperiale și alta din care făceau parte restul eunucilor. Indiferent de categorie, toți aveau următoarele grade: eunuc-șef, eunuc principal și eunuc. Eunucii șefi și eunucii principali erau în serviciul împărătesei-mamă și celorlalte împărătese, eunucii principali erau în serviciul consoartelor. Cel mai înalt rang obținut în mod normal de un eunuc era gradul trei, dar, începînd cu Li Liening, favoritul împărătesei-mamă Thî Si, s-a creat precedentul de a dărui eunucilor merituoși pălăria cu două pene de păun. Ca urmare, Giang Cienhă, eunucul-șef din serviciul meu a primit și el o asemenea pălărie. Ceilalți eunuci primeau gradele între cinci și nouă, după care urmau eunucii fără grade și apoi eunucii simpli. Ultima clasă de eunuci era compusă din cei pedepsiți pentru diferite greșeli și trimiși să facă curățenie. Salariile eunucilor erau destul de mici, cel mai mare salariu lunar consta în 8 liang de argint, 8 țin de orez, o legătură[1] și 300 de monede găurite. Cel mai mic salariu era de 2 liang de argint, 1 1/2 țin de orez și 600 de monede.

Pentru majoritatea eunucilor și, în special, a celor cu grade superioare, salariul era simbolic. În realitate, prin diferite metode legale sau ilegale, în grup sau individual, eunucii, mai ales cei în vîrstă, obțineau venituri mai mari de cîteva ori decît salariul. Spre exemplu, Giang Landă, eunucul-șef al împărătesei Long Iu, era putred de bogat. Iuan Tinșou din serviciul meu în timpul iernii îmbrăca în fiecare zi cîte o robă căptușită cu un alt fel de blană. Numai roba făcută în întregime din blană de vidră pe care a îmbrăcat-o o singură dată într-un an, în ziua de Anul Nou, valora cît necesarul de hrană al unui funcționar obișnuit pe tot timpul vieții. Toți eunucii șefi și eunucii principali din palat își aveau bucătăriile proprii și unii aveau chiar "curtea" lor completă cu femei de serviciu și cameriste.

Pe de altă parte, viața eunucilor de rînd era extrem de grea: se hrăneau prost și îndurau bătăi și tot felul de pedepse. La bătrînețe nu aveau nici un sprijin și erau nevoiți să trăiască din "mărinimia" imperială. Dacă

1 1000 de monede găurite înșirate.

făceau vreo greşeală erau alungaţi din palat, fiind nevoiţi să cerşească sau să moară de foame.

Cele mai apropiate relaţii le-am avut cu eunucii din Palatul Cultivării Spiritului şi, în mod deosebit, cu eunucii tineri care mă îmbrăcau şi mă serveau la masă. Ei locuiau în camere aşezate pe două coridoare în spatele Palatului Cultivării Spiritului. Fiecare coridor era supravegheat de un eunuc principal. Eunucii care aveau în grijă curăţenia aveau şi ei un eunuc principal. La rîndul lor, eunucii principali erau în subordinea eunucilor şefi Giang Tienhă şi Iuan Tinşou.

În timpul vieţii împărăteasa Long Iu mi-a trimis pe unul din eunucii ei şefi pe postul de "Anta". Eunucul cu această funcţie avea în atribuţiile sale grija faţă de viaţa zilnică şi instruirea mea în ce priveşte eticheta de la Curtea Imperială. Dar sentimentele şi încrederea mea faţă de el erau departe de ceea ce simţeam pentru Giang Tienhă. În acea vreme Giang Tienhă avea peste 50 de ani şi era ghebos; în fapt, el a fost primul meu profesor. Înainte de a-mi începe studiile la Palatul Iuţhing, el a fost însărcinat de împărăteasă să mă înveţe hieroglifele care erau scrise pe cartoane mari şi apoi să citească cu mine texte elementare din "Three Character Classic" şi "O sută de nume de familie".[1]

După ce am început studiile la Palatul Iuţhing, în fiecare dimineaţă el se aşeza în faţa dormitorului meu şi citea cu voce tare lecţiile pe care le avusesem cu o zi înainte, să mă ajute să le memorez. Ca orice eunuc-şef al unui împărat, el se folosea de fiecare prilej spre a-şi manifesta loialitatea şi respectul faţă de stăpînul său. Astfel, din sporovăiala lui neobosită, înainte de a-mi începe studiile, eu înţelesesem că Iuan Şîchai este un ingrat, că sîntem ameninţaţi de Sun Iatsen şi că Dinastia Ţhing "cedase" locul Republicii şi aproape toţi oficialii Republicii erau foşti demnitari ai dinastiei Ţhing şi altele. Bănuiam schimbările din afara Oraşului Interzis după starea lui de spirit şi puteam să-mi dau seama dacă era îngrijorat sau bucuros de situaţia mea chiar şi după tonul cu care-mi citea lecţiile.

1 În China existau numai o sută de nume de familie.

Giang Tienhă a fost unul dintre primii mei tovarăşi de joacă. Cînd ne luam la întrecere în anumite jocuri, sigur că totdeauna eu eram cel care cîştiga. Îmi aduc aminte că odată, de un An Nou, Înalta Consoartă Thing I m-a invitat să jucăm zaruri şi el ţinea banca: orice număr trăgeam eu era cîştigător, pînă ce am cîştigat toţi banii. Lui nu-i păsa, banii erau ai Înaltei Consoarte.

Ca şi alţi copii, îmi plăcea foarte mult să ascult poveşti. Poveştile pe care mi le spuneau Giang Tienhă şi ceilalţi eunuci pot fi împărţite în două categorii: poveşti despre spirite şi demoni din palat şi miturile despre ajutorul pe care "spiritele l-au dat fiului cerului". În fapt, şi unele şi altele erau poveşti despre demoni şi dacă aş putea să le redau pe toate ar ieşi o carte voluminoasă. După aceste poveşti, orice lucru din palat - cocorii din bronz, vasele din aur, vieţuitoarele din apă, pomii, fîntînile, pietrele etc. se puteau transforma în spirite, arătîndu-şi puterile supranaturale. Nu mai vorbesc de statuia lui Cuan Iu, zeul războiului, şi al zeităţilor taoiste. Toate aceste istorii, pe care nu mă mai săturam să le ascult, încă de mic m-au făcut să cred că spiritele şi zeităţile se luptă să obţină favorurile împăratului, dar unele nu reuşeau, ceea ce-mi întărea credinţa că împăratul este o persoană sacră.

I-am auzit pe eunuci povestind că unul din cocorii de bronz din palat avea o crestătură pe piciorul stîng. Spuneau ei că într-un an, cînd împăratul Cien Long a plecat într-o călătorie în sudul Chinei, cocorul s-a prefăcut în spirit şi a plecat şi el să-l apere. Nu se ştie cum s-a făcut că acest cocor a fost rănit de săgeata din arcul împăratului, şi, dezamăgit, s-a întors în palat şi s-a aşezat pe locul de unde plecase. Se zicea că semnul de pe piciorul cocorului era chiar de la rana făcută atunci de săgeata împăratului. Ei mai spuneau că un pin bătrîn care crescuse lîngă zidul din Grădina Imperială îi ţinuse umbră împăratului Cien Long în călătoria sa în sudul Chinei. La înapoiere împăratul a scris un poem pe acest zid. Ce conţinea acest poem nu-i interesa pe eunucii neştiutori de carte.

Pe o treaptă din Pavilionul Sien An din Grădina Imperială era o cărămidă pe care se vedea urma tălpii unui picior. Eunucii povesteau că pe vremea împăratului Cien Long pavilionul a luat foc. Îndată a ieşit zeul războiului, care s-a aşezat pe cărămida respectivă şi, îndreptînd dege-

tul spre foc, flăcările s-au stins. Dar în cărămidă a rămas întipărită talpa piciorului zeului. Sigur că toate acestea erau niște născociri.

În copilărie am locuit în Pavilionul Primăverii Veșnice. Aci se afla o pernă din piatră.[1] După cum povestea un eunuc, unul din cei patru dragoni de aur de pe acoperișul Pavilionului Dreptății din apropiere venea mereu noaptea să bea apă din vasul de aur din Pavilionul Primăverii Veșnice. Nu știu care din împărați a poruncit să-i fie pregătită acea pernă ca dragonul să se poată odihni. Eu ascultam fermecat toate aceste închipuiri.

Exista o poveste chiar și pentru perla cea mare de pe coroana împăratului. Se zicea că într-o zi, cînd împăratul Cien Long se plimba pe malul unui canal în Palatul Iuan Minguan,[2] a observat ceva strălucitor în apă, care a dispărut cînd a tras un glonț dintr-o pușcă de vînătoare. Împăratul a poruncit unui eunuc să intre în apă și să caute și așa a fost găsită o scoică în care era această perlă. Se mai spunea că, după ce a fost pusă pe coroana împăratului, deseori perla se desprindea zburînd de colo pînă colo, pînă ce împăratul a poruncit să fie găurită și montată în aur. Și de atunci perla n-a mai zburat. Despre această perlă mai sînt și alte variante, dar toate sînt născociri. Am purtat și eu coroana cu această perlă.

Cînd eram copil credeam toate aceste istorii și toate poveștile eunucilor, așa cum se vede și din următoarea întîmplare: aveam vreo 8-9 ani cînd, odată, îmbolnăvindu-mă, Giang Tienhă mi-a adus o pilulă de culoare purpurie. Întrebîndu-l ce medicament este acela, el mi-a răspuns: "Sclavul tău tocmai a avut un vis. Se făcea că un bătrîn cu barba albă ținea în mînă o pilulă și mi-a spus că este pilula tinereții veșnice pe care a adus-o special pentru «Stăpînul celor zece mii de ani»". Auzindu-i vorbele, m-am simțit atît de fericit că am uitat de boală. Am luat pilula

1 După obiceiul chinezesc vechi, erau folosite drept perne diferite pietre sau obiecte.

2 Mare palat imperial denumit Luvrul Orientului, construit de împăratul Cien Long și distrus complet de armatele aliate ale celor opt state în 1900.

şi m-am dus cu ea la cele patru Înalte Consoarte să le dau şi lor cîte o fărîmă. Probabil că Giang Tienhă le spusese ceva, că ele s-au bucurat văzîndu-mă şi m-au lăudat pentru sentimentele mele filiale. După această întîmplare, într-o zi, mergînd la Farmacia Imperială pentru nişte medicamente, am observat şi alte pilule asemănătoare cu pilula tinereţii veşnice. Mă credeţi sau nu, cu toate că am fost puţin dezamăgit, tot nu mi-am putut închipui că povestea cu bătrînul cu barbă albă era o născocire.

Poveştile eunucilor, pe de o parte m-au făcut să mă simt un om neobişnuit, iar pe de altă parte, mi-au cultivat teama de spirite şi demoni încă din fragedă copilărie. După spusele lor, nu exista colţ în palat unde să nu fie prezenţi demonii şi spiritele. În spatele Palatului Iunhă era un coridor - locul unde demonii sugrumau trecătorii; în afara porţii Thinghă era o fîntînă în care trăiau spirite. Noroc că fîntîna avea un capac din fier, altfel spritele ar fi ieşit în fiecare zi. Între lacurile din palat era un pod. La fiecare trei ani, un trecător de pe acest pod era tras în lac de către spirite.

Cu cît ascultam mai mult asemenea poveşti cu atît îmi era mai frică, şi cu cît îmi era mai frică cu atîf aş fi vrut să ascult mai mult.

La vîrsta de 12 ani eram nebun după cărţi cu poveşti despre puteri supranaturale şi spirite, cărţi pe care mi le cumpărau eunucii. La aceasta se mai adăugau rugăciunile zilnice către Buddha ce ţineau tot timpul anului, dansurile mistice ale şamanilor etc.; toate acestea mă făceau să mă tem şi mai mult de spirite şi demoni, de întuneric, tunete şi fulgere, să mă tem să rămîn singur într-o încăpere.

În fiecare zi pe înserat, cînd toţi cei care veniseră la palat cu treburi plecau, din Pavilionul Cerului fără Nori răsuna o voce ascuţită: "Închideţi porţile! Zăvorîţi-le!". O dată cu ultimele sunete se auzeau ecourile încrucişate ale comenzilor date din toate colţurile palatului şi scîrţîitul lugubru al porţilor uriaşe care se închideau.

Această practică fusese introdusă de împăratul Chan[illegible] Si care, pentru a menţine trează vigilenţa eunucilor creas[illegible] o atmosferă mistică în palat. După ce se lăsa seara eu n[illegible] mai îndrăzneam să ies din cameră şi mi se părea că toa[illegible] spiritele şi demonii din poveşti s-au strîns la fereastra şi uşa camerei mele.

Eunucii îmi hrăneau imaginaţia cu toate aceste istorii nu cu intenţia de a mă speria, ci pentru că ei înşişi erau extrem de superstiţioşi. Nici Giang Tienhă nu făcea excepţie; ori de cîte ori întîlnea asemenea probleme consulta "Însemnările din cartea de jad" înainte de a lua o decizie. Eunucii erau foarte credincioşi şi aduceau în permanenţă ofrande "celor patru zeităţi ale palatului": şarpele, vulpea, nevăstuica şi ariciul.

După spusele eunucilor, zeităţile palatului ocupau primul loc după împărat. Odată, un eunuc mi-a spus că într-o seară, cînd urca treptele de la Pavilionul Cerului fără Nori, a apărut un om într-o robă de demnitar care l-a înşfăcat şi l-a aruncat pe trepte în jos: acesta era una din zeităţile palatului. Eunucii nu mîncau carne de vacă şi unul dintre ei mi-a spus că dacă cineva ar încălca acest tabu el ar fi pedepsit de zeităţile palatului să-şi frece gura de coaja unui copac pînă-şi rupe buzele.

Ori de cîte ori eunucii voiau să intre într-o sală goală strigau: "Deschideţi palatul!" şi de-abia după aceea deschideau uşile. În felul acesta evitau să întîlnească şi să fie pedepsiţi de vreo zeitate. La întîi şi 15 ale fiecărei luni, de Anul Nou şi la alte sărbători, ei trebuiau să aducă ofrande zeităţilor: ouă, brînză de soia, băuturi şi prăjitura numită "25 de ochi"; la Anul Nou şi la alte sărbători, ei trebuiau să ofere porci întregi şi oi, precum şi mari cantităţi de fructe. Pentru eunucii săraci, din gradele inferioare, participarea la aceste ofrande constituia o povară pe care o suportau de bunăvoie în speranţa că zeităţile palatului îi vor scăpa de bătăi şi alte pedepse la care erau supuşi.

Eunucii aveau multe metode de a-şi spori veniturile. În piesele de teatru şi în romane a fost descris cum împăratul Cuang Sü trebuia să-l mituiască pe Li Liening, eunucul-şef al împărătesei Ţhî Si. Altfel, acesta refuza să-l anunţe împărătesei cînd mergea să-i prezinte respectul. Eu nu cred ca acest lucru să se fi întîmplat. Am auzit foarte multe istorii despre felul cum eunucii reuşeau să stoarcă bani de la înalţii demnitari. Se zice că la nunta împăratului Thung Gii Administraţia Palatului a omis să împartă daruri unui grup de eunuci. În ziua nunţii, aceştia s-au dus la unul din funcţionarii Administraţiei Palatului şi i-au spus că în palat a fost spart un geam. După regulile exis-

tente, cei de la Administrația Palatului nu puteau să intre în palat fără a fi chemați. Funcționarul respectiv s-a speriat de moarte văzînd că în ziua nunții împăratului a apărut o crăpătură în geam. Dacă ar fi aflat împărăteasa, ar fi fost vai și amar, considerîndu-l o prevestire rea. Atunci, eunucii i-au spus că nu-i nevoie să se trimită după un geamgiu și că vor schimba ei geamul fără să se bage de seamă. Cei de la Administrația Palatului au înțeles că e vorba de un șantaj, dar n-au avut ce face și le-au dat o sumă de bani. Îndată geamul a fost schimbat. În realitate geamul nu fusese spart. Fusese doar lipit pe el un fir de păr care dădea impresia că e spart.

Pe timpul cînd Tun Lun, tatăl lui Si Sü, era șeful Administrației Palatului s-a întîmplat ca odată să nu-i mulțumească pe toți eunucii cu darurile sale. Unul dintre eunucii nemulțumiți l-a pîndit, într-o zi, cînd se grăbea să meargă în audiență la împărăteasa Țhî Si și a aruncat un lighean cu apă peste el, udîndu-i roba de nurcă. Eunucul respectiv a pretins că n-a făcut-o intenționat și a cerut să fie pedepsit. Tun Lun știa că nu e momentul să se enerveze, fiind așteptat de împărăteasă, și i-a cerut să-l ajute să nu întîrzie la audiență. Acesta a luat îndată o altă robă, gata pregătită, zicîndu-i: "Noi ăștia de aici trebuie să-i mulțumim pe înalții demnitari spre a ne bucura și noi de ceva". De fapt, eunucii aveau pregătite diverse veșminte și pălării pe care le închiriau, temporar, demnitarilor contra unei sume apreciabile de bani. Tun Lun a acceptat să împrumute roba pentru care a plătit o sumă mare de bani.

Un demnitar care lucrase la Administrația Palatului mi-a spus odată că la nunta mea eunucul-șef Iuan Tinșou (care-l înlocuise pe Giang Tienhă) a extorcat o sumă considerabilă de bani. Eu poruncisem ca cheltuielile pentru nuntă să se facă în limita sumei de 360.000 de iuani, din care să se împartă o sumă rezonabilă și eunucilor. După ce Administrația Palatului a făcut toate calculele necesare, pentru eunuci a rămas o sumă prea mică. Ca urmare, eunucul-șef a blocat întregul plan. Unul dintre demnitarii de la administrație s-a deplasat la locuința lui Iuan Tinșou, flatîndu-l și rugîndu-l în același timp să renunțe, dar fără nici un rezultat. În final, el a trebuit să accepte pretențiile lui Iuan Tinșou.

După părerea mea, nici Giang Tienhă nici Iuan Tinşou nu se puteau compara cu Giang Iuanfu, eunucul-şef al împărătesei Long Iu. Cînd eu eram la Thienţin, locuia şi el acolo într-un palat somptuos în concesiunea britanică, ducînd o viaţă de nabab cu numeroase concubine şi o armată de servitori. Se zice că una din concubinele lui, nemaisuportînd cruzimile la care era supusă, s-a refugiat la un post de poliţie din concesiunea britanică. Dar banii lui Giang Iuanfu puteau deschide toate uşile, astfel că aceasta nu numai că nu a fost protejată de poliţie, ci din contră, a fost trimisă înapoi lui Giang Iuanfu. Acesta a omorît-o în bătăi şi nimeni nu a avut curajul să se atingă de el.

6. Dolca mea

În jurnalul meu, ţinut de profesorul Liang Tingfăn, este un paragraf datat 21 februarie 1913 (16 ianuarie după calendarul lunar) care sună aşa:

"Maiestatea Sa îi bate frecvent pe eunuci; recent a biciuit 17 eunuci pentru ofense mărunte. Supusul său Cen Paoşen şi alţii l-au sfătuit să-i ierte, dar Maiestatea Sa n-a acceptat".

Aceasta demonstrează că, încă de la vîrsta de 11 ani, biciuirea eunucilor făcea parte din activităţile mele zilnice. Cruzimea de care dădeam dovadă şi plăcerea de a-mi arăta puterea erau deja formate şi nici un fel de sfat nu avea efect asupra mea.

De cîte ori eram nervos sau într-o stare proastă îmi vărsam necazul asupra eunucilor, iar dacă dintr-o dată mă veseleam şi voiam să mă distrez era ghinionul lor. În copilărie am avut multe plăceri ciudate şi, în afară de jucatul cu cămilele, hrănirea furnicilor, creşterea rîmelor, urmărirea luptei dintre cîini şi tauri, cea mai mare plăcere a mea era să-mi bat joc de oameni.

La vîrsta de 8-9 ani am vrut să-i pun la încercare pe eunuci să văd dacă ascultă cu adevărat de mine. Am ales pe unul dintre ei şi, arătîndu-i o murdărie aruncată pe jos, i-am spus: "Mănîncă!".

Acesta s-a aruncat îndată la pămînt şi a mîncat-o. Altă dată mă jucam cu furtunul de apă de la pompa de incendii. Tocmai atunci, din faţă, venea un eunuc bătrîn. Am îndreptat jetul de apă asupra lui. S-a aşezat pe vine şi n-a

îndrăznit să fugă. Apa rece şi jetul puternic erau cît pe-aci să-l omoare. A trebuit să intervină medicul spre a fi salvat.

Crescînd înconjurat de oameni care-mi încurajau orice capriciu ascultîndu-mă orbeşte, mi-a sporit plăcerea de a fi crud. Profesorii mei au încercat să mă convingă să renunţ, prin comentariile despre "calea milei şi binefacerilor" dar, în acelaşi timp, îmi recunoşteau autoritatea. Cei care mă educaseră în spiritul acestei autorităţi erau chiar ei. Indiferent de exemplele date cu referire la suverani iluştri şi conducători legendari, eu eram tot împărat "deasupra oamenilor obişnuiţi". De aceea sfaturile lor nu au avut un efect prea mare asupra mea. Singura persoană din palat care putea să-mi tempereze cruzimile era doica mea, doamna Wang. Ea era femeia care m-a potolit din plînsete şi strigăte la întîlnirea cu împărăteasa Ţhî Si. Cu toate că nu cunoştea nici măcar o hieroglifă, nemaivorbind de conversaţii despre "calea milei şi binefacerilor" ori istoriile despre suverani iluştri şi conducători legendari, dacă mă sfătuia ceva, o ascultam de fiecare dată.

Într-o zi, unul din eunuci, care se pricepea, mi-a prezentat un spectacol cu marionete. Mi-a plăcut foarte mult şi am hotărît să-l răsplătesc dăruindu-i o prăjitură. În acel moment mi-a venit o idee diavolească şi am hotărît să-l necăjesc. Am scos nişte pilitură de fier din punga care-mi servea pentru exerciţii cu gîndul s-o pun în prăjitură. Văzîndu-mă ce vreau să fac, doica m-a întrebat: "Stăpîne, cum poate un om să mănînce pilitură?". "Vreau să văd cum va arăta cînd va mînca prăjitura" am răspuns eu. "Dar îşi va rupe dinţii. Şi dacă-şi va rupe dinţii nu va mai putea mînca. Cum pot trăi oamenii fără să mănînce!". Mi-am dat seama că are dreptate, dar nu voiam să scap prilejul de a mă distra şi am zis: "Vreau să văd cum îşi rupe dinţii, numai o dată!". "Atunci, pune linte uscată în locul piliturii şi în felul acesta poţi să te distrezi" m-a sfătuit ea. Astfel eunucul a scăpat de nenorocire.

Altă dată mă jucam cu o puşcă cu aer, trăgînd cu plumbi în ferestrele de la locuinţele eunucilor. Mi se părea foarte nostim să fac găuri în hîrtia[1] de la ferestrele lor.

1 În trecut, chinezii foloseau pentru ferestre hîrtie albă în loc de sticlă.

Cineva a trimis după doică, care a venit imediat.

"Stăpîne, înăuntru sînt oameni şi ai să răneşti pe cineva", mi-a zis ea.

Abia atunci mi-am dat seama că aş putea răni pe vreunul din ei. Doica a fost singura persoană care mi-a spus că şi ceilalţi sînt ca şi mine - oameni. Nu numai eu am dinţi dar şi ceilalţi oameni au dinţi; nu numai dinţii mei nu pot sfărîma pilitura de fier, dar nici ai celorlalţi oameni; aşa cum eu trebuie să mănînc, şi ceilalţi oameni trebuie să mănînce spre a nu muri de foame; şi ceilalţi oameni au simţuri şi vor percepe durerea, dacă vor fi răniţi. Acestea erau cunoştinţe obişnuite, pe care le ştiam şi eu ca fiecare, dar în mediul în care trăiam îmi venea greu să mă gîndesc la ele. Nu eram în stare să mă gîndesc şi la ceilalţi oameni. În plus, niciodată nu i-am considerat pe ceilalţi egali cu mine. Pentru mine ei nu erau decît "sclavi"şi "supuşi". În toţi anii petrecuţi la Curte, numai doica m-a făcut să înţeleg, folosind cuvinte simple, că şi ceilalţi oameni sînt la fel ca mine.

Am crescut la sînul doicii care m-a alăptat pînă la vîrsta de opt ani şi nici după aceea nu ne-am fi despărţit, după cum pruncul nu poate fi despărţit de mama sa. Dar, la vîrsta de opt ani, Înaltele Consoarte au alungat-o de la Curte fără ştirea mea. Atunci aş fi preferat s-o păstrez pe ea în locul celor patru mame, dar oricît am plîns, n-au mai adus-o înapoi. Îmi dau seama acum că, după plecarea doicii, în jurul meu nu mai era nimeni să înţeleagă cu adevărat cuvîntul "Omenie". Dacă pînă la vîrsta de opt ani învăţasem cîte ceva despre "omenie", după această vîrstă am uitat totul.

După ce m-am căsătorit, doica a fost găsită şi, din cînd în cînd, ea venea la Palat unde rămînea cîteva zile. În ultima perioadă a existenţei statului "Manciu"[1] am adus-o la Ceangciun, unde a rămas pînă la plecarea mea din Nord-Estul Chinei.[2] Ea niciodată nu s-a folosit de situaţia specială în care se afla pentru a obţine vreun avantaj. Era

1 Statul marionetă creat de japonezi în nord-estul Chinei în anul 1934 unde a fost instalat ca împărat Pu I.

2 În 1945, după încheierea războiului.

blîndă din fire şi nu s-a certat vreodată cu cineva; pe faţa-i plăcută, totdeauna îi flutura un zîmbet. Nu vorbea mult, mai bine zis era tăcută. Dacă nimeni nu i se adresa, zîmbea în tăcere. În tinereţea mea acest zîmbet al ei mi se părea tare ciudat. Ochii ei păreau că privesc la ceva foarte îndepărtat, încît de multe ori mă întrebam dacă nu vede ceva interesant pe cer ori în tablourile care atîrnau pe pereţi. Niciodată nu mi-a vorbit despre viaţa şi necazurile ei. După ce am fost graţiat, l-am văzut pe fiul ei adoptiv şi abia atunci am înţeles cîtă suferinţă şi umilinţe a pricinuit "Marele Imperiu Thing" acestei femei care m-a alăptat şi m-a crescut pe mine "împăratul acestui mare imperiu".

Ea s-a născut în cel de-al 13-lea an al domniei împăratului Cuang Sü (1887), într-o familie de ţărani din provincia Hăpei. Mai avea un frate mai mare cu şase ani decît ea. Tatăl ei, în vîrstă de 50 de ani, cultiva cei cîţiva mu[1] de teren luat în arendă pe o vale. Acest pămînt bîntuit de secetă sau inundaţii nu producea atît încît să le ajungă să se hrănească şi să-şi plătească dările nici în anii cei mai îmbelşugaţi. La vîrsta de doi ani (în cel de-al 16-lea an al domniei lui Cuang Sü), în provincia Hăpei au avut loc mari inundaţii. Întreaga familie a trebuit să părăsească satul plecînd în pribegie. Pe drum tatăl ei a vrut s-o abandoneze de cîteva ori, dar de fiecare dată s-a răzgîndit şi a pus-o înapoi într-unul din coşurile de pe cobiliţă. În celălalt coş erau îngrămădite tot felul de boarfe ce constituiau toată averea familiei. Nu aveau cu ei nici un bob de orez. Cînd i-a povestit mai tîrziu fiului ei adoptiv că a fost pe punctul de a fi abandonată, n-a avut nici un cuvînt de reproş faţă de tatăl ei; repeta numai că tatăl ei, fiind înfometat, nu mai avea putere să care coşul în care se afla ea şi că pe întreg drumul nu a putut să capete nimic de mîncare, întîlnind numai oameni care erau în aceeaşi situaţie cu ei.

În final, această familie de patru persoane - tata, mama, un băiat de nouă ani şi o fetiţă de trei ani, a ajuns cu mare greutate la Peiţing. Îşi făcuseră planul să se

1 1 mu = a 15-a parte dintr-un ha.

adăpostească în casa unui eunuc, rudă a lor, dar acesta a refuzat să-i primească; au fost nevoiți să colinde străzile cerșind. Peițingul era plin de zeci de mii de refugiați care dormeau pe străzi doborîți de foame și frig. Tocmai atunci se construia Palatul de Vară pentru plăcerile împărătesei Țhî Si. Și tot atunci s-a săvîrșit din viață bunicul meu, prințul de Ciun. În însemnările despre împăratul Cuang Sü se pot citi următoarele: în acest an s-a săvîrșit din viață bunicul meu. Împărăteasa Țhî Si a trimis demnitari la înmormîntare. Tatăl meu a fost numit prinț regent. La palatul prințului de Ciun s-au cheltuit arginți cu nemiluita pentru înmormîntare. Bani obținuți de la sinistrații care-și vindeau copiii ca să poată trăi.

Familia Țiao a vrut să-și vîndă copila, dar n-au găsit nici un cumpărător. Stăpînirea, de teama unei răzmerițe, a deschis o cantină pentru sinistrați, unde au putut să se hrănească și ei pentru un timp. Fratele ei a intrat ucenic la un frizer și astfel au ieșit, cu mare greutate, din iarna aceea.

O dată cu venirea primăverii și cu închiderea cantinei, țăranii refugiați au început să se gîndească la pămînturile lor și s-au întors în satele de unde plecaseră.

Ajungînd în satul natal, familia Țiao a trăit aici cîțiva ani de foamete și frig. În 1900, cînd doica mea avea 12 ani, armatele unite ale celor opt state i-au devastat satul. Ea a fost nevoită să fugă iarăși la Peițing, în căutarea fratelui. Dar acesta nu avea posibilitatea s-o întrețină și cînd a împlinit 15 ani a fost vîndută unui curier de la Tribunal, numit Wang. Bărbatul ei era bolnav de tuberculoză și era un desfrînat. După trei ani de viață de sclavă, ea a dat naștere unei fetițe. La scurt timp, bărbatul ei a murit lăsîndu-și soția, fiica și părinții fără nici un sprijin.

Tocmai atunci am venit și eu pe lume și ai mei aveau nevoie de o doică. Din cele aproape 20 de persoane care s-au prezentat a fost aleasă ea, fiind cea mai sănătoasă, plăcută și avînd mult lapte. Pentru a cîștiga bani să-și întrețină fiica și socrii, ea a acceptat unele din cele mai umilitoare condiții: să nu se întoarcă niciodată acasă, să nu-și mai vadă fiica, în fiecare zi să mănînce un bol de carne grasă nesărată și altele. Pentru 2 liang de argint pe lună, o ființă umană a fost transformată într-un animal de lapte pentru mine.

În cel de-al treilea an de cînd mă alăpta, fiica ei a murit de malnutriție. Pentru ca supărarea să nu-i afecteze calitatea laptelui, familia mea nu i-a vorbit de acest lucru.

În cel de-al nouălea an, o servitoare de la Curte s-a certat cu unul din eunuci și Înaltele Consoarte au hotărît să-i alunge și o dată cu ei au alungat-o și pe doica mea. Această femeie, care suferise atît în viață, care petrecuse nouă ani în tăcere cu zîmbetul pe buze, abia acum a descoperit că fiica ei nu mai era de mult printre cei vii.

CAPITOLUL III

ÎN ORAŞUL INTERZIS
ŞI DINCOLO DE ZIDURILE LUI

1. Perioada Iuan Şîchai

Dimineaţa în Oraşul Interzis puteai auzi, cîteodată, clocotul vieţii de dincolo de zidurile lui. Deşi te aflai în inima palatului, puteai auzi strigătele vînzătorilor ambulanţi, zgomotul căruţelor cu roţi din lemn şi chiar cîntecele soldaţilor de la palatul prezidenţial. Eunucii numeau aceasta "ecoul oraşului". După ce am plecat din Oraşul Interzis, mi-am amintit adeseori de acest ecou care-mi crea o imagine stranie despre lumea din afară. Impresia cea mai puternică mi-a lăsat-o fanfara militară de la palatul preşedintelui Republicii, pe care am ascultat-o de nenumărate ori.

"Iuan Şîchai serveşte masa" mi-a spus odată eunuculşef, Giang Tienhă. "În timp ce mănîncă îi cîntă fanfara, se crede mai mare decît Maiestatea Voastră."

După mimica feţei lui înţelegeam că era foarte indignat. Pe atunci nu aveam decît opt ani, dar puteam să percep mînia din vocea lui. Sunetele fanfarei îmi creau imaginea celui mai umilitor tablou: Iuan Şîchai aşezat la o masă încărcată cu mîncăruri, mai multe chiar decît la masa împărătesei-mamă, înconjurat de o armată de oameni care-l servesc, agitînd evantaie să-l răcorească, şi fanfara care cîntă...

Mai exista şi un alt "ecou al oraşului" pentru care simţeam o atracţie din ce în ce mai mare: erau spusele profesorilor mei în sala de studiu de la Palatul Iuţhing în legătură cu zvonurile despre restauraţie.

Restauraţia, în limbajul din Oraşul Interzis, însemna "Refacerea moştenirii strămoşeşti" şi, după cum spuneau foştii demnitari ai Dinastiei Ţhing, "întoarcerea glorioasă la vechea ordine" sau "revenirea la guvernare a Dinastiei Ţhing". Aceste activităţi nu au început o dată cu scurta restauraţie din 1917 şi nu s-au terminat o dată cu retragerea mea la Legaţia Japoniei în 1924, în cel de-al 13-lea an al Republicii.

Se poate spune că aceste activităţi n-au încetat nici măcar o zi de la abdicarea mea în 1912 şi pînă la întemeierea Imperiului manciurian în 1934. La început mi-am jucat rolul ascultînd de oameni în vîrstă, mai tîrziu am acţionat condus de instinctul meu de clasă. În copilărie profesorii îmi erau îndrumători, dar în spatele lor se aflau, desigur, demnitarii de la Administraţia Palatului. Aceştia obţinuseră acordul preşedintelui Republicii să-l poftească pe Înălţimea Sa Imperială (aşa era numit tatăl meu) să supravegheze treburile casei imperiale. Cu toate că entuziasmul lor nu era mai mic decît al oricărui om din afara Oraşului Interzis, ulterior am înţeles, treptat, că nu constituiau adevărata forţă care să realizeze restauraţia. Ei înşişi au înţeles acest lucru. E nostim, dar real, speranţa de restauraţie fusese pusă în seama celor care conduceau ţara după răsturnarea dinastiei. Şi primul om în care s-a pus această speranţă era Iuan Şîchai, cel care provocase indignarea palatului pentru ceea ce făcuse.

Îmi amintesc foarte clar că în Oraşul Interzis de la disperare se ajunsese la speranţe, panica se transformase în bucurie. În acea perioadă scurtă, atmosfera de la Curte devenise atît de agitată încît chiar şi eu, un copil de opt ani, eram surprins.

În timpul vieţii împărătesei-mame, cu greu puteai să vezi un zîmbet în tot palatul, iar eunucii oftau mereu de parcă se întîmplase cine ştie ce catastrofă. Eu încă nu mă mutasem în Palatul Cultivării Spiritului. Locuiam încă în Pavilionul Tinereţii Veşnice împreună cu împărăteasa-mamă şi de cîte ori mergeam să-i prezint respectul o vedeam cum îşi şterge lacrimile. Odată, în timp ce mă plimbam, pe o alee din vestul palatului am văzut un grup de eunuci care cărau o pendulă şi alte obiecte mari. Întristat, Giang Tienhă mi-a spus: "Împărăteasa a poruncit să fie duse la Ihăiuan (Palatul de Vară). Nu ştiu ce se va întîmpla cu ele după ce vor fi duse acolo".

Pe atunci aveau loc frecvente dezertări ale eunucilor. Printre ei circulau zvonuri că după mutarea la Ihăiuan toţi vor fi omorîţi. Giang Tienhă vorbea toată ziua despre acest lucru şi din cînd în cînd mă consola spunîndu-mi: "După ce stăpînul celor zece mii de ani se va muta la Ihăiuan, supusul său îl va sluji. Supusul tău nu este precum fricoşii aceia". Îmi mai amintesc cum în dimineţile

acelea cînd stătea pe marginea "patului dragon"[1], citind în locul meu, era tare deprimat.

În cel de al doilea an al Republicii, de Anul Nou, atmosfera a început să se schimbe. Pe 31 decembrie 1912, profesorul meu Cen Paoșen a intrat în sala de studiu de la Palatul Iuțhing, s-a așezat și, în loc să-și ia pensula cu tuș roșu cu care puncta textul, s-a uitat la mine zîmbind, apoi a zis:

"Mîine este Anul Nou după calendarul european. Va veni cineva din partea Republicii să prezinte felicitări Maiestății Voastre. Este reprezentantul președintelui Republicii".

Nu-mi amintesc dacă atunci a fost prima dată cînd a acționat ca îndrumătorul meu politic, dar se pare că a fost prima dată cînd l-am văzut într-unul din rarele momente cînd era mulțumit de sine. Mi-a spus că în timpul primirii reprezentantului Republicii trebuie să-l tratez ca și pe un trimis al unei țări străine. Nu trebuie să spun nimic, Șao Ing de la Administrația Palatului va avea grijă de toate: eu nu aveam de făcut decît să stau în spatele mesei dragon[2] și să ascult.

În ziua de Anul Nou am fost îmbrăcat în mantia brodată cu dragoni de aur, mi-am pus coroana cu perlă, colanul de perle și m-am așezat solemn pe tronul din Pavilionul Cerului fără Nori. De o parte și de alta a mea s-au orînduit demnitarii de la palat și garda imperială. Giu Ciien, trimisul lui Iuan Șîchai, a intrat în pavilion și mi-a făcut de la distanță trei plecăciuni, a mai înaintat cîțiva pași și mi-a mai făcut una, iar cînd a ajuns în fața tronului imperial a făcut alte trei. Apoi mi-a adresat urările de rigoare. După ce a terminat el, Șao Ing s-a urcat pe podium și a îngenuncheat în fața mea. Eu am scos din sertarul mesei dragon o cutie îmbrăcată în mătase galbenă în care era răspunsul ce fusese pregătit dinainte și i l-am dat. Șao Ing s-a ridicat, l-a citit cu voce tare și apoi mi l-a înapoiat. Giu Ciien s-a retras și astfel ceremonia a luat sfîrșit.

A doua zi dimineața, schimbarea atmosferei era și mai evidentă. Vocea lui Giang Tienhă cînd mi-a citit lecțiile

1 Patul pe care dormea împăratul, decorat cu dragoni sculptați.

2 Masa de care se folosea împăratul, decorată cu dragoni.

avute cu o zi înainte era voioasă şi în sala de studiu profesorul meu Cen Paoşen îşi răsucea barba şi da din cap zicînd: "Tratamentul privilegiat a fost depozitat în arhivele naţionale şi recunoscut de către toate puterile străine. Însuşi preşedintele Republicii trebuie să-l respecte".

La scurt timp după Anul Nou, cu prilejul zilei mele de naştere - 13 ianuarie după calendarul chinezesc, preşedintele Iuan Şîchai a trimis iarăşi soli să-mi prezinte felicitări. Aceste atenţii din partea lui Iuan Şîchai i-au încurajat pe nobilii şi foştii demnitari Ţhing care se resemnaseră în primul an al Republicii. Ei şi-au îmbrăcat iarăşi veşmintele Dinastiei Ţhing şi şi-au pus pălăriile cu funduri roşii şi pene de păun: unii dintre ei au mers şi mai departe, reînviind practica călăreţilor antemergători care degajau drumul şi a cetelor de însoţitori.

În faţa Porţii de Nord a palatului şi în interiorul Oraşului Interzis era acum mare agitaţie. În primul an al Republicii aproape toţi aceşi oameni veneau îmbrăcaţi în haine de stradă şi se schimbau în veşmintele Curţii cînd intrau în palat. Începînd cu cel de al doilea an al Republicii, şi-au recăpătat curajul de a purta pe stradă pălăriile şi veşmintele de Curte.

În anul 1913, ziua de naştere şi a morţii împărătesei Long Iu a constituit revenirea în totalitate la splendorile din trecut. Ziua ei de naştere a fost 15 martie şi la 7 zile după aceasta a murit. Iuan Şîchai l-a trimis pe Liang Şîchai, şeful Secretariatului preşedintelui, s-o felicite pe împărăteasă cu prilejul onomasticii. În scrisoarea sa oficială i se adresa cu următoarea formulă solemnă: "Preşedintele marii Republici China i se adresează Maiestăţii Sale împărătesei Long Iu, mamă a împăratului Marelui Imperiu Ţhing". După plecarea lui Liang Şîchai, a venit primul ministru Ţiao Pingţiun, împreună cu toţi membrii cabinetului să-i prezinte respecte.

La moartea împărătesei Long Iu reacţiile lui Iuan Şîchai au fost şi mai neaşteptate. El şi-a pus doliu la mînă, a ordonat ca în întreaga ţară să fie coborît drapelul în bernă timp de o zi, demnitarii militari şi civili să ţină doliu timp de 27 de zile şi şi-a trimis tot cabinetul să prezinte condoleanţe. Mitingul naţional de doliu care s-a desfăşurat în Palatul Armoniei Supreme a fost prezidat de preşedintele Senatului. În cadrul armatei, de asemenea, s-a ţinut un miting de doliu prezidat de generalul Tuan Cijui,

unul din oamenii de încredere ai lui Iuan Şîchai. În Oraşul Interzis, întîmpinaţi de bocetele eunucilor, intrau şi ieşeau oameni în robe negre ale Curţii imperiale şi costume vestice[1] ale Republicii. Membrii familiei imperiale şi nobilimea, care primiseră poruncă să păstreze doliu timp de 100 de zile, radiau de bucurie. Prezenţa lui Sü Şiceang de la Ţhintao[2] şi acceptarea de către acesta a pălăriei cu două pene de păun oferită de Casa Imperială au produs mare bucurie. După abdicarea Dinastiei Ţhing, acest mare perceptor al Curţii s-a refugiat la Ţhingtao, care era sub ocupaţie germană.

Despre semnificaţia apariţiei lui la Peiţing voi vorbi mai departe.

Înainte de a se încheia funeraliile împărătesei Long Iu, în sudul Chinei a izbucnit o mişcare de contestare a lui Iuan Şîchai, aşa-zisă "a doua revoluţie". În cîteva zile, luptele au luat sfîrşit cu victoria lui Iuan Şîchai. Apoi el a încercuit Parlamentul cu poliţia militară şi l-a forţat să-l proclame în mod oficial preşedinte (pînă atunci fusese preşedinte interimar). În legătură cu aceasta, el mi-a trimis un raport care suna aşa:

"Maiestăţii Sale împăratul Marelui Imperiu Ţhing

Marele preşedinte al Republicii China se adresează Maiestăţiii Sale împăratul Marelui Imperiu Ţhing:

La 25 decembrie, în al treilea an al domniei împăratului Süan Thong, în conformitate cu decretul împărătesei-mame, Iuan Şîchai a preluat puterea, în ţară fiind instaurat sistemul republican constituţional. Iuan Şîchai a fost învestit cu puteri depline pentru organizarea guvernului provizoriu al Republicii; a fost realizată unitatea celor cinci naţionalităţi - manciuriană, chineză, mongolă, hui[3] şi tibetană, în cadrul teritoriului marii Republici China.

Prin alegeri naţionale a fost proclamat mare preşedinte interimar al ţării. De la asumarea acestei sarcini, a avut de înfruntat multe greutăţi. Astăzi poate spune cu satis-

---

1 Costume europene.

2 Oraş-port la Marea Galbenă în provincia Şantung.

3 Musulmani.

facție că a fost instaurată ordinea și liniștea în întreaga țară, ca urmare, prin alegerile din 6 octombrie, al doilea an al Republicii China, a fost proclamat oficial mare președinte. A fost unificată conducerea statului, am fost recunoscuți de țările prietene, ca atare, și-a asumat atribuțiile începînd cu 10 octombrie. Cele cinci naționalități ale țării noastre doresc civilizație și pace. Vă asigură că va conduce poporul spre ordine și va respecta cu strictețe articolele din Tratamentul privilegiat, astfel încît spiritul împărătesei Long Iu să-și găsească liniștea în ceruri".

Iuan Șîchai

19 octombrie, anul doi al Republicii

Datorită știrilor care nu mai conteneau, în rîndurile demnitarilor vîrstnici au apărut multe comentarii:

"Nu cumva Iuan Șîchai este un Țao Țao?"

"Acceptarea Republicii n-a fost decît înșelătoria lui Iuan Șîchai spre a învinge sudul".

"În Tratamentul privilegiat de ce nu s-a folosit termenul de «a abdica» și s-a folosit termenul «a renunța la tron»?"

"Președintele a declarat că «formează Republica», înseamnă că o formează numai experimental?" etc.

În iarna acelui an, la comemorarea morții împăratului Cuang Sü și împărătesei Long Iu, în fața urnelor așezate la Liang Cägiuan, a avut loc următoarea scenă:

Rolul principal l-a jucat Liang Tingfän, care era mare meșter în mimică (nu venise încă la Curte să-mi fie profesor). El a fost secondat de Lao Naisiuan,[1] care se autointitula mare demnitar. După revoluția din 1911, el s-a ascuns la Thingtao unde s-a ocupat cu organizarea, la indicația nemților, a "Asociației respectului pentru Confucius", formată din fugarii de la Curte. Subiectul acestei scene a fost Sun Paoci, fost demnitar în provincia Șantung în timpul Dinastiei Thing, membru al guvernului lui Iuan Șîchai, nou-numit ministru de externe. În ziua respectivă, acești cîțiva membri ai guvernului au fost conduși de Giao Pingțiun în fața urnei. Giao Pingțiun și-a dezbrăcat hainele

1 Fost ministru adjunct al Educației în timpul Dinastiei Thing.

europene și s-a îmbrăcat cu roba de Curte, a îngenuncheat de trei ori și a făcut nouă plecăciuni. La început Liang Tingfăn a fost foarte impresionat, neînțelegînd ce se întîmplă. Dintre membrii guvernului prezenți, care nu se îmbrăcaseră cu robele de Curte, l-a fixat pe Sun Paoci. S-a apropiat și arătînd cu degetul spre nasul lui a întrebat:

"Cine ești? Din ce țară vii?"

Sun Paoci a rămas blocat, iar în rîndurile celor prezenți s-a produs agitație.

Liang Tingfăn cu degetul tremurînd arăta spre Sun Paoci și, cu o voce din ce în ce mai ridicată, i-a zis:

"Ai uitat că ești fiul lui Sun Giting.[1] Ai fost demnitar al Marelui Imperiu Thing, iar astăzi vii îmbrăcat cu asemenea haine să aduci omagii strămoșilor. Nu-ți este rușine? Ești un om de nimic!"

"I-ai spus bine. E un om de nimic!" s-a alăturat și Lao Naisiuan.

În jurul lor s-au strîns o mulțime de oameni. Sun Paoci a plecat capul spunînd:

"N-ai greșit, sînt un om de nimic!"

Mai tîrziu Liang Tingfăn a povestit această scenă mai colorat și cu cît o povestea mai mult, cu atît căpăta iz de legendă.

Cel de-al treilea an al Republicii a fost considerat de către unii anul restaurației. Lucrurile care s-au petrecut atunci îi făceau pe loialiștii Dinastiei Thing să fie din ce în ce mai bucuroși. Iuan Șîchai a ars mirodenii la templul lui Confucius, s-a revenit la folosirea titlurilor administrative imperiale, a fost înființat Institutul pentru elaborarea istoriei Dinastiei Thing și a avut loc înălțarea în grad a foștilor demnitari Thing. Lucrul cel mai uluitor însă a fost numirea lui Ceau Arsun, fostul guvernator al celor trei provincii din Nord-Estul Chinei, în funcția de șef al Institutului pentru istoria Dinastiei Thing. Profesorul meu Cen și alții l-au considerat a fi un cameleon, dar el a declarat: "Eu sînt demnitar al Dinastiei Thing, voi scrie istoria acestei dinastii; Dinastia este cea care mă hrănește,

1 Unul dintre marii demnitari din vremea împăraților Thong Gi și Ciang Sü

voi servi Dinastia." Lao Naisiuan, care se refugiase la Thingtao, a scris un articol prin care propunea "restaurarea puterii" Dinastiei Thing. Totodată, el i-a trimis o scrisoare lui Sü Șîceang în care-l ruga să-l convingă pe Iuan Șîchai să facă acest lucru. Sü Șîceang era în acel timp mare perceptor al Curții și ministru de externe al guvernului Republicii. El i-a dat scrisoarea primită lui Iuan Șîchai. Acesta a trimis un om cu o scrisoare din partea lui prin care-l invita pe Lao Naisiuan să vină la Peițing în calitate de consilier. Au mai fost și alte persoane care pledau pentru restaurație și din Peițing și din provincii. Se zice că în acel an al restaurației chiar un bandit din Sîciuan, cunoscut sub numele de "13 frați", și-a pus roba de curte și a început să-și dea aere de demnitar, așteptînd să se bucure de roadele restaurației.

În Orașul Interzis nimeni n-a mai amintit de mutarea la Palatul de Vară. Șî Sü, șeful Administrației Palatului, prudent, s-a dus la Iuan Șîchai, cu care era frate de cruce, de unde s-a întors cu vești îmbucurătoare. Iuan i-a zis acestuia: "Frate, nu-ți dai seama că aceste manevre sînt pentru a înfrunta Sudul? Templul strămoșilor imperiali se află în Orașul Interzis, cum ar putea Maiestatea Sa să se mute? Pe de altă parte, cine altcineva ar putea locui în palat în afară de Maiestatea Sa?" Toate acestea mi le-a spus mult mai tîrziu un oficial care lucrase pe vremea aceea la Administrația Palatului. În acele zile, nici Șî Sü nici tatăl meu nu au discutat niciodată direct cu mine despre treburile acestea. O făceau numai prin profesorul Cen Paoșen atunci cînd era necesar. El îmi spunea așa: "După cum se pare, președintele lor continuă să acorde un regim special împăratului. Tratamentul privilegiat este depozitat în arhivele naționale..."

Cen Paoșen părea că nu spune totul. Amintindu-mi acum, îmi explic atitudinea lui "prudentă" de atunci. În comparație cu optimismul celor din afară, în Orașul Interzis, în acele zile, categoric, era mult mai multă rezervă și prudență. Desigur, multe din acțiunile lui Iuan Șîchai - începînd cu referirea la "spiritul împărătesei în ceruri" pînă la asigurarea în secret că "Maiestatea Sa" nu poate să părăsească palatul imperial ancestral - creaseră numai unele iluzii în Orașul Interzis, de aceea cei de aici nu puteau să fie prea entuziasmați. Schimbarea climatului politic

în Peiţing la sfîrşitul acelui an zis "al restauraţiei" dovedeşte că aceste rezerve erau justificate.

Schimbarea a început cînd un demnitar al Republicii a propus să se treacă la investigarea acestor zvonuri. Iuan Şîchai a dat instrucţiuni Ministerului de Interne să "verifice şi să ia măsuri" în acest caz. Rezultatul a fost că Sung Iujăn, unul dintre susţinătorii restauraţiei, a fost destituit şi trimis sub escortă militară în oraşul lui natal. Vestea aflîndu-se, a produs panică în unele cercuri, nu s-a mai vorbit de revenirea Dinastiei Ţhing la putere, iar Lao Naisiuan n-a mai avut curajul să părăsească Ţhingtao şi să vină la Peiţing spre a-şi lua în primire postul de consilier oferit de Iuan Şîchai. Dar confuzia continua să existe, deoarece pe documentul cu privire la investigaţie Iuan Şîchai pusese următoarea rezoluţie ciudată:

"Sînt interzise cu toată severitatea zvonurile cu privire la restauraţie, dar nu trebuie luate prea în serios."

La expulzare, Sung Iujăn a primit din partea lui Iuan Şîchai suma de 3000 de iuani, iar pe parcursul drumului autorităţile din localităţile pe unde a trecut s-au întrecut în a oferi banchete în cinstea lui.

Se crease o asemenea situaţie încît nu se mai ştia dacă Sung fusese pedepsit ori răsplătit. În cel de-al 4-lea an al Republicii, 1915, Frank J.Goodnow, consilier american pe lîngă preşedinţie, a publicat un articol în care argumenta că sistemul republican nu este potrivit pentru condiţiile Chinei. După aceasta a apărut "Ciou An Hui" - "Societatea pentru asigurarea păcii", sub controlul lui Iuan Şîchai, care se pronunţa pentru desemnarea acestuia ca împărat al Imperiului China. Acum erau evidente pentru oricine scopurile pe care le urmărea Iuan Şîchai prin restauraţie. Clarificîndu-se lucrurile, atmosfera în Oraşul Interzis s-a schimbat iarăşi.

Era pe timpul cînd eu auzeam fanfara care cînta în palatul preşedintelui din Parcul Mării de Sud. Pe atunci se renovau trei pavilioane din Oraşul Interzis. Eunucul Giang Tienhă mi-a spus că, de fapt, se fac pregătiri pentru urcarea pe tron a lui Iuan Şîchai. Apoi Pu Lun, în numele Casei Imperiale şi a celor opt steaguri manciuriene, a trimis un mesaj lui Iuan Şîchai, poftindu-l să urce pe tronul ţării. După aceea s-a dus la Înaltele Consoarte să le ceară însemnele puterii imperiale - armele pentru ceremonii şi sigiliul. Toate aceste veşti m-au întristat şi

infricoşat, producîndu-mi panică. Deşi profesorul meu, Cen, nu îndrăznea să discute cu mine în mod deschis, eu realizam sensul următoarei expresii antice: "Aşa cum pe cer nu există doi sori, într-o ţară nu pot fi doi împăraţi." Dacă Iuan Şîchai devenea împărat, m-ar mai fi tolerat el pe mine în această postură? În istoria Chinei au fost atîtea exemple: numai în Perioada Primăverii şi Toamnei (770 - 473 î.e.n.) au fost ucişi 36 de împăraţi.

În acele zile, fiecare om din palat urmărea cu teamă activităţile din cele trei pavilioane. Oricine trecea prin faţa lor se uita cu îngrijorare să vadă dacă renovatul de care era legată soarta lor s-a încheiat. Înaltele Consoarte ardeau mirodenii şi se rugau în fiecare zi la zeul protector al Dinastiei Ţhing să le vină în ajutor. Armele pentru ceremonii fuseseră luate în grabă de Pu Lun, dar nu şi sigiliul care, fiind în limbile chineză şi manciuriană, nu-i era lui Iuan Şîchai de nici un folos.

Pe atunci, cea mai evidentă schimbare din Palatul Iuţhing se referea la marea curtuoazie faţă de Iu Ţung, însoţitorul meu de studiu, care era fiul lui Pu Lun, protejatul lui Iuan Şîchai. Acesta devenise favoritul Înaltelor Consoarte. Era chemat la ele destul de des şi i se ofereau o serie de atenţii. Cînd vorbeam eu, dacă pomeneam numele lui Iuan Şîchai, profesorul îmi făcea semn să am grijă să nu fiu auzit de Iu Ţung, care ar fi putut să-i transmită lui Pu Lun, tatăl lui, cele auzite.

Într-o zi, cînd Iu Ţung a fost chemat la Înaltele Consoarte, profesorul Cen, după ce s-a uitat mai întîi pe fereastră să fie sigur că acesta s-a îndepărtat, a scos din sîn o hîrtie şi mi-a zis complice:

"Supusul Maiestăţii Sale a avut o prevestire ieri noapte. Îl rog să citească această prezicere."

Am luat hîrtia şi am citit: "Duşmanul meu e bolnav; nu poate să se apropie de mine. Semne prielnice." El mi-a explicat că aceasta înseamnă că duşmanul meu - Iuan Şîchai, va avea un viitor tragic şi nu va putea să-mi facă nici un rău. Aceasta era o prevestire bună pentru mine. Pentru a fi sigur că prevestirea se va realiza, el a făcut mai multe încercări - a ars carapace de broască, a consultat planta căreia îi zice "coada şoricelului" etc., toate au dat acelaşi rezultat. Mi-a cerut să fiu liniştit, deoarece toate semnele arată că prezicerea e bună.

Bietul bătrîn profesor, preocupat de soarta mea, a apelat la toate metodele de prezicere din epoca primitivă. Astfel a tras o concluzie optimistă, în sensul că "ticălosul de Iuan Şîchai nu va avea un sfîrşit bun şi că articolele Tratamentului privilegiat sînt intangibile."

Activitatea desfăşurată de profesorii mei, de tatăl meu şi de demnitarii de la Curte de a-mi proteja poziţia şi articolele din Tratamentul privilegiat nu s-a redus numai la cosultarea oracolelor. Cu toate că nu mi s-a spus nimic, eu bănuiam că făceau şi altceva. Ei au ajuns la un tîrg cu Iuan Şîchai, adică: Curtea Ţhing să-l sprijine pe Iuan Şîchai să devină împărat, iar împăratul Iuan să respecte Tratamentul privilegiat. Administraţia palatului i-a prezentat lui Iuan Şîchai un document în care se spunea: "Întrucît reprezentanţii naţiunii au hotărît ca forma de stat să fie monarhie constituţională şi l-au desemnat pe preşedinte ca împărat al imperiului China, Casa noastră Imperială, avînd în vedere necesitatea înnoirii şi asigurării liniştii şi păcii, acceptă această hotărîre."

În schimbul acestui document, s-a primit un exemplar al Tratamentului privilegiat cu următoarele înscrisuri făcute de Iuan Şîchai:

"Dinastia anterioară nu s-a putut menţine. A rămas numai cu numele pe care-l respectăm. Nici unul din paragrafele articolelor Tratamentului privilegiat nu va putea fi modificat. Acestea vor fi incluse în Constituţie."

Iuan Şîchai

Aceste două documente au fost incluse în decretul prezidenţial din 16 decembrie, anul 4 al Republicii China.

Am găsit în jurnalul tatălui meu însemnarea că, înainte de publicarea decretului, la cererea lui Iuan Şîchai, se ajunsese la înţelegerea ca eu să fiu însurat cu una din fiicele lui. Întrucît Înaltele Consoarte se împotriveau, iar Iuan Şîchai a fost numai 83 de zile împărat, articolele preferenţiale nu au fost înscrise în Constituţie, iar eu nu am apucat să mă căsătoresc cu fiica sa. De fapt, Iuan Şîchai a murit de ciudă, urmare a unui puternic val de proteste împotriva sa.

2. Restaurația din 1917

Vestea morții lui Iuan Șîchai a fost primită cu mare bucurie în Orașul Interzis. Eunucii alergau de colo-colo să ducă știrea, Înaltele Consoarte nu mai conteneau cu rugăciunile și arsul mirodeniilor la temple, la Palatul Iuțhing au fost întrerupte lecțiile pentru o zi...

Acum în Orașul Interzis erau exprimate noi opinii:

"Iuan a murit pentru că a vrut să uzurpe tronul".

"Monarhia nu poate fi înlăturată: poporul dorește vechii suverani".

"Iuan Șîchai nu poate fi comparat cu Napoleon al III-lea, el nu a avut strămoși pe care să se poată bizui".

"Mai bine să fie repus în drepturi vechiul suveran, decît un nou împărat ca Iuan Șîchai..."

Toate aceste opinii erau pe același ton cu comentariile profesorilor mei, care ziceau: "Datorită marii bunătăți și binefacerilor Dinastiei, poporul din întreaga țară se gîndește la vechea ordine."

Acum sentimentele mele nu mai erau ca cele din primii ani, începuseră să mă intereseze ziarele.

La scurt timp după moartea lui Iuan Șîchai, presa era plină de știri despre "Insuccesul Partidului Imperial", "Pericolul banditesc mongolo-manciurian". Am înțeles din aceste știri că patru nobili manciurieni - Șan Ci, Pu Uei, Șăng Iu, Thie Liang, care se opuseseră de la început în mod deschis Republicii, acum acționau în favoarea mea. Ei au făcut diverse încercări în favoarea restaurației, fără succes. Mai tîrziu, Thie Liang s-a ascuns într-o concesiune străină de la Thiențin, iar ceilalți s-au refugiat în concesiunile japoneze din Talien, unde au coalizat cu cercurile militare și financiare ale acestei țări, în vederea restaurației pe cale militară. Cel mai activ dintre ei a fost Șan Ci, care a obținut un milion de ieni de la bancherul Ohira Kihachiro pentru instruirea unei armate de cîteva mii de manciurieni și mongoli de către ofițerii japonezi. După moartea lui Iuan Șîchai, ei au declanșat tulburările. Unul din grupuri, sub comanda nobilului mongol Babojab, a ajuns cu armata sa pînă

aproape de Giang Țiachou.[1] Pericolul se apropia. Dar în urma unei lovituri militare, acesta a fost ucis de unul din subordonații săi. În zilele cele mai tulburi apăruse o situație ciudată: în Nord-Estul Chinei aveau loc lupte între trupele "loialiste" și cele republicane, în timp ce la Peiting Republica și "Mica Curte" continuau schimburile de vizite de curtoazie. Entuziasmul din Orașul Interzis după moartea lui Iuan Șîchai nu a fost influențat de luptele armatei lui Babojab și Șan Ci și nici înfrîngerea trupelor imperiale n-a diminuat acest entuziasm.

După moartea lui Iuan, Li Iuanhung a fost numit președinte, iar Tuan Cijui premier. Curtea l-a trimis pe Pu Lun să prezinte felicitări noului președinte. Li Iuanhung a trimis, la rîndul lui, un reprezentant să mulțumească și, totodată, a înapoiat armele de ceremonie pe care le luase Iuan Șîchai. Unii dintre nobilii Dinastiei au primit decorații republicane, inclusiv cei care stătuseră ascunși în timpul lui Iuan Șîchai. De Anul Nou și cu prilejul zilei mele de naștere, președintele a trimis reprezentanți să-mi adreseze urări. La rîndul său, tatăl meu a oferit daruri bogate președintelui Li și premierului Tuan. Administrația palatului era mai ocupată ca oricînd să ofere ranguri postume, permisii de a intra călare în Orașul Interzis, de a purta pălărie cu pană de păun, să aducă fete dintre care să fie alese cameriste pentru Înaltele Consoarte, să recruteze eunuci, deși Tratamentul pivilegiat interzicea acest lucru etc. Desigur, mai erau și alte activități pe care eu nu le știam, începînd cu dineurile particulare pînă la banchetele oficiale oferite în onoarea membrilor parlamentului republican.

Într-un cuvînt, Orașul Interzis era tot atît de activ ca și în zilele de glorie. O dată cu primirea lui Giang Sün în 1917 (cel de-al șaselea an al Republicii) în audiență, spre a-mi prezenta respectul, s-a intensificat mișcarea pentru restaurație.

Înainte de aceasta, mai primisem demnitari să-mi prezinte respectul, dar puțini și toți manciurieni. Activitatea mea zilnică de pînă atunci se rezuma la studiul de la Pala-

tul Iuţhing şi citirea ziarelor la Palatul Iangsin (Palatul Cultivării Spiritului). În rest, mă distram. Eram foarte bucuros văzînd cît de multe persoane îmbrăcate în veşmintele de Curte intrau şi ieşeau din palat. Ştirea despre ridicarea trupelor loialiste ale prinţului Su şi Babojab m-a entuziasmat şi mai mult, iar înfrîngerea lor m-a deprimat. Dar, în general, am uitat repede toate aceste treburi. Eram, desigur, îngrijorat de soarta prinţului Su, care se retrăsese la Talien, dar numai strănutul uneia dintre cămile a fost suficient să mă facă să-l uit. De ce trebuia să-mi port eu de grijă dacă-i aveam pe tatăl meu, profesorii şi miniştrii care se îngrijeau de toate? Cînd profesorii îmi aduceau la cunoştinţă ceva, însemna că treburile fuseseră deja discutate şi hotărîte. Aşa s-a întîmplat şi în 16 iunie 1917.

Cen Paoşen, care obţinuse de curînd rangul de "Mare Curator", şi Liang Tingfen, nou-numit profesor, au venit în acea zi împreună la Palatul Iuţhing. Înainte de a se aşeza, Cen Paoşen mi-a spus:

- Maiestatea Voastră astăzi nu face lecţii. Un înalt demnitar va veni în audienţă la Maiestatea Voastră. Va fi anunţat îndată de către un eunuc.

- Cine este? am întrebat.

- Giang Sün, viceguvernatorul provinciilor Ţiangsu, Ţiangsi şi Anhui.

- Giang Sün? Giang Sün care n-a vrut să-şi taie coada?

- Chiar el, chiar el, a răspus Liang Tingfăn dînd din cap. Maiestatea Voastră are o memorie foarte bună, n-a scăpat prilejul să mă flateze el.

În realitate, nu era nevoie de memorie, avînd în vedere că doar cu cîteva zile înainte îmi spusese istoria lui Giang Sün. După instaurarea Republicii, el şi soldaţii din armata lui au continuat să-şi păstreze cozile. Iuan Şîchai a înăbuşit "a doua revoluţie" în 1913 (al doilea an al Republicii) folosindu-se de ostaşii cu cozi pentru capturarea Nanţingului. Aceşti soldaţi au jefuit şi incendiat şi din greşeală au rănit nişte funcţionari japonezi de la Consulatul acestei ţări. Acest lucru a provocat protestul Japoniei. Conflictul s-a încheiat numai după ce Giang Sün s-a prezentat la consul şi şi-a cerut scuze, cu promisiunea de a plăti toate daunele. La moartea împărătesei Long Iu, a trimis o telegramă de condoleanţe în care se referea la do-

liul național. Tot el a mai spus că "toți demnitarii republicani sînt supușii Marii Dinastii Thing". După moartea lui Iuan Șîchai, în presă a fost publicată o altă telegramă a lui Giang în care-și preciza poziția politică. La primul punct se arăta: "Eu respect marea importanță a articolelor Tratamentului privilegiat pentru Dinastia Thing". Eram încredințat că este un supus loial și voiam să-l văd cum arată.

În concordanță cu practica Casei Thing, nimeni nu trebuia să fie prezent cînd împăratul primea un demnitar în audiență. De fiecare dată, în asemenea cazuri, profesorul meu îmi spunea dinainte cum trebuie să procedez. De data aceasta, Cen Paoșen m-a sfătuit cu toată seriozitatea că trebuia să laud spiritul de loialalitate de care a dat dovadă Giang Sün. Amintindu-mi că el este Înalt Comisar pentru Fluviul Cel Lung și că are 60 de batalioane la Sugiou și Iengiou, mi-a mai spus că pot să-l întreb despre situația militară din Sugiou și Iengiou și în felul acesta să-l fac să înțeleagă interesul împăratului față de el. În încheiere, profesorul Cen a repetat de cîteva ori: "Giang Sün nu poate să nu laude pe Maiestatea Voastră. Maiestatea Voastră trebuie să țină minte să răspundă cu modestie, punînd în evidență virtuțile divine ale Maiestății Voastre." "Cu cît Maiestatea Voastră va fi mai modestă, cu atît va fi mai înțelept. După audiența de data trecută Lu Jungthing și acum mai trimite scrisori în care laudă pe Maiestatea Voastră", a adăugat profesorul Liang.

Lu Jungthing era Înalt Comisar pentru provinciile Cuantung și Cuansi.[1] A fost primul general republican căruia i s-a permis să intre călare în Orașul Interzis. Cu două luni înainte, el s-a deplasat la Peițing să se întîlnească cu Tuan Cijui. Nu știu de ce atunci el a venit mai întîi la palat să-mi prezinte respectele sale și a donat 10 mii de iuani pentru plantarea de pomi la mormintele strămoșilor. Înapoindu-mă la Palatul Iangsin, mi-am amintit, dintr-o dată, că și atunci profesorii mei au fost tot atît de grijulii cu sfaturile. Apariția lui Lu Jungthing în acea vreme în Orașul Interzis părea un lucru extraordinar. Ad-

1 Provincii din sudul Chinei.

ministrația palatului și profesorii mei au pregătit daruri deosebite de alte dăți: două tablouri tuilien[1] caligrafiate de mine, cu hieroglifele "Fericire" și "Viață Lungă", o figurină din aur reprezentîndu-l pe Buddha, macheta din jad a sigiliului imperial și alte obiecte de valoare. Ulterior, Lu Jungthing a trimis o scrisoare în care-l ruga pe Șî Siu să mulțumească împăratului pentru mărinimia sa. După aceea, toate discuțiile cu profesorii și cu eunucii începeau cu referiri la Lu (Junthing) din sud și Giang (Sûn) din Nord. Giang Tienhă mi-a spus odată: "Bucurîndu-se de loialitatea lui Lu din sud și Giang din nord, Dinastia manciuriană va fi salvată."

Am încercat să-mi fac o imagine despre figura lui Giang Sûn din revistele pe care mi le cumpărau eunucii, dar n-am reușit. La scurt timp după ce am intrat în Palatul Iangsin, s-a prezentat și Giang. Ședeam pe tron, iar el a îngenuncheat în fața mea, plecîndu-și fruntea spre pămînt.

"Supusul Giang Sûn îngenunchează și-ți prezintă respectul său....."

I-am arătat un scaun alăturat și i-am spus să se așeze (deja la Curte nu mai exista practica ca demnitarii pe tot timpul audienței la împărat să rămînă în genunchi). A mai făcut o plecăciune mulțumindu-mi și s-a așezat. Așa cum mă învățaseră profesorii, l-am întrebat despre situația militară din zonele Sugiou și Iengiou, dar n-am fost atent la răspunsul lui. Am rămas dezamăgit de acest "loial supus" al meu. Era un om mătăhălos, îmbrăcat în robă și vestă de mătase, cu o față roșcovană, umbrită de sprîncene stufoase. Gîtul său gros și scurt m-a făcut să mă gîndesc că, dacă n-ar fi avut barbă, ar fi semănat cu un eunuc de la bucătăria imperială. M-am uitat cu atenție să văd dacă are coadă și într-adevăr avea o coadă lungă și căruntă.

Apoi a început să vorbească și, așa cum se aștepta profesorul Cen, el mi s-a adresat în termeni foarte respectuoși:

"Maiestatea Voastră este într-adevăr eminent" a zis el.

---

1 Tablouri conținînd numai inscripții de cauzalitate, care se oferă perechi.

"E prea mult spus", am răspuns eu. "Sînt tînăr şi cunosc puţine lucruri."

"Împăratul, bunicul sfînt[1] al acestei dinastii, a venit la tron tot copil fiind, n-avea decît cinci ani" a zis el.

"Cum pot eu să mă compar cu acest august strămoş? El este strămoşul meu, dar..."

Audienţa n-a durat mai mult de 5-6 minute. Mi s-a părut grosolan; nu se putea compara cu Ţăng Cuofan. Nu am rămas prea impresionat de el. Dar a doua zi, cînd Cen Paoşen şi Liang Tingfăn mi-au spus zîmbind că Giang Sün m-a lăudat pentru modestie şi inteligenţă, am fost foarte satisfăcut de mine însumi. Nici nu mi-am mai pus întrebarea de ce Giang a venit în audienţă ori de ce profesorii mei erau chiar mai bucuroşi decît atunci cînd venise în audienţă Lu Jungthing, ori de ce Administraţia palatului îi oferise cadouri mai bogate decît lui Lu, ori de ce Înaltele Consoarte oferiseră un banchet în cinstea lui.

După două săptămîni, la 1 iulie (13 mai după calendarul chinezesc), profesorii mei Cen Paoşen, Liang Tingfăn şi Giu Iufan, care era nou, au venit la Palatul Iuţhing; toţi trei aveau feţele grave. Cen Paoşen a vorbit primul:

"Giang Sün a venit încă de dimineaţă..."

"A venit iarăşi să prezinte respectele sale?"

"Nu, nu a venit numai să prezinte respecte, ci să repună pe Maiestatea Voastră în drepturile ce i se cuvin şi să restaureze Marele Imperiu Ţhing. Toate pregătirile au fost făcute şi a fost rezolvat totul."

Văzînd că am tresărit, el a spus repede: "Maiestatea Voastră trebuie să fie de acord cu propunerea lui Giang Sün. El cere acest lucru în numele poporului; cerul se învoieşte cu dorinţele poporului..."

Eram năucit de această veste neaşteptată. Mi-am fixat privirea pe Cen Paoşen, în speranţa că va mai spune ceva despre felul cum să mă port ca "împărat cu adevărat".

"Maiestatea Voastră nu trebuie să vorbească prea multe cu Giang Sün. N-are decît să fie de acord cu ce spune el", a zis Cen. După care, plin de încredere, a adăugat: "Numai că Maiestatea Voastră nu trebuie să ac-

---

1 Se referea la împăratul Cang Si.

cepte dintr-o dată, la început trebuie să refuze şi numai în final să zică "Dacă aşa stau lucrurile, voi fi nevoit să accept".

M-am întors la Palatul Iangsin şi l-am primit din nou în audienţă pe Giang Sün. Da data aceasta, ceea ce mi-a spus era asemănător cu ce scria în Memoriul privind restaurația, pe care-l înaintase el, cu excepţia faptului că s-a exprimat mai puţin elegant.

"Împărăteasa Long Iu nu a vrut să ducă poporul la dezastru de dragul poziţiei unei familii ilustre şi de aceea a semnat edictul privind instaurarea Republicii. Dar cine s-ar fi gîndit că lucrurile vor merge aşa de prost, că poporul nu mai are cum să trăiască... Republica nu corespunde condiţiilor din ţara noastră... Numai repunerea în drepturi a Maiestăţii Voastre va salva poporul."

După ce el a terminat de citit, eu am spus: "Sînt prea tînăr, nu am nici însuşirile şi nici virtuţile necesare. Nu pot să-mi asum o misiune atît de grea." El m-a copleşit cu laude şi mi-a amintit iarăşi că împăratul Cang Si s-a urcat pe tron la vîrsta de cinci ani. Ascultîndu-i vocea monotonă, mi-a venit în minte o întrebare:

"Ce se va întîmpla cu preşedintele Republicii? I se va acorda şi lui un Tratament privilegiat?"

"Li Iuanhung a fost invitat să-şi dea singur demisia. Maiestatea Voastră i-o va aproba şi asta-i tot."

"Ooo..." Deşi încă nu înţelesesem ce se va întîmpla, m-am gîndit că profesorii se puseseră de acord şi că ar fi mai bine să termin audienţa mai repede şi am zis: "Dacă aşa stau lucrurile, sînt nevoit să accept".

Cu acestea, m-am considerat iarăşi împărat al "Marelui Imperiu Thing".

După plecarea lui Giang Sün oamenii au început să se perinde prin faţa mea, făcînd plecăciuni, care să-şi prezinte respectul, care să-mi mulţumească, unii şi pentru una şi pentru alta. Apoi au fost aduse o grămadă de "Edicte Imperiale" pregătite dinainte. În prima zi a urcării mele pe tron am semnat nouă edicte, printre care demisia preşedintelui Li Iuanhung, numirea unor demnitari etc.

Bătrînii locuitori ai Peiţingului îşi amintesc că, într-o dimineaţă, poliţia a dat un ordin la care nu se aştepta nimeni: la fiecare casă să fie arborat drapelul cu dragonul imperial. Oamenii au trebuit să improvizeze steaguri din

hîrtie lipită cu cocă. Veşmintele de pe timpul Dinastiei Țhing, care nu se mai văzuseră de cîțiva ani, au reapărut pe străzi, purtate de persoane ce arătau de parcă erau scoase din sicrie. Ziarele au tras ediții speciale cu știri despre restaurație, care s-au vîndut la prețuri mult mai mari decît cele obișnuite. În mijlocul acestui peisaj ciudat, se puteau auzi vocile vînzătorilor de ziare care strigau că vînd "Edictele împăratului Sűan Thong" așa cum se vindeau antichitățile. "Cu șase iuani cumpărați edicte", "Peste cîteva zile acestea vor deveni antichități", "Antichități de șase iuani, nu sînt scumpe deloc".

Prăvăliile și meseriașii din afara Porții Cien[1] au făcut vînzare mare în acele zile; croitorii nu mai pridideau cu vîndutul steagurilor pe care le confecționau cît puteau mai repede; în consignații demnitarii nou-numiți se luptau pentru hainele de Curte; peruchierii de la teatre erau asaltați de cei care-și confecționau cozi false din păr de cal. Îmi amintesc că în acele zile Orașul Interzis era împînzit de oameni purtînd robe de Curte și pălării cu pene de păun. Pe spatele fiecărui bărbat atîrna o coadă. După aceea, cînd armata de pedepsire a răsculaților a intrat în Peițing, peste tot se vedeau aruncate cozi adevărate: se zicea că sînt cozile ostașilor din armata lui Giang Sűn, care pentru a se salva și le tăiaseră și le aruncaseră.

Dacă acei vizitatori din Orașul Interzis ar fi avut previziunea vînzătorilor de ziare despre soarta "Edictelor imperiale" și ale cozilor, n-ar fi fost atît de entuziasmați imediat după restaurație.

În acele zile, personalul de la Administrația palatului, foarte numeros, era îmbrăcat corect, ordonat, în robe de Curte.

Unul dintre aceștia mai trăiește și astăzi; amintindu-și, mi-a spus odată: "În zilele acelea noi scriam la edicte pînă seara tîrziu. Înaltele Consoarte ne trimiteau mîncarea și ni se spunea că nu trebuie să mulțumim pentru acest lucru, deoarece se știe că muncim din greu". El nu știa însă că Înaltele Consoarte, fericite, toată ziua ardeau mirodenii la

1 Poarta din față, una din porțile de la zidul care înconjura orașul, situată în partea de miazăzi.

templu în fața statuii lui Buddha și n-aveau timp să-i primească pentru mulțumiri.

Dar prinții și nobilii clanului imperial, care nu-și realizaseră ambițiile politice, erau foarte nemulțumiți. În a doua zi a restaurației realizată de Gian Sün a fost emis un edict prin care li se interzicea să intervină în treburile de stat, ceea ce i-a nemulțumit și mai mult. Tatăl meu s-a pus în fruntea grupului nobililor nemulțumiți și a cerut să aibă o explicație cu Giang Sün; totodată, mi-au cerut audiență să le fac dreptate. Cînd profesorul Cen a aflat, a venit în grabă și m-a sfătuit:

"Incompetența acestor nobili a dus la abdicarea din 1912. Acum din nou fac gălăgie. Sînt niște netrebnici. Maiestatea Voastră nu trebuie să fie de acord cu ei!"

Sigur că am ascultat sfatul lui. Dar cu toate că ei constituiau un grup izolat, acești nobili nu s-au împăcat cu gîndul și zilnic își făceau noi planuri. N-au mai avut însă timp să le pună în aplicare, că armata trimisă să înăbușe restaurația a intrat în oraș. Acest lucru i-a absolvit de responsabilitatea unei noi restaurații.

Cen Paoșen în fapt era un om foarte echilibrat și clarvăzător. Și cu toate evenimentele care au avut loc la începutul acelui an, eu mi-am menținut părerea. Pe atunci, Lao Naisiüan a adus în secret o scrisoare de la Thingtao. Nu-mi mai amintesc numele semnatarului scrisorii, știu numai că era neamț și, în numele Casei Imperiale germane, sprijinea restaurația Dinastiei Thing. Lao Naisiüan considera că acesta era un document extrem de favorabil, la care dacă s-ar fi adăugat și o înrudire între cele două Case Imperiale garanția ar fi fost și mai mare. Profesorul Cen s-a opus cu toată fermitatea acestui lucru, spunînd că Lao Naisiüan este absurd.

Chiar dacă străinii ar fi fost binevoitori, n-ar fi trimis mesaje printr-un om ca Lao Naisiüan. Cui să-i treacă prin minte că, începînd cu ziua restaurației, Cen Paoșen, acest veritabil bătrîn temperat și modest, se va schimba total.

Cu barba în vînt și ochii mijiți în spatele lentilelor de la ochelari, părea un exaltat.

Dar ce m-a surprins cel mai mult nu a fost exaltarea lui și nici împotrivirea față de solicitările nobililor (cu toate că cel care a riscat direct a fost tatăl meu) ci atitudinea lui categorică împotriva președintelui Li Iuanhung.

Lian Tingfăn a fost primul care s-a dus la președinte și l-a sfătuit să-și dea demisia, dar acesta a refuzat. La înapoiere, el le-a povestit lui Cen Paoșen și Giu Iufan. Cei trei profesori au venit împreună la Palatul Iuțhing cu fețele livide de supărare și pierzîndu-și controlul au izbucnit:

"Li Iuanhung a îndrăznit să refuze să accepte ordinul. Rugăm pe Maiestatea Voastră să-i poruncească să se sinucidă."[1]

M-am înfiorat cînd am auzit și am considerat că se exagerează.

"De-abia m-am urcat pe tron și să cer moartea lui Li Iuanhung, e prea mult. Oare mie Republica nu mi-a acordat un tratament privilegiat?"

A fost prima dată cînd m-am opus deschis lui Cen Paoșen, dar el era atît de stăpînit de ură față de președinte, încît uitase de toate și a continuat cu năduf: "Li Iuanhung nu numai că refuză să demisioneze, dar nu părăsește nici Palatul Prezidențial. Este un tîlhar răzvrătit și un trădător. Cum ar putea să rămînă să respire același aer cu Maiestatea Voastră?"

Văzînd cît sînt de hotărît să refuz să-i urmez sfatul, a renunțat la această idee și a fost de acord ca Liang Tingfăn să se ducă încă o dată la Palatul Prezidențial și să-și sfătuiască ruda să renunțe. Dar înainte de a ajunge Liang Tingfăn, Li Iuanhung părăsise palatul și se refugiase la Legația Japoniei.

Armatele se apropiau de Peițing și restaurația era în pericol. Cen Paoșen, Uang Șîgen și Giang Sün s-au sfătuit și au ajuns la o nouă soluție: să fie emis un edict prin care Giang Țuolin să fie numit guvernator al celor trei provincii din răsărit și să i se ordone să vină de urgență la Peițing în ajutorul împăratului. Giang Țuolin fusese numit de Giang Sün guvernator la Thiențin, lucru ce l-a nemulțumit. Cen Paoșen își pusese mari speranțe în Giang Țuolin. Edictul a fost scris și cînd s-a ajuns la aplicarea sigiliului imperial a apărut o problemă - cheia cutiei în care se păstra sigiliul era la tatăl meu. Dacă ar fi fost trimis cineva să o aducă, se

1 Obicei foarte frecvent în trecut în China.

pierdea prea mult timp şi atunci profesorul Cen a luat o măsură extremă - a poruncit să fie spart lacătul de la cutie şi să fie scos sigiliul.

(Acest edict nu a ajuns în mîinile lui Giang Ţuolin, deoarece purtătorul lui a fost prins de armată îndată ce a ieşit din oraş).

Eu am rămas adînc impresionat de curajul de care a dat dovadă profesorul Cen cu acest prilej.

În primele zile ale restauraţiei, îmi petreceam cea mai mare parte din timp în Palatul Iuţhing. Deşi lecţiile fuseseră suspendate, eram obligat să mă întîlnesc cu profesorii mei, care trebuiau să-mi dea îndrumări despre modul cum trebuia să mă port ca împărat adevărat. În restul timpului mă uitam peste edictele imperiale care urmau să apară, citeam hîrtiile oficiale ale guvernului şi primeam omagiile şi salutul unor persoane; în afară de aceasta, urmăream, ca de obicei, şirurile de furnici, ori le porunceam eunucilor de la grajdurile imperiale să-mi aducă cămilele să mă joc cu ele. Dar după patru-cinci zile de asemenea viaţă, bombele aruncate asupra palatului au schimbat totul. Nu mai venea nimeni să prezinte respecte "căthou", nu se mai emiteau "edicte imperiale" şi toţi membrii regenţei dispăruseră, cu excepţia lui Cen Paoşen şi Uang Şîgen.

În ziua cînd a avut loc raidul aerian stăteam de vorbă cu profesorii în sala de studiu. Auzind zgomotul avionului şi al exploziei, zgomote ce nu le mai auzisem nicicînd, m-am speriat şi am început să tremur, iar profesorii mei s-au albit la faţă. În acest haos, eunucii m-au dus în grabă la Palatul Iangsin ca şi cum patul meu era singurul loc ferit. Consoartele s-au comportat şi mai rău: unele s-au ascuns în colţurile dormitoarelor, altele s-au băgat sub masă. Peste tot se auzeau ţipete şi în tot palatul era dezordine şi confuzie. Acesta a fost primul raid aerian în istoria Chinei, prima dată cînd a fost folosită aviaţia în războiul civil. Dacă merită spus ceva despre prima apărare antiaeriană, ar trebui să arăt că aceasta a constat în faptul că fiecare s-a ascuns în dormitorul lui şi a lăsat jaluzelele de bambus de la ferestre. După cunoştinţele eunucilor şi ale gărzii palatului, acestea erau cele mai înţelepte măsuri care puteau fi luate. Din fericire, avioanele respective nu au acţionat serios, n-au fost lansate decît trei bombe mici, de intimidare, lungi de cca. 30 cm. Una a căzut în afara

Porţii Respectării Străbunilor - Lang Ţung Măn - rănind un ricşar, alta în bazinul din Grădina Imperială distrugînd un colţ din el, iar cea de-a treia a căzut pe acoperişul uneia din porţile din strada dinspre partea de apus a palatului, fără să explodeze, speriind de moarte grupul de eunuci care jucau cărţi acolo.

A doua zi, după ce fusese trimis edictul privind numirea lui Giang Ţuolin, în Oraşul Interzis s-au auzit focuri de armă. Uang Şîgen şi Cen Paoşen nu s-au mai prezentat la Curte. Între palat şi lumea exterioară a fost întreruptă orice legătură. După încetarea împuşcăturilor, eunucii au răspîndit ştirea falsă, provenind de la comandantul gărzii palatului, că armata republicană comandată de Tuan Cijui a fost înfrîntă de oamenii lui Giang Sün. Ştirea a ajuns şi la Înaltele Consoarte. Nu se mai auzeau nici împuşcături şi toată lumea zîmbea fericită. Eunucii au început să şuşotească că e plin de sudoare calul pe care călărea zeul palatului, din care se vede că acesta l-a ajutat pe Giang Sün să-l învingă pe Tuan Cijui. Auzindu-i, m-am dus repede la statuia zeului palatului: am pipăit calul sculptat din lemn, dar era perfect uscat. Un alt eunuc spunea că în dimineaţa aceea a auzit zgomotul pe care l-a făcut zeul palatului cînd a luat sabia dragonului verde. Auzind aceste vorbe, Înaltele Consoarte şi cu mine ne-am dus la Palatul Cinan[1] şi ne-am rugat. În seara aceea toată lumea a dormit liniştită. A doua zi de dimineaţă ne-a parvenit ştirea cea adevărată: "Giang Sün s-a refugiat la Legaţia Olandei..."

Acum au apărut tatăl meu şi profesorul Cen cu feţele pămîntii de supărare. Citind edictul de abdicare pe care-l pregătiseră, m-am speriat şi m-am întristat şi, fără să vreau, am izbucnit în lacrimi. Edictul suna în felul următor:

20 mai, al nouălea an al domniei lui Süan Thong

Către Cabinet

Edict

"Urmare a memoriilor înaintate de Giang Sün şi alţii, în care arătau că naţiunea se află în situaţia de dezordine totală şi că poporul doreşte întoarcerea la vechile ordine, cerîndu-ne să preluăm conducerea,

1 Admiraţie, respect.

Dat fiindu-ne vîrsta fragedă şi faptul că trăim izolaţi în Oraşul Interzis şi nu ştim nimic despre viaţa poporului şi treburile naţiunii,

Noi,

Amintindu-ne cu respect de marea bunătate şi de instrucţiunile ultimei împărătese auguste Siao Tingcing (Long Iu),

Nu am avut nici cea mai mică intenţie să privim lumea ca pe proprietatea noastră privată;

Numai fiindcă ni s-a cerut să salvăm naţiunea şi poporul, ne-am impus să fim de acord să răspundem cererilor făcute şi să ne asumăm puterea.

Ieri, Giang Sün ne-a raportat că armata s-a ridicat în toate provinciile, ceea ce ar conduce la o lovitură militară în lupta pentru putere. Poporul nostru a îndurat multe suferinţe în decursul anilor şi se găseşte într-o situaţie disperată. Cum am fi putut să ne împăcăm cu mizeria şi războiul? Gîndind la aceste lucruri, am fost neliniştiţi şi preocupaţi. După ce se vor rezolva toate acestea, nu vom păstra puterea pentru noi. Nevoind să pătăm memoria augustei împărătese Tingcing, i-am împuternicit pe Uang Şîgen şi Siu Şîcean să-l informeze pe Tuan Cijui că se poate începe discutarea transferului puterii şi astfel poporul va fi liniştit şi va fi evitată calamitatea unui război.

Din ordinul împăratului."

3. Clica Peiiang

Edictul prin care renunţam la tron nu a fost publicat niciodată. Ceea ce s-a publicat în acele zile a fost Declaraţia Administraţiei palatului conţinută într-un ordin al preşedintelui.

Ordinul preşedintelui:

Ministerul de Interne informează că s-a primit comunicatul de mai jos din partea Administraţiei palatului Curţii Thing.

Astăzi Administraţia palatului a primit următorul edict:

În cea de-a 25-a zi a celei de-a 12-a luni în cel de-al treilea an al domniei lui Sũan Thong a fost publicat de către augusta împărăteasă Long Iu un edict recunoscînd că întreaga naţiune înclină spre republică. Împărăteasa şi

împăratul predau puterea întregului popor. Ea a decretat instaurarea republicii şi a stabilit că articolele Tratamentului privilegiat pentru Casa Thing vor trebui să fie respectate întotdeauna; în ultimii şase ani, Casa Thing a fost foarte bine tratată şi niciodată nu a intenţionat să folosească puterea politică în scopurile ei; ce ar fi putut s-o determine să-şi ia cuvîntul înapoi?

Dar, contrar tuturor aşteptărilor, la 1 iulie Giang Sün a ocupat cu armata lui palatul. El a emis, în mod fraudulos, edicte şi decrete, afectînd structura de stat, încălcînd instrucţiunile împărătesei-mamă.

Eu, un copil care trăieşte izolat în Oraşul Interzis, nu am avut de ales; în aceste circumstanţe trebuie să mă bucur de înţelegerea întregii lumi."

17 iulie, anul 6 al Republicii
Semnează premierul Tuan Cijui

Edictul prin care abdicam de bunăvoie de la "conducerea temporară" s-a transformat în Declaraţia Administraţiei palatului referitoare la ocuparea palatului de către Giang Sün şi la "copilul care n-a avut de ales". Această formulă a fost rezultatul consultărilor dintre cei trei şefi ai clicii Peiiang, pe de-o parte, şi Oraşul Interzis, pe de altă parte. Cel care s-a gîndit la această formulă inteligentă a fost marele tutor Sü Şîceang, iar executorii au fost preşedintele Făng Cuogiang şi premierul Tuan Cijui.

Rolul Oraşului Interzis în activitatea de restauraţie a fost încetul cu încetul mascat şi noii activităţi începută, chiar din ziua înfrîngerii, nu i-a mai acordat nimeni atenţie. Dacă Palatului i-a venit uşor să tragă cortina peste rolul avut în restauraţie, atenţia opiniei publice a fost îndreptată asupra susţinătorilor din afara Oraşului Interzis. Mi-a fost uşor să-mi fac o impresie despre această situaţie din articolele apărute în presă şi din cele spuse de tutorii mei.

În urma succesului lui Iuan Şîchai din 1916, Sü Şîciang şi Giang Sün au fost de acord că restauraţia dinastiei Thing este singura lor şansă de a rezista republicanilor din sudul Chinei. După moartea lui Iuan Şîchai, Giang Sün a convocat o conferinţă a militariştilor[1] la cartierul său

1 Comandanţi de armate locale, în lupte continue de ocupare de teritorii.

general din Sugiou (A doua conferinţă de la Sugiou) unde a hotărît că, pentru reuşita planului, trebuia să se obţină şi sprijinul străinilor, în special al Japoniei. După ce planul lor a fost aprobat de comandantul japonez al garnizoanei din Thienţin, Giang Sün a stabilit contacte cu trupele loialiste conduse de Babojab şi prinţul Sü în Mongolia Interioară şi Nord-Estul Chinei. A aranjat cu alţi militarişti să pornească marşul spre Peiţing sub pretextul apărării capitalei împotriva armatei "loialiste", dar acest plan a căzut o dată cu asasinarea lui Babojab de către unul din subordonaţii săi.

Un alt conucător al conspiraţiei privind restauraţia, Sü Şîceang, a încercat să obţină sprijinul Cabinetului japonez pentru planul său. Atunci cînd Giang Sün şi-a dat seama că Sü se străduieşte să devină el însuşi regent, s-a înfuriat şi mişcarea monarhistă a fost divizată.

Nu după mult timp, Antanta a atras de partea sa guvernul condus de Tuan Cijui în războiul care se desfăşura în Europa de trei ani de zile. Sü Şîceang a considerat acest lucru drept o mişcare de şah foarte bună; el socotea că, prin participarea la război, se va bucura de sprijinul Antantei şi că va putea consolida poziţia clicii Peiiang, astfel că l-a încurajat pe Tuan Cijui să intre în război. În ce-l priveşte pe Tuan Cijui, care se gîndea să unifice ţara pe calea armată, considera că, participînd la război, va putea obţine împrumuturi de la Japonia pentru cheltuielile impuse de războiul intern; el a supus dezbaterii Parlamentului această problemă. Însă, majoritatea membrilor Parlamentului s-au opus intrării în război. În această situaţie, preşedintele Li Iuanhung, care intenţiona să-şi asume puterea efectivă, s-a raliat Parlamentului împotriva lui Tuan Cijui. Aşa-numita confruntare dintre guvern şi Parlament a evoluat devenind publică. Rezultatul a fost acela că premierul a fost destituit şi s-a refugiat la Thienţin. Ajuns aici, Tuan Cijui a instigat pe conducătorii militari ai clicii Peiiang să ceară independenţa faţă de puterea centrală condusă de Li Iuanhung; totodată, el a cerut dizolvarea Parlamentului şi a pornit cu armata, ameninţînd diviziile din Peiţing. Giang Sün a văzut în aceasta un foarte bun prilej pentru el; în plus, întrucît la a patra Conferinţă de la Sugiou obţinuse sprijinul conducătorilor militari provinciali şi al reprezentanţilor clicii

Peiiang, se considera aliatul acestora şi conducătorul restaurației; pe de altă parte, el a apărut în ochii lui Li Iuanhung drept pacificator, de aceea a fost chemat la Peiţing să medieze. În anul respectiv, în a treia decadă a lunii iunie, el s-a îndreptat cu armata spre nord; a luat întîi legătura cu conducătorii militari ai clicii Peiiang la Thienţin, după care i-a cerut lui Li Iuanhung să dizolve Parlamentul, ca o condiţie a intrării în Peiţing. În această împrejurare a avut loc episodul din 1 iulie privind restauraţia.

În multe ziare a fost analizată înfrîngerea lui Giang Sün. S-a spus că a comis două mari greşeli care au condus la izolarea sa. Prima greşeală a constat în aceea că i-a acordat lui Sü Şiceang numai funcţia onorifică de preşedinte al Parlamentului. A doua greşeală a constat în aceea că a subapreciat puterea reală a lui Tuan Cijui. El nu s-a aşteptat că Tuan Cijui nu-l va sprijini. Din această activitate pentru restauraţie au ieşit învingători Tuan Cijui şi Fäng Cuogiang - unul a devenit premier, iar celălalt preşedinte. În ce-l priveşte pe Giang Sün, el a fost ţapul ispăşitor.

Înfuriat, Giang Sün l-a avertizat pe Tuan Cijui şi ceilalţi spunîndu-le: "Nu puneţi totul pe seama mea. La nevoie, pot şi eu să public telegramele şi procesele-verbale ale conferinţelor în legătură cu această chestiune." Acest procedeu a dat rezultate. Fäng Cuogiang şi Tuan Cijui au înţeles că declaraţia lui Giang Sün are foarte multă greutate, astfel că au încetat să-l mai acuze. În ziua în care a fost publicat decretul privind dezvinovăţirea Casei Imperiale, guvernul a ordonat arestarea unor participanţi la activitatea de restauraţie, printre care Giang Sün nu figura. El locuia într-o vilă luxoasă şi se plimba în libertate în concesiunea olandeză din Peiţing.

Ceea ce mi-a atras în mod deosebit atenţia în legătură cu aceste manevre de culise a fost activitatea personalităţilor din conducerea Republicii, în special conducătorii militari ai clicii Peiiang, care au participat la restauraţie. În urma evenimentelor de la 1 iulie, toţi l-au avut pe Giang Sün drept ţintă de atac şi n-a fost nici unul care să nu-mi ia apărarea. Ei au declarat în mod deschis că palatul nu poate fi acuzat. Fän Cuogiang, în mesajul în care-şi anunţa sprijinul faţă de armată în activitatea de

pedepsire a rebelilor, a mers atît de departe încît a afirmat că: "Eu nu m-am pronunţat pentru revoluţie pe timpul Dinastiei Ţhing, însă am urmat tendinţa creată de revoluţia din 1911 care a condus la constituirea republicii." De ce au acoperit ei activitatea desfăşurată de Oraşul Interzis şi şi-au anunţat aşa direct simpatia faţă de monarhie?" Unica concluzie pe care pot s-o desprind este aceea că ei nu s-au opus deloc restauraţiei şi că singura chestiune era cine să conducă această mişcare.

Din punctul de vedere al Oraşului Interzis, toate pisicile, indiferent de culoare, bălţate sau albe, erau bune dacă prindeau şoareci. În caz că monarhia era restabilită, nu conta cine făcea acest lucru - Giang sau Tuan. Aşa se face că atunci cînd Făn Cuogiang şi Tuan Cijui au acaparat puterea monarhiştii şi-au pus iarăşi speranţele în aceşti doi noi oameni puternici. Însă planurile Palatului s-au destrămat atunci cînd gruparea Peiiang s-a divizat în clica Gi - condusă de Făn Cuogiang şi Clica Anhui - condusă de Tuan Cijui. În lupta dintre aceste clici, Făn Cuogiang şi-a pierdut funcţia de preşedinte. Deşi Tuan Cijui a dat de înţeles Oraşului Interzis că restauraţia era întru totul posibilă, reprezentantul Administraţiei palatului a fost foarte precaut în a mai acorda încredere cuvîntului unui om care venise la putere conducînd expediţii împotriva restauraţiei.

Făn Cuogiang a fost urmat la preşedinţie de Sü Şîceang. Un comentariu din publicaţia Sinuănpao[1] din Şanhai, apărut la scurt timp după înfrîngerea mişcării pentru restauraţie din 1917, conţinea un pasaj care a avut un mare impact asupra Oraşului Interzis. "Dacă mişcarea pentru restauraţie ar fi fost condusă de Sü Şîceang, este sigur că aceasta n-ar fi fost dirijată cu atîta neîndemînare; dacă nu ar fi fost opera lui Giang Sün, comandanţii clicii Peiiang s-ar fi considerat foarte repede supuşi ai împăratului."

Astfel, nu numai eu, care-mi satisfăcusem dorinţa arzătoare de a fi împărat, chiar numai pentru cîteva zile, ci şi monarhiştii din jurul meu au fost foarte entuziasmaţi la începutul activităţii lui Sü Şîceang ca preşedinte.

1 Buletin de ştiri.

Un bătrîn manciurian, vechi locuitor al Peiţingului, mi-a spus: "Cînd Sü Şîceang a devenit preşedinte în 1918, pe străzile Peiţingului s-a înmulţit numărul trăsurilor manciurienilor şi al bărbaţilor purtînd cozi după moda manciuriană. În locuinţele nobililor s-au înteţit distracţiile - aniversări, reprezentări teatrale, banchete etc. Totodată, nobilii au constituit formaţii teatrale de amatori, cluburi etc."

Un alt bătrîn de naţionalitate han mi-a relatat: "De la constituirea Republicii, au fost trei ocazii cînd s-a ieşit pe străzile Peiţingului în veşmintele purtate pe timpul Dinastiei Ţhing: prima oară a fost în zilele de după moartea împărătesei Long Iu; a doua oară în zilele restauraţiei înfăptuite de Giang Sün şi a treia oară de la numirea lui Sü Şîceang ca preşedinte pînă la "Marea căsătorie".[1] Cea de-a treia perioadă fiind cea mai zgomotoasă..."

Sü Şîceang a fost prieten bun cu Iuan Şîchai înainte ca el să devină o personalitate şi mai tîrziu "consilier militar" al acestuia. Iuan Şîchai n-a înfăptuit nimic mai de seamă fără să se consulte cu Sü Şîceang. Se spune că, înainte ca Iuan s-o oblige pe împărăteasa Long Iu "să cedeze" puterea în 1912, el se consultase cu Sü Şîceang, Făn Cuoceang, Tuan Cijui şi alţii. Ei au ajuns la concluzia că armata republicană trebuia tratată cu tact şi nu cu forţă, în sensul că trebuiau acceptate mai întîi condiţiile revoluţionarilor şi proclamată republica, apoi să se aştepte la dezintegrarea armatei revoluţionare şi să-l aducă înapoi pe tron pe împărat. Ulterior, cînd Iuan Şîchai s-a autoproclamat împărat, Sü Şîceang a fost foarte nemulţumit. O rudă de-a mea l-a auzit odată pe un nepot al lui Sü Şîceang spunînd că Iuan a venit la Sü, chiar în ziua în care a fost abolită noua dinastie Hung Sien proclamată de el. Cînd Iuan a intrat în sala de oaspeţi, nepotul acestuia se afla într-o cameră alăturată şi n-a îndrăznit să iasă. Din frînturile de conversaţie dintre cei doi a înţeles că Sü Şîceang îl sfătuia pe Iuan Şîchai "să respecte înţelegerea încheiată", dar n-a auzit clar răspunsul dat de acesta. După felul cum au evoluat ulterior faptele, Iuan Şîchai ori

1 Căsătoria împăratului Pu I.

nu a ţinut seama de sfatul lui Sü, ori a vrut să ţină seama, dar n-a mai apucat, întrucît a murit. Sü Şîceang n-a abandonat niciodată ideea restauraţiei Dinastiei Thing. Este un lucru cunoscut de toţi cei care au trăit pe vremea aceea.

În cel de-al şaptelea an al Republicii China, în septembrie 1918, cînd Sü a devenit preşedinte, el a declarat că nu poate locui în palatul din Giung Nanhai şi că va lucra acasă la el pînă cînd se va construi un palat prezidenţial. El l-a iertat pe Giang Sün, a promovat studierea clasicilor, respectarea preceptelor confucianiste, restabilirea practicilor de a aduce ofrande, a dat posturi civile şi militare membrilor familiei imperiale. Referindu-se la fosta Dinastie Thing, o numea "prezenta dinastie", iar pe împărat "Maiestatea Sa".

În acelaşi timp, Oraşul Interzis şi Sü au desfăşurat o intensă activitate în secret, după numirea lui Făn Cuogiang ca preşedinte. Şî Sü, care era ministru la Administraţia Palatului, i-a permis lui Sü Şîceang să-şi însuşească bunuri în valoare de trei milioane şase sute de mii de iuani. Aceste sume au jucat un mare rol în activitatea desfăşurată de Sü Şiceang pentru a deveni preşedinte. Atunci cînd a fost clar că Sü va fi ales preşedinte, trei miniştri din Administraţia palatului şi doi foşti miniştri în această administraţie au oferit un banchet în onoarea lui. După al treilea rînd de pahare, Şî Sü a întrebat: "Frate, ce planuri ai pentru cînd vei deveni preşedinte?" El s-a grăbit să răspundă: "În 1912 Iuan Şîchai n-ar fi trebuit să scape prilejul înăbuşirii celei de-a doua revoluţii. Iar după aceea n-ar fi trebuit să se mai vorbească de Hung Sien". După care au toastat pentru tînărul împărat şi regenţă.

Cei din jurul meu nu mi-au spus atunci nimic despre aceste fapte. Tot ceea ce ştiam eu era că de numele lui se legau foarte mari speranţe privind restauraţia. Îmi amintesc că după venirea lui Sü Şiceang la putere au fost oferite titluri postume, s-au eliberat permise de călătorie în incinta Oraşului Interzis, palatul a fost asaltat de fostele oficialităţi ale dinastiei. Tutorii mei n-au vorbit niciodată prea mult de negocierile care s-au desfăşurat între Palat şi preşedinte. Cen Paoşen a remarcat odată, dispreţuitor, în timpul unei conversaţii: "Sü Şîceang doreşte să fie în continuare prinţ regent; este o pretenţie exagerată. Pentru el

e suficient şi rangul de duce." Cu altă ocazie, el comenta: "Cîndva el a propus ca fiica unui demnitar han să fie împărăteasă, oare ce se ascundea în spatele acestei propuneri? Se poate vedea ce fel de om este cu adevărat din faptul că a deţinut funcţii sub Republică şi acum este mare tutor al Dinastiei Thing."

După ce Cen Paoşen a făcut aceste afirmaţii, în Oraşul Interzis nu s-a mai vorbit cu acelaşi entuziasm despre Sû Şîceang. De fapt, la un an după venirea la putere el nu se mai găsea într-o poziţie foarte solidă.

După scindarea clicii Peiiang în două grupări, el nu se mai putea folosi de forţa lui în calitate de şef al acestei clici pentru a şi-o subordona. În acelaşi timp, crescuseră neînţelegerile dintre el şi Tuan Cijui. În 1919 a izbucnit o mişcare studenţească cunoscută sub numele de "Mişcarea 4 Mai", care a zguduit întreaga China. În această situaţie, el şi-a dedicat întreaga energie încercînd să se menţină la putere. Oricît de loial monarhist a fost Sû, restauraţia era peste puterile lui.

Deşi la palat s-a vorbit din ce în ce mai puţin despre Sû, Mica Curte din Oraşul Interzis nu şi-a pierdut niciodată speranţa în legătură cu viitorul...

4. Speranţe continue

Într-o zi, mă plimbam cu bicicleta în grădina imperială şi, ajungînd într-un colţ, era să dau peste un om. Asemenea întîmplare în palat ar fi trebuit să fie considerată, în ce-l priveşte pe cetăţeanul respectiv, drept crimă de lezmaiestate, dar eu nu am dat atenţie acestui incident. Am întors bicicleta şi mă pregăteam să plec, cînd am văzut că acel om stătea în genunchi şi zicea: "Umilul supus al Maiestăţii Voastre aduce respectul său stăpînului celor zece mii de ani."

Omul era îmbrăcat în robă şi vestă în culori închise, asemănătoare cu ale eunucilor. Uitîndu-mă mai cu atenţie, am văzut că avea barbă şi mi-am dat seama că nu era eunuc. După ce am mai făcut un ocol cu bicicleta, l-am întrebat:

- Cu ce te ocupi tu aici?

- Supusul Maiestăţii Voastre are în grijă luminatul electric.

- Hm, deci aceasta este treaba ta. Bine că nu te-am lovit! Dar de ce continui să stai în genunchi?

- Supusul Maiestăţii Voastre este foarte norocos. Astăzi a putut să vadă un dragon adevărat, pe Fiul Cerului. Rog pe Maiestatea Voastră să-şi îndrepte bunătatea cerească asupra supusului său şi să-mi acorde un titlu.

M-a amuzat cererea lui absurdă şi, amintindu-mi de o poreclă despre care eunucii mi-au spus că era dată cerşetorilor de la capetele podurilor din Peiţing, i-am zis rîzînd:

- Bine, te învestesc cu titlul de marchiz,[1] păzitor al podului, ha, ha, ha...

Nu mi-am imaginat că după ce am făcut această glumă omul acela înnebunit după titluri se va prezenta într-adevăr la Administraţia palatului să ceară "edictul de acordare a titlului". Cei de la administraţie i-au spus: "A fost numai o glumă, nu trebuie s-o iei în serios." Contrariat, el a zis: "Împăratul are gură de aur, iar cuvintele lui sînt din jad, cum îndrăzniţi să spuneţi că a fost o glumă? Nu se poate!" După aceea n-am mai auzit nimic despre felul cum s-a încheiat această treabă.

În acele zile, tutorii mei şi eunucii îmi spuneau că pe la ţară oamenii întrebau mereu: "Ce face Împăratul Süan Thung? Cine se află pe tron acum? Va fi oare pace în lume dacă dragonul adevărat - Fiul Cerului însuşi - se va urca pe tron?" Reginald Johnston, profesorul meu de limbă engleză, mi-a citit dintr-un articol apărut în cîteva reviste în care se arăta că chiar şi cei mai fervenţi antimonarhişti şi-au pierdut încrederea în Republică. Era clar că şi aceştia şi-au schimbat convingerile. Adevăratul motiv pentru care unii oameni vorbeau despre "fosta Dinastie Ţhing" era, desigur, faptul că erau sătui de dezastrul provocat de militarişti. Profesorii mei colecţionau toate ştirile în legătură cu aceste nemulţumiri spre a-mi dovedi că poporul doreşte vechea ordine.

Spre sfîrşitul guvernării lui Sü Şîceang se puteau întîlni des oameni fascinaţi de dinastie. Un anume Uang Ţiouceng, negustor care se îmbogăţise din confecţionarea

---

1 Marchiz în chineză se pronunţă asemănător cuvîntului "maimuţă". Uan bou - marchiz, Hou - maimuţă.

de uniforme militare pentru clica Gili, a avut ambiţia să i se acorde favoarea de a îmbraca roba galbenă de călărie şi pentru aceasta a cheltuit foarte mult timp şi bani. Eunucii îl porecliseră "mînă spartă". Nu ştiu prin ce relaţii, dar de fiecare An Nou el se amesteca printre nobili şi venea să-mi aducă omagii căthou şi să-mi ofere tributul său, şi de fiecare dată aducea teancuri mari de bancnote pe care le împrăştia în mod deliberat peste tot pe unde trecea. Eunucii erau foarte bucuroşi de venirea lui, îi arătau drumul, îl anunţau, îi ţineau draperia[1] de la uşă să poată trece, îi turnau ceai sau schimbau cîteva vorbe cu el dacă n-aveau altă treabă, mici servicii în schimbul cărora primeau cîte o grămadă de bancnote. Nemaivorbind de imensele sume de bani cheltuite pe căi oficiale. În final, el şi-a atins scopul, fiind "onorat" cu permisiunea de a purta roba galbenă de călărie.

În Oraşul Interzis veneau zilnic oameni din Peiţing şi din împrejurimi iar cei din locurile îndepărtate trimiteau memorii spre a obţine onoarea de a purta roba galbenă de călărie, care le dădea dreptul să scrie în analele familiei că au avut funcţii în timpul Dinastiei Ţhing, ori pentru a lăsa moştenire urmaşilor această "onoare".

Un asemenea exemplu l-a constituit Liang Ciuciuan, poreclit Liang Nebunul, care s-a aruncat într-un canal din Peiţing ca după moarte să obţină titlul de "Adevărat şi Drept". Mai tîrziu au fost atîtea cereri de titluri post-mortem încît Mica Curte a hotărît, pentru a-şi proteja demnitatea, că ele nu mai pot fi oferite decît persoanelor de un anumit rang.

De asemenea, au fost impuse restricţii şi faţă de acordarea privilegiului de a călări ori de a fi purtat cu lectica în incinta palatului, precum şi oferirii de inscripţii scrise de împărat. În acele vremuri, nu numai nobilii şi marii demnitari dar şi comandanţii militari republicani considerau ca pe o înaltă "onoare" obţinerea unuia din privilegiile enumerate mai sus. În ce priveşte demnitarii cu grade mai mici, cei care nu se făcuseră remarcaţi în timpul fostei Di-

---

1 În China, la fiecare uşă există cîte o draperie care apără iarna de frig şi vara de căldură.

nastii Țhing și cei care nu aveau nici capital, așa cum a avut negustorul Uang Țiouceng, și nu aveau acces în Orașul Interzis, se mărgineau să-i roage pe demnitarii de la Curte să le scrie tablele de pe mormintele strămoșilor sau să fie martori la căsătoria copiilor lor.

Chiar și unii dintre așa-zișii scriitori tineri din acel timp, ca Hu Și, Țiang Ceanghu și alții, urmăreau aceleași scopuri. Cînd aveam 15 ani, tutorele meu, Johnston, mi-a vorbit despre doctorul Hu Și, pionierul mișcării pentru folosirea în scris a limbii vorbite.[1] Johnston, pe de-o parte se amuza de versurile acestuia, "Picnic pe malul rîului", scrise jumătate în chineză jumătate în engleză, iar pe de altă parte spunea că nu-mi va dăuna să citesc unele dintre lucrările sale spre a-mi îmbogăți cunoștințele. Ascultîndu-i sfatul, am simțit nevoia să întîlnesc această personalitate modernă. Într-o zi, curiozitatea m-a îndemnat să-i telefonez și, spre surprinderea mea, el a venit la palat. Am să relatez pe larg această întîlnire mai departe, acum aș vrea să redau scrisoarea pe care doctorul Hu i-a scris-o lui Johnston după întîlnirea noastră și din care reiese că și el urmărea obținerea de favoruri imperiale. În scrisoare are un asemenea paragraf:

"Sînt nevoit să recunosc că acest eveniment m-a mișcat profund. Am stat în fața ultimului împărat al țării mele, ultimul reprezentant al unei linii întregi de monarhi."

Faptul cel mai important a fost încurajarea pe care Orașul Interzis a primit-o din partea străinilor. De obicei Johnston îmi furniza foarte multe informații cu privire la acest subiect. După spusele lui, mulți străini considerau restaurația ca o dorință a poporului chinez. Cîteodată îmi citea unele pasaje din presa străină, pasaje pe care mai apoi le-a inclus în lucrarea sa "Amurgul Orașului Interzis". Mai jos este redată o parte a unui articol dintr-un ziar de limbă engleză de la Thiențin din 19 septembrie 1919 intitulat "Ne aflăm în fața unei noi restaurații?"

"Astăzi asistăm la luptele dintre Nord și Sud. Singura concluzie care se poate trage este că sistemul republican în China a fost testat și s-a constatat că are o serie de

1 Pînă în anul 1914, toate operele se scriau în limba clasică veche.

neajunsuri. Clasa negustorilor, a oamenilor instruiţi, lucrătorii pămîntului sînt sătui de luptele şi războaiele distrugătoare din ţară. Sîntem ferm convinşi că ei vor acorda întreg sprijinul pentru orice formă de guvernămînt care ar putea asigura pacea în cele 18 provincii ale Chinei.

Nu trebuie să uităm că partidul monarhist este foarte puternic şi niciodată nu a fost mulţumit de forma de guvernămînt republicană. Dar, din anumite motive, în ultimii ani a păstrat tăcerea. Desigur, ei simpatizează cu acţiunile militariştilor; unii dintre ei merg chiar la întrunirile militariştilor şi acest lucru nu este lipsit de semnificaţie.

Concepţia celor care acceptă şi speră în secret în succesul restauraţiei fostului împărat este că republicanii distrug ţara şi deci trebuie luate măsuri - chiar drastice - pentru a o aduce la vechea stare de prosperitate şi pace.

Restauraţia monarhiei nu va fi salutată de toată lumea, ba, dimpotrivă, probabil că se va confrunta cu o opoziţie considerabilă din punct de vedere diplomatic. Probabil că mai multe legaţii se vor opune dar, dacă lovitura de stat va învinge, chiar şi opoziţia va ceda căci, aşa cum se ştie, un succes atrage după sine altul."

În ciuda tuturor încurajărilor din presa străină, soarta Micii Curţi se afla în mîinile unor militarişti. Aşa cum se relata în "Cotidianul Chinei de Nord", participarea la "întrunirile cunoscute ale oficialilor militarişti nu era lipsită de semnificaţie..." Îmi amintesc că în a doua jumătate a anului 1919 Mica Curte avea relaţii strînse şi cu alte grupuri de militarişti, în afara clicii Peiiang. Primul dintre aceştia a fost înaltul comisar inspector Giang Ţuolin, capul clicii Fengtien.

Relaţiile Oraşului Interzis cu Giang Ţuolin au început în momentul cînd tatăl meu a primit o sumă de bani trimisă din Fengtien[1] drept plată pentru unele posesiuni foste proprietăţi ale împăratului. Tatăl meu a scris o scrisoare de mulţumire şi Administraţia palatului a trimis un demnitar de rang înalt cu două obiecte antice din colecţia palatului - un tablou de Tung Iuan din Dinastia Tang de

1 Actualul municipiu Shenіang capitala provinciei Liaoning din Nord-Estul Chinei.

Sud (937-975) şi două vaze din porţelan cu o inscripţie a împăratului Cien Long, cadouri pentru Giang Ţuolin din partea tatălui meu. Giang Ţuolin l-a trimis pe Giang Ţinghui, fratele său de cruce, al doilea la comanda armatei din Fengtien, viitorul premier al statului "Manciu", să însoţească trimişii noştri înapoi la Peiţing şi să prezinte mulţumirile sale tatălui meu. Începînd de atunci relaţiile dintre Casa prinţului Ciun, în numele Curţii Imperiale, şi armata Fengtien s-au consolidat şi mai mult.

În timpul restauraţiei realizată de Giang Sün, trei ofiţeri din armata Fengtien au participat direct la această activitate, iar alţi doi, Giang Ţinghui şi Giang Ţungceang, au primit dreptul de a intra călare în Oraşul Interzis. Cînd tatăl comandantului Giang Ţungceang şi-a sărbătorit a 80-a aniversare, tatăl meu s-a dus personal să-i prezinte felicitări. În anul 1920 clica Fengtien s-a aliat cu clica Gili învingînd clica Anhui, iar cînd şeful clicii Gili - Ţao Cun (succesorul lui Feng Cuogiang care murise) - şi Giang Ţuolin au intrat în Peiţing Mica Curte l-a trimis pe Şao Ing, demnitar la Administraţia palatului, să-i întîmpine. Palatul prinţului de Ciun a devenit mai activ ca oricînd. Deoarece se vorbea despre vizita lui Giang Ţuolin la palat, şeful Administraţiei palatului s-a dus la Palatul prinţului de Ciun să discute problema cadourilor ce vor fi oferite. În final, s-a hotărît ca în afara cadourilor obişnuite să-i mai fie oferită o sabie. Îmi aduc aminte că Giang Ţuolin n-a mai venit la palat şi s-a întors la Fengtien (oraşul Shenyang de azi). Două luni mai tîrziu, cel mai tînăr nobil manciurian din anturajul tatălui meu a fost numit consilier al lui Giang, plecînd la Fengtien. În timpul colaborării Fengtien - Gili, urmată de înfrîngerea clicii Anhui, Clubul Fengtien de la Peiţing s-a transformat în locul de întîlnire al comandanţilor Fengtien, vizitat frecvent de un număr de prinţi şi nobili. Chiar administratorul general al Palatului, prinţul de Ciun, vizita destul de des acest Club, devenind frate de cruce cu Ţinghui.

Aceşti doi ani au fost aproape asemănători cu anii dinaintea restauraţiei lui Giang Sün. Peste tot circulau zvonurile despre o nouă restauraţie. Două luni mai tîrziu, după ce tatăl meu trimisese darurile la Fengtien şi Giang Ţinghui venise în capitală, ziarul de limbă engleză "Peiţing Leader" din 27 decembrie 1919 a publicat următoarea ştire

din Fengtien: "În ultimele zile în rîndul populaţiei de la Şeniang şi în special în rîndul militariştilor de sub conducerea lui Giang Ţuolin circulă zvonul că la Peiţing Dinastia Ţhing va lua locul guvernului republican. După cum reiese din unele afirmaţii recente, restauraţia va fi începută de generalul Giang Ţuolin în colaborare cu monarhiştii şi conducătorii militari de nădejde din Nord-Estul Chinei şi ex-generalul Giang Sûn, care va juca un rol important... Însuşi preşedintele Sü şi ex-preşedintele Feng, în condiţiile situaţiei politice interne instabile şi pericolului extern, acceptă restauraţia monarhiei. În ce-i priveşte pe Ţao Cun, Li Ciun şi alţi conducători militari de mîna a doua, ei pot fi mulţumiţi, permiţîndu-li-se să-şi menţină în continuare posturile şi acordîndu-li-se ranguri de prinţi, duci sau marchizi..."

Cînd Johnston mi-a pomenît despre aceasta mai tîrziu, mi-am amintit că el îmi vorbise şi de alte zvonuri în legătură cu activitatea de restauraţie desfăşurată de Giang Ţuolin. Asemenea zvonuri au circulat pînă în al 11-lea an al Republicii (1922), cînd Giang s-a întors învins în Nord-Est. Ele m-au impresionat puternic şi m-au făcut să mă simt foarte fericit. Am înţeles de ce comandanţii armatei Fengtien se arătau atît de entuziasmaţi de Oraşul Interzis, de ce Giang Ţinghui, prinţii şi demnitarii Ţhing au făcut plecăciuni căthou Înaltei Consoarte Tuan Cang cu prilejul zilei de naştere, de ce unii dintre prinţi erau atît de entuziasmaţi. Dar bucuria noastră n-a ţinut prea mult. Ea a fost împrăştiată de ciocnirile dintre clicile Gili şi Fengtien, urmate de înfrîngerea armatei Fengtien. Rezultatul a fost retragerea armatei Fengtien dincolo de Şanhaicuan.[1]

Au început să curgă veşti neliniştitoare: Sü Şîceang şi-a dat demisia; armata Gili a ocupat Peiţingul; Li Iuanhung, care fusese înlăturat de Giang Sûn în timpul restauraţiei, a devenit pentru a doua oară preşedinte. În Oraşul Interzis s-a stîrnit din nou panică; prinţii şi demnitarii l-au rugat pe Johnston să mă conducă la Legaţia Angliei spre a fi protejat. Johnston a aranjat cu ministrul

1 Localitate în Nord-Estul Chinei, de unde începe Zidul cel Lung.

englez, Sir Beilby Alston, să-i pună la dispoziție cîteva încăperi unde să mă instaleze ca oaspete particular, dacă va fi necesar. De asemenea, el a aranjat ca legațiile Portugaliei și Olandei să accepte refugiul celorlalți membri ai familiei regale. Eu n-am fost de acord cu această idee; mă gîndeam că e mai bine să plec imediat în străinătate și i-am propus lui Johnston să mă ajute. Graba cu care am trimis după el să discut acest lucru l-a surprins. N-a mai avut timp să chibzuiască și mi-a răspuns: "Nu este cazul. Maiestatea Voastră trebuie să se gîndească cu calm. Președintele Sü de-abia a părăsit Peițingul și dacă Maiestatea Voastră dispare acum din Orașul Interzis oamenii ar putea crede că este vorba de o conspirație între palat și Sü Șîceang. Pe de altă, parte în situația actuală Anglia nu este în posibilitatea de a o primi pe Maiestatea Voastră."

În acele zile nu știam nimic de legăturile secrete dintre Giang Țuolin și Sü Șîceang, ori dintre Giang, Sü și Mica Curte; cu atît mai puțin despre fricțiunile dintre grupările Gili și Fengtien, ori despre intențiile în legătură cu legațiile străine. De aceea, îndată ce am auzit că solicitarea mea este imposibil de realizat, am renunțat la ea. După ce situația s-a mai stabilizat, nimeni n-a mai ridicat problema refugiului în legațiile străine și nici a plecării în străinătate.

Un an mai tîrziu, în 1923, în cel de-al 12-lea an al Republicii, Țao Cun, șeful fracțiunii Gili, a cumpărat voturile membrilor Parlamentului cu cîte 5000 de iuani fiecare, izbutind astfel să fie președinte. De abia dispăruse teama Micii Curți față de el, că atenția i-a fost atrasă de un alt comandant militarist - U Pheifu. Mai tîrziu, Geng Siaosü, un consilier apropiat al meu, mi-a spus că U era un militar de viitor, care dorea păstrarea Marelui Imperiu Țhing și care ar fi putut fi probabil convins să ne sprijine. În acel an, U Pheifu, care se afla la Loiang, și-a sărbătorit cea de-a 50-a aniversare. L-am trimis pe Geng Siaosü cu daruri bogate să-i prezinte felicitări. Dar U Pheifu a avut o atitudine ambiguă, nelăsînd să se înțeleagă care-i sînt intențiile. Mai tîrziu, Cang Iouuei, reformistul din 1898 care acum era monarhist, a încercat și el să-l atragă, dar nu a primit un răspuns afirmativ. În realitate, succesul lui U Pheifu a fost de scurtă durată. La un an după aniversare, a început războiul dintre cele două fracțiuni și subordonatul său, Făn Iusiang, l-a trădat, înțelegîndu-se cu gruparea adversă. Aceasta a dus

la eșecul total al lui U, iar eu n-am mai putut rămîne în Orașul Interzis, fiind alungat de armata republicană a lui Făng Iusiang.

În anii furtunoși care au precedat căsătoria mea, modificările stării de spirit a nobililor de la Mica Curte s-au manifestat diferit. Atitudinea cea mai pasivă a avut-o Șî Sü, șeful Administrației palatului. El a devenit din ce în ce mai pesimist în legătură cu problema restaurației, ajungînd să declare: "Chiar dacă restaurația va avea loc, eu nu voi avea nici un avantaj, deoarece nobilii tineri, lipsiți de respect, cu siguranță vor produce tulburări mai mari decît pe timpul revoluției din 1911. Chiar dacă ei nu vor produce tulburări, acest împărat nu este sigur și nu se știe ce sfîrșit va avea..." El se pronunța pentru înrudirea mea cu o familie mongolă, ca în caz de nevoie să-mi petrec zilele în familia socrilor. Șî Sü a murit cu aproximativ un an înainte de căsătoria mea, după ce se retrăsese din viața publică, fiind bolnav. El a fost înlocuit cu Șao Ing. Acesta nu era mai perspicace decît predecesorul său; era extrem de precaut și fricos. El nu se gîndea să mă apere pe mine ca împărat ci "Tratamentul privilegiat", deoarece menținerea lui însemna păstrarea a tot ceea ce avea: viața, averea și rangul. El a văzut pentru prima dată în persoana lui Johnston garanția menținerii acestor privilegii. A preferat să pună la dispoziția unui străin, fără plată, locuința sa proprie, oferind-o lui Johnston, dar acesta nu a fost de acord să profite de acest lucru și l-a ajutat să-și găsească un alt chiriaș străin vecin cu el. Astfel că pe casa lui Șao Ing a fost arborat un steag străin, iar Șao Ing i-a rămas profund recunoscător lui Johnston.

Profesorul Cen Paoșen putea fi plasat printre cei mai tineri nobili și cei mai bătrîni demnitari de la Administrația palatului. Nu semăna cu pesimistul Șî Sü, nici cu Șao Ing care nu se gîndea decît la menținerea Tratamentului privilegiat și nici cu tinerii nobili care manifestau interes față de militariști. El nu se pronunța împotriva stabilirii de legături cu militariștii; s-a dus personal la Feng Iusiang să-l felicite, a avut contribuție la stabilirea cadourilor care au fost date militariștilor, dar niciodată nu și-a pus prea mari speranțe în ei. Dorința lui era ca în final să decadă republica și să se revină la vechea formă de guvernămînt - monarhia.

Cen Paoşen era pe atunci singurul om apropiat sufletului meu, iar după venirea lui Johnston, s-a mai adăugat încă unul.

5. Reginald Johnston

Am văzut prima dată un străin la ultima recepţie oferită de împărăteasa Long Iu în onoarea soţiilor şefilor legaţiilor străine din Peiţing. Rochiile femeilor mi s-au părut ciudate, iar părul şi ochii de diferite culori mi-au creat impresia că toate erau urîte şi înfricoşătoare. Pe atunci, nu văzusem încă nici un bărbat străin, dar îmi făcusem o imagine de felul cum arată după pozele din revistele ilustrate; toţi aveau mustăţi, cîte o dungă îngustă de altă culoare pe părţile laterale ale pantalonilor şi purtau bastoane. După cum spuneau eunucii, mustăţile străinilor erau aşa de rezistente că puteai să agăţi de ele un lampion în formă de dragon, iar picioarele ţepene. Se pare că din cauza acestei viziuni asupra străinilor un mare demnitar i-a spus în anul 1900 împărătesei Ţhî Si că în lupta cu străinii nu sînt necesare decît beţele din bambus cu care să fie loviţi peste picioare şi doborîţi, nemaiputîndu-se ridica de la pămînt. Tot eunucii spuneau că bastoanele din mîinile lor erau "bastoane civilizatoare" cu care loveau oamenii. Tutorele meu, Cen Paoşen, fusese pe vremuri în Asia de Sud-Est, unde întîlnise străini şi ceea ce mi-a povestit el despre lumea din afară a înlocuit treptat impresiile din copilărie şi din povestirile eunucilor. Cînd mi s-a spus că voi avea profesor un străin, băiatul de 14 ani care eram a fost surprins şi tulburat.

Era în 4 martie 1919 cînd tatăl meu şi ceilalţi profesori mi l-au prezentat pe dl. Reginald Fleming Johnston în palatul Iuţhing. Stăteam pe tronul de jad aşa cum prevedea protocolul la primirea oaspeţilor străini. Mai întîi s-a aplecat în faţa mea, iar eu m-am ridicat şi i-am întins mîna. După care el mi-a mai făcut o plecăciune şi s-a retras. Apoi a revenit şi de data aceasta eu i-am făcut o plecăciune, însemnînd că-l recunosc drept tutorele meu. După terminarea acestei ceremonii, a început lecţia, fiind acompaniat de tutorele Giu Iufan.

Am găsit că, la urma urmei, Johnston nu era aşa de înfricoşător. Vorbea foarte cursiv limba chineză şi era mai uşor de înţeles decît dialectul Fuţien al lui Cen Paoşen sau dialectul Ţiangsi al lui Giu Iufan. Johnston avea pe atunci cel puţin 40 de ani, dar părea mult mai în vîrstă decît tatăl meu. Mişcările lui erau mult mai iuţi şi mai agile. Avea spatele foarte drept, încît credeam că poartă sub haină un suport din metal. Cu toate că nu avea mustaţă şi "baston civilizator" şi putea să-şi îndoaie picioarele, totdeauna mi-a dat impresia de rigiditate. Aveam o senzaţie de jenă ştiindu-l cu ochii albaştri şi părul blond grizonat.

După aproximativ o lună de la venirea lui, în timpul unei lecţii, şi-a ridicat dintr-o dată ochii fixîndu-i furios asupra eunucului care stătea nemişcat lîngă perete. Faţa i s-a înroşit de supărare şi mi-a zis într-o chineză cu accent englezesc:

"Administraţia Palatului mă tratează fără nici un pic de respect. De ce la lecţiile mele trebuie să fie prezent un eunuc, pe cînd la ceilalţi profesori nu? Nu-mi place acest lucru. Nu-mi place şi am să-l informez pe preşedintele Sü care m-a invitat în această calitate."

N-a fost nevoie să-l vadă pe preşedintele Sü. Cel puţin jumătate din motivele pentru care Casa Ţhing îl invitase erau ca prin el să obţină protecţia străinilor şi deci nu îndrăzneau să-l ofenseze. Ca urmare a protestului, tatăl meu şi ceilalţi înalţi demnitari au cedat, retrăgînd imediat eunucul. Mi s-a părut că acest străin e formidabil şi, la început, mă străduiam să învăţ cît mai bine limba engleză. Nu îndrăzneam să discut cu el despre altceva în afara lecţiilor sau să-i dau liber cînd mă plictiseam, cum făceam cu profesorii chinezi.

După vreo două-trei luni, am constatat că acest profesor englez semăna din ce în ce mai mult cu profesorii mei chinezi. Nu numai că folosea aceleaşi formule de reverenţă cînd mi se adresa, dar la fel ca ei, cînd eram plictisit, punea cartea de-o parte şi începeam o discuţie amicală. Îmi povestea o serie de istorioare despre lucruri vechi şi noi, despre locuri apropiate şi îndepărtate. La sugestia lui, mi-a fost găsit un însoţitor de studiu. Avea aceleaşi metode de predare ca şi profesorii chinezi.

Acest bătrîn scoţian era absolvent al Universităţii Oxford şi fusese invitat oficial de Casa Ţhing, în urma discuţiilor dintre Legaţia Britanică şi preşedintele Sü Şîceang. Cîndva fusese secretar al guvernatorului general englez de la Hong Kong şi înainte de a veni la curte a fost comisar al concesiunii engleze de la Weihaiwei.[1] După cum singur spunea, se afla în Asia de peste 20 de ani, vizitase fiecare provincie din China şi văzuse cei mai renumiţi munţi, ape şi locuri istorice din ţara noastră. Era bun cunoscător al istoriei Chinei, al obiceiurilor din diverse zone; era expert în Confucianism, Mohism, Budism, Taoism şi iubea foarte mult poezia clasică chineză. Nu ştiu cîte opere clasice citise, dar recita din poemele din Dinastia Tang întocmai ca un chinez, mişcîndu-şi capul şi modelîndu-şi vocea în ritmul versurilor.

Ca şi profesorii chinezi, se simţea onorat să primească cadouri din partea mea. După ce i-am dăruit o pălărie de mandarin cu bumbi, ca pentru cel mai înalt grad, şi-a comandat special un costum de Curte cu care s-a îmbrăcat şi şi-a făcut o fotografie sub tableta cu înscrisul meu, în faţa vilei sale din Valea cu cireşi de la Muntele Parfumat, pe care a trimis-o familiei şi prietenilor. Administraţia Palatului i-a pus la dispoziţie o locuinţă construită în stil clasic chinezesc în zona Pieţei Liniştii Cereşti (Thienanmăn) pe care el a mobilat-o întocmai ca un demnitar al Dinastiei Ţhing. La intrare au fost puse patru tablete roşii cu înscrisuri negre: "Însoţitor la Palatul Iuţhing", "Avînd dreptul de a fi purtat în palat pe un scaun dus de doi oameni", "Investit cu pălăria cu bumbi de rangul întîi", "Investit cu dreptul de a îmbrăca roba Curţii Ţhing". De fiecare dată cînd primea o recompensă importantă îmi scria dedicaţii prin care-mi mulţumea pentru bunăvoinţă.

Şi-a ales un nume literar din "Analectele" lui Confucius - Gi Tao, care însemna "Un învăţat îşi pune înţelepciunea în slujba adevărului". Era mare iubitor de ceai chinezesc şi bujori şi îi plăcea să discute cu veteranii Ţhing despre trecut şi prezent. După ce s-a retras din activitate şi s-a întors în Anglia şi-a amenajat o cameră în

1 Peninsulă în provincia Şantung.

casa sa unde a expus obiectele dăruite de mine, roba de la Curtea Dinastiei Thing precum şi pălăria cu bumbi. Pe insula pe care a cumpărat-o a arborat steagul cu înscrisul "Statul Manciu" în semn de loialitate faţă de împărat. Ceea ce ne-a apropiat foarte mult a fost răbdarea lui. Amintindu-mi acum, îmi dau seama că n-a fost uşor pentru acest scoţian care roşea foarte repede să adopte atitudinea pe care a avut-o faţă de un elev ca mine. Într-o zi mi-a adus nişte reviste străine cu fotografii despre primul război mondial - avioane, tancuri şi artilerie ale Antantei, care m-au captivat. Văzîndu-mi interesul, mi-a explicat aceste fotografii - ce rol au tancurile, care sînt cele mai bune avioane şi cît de viteze sînt armatele Antantei.

La început am fost fascinat, dar după puţin timp, ca de obicei, m-am plictisit. Am luat o sticluţă cu tutun de prizat, am răsturnat-o pe masă şi am început să fac desene cu degetul în praful de tutun. Fără nici un cuvînt, Johnston a strîns revistele şi a aşteptat pînă la sfîrşitul lecţiei, în timp ce eu mă jucam.

Altă dată mi-a adus nişte bomboane străine, într-o cutie metalică. Am fost încîntat de hîrtia argintie cu care erau împachetate şi mi-a plăcut aroma de fructe a bomboanelor. Atunci, mi-a explicat că mirosul de fructe poate fi produs prin metode chimice şi că lăcaşurile în care erau aşezate bomboanele sînt produse cu ajutorul tehnicii. Nu înţelegeam nimic şi nici nu voiam să înţeleg. După ce am mîncat două bomboane, mi-am amintit de furnicile mele din chiparos şi m-am gîndit să le dau şi lor să guste din produsele chimiei şi tehnicii. Am dat buzna în curte şi bătrînul Johnston a rămas să mă aştepte pînă la terminarea orei.

Treptat, înţelegînd cît de stăruitor era Johnston în predarea limbii engleze, m-am bucurat şi doream să fiu cît mai ascultător. El mă învăţa nu numai limba engleză, ori, mai bine zis, nu engleza era lucrul principal; pentru el mai important era să mă facă să devin un adevărat gentleman.

La vîrsta de 14 ani, am hotărît să mă îmbrac cum se îmbrăca şi el şi am trimis eunucii să-mi cumpere o grămadă de lucruri europene. Îmbrăcînd primul costum european, nu mi se potrivea deloc şi probabil că arătam foarte ciudat cu cravata agăţată de gît întocmai ca o frînghie. Cînd am intrat în sala de studiu îmbrăcat aşa,

Johnston s-a înfuriat şi a început să tremure, după care mi-a spus să mă duc înapoi şi să-mi dau jos acele haine. A doua zi el a adus un croitor să-mi ia măsurile pentru a-mi face haine de gentleman. Mai tîrziu mi-a explicat: "Mai bine îmbraci roba de Curte decît nişte haine europene din consignaţie care nu ţi se potrivesc. Cu hainele acelea aiurea, nu semeni a gentleman, ci a..." dar n-a mai continuat.

"Dacă Maiestatea Voastră ar apărea la Londra, ar fi invitat deseori la tea-party. Aceste întîlniri sînt formale dar, totodată, importante şi au loc, de obicei, miercurea. Aici pot fi întîlniţi nobili, învăţaţi, celebrităţi şi toate categoriile de oameni pe care Maiestatea Voastră ar dori să le întîlnească. La aceste ceaiuri nu trebuie să fii prea bine îmbrăcat, manierele jucînd rolul important. Este foarte nemanierat să bei cafeaua ca pe apă, să mănînci prăjiturile ca pe pîine sau să faci zgomot cu furculiţa sau cu linguriţa. În Anglia ceaiul şi prăjiturile sînt refreshment, nu mîncare..."

Am uitat multe din manierele lui Johnston. La cea de-a doua prăjitură uitam cum procedasem cu prima, dar tot ceea ce era civilizaţie vestică reprezentată prin armele şi avioanele pe care le văzusem în reviste, bomboanele preparate pe cale chimică şi eticheta tea-party-urilor mi-a lăsat o impresie puternică. Revistele despre primul război mondial mi-au sporit interesul faţă de publicaţiile străine. La început am fost impresionat de reclame şi am poruncit eunucilor să-mi cumpere cîini şi diamante din străinătate aşa cum văzusem în acele reviste. Am cerut Administraţiei palatului să-mi cumpere mobilă străină, să pună parchet[1] în palatul Iangsin, să înlocuiască măsuţele din lemn de santal încrustate cu alamă de pe kanguri[2] cu măsuţe lăcuite avînd toarte din faianţă albă, încît acum camerele nu mai semănau a fi nici chinezeşti nici europene. Imitîndu-l pe Johnston, mi-am cumpărat tot soiul de obiecte de podoabă: ceasuri şi lanţuri, inele, ace, butoni,

---

1 Locuinţele chineze vechi erau pardosite cu cărămizi sau dale din piatră.

2 Pe kang se aşeza, de obicei, o măsuţă.

cravate etc. I-am cerut să aleagă nume străine pentru mine, fraţii şi surorile mele, precum şi pentru împărăteasa şi consoarta mea. Mie mi-a ales numele de Henry şi împărătesei mele Elizabeth. L-am imitat pînă şi în modul de a vorbi, amestecînd cuvintele chinezeşti cu englezeşti cînd discutam cu însoţitorii mei de studiu.

"William, (Pu Ţie), ascute-mi acest pencil (creion), ziceam eu şi pune-l pe desk (masă)."

"Arthur (Pu Ţia), spune-i lui Lily (cea de-a treia soră a mea) şi celorlalţi să vină să hear (ascultăm) muzică militară străină".

Eram grozav de mîndru cînd vorbeam în felul acesta, dar cînd mă auzea profesorul Cen Paoşen îşi schimonosea faţa de parcă-l dureau dinţii.

Mi se părea că orice avea Johnston era de primă clasă, şi chiar mirosul de naftalină ce emana din hainele lui mi se părea parfumat. M-a făcut să cred că vesticii sînt cei mai inteligenţi şi civilizaţi oameni, iar el era cel mai cultivat dintre ei. Probabil că nici el nu şi-a dat seama ce influenţă mare exercita asupra mea: hainele de lînă pe care le purta m-au făcut să mă îndoiesc de valoarea mătăsii şi satinului chinezesc; stiloul din buzunarul lui mă făcea să-mi fie ruşine de pensula şi hîrtia făcute cu metode rudimentare în China. După ce am ascultat fanfara militară din garnizoana engleză adusă să cînte în palat, mi s-a părut că nu mai merită să ascult muzică chinezească şi chiar muzica ceremonială clasică mi se părea mult mai puţin maiestuoasă.

O simplă remarcă a lui Johnston despre cozile chinezilor că ar semăna a cozi de porc a fost suficientă să mă facă să-mi tai coada.

Începînd din al doilea an al Republicii (1913), Ministerul de Interne s-a adresat de cîteva ori Administraţiei palatului cerînd ca Oraşul Interzis să coopereze cu ei în a-i convinge pe manciurieni să renunţe la cozi. Ei sperau ca acest lucru să se facă începînd cu Oraşul Interzis. Tonul acestor scrisori era foarte politicos şi niciodată nu s-a referit la coada pe care o purtam eu, ori cozile din capul demnitarilor. Administraţia palatului a folosit tot felul de scuze pentru a respinge cererile Ministerului de Interne, ajungînd pînă acolo încît susţinea că aceste cozi constituiau un semn de recunoaştere a celor care aveau dreptul

să intre în palat. Această problemă s-a tărăgănat cîţiva ani, iar Oraşul Interzis continua să fie o lume a bărbaţilor cu cozi. De data aceasta, o singură remarcă a lui Johnston a fost suficientă ca să mă facă să fiu primul care şi-a tăiat coada. În cîteva zile după aceea au dispărut cel puţin o mie de cozi, încît acum rămăseseră cu această podoabă numai profesorii mei chinezi şi cîţiva demnitari de le Administraţia palatului.

Tăierea cozilor le-a făcut pe Înaltele Consoarte să plîngă amarnic, iar pe profesorii mei să umble supăraţi o bună bucată de timp. Apoi, Pu Ţie şi Iu Ţong, pretextînd că "se supun edictului imperial", şi-au tăiat şi ei cozile. În acea zi, pe profesorul Cen l-au apucat furiile dînd cu ochii de toţi elevii săi raşi în cap. În final, i s-a adresat lui Iu Ţong zîmbind sarcastic: "Dacă ţi-ai fi vîndut coada unei femei străine cu siguranţă că ai fi obţinut un preţ bun."

Funcţionarii de la Administraţia palatului nu-l agreau defel pe Johnston. În acele zile cheltuielile palatului continuau să fie enorme, iar plata integrală a fondurilor stabilite prin Tratamentul privilegiat era amînată an de an. Administraţia palatului era nevoită să vîndă sau să amaneteze din antichităţile din palat picturi, tablouri caligrafiate, obiecte din aur şi argint. Din spusele dui Johnston, am înţeles treptat că aici era vorba de lucruri necurate. Odată, cînd cei de la Administraţia palatului au vrut să vîndă o pagodă de aur de înălţimea unui om, mi-am amintit de observaţiile lui Johnston cum că dacă fiecare lucru ar fi vîndut drept obiect de artă s-ar obţine un preţ foarte bun. Dar de fiecare dată obiectele se vindeau la greutate, ceea ce însemna pierderi enorme. După cum spunea Johnston, numai nişte idioţi ar fi procedat aşa. I-am chemat pe cei de la Administraţia palatului şi i-am întrebat cum intenţionează să vîndă pagoda. Şi cînd mi-au spus că o vînd la greutate, am izbucnit furios:

"Numai nişte idioţi ar proceda aşa. Printre voi nu există nici unul mai deştept?"

Au considerat că Johnston a vrut să-i submineze şi atunci i-au dus pagoda acasă, spunîndu-i că împăratul îl roagă s-o vîndă el în locul lor. Johnston şi-a dat imediat seama de acest şiretlic şi mînios le-a zis: "Dacă n-o luaţi imediat de aici, îi raportez împăratului." Rezultatul a fost că acei funcţionari de la Administraţia palatului au dus pa-

goda înapoi fără să mai discute. Cu toată antipatia lor n-au avut cum să se atingă de Johnston, acesta bucurîndu-se de încrederea mea deplină.

În ultimul an al studiilor mele la Palatul Iuţhing, Johnston ocupa un loc important în sufletul meu. Discutam împreună din ce în ce mai mult subiecte care nu aveau nici o legătură cu lecţiile propriu-zise. Aceste discuţii cuprindeau o gamă foarte largă de subiecte şi ocupau o mare parte din timpul programat pentru lecţii. Mi-a vorbit despre viaţa familiei regale engleze, politica diferitelor state, despre puterile de după marele război, despre locuri şi obiceiuri din toată lumea, despre "marele Imperiu Britanic unde soarele nu apune niciodată", despre "evoluţia războiului intern din China" şi "mişcarea pentru reformă lingvistică"[1] (cum numea el mişcarea din 4 mai 1919) şi legăturile ei cu cultura vestică. Mi-a mai vorbit şi despre posibilitatea restauraţiei şi despre faptul că nu trebuia să ne bazăm pe militarişti... "Din presă reiese clar că poporul chinez doreşte Marele Imperiu Ţhing şi că toţi oamenii sînt sătui de Republică", mi-a zis el odată. "Nu cred că este cazul ca Maiestatea Voastră să-şi facă griji în legătură cu acei militarişti; Maiestatea Voastră nu trebuie să-şi piardă prea mult timp încercînd să-şi dea seama din ce scriu ziarele de atitudinea lor; nu se va obţine nimic discutînd care este diferenţa între motivaţia pentru care ar susţine restauraţia ori salvarea Republicii. În concluzie, profesorul Cen are dreptate cînd spune că cel mai important lucru pentru Maiestatea Voastră este să-şi sporească zilnic virtuţile. Dar acest lucru nu trebuie făcut numai în Oraşul Interzis. Maiestatea Voastră poate căpăta mult mai multe cunoştinţe de bază şi-şi poate lărgi orizontul de cunoaştere în Europa, în special studiind la Universitatea din Oxford, în Ţara Maiestăţii Sale regele Angliei..."

Înainte de a-mi sugera ideea să studiez în Anglia, el făcuse mult pentru a-mi lărgi "orizontul". În urma recomandării lui, în Oraşul Interzis au fost introduşi co-

1 Prin această mişcare se cerea folosirea în instituţii şi proză a limbii vorbite în popor, spre deosebire de limba clasică veche care era folosită în cancelarii.

mandantul flotei engleze şi guvernatorul englez al Hong Kongului, care au fost politicoşi şi respectuoşi, adresîndu-mi-se cu "Maiestatea Voastră Imperială".

Îndoctrinarea mea cu modul de viaţă european şi felul cum îl copiam din ce în ce mai mult nu-l mulţumeau pe deplin pe acest profesor străin al meu. De exemplu, în ce priveşte vestimentaţia, opiniile noastre erau diferite. În ziua nunţii mele am participat la recepţia oferită în cinstea oaspeţilor străini, unde am ţinut un toast; cînd m-am întors la Palatul Iangsin, mi-am scos roba brodată cu dragon şi mi-am pus o robă obişnuită pe care am tras-o peste pantalonii europeni, iar pe cap mi-am pus o pălărie. Tocmai atunci a venit şi Johnston cu cîţiva prieteni ai lui. Una din doamnele în vîrstă, cu privirea mai ascuţită, văzîndu-mă stînd pe terasă, l-a întrebat pe Johnston:

"Cine este acel tînăr?"

Cînd s-a uitat Johnston la mine şi a constatat cum sînt îmbrăcat, dintr-o dată s-a înroşit la faţă. Văzîndu-i figura, m-am înfricoşat, iar expresiile de dezaprobare de pe feţele acelor străini m-au buimăcit. Furia lui Johnston nu s-a potolit nici după plecarea lor, adresîndu-mi-se mîniat:

"Ce înseamnă aceasta Maiestatea Voastră? Împăratul Chinei purtînd pălărie de vînătoare. Dumnezeule...!"

6. Căsătoria mea

Dacă se poate spune că am manifestat un oarecare interes cînd demnitarii mi-au adus la cunoştinţă hotărîrea Înaltelor Consoarte că am ajuns la vîrsta "Marii căsătorii", este pentru că acest eveniment marca maturitatea. Începînd de atunci, nu mai puteam fi tratat ca un copil.

Bătrînele doamne erau foarte interesate în această treabă. În cel de-al 10-lea an al Republicii, 1921, cînd deabia împlinisem vîrsta de 15 ani, Înaltele Consoarte se întîlniseră de cîteva ori cu tatăl meu să se consulte, după care au convocat zece prinţi să discute acest subiect. De la aceste începuturi pînă la căsătoria propriu-zisă au trecut doi ani. Au existat cîteva motive pentru care căsătoria s-a tărăgănat atît de mult. Unul dintre acestea a fost că au avut loc două decese unul după altul: întîi Înalta Con-

soartă Giuang Hă şi apoi mama mea. Dar cauzele cele mai importante au fost instabilitatea politică şi neînţelegerile cu privire la alegerea miresei.

După moartea Înaltei Consoarte Giuang Hă, Înalta Consoartă Jung Hui nu avea nici o părere cu privire la alegerea miresei. Neînţelegerile au apărut între celelalte două Înalte Consoarte - Tuang Cang şi Ţhing I - întrucît fiecare dorea să aleagă viitoarea "împărăteasă" din familii apropiate lor. Aici era vorba nu numai de preferinţele momentului, dar şi de poziţia lor în viitor. Fiecare a propus mireasa preferată şi nici una nu voia să cedeze. Este interesant faptul că amîndouă erau sprijinite de cîte un unchi al meu. Situaţia ajunsese într-un punct mort.

Sigur că împăratul avea ultimul cuvînt. Pe timpul lui Thung Giî şi Cuang Sü, fetele care urmau să fie alese erau aduse la Curte şi aşezate în rînd, iar viitorul ginere alegea una dintre ele. Am auzit două versiuni despre felul cum se făcea alegerea. Una dintre acestea era că mirele înmîna un simbol de jad fetei care-i plăcea; altă versiune era că-i agăţa o punguţă de catarama de la cingătoare. În cazul meu, după ce prinţii s-au sfătuit între ei, au socotit că nu este potrivit să aducă fetele şi să le aşeze în rînd, şi au hotărît să aleg după fotografii. Trebuia să fac un semn cu creionul pe fotografia fetei care-mi plăcea cel mai mult.

Mi-au fost aduse la Palatul Iangsin patru fotografii. Toate patru mi s-au părut la fel, corpurile fetelor semănau cu nişte butoaie făcute din hîrtie, iar feţele erau neclare, fotografiile fiind foarte mici, aşa că nu mi-am dat seama dacă sînt frumoase sau urîte. Singura comparaţie pe care am putut să o fac a fost între culorile veşmintelor. Pe vremea aceea nu mă gîndeam la căsătorie ca fiind cel mai important moment din viaţă. Nu aveam nici un criteriu după care să mă conduc şi am făcut la întîmplare un semn cu creionul pe una dintre fotografii.

Aceasta era fotografia lui Uen Siu, sau Hui Sîn, fiica lui Tuan Cung din clanul manciurian Ordet, mai mică cu trei ani decît mine: atunci cînd i-am văzut fotografia avea 12 ani. Fiind favorita Înaltei Consoarte Ţhing I, alegerea mea a provocat nemulţumirea Înaltei Consoarte Tuan Cang care, fără să ţină seama de protestele lui Ţhing I, a cerut demnitarilor să mă convingă s-o aleg pe favorita ei.

Pretextul a fost că Uen Siu provenea dintr-o familie săracă şi era urîtă, pe cînd fata pe care o prefera ea, numită Uan Jung sau Mu Hung, provenea dintr-o familie bogată, era foarte frumoasă şi de aceeaşi vîrstă cu mine. Cînd i-am văzut fotografia avea 16 ani. Eu am urmat sfatul prinţilor zicîndu-mi că dacă mi-ar fi explicat acest lucru de la început s-ar fi evitat atîtea probleme şi am făcut un semn şi pe fotografia lui Uan Jung.

Dar şi de data aceasta m-am confruntat cu nemulţumirea celor două consoarte. Nu cunosc ce dezbateri au avut loc între prinţi şi Înaltele Consoarte, dar în final consoarta Jung Hui a propus: "Majestatea Sa a făcut semnul pe fotografia lui Uen Siu şi aceasta nu va mai putea să se mărite cu un supus al său şi atunci ea trebuie să fie consoarta[1] împăratului." Eu socoteam că nu prea era cazul să-mi iau nici măcar împărăteasă, de ce aş fi avut nevoie de două neveste dintr-o dată? Nu am fost de acord cu această propunere, dar n-am putut să fac faţă prinţilor şi demnitarilor, care susţineau că regulile strămoşeşti cer "ca împăratul să aibă o împărăteasă şi o consoartă". M-am gîndit că dacă acest lucru este un prerogativ împărătesc, n-are rost să mă împotrivesc.

Alegerea împărătesei şi consoartei, deşi s-ar părea că este un proces foarte simplu, a durat un an de zile. După ce totul a fost stabilit, a izbucnit războiul Gili-Fengtien şi căsătoria a fost amînată pînă la 1 decembrie 1922 (cel de-al 11-lea an al Republicii). După căderea lui Sü Şiceang, marile pregătiri pentru căsătoria mea erau prea avansate pentru a mai putea fi oprite şi atunci a avut loc nunta. Prinţii nu aveau încredere în Li Iuanhung, preşedinte pentru a doua oară, aşa cum au avut în Sü Şiceang, şi se temeau că acesta ar putea interveni în aranjamentele pentru căsătorie. În realitate, Li Iuanhung m-a sprijinit, chiar întrecînd aşteptările prinţilor şi nu mai puţin decît ar fi făcut-o Sü Şiceang. Ministrul republican al Finanţelor a trimis o scrisoare Administraţiei palatului în care arăta, în termeni respectuoşi, că se află în dificultate financiară în acel moment şi că Republica nu este în

1 Cea de-a doua soţie.

posibilitatea să pună la dispoziţie subsidiile anuale stipulate în articolele Tratamentului privilegiat. Cu toate acestea, va contribui cu suma de 100.000 de iuani proveniţi din taxe vamale, din care 20.000 de iuani constituie cadoul Republicii. Totodată, autorităţile militare, poliţia şi jandarmeria au înaintat din proprie iniţiativă planurile privind asigurarea bunei desfăşurări a dublei căsătorii, activitate în care erau implicaţi sute de oameni.

Iniţial, în conformitate cu regulile stabilite de Republică, numai poarta Şengu[1] aparţinea Palatului Thing. De data aceasta, s-a încălcat practica, permiţîndu-se accesul prin poarta Tunghua.[2]

Întreaga ceremonie a căsătoriei a durat cinci zile:

29 noiembrie, orele 9-11 - Aducerea în palat a trusoului consoartei;

30 noiembrie, orele 11-13 - Aducerea în palat a trusoului împărătesei;
orele 9-11 - Prezentarea omagiilor de către împărăteasă;
orele 1-3 - Intrarea în palat a consoartei;

1 decembrie, orele 23-1 - Ceremonia "marii căsătorii";
orele 3-5 - Conducerea împărătesei în palat

2 decembrie - Împăratul şi împărăteasa aduc omagii străbunilor la Palatul Şou Huang[3]

3 decembrie - Împăratul primeşte felicitări în Palatul Cien Cing

În afară de această ceremonie, în continuare au urmat trei zile de spectacole de teatru.

Înaintea ceremoniei, în ziua de 10 noiembrie, au avut loc cîteva acţiuni pregătite cu mult timp în urmă, printre care aducerea darurilor şi acordarea titlurilor de consoarte celor patru concubine. După ceremonie, potrivit practicii străbune, prinţii şi demnitarii au fost învestiţi cu noi titluri şi grade.

---

1 Şengumăn - Poarta Valorilor Spirituale.
2 Tunghuamăn - Poarta Chinei de Răsărit.
3 Palatul longevităţii împăraţilor.

Ceea ce a provocat în cea mai mare măsură indignarea publică a fost faptul că, după tentativa de restaurație din 1917, Mica Curte a început să facă paradă în mod deschis și în afara Orașului Interzis. Emblemele de ceremonial ale Dinastiei Țhing erau plimbate pe străzile Peițingului sub protecția atentă a soldaților republicani și poliției. În ziua celebrării oficiale a căsătoriei, doi prinți (Țhing și Geng) îmbăcați în robele Curții Țhing, purtînd în mîini bastoane de demnitari, s-au plimbat călare pe străzile Peițingului. Ei aveau în față două plutoane ale fanfarei militare a Republicii și erau urmați de altă fanfară militară și de trupe de cavalerie ale poliției și securității. Urmau 72 de umbrele și steaguri brodate cu dragoni și phoenix,[1] "patru pavilioane galbene" (ce conțineau bijuteriile și veșmintele împărătesei) și 30 de perechi de lampioane. Această procesiune se îndrepta către "Reședința Împărătesei". La porțile luminate puternic ale "reședinței" se afla un alt grup de polițiști și soldați, iar tatăl miresei Uan Jung și frații acesteia așteptau în genunchi "edictul imperial" adus de cei doi oficiali.

Cadourile fabuloase oferite de conducătorii Republicii au atras, de asemenea, atenția populației. Președintele Li Iuanhung a scris pe o panglică roșie următoarea dedicație: "Oferit de președintele Republicii China, Li Iuanhung, împăratului Süan Thung", care a fost pusă peste cadoul său compus din opt obiecte: patru vaze din porțelan, două suluri de mătase, un baldachin și un set de tablouri pe care erau caligrafiate urările de longevitate, prosperitate și noroc pentru împărat. Fostul președinte Sü Șîceang a trimis 20.000 de iuani și multe cadouri valoroase cuprinzînd 28 de piese de porțelan și un somptuos covor chinezesc cu motivul dragonului și phoenixului. Giang Țuolin, U Pheifu, Giang Sün, Țao Cun și alți militari și politicieni mi-au oferit bani și multe cadouri.

Reprezentantul Republicii la ceremonie, In Ceang, care era șeful gărzii palatului prezidențial, mi-a prezentat mai întîi felicitările oficiale ca pentru un suveran străin. După aceea, deodată a declarat: "Acestea au fost felicitările în numele Republicii, iar acum supusul

1 Simbolul împăratului și al împărătesei.

Maiestăţii Voastre prezintă felicitările sale personale" şi a căzut în genunchi făcîndu-mi plecăciuni.

Pe vremea aceea, multe ziare au criticat serios aceste fapte ciudate, dar nimic nu a potolit entuziasmul prinţilor şi înalţilor demnitari. Veteranii Dinastiei Thing din întreaga ţară, întocmai ca insectele care reînvie după o iarnă de hibernare, au dat năvală la Peiţing, oferind cadouri în bani şi obiecte de valoare, atît din partea lor cît şi a altora. Nu valorile prezentau importanţă ci prestigiul de care se pare că se bucura Curtea, fapt ce i-a determinat să creadă că planurile de restauraţie pot fi realizate.

Ceea ce a provocat cele mai mari emoţii Înaltelor Consoarte, prinţilor, demnitarilor şi veteranilor Dinastiei Thing a fost prezenţa oaspeţilor din Cartierul Tungţiao Mingsiang. A fost pentru prima dată după revoluţia din 1911 cînd oficiali străini au participat la o acţiune în Oraşul Interzis. Cu toate că ei au venit cu titlu personal, erau totuşi demnitari străini.

La sugestia lui Johnston, la Palatul Cerului fără Nori s-a organizat o recepţie în semn de mulţumire, unde eu am citit o scurtă alocuţiune în limba engleză:

"Mă simt deosebit de onorat să întîlnesc astăzi înalţi oaspeţi din întreaga lume. Mulţumesc tuturor pentru participare şi vă urez sănătate şi îndeplinirea tuturor dorinţelor."

După ce toate acestea au trecut, în capul meu a început să se învîrtească una şi aceeaşi întrebare: "Am o împărăteasă şi o consoartă: mi-am format o familie. Care e deosebirea între situaţia mea actuală şi cea din trecut?" Şi răspunsul pe care mi l-am dat a fost: "Sînt major. Dacă n-ar fi fost revoluţia, ar fi trebuit să înceapă domnia mea fără regenţă."

În afară de aceasta, nu m-am gîndit la soţie şi nici la consoartă, nici la familie. Numai cînd împărăteasa a intrat în cîmpul meu de vedere îmbrăcată într-o robă de mătase roşie brodată cu dragonul şi pasărea phoenix mi s-a părut foarte curios şi am vrut să văd cum arată.

Conform tradiţiei, împăratul şi împărăteasa trebuiau să-şi petreacă noaptea nunţii în camera nupţială din Palatul Cun Ning.[1] Caracteristic pentru această cameră, de

1 Palatul păcii pămînteşti.

aproximativ 10 m^2, era lipsa mobilei, cu excepţia kangului care ocupa o pătrime din ea. Totul aici, în afară de podea, era drapat în culoarea roşie. După ce am băut din cupa nupţială şi am mîncat prăjitura "fiilor şi nepoţilor", intrînd în această cameră roşie şi întunecată am simţit că mă sufoc. Mireasa sta pe kang cu capul în jos. Mi-am aruncat privirea în jurul meu. Totul era roşu: perdelele de la pat roşii, pernele roşii, veşmintele roşii, florile de pe pieptul nostru roşii, obrajii miresei roşii... Nu ştiam dacă trebuie să mă aşez sau să rămîn în picioare. Mi-am amintit că în Palatul Iangsin mă simţeam mult mai bine; am deschis uşa şi am plecat.

Ajungînd acolo am văzul lipită pe perete lista demnitarilor din timpul împăratului Süan Thung şi întrebarea aceea mi-a revenit iarăşi în minte: "Am împărăteasă şi consoartă, sînt major. Care este deosebirea faţă de ce a fost înainte?"

Cum s-a simţit Uan Jung abandonată în camera nupţială? Ce a gîndit Uen Siu, o fată care nu împlinise încă 14 ani? Aceste întrebări nu m-au preocupat prea mult. Mă gîndeam numai la faptul că "dacă n-ar fi fost revoluţia, puteam să încep să domnesc, să refac moştenirea strămoşilor."

7. Conflicte interne

De la venirea lui Johnston la palat, în ochii prinţilor şi demnitarilor, încetul cu încetul, am devenit cel mai dificil împărat. În perioada din preajma căsătoriei comportarea mea le părea din ce în ce mai ciudată, ceea ce îi neliniştea foarte mult. Azi porunceam celor de la Administraţia palatului să-mi cumpere un diamant în valoare de 30.000 de iuani, mîine îi învinuiam de corupţie şi risipă. Dimineaţa îi convocam şi le porunceam să inspecteze colecţiile de antichităţi, caligrafii şi picturi şi să-mi raporteze situaţia în aceeaşi zi, după-masă ceream să-mi pregătească maşina că vreau să merg la Muntele Parfumat[1]

1 Parc de agrement în apropierea Peiţingului.

să mă plimb. Eram plictisit de ceremonia tradițională și nu-mi plăcea să fiu purtat în lectica de culoare galbenă, cu acoperișul din aur. Ca să mă pot plimba cu bicicleta, am poruncit să fie scoase toate pragurile de la porțile din palat, praguri care secole de-a rîndul nu-i deranjase pe străbunii mei. Pentru un lucru atît de mărunt, puteam să acuz eunucii de neloialitate față de mine și să-i trimit la Administrația palatului să fie pedepsiți sau alungați. Ceea ce îi îngrijora cel mai mult pe prinți și înalții demnitari erau deciziile mele neașteptate: ba ceream o reformă la palat și verificarea financiară, ba anunțam că vreau să părăsesc Orașul Interzis și să plec la studii în străinătate. Îi băgasem în sperieți cu atîtea capricii, că tremurau și li se albiseră cozile de griji.

Unii dintre prinți și demnitari se gîndiseră la problema plecării mele la studii în străinătate chiar înainte de a mă preocupa pe mine însumi această chestiune. Tocmai de aceea mi-l aduseseră pe Johnston, profesor străin. După căsătorie am primit memorii și sugestii din partea veteranilor Thing prin care-mi propuneau acest lucru. Dar cînd eu am ridicat această problemă, ei s-au opus. Motivul lor constant era: "Dacă Maiestatea Voastră părăsește Orașul Interzis, aceasta echivalează cu renunțarea la Tratamentul privilegiat. De ce să renunțăm noi, cînd Republica n-o face?"

Toți țineau la Tratamentul privilegiat, fie că erau pentru, fie că erau împotriva plecării mele la studii în străinătate, fie că nu mai aveau speranțe în legătură cu "restabilirea moștenirii strămoșești", fie că credeau totuși în posibilitatea restaurației. Deși clauza care se referea la acordarea sumei anuale de 4.000.000 de iuani devenise o vorbă goală, prevederea referitoare la "respectul față de împărăt" era respectată. Rămînerea mea în Orașul Interzis și menținerea Micii Curți erau foarte importante pentru cei care nu-și pierduseră speranța în legătură cu restabilirea moștenirii strămoșești, iar pentru cei care nu mai aveau speranțe erau mijloace de a-și menține pozițiile și a-și asigura un bol de orez. Aceste poziții le-ar fi putut aduce titluri post-mortem și posibilitatea de a se ruga pentru străbuni și de a scrie epitafe atît timp cît erau în viață.

Eu gîndeam altfel decît ei. În primul rînd nu credeam că Tratamentul privilegiat va dura o veșnicie și înțelegeam mai bine ca oricine situția nesigură în care mă aflam. Iz-

bucnirea noului război intern, retragerea spre nord a lui Giang Ţuolin, căderea lui Sü Şiceang, revenirea la putere a lui Li Iuanhung m-au făcut să intuiesc că mă aflam în faţa unui pericol iminent. Îngrijorarea mea era în legătură cu faptul dacă noile autorităţi mă vor lăsa sau nu în viaţă, nici vorbă de Tratament privilegiat. Tocmai atunci mi-a parvenit ştirea că unii membri ai Parlamentului au cerut să fie anulat Tratamentul privilegiat. Chiar dacă status-quo-ul ar fi putut fi menţinut, cine ar fi putut să spună, în situaţia militară confuză în care se găsea ţara, care dintre militari ar putea veni mîine la putere ori ce politician ar putea organiza guvernul poimîine? Cunoşteam din foarte multe surse, în special sursa Johnston, că în spatele tuturor acestor schimbări se află puterile străine. Şi atunci nu era mai bine să-i contactez direct pe străini în loc să depind de favorurile unui tratament privilegiat din partea noii autorităţi republicane? Dacă va veni la putere cineva care nu are nici o legătură cu palatul, nu va fi prea tîrziu ca de-abia după aceea să mă gîndesc ce am de făcut? Cunoşteam prea bine din istoria Chinei multe exemple de împăraţi executaţi.

Desigur, eu nu le-am vorbit prinţilor şi înalţilor demnitari despre acest lucru. Argumentul pe care l-am folosit a fost următorul:

"Nu vreau nici un fel de "Tratament privilegiat". Vreau să ştie tot poporul şi întreaga lume că nu am nici o speranţă că Republica mi-ar putea acorda un tratament privilegiat. Mai bine aşa, decît să aştept ca ei să anuleze acest tratament."

"Dar Tratamentul privilegiat este depozitat în arhivele de stat şi este recunoscut pe plan internaţional. Dacă Republica îl va abroga, cu siguranţă că puterile străine ne vor ajuta", a fost răspunsul lor.

"Dacă străinii ne ajută, atunci de ce nu mă lăsaţi să plec în străinătate? Oare nu ne vor ajuta şi mai mult dacă voi fi prezent fizic acolo?"

Oricît de puternice au fost argumentele mele, ei nu au fost de acord. Toate discuţiile cu tatăl şi profesorii mei şi cu prinţii au avut un singur rezultat: au fost intensificate pregătirile pentru "marea ceremonie" a căsătoriei mele.

A mai existat şi un alt motiv pentru care eram dornic să plec în străinătate, în afară de argumentul prezentat

prinţilor şi înalţilor demnitari şi pe care nu îndrăzneam să-l spun nici măcar tatei: eram sătul de tot ce se întîmpla în jurul meu şi chiar de tata - nimic nu mai era pe gustul meu încă dinainte de a mă gîndi la o călătorie în străinătate.

Venirea lui Johnston la palat şi cunoştinţele pe care mi le-a inoculat în legătură cu civilizaţia vestică, precum şi curiozitatea mea de copil, au făcut, treptat, să fiu nemulţumit de tot ce se întîmpla în jurul meu şi de restricţiile care-mi erau impuse. Am fost de acord cu analiza făcută de Johnston, în sensul că izvorul acelei situaţii se afla în conservatorismul prinţilor şi înalţilor demnitari.

În ochii lor, orice lucru nou era de speriat. Cînd am împlinit 15 ani, Johnston a observat că nu prea văd bine şi a propus să fie invitat la palat un oftalmolog străin să mă consulte. În caz că presupunerea se adeverea, trebuia să port ochelari. Spre surprinderea lui, propunerea aceasta a fost întocmai ca o picătură de apă scăpată într-o tigaie cu ulei încins. Oraşul Interzis era gata să explodeze. Ce idee? Un străin să privească în ochii Maiestăţii Sale! Maiestatea Sa este în puterea tinereţii. Şi atunci cum să poarte ochelari la fel ca un bătrîn? Începînd cu Înaltele Consoarte, nimeni n-a fost de acord. După discuţii stăruitoare şi la cererea mea expresă, consultul a avut loc.

Eram deosebit de supărat cînd prinţii şi înalţii demnitari se opuneau unor dorinţe ale mele de a obţine anumite lucruri, în timp ce ei le obţinuseră încă de mult. Un asemenea exemplu a fost telefonul.

Odată, cînd împlinisem vîrsta de 15 ani, Johnston mi-a vorbit despre rolul telefonului, ceea ce mi-a trezit curiozitatea. După aceea l-am auzit pe fratele meu, Pu Ţie, spunînd că şi în palatul tatălui meu se află un asemenea obiect. Am cerut Administraţiei palatului să instaleze un telefon la palatul Iangsin. Auzindu-mi porunca, şeful administraţiei, Şao Ing, s-a schimbat la faţă. În prezenţa mea nu a protestat în nici un fel, spunînd numai "Da, Maiestate" şi s-a retras. A doua zi, toţi profesorii mei au venit să mă convingă să renunţ la această idee.

"Nu există un asemenea precedent în Codul strămoşesc. Dacă va fi instalat telefonul, oricine ar putea să vorbească cu Maiestatea Voastră, lucru care nu s-a mai întîmplat pe

vremea strămoşilor Maiestăţii Voastre... Ar însemna o ofensă cerească, atingerea demnităţii imperiale... Strămoşii Maiestăţii Voastre n-au folosit niciodată această invenţie străină..."

Aveam şi eu argumentele mele: "Ceasurile cu cuc, pianele, becurile electrice din palat sînt tot invenţii străine despre care nu se pomeneşte în Codul străbunilor, dar nu le-au folosit şi strămoşii mei?

Dacă cei din afara palatului pot da telefoane oricînd doresc, ei nu ofensează autoritatea cerească?

Oare acest lucru nu atinge demnitatea imperială? Am fost ofensat destul de cei din afară prin presă... A citi şi a auzi nu-i acelaşi lucru?"

Probabil că nici măcar profesorii mei n-au înţeles atunci de ce Administraţia palatului le-a cerut să mă convingă să renunţ... Ceea ce-i înfricoşa pe cei de la Administraţia palatului nu era "ofensa cerească" ci teama că telefonul îmi va permite să am mai multe contacte cu lumea din afară. Pentru ei, era prea mult şi faptul că-l aveam lîngă mine pe vorbăreţul Johnston şi că primeam zilnic peste 20 de ziare. Dacă deschideai ziarele din Peiţing din vremea aceea, aproape în fiecare lună dădeai peste declaraţii ale Casei Thing prin care fie că se negau contactele cu autorităţile dintr-o provincie sau alta, cu o persoană sau alta, fie că se negau zvonurile că palatul a amanetat sau a vîndut unele antichităţi. Majoritatea ştirilor care erau negate erau adevărate şi cel puţin jumătate din ele erau lucruri pe care Administraţia palatului nu dorea ca eu să le cunosc. Ziarele şi Johnston le dădeau de lucru destul. Dacă s-ar mai fi instalat şi telefonul, creîndu-se cea de-a treia punte de legătură cu lumea exterioară, i-ar fi pus într-o poziţie greu de suportat. De aceea s-au opus din toate puterile. Văzînd că profesorii nu reuşesc să mă convingă, au apelat la tatăl meu.

Tatăl meu devenise un adept al menţinerii statusquo-ului. Atîta timp cît stăteam liniştit în Oraşul Interzis, el ar fi primit alocaţia anuală de 420.480 de liang de argint care-l mulţumea. Acest lucru l-a făcut să cedeze foarte uşor în faţa celor de la Administraţie. Dar reacţia lui nu a fost atît de rapidă pe cît doreau ei. În afară de repetarea celor spuse de profesorii mei, nu a venit cu nici un argument nou ca să

mă convingă şi i-a fost imposibil să răspundă la întrebarea pusă de mine: "În palatul Înălţimii Voastre nu există de mai mult timp telefon?"

"Dar... dar..., a bîiguit el, instalarea unui telefon pentru Maiestatea Voastră înseamnă cu totul altceva. Să discutăm această problemă peste cîteva zile!"

Amitindu-mi că el şi-a tăiat coada înaintea mea, şi-a instalat telefon înaintea mea, nu mi-a permis să cumpăr maşină în timp ce el cumpărase, m-am simţit foarte nemulţumit.

"De ce să fie altfel pentru împărat? Oare nu am dreptul nici măcar la această puţină libertate? Nu, insist să mi se pună telefon." M-am întors către un eunuc şi i-am spus: "Transmite la Administraţia palatului că doresc să-mi fie instalat telefonul chiar astăzi."

"Bine, bine", a dat din cap tatăl meu, "foarte bine, vei avea telefon..."

După ce a fost instalat telefonul au apărut alte neplăceri.

O dată cu aparatul telefonic, mi-a fost trimisă şi cartea abonaţilor. M-am bucurat foarte mult şi am început s-o răsfoiesc cu gîndul să mă distrez. Am dat peste numărul de telefon al unui actor renumit de operă clasică pekineză - Iang Siaolou - şi am sunat. Folosind dicţia operei pekineze, am întrebat cine e. Înaine de a primi răspunsul, s-a auzit un rîs şi am închis imediat. Mi s-a părut foarte hazliu. Am făcut aceeaşi glumă cu un acrobat. Apoi, am sunat la un restaurant şi am comandat mîncare şi băutură dînd o adresă falsă. După ce m-am distrat în felul acesta, deodată mi-am amintit că, recent, Johnston îmi spusese ceva despre Dr.Hu Şî, autorul operei "Picnic pe malul apei" şi mi s-a părut că ar fi nostim să-i aud vocea. Am format numărul şi, spre norocul meu, mi-a răspuns chiar el.

"Dr.Hu?" am întrebat eu. "Foarte bine, ghiceşte cu cine vorbeşti?"

"Cine eşti? Cum de nu-ţi recunosc vocea?"

"Ha, ha, nu-i nevoie să ghiceşti, îţi spun eu, sînt Süan Thong!"

"Süan Thong?... Maiestatea Voastră?"

"Adevărat, sînt împăratul. Acum ţi-am auzit vocea dar nu ştiu cum arăţi. Dacă ai timp, vino la palat, vreau să te văd."

Gluma mea l-a adus îndată la palat. Johnston mi-a spus că l-a căutat mai întîi pe el pentru a-i confirma telefonul, deoarece nu credea că însuşi "Maiestatea Sa" l-a sunat. Îngrijorat, l-a întrebat pe Johnston despre eticheta de la palat şi cînd a aflat că nu trebuie să facă plecăciuni căthou şi că sînt un împărat modern, s-a decis să vină la palat. Dar, nedînd prea mare importanţă acestui lucru, eu am uitat să le spun eunucilor să-l anunţe la poartă şi, cu toate insistenţele lui, n-a fost lăsat să intre. De-abia într-un tîrziu am fost anunţat de sosirea lui şi am dat ordin să fie lăsat înăuntru.

Această întîlnire născută dintr-o joacă n-a durat decît circa 20 de minute. L-am întrebat despre rolul scrierii în limba vorbită, despre călătoriile în străinătate etc. Pentru a provoca elogii din partea lui, am încheiat spunîndu-i că nu mă interesează nici un fel de tratament privilegiat şi că eram foarte dornic să studiez cît mai mult pentru a fi, aşa cum se scria în ziare, un tînăr bine instruit". M-a copleşit cu complimente, flatîndu-mă: "Maiestatea Voastră este un om luminat. Dacă Maiestatea Voastră va studia cu seriozitate, îl aşteaptă un viitor strălucit". N-am înţeles la ce viitor strălucit trebuia să mă aştept. El a plecat şi eu nu m-am mai gîndit la această treabă, dar, spre surprinderea mea, prinţii şi demnitarii vîrstnici, în special profesorii mei, auzind că m-am întîlnit în particular cu această "personalitate de tip nou", au început iarăşi să se agite.

În general, o dată cu trecerea anilor, ei au constatat că eu deveneam din ce în ce mai capricios; la rîndul meu, am observat că ei deveneau din ce în ce mai obositori. Pe vremea aceea, ieşisem în cîteva rînduri din Oraşul Interzis să mă plimb - mică libertate ce o cîştigasem în ciuda tuturor protestelor, sub pretextul că mergeam la mormîntul mamei mele. Aceste mici libertăţi mi-au deschis apetitul pentru acţiuni independente; eram sătul de acum de aceşti demnitari timoraţi şi neghiobi. Incidentele menţionate mai sus acumulîndu-se, mi-au întărit şi mai mult hotărîrea de a pleca în străinătate. Conflictul cu prinţii şi înalţii oficiali a ajuns la culme în vara anului 1922 (cel de-al 11-lea an al Republicii), cînd am cerut în mod oficial să plec la studii în Anglia.

Dar ei nu au cedat aşa cum au procedat în cazul telefonului. În final, chiar unchiul meu, Ţai Tao, care ţinea cel mai mult la mine, a permis numai să mi se

pregătească o locuinţă în concesiunea engleză[1] de la Thienţin, ca în caz de nevoie să mă refugiez acolo. Fiindu-mi imposibil să părăsesc Oraşul Interzis, l-am rugat pe Johnston să mă ajute. Aşa cum am arătat înainte, el a socotit că nu era momentul potrivit şi nu a fost de acord cu părăsirea palatului. În aşteptarea momentului potrivit, m-am pregătit să fug în secret. Aveam pe cineva care dorea în mod sincer să mă ajute, acesta era fratele meu mai mic, Pu Ţie.

Eu şi Pu Ţie semănam foarte mult unul cu altul. Gîndurile şi ambiţiile noastre erau chiar mai asemănătoare decît feţele. Şi el dorea foarte mult să scape din chingile familiei, să zboare cît mai departe, în căutarea drumului propriu, şi considera că toate visurile lui nu vor putea fi realizate decît în străinătate. Singura diferenţă dintre el şi mine era numai în ce priveşte înălţimea: el era puţin mai scund decît mine. Pînă la vîrsta de 20 de ani a locuit în palatul tatălui meu, compus din sute de încăperi, cu 70-80 de servitori. A fost alăptat de doică pînă la 4 ani şi tot ea l-a îmbrăcat pînă la vîrsta de 17 ani. Nu era în stare să facă nimic, nici măcar să se spele pe picioare. Dacă lua foarfeca să-şi taie unghiile, doica i-o smulgea din mînă de teamă să nu se taie. Peste tot era însoţit de aceasta şi nu avea voie să alerge, să se caţere sau să iasă pe porţile palatului. N-avea voie să mănînce peşte, să nu se înece cu oasele...

La vîrsta de 8 ani a început să studieze, acasă, cu un profesor recomandat de Cen Paoşen, care obişnuia să blameze Republica. Mama, înainte de moarte, l-a sfătuit să mă ajute cu credinţă şi orice s-ar întîmpla să nu uite că este un descendent al clanului Aisin-Gioro. La vîrsta de 14 ani, a fost adus la palat să-mi fie însoţitor de studiu.

Deşi Pu Ţie era mai mic cu un an decît mine, el ştia mult mai multe lucruri despre lumea din afară, avînd libertatea de a circula. Era destul să spună că merge la palat, că era lăsat liber. Primul pas al acţiunii vizînd plecarea mea din palat a fost să strîngem bani. Ajutat de Pu Ţie, am scos din palat cele mai valoroase tablouri, caligrafii şi antichităţi din colecţiile imperiale şi le-am depozitat în lo-

1 În urma războaielor purtate de străini în China, statele respective au obţinut dreptul de extrateritorialitate asupra unor zone din oraşele chinezeşti Peiţing, Thienţin, Luşun...

cuinţa din concesiunea engleză de la Thienţin. În fiecare zi, după terminarea lecţiilor, Pu Ţie se întorcea acasă ducînd cu el o legătură. Această activitate de sustragere de obiecte din palat a durat mai mult de o jumătate de an şi obiectele sustrase au fost dintre cele mai valoroase din colecţie. Tocmai atunci şeful administraţiei şi profesorii mei făcuseră o verificare a picturilor şi caligrafiilor şi noi n-am avut de făcut altceva decît să luăm obiectele pe care ei le aleseseră ca fiind cele mai valoroase. În afară de tablouri şi caligrafii, am mai luat şi cărţi în ediţii antice valoroase. Am sustras peste 1000 de picturi strînse suluri,[1] peste 200 de tablouri şi pagini din albume şi 200 de cărţi rare tipărite în timpul Dinastiei Sung (960-1279). Toate au fost duse la Thienţin unde, mai tîrziu, mare parte din ele au fost vîndute. După întemeierea statului marionetă Manciu, cele rămase au fost mutate în acest stat din Nord-Estul Chinei de către Joshioka, şeful Marelui Stat Major al armatei Cuantung. După capitularea Japoniei nu s-a mai ştiut nimic de ele.

Cea de-a doua etapă a planului nostru a fost să fug în secret din Oraşul Interzis. Dacă reuşeam să ies din palat şi să mă refugiez într-o legaţie străină, atît autorităţile republicane cît şi demnitarii palatului nu mai aveau nici o putere asupra mea. Era cea mai importantă lecţie pe care o învăţasem încă din primii ani ai Republicii.

Johnston mă învăţase cum să procedez în mod concret.[2] În primul rînd, trebuia să intru în legătură cu decanul corpului diplomatic - ministrul olandez W.J.Oudendijk, ca el să facă pregătirile necesare. Johnston mi-a făcut această sugestie în februarie 1923 (cel de-al 12-lea an al Republicii). Cu nouă ani înainte, el se opusese plecării mele, motivînd că nu era încă timpul. N-am idee ce a avut în vedere cînd mi-a spus că acum sosise timpul ori dacă făcuse vreun aranjament cu miniştrii străini din

1 Tablourile în manieră "cuohua" (pictură tradiţională) se păstrează strînse sul.

2 În cartea sa, "Amurgul Oraşului Interzis", Johnston neagă faptul că ar fi avut cunoştinţă sau că ar fi contribuit în vreun fel la planul de fugă din palat a împăratului Pu-I. (n.t.)

Tungţiao Mingsiang. Instrucţiunile lui mi-au dat o mare încredere şi m-au satisfăcut total. În primul rînd i-am cerut lui Johnston să meargă la legaţia olandeză şi să informeze, apoi am vorbit personal la telefon cu ministrul Oudendijk. Pentru ca treburile să fie aranjate cît mai bine, l-am trimis pe Pu Ţie să-i facă o vizită ministrului olandez. Rezultatele au fost satisfăcătoare. Oudendijk a fost de acord cu cererea mea exprimată la telefon şi s-a înţeles cu Pu Ţie ca cineva să mă aştepte la Poarta Şăngu,[1] neputînd trimite o maşină în Oraşul Interzis. O dată ce mă strecuram din palat, nu mai era nici o problemă, el urmînd să-mi asigure totul, începînd cu hrana şi locuinţa, din prima zi pînă ce voi ajunge pe pămîntul englez şi voi intra pe porţile universităţii. Am stabilit data şi ora concretă cînd trebuia să părăsesc palatul.

Pe 25 februarie, singura problemă care rămăsese nerezolvată era cum să ies pe Poarta Şăngu. În ce priveşte paza în Oraşul Interzis, situaţia se prezenta în felul următor: în anturajul meu se afla un rînd de eunuci, la fiecare poartă a palatului alt rînd de eunuci, în jurul zidului palatului era pază, iar la Poarta Şăngu staţionau patrulele militare republicane. Am considerat că dacă scap de eunucii din anturajul meu şi trec de cei de la poartă, problema era ca şi rezolvată. Am gîndit foarte simplist, considerînd că puteam să le cumpăr tăcerea cu bani. După ce le-am dat bani, nu mai terminau cu mulţumirile, iar eu eram încredinţat că totul mergea strună. Cui să-i treacă prin gînd că numai cu o oră înainte de timpul stabilit unul dintre eunucii care fusese mituit informase Administraţia palatului. Chiar înainte de a părăsi Palatul Iangsin, am aflat că tatăl meu a poruncit ca nimeni să nu fie lăsat să iasă din palat şi Oraşul Interzis a fost pus în stare de alarmă. Pu Ţie şi cu mine eram în Palatul Iangsin şi am rămas stupefiaţi cînd am aflat această ştire.

După puţin timp, tatăl meu, foarte nervos, a venit la noi: "Am, am, am auzit că Maiestatea, Maiestatea Voastră

---

1 Poarta Valorilor Divine, principala intrare în Palatul Interzis, situată în partea de nord, după ce poarta din sud - Poarta Armoniei Supreme - a fost închisă ca urmare a instalării preşedinţiei Republicii.

vrea, vrea, vrea să fugă."

Arăta ca şi cînd el s-ar fi aflat în culpă, încît am izbucnit în rîs:

"Nu-i adevărat!", am răspuns, oprindu-mă din rîs.

"Nu faci bine, ce se va întîmpla mai departe?"

"Nu-i adevărat!"

Tatăl meu se uita bănuitor la Pu Ţie care, înfricoşat, a lăsat capul în jos.

"Nu-i adevărat!", am repetat eu. Tata a mormăit ceva, apoi l-a luat pe "complicele meu" şi a plecat. După aceea am chemat eunucii prezenţi şi am încercat să-i chestionez în legătură cu cine m-a trădat. Eram în stare să-l omor în bătaie pe trădător. Dar nu puteam să-i întreb direct şi nici nu puteam să fac investigaţii la Administraţia palatului. A trebuit să-mi înghit amarul.

Începînd de atunci, mă temeam să privesc zidurile înalte ale palatului.

"Puşcărie, puşcărie, puşcărie!, îmi ziceam adescori cînd stăteam pe o colină din incinta palatului şi-i priveam zidurile. Că Republica n-ar putea fi în termeni buni cu mine, este de înţeles, dar este de neînţeles că prinţii şi demnitarii, cei de la Administraţia palatului îmi sînt atît de ostili. Vreau să fug numai de dragul moştenirii străbunilor, a munţilor şi apelor. Voi ce motive aveţi să mă reţineţi aici?... Cei mai porniţi erau cei de la Administraţia palatului, cu siguranţă că ei l-au incitat pe tata.

A doua zi, l-am întîlnit pe Johnston, i-am vorbit de toate necazurile mele. După cîteva cuvinte de consolare, m-a sfătuit ca, deocamdată, să nu mă mai gîndesc la aceste lucruri; ar fi mult mai practic să încep să reorganizez Oraşul Interzis. Mi-a plăcut sugestia lui.

"Noul venit, Gen Siaosü, este omul potrivit să vă ajute", a spus el. "Gen este un om plin de idei, merită să asculţi părerile lui despre reorganizare."

În inima mea s-a aprins o nouă speranţă; dacă nu voi putea reface moştenirea străbunilor în afara zidurilor palatului, îmi voi reorganiza proprietatea din Oraşul Interzis. Nu m-am gîndit niciodată că Johnston, descriind încercarea mea de fugă în cartea pe care a scris-o mai tîrziu, va pretinde că nu a avut nimic de a face cu aceasta, ci, dimpotrivă, că s-a opus.

8. Alungarea eunucilor

Privit din afară, Oraşul Interzis părea liniştit, dar în interiorul lui era multă agitaţie. Încă din copilărie auzisem deseori de furturi, incendii, crime, de jocul de cărţi şi opiu. Chiar şi la nunta mea a fost substituită coroana împărătesei din aur împodobită cu perle şi jad natural cu una falsă.

Din spusele profesorilor mei, ştiam că toate comorile Curţii Thing erau renumite în întreaga lume. Antichităţile, caligrafiile, tablourile uimeau atît prin cantitatea cît şi prin valoarea lor. În afară de ce a fost jefuit în două rînduri (în anii 1860 şi 1900) de trupele străinilor, aproape toate colecţiile acumulate pe parcursul cîtorva sute de ani de împăraţii dinastiilor Ming (1368-1644) şi Thing (1616-1911) se aflau acolo. Mare parte din aceste obiecte nu erau catalogate, iar cele catalogate nu fuseseră verificate de nimeni, nimeni nu ştia ce s-a pierdut şi cît s-a pierdut. Hoţii aveau porţile deschise.

Astăzi, cînd mă gîndesc la acest lucru, îmi dau seama că a fost un mare jaf. De la cel mai înalt demnitar pînă la cel mai umil servitor, toţi au jefuit cît au putut. Cu alte cuvinte, oricine avea curajul să fure fura cît putea. Metodele erau variate: unii spărgeau noaptea lacătele şi furau, alţii se foloseau de metode legale şi furau la lumina zilei. Prima metodă era folosită, îndeosebi, de majoritatea eunucilor; demnitarii foloseau metoda a doua - obiectele erau ipotecate, vîndute, împrumutate "pentru a fi evaluate", oferite drept cadouri etc. Metoda cea mai avansată a fost cea folosită de mine şi Pu Tie. Sigur că pe vremea aceea nu gîndeam în felul acesta, mă gîndeam numai că alţii îmi fură averea.

Într-o zi, cînd aveam 17 ani, curiozitatea m-a făcut să poruncesc eunucilor să deschidă depozitul de la palatul Tienfu.[1] Uşile depozitului erau sigilate cu fîşii groase din hîrtie şi nu mai fuseseră deschise de cîteva zeci de ani.

1 Palatul Consolidării Fericirii.

Încăperea era plină ochi de lăzi pe care era pus sigiliul împăratului Ţia Cing (1760-1820). Dar ce se afla înăuntru nimeni n-ar fi putut să spună. Am poruncit să fie deschisă o ladă. Era plină cu tablouri strînse sul şi antichităţi din jad.

După aceea am aflat că aici se găseau obiectele la care ţinea cel mai mult împăratul Cien Long. După moartea lui, împăratul Ţia Cing a poruncit ca ele să fie adunate şi depozitate în palatul Ţien Fu şi în încăperile din jurul acestui palat. Ceea ce deschisesem eu era numai unul dintre acestea. În unele depozite se aflau obiecte de cult, porţelanuri, altele erau pline cu obiecte celebre, între care şi multe din tablourile pictate de pictori italieni pentru împăratul Cien Long. În depozitul din spatele Palatului Iangsin am mai descoperit mai multe obiecte interesante, numite "O sută de comori", despre care se spunea că erau obiectele preferate ale împăratului Cien Long. Un asemenea obiect era făcut din lemn de santal azuriu. Pe dinafară semăna cu o ladă de cărţi obişnuită, iar dacă o deschideai semăna cu o scară; fiecare treaptă avea cîteva despărţituri şi în fiecare dintre ele se afla cîte un obiect. Spre exemplu: o sticluţă pictată pe dinăuntru, o sferă din fildeş sculptat, o nucă pe care erau sculptate scene din mitologie, cîteva seminţe de dovleac pe care erau înscrise versuri etc. Se zicea că în fiecare ladă se aflau cîte o sută de obiecte: caligrafii, jaduri, bronzuri, porţelanuri, fildeşuri etc. de unde-i venea şi numele. În realitate, chiar o ladă mai mică conţinea peste o sută de obiecte, iar una mai mare peste o mie. Am dus lăzile pe care le descoperisem - aproximativ 40-50, la palatul Iangsin. Atunci mi-a trecut prin cap întrebarea: Oare cîte bogăţii am? Am luat ceea ce am văzut, dar cîte altele, pe care nu le-am văzut încă, mai sînt? Cum să procedez cu aceste depozite enorme pline cu valori? Cîte bogăţii au fost furate? Cum aş putea să opresc jaful?

Johnston mi-a spus că pe strada Tianmăn[1], în apropiere de palat, s-au deschis foarte multe prăvălii cu antichităţi. Se vorbea că unele dintre acestea erau deschise de

1 Liniştea pămîntească.

eunuci, altele de lucrătorii de la Administraţia palatului ori rude ale acestora. Mai tîrziu chiar şi ceilalţi profesori ai mei au considerat că trebuiau luate măsuri pentru oprirea furturilor. În final, am fost de acord cu propunerea lor că trebuia făcut un inventar. Această decizie a atras după sine multe neplăceri.

În primul rînd, a crescut numărul furturilor. Uşa depozitului de la palatul Iuţhing a fost forţată, fereastra din spatele palatului Cienţhing a fost spartă. Situaţia devenea din ce în ce mai proastă, dispăruse chiar şi marele diamant pe care mi-l cumpărasem nu demult. Înaltele Consoarte au poruncit şefului Administraţiei palatului să-i interogheze pe eunucii care răspundeau de aceste depozite şi să folosească chiar şi tortura, dacă era cazul. Dar nici torturile nici promisiunile că vor fi recompensaţi n-au ajutat la nimic. Aceasta nu a fost totul. În noaptea de 27 iunie 1923, la palatul Ţienfu a izbucnit un incendiu în care au ars în întregime obiectele inventariate şi neinventariate.

Se zicea că focul a fost descoperit de cei de la paza contra incendiilor de la legaţia italiană din Tungţiao Minsiang. Cînd ei au ajuns la porţile palatului, gărzile nu ştiau ce s-a întîmplat. Au venit echipe de peste tot să stingă incendiul, dar depozitele din jurul palatului, unde se afla cea mai mare avuţie a Dinastiei Ţhing, nu au putut fi salvate. Totul a fost prefăcut în cenuşă. Nu se ştie nici pînă astăzi cîte valori au fost mistuite de foc în acea noapte. După incendiu, Administraţia palatului a publicat o listă sumară a obiectelor arse: 2665 statui ale lui Buddha din aur, 1157 caligrafii şi tablouri, 435 obiecte antice şi zece mii de cărţi antice. Dar numai Dumnezeu ştie pe ce bază a fost alcătuită această listă.

După izbucnirea incendiului, Palatul era plin de chinezi şi străini, locuitori ai palatului şi cei veniţi din afara lui, care intrau şi ieşeau încontinuu. Ce mai făceau ei, în afara stingerii incendiului, nu-i greu de bănuit. Dar Oraşul Interzis le-a exprimat mulţumiri. Nu se ştie de ce soţia unui străin, care venise să privească focul, s-a luat la ceartă cu un chinez din echipa de stingere a incendiului şi l-a lovit pe acesta cu evantaiul peste nas. Mai tîrziu, ea a trimis evantaiul să văd petele de sînge iar eu i-am scris cîteva versuri pe el în semn de mulţumire. După aceea,

Administraţia palatului a oferit un ceai pentru participanţii la stingerea incendiului şi le-a dăruit 60.000 de iuani recompensă.

Dacă ar trebui să evaluăm pagubele produse de incendiu, n-ar fi rău de analizat modul cum s-a valorificat marea grămadă de zgură rămasă în urma focului.

Tocmai căutam un loc liber pentru un teren de tenis, unde Johnston m-ar fi învăţat acest sport, care, după cum mi-a spus el, era practicat de toată aristocraţia engleză. Locul pe care fusese depozitul era tocmai potrivit şi am poruncit Administraţiei palatului să-l curețe cît mai repede. În grămezile de cenuşă şi zgură nu s-a mai găsit nici urmă de tablouri sau porţelanuri, dar mai erau încă multe obiecte arse din aur, argint, bronz, plumb. Administraţia a organizat o licitaţie şi aceste resturi au fost cumpărate de o prăvălie care vindea obiecte din aur în Peiţing la suma de 500.000 de iuani. Au fost topite şi s-au obţinut 17.000 liang de aur. După ce grosul a fost luat, ceea ce s-a mai găsit prin cenuşă a fost strîns, pus în săculeţi şi împărţit la personalul din Administraţia palatului. Mai tîrziu, cineva de la Administraţie mi-a spus că un unchi al lui a făcut două altare din aurul provenit din aceşti săculeţi, pe care le-a dăruit, unul templului Iunghă şi pe celălalt templului Polin.[1]

Cauza izbucnirii incendiului a fost un mister de nepătruns, ca şi modul în care au fost evaluate pagubele. Eu am bănuit că incendiul a fost provocat în mod deliberat de făptaşi pentru a-şi ascunde urmele. La numai cîteva zile după aceea, un alt incendiu a izbucnit la una din ferestrele din partea de răsărit a palatului Iangsin. Din fericire, incendiul a fost observat şi stins la timp. Suspiciunile mele au sporit şi mai mult. Am fost convins că cineva nu numai că vrea să şteargă nişte urme, dar că intenţionează să mă omoare.

Atît furturile cît şi incendiile pentru acoperirea urmelor au fost fapte reale, pe care nici profesorii mei nu au încercat să le nege. În ce priveşte atentatul la viaţa mea, probabil că era creaţia încordării nervoase la care

1 Templul Pădurea de Chiparoş.

ajunsesem. De data aceasta firea mea bănuitoare a ieşit cu totul la iveală. După regulile Codului strămoşesc, împăratul trebuia să citească în fiecare zi o pagină din "Învăţămintele sacre"[1], oricît ar fi fost de ocupat. (Aceste culegeri se aflau în permanenţă pe masa împăratului). În acea perioadă admiram în mod deosebit "Însemnările împăratului Iung Ceng". Împăraţii Iung Ceng şi Cang Si au avertizat că nu trebuie să ai prea mare încredere în nimeni, în special să nu crezi în eunuci. Incendiile care s-au succedat au făcut să-mi revină în memorie acest mesaj al străbunilor.

Am hotărît să urmez sfatul lui Iung Geng şi să "aduc lumină în această treabă printr-o investigaţie minuţioasă". M-am gîndit la două metode: una, să-i chestionez pe eunucii mai tineri din anturajul meu şi, a doua, să ascult pe furiş conversaţiile lor. În final, am folosit cea de-a doua metodă. Ascultînd la fereastra unde locuiau eunucii, i-am auzit că mă blamau spunînd că am o comportare din ce în ce mai imposibilă. Acest lucru mi-a întărit suspiciunile. În noaptea cînd a izbucnit cel de-al doilea incendiu, m-am dus din nou la fereastra lor să ascult şi am constatat că au mers mai departe cu remarcile la persoana mea, spunînd că eu personal am pus focul. Auzindu-i, am considerat că au ajuns prea departe. Dacă n-aş fi luat măsuri împotriva lor, nu se ştie care ar fi fost sfîrşitul.

Tot atunci a fost descoperită o tentativă de omor în palat. Unul dintre eunuci fusese pîrît pentru nişte nereguli şi eunucul-şef l-a pedepsit cu bătaia. Pedepsitul pîndea prilejul să se răzbune pe cel care-l pîrîse şi, într-o dimineaţă, înainte ca pîrîtorul să se trezească, eunucul pedepsit a luat un pumn de praf de var şi un cuţit şi s-a strecurat la el în cameră. I-a zvîrlit în ochi varul, să-l orbească, şi l-a lovit cu cuţitul peste faţă. Atacatorul nu a putut fi prins, iar rănitul a trebuit să fie dus la spital.

Acest fapt a făcut să mă gîndesc la tot ceea ce auzisem pe eunuci vorbind despre mine şi m-am întrebat dacă n-ar putea să mă atace şi pe mine tot aşa. Gîndurile m-au

1 Se referă la culegerile de "Edicte şi Decrete" ale împăraţilor Chinei.

speriat aşa de tare, încît noaptea nu mai aveam curajul să mă mai culc. Pe coridorul dintre camera de lîngă dormitorul meu şi pînă la clădirile din afara palatului Iangsin dormeau eunucii pe saltele întinse pe jos. Dacă vreunul dintre ei mi-ar fi purtat pică şi ar fi vrut să termine cu mine, ar fi putut foarte uşor s-o facă. M-am gîndit să caut pe cineva de încredere care să mă păzească noaptea, dar n-am putut să mă opresc asupra nimănui în afară de împărăteasa mea. Începînd de atunci, i-am cerut lui Uan Jung să mă vegheze în fiecare noapte şi să mă trezească imediat ce ar fi auzit ceva. Totodată am pregătit un ciomag pe care l-am aşezat lîngă pat, să-mi fie la îndemînă. Dar după ce Uan Jung a petrecut cîteva nopţi nedormite, mi-am dat seama că aceasta nu-i metoda cea mai nimerită. În final am hotărît, o dată pentru totdeauna, să mă lipsesc de serviciile eunucilor şi i-am izgonit pe toţi din palat. Nu-mi mai trebuiau.

Ştiam că acest lucru va stîrni o mare furtună şi că dacă nu voi coopera cu tatăl meu va fi imposibil de realizat. M-am gîndit bine şi-am hotărît să mă duc personal la el. Fiind luat pe neaşteptate şi neavînd posibilitatea să se sfătuiască întîi cu şeful Administraţiei palatului şi cu profesorii mei, parcă i s-a luat graiul cînd m-a auzit. Bîlbîindu-se şi mai tare de uimire, a încercat să-mi argumenteze cu exemple din codul strămoşilor, spunîndu-mi că împăraţii au avut întotdeauna eunuci şi că după atîţia ani de serviciu nici un eunuc nu ar putea să se atingă de mine ş.a.m.d. În final, a zis: "Trebuie, trebuie... să ne gîndim bine. Împăratul să se întoarcă mai întîi la palat. Peste două zile..."

N-am ţinut seama de ce mi-a spus şi i-am răspuns numai atît:

"Dacă Înălţimea Sa Imperială nu e de acord, de azi încolo nu mă mai întorc la palat."

Văzînd atitudinea mea, a fost atît de şocat că nu mai ştia dacă să rămînă în picioare sau să se aşeze. Ba se scărpina în cap, ba-şi pipăia obrajii şi, mişcîndu-se de colo pînă colo, a răsturnat cu mîneca robei termosul cu limonadă de pe masă, care a căzut pe podea cu un zgomot ca de explozie. Văzîndu-l în starea aceea, n-am putut să mă abţin şi am izbucnit în rîs. Apoi am deschis o carte care se afla pe masă, ca şi cînd n-aş mai fi avut intenţia să plec.

N-a mai avut încotro şi a hotărît ca în afara cîtorva eunuci, care le deserveau pe Înaltele Consoarte şi de care acestea nu se puteau lipsi, toţi ceilalţi să fie alungaţi de la palat.

9. Reorganizarea Administraţiei palatului

Alungarea eunucilor a fost foarte bine primită de opinia publică. Sub îndrumarea lui Johnston, am făcut din reorganizarea Administraţiei palatului al doilea obiectiv al hotărîrii mele de a guverna cît mai bine. Aici exista o veche tradiţie în ce priveşte corupţia şi fraudele. Un bătrîn, fost lucrător la administraţie, mi-a povestit că demnitarii manciurieni din Administraţia palatului urau şcoala şi studiile şi practicau mita şi corupţia sub acoperămîntul autorităţii imperiale.

E suficient să dau numai două exemple din care se pot vedea delapidările făcute de Administraţie. Un exemplu se referă la cheltuielile anuale, care erau imense şi nu puteau fi acoperite cu cele 4 milioane de iuani oferiţi prin Tratamentul privilegiat. După ce am părăsit palatul în 1924 - cel de-al 13-lea an al Republicii, un ziar din Peiţing a dezvăluit că în acel an s-au obţinut peste 5 milioane de iuani proveniţi din aur, argint şi antichităţi amanetate. Un alt exemplu se referă la o operaţie de amanetare care a trecut prin mîna socrului meu. Contractul de amanetare poartă data de 31 mai 1924. El a fost semnat de socrul meu Jung Iuan şi de alţi doi oficiali de la Administraţia palatului pe de-o parte, iar pe de altă parte de directorul Băncii pentru exploatarea sării din Peiţing. Obiectele amanetate: ceasuri din aur, albume legate în aur, bijuterii şi alte obiecte din aur. Valoarea de amanet a fost de 800 de mii de iuani, pe o perioadă de un an, cu dobîndă de 1% pe lună. Contractul prevedea că suma de 400 de mii de iuani era garantată prin 16 ceasuri din aur (în greutate de 111.439 de liang), iar cealaltă parte de 400 de mii prin bijuterii, vase şi alte obiecte (în greutate de 10.969 de liang). Asemenea amanetări la valori foarte mici se făceau de cîteva ori pe an, mai ales de Anul Nou şi cu prilejul altor sărbători, cînd era nevoie de sume mai mari pentru cheltuieli.

Deşi nu aveam dovezi referitoare la corupţia administraţiei cînd locuiam în palat, sumele care se cheltuiau anual vorbeau de la sine: aceste cifre depăşeau chiar şi cele mai mari sume cheltuite pe timpul împărătesei Ţhî Si. Răspunzînd edictului pe care l-am dat în legătură cu reorganizarea, Administraţia palatului mi-a dat un material intitulat "Comparaţie între cheltuielile în cei şapte ani de domnie a împăratului Süan Thong (1915) faţă de trei ani anteriori" (voi discuta mai departe despre verificare, control). După cifrele prezentate de ei, în 1915 cheltuielile administraţiei, excluzînd indemnizaţiile plătite prinţilor şi înalţilor demnitari, au fost de 2.640.000 de liang; în 1919 de 2.380.000 de iuani, în 1920 de 1.890.000 de iuani şi în 1921 de 1.710.000 de iuani. La începutul domniei împărătesei Ţhî Si cheltuielile nu depăşeau 300.000 de liang iar în anul cînd şi-a sărbătorit cea de-a 70-a aniversare cheltuielile s-au ridicat numai la suma de 700.000 de liang. Această diferenţă m-a surprins chiar şi pe mine care stăteam prost cu matematica. Totodată, am urmărit relatările din presă referitoare la decăderea nobililor şi familiilor demnitarilor. Am citit că descendenţii unor asemenea familii erau găsiţi morţi la porţile oraşului şi că prinţese şi doamne nobile deveniseră prostituate, în timp ce funcţionarii de la Administraţia palatului îşi deschideau prăvălii de antichităţi, bănci, case de amanet, întreprinderi de construcţii etc. Deşi profesorii mei au fost de partea Administraţiei cînd s-a pus problema să-mi cumpăr maşină sau să-mi instalez telefon, nici unul dintre ei nu era mulţumit de comportarea celor de acolo. În anul 1921, cu puţin timp înainte de a muri, cu un an înaintea căsătoriei mele, profesorul I Cotan mi-a spus că Cen Paoşen s-a făcut vinovat de "a-şi fi înşelat suveranul", deoarece nu mi-a spus nimic despre fraudele Administraţiei şi, drept urmare, nu merită titlul de "Mare tutore". Nu mai vorbesc de Johnston, care-i considera pe cei de la Administraţie "nişte monştri care sug sîngele". Acest punct de vedere al lui mi-a întărit convingerea că trebuia să trec la reorganizarea Administraţiei.

"Toţi cei de la Administraţia palatului, pînă la administratorii palatelor nobililor, sînt oameni plini de bani", a remarcat el într-o zi. "Maiestatea Voastră nu ştie ce avere are şi trebuie să depindă în totalilate de aceşti administra-

tori, ajungînd pînă acolo încît trebuie să-i roage, iar fără acordul lor nu poate să se atingă de nici un ban. Să nu mai vorbim de ce s-a pierdut, dar dacă nu se va face reorganizarea, nu vor putea fi păstrate nici măcar bogăţiile care au mai rămas."

"Ei au o deviză", a spus el cu altă ocazie, "Menţinerea situaţiei existente. Chiar dacă este vorba de o mică reformă ori despre un ideal măreţ, această deviză opreşte totul." - "Stop", a spus el în engleză.

M-am hotărît. Am găsit "forţa" şi nimeni nu mă mai putea opri. Prima dată cînd mi-am folosit autoritatea, după căsătorie, a fost cînd mi-am ales cîţiva veterani Thing, pe care-i consideram ca cei mai loiali şi capabili, să mă asiste în acţiunea pe care voiam s-o întreprind. Aceştia mi-au recomandat pe prietenii lor şi astfel am format o echipă din 12-13 cozi.[1] Cei mai importanţi dintre ei erau Geng Siaosü, Luo Geniu, Uang Cuouei şi Şang Iening. Le-am eliberat titluri de "Cavaler al bibliotecii din sud" (biblioteca împăratului) şi "Cavaler al Palatului Marii Hărnicii" (locul unde se păstrau rechizitele de birou ale împăratului). De asemenea, am numit doi stegari - pe socrul meu Jung Iuan şi pe mongolul Ting Liang, fostul profesor al lui Giang Sueliang, miniştri în Administraţia palatului.

Ei mi-au dat foarte multe sfaturi despre felul cum trebuia să procedez. Într-un document datat "Prima lună a celui de-al 16-lea an al domniei lui Süan Thong" (1924), cu două luni înainte de numire, Ting Liang scria:

"După părerea supusului Maiestăţii Voastre, cel mai important lucru în momentul de faţă este planul secret privind restauraţia. Pentru a duce la capăt o asemenea mare încercare de schimbare a lumii, trebuie făcute multe lucruri. Ca o primă sarcină, trebuie consolidată baza pentru apărarea Curţii, a doua mare sarcină importantă este să se pună ordine în averea imperială, astfel încît să fie protejate finanţele. În acest scop este necesar să avem mijloacele de sprijin şi de protecţie; numai atunci vom putea face planul cu privire la restauraţie". El a explicat în detaliu cum pot fi realizate aceste obiective şi una din

1 Se referă la bărbaţii care mai purtau încă cozi.

propunerile sale, cu care am fost întru totul de acord, se referea la necesitatea de a începe cu reorganizarea Administrației palatului.

În afară de cei mai activi oameni care se pronunțau în secret pentru restaurație, ceilalți, chiar și cei mai apatici supraviețuitori ai dinastiei Țhing, erau pentru planurile de reforme interne. Numai un grup foarte restrîns, avîndu-l ca reprezentant pe profesorul meu Cen Paoșen, clătinau din cap ori de cîte ori se punea problema reformei Administrației. Ei socoteau că lucrurile au mers prea departe pentru a mai putea fi remediate și că au mai fost și alte încercări de felul acesta, pe vremea împăraților Ția Cing și Tau Cuang, dar fără succes. Susțineau că acum nici nu se poate pune problema. Ei se gîndeau că reorganizarea aceasta ar fi adus numai necazuri și neliniște Micii Curți și că era mai bine să fie lăsată pentru alte timpuri. Dar cei care gîndeau ca Cen Paoșen, deși nu agreau reorganizarea, nu aveau nici un cuvînt bun pentru Administrația palatului, mulțumindu-se să păstreze o poziție neutră.

Cu puțin înainte de căsătorie am încercat, fără succes, să fac o verificare a bogățiilor palatului. La sugestia lui Johnston, am hotărît să înființez un organ care să se ocupe în mod special cu această treabă. L-am invitat pe Li Ținguan, bun prieten cu Johnston, adept al relațiilor strînse cu străinii, să răspundă de această treabă. Li n-a acceptat, dar mi-a recomandat pe un oarecare Liu, rudă a sa. Administrația nu s-a opus în mod deschis reorganizării, dar a recurs la tatăl meu ca s-o împiedice. N-am ținut seama de obstrucțiile tatălui meu și am susținut în continuare ca ruda lui Li Ținguan să se ocupe de această treabă. Ei au cedat și l-am invitat pe Liu. Dar după trei luni, acesta a cerut un concediu lung și a plecat la Șanghai.

Nici după această înfrîngere nu mi-am dat seama de mașinațiunile Administrației și am atribuit cauza acestui lucru faptului că nu găsisem omul potrivit și că nu "guvernam"; era o perioadă de mari transformări în situația politică, perioada în care mă gîndeam să mă refugiez la Legația engleză și de aceea nu am avut timp suficient să mă ocup de aceste probleme.

Acum situația se schimbase, devenisem un om major și nimeni nu putea să mă mai oprească în acțiunile mele. Alături de mine aveam un grup de oameni puternici. Soco-

team că aveam o poziție solidă și l-am ales dintre acești oameni pe Geng Siaosü, încredințîndu-i dificila sarcină a reorganizării. Acesta era consătean cu Cen Paoșen și pe timpul dinastiei Țhing fusese consul în Japonia și apoi guvernator al provinciei Cuangsi. Îmi fusese recomandat de Cen Paoșen și Johnston, cei doi profesori ai mei. Mai ales Johnston îl lăuda foarte mult, spunînd că era omul cel mai admirat de el în cei 20 de ani de cînd venise în China și că în toată țara nu puteai găsi un al doilea care să aibă caracterul, cunoștințele și priceperea lui. Profesorul Cen mi-a mai spus că Geng Siaosü a refuzat de cîteva ori invitația președintelui de a se pune în slujba Republicii. Citisem și eu în presă articole elogioase la adresa lui, în care se arăta că de cîțiva zeci de ani trăia numai din vînzarea de tablouri proprii caligrafiate. Cunoșteam de mult caligrafiile lui și m-am gîndit că trebuia să fie un supus foarte loial.

Prima dată cînd l-am văzut pe Geng Siaosü a fost în vara celui de al 12-lea an al Republicii. Atunci el mi-a vorbit, începînd cu crearea cerului și pămîntului de către Pancu[1] pînă la restaurația dinastiei Țhing, și cu cît vorbea mai mult cu atît mă simțeam mai tulburat. Am hotărît să rămînă și să-și asume această sarcină. Nu-mi mai amintesc bine cum i-am spus, știu numai că după ce am terminat el a fost foarte emoționat și mi-a dedicat niște versuri drept mulțumire.

După ce a primit titlul de cavaler la Palatul Marei Hărnicii, Geng Siaosü m-a căutat de cîteva ori să-mi explice cît de necesar era să se pună ordine la Administrația palatului pentru a se putea realiza Marea operă.[2] Totodată, mi-a prezentat un plan de reorganizare mult mai concret decît cel propus de Țing Liang. Conform acestui plan, la Administrație trebuiau să rămînă numai patru secții; majoritatea personalului trebuia concediat și cheltuielile reduse. Numai astfel ar fi putut fi stopate scurge-

---

1 Pancu este considerat în mitologia chineză creatorul cerului și pămîntului.

2 Restaurația.

rea în afară a resurselor și consolidarea situației materiale. Dacă planul lui s-ar fi realizat, ar fi putut fi asigurată baza materială necesară restaurației. Am fost atît de încîntat de acest plan, că am creat un precedent numindu-l pe acest demnitar de origine han administrator general la Administrația palatului și, totodată, "păstrător" al cheilor și sigiliului. În felul acesta el a devenit șeful oficial al Administrației. Primind ranguri fără precedent pentru un oficial de origine han, Geng Siaosü mi-a dedicat iarăși niște versuri măgulitoare.

Am crezut că cei de la Administrație, vulgari și neinstruiți cum erau, vor cădea ușor în mîna lui Geng Siaosü, dar i-am subapreciat pe acești funcționari care aveau în spatele lor o istorie de 200 și ceva de ani de administrare a palatului. Cu toată oratoria lui Geng Siaosü, precum și cu tot sprijinul și încrederea de care se bucura, el a avut aceeași soartă cu ruda lui Li Țingyuan: după trei luni a plecat.

N-am putut descoperi niciodată care dintre acești vulgari și inculți funcționari l-a determinat pe Geng Siaosü să plece. Să fi fost Șao Ing? Dar Șao Ing era cunoscut pentru timiditatea și precauțiile sale. Să fi fost Gi Ling? Dar Gi Ling era un necunoscător al treburilor administrației și nici nu-l interesau. În ce-l privește pe cel de al treilea înalt demnitar - Pao Si, el era nou venit și n-ar fi putut opera cu atîta abilitate. Dar nici să fie treaba unor subordonați care ar fi avut inițiativa să se opună lui Geng nu prea semăna.

După numire, el s-a confruntat cu numeroasele cazuri nerezolvate de după revoluția din 1911. Replica pentru a-și întări autoritatea a fost înlocuirea vechiului păstrător al cheii cu prietenul său, Tung Țisü. Nu s-a gîndit însă că în felul acesta administrația va fi imediat paralizată. Dacă era nevoie de bani, se dovedea cu hîrtii în regulă că nu existau, dacă era nevoie de vreun obiect, nimeni nu știa de unde să-l ia...

Pentru a le cîștiga încrederea, Geng s-a coborît la nivelul lor, ascultîndu-i pe fiecare. A stabilit ca săptămînal să aibă loc o discuție la care erau invitați să-și spună părerea în legătură cu reorganizarea. Unul dintre funcționari a arătat că la palat se cheltuia prea mult pentru cumpărarea dulciurilor și fructelor oferite

drept ofrande[1] cu diferite ocazii. Aceste ofrande fiind numai simbolice, ar putea fi înlocuite cu obiecte făcute din lut sau lemn. Geng a acceptat această propunere și a dat ordin să fie pusă în practică, iar pe inițiatorul ei l-a înălțat în grad. Dar eunucii care-și făcuseră un mijloc legal de venituri din aceste ofrande (după alungare mai rămăseseră circa o sută de oameni) îl urau de moarte pentru aceasta. Numai în cîteva zile de la numirea sa, Geng devenise cel mai nepopular personj din Orașul Interzis.

Cu toate acestea, el nu se gîndea să abandoneze. I-au fost trimise multe scrisori de amenințare în care i se reproșa că-i lipsea pe oameni de mijloacele de existență și să ia aminte dacă nu vrea să-și piardă capul. Asemenea scrisori a primit și Johnston, pe care-l trimisesem la Ihăiuan să facă reorganizarea. Într-una din scrisorile primite de el se putea citi: "Dacă vei îndrăzni să pleci la Ihăiuan să-ți iei funcția în primire, vei fi pîndit și omorît pe drum." Mai tîrziu, Johnston, plin de sine, mi-a spus: "Nu m-am dus cu mașina, ci călare pe cal. Am vrut să mă conving dacă îndrăznesc să mă omoare. Rezulatul a fost că trăiesc și mi-am luat rolul în serios. Mi-am dat seama încă de mult de ce sînt în stare acei oameni." Acei oameni la care se referea el erau cei din Administrația palatului. Nici el nici Geng nu au dat nici o atenție scrisorilor de amenințare.

Pînă la urmă, tot eu am fost persoana care a pus capăt episodului reorganizării.

La puțin timp după numirea lui Geng, am primit unele vești neplăcute: un grup de membri din Parlamentul Republicii a prezentat iarăși un proiect prin care cereau anularea Tratamentului privilegiat și trecerea Orașului Interzis sub jurisdicția Republicii. Un asemenea proiect mai fusese prezentat cu doi ani înainte, motivul fiind mișcarea pentru restaurație din 1917 și oferirea de titluri demnitarilor Republicii în viață și post-mortem, care serveau restaurația. Acum a fost reintrodus vechiul amendament, motivîndu-se că am acordat titluri postume criminalului Giang Sûn, pro-

1 Oferirea de ofrande - cu prilejul anumitor sărbători, în fața statuilor din temple, se așezau fructe și dulciuri.

motorul restaurației din 1917, că am acționat ilegal numindu-l pe Geng Siaosü, care era de origine han, la Administrația palatului și i-am acordat privilegiul de a intra călare în Orașul Interzis.

Apariția acestei știri în presă a fost un semnal de atac al opiniei publice, care învinuia Administrația palatului că s-au vîndut Japoniei antichități valoroase, că au fost amanetate la patru mari bănci de către Jung Iuan obiecte valoroase etc.

Aceste forme de corupție, care trecuseră neobservate, acum erau criticate în mod public.

Totodată, au intrat în atenția opiniei publice demnitarii cu cozi, numiți de mine cu inventarierea picturilor și caligrafiilor și, în special, Luo Geniü. Cine să se gîndească că, cu cît înainta inventarierea, cu atît se împuținau obiectele, cu care se îmbogățeau ajutoarele mele cu cozi. Apoi, Ministerul de Interne al Republicii a dat publicității "Proiectul cu privire la protecția cărților vechi, antichităților și relicve antice", în scopul prevenirii vînzării de către palat a obiectelor de tezaur.

Tatăl meu a venit la mine și, luîndu-mă pe departe, mi-a atras atenția, bîlbîindu-se, că ar trebui să reconsider metodele lui Geng Siaosü și să mă gîndesc cîte neplăceri voi avea, el nefiind agreat de autoritățile republicane.

Într-o zi, Șao Ing, fostul administrator general al Administrației, a venit la mine și mi-a spus, părînd foarte încurcat, că comandantul armatei Republicii, Uang Huaicing, era foarte nemulțumit de activitatea lui Geng Siaosü; dacă Geng va continua, Republica va trebui să ia măsuri și el nu mă va mai putea ajuta. Am fost șocat de această veste. Tocmai atunci Geng Siaosü a înaintat un memoriu cerînd să fie eliberat din funcție. Rezultatul a fost că Geng a revenit la îndeletnicirea de "Cavaler al Palatului Marei Hărnicii", iar Șao Ing și-a reluat funcția de administrator general al Administrației palatului.

10. Ultimele zile în Orașul Interzis

Deși încercarea de reorganizare a Administrației palatului s-a încheiat fără succes, n-am renunțat la această idee. De la implicarea mea în acțiunea respectivă am fost stimu-

lat în permanenţă de unii oameni care-mi încurajau ambiţiile şi de alţii care-mi dădeau sfaturi cum trebuia să procedez.

În afară de veteranii din palat, care făcuseră în secret "marele plan" al restauraţiei, aveam susţinători în întreaga ţară. Cang Iouuei, spre exemplu, şi adepţii lui - Sü Cing şi Sü Liang, tată şi fiu, operau în China şi în afara graniţelor ei sub emblema "Partidului Monarhist Constituţional al Imperiului Chinez". Prin intermediul lui Johnston, eu eram la curent cu toată activitatea lor. Sü Cing mi-a trimis un raport prin care mă informa că partidul respectiv avea o sută de mii de membri în străinătate şi edita cinci ziare.

Cu doi ani înainte de a părăsi palatul, Sü Liang s-a deplasat în provincia Cuangsi să discute cu militaristul Lin Ţiunting despre activitatea în vederea restauraţiei. De acolo, i-a trimis lui Johnston o scrisoare în care arăta că şefii celor trei grupări militare din Cuangsi aveau aceleaşi scopuri cu ale partidului amintit şi că vor lupta cu opoziţia.

În primăvara celui de-al 13-lea an al Republicii, Cang Iouuei l-a informat pe Johnston că în ultimul an a desfăşurat activităţi în întreaga ţară pentru obţinerea de simpatizanţi. După spusele lui, în provinciile Şansi, Hubei, Hunan, Ţiangsu, Anhui, Ţiangsi, Cuigiou şi Iunnan lucrurile au fost perfectate şi că, atunci cînd va fi momentul, vor fi gata de acţiune. El îşi punea speranţele în U Pheifu[1], care era la Luoiang (provincia Hănan). Mai spunea că şeful militar din provincia Hubei ar fi afirmat că intră în acţiune imediat ce va primi semnalul. Ştiu acum că scrisorile lui Cang Iouuei conţineau numai utopii. Însă atunci eu şi Johnston nu ne îndoiam nici un moment de spusele lui, din contră, eram foarte entuziasmaţi. La sugestia lor, am făcut atunci o serie întreagă de cadouri. De la ei am înţeles că pentru a-mi atinge ţelul trebuia să plătesc.

Un alt exemplu a fost şi oferirea de bani în scopuri caritabile. Nu-mi mai amintesc care din tutorii mei a avut această idee, dar motivul era foarte clar: începusem să înţeleg rolul opiniei publice. Pe atunci, aproape în fiecare

1 **Militarist.**

zi, în paginile sociale ale ziarelor din Peiţing, se publicau ştiri despre operele de binefacere ale împăratului Süan Thong. Activitatea mea de binefacere se desfăşura pe două planuri: trimiteam bani să-i distribuie redacţia ziarului care publica ştiri despre nevoile unor oameni săraci sau trimiteam direct banii celor nevoiaşi. Oricare erau metodele folosite, după o zi-două apărea ştirea în presă; eu eram lăudat iar ziarul îşi făcea publicitate. Laudele pe care le primeam erau mult mai valoroase decît daniile pe care le făceam.

Cea mai mare donaţie a mea a fost făcută în septembrie 1923 (anul 12 al Republicii) după cutremurul din Japonia. Pierderile Japoniei în acest dezastru au şocat întreaga lume. M-am gîndit să folosesc acest prilej ca lumea să afle de "marea bunătate" a împăratului Süan Thong şi am hotărît să donez o sumă uriaşă. Tutorele meu, Cen Paoşen, vedea şi mai departe decît mine. După ce m-a lăudat pentru "marea generozitate imperială şi umanitarism", mi-a spus că această acţiune "nu se limitează la prezent şi se va răsfrînge cu siguranţă asupra viitorului". Neavînd toată suma necesară, am trimis antichităţi, picturi şi tablouri caligrafiate în valoare de 300 de mii de iuani. Ministrul Yoshizawa, însoţit de o delegaţie a Dietei Japoniei, a venit să-mi mulţumească, lucru ce a creat în Palat tot atîta entuziasm ca şi prezenţa demnitarilor străini la căsătoria mea.

În acea perioadă, viaţa mea devenise şi mai anostă decît înainte. Făceam foarte multe lucruri care se băteau cap în cap. Spre exemplu, ba-i mustram pe cei de la Administraţia palatului că fac cheltuieli prea mari, ba mă dedam la tot felul de extravaganţe. Văzînd în revistele străine fotografii cu cîini de rasă, am cerut Administraţiei să-mi cumpere şi mie asemenea animale din străinătate. Am vrut să fie adusă tot din străinătate chiar şi mîncarea pentru ei. Dacă se îmbolnăveau cîinii, era chemat doctorul, căruia trebuia să-i plătesc mai mult decît pentru un consult uman. La şcoala de poliţie din Peiţing era un medic veterinar care-mi prinsese slăbiciunea şi, pentru a mă flata, îmi trimitea articole despre creşterea cîinilor. În schimbul lor, a obţinut obiecte valoroase printre care: o brăţară din jad verde, un inel din aur, o sticluţă pentru tutun de prizat pictată prin interior şi altele. Cîteodată, eram captivat

de unele știri din presă cum ar fi: "un copil de patru ani poate să-l citească pe Mencius", ori "cineva a descoperit un nou soi de păianjen" etc. Trimiteam îndată după persoanele respective să vină la palat și le ofeream bani. Într-un timp m-au pasionat cristalele de rocă și făceam cadouri consistente celor care-mi aduceau asemenea cristale.

Am cerut ca Administrația palatului să-și reducă numărul personalului. Totalul de 700 de angajați din diverse birouri s-a redus la 300; numărul bucătarilor de la "bucătăria imperială" s-a redus de la 200 la 37. Dar, în același timp, am cerut să se înființeze o bucătărie pentru mîncăruri vestice.[1] Numai valoarea zarzavaturilor folosite lunar în aceste două bucătării se ridica anual la peste 1300 de iuani. În ce privește cheltuielile anuale, numai în anul dinaintea căsătoriei (anul 10 al Republicii) au fost de 870.597 de liang (cifre reduse pe care mi le-a prezentat Administrația palatului în 1921 și care nu includeau îmbrăcămintea, hrana mea și cheltuielile celor de la Administrație). Aceste sume se referă numai la plățile făcute pentru operele de binefacere ordonate prin edicte imperiale.

Am continuat această viață pînă la 5 noiembrie 1924, cînd armata națională a lui Făng Iusiang m-a alungat din Orașul Interzis. Bătălia de la Ceaoiang, din septembrie 1924, a fost începutul celui de al doilea război între clicile Gili și Fentieng. La începutul războiului forțele Gili, conduse de U Pheifu, se aflau în superioritate, dar după atacul general din octombrie de la Șanhaicuan împotriva forțelor Fengtien, comandate de Giang Țuolin, subordonatul său Făng Iusiang a dezertat, îndreptîndu-și forțele spre Peițing, de unde a trimis o telegramă cerînd pacea. Sub presiunea lui Făng Iusiang și Giang Țuolin, trupele lui U Pheifu au fost înfrînte, iar U s-a refugiat la Luoiang. Doi ani mai tîrziu, s-a aliat cu un alt militarist, Sun Ciuanfang și a revenit, dar era prea tîrziu.

Înainte de a se afla vestea despre înfrîngerea lui U Pheifu la Șanhaicuan, armata națională a lui Făng Iusiang,

1 Mîncăruri europene.

care ocupa Peițingul, l-a arestat pe Țao Cun, președintele Republicii, și a dizolvat Parlamentul. Apoi, Huang Fu, un politician reacționar și oportunist, a organizat, cu sprijinul armatei, un guvern provizoriu.

Cînd vestea loviturii de stat a ajuns la palat, mi-am dat seama că eram în pericol. Garda palatului a fost dezarmată de armata națională a lui Fäng și scoasă din Peițing. Trupele lui Fäng au ocupat cazărmile și au înlocuit garda palatului de la Poarta Șängu. Din grădina imperială am privit cu un binoclu spre Muntele de Cărbune[1] și am văzut că tot parcul era plin de soldați îmbrăcați cu alte uniforme decît ale gărzii palatului. Administrația palatului le-a trimis ceai și mîncare, pe care ei le-au acceptat; nimic nu părea să alarmeze, dar cei din Orașul Interzis erau îngrijorați. Toți ne aminteam că Fäng Iusiang participase la "armata de pedepsire a răsculaților" în timpul restaurației lui Giang Sün și că, dacă Tuan Cijui nu l-ar fi scos din Peițing la timp, el ar fi intrat, fără îndoială, în Orașul Interzis. După venirea lui Tuan Cijui la putere, Fäng Iusiang și alți generali au dat publicității telegrame prin care cereau alungarea Micii Curți din Orașul Interzis. Acestea ne-au făcut să ne gîndim că lovitura de stat care avusese loc și schimbarea gărzii palatului erau prevestiri rele. Apoi, am auzit că au fost eliberați din închisoare deținuții politici și au apărut niște "agitatori" activi. Cele învățate de la Gen Paoșen și Johnston despre "agitatori" și "teroriști" și, în special, zvonurile care circulau că ei voiau să omoare toți nobilii, au avut un efect profund asupra mea. I-am cerut lui Johnston să se ducă să afle știri din cartierul Tungțiao Mingsiang și să-mi aranjeze refugiul acolo.

Toți prinții erau speriați. Unii dintre ei chiar își rețineseră deja camere la Hotelul celor șase țări din cartierul legațiilor, dar cînd au auzit că voiam să părăsesc și eu palatul au considerat că încă nu era cazul: "Puterile străine recunosc "Tratamentul privilegiat" și nimic serios nu se va întîmpla", spuneau ei.

Dar ceea ce a trebuit să se întîmple s-a întîmplat.

---

1 Parcul de lîngă Orașul Interzis.

În dimineața zilei de 5 noiembrie, pe la ora 9, în timp ce mîncam fructe și stăteam de vorbă cu Uan Jung în Palatul Ciu Siu[1], deodată, au venit în fugă demnitarii mai în vîrstă de la Administrația palatului. Șeful lor, Șao Ing, ținea în mînă o hîrtie și mi-a zis răsuflînd greu: "Maiestatea Voastră, Maiestatea Voastră... Au venit soldații trimiși de Făng Iusiang. Spun că Republica vrea să anuleze Tratamentul privilegiat. Au adus această hîrtie și vor să fie semnată de Maiestatea Voastră..."

Am sărit imediat în picioare și mărul din care de-abia mușcasem s-a rostogolit pe jos. I-am smuls hîrtia din mînă și am citit următoarele:

"Ordinul președintelui

Lu Giunglin și Giang Pi sînt trimiși să aranjeze cu Casa Thing revizuirea articolelor Tratamentului privilegiat.

5 noiembrie, al 13-lea an al
Republicii China
Premier interimar Huang Fu

Tratamentul privilegiat Revizuit

Deoarece împăratul Marii Dinastii Thing dorește să se integreze în spiritul Republicii formate din cinci naționalități și nu intenționează să continue un sistem care este incompatibil cu Republica, articolele Tratamentului privilegiat vor fi modificate, după cum urmează:

1. Începînd cu data prezentă, titlul de Süan Thong - împărat al Marii Dinastii Thing, se anulează pentru totdeauna. Împăratul se va bucura de aceleași drepturi egale cu toți cetățenii Republicii China.

2. Începînd de la data revizuirii aricolelor Tratamentului privilegiat, guvernul Republicii va aloca Casei Thing subsidii anuale în sumă de 500 de mii de iuani și va face un vărsămînt de 2 milioane de iuani pentru construirea unei fabrici pentru oamenii săraci din Peițing, unde vor avea prioritate stegarii manciurieni săraci.

3. În conformitate cu articolul 3 din Tratamentul privilegiat, Casa Thing va părăsi palatul în această zi. Vor fi

1 Palatul Acumulării Eleganței.

liberi să-şi aleagă locul de reşedinţă, urmînd ca guvernul Republicii să le asigure protecţia în continuare.

4. Ofrandele la templele strămoşilor şi la mausoleul Casei Thing vor continua în veci, iar Republica va pune la dispoziţie gărzi de protecţie.

5. Casa Thing îşi va păstra proprietăţile private, care se vor bucura de protecţie specială din partea guvernului Republicii. Toate proprietăţile publice vor reveni Republicii...

...noiembrie, al 13-lea an al
Republicii China"

Sincer vorbind, aceste modificări ale articolelor Tratamentului privilegiat nu erau chiar aşa de speriat cum mă gîndeam eu. Dar Şao Ing a mai adăugat o frază care m-a făcut iarăşi să sar în sus; "Ei au spus că trebuie să părăsim palatul în trei ore."

"Dar este posibil în trei ore? Ce se va întîmpla cu bunurile noastre? Dar cu Înaltele Consoarte?" Mă învîrteam în cerc furios. "Telefonează lui Johnston", am spus.

"Telefonul a fost tăiat", mi-a răspuns Jung Iuan.

"Trimiteţi pe cineva după Înălţimea Sa. Am spus de mult că ceva se va întîmpla, dar voi nu m-aţi lăsat să plec. Căutaţi-l pe Înălţimea Sa! Căutaţi-l pe Înălţimea Sa!".

"Nu putem să ieşim din palat", a zis Pao Ien. "Au pus pază şi nu lasă pe nimeni să iasă."

"Mergeţi şi negociaţi cu ei."

"Da, Maiestate."

Tuan Cang murise de cîteva zile şi în palat nu mai rămăseseră decît două Înalte Consoarte: Thing I şi Jung Hui, care refuzau să plece. Şao Ing s-a folosit de acest pretext şi s-a dus să negocieze cu Lu Giunglin, trimisul Republicii. Rezultatul a fost că s-a obţinut o prelungire a termenului pînă la ora 3 după-amiază. După prînz i s-a permis şi tatălui meu să intre în palat, unde veniseră şi tutorii Giu Ifan şi Cen Paoşen; numai lui Johnston nu i s-a permis.

Auzind că Înălţimea Sa a intrat în palat, am ieşit în întîmpinarea lui şi, cînd s-a apropiat, i-am strigat:

- "Ce-i de făcut, Înălţimea Ta?"

Vocea mea l-a ţintuit pe loc. Nu s-a apropiat de mine şi nici nu mi-a răspuns la întrebare; îşi mişca buzele şi, după un timp, a spus o frază fără nici o noimă:

"Mă supun edictului, mă supun edictului..."

Furios şi îngrijorat, m-am întors în palat. Mai tîrziu, eunucii mi-au spus că atunci cînd tatăl meu a auzit că am semnat acel document, şi-a scos pălăria cu pene de păun şi a trîntit-o de pămînt, mormăind: "S-a terminat! S-a terminat! Nu mai am nevoie nici de aceasta!"

La puţin timp după ce am intrat în palat, a venit şi Şao Ing. Arăta mai rău decît prima dată. Şi, după multe ocolişuri, mi-a spus: "Lu Giunglin, trimisul lor, ne presează, spunînd... spunînd că nu ne mai dă decît 20 de minute şi dacă după aceasta nu plecăm... artileria de pe Muntele de Cărbune va deschide focul."

Deşi Lu Giunglin nu era însoţit decît de 20 de soldaţi înarmaţi, această ameninţare şi-a făcut efectul. Socrul meu, Jung Iuan, speriat, a fugit în grădina imperială unde şi-a găsit un loc şi s-a ascuns, neîndrăznind să mai iasă de acolo. Văzînd teroarea de care erau cuprinşi prinţii, am hotărît să accept îndată cererile lui Lu Giunglin şi am părăsit Oraşul Interzis plecînd la Palatul de Nord al tatălui meu.

Armata naţională pregătise deja cinci maşini pentru noi. Lu Giunglin a luat loc în prima maşină, eu în cea de-a doua şi după mine veneau Uan Jung, Uen Siu, Şao Ing şi alţii.

Cînd maşina în care eram eu a ajuns la poarta principală a Palatului de Nord, am coborît. Lu Giunglin s-a apropiat de mine (atunci l-am văzut pentru prima dată), am dat mîna şi m-a întrebat.

"Domnule Pu I, intenţionezi să te consideri în continuare împărat ori cetăţean obişnuit?"

"Începînd de astăzi doresc să mă consider un cetăţean obişnuit."

"Bine", a spus el zîmbind, "atunci te vom proteja". În continuare mi-a mai spus că China, fiind Republică, nu era logic ca cineva să se considere împărat şi că de atunci încolo, în calitate de cetăţean, trebuia să fac totul pentru binele ţării.

Un alt oficial republican a mai adăugat:

"Ca cetăţean, ai dreptul de a alege şi de a fi ales. Poate că într-o zi vei fi ales preşedintele acestei ţări."

Auzind cuvîntul "preşedinte", nu m-am simţit în largul meu. Am înţeles că acum trebuia să mă retrag din viaţa publică şi să aştept vreun prilej şi am spus cu emfază:

"M-am gîndit de mult să renunţ la articolele Tratamentului privilegiat şi sînt bucuros că au fost anulate. Acest lucru corespunzînd dorinţei mele, sînt întru totul de acord cu cele spuse. Ca împărat nu mă bucuram de libertate, iar acum am obţinut libertatea."

După ce am terminat această scurtă alocuţiune, soldaţii din apropierea mea au aplaudat.

Ultima frază nu a fost în întregime neadevărată. Eram sătul de restricţiile impuse de prinţi şi marii demnitari care mă înconjurau. Voiam "libertate", libertatea de a-mi realiza ambiţiile de recucerire a tronului pierdut.

11. În Palatul de Nord

Bunicul meu, unul din fiii împăratului Tao Cuang (1821-1850), frate al împăratului Sien Feng (1851-1861), a fost căsătorit la vîrsta de 19 ani cu sora împărătesei Thî Si. La acest eveniment, potrivit practicii, a primit o reşedinţă separată - un palat. Ulterior, întrucît unul din fiii lui a fost luat la Curtea Imperială şi a devenit împăratul Cuang Sü, potrivit aceleiaşi tradiţii, a primit un nou palat - Palatul de Nord. Renovarea acestuia a costat 160 de mii de liang de argint. A fost palatul în care m-am născut şi am trăit pînă la vîrsta de 2 ani şi în care m-am refugiat după alungarea din Oraşul Interzis.

Ajungînd la Palatul de Nord, m-am strecurat în grabă pe poarta principală, care era păzită de garda armatei naţionale. M-am instalat în biblioteca tatălui meu, unde m-am simţit ca în gura unui tigru, nu într-un palat. Primul lucru pe care trebuia să-l fac era să mă clarific în legătură cu situaţia periculoasă în care mă aflam. Înainte de părăsirea Oraşului Interzis, trimisesem mesaje miniştrilor din afara palatului care-mi rămăseseră loiali, prin care le ceream să se gîndească cît mai curînd posibil la o modalitate de a mă scoate din încercuirea armatei naţionale. Dar n-am obţinut nici o ştire, nici despre activitatea lor şi nici de ce se întîmpla în afară. Simţeam nevoia să mă sfătuiesc cu cineva, chiar dacă mi s-ar fi spus numai cuvinte de consolare. În aceste momente, tatăl meu mi-a produs o mare dezamăgire.

El era chiar mai în panică decît mine. Din clipa în care am intrat în Palatul de Nord, n-a mai avut linişte:

ori se mişca dintr-o parte în alta mormăind tot timpul, ori intra şi ieşea în fugă, tensionînd atmosfera. Pînă la urmă, n-am mai putut suporta şi l-am implorat:

"Înălţimea Ta, linişteşte-te să stăm de vorbă. Trebuie să vedem ce avem de făcut, dar pentru aceasta trebuie să ştiu care este situaţia afară."

"Să vedem ce avem de făcut? Foarte bine." S-a aşezat, dar după mai puţin de două minute a sărit iarăşi în picioare şi a început să se învîrtească de colo pînă colo.

"Trebuie să obţinem veşti!"

"Să... să obţinem veşti? Bine, bine!" A ieşit şi după o clipă a venit înapoi "Nu... nu putem ieşi. La poarta principală sînt soldaţi."

"Să dăm telefon!"

"Să dăm... dăm telefon! Bine, bine!" A făcut cîţiva paşi, după care s-a întors şi a întrebat: "Cui să-i dăm telefon?"

Văzînd că nu se poate face nimic, am chemat un eunuc şi i-am poruncit să-mi aducă un demnitar de la Administraţia palatului. Acesta s-a întors şi mi-a spus că Jung Iuan s-a internat într-un spital să se trateze de nervi (deabia după două luni a ieşit din spital), Ci Ling era ocupat cu mutarea garderobei imperiale şi a altor lucruri ale împăratului, Pao Si se îngrijea de cele două înalte Consoarte, care nu părăsiseră încă palatul. Alături de mine nu mai rămăsese decît Şao Ing, care era tot atît de tulburat ca şi Înălţimea Sa. N-a fost în stare să dea nici măcar un telefon. Din fericire, la scurt timp au venit ceilalţi prinţi şi demnitari, precum şi tutorii mei, altfel nu ştiu pînă unde s-ar fi ajuns cu confuzia în Palatul de Nord. Spre seară a venit Johnston cu veşti mai bune. La insistenţele sale, ministrul olandez Oudendjik, decanul corpului diplomatic, ministrul englez Macleay şi ministrul japonez Yoshizawa înaintaseră un "protest" noului ministru de externe Uang Gengting (Dr.C.T.Wang), iar acesta a garantat pentru securitatea şi averea mea. Această ştire i-a calmat pe toţi cei care se aflau la Palatul de Nord, cu excepţia tatălui meu, căruia nu i s-a părut suficientă garanţia. Această scenă a fost descrisă de Johnston în lucrarea sa "Amurgul Oraşului Interzis" în felul următor:

"Împăratul m-a primit într-o sală mare pentru recepţii, care era aproape plină de nobili manciurieni şi demnitari de la Administraţia palatului...

Prima sarcină a fost să anunţ rezultatul vizitei întreprinse de cei trei diplomaţi străini la Ministerul de Externe. Ei deja auziseră de la Ţai Tao despre consultările din dimineaţa aceea la Legaţia Olandei şi, desigur, erau dornici să ştie cum s-a desfăşurat audienţa la Dr. Wang. Toţi au ascultat cu atenţie cele spuse de mine, cu excepţia prinţului de Ciun, care a devenit foarte nervos cînd am început să vorbesc şi se învîrtea de colo pînă colo fără nici un scop. De cîteva ori s-a îndreptat spre mine, mormăind cuvinte incoerente. Bîlbîiala lui era mult mai accentuată decît în mod obişnuit. De fiecare dată, a mormăit aceeaşi frază: "Spune-i Maiestăţii Sale să nu se teamă!" Frază de prisos, el fiind mai înfricoşat decît împăratul. După ce a repetat această frază de patru-cinci ori, iritat, i-am spus: "Maiestatea Sa se află lîngă mine. De ce nu i te adresezi direct?" Era foarte supărat ca să-şi mai dea seama de impoliteţea mea şi şi-a reluat agitaţia de colo pînă colo..."

În seara aceea, tatăl meu a mai făcut ceva care m-a dezamăgit.

La scurt timp după sosirea lui Johnston, a venit Geng Siaosü însoţit de doi japonezi. De la "donaţia" făcută după cutremurul de la Tokyo, miniştrii mei rămăseseră în legătură cu Legaţia Japoniei, iar după venirea lui Luo Geniu şi Geng Siaosü la palat au fost reluate legăturile şi cu garnizoana japoneză. Geng, împreună cu colonelul Takemoto, comandantul militar japonez de la Peiţing, făcuseră un plan după care un subordonat al acestuia, îmbrăcat în civil şi însoţit de un medic, să mă scoată din Palatul de Nord, sub pretextul că trebuia să mă interneze în spital, şi să mă conducă la garnizoana japoneză. Cînd Geng a venit împreună cu ofiţerul japonez şi doctorul şi a explicat planul său, s-a lovit de opoziţia unanimă a prinţilor, demnitarilor şi tutorilor mei. Ei au considerat că va fi foarte greu să trec de garda de la poartă şi, chiar dacă reuşeam să ies din palat, străzile erau pline de patrulele armatei naţionale. Iar dacă voi fi descoperit de una din patrule, va fi şi mai rău. Tatăl meu s-a opus cel mai tare, motivul fiind: "Chiar dacă Maiestatea Voastră reuşeşte să ajungă la Legaţia Japoniei, ce-i voi spune lui Fäng Iusiang cînd va veni să mă întrebe?" În final, Geng Siaosü şi japonezul au plecat.

A doua zi, restricţiile de la poarta Palatului de Nord s-au înteţit: se permitea numai intrarea nu şi ieşirea. Mai tîrziu, aceste restricţii s-au mai redus; totuşi, aveau voie să intre şi să iasă numai profesorii mei Cen Paoşen şi Giu Ifan şi demnitarii de la Administraţia palatului. Era interzisă cu desăvîrşire intrarea în palat a străinilor. Acest lucru a alarmat Palatul de Nord: dacă armata naţională nu-i respecta pe străini, viitorul nu mai putea fi garantat. Cei doi tutori ai mei au făcut o analiză a situaţiei şi au ajuns la concluzia că în China niciodată nu au existat autorităţi care să nu se teamă de străini şi dacă ministrul de externe garantase în faţa diplomaţilor din trei ţări, era puţin probabil că el putea fi diferit de predecesorii săi. Şi, deşi toţi au socotit că analiza lor era corectă, eu continuam să fiu îngrijorat: cine ar fi putut să ştie ce gîndeau soldaţii de la poartă? Pe atunci circulau vorbele: "Nici un învăţat nu poate birui un soldat". Ce valoare avea garanţia lui Uang Gengting cînd la porţile palatului erau soldaţii? Dacă se întîmpla ceva, nici un fel de garanţie nu mai putea ajuta. Cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît îmi era mai frică şi regretam că n-am plecat cu Geng şi japonezul şi-l blestemam în gînd pe tata care nu se gîndea decît la interesele lui, fără să ţină seama de securitatea mea.

Tocmai atunci s-a întors Luo Geniu de la Thienţin. El plecase cu trenul la Thienţin după ajutor în momentul cînd armata lui Făng Iusiang preluase apărarea palatului. La Marele Stat Major al armatei japoneze de la Thienţin i s-a spus că Oraşul Interzis a fost ocupat şi, în numele comandantului garnizoanei, a fost sfătuit să-l caute pe Tuan Cijui. Tuan Cijui însuşi primise o telegramă din partea colonelului Takemoto din Peiţing, să-l ajute pe Geng Siaosü. El a trimis o telegramă prin care se opunea măsurilor "drastice" luate de Făng Iusiang împotriva palatului. Văzînd această telegramă, Luo Geniu a înţeles că Tuan Cijui se va întoarce la viaţa publică şi că situaţia nu era aşa de gravă. Dar a continuat să ceară comandamentului japonez de la Thienţin să-şi asume în mod deschis "protecţia" mea. Ei i-au spus că la Peiţing colonelul Takemoto va rezolva problema. La indicaţiile comandamentului japonez de la Thienţin, Luo Geniu s-a întors la Peiţing şi a cerut să-l vadă pe Takemoto. Acesta i-a spus să-mi comunice că trupele japoneze de cavalerie patrulează în

apropierea Palatului de Nord, şi dacă armata naţională va întreprinde ceva, garnizoana japoneză va lua imediat "măsuri decisive". Cen Paoşen mi-a spus, de asemenea, că garnizoana japoneză intenţiona să trimită nişte porumbei curieri în Palatul de Nord, care ar fi putut fi folosiţi să dea alarma (dar nu au fost acceptaţi, de teamă să nu afle armata naţională) şi acest lucru mi-a întărit încrederea în Japonia. Prin aceasta l-am considerat pe Luo tot atît de devotat ca Geng Siaosü, iar tata s-a înstrăinat şi mai mult.

Citind telegrama lui Tuan Cijui prin care se opunea măsurilor contra palatului şi auzind despre ciocnirea dintre trupele lui Feng cu armata Fengtien a lui Giang Ţuolin, am căpătat noi speranţe. Tot atunci, Cen Paoşen mi-a adus o telegramă secretă a lui Tuan Cijui primită la garnizoana japoneză din Peiţing, în care era inclusă următoarea frază:

"Voi sprijini Casa Imperială din toate puterile mele şi-i voi apăra proprietăţile". După aceasta, controlul la intrarea în palat s-a redus.

Acum puteau intra mai mulţi prinţi şi demnitari. Chiar dr.Hu Şî a primit permisiunea să intre în palat, numai Johnston continua să fie exclus.

Relaţiile dintre Gian Ţuolin şi Feng Iusiang luaseră un nou curs cînd la Palatul de Nord a parvenit ştirea că Feng Iusiang a fost reţinut de către armata Fengtien la Thienţin. Cu toate că s-a dovedit că acesta a fost numai un zvon, a urmat o altă ştire de şi mai mare interes pentru Palatul de Nord: guvernul provizoriu al lui Huang Fu, sprijinit de armata naţională a lui Feng Iusiang, a oferit un banchet în onoarea corpului diplomatic din Tungţiao Mingsiang, la care aceştia au refuzat să participe. Calculele optimiste ale Palatului de Nord au dus la concluzia că zilele guvernului provizoriu, cu care nu puteam să mă împac, erau numărate şi că acesta putea fi înlocuit de Tuan Cijui, omul de legătură cu legaţiile străine din Tungţiao Mingsiang, în special al Legaţiei Japoniei. Ştirile din ziua următoare au confirmat raportul lui Luo Geniu: Feng Iusiang a trebuit să accepte propunerea lui Giang Ţuolin şi să-i permită lui Tuan Cijui să reintre în viaţa publică. După cîteva zile, Giang Ţuolin şi Tuan Cijui au venit la Peiţing.

Ştirea despre alianţa dintre Tuan Cijui şi Giang Ţuolin a schimbat atmosfera în Palatul de Nord. Primul lucru pe care l-au făcut prinţii a fost să semneze o scrisoare secretă

către Giang, cerîndu-i protecție pentru mine. După venirea celor doi în capitală, prinții și-au trimis reprezentantul ca împreună cu Geng Siaosû să le ureze bun venit, după care fiecare și-a intensificat eforturile în altă direcție: Geng Siaosû s-a dus la Tuan Cijui, Giang Uengi, administratorul Palatului de Nord, s-a dus să-l vadă pe Giang Țuolin cu care era frate de cruce. Ceea ce a bucurat cel mai mult Palatul de Nord a fost invitația transmisă de Giang Țuolin prin Giang Uengi lui Johnston de a veni să-l vadă. Rezultatul a fost că Giang Țuolin s-a întîlnit cu Johnston de două ori. Scopul invitării lui Johnston de către Giang Țuolin era de a afla prin intermediul acestuia atitudinea cartierului legațiilor față de el, în timp ce Palatul de Nord dorea să afle atitudinea lui Giang față de mine. I-am dat lui Johnston să-i ducă o fotografie cu semnătura mea și un inel cu un diamant imens. Giang Țuolin a reținut fotografia, dar a refuzat inelul, exprimîndu-și simpatia. În același timp, Tuan Cijui s-a pronunțat față de Geng Siaosû că se va gîndi la revenirea la articolele Tratamentului privilegiat. Avînd "simpatia" cartierului legațiilor străine și suportul acestor doi oameni, Palatul de Nord a îndrăznit să "contraatace", deși trupele lui Feng Iusiang mai erau încă la Peițing.

La 28 noiembrie, la o zi după ce soldații armatei naționale au fost retrași de la poarta Palatului de Nord, Feng Iusiang a publicat telegrama prin care demisiona, iar Palatul de Nord a trimis o scrisoare oficială la Ministerul de Interne, în numele Administrației palatului:

"...În conformitate cu principiile jurisprudenței aplicabile în dreptul penal, oricine folosește forța pentru a obliga pe altul să comită ceva se face vinovat de violență, iar în conformitate cu principiile dreptului civil orice mărturie obținută prin violență sau teroare nu are valabilitate legală. Dorim să facem cunoscut prin această scrisoare imposibilitatea Casei Țhing de a recunoaște valabilitatea legală a celor cinci articole revizuite, impuse de guvernul provizoriu."

În același timp, a fost publicată o scrisoare prin care se făcea apel la sprijinul demnitarilor străini. Palatul de Nord a încetat să recunoască "Comitetul pentru reglarea treburilor Casei Țhing", înființat de guvernul provizoriu, deși își trimisese reprezentanții la cîteva ședințe ale lui.

În aceeaşi zi, mi s-a solicitat un interviu de către un reporter japonez de la ziarul "Shuntien Times" (ziar subvenţionat de Legaţia Japoniei, care mă sprijinea deschis şi publica informaţii despre atrocităţi absurde în legătură cu expulzarea mea din palat) şi ceea ce i-am spus a fost diametral opus declaraţiilor mele din ziua în care am fost forţat să părăsesc palatul.

"Desigur, nu am consimţit cu bucurie să semnez documentul, forţat de către soldaţii armatei naţionale, pretinzînd că acţionează în numele poporului."

De la retragerea mea la Palatul de Nord, ziarul a publicat zilnic articole şi comentarii de "simpatie nemărginită" faţă de "Casa Imperială" şi de indignare nestăvilită faţă de guvernul provizoriu şi armata naţională.

12. Decizie la răscruce de drumuri

Cu toate că erau stăpîniţi de aceleaşi sentimente, cei de la Palatul de Nord aveau puncte de vedere diferite. Tin Liang, unul dintre aceştia, a scris mai tîrziu în "Jurnalul loviturii de stat": "După ce au intrat în oraş, Tuan Cijui şi Giang Ţuolin s-au arătat a fi foarte prietenoşi faţă de noi, dar prietenia lor se manifesta numai în vorbe, nu şi în fapte. Toţi am fost induşi în eroare crezînd că acum întoarcerea în Oraşul Interzis era iminentă. Dar acest lucru nu s-a realizat, iar oamenii au început să aibă diferite opinii. Unii susţineau că n-ar trebui să se permită nici o modificare a articolelor Tratamentului privilegiat; alţii că împăratul ar trebui să se întoarcă în palat şi să-şi reia rangul. O altă categorie era de părere că împăratul ar putea să-şi ia titlul de "împărat în retragere", alţii că s-ar putea renunţa la subsidiile anuale, dar trebuia neapărat obţinută garanţia străinilor. Mai erau unii care susţineau că împăratul trebuia să se mute la Palatul de Vară, iar alţii că ar trebui cumpărată o locuinţă pentru împărat în partea de răsărit a oraşului. Dar atîta timp cît puterea adevărată se afla în mîinile altora, toate aceste planuri erau utopii. Nu ştiu ce i-a făcut să gîndească aşa cum gîndeau."

Furtuna din 5 noiembrie 1924 m-a scos din Oraşul Interzis şi m-a zvîrlit la răscruce de drumuri. În faţa mea se deschideau trei căi: o cale îmi era indicată prin noile

"condiții" - să renunț la rangul imperial și la ambițiile mele mai vechi și să devin un "cetățean obișnuit", enorm de bogat; o altă cale era să obțin cît mai mulți "simpatizanți" spre a determina armata națională să renunțe la noile condiții ce-mi fuseseră impuse și să revenim în totalitate la vechile articole de pe vremea lui Iuan Șîchai, adică "să-mi redobîndesc rangul și să mă întorc în palat", continuîndu-mi vechiul mod de viață; al treilea drum era cel mai sinuos - să plec întîi în străinătate, de unde să mă întorc în Orașul Interzis, dar într-un Oraș Interzis așa cum fusese înainte de 1911. În limbajul de pe vremea aceea aceasta însemna "să fac restaurația cu ajutorul forțelor străine".

Mă aflam în fața acestor trei căi, înconjurat de oameni care se certau între ei în a-mi demonstra care cale era mai bună de urmat. Ei apreciau că prima cale nu merita luată în seamă, iar în ce privește celelalte două nici una din părți nu ceda. Mai mult încă, existau diferențe în ce privește măsurile concrete chiar în rîndul celor care susțineau aceeași cale. Fiecare se lupta să-și impună punctul de vedere și să mă convingă de eficacitatea soluției propuse.

În primele zile după refugiul la Palatul de Nord, în centrul dezbaterilor se afla următoarea problemă: "să rămîn în Palatul de Nord sau să mă adăpostesc în cartierul legațiilor străine." Ideea de a mă refugia era susținută de Geng Siaosü și Johnston (care însă nu-și exprimau deschis atitudinea). Opuși lor, erau nobilii și demnitarii precum și profesorii, avîndu-l în frunte pe tatăl meu. Această confruntare s-a încheiat cu înfrîngerea lui Geng Siaosü.

După ce a mai fost slăbită paza de la poartă, a început cea de-a doua confruntare, avînd drept subiect: "să plec sau să nu plec în străinătate, să redobîndesc sau nu "Tratamentul privilegiat". Cei care se pronunțau pentru plecarea imediată în străinătate erau Ting Liang și Luo Geniu (Johnston încă nu-și exprimase deschis poziția). Lor li se opuneau cei care-l aveau în frunte pe tatăl meu, la care se adăugau și tutorii mei. Erau în principal împotriva lui Ting Liang, care se pronunța pentru plecarea imediată, și ei au obținut victoria. Dar aceasta a fost o victorie de suprafață. La cea de-a treia întîlnire, Geng, Luo și Johnston s-au unit, atrăgîndu-l de partea lor și pe Cen Paoșen. Cînd s-a discutat problema "Dacă în prezent mă

aflu sau nu într-o situaţie periculoasă sau dacă trebuie sau nu să mă refugiez în cartierul legaţiilor străine", nobilii şi demnitarii au cedat cu toţii.

Aceştia, conduşi de tatăl meu, doreau din toată inima refacerea vechii situaţii, redobîndirea rangului imperial şi întoarcerea în palat. Urau din toate puterile armata naţională şi mă sfătuiau să am răbdare şi să aştept. Armata naţională îmi luase rangul imperial, dar ei mă considerau tot împărat. Avînd în vedere instabilitatea din armata naţională (neînţelegerile dintre Giang şi Feng), precum şi refuzul diplomaţilor străini de a participa la recepţia oferită de guvernul Huang, speranţele lor de restauraţie au reînviat. Pe de-o parte, mă sfătuiau să aştept liniştit, iar pe de alta se opuneau cu înverşunare celor care se pronunţau pentru plecarea în străinătate sau părăsirea Palatului de Nord. La prima confruntare au obţinut victoria cei care erau împotriva refugiului meu în cartierul legaţiilor străine. La a doua confruntare Ting Liang a fost înfrînt total. Citind într-un ziar interviul meu şi după ce restricţiile de la poartă au mai slăbit, el a venit cu un proiect de decret şi cu o proclamaţie pregătite dinainte. Mi-a elogiat interviul şi mi-a propus să declar că cer să mi se "redea libertatea". Mi-a propus să renunţ la rangul monarhic şi Tratamentul privilegiat, să ofer fonduri pentru înfiinţarea de biblioteci şi şcoli în scopul atragerii de partea mea a opiniei publice, să merg în străinătate la studii şi să aştept momentul favorabil pentru a mă întoarce.

În realitate, Ting Liang nu era unul din membrii categorici ai grupării care se pronunţa pentru plecarea mea în străinătate. Pentru o perioadă de timp eu n-am reuşit să desluşesc care era punctul lui de vedere adevărat. După venirea la putere a lui Tuan Cijui, el mi-a trimis un mesaj printr-un intermediar, în care nu mai susţinea "să renunţ la tot", nu îmi mai cerea să renunţ la Tratamentul privilegiat şi la rangul monarhic. Din contră, spunea că dacă mi-aş putea recăpăta rangul monarhic ar fi bine. În acelaşi timp, i-a trimis o scrisoare lui Giang Tuolin în care spunea: "Tratamentul privilegiat este în directă legătură cu credibilitatea statului, are rol de act de bază, ca atare nu poate fi modificat în mod arbitrar". El a dat unele explicaţii, arătînd că nu se pronunţă pentru renunţarea la titlul monarhic şi că n-ar fi potrivit să fac acest lucru din

proprie inițiativă. Explicația lui nu s-a bucurat de înțelegerea tatălui meu și nici mic nu mi-a trezit interesul, astfel că el n-a mai putut intra pe poarta Palatului de Nord.

După ce l-a alungat pe Ting Liang, tatăl meu, ori de cîte ori considera că cei care vin la mine nu erau oameni de încredere, fie că-i împiedica să intre în contact cu mine, fie că mă asista la primirea lor. Ca urmare, Luo Geniu, cel de-al doilea promotor al ideii plecării mele în străintătate, n-a mai putut să ia legătura cu mine. Numai pe Johnston nu l-a speriat titlul de "Maiestatea Sa Imperială" atribuit tatălui meu. Totuși, prestigiul de care se bucura tatăl meu l-a ajutat să comploteze cu soldații de la poartă și, începînd de a doua zi, Johnston n-a mai putut intra în palat. A fost încă o victorie a lui împotriva celor care susțineau plecarea mea în străinătate.

Tatăl meu și adepții lui au obținut două victorii, deși nu erau categorice. Faptul că mă ținea sechestrat mi-a provocat un puternic sentiment de împotrivire. Cu toate că viitorul nu-mi era foarte clar, încă de la venirea în palat eram hotărît că, orice s-ar fi întîmplat, trebuia să părăsesc acest loc. Nu concepeam ca după ce plecasem dintr-un palat imens să locuiesc în acest palat miniatural, unde nici nu eram măcar în siguranță.

Mai tîrziu, mi-am exprimat nemulțumirea față de tatăl meu: nu doream prezența lui la întîlnirile mele cu diferite persoane și, cu atît mai mult, nu doream ca cei care voiau să mă întîlnească să fie împiedicați s-o facă. Tatăl meu a cedat și situația s-a schimbat. Mi s-au făcut numeroase sugestii, au apărut noi adepți ai plecării în străinătate.

A apărut și vechiul meu prieten dr.Hu Șî. Cu puțin timp înainte, citisem în ziare scrisoarea deschisă a lui Hu Șî adresată ministrului de externe al guvernului provizoriu, care demasca abuzurile armatei naționale și își exprima "indignarea" în ce privește revizuirea articolelor Tratamentului privilegiat prin "amenințări și presiuni militare". Deși profesorul meu Cen Paoșen continua să-l socotească ca fiind un om periculos, Geng Siaosü se împrietenise cu el, iar unii veterani ai dinastiei socoteau că el era mai bun decît oricare din partidul național și armata națională. Cînd a venit la Palatul de Nord, nimeni nu l-a obstrucționat. I-am urat bun venit și l-am lăudat pentru arti-

colul publicat în presă. S-a dezlănțuit iarăși împotriva armatei naționale afirmînd: "În ochii Europei și Americii, acestea sînt barbarisme orientale".

Vizita lui Hu Și nu a fost numai una de curtoazie, ci a "pornit" din "grija" ce mi-o purta. M-a întrebat ce planuri am pentru viitor, la care i-am răspuns că prinții și demnitarii acționează în vederea restabilirii vechii ordini, dar că pe mine toate acestea nu mă interesează cîtuși de puțin. Eu doream să duc o viață independentă și să mă ocup de studiu.

"Maiestatea Voastră are idealuri înalte", a zis el dînd din cap a aprobare: "După ultima vizită la palat, le-am spus prietenilor mei că Maiestatea Voastră are idealuri înalte".

"Aș vrea să plec la studii în străinătate, dar întîmpin o mulțime de greutăți".

"Sigur că sînt greutăți, dar ele nu pot fi prea serioase. Dacă Maiestatea Voastră ajunge în Anglia, Johnston va avea grijă de toate. Iar dacă Maiestatea Voastră dorește să ajungă în America, nu va fi greu să găsească pe cineva să-l ajute".

"Prinții și demnitarii nu mă lasă să plec și mai ales Înălțimea Sa Imperială".

"La ultima audiență Maiestatea Voastră mi-a spus același lucru. Cred că Maiestatea Voastră trebuie să se hotărască".

"Nu sînt sigur dacă autoritățile republicane îmi vor permite să plec."

"Aceasta nu va fi o problemă. Important este ca Maiestatea Voastră să se decidă".

Deși am avut o reținere instinctivă față de această "personalitate modernă", cuvintele lui m-au încurajat. M-a făcut să realizez că planul meu de a pleca în străinătate se va bucura de simpatia multor oameni. Totodată, m-am îndepărtat și mai mult de prinții și demnitarii care se opuneau plecării mele.

Am considerat că cei care doreau revenirea la vechea ordine o făceau numai cu scopul de a-și păstra rangurile și privilegiile; ceea ce îi ajuta să-și întrețină familiile nu era împăratul, ci articolele Tratamentului privilegiat. În condițiile existenței Tratamentului privilegiat, Șao Ing și-ar fi păstrat în continuare rangul de șef al Administrației palatului, Jung Iuan ar fi putut să se lăfăie în continuare în lux; palatul prințului de Ciun ar fi putut primi în conti-

nuare subsidii de 42.480 de liang anual. Fiecare membru al palatului își avea calculele sale. Manciurianul Tuo Ti din Administrația palatului cerea cu toată fermitatea să nu renunț la titulatura de împărat, iar dacă voi avea un fiu să se numească "Süan Thong al doilea".

După întîlnirea cu Hu Şî, Johnston a revenit, transmițîndu-mi interesul lui Giang Țuolin față de mine. L-am crezut pe Hu Şî care-mi spusese că au rităţile nu-mi vor crea greutăți la plecarea în străinătate. Cînd tocmai îmi alcătuiam planurile împreună cu Johnston, Giang Țuolin a dat publicității o declarație prin care saluta stabilirea mea în Nord-Estul Chinei. M-am gîndit că nu era rău nici dacă mă stabileam în această zonă, de acolo putînd pleca în străinătate oricînd aş fi dorit. De-abia mă hotărîsem, cînd a apărut o nouă problemă.

După retragerea pazei armatei naționale de la poarta Palatului de Nord, atmosfera se destinsese mult. Prinsesem curaj şi tocmai îmi exprimasem indignarea față de armata națională în prezența unui ziarist, cînd Gen Siaosü a venit şi m-a întrebat dacă am citit ziarul.

"Am citit, nu-i nimic interesant".

"Maiestatea Voastră, citiți "Shuntien Times". Mi-a adus ziarul şi mi-a indicat un titlu: "Cîntecul de autonomie a poporului cîntat de mişcarea roşie".

În ştire se relata că de la intrarea trupelor lui Feng Iusiang în capitală "roşiii" au profitat de ocazie şi şi-au reluat activitatea; în ultimele zile apăruseră zeci de mii de manifeste prin care se cerea "autonomie adevărată, fără guvern, libertate deplină, fără legi etc." Auzisem de la Geng Siaosü, Cen Paoşen, Johnston şi alții şi citisem în "Shuntien Times" despre comunişti că sînt roşii şi extremişti, iar comunismul şi extremismul însemnau "sălbăticire, folosirea în comun a averii şi a femeilor" etc. De asemenea, auzisem că armata lui Feng Iusiang avea legătură cu "roşii" şi "extremiştii" şi alte poveşti de genul acesta. După spusele lui Geng Siaosü, imediat urma să înceapă un val de violențe şi, fără îndoială, "roşiii" mă vor asasina.

Spusele lui Geng Siaosü m-au alarmat şi alarma s-a întețit cînd a apărut şi Luo Geniu cu o expresie groaznică a feței. Totdeauna am dat mare importanță ştirilor din surse japoneze pe care el mi le aducea. De data aceasta,

m-a informat că japonezii aflaseră că Feng Iusiang şi "roşii" vor acţiona împotriva mea. "Trupele lui Feng Iusiang au ocupat Ihăiuan - "Palatul de Vară", adăugînd: "ceva se va întîmpla în următoarele două zile, Maiestatea Voastră trebuie să părăsească cît mai repede posibil palatul şi să se refugieze în cartierul Tungţiao Mingsiang".

Tocmai atunci a venit şi Johnston cu ştirea din presa străină că Feng Iusiang întreprinde o nouă acţiune împotriva Peiţingului.

De data aceasta n-am mai putut să-mi înăbuş neliniştea. Chiar şi Cen Paoşen a fost aşa de alarmat că şi-a dat acordul să folosesc prilejul cît armata lui Feng Iusiang nu ajunsese încă pentru a mă refugia în cartierul Tungţiao Mingsiang. El a sugerat să mă duc întîi la spitalul german, căci doctorul de acolo mă cunoştea. Am discutat acest plan în secret cu Cen Paoşen şi Johnston, avînd grijă să nu fie cunoscut de autorităţile Republicii şi nici de tatăl meu.

Am acţionat conform acestui plan secret. Primul pas: împreună cu Cen Paoşen le-am vizitat pe cele două Înalte Consoarte care plecaseră din Oraşul Interzis la cîteva zile după mine şi acum locuiau pe huthungul[1] Cilinpei, după care m-am întors la Palatul de Nord spre a da impresia celor de aici că puteau avea încredere în mine. În ziua următoare, am socotit că puteam trece la pasul al doilea. Am folosit pretextul că voiam să vizitez o locuinţă pe care intenţionam să o închiriez pe huthungul Piaopei şi, de acolo, am făcut un ocol pînă în cartierul Tungţiao Mingsiang, ajungînd la spitalul german. Al treilea pas era să intrăm într-o legaţie străină. Odată ajuns într-o legaţie străină, al patrulea pas, de a le aduce pe Uan Jung şi Uen Siu, era foarte uşor. Dar cînd să trecem la planul al doilea, cum am urcat în maşină, tatăl meu l-a trimis pe administratorul palatului, Giang Uengi, să mă însoţească. Eu şi Johnston eram în prima maşină, iar Giang Uengi în altă maşină în spatele lui Cen Paoşen.

"Lucrurile se complică" mi-a spus Johnston în limba engleză, încruntîndu-se cînd s-a urcat în maşină.

1 Stradă strîmtă pe unde puteau circula numai ricşele.

"Nu da importanță", am spus eu furios și i-am poruncit șoferului să pornească. Ieșind pe poarta Palatului de Nord, nu-mi doream să mai trec prin această poartă vreodată.

Johnston considera că nu puteam să-l ignorăm pe administrator și trebuia să ne gîndim la un șiretlic să scăpăm de el. Pe parcurs a hotărît că am putea să ne oprim la o prăvălie, sub pretextul că trebuia să facem niște cumpărături, și să-l trimitem înapoi. La intrarea în cartierul Tungțiao Mingsiang se. afla o prăvălie, deschisă de un străin, în care se vindeau ceasuri și aparate de fotografiat. Ajungînd acolo, eu și Johnston am intrat. M-am uitat pe îndelete la mărfurile expuse și, în cele din urmă, am ales un ceas franțuzesc din aur. L-am studiat timp îndelungat, dar administratorul aștepta cu răbdare afară și nu dădea nici un semn că ar intenționa să plece. Atunci Johnston a ieșit și i-a spus că nu mă simt bine și trebuia să mă duc la spitalul german. Devenind bănuitor, el ne-a însoțit pînă acolo, dar cum am ajuns, l-am împins afară. Johnston i-a spus doctorului Dipper pentru ce am venit și mi-a arătat o cameră goală unde să mă odihnesc. Giang Uengi, dîndu-și seama că ceva nu era în regulă, a dispărut imediat. Știam că el se va întoarce la Palatul de Nord să-l informeze pe tatăl meu. Johnston n-a mai pierdut timpul și a plecat la legația engleză să discute situația mea. Trecuse o bucată de timp și nu aveam nici o veste de la el. Am intrat în panică, temîndu-mă că Giang Uengi se va întoarce împreună cu tatăl meu. Tocmai atunci a venit și Cen Paoșen, urmat de Geng Siaosü.

În jurnalul lui Geng Siaosü, acest fapt este descris în felul următor:

"I-am recomandat Maiestății Sale să meargă la Legația Japoniei, iar Maiestatea Sa mi-a poruncit să-i informez pe japonezi despre acest lucru. Am plecat imediat la colonelul Takemoto și i-am vorbit despre venirea împăratului, iar el l-a informat pe Mr.Yoshizawa. Takemoto mi-a spus să-l invit pe împărat să vină imediat la legație. Bătea un vînt puternic și cerul era acoperit cu un praf galben, încît nu se putea vedea decît la cîțiva pași. Cînd m-am întors la spital eram îngrijorat, m-am temut că șoferul nu va respecta ordinele și l-am sfătuit pe Maiestatea Sa să urce în mașina mea. Am fost, de asemenea, afectat de mulțimea

care se strînsese la intrarea din faţă a spitalului şi am tras maşina la intrarea din spate. Un doctor german cu cheile şi o soră medicală au eliberat drumul şi împăratul a intrat în maşina mea. Distanţa de la spitalul german pînă la Legaţia Japoniei este de aproximativ un li[1] şi pentru a ajunge acolo erau două drumuri: unul de la est la vest prin cartierul legaţiilor şi apoi către nord, iar altul pe strada Ceangan[2] şi apoi către nord. I-am spus şoferului să se întoarcă la Legaţia Japoniei. Ruta a doua fiind mai scurtă, el a luat-o pe strada Ceangan. Maiestatea Sa a exclamat alarmat: «De ce am luat-o pe drumul acesta? Pe strada aceasta sînt poliţişti chinezi!» După ce maşina luase viteză, am spus: «Ajungem îndată. Nimeni nu va şti că în maşină se află împăratul. Majestatea Voastră nu trebuie să se alarmeze!»

După ce am luat-o spre sud, pe malul canalului, i-am raportat împăratului că se află iarăşi în cartierul legaţiilor străine şi că am ajuns la Legaţia Japoniei. Takemoto l-a întîmpinat pe împărat şi l-a condus în garnizoană. Împreună cu noi era Cen Paoşen."

În jurnalul lui Gen Siaosü se aminteşte numai o frază despre Johnston, motivul fiind faptul că el nu-l văzuse la spitalul german, deoarece acesta plecase în grabă la Legaţia Angliei. Cînd m-am întîlnit după aceea cu Johnston, la Legaţia Japoniei, mi s-a părut foarte deprimat. El mi-a dat următoarea explicaţie: "Am fost la legaţia engleză, dar Macley mi-a spus că nu au spaţiu şi nu vă pot primi... dacă Maiestatea Voastră a fost primită de domnul ministru al Japoniei, este un lucru îmbucurător. Acum totul s-a rezolvat". În graba aceea, nu i-am pus nici o întrebare, mă simţeam în siguranţă şi nu m-a interesat ce se întîmplase. De-abia ulterior am înţeles că ceea ce a provocat deprimarea lui nu a fost declaraţia lui Macley "că nu are spaţiu suficient să mă primească", ce l-a făcut să-şi piardă obrazul, şi nici ce a scris în cartea sa, "Amurgul Oraşului Interzis", că numai Legaţia Japoniei a acceptat să-mi acorde protecţie (probabil că aceasta a fost părerea

1 1 li = 500 m

2 Strada liniştii eterne.

legaţiei engleze - el aşa a scris în cartea sa). Adevăratul motiv a fost acela că în lupta pentru cîştigarea mea el a fost înfrînt.

Geng Siaosü era foarte mîndru de rolul jucat în această aventură şi, pentru a marca evenimentul, a scris două poeme şi a pictat un tablou simbolic reprezentînd un dragon.

Cauza principală a satisfacţiei lui a fost faptul că a obţinut supremaţia asupra rivalului lui, Luo Geniu. Luo nu numai că nu a fost capabil să se implice din contră, a permis ca relaţia foarte valoroasă cu colonelul Takemoto să fie folosită cu abilitate de către Geng. Rivalitatea dintre Geng şi Luo fusese anihilată de lupta lor comună împotriva prinţilor. De atunci, a început lupta dintre ei pentru obţinerea supremaţiei.

În cartea sa "Amurgul Oraşului Interzis" publicată în 1932, după ce a confirmat corectitudinea celor scrise în Jurnalul lui Geng Siaosü, Johnston relatează: "Există totuşi ceva în plus şi anume: Geng a greşit considerînd că Takemoto obţinuse acordul ministrului Japoniei înainte de a-l primi pe împărat în garnizoană. Funcţionarii civili şi militari din Legaţia Japoniei nu aveau raporturi amicale între ei, aşa cum există în alte legaţii. Se punea sub semnul întrebării dacă colonelul Takemoto accepta să primească ordine de la ministrul japonez. În realitate, el n-a considerat că era necesar să-l informeze pe acesta despre discuţia cu Geng Siaosü şi nici n-a făcut acest lucru. El era dornic să-l primească pe împărat şi nu voia să-i fie răpit acest oaspete..."

Dar oaspetele i-a fost răpit. Îndată ce ministrul a auzit că sînt în garnizonă, m-a invitat să mă duc la legaţie, iar eu am acceptat invitaţia.

13. Din Cartierul legaţiilor în "concesiune"

Cartierul legaţiilor şi "concesiunile" erau locuri "ospitaliere" pe vremea aceea. După ce m-am refugiat la Legaţia Japoniei, am aflat că nu eram singurul oaspete. Mai era aici şi Uang Liugi, omul de casă al preşedintelui Ţao Cun, ales prin fraudă (Ţao Cun nu mai apucase să fugă în cartierul legaţiilor, fiind arestat de către armata naţională). Uang Liugi fiind mai iute de picior, devenise oaspetele acestei legaţii. Îmi amintesc că în urmă cu şapte ani, cînd

am fost pentru a doua oară împărat, fostul preşedinte Li Iuanhung, alungat de Giang Sün, fusese şi el oaspete aici, iar după ce am renunţat a doua oară la tron Giang Sün, alungat de Tuan Cijui, a devenit şi el oaspete al Legaţiei Olandei. De fiecare dată cînd în cartierul legaţiilor veneau asemenea "oaspeţi", hotelurile şi spitalele din Tungţiao Mingsiang se umpleau la refuz, deoarece o dată cu ei veneau şi din cei cu nervii slăbiţi, dar care nu aveau statutul social de a intra într-o legaţie. Pentru a cîştiga bani, unele hoteluri închiriau chiar şi locurile de sub scară. La revoluţia din 1911, după înfrîngerea restauraţiei, şi acum, cînd am fost alungat din Oraşul Interzis, aici se refugiaseră foarte mulţi nobili manciurieni. Odată, proprietarul unui hotel a afişat un anunţ foarte umilitor: "Întrucît în hotel numărul oaspeţilor este excesiv de mare, fiind ocupate şi locurile de sub scară, starea de igienă este foarte precară, datorită faptului că oamenii scuipă pe jos. Ca urmare, s-a hotărît ca cel care va fi surprins că scuipă pe jos să fie amendat pe loc cu zece iuani, neadmiţîndu-se nici o derogare".

Aici am fost tratat cu foarte multă căldură. Am omis să arăt că, la plecarea din Palatul de Nord, maşina mea, conform practicii, a fost însoţită de doi poliţişti care stăteau în picioare de-o parte şi de alta a portierelor şi care au venit cu mine pînă la spitalul german. Apoi, văzînd că nu mă mai întorc, ei n-au îndrăznit să se întoarcă să raporteze şi au cerut să rămînă în legaţia japoneză. Au fost reţinuţi, obţinînd permisiunea de a fi însoţitorii mei. Am trimis mai tîrziu să fie aduse împărăteasa şi consoarta mea, dar poliţiştii de la palat nu le-au permis să plece. Legaţia a trimis un secretar să negocieze, dar fără succes. În final, însuşi ministrul japonez s-a adresat guvernului lui Tuan şi numai atunci Uan Jung şi Uen Siu împreună cu eunucii şi cameristele lor au ajuns lîngă mine.

Fiind înconjurat de un anturaj atît de mare, nu-mi mai erau suficiente cele trei încăperi ce-mi fuseseră puse la dispoziţie şi ministrul japonez a poruncit amenajarea unei locuinţe numai pentru mine. Acum aveam camere pentru fiecare, începînd cu "cavalerii Bibliotecii de Sud" şi bătrînii demnitari de la Administraţia palatului pînă la servitori, eunuci, doamne de onoare, cameriste, bucătari.

Astfel a fost reconstituită curtea "Împăratului Marelui Imperiu Ţhing" în incinta Legaţiei Japoniei.

Mai important a fost faptul că ministrul Yoshizawa a convins guvernul provizoriu să adopte o atitudine de înţelegere faţă de mine. În afara promisiunii făcută lui Yoshizawa, guvernul provizoriu l-a trimis pe generalul Ciu Thungfen în garnizoana japoneză, unde s-a întîlnit cu colonelul Takemoto, căruia i-a declarat încă o dată: "Guvernul provizoriu doreşte să respecte voinţa de libertate a împăratului în retragere şi va face tot ce depinde de el să-i asigure securitatea personală, a proprietăţii lui precum şi a supuşilor lui".

Un grup de prinţi, în frunte cu tatăl meu, a venit să încerce să mă convingă să mă întorc în Palatul de Nord. Mi-au spus că acum Palatul de Nord este un loc sigur şi că în prezenţa lui Tuan Cijui şi Giang Ţuolin armata naţională nu va îndrăzni să acţioneze în mod arbitrar. A mai adăugat că Tuan şi Giang au oferit garanţii în ce priveşte securitatea mea. Dar eu i-am crezut pe Luo Geniu şi pe alţii care spuneau că aceste garanţii au fost oferite deoarece mă aflam la legaţia japoneză şi, dacă m-aş fi întors la Palatul de Nord, armata naţională fiind încă la Peiţing, nici un fel de garanţie nu mi-ar mai putea fi de folos. Am refuzat să mă întorc. De fapt, prinţii îşi căutau şi ei locuri de refugiu în cartierul legaţiilor. Unii dintre ei s-au stabilit în garnizoana germană, alţii în hotelul celor şase state. Chiar şi tata, în timp ce încerca să mă convingă să mă întorc, a închiriat un depozit la o biserică de aici, unde şi-a depus obiectele de valoare. Mai tîrziu fraţii şi surorile mele din Palatul de Nord au venit să locuiască în acea biserică.

Entuziasmul cu care legaţia Japoniei m-a întîmpinat a provocat reactivarea multor veterani Ţhing, inclusiv a unor prinţi necunoscuţi mie. Au fost trimise telegrame din toate colţurile ţării, cerîndu-se guvernului Tuan Cijui să reconsidere Tratamentul privilegiat. Mi-au trimis bani pentru cheltuielile personale, iar unii dintre ei au venit la Peiţing să-mi prezinte omagii şi să-mi ofere soluţii pentru restauraţie. Prinţii mongoli au fost cei mai activi, au publicat telegrame şi au trimis petiţii guvernului provizoriu, cerînd să cunoască

ce se întîmplă cu documentul privind tratamentul lor privilegiat.[1] Guvernul provizoriu le-a răspuns că acesta rămînea valabil. Prinţii Ţhing şi înalţii demnitari au adoptat o poziţie rigidă şi au refuzat să participe la întrunirile "Comitetului pentru reglarea treburilor Casei Ţhing". Acest comitet înfiinţat cu puţin timp înainte avea sarcina să facă un inventar al bunurilor Casei Ţhing, să delimiteze bunurile private de cele publice şi să hotărască modul de atribuire. Şao Ing şi alţi patru membri ai comitetului nu numai că au refuzat să participe, dar au declarat încă o dată, în mod public, că nu recunosc acest comitet. Cînd Pao Si, unul din membrii comitetului, reprezentant al dinastiei, folosindu-se de oamenii lui, a sustras peste zece lăzi cu obiecte de valoare şi le-a adus la Legaţia Japoniei, Lou Geniu şi-a manifestat nemulţumirea spunînd: "Ori totul, ori nimic... Aceasta nu înseamnă a cerşi din mîinile bandiţilor?" În fapt, el îşi avea planurile sale; ar fi vrut să ducă obiectele din palat într-un loc unde ar fi putut să dispună numai el de ele. Atunci nu ştiam nimic de planul lui şi mi s-a părut că avea dreptate. Nu mai ştiu dacă după aceea planul lui a fost pus în aplicare sau nu.

Din ce în ce mai mulţi demnitari Ţhing veneau zilnic la Legaţia Japoniei să-şi exprime loialitatea, să prezinte omagii, să ofere bani ori să explice planurile lor secrete de restauraţie. În ziua de Anul Nou (după calendarul chinezesc), mica mea cameră era plină pînă la refuz de "cozi". Eu stăteam în partea de nord cu faţa spre sud, după practica imperială, la o masă în stil vestic, care înlocuia tronul imperial şi primeam urările lor.

Foarte mulţi veterani şi-au exprimat gratitudinea faţă de Legaţia Japoniei. Tratamentul de care mă bucuram aici le dădea speranţe sau cel puţin satisfacţii din punct de vedere psihologic. Unag Cuouei, unul dintre aceştia, a notat într-un memoriu: "Ministrul japonez... nu res-

[1] Tratamentul privilegiat a fost însoţit de două documente: unul referitor la tratamentul ce va fi acordat membrilor clanului imperial şi al doilea cu privire la tratamentul ce va fi acordat mongolilor, tibetanilor şi mahomedanilor.

pectă pe Maiestatea Voastră numai pentru gloria trecutului, ci vede în Maiestatea Voastră un viitor conducător al Chinei. Şi atunci cum să nu fie supuşii Maiestăţii Voastre recunoscători?"

După Anul Nou se apropia ziua mea de naştere: împlineam 20 de ani (după vechiul stil chinezesc).[1] Iniţial nu mă gîndisem să-mi aniversez ziua de naştere în casa altuia. Dar gazda mea a fost atît de amabilă şi m-a convins punîndu-mi la dispoziţie salonul principal al legaţiei, care a fost decorat în stil imperial; au fost puse covoare splendide pe jos, iar în spatele scaunului ce-mi servea drept tron, pe care se afla o pernă galbenă, a fost aşezat un ecran de sticlă acoperit cu hîrtie galbenă. Toţi servitorii purtau pălăriile cu fund roşu şi bumbi ale Dinastiei Thing. În ziua aniversării au venit sute de veterani ai Dinastiei Thing din Thienţin, Şanghai, Cuantung, Futien şi alte oraşe, la care s-au adăugat membrii corpului diplomatic din Tungţiao Mingsiang, precum şi prinţi, demnitari, veterani locali, în total cinci-şase sute de persoane. Fiind într-un număr aşa de mare, la prezentarea felicitărilor au fost împărţiţi pe grupe:

Grupa întîi - prinţi şi rude apropiate
Grupa a doua - prinţi mongoli, călugări budişti şi lamaiştii cu ranguri înalte
Grupa a treia - membrii Administraţiei palatului şi tutorii
Grupa a patra - foşti demnitari ai Dinastiei Thing, în prezent demnitari ai Republicii
Grupa a cincea - veterani ai Dinastiei Thing
Grupa a şasea - oaspeţi străini şi Johnston

În ziua aceea am îmbrăcat o robă albastră din mătase imprimată şi o vestă din satin negru. Toţi prinţii şi demnitarii, inclusiv veteranii veniţi din alte oraşe, erau îmbrăcaţi corespunzător. În afară de faptul că nu eram îmbrăcat în galben, ceremonia s-a desfăşurat aproape ca şi în Palatul Imperial. Culoarea galbenă, "cozile" şi cele trei îngenuncheri şi nouă căthouri mi-au provocat tristeţe şi melancolie. După terminarea ceremoniei, am ţinut un discurs în

1 După vechiul stil chinezesc, la naştere copilul este socotit a avea vîrsta de un an.

grădină, în faţa celor cinci-şase sute de participanţi. O versiune a acestui discurs a fost publicată în presa din Şanghai, din care numai paragraful de mai jos este, în linii mari, corect:

"Sînt un tînăr de numai 20 de ani şi nu este normal să fiu sărbătorit pentru «viaţă lungă».[1] Sînt deosebit de întristat să celebrez acest eveniment în circumstanţele în care ne găsim, ca oaspete sub un acoperiş străin. Dar întrucît aţi venit de la distanţe atît de mari, doresc să mă folosesc de acest prilej pentru a vă întîlni şi a sta de vorbă cu voi. Sînt perfect conştient că împăraţii nu pot să mai existe mult timp în lumea modernă şi am hotărît să nu-mi mai asum riscurile pe care le implică faptul de a fi împărat. Viaţa mea în Oraşul Interzis a fost a unui prizonier şi nu m-am bucurat de libertate. Am nutrit de foarte mult timp ambiţia de a pleca în străinătate şi am studiat cu perseverenţă limba engleză în acest scop. Dar am fost supus multor restricţii, astfel încît nu am putut să-mi realizez speranţele.

Continuarea sau abolirea articolelor Tratamentului privilegiat nu prezintă importanţă pentru mine. Dacă acestea ar fi luat sfîrşit în mod voluntar, ar fi fost un lucru acceptabil. Dar este intolerabil ca aceasta să fie impusă cu forţa. Articolele au constituit o înţelegere bilaterală şi nu puteau fi modificate printr-o hotărîre a uneia din părţi. Trimiterea de trupe la Palat de către Făng Iusiang a fost un act de violenţă, lipsit de orice sentiment uman elementar, în timp ce lucrurile s-ar fi putut soluţiona uşor, pe calea negocierilor. Aveam de foarte mult timp dorinţa sinceră de a nu mai folosi acel titlu lipsit de conţinut, dar fiind obligat prin forţa armată să renunţ la acesta m-am simţit şi mai nefericit. Din punct de vedere al Republicii, aceste acte barbare au creat mari prejudicii numelui ţării şi reputaţiei sale.

Nu mă voi referi la motivele pentru care am fost expulzat din palat, acestea, probabil, fiindu-vă cunoscute. Întrucît eram complet lipsit de putere, n-a fost normal din partea lui Făng Iusiang să acţionez împotriva mea aşa cum

1 Celebrarea "Vieţii lungi" avea loc la vîrsta de 60 de ani.

a făcut-o. Este foarte greu de descris umilințele și intimidările la care am fost supus după ce am părăsit palatul. Chiar dacă ar putea fi justificată alungarea mea, de ce atunci au fost sechestrate toate veșmintele, vasele, caligrafiile, cărțile rămase de la străbunii mei? De ce nu ni se permite să ne luăm bolurile pentru orez, ceștile pentru ceai și vasele de bucătărie de folosință zilnică? Se înscrie aceasta în cazurile de "păstrare a antichităților?" Au acestea vreo valoare? Cred că nu ar fi trebuit să acționeze așa de brutal, nici chiar dacă ar fi fost vorba de niște bandiți.

Atunci cînd a spus că restaurația din 1917 a invalidat articolele Tratamentului privilegiat trebuia să-și aducă aminte că eu eram atunci un copil de numai 12 ani (după stilul chinezesc) incapabil de a reorganiza restaurația. Lăsînd acest lucru de-o parte, au fost plătite la timp vreodată subsidiile anuale? Au fost plătite prinților și nobililor indemnizațiile prevăzute în diverse înțelegeri? Au fost plătite vreodată cheltuielile de întreținere ale stegarilor, așa cum era prevăzut în Tratamentul privilegiat? Responsabilitatea pentru anularea Tratamentului privilegiat îi revine Republicii; a ignorat acest fapt și a folosit încercarea de restaurație din 1917 ca pretext și este un fapt neechitabil.

Nu doresc să mă plîng, dar nu pot să pierd această ocazie pentru a releva amărăciunea din sufletul meu, astfel încît Parlamentul Republicii să audă dacă dorește, dacă mai are vreo urmă de sentiment uman, astfel încît această problemă să fie soluționată în mod echitabil. Voi accepta o soluție fără ezitare.

Am de făcut un alt anunț important. Nu voi fi de acord niciodată, cu nici o propunere, în sensul de a se apela la intervenție străină în numele meu. Nu voi folosi niciodată forța străină pentru a interveni în politica internă a Chinei".

În preajma aniversării presa a fost plină de atacuri la adresa susținătorilor mei, atacuri ce reflectau indignarea socială. Aceasta a fost provocată de susținătorii mei japonezi, de acțiunile arogante ale Micii Curți sprijinită de autorități și de străini. Tocmai atunci Comitetul pentru reglarea treburilor Casei Țhing a descoperit unele documente cum ar fi: o adnotare a lui Iuan Șîchai pe Tratamentul privilegiat de pe vremea cînd fusese împărat, actele referitoare la amanetări, vînzări sau scoateri din palat a unor obiecte de tezaur. Acestea au fost date publicității, provocînd indignarea opiniei publice. Sigur că legăturile Micii

Curţi cu japonezii şi mişcarea veteranilor pentru reconsiderarea Tratamentului privilegiat au stîrnit cea mai mare indignare. La Peiţing a fost creată "Liga împotriva Tratamentului privilegiat al Casei Thing", care a început un atac bine susţinut împotriva Micii Curţi. Oprobriul public s-a reflectat în presă sub diferite stiluri: articole satirice, acuzaţii directe, sfaturi bine intenţionate, avertismente la adresa Legaţiei Japoniei şi autorităţilor republicane. Acum cînd citesc toate acestea realizez că prima parte a vieţii mele ar fi luat un alt curs dacă aş fi ţinut seama de ele... Îmi amintesc că erau unele articole care demascau complotul japonezilor; vreau să reproduc o parte din ele aici. Ceea ce am să redau mai jos este o ştire publicată în Peiţing Daily, care cuprinde intenţiile japonezilor 'în legătură cu mine. Este surprinzător cît de exact a fost ce s-a spus atunci cu ce s-a întîmplat ulterior.

"Cea mai întunecată parte a complotului este de a-l ţine pe împărat pînă cînd se va produce un incident într-o provincie oarecare, cînd o anumită ţară îl va trimite acolo sub protecţie armată şi-i va reda rangul şi titlul moştenite de la strămoşi. Provincia respectivă va fi separată de Republică şi se va bucura de protecţia acelei ţări. Al doilea pas va fi ca aceasta să fie tratată ca o ţară care a fost anexată...."

La sfîrşitul articolului se mai arată: "Spaima lui Pu I şi fuga sa din palat au fost rezultatul intimidărilor deliberate din partea anumitor persoane. El a căzut în capcana care a fost parte a unui plan pe termen lung, pus la cale dinainte.... În actualul tratament pe care i-l acordă, ei sînt gata să-i asigure orice. Ţara în chestiune a cumpărat prietenia fiecăruia dintre susţinătorii lui, intrînd sub controlul acesteia, fără să-şi dea seama de acest lucru, şi care-i va folosi în viitor drept uneltele ei".

Aceste comentarii adevărate erau privite de mine în acea vreme drept calomnii şi perfidii; mă gîndeam că era un complot pentru a mă determina să mă întorc în Palatul de Nord unde voi fi persecutat. Nu toate articolele de acest fel erau scrise de comunişti sau de cuomingtanişti[1] ci şi de unele personalităţi care nutreau concepţii feudale.

1 Membri ai Partidului Gomintang - Partidul Naţional înfiinţat de Sun Iatsen.

Citind aceste articole, nu mai aveam aceleaşi sentimente ca în Oraşul Interzis, de revoltă împotriva celor de la Administraţia palatului. Vedeam în autorii articolelor duşmani ai mei personali, care îmi trezeau ură şi indignare.

Fiind la Legaţia japoneză, din curiozitate am ieşit de cîteva ori noaptea, însoţit de doi dintre servitorii mei, să mă plimb cu bicicleta (după aceea seara încuiau poarta şi nu mi s-a mai permis să ies). Într-o noapte am ajuns în apropierea şanţului cu apă care înconjura Oraşul Interzis şi, privind spre turnurile şi crenelurile zidului înconjurător, mi-am amintit de Palatele Iangsin şi Cienciung pe care le părăsisem cu puţin timp înainte, mi-am amintit de tronul imperial şi de culoarea galbenă imperială şi dorinţa de răzbunare şi restauraţie mi-a încălzit inima ca o flacără. Mi s-au umplut ochii de lacrimi şi mi-am jurat că mă voi întoarce acolo ca prinţ învingător. "La revedere", am murmurat urcîndu-mă pe bicicletă şi am plecat înapoi.

În cele trei luni de zile cît am rămas la Legaţia Japoniei, am avut parte de atenţia gazdelor japoneze, de declaraţiile de loialitate ale veteranilor, dar şi de protestele publice. Sub aceste trei influenţe, ambiţia şi ura mea au crescut fără încetare. Am considerat că nu era posibil să continui aşa şi că trebuia să mă pregătesc pentru viitor. Dorinţa de a pleca în străinătate la studii a renăscut - trebuia să plec în Japonia.

Legaţia s-a arătat dispusă să mă sprijine. Ministrul însă nu şi-a exprimat atitudinea în nici un fel, dar unul dintre secretari a fost foarte entuziasmat de idee.

Lupta dintre Luo Geniu şi Geng Siaosü, avîndu-mă drept obiect, a continuat şi pe vremea cînd eram la Legaţia Japoniei. Ea s-a încheiat cu înfrîngerea lui Geng Siaosü şi victoria lui Luo Geniu.

Luo Geniu nu l-a atacat niciodată în faţa mea pe Geng Siaosü. În majoritatea timpului vorbea mai mult despre el însuşi. Ori această metodă este mai mîrşavă decît a ataca pe cineva. Din cele spuse, mi s-a creat impresia că în această luptă el a fost marele salvator, în timp ce Geng Siaosü era un aventurier mărunt. După spusele lui Luo Geniu, unul din rezultatele activităţii lui Geng Siaosü a fost telegrama trimisă de către Tuan Cijui de la Thienţin prin care se pronunţa împotriva alungării mele din palat

de către Feng Iusiang. El s-a întors la Peițing și l-a căutat pe bunul lui prieten, colonelul Takemoto și, ca urmare, s-au făcut pregătirile pentru conducerea mea la garnizoana japoneză. După cum a afirmat el, retragerea gărzii armatei naționale de la poarta Palatului de Nord s-a făcut tot la insistențele lui pe lîngă guvern. Chiar și planul refugierii în Tungțiao Mingsinag pretindea că tot el i l-a dat lui Cen Paoșen... Într-o carte a sa, descriind fuga mea la Legația Japoniei, Luo Geniu nu a pomenit nici un cuvînt despre Geng Siaosü. În fapt, Geng Siaosü nu m-a sprijinit cînd voiam să plec în străinătate. Atunci cînd Johnston mi-a spus că nu mai eram bine venit la Londra, l-am apreciat și mai mult pe Luo Geniu care susținea să plec în Japonia. În această situație nu m-a mai interesat, în nici un fel, Geng Siaosü.

În final, Geng Siaosü mi-a cerut într-o zi permisiunea să plece la Șanghai, să se ocupe de probleme personale. N-am înțeles intenția lui și nu l-am reținut. Și astfel m-a părăsit.

La puțin timp după ziua mea de naștere, Luo Geniu m-a informat că a aranjat cu unul din secretarii legației să plec la Thiențin pentru a face pregătirile în vederea plecării în străinătate, în legație fiind foarte dificil de făcut acest lucru. După ce voi ajunge la Thiențin, cel mai bine ar fi să-mi găsesc o locuință în concesiunea japoneză. Locuința cumpărată înainte nu era potrivită, fiind situată în concesiunea engleză, mi-a spus el. Mi s-a părut că avea dreptate și, pentru că, totodată, doream să văd acest mare oraș, am fost de acord. Am trimis un demnitar la Thiențin să-mi găsească o locuință în concesiunea japoneză. În final, am ales casa Giang Iuan.[1] La cîteva zile după aceea, Luo Geniu m-a informat că locuința era pregătită corespunzător și că pe calea ferată Peițing - Thiențin nu erau decît unele resturi ale armatei Feng, așa că era momentul potrivit să plecăm imediat. Am discutat cu ministrul Yoshizawa și el a fost de acord cu plecarea mea la Thiențin. L-a informat și pe Tuan Cijui, care și-a dat încuviințarea și s-a oferit să-mi pună la dispoziție escortă militară. Yo-

1 Grădina familiei Giang.

shizawa nu a acceptat şi a hotărît să aducă la Peiţing pe şeful poliţiei japoneze de la consulatul general din Thienţin, împreună cu cîţiva poliţişti în civil. Aceştia urmau să mă conducă întîi pe mine, apoi pe soţiile mele. În felul acesta a fost aranjată plecarea mea la Thienţin.

La 23 februarie, anul al 14-lea al Republicii (1925), ora 7 p.m., mi-am luat rămas bun de la ministrul Japoniei şi de la soţia sa. Ne-am fotografiat, le-am mulţumit, iar ei mi-au urat drum bun. Am ieşit pe poarta din spatele legaţiei însoţit de un demnitar japonez şi cîţiva poliţişti în civil şi ne-am îndreptat spre gara Cienmen. Aici ne-am întîlnit cu Luo Geniu şi fiul său. În fiecare staţie unde oprea trenul urcau cîţiva poliţişti şi agenţi japonezi îmbrăcaţi în haine negre civile, încît pînă la Thienţin vagonul în care mă aflam se ticsise de asemenea oameni. Aici am fost întîmpinat de consulul general al Japoniei din Thienţin, Yoshida Shigera, şi cîteva zeci de ofiţeri şi soldaţi de la garnizoana japoneză.

A treia zi, Shuntien Times a publicat declaraţia ministrului japonez:

"Împăratul Sũan Thung al fostei Dinastii Thing, găzduit în această legaţie, a plecat pe neaşteptate, în noaptea zilei de 23, la Thienţin. Legaţia a comunicat acest lucru ministrului de externe al guvernului Tuan în după-amiaza zilei de 24, spre luare de cunoştinţă. Actualul guvern a cunoscut foarte bine, încă de mult timp, dorinţa fostului împărat Sũan Thung de a părăsi Peiţingul, însă nu s-a implicat. Plecarea neaşteptată a împăratului a fost rezultatul instabilităţii situaţiei din Peiţing".

CAPITOLUL IV

ACTIVITATEA LA THIENŢIN

1. Strădaniile lui Luo, Geniu

După ce am ajuns la Thienţin, am constatat că lucrurile nu stăteau întocmai cum spusese Luo Geniu cînd îmi comunicase că locuinţa era pregătită corespunzător. Mi-am petrecut prima zi la Hotelul Yamato. A doua zi, cînd au sosit şi soţiile mele împreună cu toţi cei care fuseserăm în Legaţia Japoniei, ne-am mutat la Giang Iuan. Aici se vedea că totul fusese aranjat în pripă. Giang Iuan era un parc care se întindea pe o suprafaţă de 29 mu avînd în mijloc o clădire cu mai multe etaje care aparţinuse generalului Giang Piao de la Ucean, pe care o folosea drept refugiu de distracţie. În timpul insurecţiei de la Ucean el s-a speriat aşa de tare încît nu i-a mai trebuit nici măcar sigiliul, şi-a strîns bijuteriile şi lucrurile de valoare şi s-a refugiat în Concesiunea Japoneză de la Thienţin. Imediat după mutarea mea la Giang Iuan, acest "renumit general" al fostei Dinastii Thing a refuzat să primească chirie şi, în semn de loialitate, în fiecare dimineaţă venea cu o mătură şi mătura toată curtea. Mai tîrziu, nu ştiu cine l-a sfătuit, a renunţat la acest obicei. Am locuit acolo cinci ani. După moartea lui Giang Piao, fiul lui mi-a cerut să-i plătesc chirie, dar considerînd locuinţa necorespunzătoare m-am mutat la Ting Iuan.[1]

Venisem la Thienţin cu scopul de a pleca în străinătate, dar rezultatul a fost că mi-am petrecut aici şapte ani. Şapte ani de oscilare între diferite fracţiuni şi diferite idei ale veteranilor Dinastiei Thing. Forţele de influenţare ale prinţilor se reduseseră considerabil; la început, tatăl meu nu prea venea la Thienţin, dar mai tîrziu, deşi venea destul de des (de fiecare dată locuia în casa

1 Grădina liniştită.

cumpărată de mine în concesiunea engleză), n-a mai avut nici o influenţă asupra mea. În acel timp, profesorul Johnston mă părăsise, întorcîndu-se la Ueihaiuei. După ce guvernul chinez a preluat Ueihaiuei-ul în 1926, cînd Johnston a tratat cu guvernul Peiiang problema despăgubirilor, el a venit şi m-a vizitat la Thienţin. A discutat de cîteva ori cu U Pheifu şi alţii, obţinînd sprijinul lor în favoarea mea, dar fără nici un rezultat. Mai tîrziu s-a întors în Anglia, unde a fost numit profesor de limbă chineză la Universitatea din Londra şi consilier în Ministerul de Externe.

Cei care timp de şapte ani au uneltit în jurul meu pentru putere pot fi clasificaţi în următoarele categorii: gruparea "vechilor demnitari", în frunte cu Cen Paoşen, care la început sperau în restauraţie şi reconstituirea Tratamentului privilegiat, iar mai tîrziu s-au mulţumit numai cu păstrarea status-quo-ului, denumiţi "partida întoarcerii în palat"; gruparea în frunte cu Luo Geniu, din care mai făceau parte şi cîţiva prinţi manciurieni, printre care se afla şi Pu Uei. Ei îşi puseseră speranţele în plecarea mea în străinătate pentru a obţine ajutorul străinilor (în special al Japoniei) şi erau denumiţi "alianţa cu Japonia" sau gruparea care se pronunţa pentru "plecarea în străinătate". A treia grupare, condusă de mine, aşa-zisa grupare a "folosirii nobililor", care gîndea că cea mai bună metodă era să cumpărăm şi să atragem de partea noastră militariştii, grupare eterogenă cuprinzînd atît veterani Thing cît şi politicieni republicani.

Cînd Geng Siaosü a revenit în serviciul meu, la început n-a aderat la nici o grupare. Se părea că era de acord cu toţi şi se opunea tuturor. Mai tîrziu a făcut o propunere pe care n-o făcuse nici una din grupări: aşa-zisa "folosire a consilierilor străini" şi politica "porţilor deschise" (coalizarea cu orice ţară care ar fi fost dispusă să ajute la restauraţie). Propunerile lui au întîmpinat rezistenţa tuturor celorlalte grupări. Dar mai tîrziu, cînd el s-a hotărît pentru sprijinirea pe Japonia, i-a învins pe toţi opozanţii. Însuşi vechiul lui rival, Luo Geniu, şeful grupării projaponeze, a trecut uşor de partea lui în această confruntare. Dar despre acest lucru voi vorbi mai departe.

Cînd Luo Geniu a venit în Oraşul Interzis avea aproape 50 de ani. Era un om de înălţime mijlocie, purta

ochelari cu rame aurii (pe care-i scotea în prezenţa mea), cu barba gălbuie ca de ţap şi cu o coadă albă ce-i atîrna pe spate. Cînd trăiam eu în palat, el purta tot timpul robă şi vestă şi chiar după ce am părăsit palatul a continuat să poarte această vestimentaţie. Vorbea rar, cu accent din Şaosin,[1] locul lui de baştină. La sfîrşitul Dinastiei Ţhing fusese numit consilier la Departamentul pentru învăţămînt.

După căsătorie, datorită reputaţiei lui de arheolog, am acceptat propunerea lui Cen Paoşen şi l-am reţinut, atribuindu-i misiunea de a autentifica obiectele de cult din bronz de la Palat. Aproximativ o dată cu el a venit la Curte şi Uang Cuouei, specialist în istoria Dinastiei Iuan (mongolă; 1271-1368). Cen Paoşen considera că prin venirea acestor oameni sporise prestigiul Casei Ţhing. Sigur că am acordat mai multă atenţie activităţii desfăşurate de Luo Geniu privind restauraţia decît autorităţii sale ştiinţifice. În anul revoluţiei de la 1911 a plecat în Japonia, unde a rămas nouă ani, elaborînd cărţi de arheologie şi desfăşurînd activităţi în favoarea restauraţiei. Întors în China în 1919, a locuit o perioadă la Thienţin, intrînd în relaţii cu japonezii. Ulterior, s-a mutat la Talien, unde şi-a deschis un magazin de antichităţi. Aici, pe de-o parte a făcut comerţ clandestin cu antichităţi (vaze de porţelan, tablouri şi caligrafii), pe de altă parte a continuat legăturile cu japonezii, căutînd să atragă cît mai mulţi simpatizanţi în favoarea restauraţiei.

S-a născut în provincia Geţiang în familia unui anticar. După majorat, a fost preceptor în familia unui colecţionar de cărţi vechi în provincia Ţiangsi. După trei ani în slujba acestei familii, stăpînul a decedat. Cunoscînd valorile existente în aceste colecţii, Luo Geniu i-a propus văduvei să nu-i mai plătească salariul pe ultimul an, ci să-i ofere în schimb cîteva cărţi, tablouri şi caligrafii vechi. Văduva a considerat cererea lui fiind foarte modestă şi i-a propus să meargă în depozit să-şi aleagă ce doreşte. În felul acesta el şi-a însuşit peste 100 de volume de literatură din Dinastia Tang (618-907) şi peste 500 de tablouri şi caligrafii din Dinastiile Tang, Sung (1127-1279), Iuan, Ming (1368-1644).

1 Oraş în provincia Geţiang.

Avînd aceste obiecte, şi-a deschis un magazin şi a început un comerţ înfloritor, ducîndu-i-se vestea de specialist în autentificarea antichităţilor. Mai tîrziu a trecut la contrafacerea parafelor autorilor vechi, pe care le aplica pe lucrări noi alături de propria parafă pe care scria "autentificat de Luo Geniu" şi le vindea drept antichităţi. De multe ori, sub pretextul că era foarte ocupat, reţinea obiectele valoroase aduse spre autentificare şi făcea copii după ele pe care apoi le vindea drept originale, în schimbul unor onorarii substanţiale. El l-a plagiat în mod grosolan pe asociatul său Uang Cuouei. Cînd acesta s-a sinucis, probabil nemaiputînd suporta cruzimea lui Luo Geniu, s-a folosit şi de această ocazie. A falsificat un bilet lăsat de Uang, propagînd mitul că acesta s-a sinucis din loialitate faţă de Dinastia Thing. Astfel Luo s-a apropiat de mine folosindu-se de moartea colegului său.

Abia după moartea lui Luo Geniu am aflat adevărul. Citind aşa-zisa scrisoare lăsată de Uang Cuouei, am constatat că nu era scrisul lui şi că aceasta era în întregime contrafăcută.

Deşi o lungă perioadă de timp n-am putut să mă clarific în privinţa lui Luo Geniu, lui nu i-au reuşit niciodată calculele politice pe care le făcuse în legătură cu persoana mea. Înainte de a fi înfrînt complet de Geng Siaosü, Cen Paoşen şi alţii l-au făcut să renunţe la aroganţa sa. În confruntările lor repetate, eu am şovăit, neadoptînd o poziţie categorică.

Primul lucru de la care a început cearta între Luo Geniu şi Geng Siaosü a fost problema plecării mele în străinătate. După plecarea mea în concesiunea japoneză de la Thienţin, atacurile opiniei publice s-au înteţit. La Thienţin a apărut "Alianţa antimonarhică" îndreptată special împotriva mea. Luo Geniu şi gruparea lui au folosit acest prilej pentru a-mi demonstra că atît în interesul securităţii mele, cît şi al restauraţiei, nu exista altă cale decît plecarea în străinătate. Opinia lor era susţinută de toţi foştii demnitari Thing.

Un veteran din Cuantung mi-a trimis un memoriu în care mă sfătuia să călătoresc prin Europa şi America, apoi să mă stabilesc în Japonia şi să aştept un moment prielnic. Gruparea condusă de Cen Paoşen a considerat că aceste idei sînt nesăbuite. Pe de-o parte ei se gîndeau că atîta

timp cît Feng Iusiang nu se va consolida, pericolul nu va fi prea mare, pe de alta se temeau că Japonia nu mă va primi. Dacă nu mă voi putea stabili în Japonia, iar în ţară nu voi putea fi suportat, cu atît mai puţin putea fi vorba ca Tuan Cijui, Giang Ţuolin şi cei de teapa lor să-mi permită să mă întorc în Oraşul Interzis, să duc viaţa pe care o duceam înainte. N-am manifestat interes faţă de punctele de vedere ale lui Cen Paoşen şi celorlalţi, însă avertismentele lor mi-au trezit bănuieli faţă de sugestiile lui Luo Geniu.

În anul 1926, situaţia politică a luat cursul sperat de Cen Paoşen şi gruparea lui. Giang Ţuolin s-a unit cu U Pheifu; între Giang şi Feng a izbucnit un conflict; armata lui Feng Iusiang a fost atacată de fracţiunea Fengtien. Feng Iusiang şi-a retras armata de la Thienţin, iar cea de la Peiţing a fost încercuită. Cînd Feng Iusiang a constatat că există o coaliţie între Tuan Cijui şi Giang Ţuolin, Tuan Cijui a fugit. După aceasta, poziţia lui Feng Iusiang la Peiţing nu mai era sigură şi s-a retras la Nanchou. Generalul Giang Ţungceang (clica Fengtien) a intrat în Peiţing. În luna iulie, cei doi "mareşali" - Giang Ţuolin şi U Pheifu - s-au întîlnit la Peiţing, ceea ce a dus la activizarea şi creşterea optimismului grupării care se pronunţa pentru întoarcerea mea la palat. În această situaţie, Cen Paoşen a plecat la Peiţing să se întîlnească cu unele cunoştinţe şi cu noul prim-ministru, în timp ce Cang Iouuei, care se afla în străinătate, a trimis telegrame lui Giang Ţuolin, U Pheifu, Giang Ţunceang şi altora, cerîndu-le să revină la Tratamentul privilegiat. Cang Iouuei i-a scris o scrisoare lungă lui U Pheifu în care enumera "realizările şi virtuţile" Dinastiei Ţhing şi-l implora pe acesta să folosească un prilej şi să facă restauraţia.

În realitate, militariştii Peiiang îşi trăiau ultimele zile. Militariştii din Nord începuseră să colaboreze între ei; Giang Ţuolin fusese numit comandantul suprem al "Armatei de pacificare"; în 1924 s-a realizat prima colaborare dintre Cuomintang şi Partidul Comunist; în 1925 armata naţională revoluţionară a început expediţia împotriva Nordului şi în 1926 această armată a repurtat însemnate victorii împotriva lui U Pheifu şi Giang Ţuolin. Cum s-ar mai fi putut gîndi cineva în aceste condiţii la Tratamentul privilegiat? Activitatea lui Cen Paoşen n-a dat roade, iar U Pheifu i-a trimis o scrisoare lui Cang Iouuei în care-i spunea:

"Loialitatea de care dai dovadă este mai tare decît piatra şi metalul, dar dacă tonul este prea ridicat, nimeni nu se va bucura de melodie". După un an, Cang Iouuei a murit, dezamăgit, la Cintao.

Speranţele de a mă întoarce în Palat s-au spulberat; gruparea lui Cen Paoşen ajunsese la disperare; Luo Geniu s-a ridicat iarăşi. În martie 1926, cînd eram foarte îngrijorat de apropierea trupelor expediţionare împotriva Nordului, Pu Uei a trimis un mesager de la Luşun[1] cu un memoriu pentru mine şi o scrisoare pentru Luo Geniu în care-mi comunica că se afla în relaţii bune cu autorităţile japoneze şi-şi exprima dorinţa să merg să locuiesc la Luşun, astfel încît "în primul rînd să fiţi în afara pericolului şi în al doilea rînd să puteţi face planuri de plecare în străinătate... Înainte de a călători în străinătate trebuie să aveţi o locuinţă stabilă". Auzisem atîtea discuţii pe seama lui Luo Geniu încît îmi venea greu să mai cred în el, în schimb aveam o foarte bună impresie despre Pu Uei. La scurt timp după ce ajunsesem la Thienţin, el a venit de la Luşun să-mi prezinte respectul său, cu care prilej a rostit o frază care m-a impresionat puternic: "Atîta timp cît eu, Pu Uei, voi fi în viaţă, Dinastia Thing nu va pieri". Am fost mişcat de sfaturile date prin scrisoarea lui Luo Geniu, sugerîndu-mi să mă duc la Luşun. Suspiciunile mele faţă de Luo Geniu au slăbit.

Cînd armatele Expediţiei împotriva Nordului au ocupat Uceangul în 1926 şi întregul front al militariştilor din Nord se clătina, Luo Geniu mi-a spus că armata revoluţionară era ca "un torent furios" ori ca un "animal sălbatic", care "ucide şi incendiază" şi dacă voi cădea în mîinile lor nu mai exista nici o speranţă. Afirmaţiile lui m-au făcut să mă decid să plec la Talien, dar la sfatul lui Cen Paoşen mi-am schimbat hotărîrea. El obţinuse informaţii de la Legaţia Japonei că situaţia nu era atît de proastă pe cît părea. La scurt timp, ne-au parvenit ştiri despre "curăţirea din rîndurile partidului Cuomintang".

Ciang Caişec îi extermina în masă pe comunişti, crucişătoarele engleze bombardau Nanţingul, trupele

1 Oraş în Nord-Estul Chinei, care se afla sub ocupaţia japoneză.

japoneze intraseră în Șantung să oprească înaintarea spre nord a armatei din Sud. Toate acestea m-au făcut să am încredere în gruparea lui Cen Paoșen și mi-au dat siguranța că situația nu era atît de periculoasă cum susținea gruparea lui Luo Geniu. Ciang Caișec se temea de străini întocmai ca și Iuan Șîchai, Tuan Cijui, Giang Țuolin. Eu, locuind într-o concesiune străină, nu mă aflam oare tot atît de în siguranță ca și înainte?

Scopurile finale ale celor care se pronunțau pentru "întoarcerea mea în palat" sau "plecarea în străinătate" nu erau contradictorii. Amîndouă grupările doreau restaurația. După ce am văzut că visul de a mă întoarce în palat nu putea fi realizat, gruparea lui Cen Paoșen a revenit la vechea temă, sfătuindu-mă să stau liniștit și să aștept o ocazie potrivită. În privința "alianței cu Japonia", nu se opuneau cu adevărat grupării lui Luo Geniu. Cen Paoșen însuși ajunsese la concluzia că nu exista o altă alternativă în ce privește plecarea în străinătate. Toți fiind de acord, nu mai rămăsese de rezolvat decît problema alegerii persoanelor care să mă însoțească.

Îmi amintesc că numai cîțiva veterani Țhing se mai opuneau cu încăpățînare plecării mele. Unul dintre aceștia a spus că "Japonia este interesată numai de profit și este incapabilă să se devoteze cauzei restaurației". Ei considerau că problema restaurației trebuia lăsată numai în seama veteranilor Țhing și voiau să-l excludă pe Luo Geniu dintre ei.

Neînțelegerile dintre cele două grupări nu erau legate de anumite puncte de vedere sau metode, ci era vorba de lupta dintre persoane individuale. În afară de discuțiile deschise, ei duceau o luptă ascunsă în ce privește cîștigarea persoanei mele. În această prinvință Luo Geniu, cu toate eforturile depuse, a pierdut.

Într-o zi, după ce a primit permisiunea de a intra la împărat, Luo s-a prezentat în mica cameră pentru audiențe, aducînd un pachet lung învelit întro cîrpă și mi-a spus:

"Supusul Maiestății Voastre merită să moară de zece mii de ori pentru că a îndrăznit să deranjeze în felul acesta inima celestă a Maiestății Voastre. Dacă ar trebui să ascund greșelile unui om din motive de prietenie, aș fi lipsit de loialitate și dreptate".

"Ce tot spui?" am întrebat privindu-l perplex cum deschide încet pachetul, cu aceleaşi gesturi ca şi eunucii cînd se spălau pe faţă şi-şi pieptănau părul, dînd la iveală două tablouri caligrafiate, strînse sul. Înainte de a le desfăşura în întregime, le-am recunoscut ca fiind tablourile oferite de mine lui Cen Paoşen.

"Supusul Maiestăţii Voastre a găsit în piaţă aceste tablouri caligrafiate cu pensula imperială. Este un mare noroc că am putut să le aduc înapoi".

Pe vremea aceea încă nu ştiam că cei de teapa lui Luo Geniu se dedau la metoda josnică de a cumpăra slugile rivalilor lor şi am crezut cu adevărat că Cen Paoşen era atît de lipsit de respect încît a fost în stare să vîndă în piaţă cadoul oferit de împărat. Am fost atît de supărat că n-am ştiut ce să spun şi i-am făcut imediat semn să se retragă.

Cen Paoşen plecase la Peiţing şi cînd prietenul lui, Hu Ţeiuan, a auzit despre această treabă a susţinut că Cen Paoşen n-ar fi putut să facă un asemenea lucru. El n-a crezut nici că vreun servitor de-al lui Cen Paoşen ar fi avut îndrăzneala să vîndă la piaţă caligrafiile împăratului. Mai degrabă era de crezut că ele fuseseră furate spre a fi vîndute unei persoane particulare. Dacă nu fuseseră vîndute la piaţă, atunci cui fuseseră vîndute? Cum de ajunseseră în mîinile lui Luo Geniu? La aceste întrebări Hu Ţeiuan nu a putut să-mi răspundă. La insistenţele mele, el mi-a spus numai o poveste despre un ministru al unui strămoş de-al meu imperial, care nu a putut să-i vorbească prea deschis împăratului despre pericolul de a face o călătorie atîta timp cît era bolnav şi înalţii lui demnitari nu prezentau încredere. Ministrul n-a făcut decît să-l sfătuiască pe împărat să nu plece fără să-i spună care sînt motivele. Împăratul murind în timpul călătoriei, s-a dovedit că sfatul ministrului fusese bun... Ajungînd cu povestitul aici, Hu Ţeiuan s-a oprit. Eu l-am întrebat îngrijorat:

"Ce vrei să spui? Ce legătură are asta cu Cen Paoşen?"

"La Cen Paoşen s-a referit supusul Maiestăţii Voastre. Ca şi ministrul acela, el are ceva de spus, dar nu foloseşte prea multe cuvinte".

Mi-am pierdut răbdarea şi i-am spus:

"Te ştiu un om deschis. Nu-mi mai vorbi pe ocolite. Spune direct".

"Cen Paoşen este o persoană loială iar Maiestatea Voastră este destul de inteligent pentru a înţelege sensul istoriei povestite".

"De-ajuns", am spus, "cunosc ce fel de om este Cen Paoşen".

Deşi n-am înţeles miezul acestei poveşti, am fost bucuros să-l aud pe Hu Ţeiuan vorbind atît de frumos despre Cen Paoşen. Impresia neplăcută cu privire la treaba cu cele două tablouri a fost anihilată.

După o serie de înfrîngeri, la sfîrşitul anului 1928 Luo Geniu s-a mutat la Luşun, continuîndu-şi cariera.

Dar hai să trecem la alt subiect decît cearta dintre veteranii Thing. Să discutăm mai întîi despre cauza pentru care am rămas la Thienţin şi n-am mai plecat în străinătate, despre speranţa pe care mi-o pusesem în militarişti.

2. Relaţiile mele cu comandanţii fracţiunii Fengtien

Din jurnalul meu se poate vedea că începînd din 1926 pînă în 1928 Giang Ţunceang şi alţi comandanţi ai fracţiunii Fengtien erau deseori oaspeţi la Giang Iuan. În afară de ei, mă mai întîlneam şi cu Giang Sueliang, Sü Iuanciun, Li Ţinglin. Primul pe care l-am întîlnit a fost Li Ţinglin. Cînd am ajuns la Thienţin, oraşul tocmai fusese ocupat de armata Fengtien care-l învinsese pe U Pheifu.

Li Ţinglin m-a vizitat în calitate de autoritate locală, declarînd că-mi asigura protecţia. Cu toate că el, la fel ca orice general din vremea aceea, nu-şi putea exercita puterea în concesiuni.

În cei şapte ani petrecuţi la Thienţin, am avut legături cu toţi militariştii cu care am dorit şi toţi mi-au creat iluzii mai mari sau mai mici: într-o scrisoare, U Pheifu se autodenumea supusul meu, Giang Ţuolin mi-a făcut căthou, Tuan Cijui mi-a cerut audienţă din proprie iniţiativă. Dar eu mi-am pus cele mai mari speranţe în fracţiunea Fengtien cu care am avut cele mai apropiate şi îndelungi legături. Totul a început cînd Giang Ţuolin a făcut căthou.

În anul cînd m-am dus la Thienţin, într-o zi din luna iunie, socrul meu Jung Iuan a venit bucuros la mine să-mi spună că Giang Ţuolin şi-a trimis omul de încredere să-mi aducă 100 de mii de iuani şi un mesaj în care-şi exprima

speranța că ar putea să se întîlnească cu mine în locuința lui. Cum a aflat despre acest lucru, Cen Paoșen s-a opus categoric; el spunea că era imposibil ca un împărat să viziteze un general republican acasă la el, mai ales că acel loc se afla în afara concesiunii. Personal, am considerat că ar fi fost umilitor și periculos și am refuzat. Spre surprinderea mea, în noaptea următoare, Jung Iuan a venit cu mesagerul lui Giang, care mi-a spus că acesta mă așteaptă la locuința lui și că pe teritoriul chinez nu eram în pericol; a precizat că lui Giang îi era imposibil să intre în concesiune și că repeta invitația să merg la întîlnire la locuința lui. În urma insistențelor lui Jung Iuan, care mi-a vorbit despre loialitatea lui Giang Țuolin amintindu-mi de grija recent exprimată de acesta față de mine și de ce auzisem cînd eram încă în Palat, că cei doi Giang (Giang Sün și Giang Țuolin) sînt cu adevărat credincioși Dinastiei Țhing, n-am mai spus nimic la nimeni, m-am urcat în mașină și am plecat.

În acea seară de vară timpurie a fost pentru prima dată cînd m-am aventurat să ies din concesiune. Cînd am ajuns la "Grădina familiei Țao" unde locuia Giang Țuolin, am văzut o gardă de onoare ciudată - soldați înalți îmbrăcați în gri, ce țineau în mîini halebarde antice și puști moderne, aliniați la poarta principală. Mașina a trecut printre ei intrînd în curte.

După ce am coborît din mașină, am fost condus într-o sală puternic luminată, unde m-a întîmpinat un bărbat scund, cu mustață, îmbrăcat în civil; l-am recunoscut imediat pe Giang Țuolin. Am șovăit, neștiind cum să mă adresez, fiind prima dată cînd eram în vizită la o persoană republicană importantă; Jung Iuan nu-mi dăduse nici o indicație. Dar spre surprinderea mea, fără să ezite, el a înaintat către mine, s-a lăsat în genunchi făcîndu-mi căthou și totodată a întrebat: "Cum se simte Maiestatea Voastră?"

"Cum te simți, mareșale?", i-am răspuns și l-am ajutat să se ridice, intrînd împreună în sala de recepții. Eram foarte bucuros și mișcat de gestul lui, punînd astfel capăt stînjenelii determinate de faptul că-mi încălcasem demnitatea venind la el. Ceea ce mi-a plăcut și mai mult a fost să descopăr că acest om foarte important nu uitase trecutul.

Sala de recepţii era mobilată foarte elegant cu mese şi scaune din mahon, canapele în stil european şi un paravan din sticlă. Ne-am aşezat la o masă rotundă şi am început să vorbim, în timp ce Giang Ţuolin aprindea ţigară de la ţigară. Primele lui fraze au fost de condamnare a lui Feng Iusiang care mă obligase să părăsesc Oraşul Interzis în scopul de a-şi însuşi avuţiile din palat. El însă acorda o mare importanţă păstrării culturii antice chineze. Din acest motiv, nu numai că protejează foarte bine Palatul din Fengtien, dar intenţionează să aducă de la Peiţing pentru a fi păstrată aici colecţia completă de cărţi din cele patru depozite.[1] Pe un ton de reproş mi-a spus că nu trebuia să mă retrag la Legaţia Japoniei cînd au intrat trupele lui în Peiţing, el avînd forţe suficiente ca să mă protejeze. M-a întrebat despre viaţa mea de cînd plecasem din Palat şi dacă-mi lipseşte ceva.

I-am spus că eram la curent cu preocupările lui faţă de mine, dar că atunci în Peiţing mai erau încă oamenii lui Feng Iusiang şi am fost obligat să mă retrag la Legaţia Japoniei. Mai departe i-am spus că ştiam de mult cît de bine sînt protejate Palatul Imperial şi mausoleul din Fengtien şi că-i înţelegeam sentimentele.

"Dacă Maiestatea Voastră doreşte să vină la Fengtien şi să se stabilească acolo, aş putea foarte uşor să aranjez acest lucru."

"Mareşale Giang, eşti foarte amabil."

Însă el a schimbat subiectul interesîndu-se în continuare de viaţa mea cotidiană. "În viitor, dacă Maiestăţii Voastre îi lipseşte ceva, să-mi scrie."

Dar ce-mi lipsea mie? Îmi lipsea tronul imperial, dar n-am putut să aduc vorba despre acest lucru în seara aceea.

În timpul conversaţiei noastre, nimeni n-a fost de faţă.

După un timp a intrat un ofiţer tînăr care a spus: "Şeful Marelui Stat Major vrea să vă vadă." Giang Ţuolin a făcut semn cu mîna şi a spus; "Nu-i nici o grabă, spune-i să aştepte." M-am ridicat în grabă zicînd: "Mareşale, eşti foarte ocupat. Eu mă retrag." La care el a răspuns: "Nu vă grăbiţi, nu vă grăbiţi." Mi s-a părut că întrezăresc faţa unei femei în spatele paravanului (după aceea am aflat că era cea de-a cincea

1 Imensă colecţie de cărţi, scrise la ordinul împăratului Cien Long.

soţie a lui Giang Ţuolin). Părînd foarte ocupat, mi-am luat rămas-bun încă o dată, iar el nu m-a mai reţinut.

De cîte ori părăseam locuinţa, eram însoţit de unul din poliţiştii japonezi în haine civile, care stătea la Giang Iuan. Nici în seara aceea n-a fost altfel. Nu ştiu dacă Gian Ţuolin a observat sau nu un japonez în civil stînd lîngă maşina mea, dar cînd m-a condus a zis cu voce tare:

"Dacă dracii de japonezi[1] te insultă, să-mi spui şi vor avea de-a face cu mine."

Maşina a trecut iarăşi pe lîngă garda aceea de onoare ciudată şi eu m-am întors în concesiune. A doua zi, consulul general japonez m-a avertizat;

"Dacă Maiestatea Voastră mai face vreo vizită secretă pe teritoriul chinez, guvernul japonez nu va mai putea să-i asigure securitatea."

Cu toată afirmaţia lui Giang Ţuolin că-i va pune la punct pe japonezi, cu tot avertismentul consulului, legăturile lui Giang Ţuolin cu japonezii erau cunoscute, precum şi faptul că fără muniţia dată de Japonia Giang n-ar fi putut să aibă o armată atît de mare. De aceea, speranţele renăscute în inima mea în urma vizitei făcute nu au putut fi înăbuşite de acel avertisment şi nici de obiecţiile grupării conduse de Cen Paoşen.

Speranţele mele de restauraţie au fost stimulate de evoluţia ulterioară a evenimentelor, de poziţia exprimată de guvernul Tanaka, venit la putere în 1927, renumit prin "Memoriul Tanaka".[2] "Memoriul Tanaka" a fost publicat

---

1 Referire injurioasă la adresa străinilor.

2 Memoriul Tanaka a fost un document secret adresat de Tanaka împăratului, în care se arăta: "Dacă dorim să supunem China, trebuie să supunem mai întîi Manciuria şi Mongolia; dacă vom putea supune China, toate celelalte ţări ale Asiei precum şi ale Oceaniei ne vor aparţine, vor capitula în faţa noastră... Cînd vom putea controla toate resursele Chinei, vom putea supune India, insulele din Oceania, Asia Mică, ajungînd pînă în Europa". Se mai arăta că primul pas era supunerea Taiwanului, al doilea supunerea Coreei."Dacă nu vom putea realiza aceasta, nu vom putea să facem al treilea pas, care ar însemna lichidarea Manciuriei şi Mongoliei precum şi supunerea întregului teritoriu al Chinei."

de-abia în 1929, însă conţinutul lui a fost dezvăluit încă din 1927.

În continuare voi reda modul în care verdictul[1] Tribunalului Militar Internaţional din Extremul Orient a prezentat situaţia de atunci:

"Politica activă promovată de guvernul Tanaka se baza pe colaborarea cu autorităţile manciuriene, în special cu Giang Ţuolin, conducătorul administrativ al provinciei Jăhă şi Manciuriei - comandantul suprem al armatelor din Nord-Estul Chinei, în scopul extinderii şi dezvoltării intereselor speciale pe care partea japoneză considera că le-a obţinut în Manciuria. Premierul Tanaka a declarat că Japonia respectă suveranitatea Chinei asupra Manciuriei şi că doreşte ca în măsura posibilităţilor să aplice faţă de China "politica porţilor deschise", însă Japonia este pe deplin hotărîtă să nu permită tulburarea liniştii acelei zone şi atingerea marilor interese ale Japoniei. Cabinetul Tanaka a subliniat că este absolut necesar ca Manciuria să fie privită complet altfel decît celelalte zone ale Chinei şi a declarat că dacă tulburările din celelalte zone ale Chinei se vor extinde şi asupra Manciuriei şi Mongoliei, Japonia îşi va apăra prin forţă armată interesele sale în aceste regiuni.

Giang Ţuolin, care-mi făcuse căthou, după ce a obţinut sprijinul guvernului Tanaka, a devenit şeful tuturor militariştilor din Nordul Chinei şi comandant suprem al Armatei de Pacificare, apoi mareşal al guvernului militar. Cînd armata lui Ciang Caişec a început înaintarea spre Nord, trupele japoneze care "apărau interesele legitime ale Japoniei pe teritoriile manciurian şi mongol" în Nord-Estul Chinei şi în Mongolia Interioară au ajuns pînă la Ţinan, care se află la sute de kilometri de Manciuria şi Mongolia, unde au provocat cutremurătorul "masacru de la Ţinan". Totodată, comandantul japonez Okamura a emis o ordonanţă în care-l avertiza pe Ciang Çaişec. Un ofiţer de la garnizoana japoneză din Thienţin, pentru a-şi arăta grija ce mi-o purta, mi-a oferit o copie a avertismentului. Dornic de a obţine favorurile imperialiştilor, Ciang Caişec, care de mult masacrase comunişti, muncitori, studenţi, la primi-

1 Acest verdict a fost publicat în 1948.

rea avertismentului s-a retras cuminte din Ținan și a dat ordin să fie interzisă orice activitate împotriva Japoniei.

Tot atunci, relațiile mele cu militariștii Fengtien sau intensificat, devenind publice în urma întrevederii cu Giang Țuolin. Șeful administrației tatălui meu, Giang Uengi, care avea mulți frați de cruce în rîndurile comandanților fracțiunii Fengtien, a fost una din persoanele care mi-au prezentat pe generalii fracțiunii Fengtien. Cînd aceștia au venit la Giang Iuan n-a fost nevoie să respecte eticheta din Orașul Interzis: nu au făcut căthou și nici n-a trebuit să le confer dreptul de a călări sau de a fi purtați în lectică. Mi-au făcut numai cîteva plecăciuni, ori ne-am strîns mîinile, după care ne-am așezat. Iar în scrisorile pe care le-am trimis nu am folosit stilul imperial. Gradul de apropiere dintre mine și oricare general Fengtien era hotărît de atitudinea acestuia față de restaurație. La început, cele mai mari speranțe le-am pus în Pi Șuteng, care era mult mai entuziasmat cu privire la viitorul meu. El era unul din ofițerii lui Giang Țunceang, comandantul flotei din Marea Pohai. Îmi pusesem toate speranțele în el și am suferit cînd am aflat vestea că a fost împușcat. După moartea lui, mi-am pus speranțele în Giang Țunceang, originar din provincia Șantung. Cînd l-am întîlnit la Thiențin, avea peste 40 de ani. La prima vedere părea un om robust cu față lividă și buhăită; dacă te uitai cu atenție, descopereai că acestea sînt semnele fumătorului de opiu. La vîrsta de 15-16 ani vagabondase prin Ingcou, unde își petrecea timpul împreună cu hoții, vagabonzii și jucătorii de cărți. În Cuantung[1] fusese șef de bandă, după care ajunsese în portul rusesc Vladivostok, devenind detectiv particular al Camerei Chineze de Comerț. Împrăștiind bani cu generozitate în dreapta și-n stînga, stabilise relații strînse cu poliția țaristă civilă și militară, devenise o figură a lumii interlope din Vladivostoc: șeful vagabonzilor, al bordelurilor, caselor de joc și caselor de fumat opiu. După răscoala din 1911 din Uccan, revoluționarii din Sud au trimis un emisar la frontiera chino-rusă să-l convingă pe șeful banditilor de aici, Liu Tanți, să treacă împreună cu oame-

1 Zonă situată la Nord-Est de Zidul cel Lung.

nii lui de partea revoluţiei. Discuţiile s-au încheiat cu succes, iar armata lui Liu s-a transformat într-un regiment de cavalerie sub comanda lui. Giang a fost intermediar la această afacere. După ce a venit la Şanghai nu ştiu ce sfori a tras că a ajuns comandant al armatei revoluţionare iar Liu Tanţî comandant de batalion, subordonatul lui. La izbucnirea celei de a "doua revoluţii"[1] el a trecut de partea contrarevoluţiei, obţinînd admiraţia militaristului Feng Cuogiang prin masacrele întreprinse împotriva revoluţionarilor. El a fost numit şeful batalionului de gardă al lui Feng Cuogiang, iar mai tîrziu s-a ridicat la rangul de comandant al diviziei a II-a.

La puţin timp după înfrîngerea din Ţiangsu şi Anhui, a trecut de partea lui Giang Ţuolin, conducînd o brigadă. Începînd de atunci, o dată cu victoriile armatei Feng, a urcat treaptă cu treaptă, de la comandant de divizie la comandant de armată, de la comisar pentru treburile militare în Şantung şi comandant al misiunii de exterminare a banditilor din Ţiangsu, Anhui şi Şantung la comandant al armatei combinate Cili în Şantung, poziţie egală cu a unui împărat. Din cauza provenienţei sale din rîndurile vagabonzilor, presa din Nord l-a poreclit "Generalul carne de cîine",[2] iar mai apoi, întrucît fugea în urma fiecărei înfrîngeri, a mai fost poreclit "Generalul cu picioare lungi".

În 2 aprilie 1928 armata lui Giang Ţungceang a fost înfrîntă la Fluviul Luan[3] de către armata lui Ciang Caişec şi Giang Sueliang, fiul lui Giang Ţuolin, iar el s-a refugiat la Liuta.[4]

Cu prilejul sărbătorii Cinmin[5], în 1932, sub pretextul curăţirii mormintelor familiei, s-a întors în Şantung unde a încercat să instige la o răscoală a armatelor locale, de care să se folosească pentru a-şi reface dominaţia asupra

1 În 1913 a avut loc cea de "a doua revoluţie", care urmărea restaurarea lui Iuan Şîchai.

2 Mînca carne de cîine.

3 Fluviul Luan se află în provincia Hăbei.

4 Municipiu format din oraşele Luşun şi Talien.

5 Sărbătoarea îngrijirii mormintelor; are loc de regulă la începutul lunii aprilie.

acestei provincii. În 3 septembrie 1932, a fost asasinat în gara din Ţinan, acţiune organizată de guvernatorul provinciei Şantung. Am auzit că a fost atît de duşmănit încît nu s-a găsit nimeni să-l înmormînteze; trupul i-a zăcut pe stradă şi nimeni n-a vrut să-l ridice; nici un negustor n-a vrut să vîndă sicriu pentru el. În ultimă instanţă, a fost înmormîntat din dispoziţia autorităţilor care-l asasinaseră. Acest monstru detestat de toată lumea a fost omul pe care l-am avut ca oaspete la Giang Iuan şi-n care-mi pusesem cele mai mari speranţe.

Cînd locuiam în Palatul de Nord din Peiţing, Ciang Ţunceang a venit deghizat să mă vadă şi să-şi exprime grija faţă de mine. După ce m-am mutat la Thienţin, el venea să mă vadă de cîte ori se afla în oraş. Vizitele lui aveau loc totdeauna la miezul nopţii. Ziua dormea şi seara fuma opiu, după care, fiind bine dispus, avea chef de vorbă, dar fără să spună ceva de conţinut.

În 1926 forţele unite ale lui Giang Ţuolin şi U Pheifu au atacat armata lui Feng Iusiang la Nancou, iar după retragerea acestuia, armata lui Giang Ţungceang a fost prima care a ocupat oraşul. Auzind această veste, i-am trimis o scrisoare-edict prin care-l felicitam pentru victoria împotriva "roşiilor" şi pentru salvarea Chinei de "comunism".

N-a trebuit să aştept ziarele pentru a afla de victoria lui Giang Ţunceang, avînd serviciul meu de informaţii. Aveam oameni care se ocupau cu strîngerea de informaţii şi alţii care traduceau din presa străină. Ştirile din ziarele chineze şi străine şi rapoartele despre victoria lui Giang Ţungceang mi-au creat o bucurie fără margini. Speram ca el să obţină o victorie totală spre a putea pune bazele restauraţiei. Dar acest "general carne de cîine" nu se gîndea la acest lucru în momentele de victorie, ci numai după ce devenea "generalul cu picioare lungi".

În 1928 Ciang Caişec, Feng Iusiang, Ie Sişan[1] şi alţii au anunţat că vor coopera şi au întreprins un atac coordonat asupra Nordului Chinei, ocolind trupele japoneze care-l ajutau pe Giang Ţungceang de-a lungul liniei ferate Thienţin-Pucou; au ocupat baza acestuia din Şantung,

[1] Comandant militarist din provincia Şansi.

obligîndu-l să se retragă spre Nord-Est pînă la Şanhaicuan[1]. Giang Ţuolin fusese asasinat de japonezi iar fiul şi succesorul lui, "tînărul mareşal" Giang Sueliang, a refuzat să-i permită lui Giang Ţungceang să părăsească Şanhaicuanul.

Trupele acestuia se aflau într-o situaţie disperată în zona Lutai-Luangiou, fiind atacate din două direcţii; dezastrul era iminent. Tocmai atunci a venit la mine un ofiţer de stat major al lui Giang cu o scrisoare în care se lăuda cu numărul mare de trupe şi piese de artilerie care i-a mai rămas şi pretindea că nu vor fi dificultăţi în recucerirea oraşelor Peiţing şi Thienţin. Mai spunea că în prezent instruieşte o nouă armată care-l costă 2.500.000 de iuani lunar. "Cu umilinţă îmi exprim încrederea în înţelepciunea Voastră în sensul că-mi va acorda un ajutor care să permită umilului Vostru soldat să ştie că are ceva pe care se poate bizui".

Ofiţerul care a adus mesajul a accentuat de cîteva ori că Giang Ţungceang are speranţe în victorie şi aşteaptă numai ajutorul meu. Auzind Cen Paoşen şi Hu Ţeiuan că mă gîndesc să-i trimit bani, m-au convins să renunţ şi, în final, i-am adresat numai un edict de încurajare. La scurt timp după aceasta s-a produs colapsul complet al lui Giang Ţungceang, care a fugit în Japonia. Cu cît era mai departe de mine, cu atît existau mai mulţi oameni care transmiteau între noi scrisori şi mesaje verbale. Scrisorile lui au devenit tot mai pline de expresii de loialitate faţă de Casa Thing şi toate aveau un element comun - cererea de bani.

La sfaturile lui Cen Paoşen şi Hu Ţeiuan, am încetat de a-i mai trimite bani şi nici la scrisori n-am mai răspuns. În acelaşi timp, mă simţeam apropiat de fracţiunea Feng, deşi Giang Ţuolin murise.

Toată lumea ştia că Giang Ţuolin fusese omorît de japonezi. Mai tîrziu am auzit de un raport al colonelului Kawamoto care participase la asasinat, raport în legătură cu moartea lui Giang Ţuolin. El spunea că personal a dat indicaţii Armatei japoneze Cuantung să organizeze asasina-

1 Capătul dinspre Est al Zidului cel Lung.

rea. "Am îngropat 30 de saci cu explozibil la locul de întîlnire și am instalat echipamentul electronic în turnul de observație situat la 500 m depărtare, de unde trebuia să declanșăm dispozitivul" - arăta el. "La 4 iunie 1928, ora 5,30, a intrat în gară trenul blindat în care era Giang Țuolin. S-a apăsat pe buton și trenul a sărit în aer". Pentru a acoperi adevărul, Armata Cuantung a trimis soldați și muncitori să repare șinele și au fost uciși doi chinezi ale căror cadavre le-au pus pe locul asasinatului. "Le-am ticsit buzunarele cu scrisori și documente false provenind de la Armata Cuantung. De asemenea, am arestat zece locuitori nevinovați spunînd că toată treaba a fost plănuită de armata împotriva Nordului". "I-am ținut sub un control sever pe toți militariștii pro-japonezi" - a spus Kawamoto. "Cînd era nevoie de ei, îi ajutam, cînd nu erau de nici un folos găseam o cale să-i eliminăm".

După aceea am auzit că Giang Țuolin a fost asasinat deoarece nu mai asculta de ordinele japonezilor. Această comportare a lui era determinată de influența fiului său, "Tînărul Mareșal", care dorea s-o rupă cu Japonia și să se apropie de America. Din această cauză, japonezii l-au declarat "ingrat și neprietenos". Destinul lui m-a impresionat. Unii dintre veteranii Țhing au văzut în aceasta un avertisment la adresa mea și mi-au atras atenția să am grijă, dar nu i-am luat în seamă. Consideram că între mine și Giang Țuolin nu putea fi asemănare. Giang Țuolin fusese un militar și ca el mai erau atîția. Eu, însă, eram împărat și nu mai exista un al doilea în China.

Pe vremea aceea, oamenii din preajma mea vehiculau următorul punct de vedere: "populația de la Nord-Est de Zidul cel Mare ura din adîncul inimii baionetele japonezilor, iar aceștia se străduiau să interzică cooperarea dintre Giang Sueliang și Cuomintang. Japonezii sînt suficient de puternici pentru a lua pe calea forței Nord-Estul Chinei, însă dacă ar fi făcut acest lucru, nu ar mai fi fost capabili s-o administreze singuri; fără prezența Maiestății Sale pe tron, nu vor putea realiza nimic".

3. Semionov şi "Micul Giu Căliang"[1]

Nu-mi mai amintesc cîţi bani am cheltuit sau cîte bijuterii şi jaduri am dăruit spre a-i cumpăra şi a-i atrage de partea mea pe militari; ştiu numai că rusul alb, Semionov, a obţinut cel mai mult.

Semionov era un general ţarist care, fiind înfrînt de Armata Roşie, se retrăsese cu resturile trupelor sale în Extremul Orient, la frontiera chineză în zonele Mongoliei şi Manciuriei. Aici se deda la jafuri, incendieri, siluiri etc. A încercat o dată să pătrundă pe teritoriul R.P. Mongole şi, fiind respins, a intenţionat să-şi stabilească o bază la frontiera chino-mongolă. A fost însă alungat de armata chineză locală. În 1927 din armata lui nu mai rămăsese decît un grup de bandiţi. Pe atunci Semionov activa intens la Peiţing, Thienţin, Şanghai, Luşun, Hong Kong, Japonia şi alte locuri, căutînd susţinători din rîndurile militariştilor şi politicienilor străini. Înţelegînd că nu există piaţă pentru ce vrea el să vîndă, a devenit un escroc pur şi simplu. După cel de-al doilea război mondial a fost capturat de trupele sovietice, iar cînd eu eram prizonier în Uniunea Sovietică am auzit că a fost spînzurat. În cei şapte ani cît am stat la Thienţin am fost în contact permanent cu acest asasin cu mîinile pătate de sîngele chinezilor, sovieticilor şi mongolilor. Am cheltuit sume imense pentru el, mi-am pus speranţe mari în el.

Prima dată mi-au vorbit despre Semionov nobilul mongol Şen Iun şi Luo Geniu, dar, datorită opoziţiei lui Cen Paoşen, nu l-am primit. Mai tîrziu, Luo Geniu l-a prezentat pe acesta lui Geng Siaosü care a văzut în el "un politician străin" ce putea fi folosit.

Geng Siaosü mi l-a lăudat, susţinînd că trebuia împins spre colaborarea cu Giang Ţungceang. Acestea s-au petrecut tocmai cînd eu îmi pusesem cele mai mari speranţe în Giang Ţungceang, de aceea am fost de acord cu propune-

1 Giu Căliang (181-234), om de stat şi comandant de oşti din perioada celor Trei State (220 - 280).

rea făcută. Astfel, în urma intervenţiei directe a lui Geng Siaosü, Giang Ţungceang a primit mercenari străini de la Semionov şi totodată rîndurile armatei albe ruseşti au fost lărgite. După aceea, Giang şi Semionov au semnat "Convenţia militară chino-rusă împotriva Armatei Roşii".

Fiind încurajat de Geng Siaosü, în octombrie 1925 m-am întîlnit cu Semionov, în prezenţa translatorului mongol Tuoputuan (Pao Uen Cing, în chineză). Am fost foarte mulţumit de întrevedere şi l-am crezut cînd a spus "că deşi vor întîmpina greutăţi, va fi realizată neapărat această operă măreaţă de opoziţie faţă de comunism şi de restaurare a monarhiei". "I-am dat 50 de mii de iuani pe loc pentru a-i folosi în această activitate. Mai tîrziu Geng Siaosü, Semionov, Liu Fengci şi alţii s-au fotografiat împreună şi s-au legat fraţi de cruce, dovedind în felul acesta loialitatea faţă de Casa Ţhing.

După înfrîngerea intervenţiei celor 14 state, pe arena mondială se ridicase un alt val împotriva Uniunii Sovietice şi comunismului. Îmi amintesc că Geng Siaosü şi Semionov mi-au spus că Anglia, America şi Japonia hotărîseră să folosească armata lui Semionov drept trupe de şoc împotriva Uniunii Sovietice şi că-l vor sprijini din punct de vedere material şi financiar. "Casa ţaristă rusă", de asemenea, îşi pusese mari speranţe în Semionov. Reprezentanţi ai casei imperiale ruse au avut contacte cu Geng Siaosü, dar nu-mi mai amintesc detaliile. Ceea ce-mi mai amintesc este faptul că Semionov şi Tuoputuan aveau un plan care mă implica direct: ei urmau să folosească trupele existente în Mongolia şi Manciuria ca să cucerească acest teritoriu şi să înfiinţeze aici o bază "anticomunistă" sub dominaţia mea. Pentru a susţine activitatea lui Semionov, am deschis un cont în bancă; banii puteau fi ridicaţi de Geng Siaosü şi puşi la dispoziţia lui Semionov ori de cîte ori avea nevoie. Primul depozit a fost de circa 10 mii de iuani.

Odată, Semionov a afirmat că în realitate nu are nevoie de aceşti bani din partea mea, deoarece va primi de la emigranţii ruşi albi o contribuţie de 180 de milioane de ruble (apoi mi-a spus de 300 de milioane), după care urma să primească un sprijin financiar substanţial din partea SUA, Angliei şi Japoniei. Însă, deoarece aceşti bani nu erau încă în mîinile lui, va folosi o mică parte din contribuţia mea.

Apoi, a recurs de nenumărate ori la ea, motivînd că "banii nu au ajuns încă în mîinile lui", cerîndu-i lui Geng Siaosü sume din ce în ce mai mari. Şi de fiecare dată spunea că va folosi banii pentru un proiect de acţiune uluitoare. Îmi amintesc că odată mi-a spus că comandantul militar japonez de la Thienţin a aranjat cu Giang Ţuolin ca el să se ducă la Fengtien să discute un mare plan, dar, din păcate, întîlnirea nu va putea avea loc, el neavînd bani de drum. Altă dată, mi-a spus că consulul sovietic de la Şanghai, la ordinul superiorilor săi, l-a întîlnit şi l-a informat că, în vederea realizării unui compromis, guvernul sovietic era dispus să-i acorde un anumit teritoriu în Extremul Orient, pe care să şi-l constituie într-o zonă autonomă. Mi-a cerut bani pentru a se deplasa la Tokyo să studieze această afacere. N-am cum să mai calculez sumele de bani date lui Semionov; îmi amintesc numai că i-am dat 800 de iuani cu trei luni înainte de "incidentul din 18 septembrie"[1]. Între mine şi Semionov apăruseră foarte mulţi intermediari. Unul dintre aceştia a fost Uang Şî, care pretindea că se bucură de încrederea lui Semionov şi, în acelaşi timp, întreţine cele mai apropiate relaţii cu persoane importante japoneze şi militariştii chinezi. Am auzit de foarte multe ori din gura lui frazele: "Aceasta este etapa cea mai critică"; "Aceasta este ultima şansă"; "Acum este momentul decisiv cînd se poate stabili cursul următorilor zece mii de ani, nu trebuie scăpată ocazia; nu ne vom mai întîlni cu ea" etc. Aceste afirmaţii ale lui îmi mergeau la inimă.

Era, de asemenea, capabil să-mi trimită memorii pline de declaraţii impetuoase, cum ar fi: "Japonia a hotărît să înroleze 8.000 de coreeni şi 10 mii de ruşi albi sub comanda lui Semionov, care să-i echipeze cu tot ce este necesar. Anglia intenţionează să rupă relaţiile cu Rusia Sovietică şi-i va da 80 de milioane de iuani, ce vor fi depozitaţi la băncile din Hong Kong, pe care-i va putea ridica imediat după confirmare; Franţa şi Anglia simpatizează cu cauza şi doresc să-şi aducă contribuţia, America doreşte să acorde pentru început suma de 5 milioane de iuani şi va acorda în continuare asistenţă pentru organizarea unei ar-

1 Atacarea Nord-Estului Chinei de către Japonia.

mate internaţionale de voluntari anticomunistă în Manciuria şi Mongolia, sub comanda lui Semionov, armată care va contribui la distrugerea Rusiei Sovietice".

Geng Siaosü, nefiind la Giang Iuan cînd Uang Şî a cerut să vină personal la mine să discute acest plan nebunesc, Cen Paoşen şi Hu Ţeiuan s-au opus, încît el n-a putut să treacă niciodată de poarta principală.

Uang Şî a întîmpinat cel mai puternic atac din partea lui Hu Ţeiuan. La sfîrşitul Dinastiei Thing, Hu Ţeiuan era academician Hanlin, apoi, pe vremea restauraţiei pusă la cale de Giang Sün, a făcut parte din guvern. După plecarea mea la Thienţin şi stabilirea la Giang Iuan, el a primit misiunea să răspundă de audienţe şi să cerceteze memoriile ce-mi erau adresate, aşa că totul trebuia să treacă mai întîi prin filtrul lui. I-am dat această misiune deoarece îmi inspira încredere şi-l consideram un om "onest". În realitate el răspundea de biroul imperial din Thienţin. Se opunea cel mai mult contactelor mele cu Gen Siaosü şi Luo Gengiu. După ce a citit memoriile lui Uang Şî, mi-a înaintat o analiză a contradicţiilor cuprinse în ele, arătînd că sînt o înşelătorie crasă. Am acceptat sfatul lui Cen Paoşen şi am decis să nu mai am nici un fel de contacte cu Uang Şî ori cu reprezentanţii lui Semionov.

Dar după ce s-a întors Geng Siaosü la Thienţin, m-a convins şi am început iarăşi să plătesc sume tot mai mari pentru "politicieni străini". Îmi amintesc că Gen Siaosü mi-a mai prezentat un austriac şi un englez. Austriacul era un fost nobil care lucra în concesiunea austriacă din Thienţin. El se lăuda că este un om important în Europa, unde poate să desfăşoare activitatea pentru obţinerea sprijinului în vederea restauraţiei.

L-am trimis în Europa, în calitate de consilier personal, şi i-am dat salariul pe o jumătate de an în avans - 1.800 de iuani. Englezul Ross era ziarist şi susţinea că pentru restauraţie era nevoie de un ziar. I-am dat 20 de mii de iuani pentru înfiinţarea ziarului, iar pentru el 3.000 de iuani. Ziarul a apărut, dar după cîteva zile şi-a încetat activitatea.

Cu toate strădaniile lui Hu Ţeiuan de a pune stavilă, foarte multe persoane foloseau drept "bilet de intrare" fie declaraţii că aveau legături cu militarii, fie că sprijineau restauraţia. În special începînd din 1926 grupuri-grupuri de

generali învinşi şi politicieni decăzuţi au pătruns în concesiune, iar numărul oaspeţilor a crescut vertiginos.

Dintre aceştia merită să spun cîteva cuvinte despre Liu Fengci, "Micul Giu Căliang". El mi-a fost recomandat de Sü Langiou, fost subordonat al lui Giang Sün, drept un "Giu Căliang" modern: "Este un strateg de mîna întîi şi, avîndu-l alături de Maiestatea Voastră, marea acţiune pentru restauraţie nu poate să nu izbutească". Avea aproape 40 de ani şi cînd l-am întîlnit mi s-a lăudat că este un om fantastic de abil şi mi-a cerut să-i dau unele antichităţi, picturi, caligrafii vechi şi ceasuri de aur cu care să cumpere persoanele din conducere.

"Tablourile caligrafiate de Maiestatea Voastră nu au valoare pentru asemenea oameni". Această frază am auzit-o pentru prima dată din gura lui şi, cu toate că nu mi-a plăcut, l-am admirat pentru francheţe. M-am gîndit că dacă el îndrăzneşte să vorbească despre lucruri pe care alţii nu au curajul să le spună, înseamnă că e sincer. Am fost foarte generos şi i-am permis să ia mari cantităţi dintre obiectele cele mai valoroase. Mi-a spus cu precizie ce vrea. Pentru unul din subordonaţii lui Giang Ţuolin a cerut bijuterii în valoare de 10 mii de iuani. Pentru a-i cîştiga pe alţi trei generali din fracţiunea Fengtien a cerut cîte 10 perle imperiale, iar pentru alţii chiar perle din coroana imperială. La fiecare cîteva zile sosea o scrisoare în care făcea asemenea cereri, însoţită de afirmaţii ca: "Pentru a atrage oameni capabili trebuie să cheltuieşti bani mulţi. Nimeni nu se gîndeşte la oamenii săraci. Pentru a înfăptui o cauză mare, nu trebuie să fii zgîrcit".

Dacă ar fi trebuit să fie crezute rapoartele lui, înseamnă că aproape toţi ofiţerii din fracţiunea Fengtien de la rangul de comandant de brigadă în sus, şi chiar unii comandanţi de regiment, precum şi şefii "Societăţii lancea roşie", care aveau sub comandă 400 de mii de oameni şi pe regii bandiţilor pădurilor, trebuiau să primească perle, porţelanuri antice, diamante şi, impresionaţi de mărinimia mea, abia aşteptau ordinul să înceapă acţiunea. Dar, deşi în felul acesta Liu Fengci mi-a luat nenumărate obiecte, n-a existat nici un semn de acţiune din partea acestor forţe. Mai tîrziu, fiind avertizat de Cen Paoşen, am început să am dubii şi am fost mai puţin dispus să scap banii şi antichităţile din mină. Acum, în conversaţiile cu mine

sau în scrisori, "Micul Giu Căliang" folosea frecvent asemenea argumente: "Am cheltuit atît şi atît... şi asta nu include cheltuielile mele de transport şi întreţinere", "Epuizînd averea familiei mele, sînt într-o mare dificultate şi nu vă mai pot avansa niciun ban" ori "Situaţia este urgentă şi acum este momentul decisiv: orice ar fi, trebuie să primesc 20 de mii de iuani".

Am înţeles că ceva nu era în regulă şi nu i-am mai trimis nici un ban.

Am uitat cum m-a părăsit acest Giu Căliang. Îmi amintesc numai că a venit la mine cu lacrimi în ochi şi mi-a cerut numai 10 iuani. Am auzit după aceea că a fost ucis de un general Fengtien în Nord-Estul Chinei.

Asemenea lui Liu Fengci au mai fost încă mulţi alţii. Toţi au folosit aproape aceleaşi metode, au profitat de ambiţia mea de a urca din nou pe tronul imperial spre a-mi extorca sume mari de bani, antichităţi, bijuterii etc. Despărţirea mea de asemenea oameni s-a făcut în diferite feluri: unii nici nu şi-au luat rămas-bun; alţii au fost împiedicaţi de Hu Ţeiuan să vină la mine, iar pe alţii am refuzat eu să-i primesc. Printre aceştia a fost şi "Fei Grasul" care făcea parte din fracţiunea Anfu. El mi-a raportat că a luat legătura cu Kawamoto, ucigaşul lui Giang Ţuolin, şi a aranjat în aşa fel încît garda de corp a lui Giang Sueliang să organizeze o revoltă în urma căreia să se realizeze restauraţia pe cale militară în China de Nord-Est, urmînd să mă invite să mă urc pe tron. Acestor vorbe mari, impresionante dar greu de crezut, li s-a opus Cen Paoşen. Chiar socrul meu, Jung Iuan, s-a opus să mai am contacte cu acest om. Despărţirea lui Fei Grasul de Giang Iuan a avut ceva în plus faţă de alţii: fiind împiedicat să intre în Giang Iuan, el a început să ţipe şi să-l ameninţe pe Jung Iuan: "Am depus atîtea eforturi şi acum mă alungaţi. Bine, voi merge la guvernul republican şi voi demasca pe împăratul vostru care unelteşte să înlăture guvernul." Lui Jung Iuan nu i-a păsat şi i-a spus rîzînd: "Te sfătuiesc să-ţi vezi de treabă. Tot ceea ce ai scris tu se află în mîinile împăratului". Auzindu-l, Fei Grasul n-a mai zis nimic şi a plecat.

Era în preajma incidentului din "18 septembrie" cînd am văzut ultimul grup de "Sfetnici", la scurt timp după ce militariştii din Nord au recunoscut autoritatea guver-

nului Cuomintangului. Pe atunci îmi pierdusem orice speranţă în legătură cu ei şi mi-am îndreptat gîndurile spre alte lucruri despre care voi vorbi mai departe.

4. Afacerea Mausoleului de Est

Anul 1928 a fost un an de şocuri şi emoţii pentru mine. În acel an guvernul Tanaka a publicat o declaraţie prin care nu se permitea trupelor chineze să intre în "Manciuria şi Mongolia" şi a trimis armată la Ţinan să oprească înaintarea armatei chineze din Sud. Pe de altă parte, armatele lui Giang Ţuolin, U Pheifu, Giang Ţungceang cu care eram în contact, fuseseră învinse şi fărîmiţate. În timp ce agenţii mei, care fuseseră trimişi să ia legătura cu militariştii, făceau să-mi parvină veşti senzaţional de bune, eu citeam în ziare cum unul sau altul dintre aceştia, care păreau a-mi fi devotaţi, luau drumul exilului sau erau împuşcaţi.

Am auzit că guvernele, atît cel din Sud cît şi din Nordul Chinei[1] precum şi Anglia au rupt relaţiile diplomatice cu Uniunea Sovietică, iar în rîndurile Cuomintangului avea loc o acţiune de epurare[2]. Se părea că ameninţarea cu "torentul furios" şi "animalul sălbatic" care "ucide şi incendiază", despre care îmi vorbiseră Geng Siaosü, Cen Paoşen şi japonezii, se diminuase. Dar după cum spuneau ei pericolul se apropia şi peste tot operau oameni care-mi erau duşmani. Am citit în ziare că în Cuantung[3] avusese loc o răscoală, iar Feng Iusiang, pe care tot timpul l-am considerat "extremist" şi "roşu", s-a aliat cu Ciang Caişec, lansînd un atac împotriva militariştilor nordici de-a lungul liniei ferate Peiţing-Hancou. În a doua jumătate a anului 1928, au început să apară din ce în ce mai multe ştiri deprimante: Giang Ţuolin a fost asasinat, ministrul american

---

1 Guvernul de la Nanţing format din Cuomintang şi guvernul de la Peiţing format din militarişti.

2 Excluderea membrilor PCC din rîndurile Cuomintangului.

3 Provincie din Sudul Chinei.

a aranjat alianța între Giang Sueliang și Ciang Caișec... Dar evenimentul care m-a șocat cel mai tare a fost profanarea Mausoleului de Est.

Acest Mausoleu se afla în Valea Malan, județul Țunhua din provincia Hăpei și în el se aflau mormintele împăratului Cien Long și împărătesei Țhî Si. În 1928, Sun Tiening, jucător de cărți și vînzător de opiu, fost subordonat al lui Giang Țungceang, care acum era comandant de armată sub comanda lui Ciang Caișec, și-a adus trupele în zona mausoleului și a organizat jefuirea. În primul rînd, el a pus un afiș în care spunea că în această zonă vor avea loc manevre militare, interzicînd circulația în zonă. Apoi, trupele de geniu au început să sape și timp de trei zile și trei nopți au cărat toate bogățiile depuse aici la înmormîntarea împăratului Cien Long și împărătesei Țhî Si.

Aceștia au fost împărații care au dus cea mai luxoasă viață din toată perioada Dinastiei Țhing. Într-un document istoric, am citit un pasaj referitor la descrierea mormintelor celor doi:

"Tunelul către mormînt era îmbrăcat în marmură albă și avea patru porți din marmură. Mausoleul, în formă octogonală, avea o cupolă boltită pe care erau sculptați nouă dragoni strălucitori din aur. Era cam de aceleași dimensiuni cu Palatul Armoniei Centrale din Orașul Interzis. Cele două sicrie - interior și exterior - ale lui Cien Long, din lemn de mahon, erau așezate deasupra unei fîntîni cu opt laturi. În afară de lingourile de aur și argint și vasele funerare, mai existau bijuterii de o rară frumusețe. Obiectele funerare ale împărătesei Țhî Si erau în majoritate din perle, jaduri, smaralde și diamante. Coroana ei în formă de phoenix era formată din perle enorme prinse în fir de aur; pe cuvertură era brodat un bujor în întregime din perle naturale; la mînă avea o brățară în formă de crizantemă și șase flori de merișor[1] din diamante de diferite mărimi. În mînă ținea o vergea din smarald pentru alungarea spiritelor, de circa 10 cm lungime; în picioare avea pantofi din perle.

1 Arbust asemănător cu mărul, dar care nu produce fructe, renumit prin florile sale.

În afară de acestea, în sicriu se mai găseau 17 şiraguri de perle şi cîteva brăţări de smarald.

În mormîntul împăratului Cien Long se găseau caligrafii vechi, picturi, cărţi rare, săbii, ornamente din jad, fildeş şi coral, statuiete de aur ale lui Buddha etc. precum şi produse din mătase, care se deterioraseră."

Raportul despre jefuirea mormintelor de către Sun Tiening m-a şocat mai puternic decît ştirea pe care am primit-o cînd am fost alungat din palat. Clanul imperial şi foştii demnitari Ţhing au fost revoltaţi. Cen Paoşen, Giu Ifan, Geng Siaosü, Luo Geniu, Hu Ţeiuan..., indiferent de ce fracţiune aparţineau, au venit la mine să-şi exprime indignarea faţă de trupele lui Ciang Caişec. Veteranii Ţhing din întreaga ţară au trimis fonduri pentru refacerea mausoleului. La propunerea lor, în Giang Iuan au fost aşezate tabletele cu numele lui Cien Long şi Ţhî Si; întocmai ca la înmormîntare, se ardeau de trei ori pe zi mirodenii şi se băteau mătănii. Şiruri nesfîrşite de veterani veneau să se roage, să facă căthou şi să bocească. Casa şi veteranii Ţhing au trimis telegrame lui Ciang Caişec şi Ien Sişan, comandantul garnizoanei pentru Peiţing-Thienţin, cerînd să fie pedepsit Sun Tiening şi insistînd ca autorităţile să repare Mausoleul. S-a decis ca serviciile funerare de la Giang Iuan să continue pînă la încheierea lucrărilor de reparaţii.

Prima reacţie a guvernului Ciang Caişec a fost mulţumitoare. Ien Sişan a primit ordin să facă investigaţii. Un comandant de divizie trimis de Sun Tiening la Peiţing a fost arestat de Ien Sişan. Dar, la scurt timp, s-a primit vestea că a fost eliberat, iar Ciang Caişec a hotărît să nu mai urmărească problema. Se zice că Sun Tiening i-a trimis lui Sung Meiling, noua soţie a lui Ciang Caişec, o mare cantitate de bijuterii şi că perlele de la coroana lui Ţhî Si decorau acum pantofii lui Sung Meiling. Aveam inima încărcată de ură cum nu mai avusesem niciodată. M-am dus în sala funeraliilor şi, cu faţa scăldată de lacrimi, am făcut un jurămînt:

"Dacă nu mă răzbun, nu sînt un Aisin-Gioro".

Mi-am amintit de ce a spus Pu Uei la prima întîlnire de la Thienţin: "Atît timp cît eu, Pu Uei, trăiesc, Dinastia Ţhing nu va pieri" şi mi-am jurat: "Atîta timp cît trăiesc eu, Dinastia Ţhing nu va pieri".

Dorinţa mea de restauraţie şi de răzbunare a căpătat o nouă intensitate.

În acele zile, Geng Siaosü și Luo Geniu erau oamenii cei mai apropiați mie și orice precedent istoric îmi aminteau sau orice știre actuală îmi spuneau, totul făcea să mă indignez și-mi sporea setea de răzbunare și restaurație. Ei mi-au sugerat ideea să mă lupt cu guvernul Cuomintangului pînă la capăt și să continui funerariile pînă ce mausoleul va fi refăcut.

Situația a devenit din ce în ce mai nefavorabilă. Investigațiile cu privire la jefuirea mormintelor au încetat și în rîndurile noilor autorități din zona Peițing-Thiențin nu au mai fost incluși prieteni vechi ca Tuan Cijui, Uang Huaicing etc. Tatăl meu n-a mai avut curaj să rămînă la Peițing și s-a mutat împreună cu întreaga familie în concesiunea de la Thiențin. Starea mea de spirit s-a modificat: de la indignare am trecut la depresie. Înrudirea dintre familiile Ciang și Sung[1] i-a făcut pe cei de la Giang Iuan să înțeleagă că această căsătorie dintre Sung Meiling, provenind dintr-o familie de compradori[2] în serviciul Angliei și SUA, și Ciang Caișec, un agent de schimb la bursă, care avea contacte în lumea interlopă, demonstrează că Ciang Caișec avea în spate forțe mult mai puternice decît Tuan Cijui, Giang Țuolin, Sun Ciuanfang ori U Pheifu. Pînă la sfîrșitul anului, guvernul național de la Nanțing al lui Ciang Caișec a fost recunoscut de toate statele, inclusiv Japonia, iar puterea lui întrecuse pe a oricărui militarist anterior. Îmi dădeam seama că viitorul meu era sumbru și am considerat că sub dominația unei persoane atît de ambițioase ca Ciang Caișec nici nu se mai putea pune problema restaurației; chiar și păstrarea unui loc în sfera lui de influență ar ridica probleme. Am apelat la oracole încercînd să aflu viitorul guvernului Ciang Caișec și al meu personal. Oracolul mi-a spus că guvernul Ciang Caișec, întrucît trădează poporul, va pieri în anul 1932. Sigur că, dacă s-ar fi întîmplat acest lucru, eu aș fi fost cel mai bucuros. Dar eram mult mai preocupat de propriul meu viitor.

1 Căsătoria lui Ciang Caișec cu Sung Melling.

2 Burghezia compradoră - burghezia care-și realiza interesele prin intermediul colaborării cu puterile străine.

Nici un om ambițios care dorește cu ardoare răzbunarea, așa cum doream eu, nu poate lăsa lucrurile în voia cerului, fără ca să facă nimic. Experiența mea din ultimii ani și procesul ascensiunii lui Ciang Caișec m-au făcut să cred că dacă vrei să obții ceva trebuie să dispui de putere militară. Deținînd această putere, străinii te vor sprijini.

Dacă eu, "Împăratul Marelui Imperiu Țhing" în vinele căruia curge sînge împărătesc, aș fi avut armată, natural că mi s-ar fi acordat mai multă importanță decît lui Ciang Caișec, care provenea din rîndurile bandiților și vagabonzilor. M-am decis, deci, să trimit pe cîțiva dintre cei mai de încredere oameni din jurul meu la școlile militare din Japonia. Am considerat acest lucru chiar mai important decît plecarea mea în străinătate.

I-am ales pe Pu Ție și Jung Ci, cumnatul meu, și i-am trimis în Japonia în acest scop. În vederea pregătirii lor am cerut consulului japonez din Thiențin să-mi recomande un profesor particular, care să le predea limba japoneză. Acesta mi l-a prezentat pe Toyama Takeo. După aceea am aflat că acesta era membru al societății japoneze "Dragonul Negru" și cunoștea foarte mulți politicieni japonezi. Mai tîrziu el s-a dus în Japonia să acționeze în vederea realizării visurilor mele de restaurație. La plecarea mea în Nord-Estul Chinei, neaparținînd nici uneia din fracțiunile militare, el a fost înlăturat și m-a părăsit. După cîtva timp de predare a limbii japoneze lui Pu Ție și Jung Ci, profesorul Toyama Takeo a plecat în Japonia să le aranjeze școlarizarea. Mi s-a transmis că, deocamdată, nu puteau fi admiși la școala de cadeți, dar că puteau fi primiți mai întîi la o școală pentru fiii nobilimii japoneze. În martie 1929, la șapte luni după "Afacerea Mausoleului de Est", cei doi viitori generali ai mei au plecat împreună cu Toyama în Japonia.

5. Consulatul, garnizoana și societatea "Dragonul Negru"

În anul 1928, majoritatea sfetnicilor mei considerau că speranțele pentru restaurație trebuiau puse numai în Japonia, pentru care eu aș fi fost foarte folositor în Nord-Estul Chinei. Ei mă sfătuiau în mod consecvent să

duc negocieri discrete cu japonezii, iar eu eram din ce în ce mai mult de acord cu ei.

Așa cum am arătat mai sus, de la mutarea mea în Palatul de Nord, cînd m-am bucurat de "grija" japonezilor, am început să cred în ei. După timpul petrecut la Legația Japoniei și mutarea la Thiențin, această încredere a sporit și mai mult, ajungînd la concluzia că Japonia va fi forța principală care mă va sprijini în restaurație.

În primul an după plecarea la Thiențin, consulul general japonez m-a invitat să fac o vizită la o școală japoneză. La venirea și la plecarea mea am fost salutat de copiii japonezi care erau aliniați de-o parte și de alta a drumului și țineau în mîini steaguri de hîrtie, strigînd "uansui" ("zece mii de ani"[1]). Această scenă mi-a umplut ochii de lacrimi.

Cînd luptele dintre militariști se apropiau de Thiențin, armatele străine din oraș au format o armată a aliaților, declarînd că se vor opune armatei naționale dacă se va apropia prea mult de concesiune. Comandantul garnizoanei japoneze mi-a făcut o vizită la Giang Iuan special pentru a-mi spune: "Rog pe Majestatea Voastră să nu se teamă. Sîntem hotărîți să nu permitem soldaților chinezi să facă nici un pas în concesiuni". Am fost foarte mulțumit auzind acest lucru.

De fiecare dată de Anul Nou sau cu prilejul zilei mele de naștere, consulul japonez și ofițerii mai în vîrstă veneau la Giang Iuan să-mi prezinte felicitări. Totodată, mă invitau să asist la parada militară cu prilejul zilei de naștere a împăratului Japoniei. Îmi amintesc că, odată, comandantul japonez a invitat și un număr de refugiați de înalt rang la parada militară. La apariția mea, comandantul mi-a venit în întîmpinare călare și m-a salutat. După terminarea paradei, toți chinezii invitați au strigat împreună cu japonezii "Trăiască împăratul cerului" (împăratul Japoniei).

Unul din ofițerii de stat major din garnizoana japoneză obișnuia să vină și să mă informeze despre treburile curente. Au făcut acest lucru cu toată conștiinciozitatea ani

1 Cu sensul de "Trăiască!"

de-a rîndul; cîteodată aduceau şi unele hărţi special pregătite pentru mine. Primul care a venit îmi pare că a fost comandantul Yoshioka, care mai tîrziu a devenit "Ataşat pe lîngă Casa Imperială". Acest om a fost în contact cu mine timp de zece ani în perioada "Statului Manciucuo". Voi vorbi mai mult despre el într-un capitol următor.

Subiectul principal despre care îmi vorbeau japonezii era războiul civil din China, iar în timpul explicaţiei, deseori făceau asemenea analize: "Tulburările din China se datorează în principal faptului că poporul este ca un dragon fără cap, nu-l are pe împărat". Pornind de aici, vorbeau despre superioritatea sistemului imperial japonez şi spuneau că "inima poporului chinez" poate fi cîştigată numai de către "Împăratul Sûan Thong". Slăbiciunea armatei chineze era unul din subiectele lor preferate şi bineînţeles că făceau comparaţii cu armata imperială japoneză. Îmi amintesc că după incidentul de la Ţinan, Yoshioka mi-a vorbit timp de o oră despre neputinţa armatei lui Ciang Caişec. Aceste discuţii combinate cu parăzile militare mi-au creat impresia că armata Japoniei era foarte puternică şi mi-au dat încrederea că militarii japonezi mă sprijineau.

Într-o zi mă plimbam pe malul fluviului Pai, cînd am văzut în mijlocul apei nava militară japoneză "Fuji". Nu ştiu cum a aflat căpitanul vasului că sînt acolo, că a venit la mal şi m-a invitat, cu tot respectul, să vizitez vasul. La urcarea pe vas, am fost salutat de ofiţerii de aici. Fiind o vizită întîmplătoare, nu aveam translator nici unii nici alţii şi am discutat în scris[1]. După aceea căpitanul şi cîţiva ofiţeri mi-au întors vizita, şi la rugămintea lor le-am dat o fotografie cu autograf pentru care s-au simţit deosebit de onoraţi. Această întîmplare m-a făcut să cred că japonezii mă respectau cu toată sinceritatea. Ca urmare a insucceselor în eforturile de atragere a militariştilor, de cumpărare a politicienilor străini, japonezii au ocupat un loc important în inima mea.

La început îi consideram pe japonezi ca o singură entitate, care nu cuprindea, desigur, poporul japonez, ci se

1 Hieroglifele chinezeşti sînt folosite şi de japonezi, dar le dau o altă pronunţare.

referea la japonezii din Legaţia Japoniei din Peiţing, consulatul japonez şi garnizoana militară de la Thienţin precum şi prietenii ronini[1] ai lui Luo Geniu şi Şeng Iun, care nu aveau funcţii nici militare nici civile. Vedeam în ei o entitate deoarece "mă protejau" şi mă tratau ca pe un "împărat", împărtăşeau acelaşi dispreţ faţă de Republică, preamăreau "Marele Imperiu Thing". Ei şi-au exprimat disponibilitatea de a mă ajuta atunci cînd am pus prima dată problema plecării în Japonia şi au fost dornici să mă ajute.

În 1927, temîndu-mă de apropierea Expediţiei împotriva Nordului, am acceptat sfatul lui Luo Geniu şi am hotărît să plec în Japonia. În urma discuţiilor cu consulul general al Japoniei, acesta a informat în ţară despre intenţia mea. Guvernul Tanaka a răspuns că salută venirea mea şi a decis că voi fi primit ca un suveran străin. Luo Geniu mi-a spus că autorităţile militare japoneze au făcut pregătirile pentru a-mi pune la dispoziţie o escortă pe timpul călătoriei. Dar situaţia îmbunătăţindu-se, Cen Paoşen şi Geng Siaosü m-au convins să nu mai plec. Mai tîrziu, după formarea guvernului naţional de la Nanţing, cînd au încetat lozincile de felul "Jos imperialismul!", "Să fie anulate tratatele inegale!", am descoperit treptat că în timp ce japonezii nu-şi schimbaseră atitudinea în ce priveşte "respectul" şi "protecţia" faţă de mine, între ei existau divergenţe în problema plecării mele în străinătate. Aceste divergenţe s-au accentuat într-o asemenea măsură încît mi-au provocat o puternică indignare.

Luo Geniu mi-a spus într-o zi, în cea de-a doua jumătate a anului 1927: "Cu toate că în concesiunea japoneză este relativ mai multă siguranţă, în jurul ei circulă tot felul de oameni. După cum spun cei de la comandamentul japonez, un număr de agenţi în haine civile ai partidului revoluţionar (denumire dată la Giang Iuan cu referinţă la Cuomintang şi Partidul Comunist) s-au strecurat în concesiune şi chestiunea securităţii Maiestăţii Voastre a devenit foarte importantă. După opinia supusului Maiestăţii Voastre, ar fi de dorit să plecaţi în Japonia

1 Contravenienţi, infractori, haimanale.

pentru un timp; n-ar exista obiecții nici dacă v-ați duce mai întîi la Lușun. Prințul Cung (Pu Uei) a aranjat totul și autoritățile militare japoneze sînt dispuse să vă ajute și să vă asigure securitatea." Eram deja îngrijorat din cauza zvonurilor în legătură cu "agenții secreți"; după ce am mai ascultat și sugestiile lui Luo Geniu, la care s-a mai adăugat și o scrisoare de la Pu Uei, m-am hotărît, încă o dată, să plec în străinătate. N-am ținut seama de opoziția lui Cen Paoșen și Geng Siaosü și i-am poruncit lui Geng să se ducă la consulul general japonez, Kato, și să-i spună că vreau să stau personal de vorbă cu el.

După ce a ascultat spusele mele, Geng Siaosü a ezitat un moment, apoi a întrebat: "Dacă Maiestatea Voastră îl invită pe Kato să stea de vorbă, cine va traduce, Sie Țieșî?"

Am înțeles sensul întrebării lui. Sie Țieșî, originar din Taiwan, era omul lui Luo Geniu. Geng Siaosü, desigur, nu dorea ca un apropiat al lui Luo Geniu să-mi fie translator, iar eu eram conștient că nici Luo Geniu nu dorea ca fiul lui Geng Siaosü sau nepotul lui Cen Paoșen să facă treaba aceasta. M-am gîndit puțin și am decis: "Voi folosi un translator de engleză, Kato știe limba engleză".

Kato a venit însoțit de doi adjuncți ai săi. După ce m-a ascultat, reacția lui a fost: "Nu pot să dau un răspuns imediat Maiestății Voastre. Trebuie să informez mai întîi la Tokyo".

În sinea mea mă gîndeam: comandantul japonez îi comunicase lui Luo Geniu că nu există nici o problemă în această privință și, pe de altă parte, nu plec în Japonia, atunci de ce trebuie să informeze Tokyo? Mulți oameni cu stare, refugiați la Thiențin, plecau la Lușun pe timpul verii, fără să-l informeze pe consulul general japonez, de ce era nevoie de o aprobare specială pentru mine? Dar înainte de a spune tot ceea ce gîndeam, Kato a pus o întrebare neavenită:

"Pot să întreb pe Maiestatea Voastră dacă această idee îi aparține?"

"Da, este ideea mea!" i-am răspuns iritat. I-am mai spus că recent auzisem că aș fi fost în pericol dacă rămîneam la Thiențin. După spusele comandantului japonez, partidul revoluționar trimisese un număr de agenți în haine civile despre care, desigur, că știa și consulatul.

"Sînt numai zvonuri, Maiestatea Voastră nu trebuie să le creadă".

Cînd a făcut această afirmaţie se vedea pe faţa lui că era supărat. Faptul că a apreciat drept zvonuri informaţiile obţinute de la comandant mi s-a părut foarte ciudat. În urma acelor informaţii îi cerusem să-mi întărească paza şi el o întărise. Oare credea în aceste informaţii? N-am mai putut să mă abţin şi l-am întrebat:

"Cum pot fi considerate zvonuri informaţiile comandantului militar?"

Kato a rămas tăcut o bună bucată de timp (cei doi adjuncţi ai lui, nu ştiu dacă înţelegeau engleza sau nu, au început să se foiască pe sofa). Apoi a spus:

"Maiestatea Voastră să fie liniştită în privinţa securităţii". În încheiere a adăugat: "Desigur, despre problema plecării Maiestăţii Voastre la Luşun voi informa guvernul meu".

Conversaţia aceasta m-a făcut să înţeleg, pentru prima dată, că între consulat şi comandantul militar existau neconcordanţe, ceea ce mi s-a părut ciudat şi supărător. Am trimis după Luo Geniu şi Sie Ţieşî şi i-am mai întrebat o dată. Mi-au spus că comandantul şi japonezi apropiaţi acestuia au confirmat acest lucru, adăugînd:

"Informaţiile comandantului sînt sigure. Este foarte clară fiecare mişcare a revoluţionarilor. Chiar dacă ştirile în legătură cu asasinarea sînt zvonuri, trebuie luate măsuri de precauţie".

După cîteva zile, socrul meu, Jung Juan, mi-a spus că a aflat de la nişte prieteni ai lui că recent au venit în concesiunile franceze şi britanică asasini în serviciul lui Feng Iusiang şi situaţia era foarte alarmantă. Unul din membrii gărzii sale de corp mi-a spus că a observat oameni suspecţi în jurul porţii principale, care-şi aruncă mereu privirile în curte. L-am chemat imediat pe Tung Ţîsiu, şeful Administraţiei, şi Su Iuşan, şeful gărzii, şi le-am spus să ceară poliţiei japoneze să întărească paza la poartă. Totodată, am dat instrucţiuni gărzii să fie cu ochii pe cei care circulă în jurul locuinţei şi să fie interzisă intrarea sau ieşirea pe timpul nopţii.

A doua zi mi s-a spus că în timpul nopţii a ieşit cineva, nerespectînd interdicţia mea. Imediat am dat ordin să fie pedepsiţi Tung Ţîsiu şi cel care ieşise. Devenisem foarte nervos.

Într-o noapte am fost trezit de împuşcături. Am sărit din pat şi am poruncit gărzii adunarea, fiind convins că au venit agenţii lui Feng Iusing. Toată lumea din Giang Iuan s-a trezit, peste tot au fost puse gărzi, paza japoneză (formată din chinezi) de la poarta principală a fost pusă în alertă, iar detectivii japonezi din Giang Iuan au ieşit din reşedinţă să facă investigaţii. Într-un sfîrşit l-au găsit pe cel care trăsese, şi, spre surprinderea mea, era un japonez.

A doua zi, Tung Ţisiu mi-a spus că japonezul acela se numea Kishida şi era membru al societăţii "Dragonul Negru" şi că, după ce fusese dus la poliţia japoneză, a fost preluat îndată de comandantul japonez. Acum începuse să-mi fie clare lucrurile.

Cîndva avusesem unele contacte cu membrii societăţii "Dragonul Negru". În 1925, iarna, la insistenţele lui Luo Geniu, l-am primit pe Tsukuda Nobuo, una din figurile importante ale acestei societăţi. Luo mi-a spus că mulţi japonezi cu influenţă, inclusiv persoane din armată, simpatizează cu mine şi plănuiesc să mă ajute să fac restauraţia. Ei şi-au trimis reprezentantul, în persoana lui Tsukuda, să aibă o discuţie cu mine. Mi-a spus că era o ocazie care nu trebuia ratată, să-l primesc imediat. Înainte nu auzisem niciodată de Tsukuda, dar unii demnitari de la Administraţia palatului, care îl cunoşteau, mi-au spus că după revoluţia din 1911 era un frecvent vizitator al diverselor case princiare şi era în termeni foarte buni cu un număr de prinţi din clanul imperial. Am fost impresionat de ceea ce mi-a spus Luo Geniu, dar am considerat că consulul general japonez, reprezentantul oficial al acestei ţări şi protectorul meu, trebuia să fie prezent la discuţii. Am trimis pe cineva să-l invite pe consulul general. Dar, cui să-i fi trecut prin gînd, îndată ce Tsukuda l-a văzut pe consul, s-a întors şi a plecat, scandalizîndu-i pe Cen Paoşen, Geng Siaosü şi ceilalţi care erau prezenţi. După această întîmplare Geng Siaosü l-a întrebat pe Tsukuda: "De ce ai fost lipsit de respect faţă de Maiestatea Sa". La care el a răspuns: "Invitarea consulului nu înseamnă că Maiestatea Sa nu are încredere în mine? Dacă e aşa, ne vom întîlni altă dată".

Astăzi îmi este clar că activitatea de atunci a lui Luo Geniu şi împuşcătura lui Kishida în noaptea aceea au urmărit să creeze panică şi erau o continuare a activităţii lui Tsukuda, în spatele căruia se afla garnizoana japoneză.

I-am chemat pe Cen Paoşen şi Geng Siaosü să-i consult în legătură cu această problemă. "Se pare, a spus Geng, că atît armata cît şi guvernul japonez doresc ca Maiestatea Voastră să rămînă sub protecţie în zona controlată de ei. Şi deşi ei între ei nu colaborează, pe noi nu ne afectează cu nimic. Dar felul cum acţionează Luo Geniu este prea imprudent şi va duce la dezastru, în nici un caz nu mai trebuie să fie folosit în problemele importante".

Părerea lui Cen Paoşen era că: "Atît garnizoana japoneză cît şi societatea "Dragonul Negru" acţionează iresponsabil. Toţi trebuie ignoraţi, în afară de ministrul şi consulul general japonez." După ce m-am mai gîndit, mi s-a părut că amîndoi au dreptate şi am decis să nu-i mai cer consulului general să-mi permită să părăsesc Thienţinul. De atunci mi-am pierdut interesul pentru Luo Geniu. În anul următor, el şi-a vîndut casa din Thienţin şi s-a mutat la Talien.

Foarte ciudat, dar după plecarea lui Luo Geniu zvonurile au fost din ce în ce mai puţine. Şi nici Jung Iuan nu mi-a mai prezentat informaţii alarmante. De abia după mult timp am înţeles unele din lucrurile care s-au petrecut atunci. În această privinţă m-a ajutat translatorul meu de engleză. El era rudă prin căsătorie cu socrul meu, Jung Iuan, şi, fiind în contact de lucru, ca translator, cu gărzile japoneze, cunoştea unele dedesubturi pe care mi le-a dezvăluit. Comandantul japonez înfiinţase o instituţie de spionaj care se ocupa de mult timp de Giang Iuan; cel puţin Luo Geniu, Jung Iuan şi Sie Ţieşî erau în legătură cu aceasta.

După ce s-a încheiat întîlnirea cu Kato, translatorul meu de engleză a fost dus de Luo, Jung şi Sie într-unul din locurile secrete ale acestei instituţii, care era cunoscută de public sub numele de "Casa Mino". Ei voiau să ştie ce am discutat eu cu Kato. Aflînd că dorinţa mea de plecare în străinătate nu a fost salutată de Kato, ei au început să vocifereze. Din comentariile lor, translatorul a dedus că un membru al comandamentului militar a afirmat că vor să mă ducă la Luşun. Scopul lor fusese să raporteze celor de la comandament conţinutul discuţiei avute cu Kato, dar nu l-au găsit pe ofiţerul respectiv şi aşa translatorul a aflat de existenţa acelui loc secret. Mai tîrziu, el a auzit de la Jung Iuan şi de la alţii că acela era un loc clandestin unde se fuma opiu, cu femei şi jocuri de noroc.

Numele întreg al lui Mino era Mino Tomoyoshi, pe care-l cunoşteam. Era un ofiţer de comandament şi însoţea deseori pe comandantul japonez la Giang Iuan. Pe vremea aceea nici nu visam că omul acela stabilise legături secrete cu membrii de la reşedinţa mea, că ştia orice se întîmpla acolo şi că s-ar fi folosit de Jung Iuan şi ceilalţi să răspîndească zvonurile care m-au făcut să mă hotărăsc de cîteva ori să fug la Luşun. După ce am aflat de la translator adevărul despre "Casa Mino", am realizat motivul pentru care comandantul japonez a depus atîtea eforturi spre a-i atrage pe Jung Iuan şi alţii - eram disputat între comandant şi consulatul general, aşa cum a arătat Geng Siaosü, iar contradicţiile dintre ei erau în favoarea mea.

În fapt, am observat că disputa între comandament şi consulat era mult mai aprigă şi complicată şi nu era mai mică decît controversele izbucnite între veteranii din anturajul meu. Spre exemplu, comandantul îmi trimitea în fiecare săptămînă un ofiţer de stat major să-mi prezinte situaţia, iar consulatul mi l-a prezentat pe Toyama Takeo să-mi fie profesor de limbă japoneză; consulatul îl invita şi pe Geng Siaosü de cîte ori mă invita pe mine, iar cînd eram invitat de comandant nu lipsea Luo Geniu; consulatul trimisese poliţie la Giang Iuan, iar comandantul înfiinţase "Casa Mino".

De-abia mult mai tîrziu am aflat unele lucruri despre societatea "Dragonul Negru", tot de la Geng Siaosü. Societatea "Dragonul Negru" era cea mai mare asociaţie a roninilor japonezi şi înainte se numea "Asociaţia Oceanului Negru". Înfiinţată după războiul chino-francez (1883-1885) de către roninul Hiraoka Kotaro, a fost prima organizaţie de spionaj din China. La început a avut baze în Fugiou, la Ientai şi Şanghai şi opera sub acoperirea consulatelor, şcolilor, atelierelor fotografice etc. Denumirea de societatea "Dragonul Negru" i s-a dat în 1901 şi însemna "Dincolo de fluviul Dragonul Negru" (Fluviul Amur în limba rusă). Această societate a jucat un mare rol în timpul războiului ruso-japonez (1904-1905). Se spunea că pe acea vreme numărul membrilor societăţii ajunsese la cîteva sute de mii şi dispunea de imense fonduri. Toyama Mitsuru a fost unul dintre cei mai faimoşi conducători ai societăţii şi, sub conducerea sa, membrii ei au pătruns în toate straturile sociale din China. Aveau legături începînd de la

nobilii şi demnitarii Thing pînă la vînzătorii ambulanţi şi servitori, inclusiv îngrijitorii din Giang Iuan. Multe personalităţi japoneze cum ar fi Doihara, Hirota, Koki, Hiranuma Kuchiro, Arita Hachiro, Kazuki Seiji erau discipolii lui Toyama. Geng Siaosü mi-a spus că Toyama era un budist cu barbă lungă gri-argintie şi faţă "blîndă". Era pasionat de cultivarea trandafirilor şi, cu toată blîndeţea feţei şi barba argintie, era în stare să pună la cale conspiraţii şi asasinate înfricoşătoare.

Meritul cunoaşterii de către Geng Siaosü a forţei societăţii "Dragonul Negru" şi a comandamentului japonez trebuie atribuit lui Luo Geniu. Geng, Luo şi Cen Paoşen reprezentau trei moduri de gîndire diferite. Luo considera că se putea pune bază pe orice spuneau militarii sau membrii societăţii "Dragonul Negru" (încrederea lui în Semionov şi Tuoputuan s-a datorat legăturilor lor cu această societate). Cen Paoşen gîndea că nici un japonez nu merita încrederea, cu excepţia celor de la consulatul general, care reprezentau guvernul Japoniei. Geng Siaosü la început trecuse în mod deschis de partea lui Cen Paoşen, opunîndu-se lui Luo Geniu. În prima fază avea şi el dubii cu privire la comandament şi societatea "Dragonul Negru"; în ciuda laudelor lui Luo Geniu şi activităţii ilegale a societăţii, a văzut în orientarea unor anumite forţe de la Tokyo adevăratele intenţii ale autorităţilor japoneze. În final el şi-a dat seama că Japonia era o forţă pe care te puteai bizui şi a decis să-şi modifice, temporar, planul său de administrare în comun a Chinei de către puterile străine. A plecat special în Japonia să intre în legătură cu societatea "Dragonul Negru" şi Marele Stat Major Japonez.

6. Idealul lui Geng Siaosü

Geng Siaosü, după ce a plecat din Peiting înfuriat pe Luo Geniu, în primăvara următoare a revenit în anturajul meu. În timp ce numărul duşmanilor lui Luo Geniu sporea şi era tot mai mult suspectat şi tratat cu răceală, Geng Siaosü se bucura într-o măsură tot mai mare de încrederea mea.

Geng Siaosü şi Luo Geniu erau promotorii cei mai activi ai restauraţiei, dar argumentele lui Geng erau cele mai convingătoare, deşi el se opusese în mod repetat planurilor mele de plecare în străinătate sau de mutare la Talien. A

fost o perioadă cînd el considera că Japonia nu era singura putere pe care trebuie să ne bazăm; el se pronunța pentru principiul guvernării în comun a Chinei de către toate puterile străine.

În perioada Thienținului, Geng Siaosü a emis renumita "Teorie a celor trei succesiuni": "Republica a înlocuit "Marele Imperiu Thing", revoluția a înlocuit Republica, iar administrarea în comun a Chinei de către puterile străine trebuie să înlocuiască revoluția".

"Teoria celor trei succesiuni" constituia idealul lui Geng Siaosü.

Făcînd o comparație între Geng Siaosü și Luo Geniu, se ajungea la următoarea concluzie: după primele contacte cu japonezii, pentru Luo Geniu altcineva nu mai conta; după revoluția din 1911 și-a pus toate speranțele de restaurație în japonezi. Geng Siaosü vedea în japonezi "forța", pentru el poporul chinez și chiar demnitarii chinezi nu erau buni de nimic. China trebuia să fie administrată de "puterile străine" - zicea el. Se pronunța nu numai pentru tehnica și capitalul străin, dar era de părere că străinii trebuia să administreze direct China, chiar și garda Casei Imperiale trebuia să fie instruită și condusă de ei. Dacă nu se va realiza acest lucru, în China vor continua să fie tulburări, bogățiile Chinei vor continua să rămînă îngropate în pămînt, China va pieri, susținea el.

Pe vremea aceea în presa de limbă străină din Thiențin apăreau deseori comentarii cu privire la "Administrarea în comun"; Geng Siaosü le urmărea cu atenție și chiar își făcea extrase pe care le nota în jurnalul său.

El considera că dacă "Administrarea în comun" se va realiza, aceasta va favoriza restaurația.

M-am lăsat convins de ideile lui în legătură cu binefacerile străinilor, considerînd, la rîndul meu, că numai în felul acesta îmi voi recîștiga tronul imperial și voi reface moștenirea strămoșilor.

După plecarea din palat, Geng Siaosü a acționat pe lîngă Tuan Cijui pentru "revenirea la vechea ordine", iar după plecarea la Thiențin m-a sprijinit în activitatea de atragere a militariștilor și politicienilor, dar niciodată nu a renunțat la idealul său. Mai ales după ce încercările mele n-au dat rezultate dorința lui a devenit și mai puternică. Aceasta s-a văzut în problema folosirii aventurierului Semionov.

Cînd s-a pus problema să-l primesc pe Semionov, Cen Paoşen se temea că acest lucru ar trezi nemulţumirea cercurilor străine, iar Geng Siaosü se temea că voi colabora cu Luo Geniu fără ca el să ştie. El i-a spus lui Cen Paoşen: "A te împotrivi întîlnirii înseamnă să-l laşi pe împărat în necunoştinţă de cauză; ar fi mai bine, totuşi, să-i pregătim un plan secret potrivit căruia să-l întîlnească o dată". Rezultatul a fost că şi-a atras de partea sa această relaţie care era Semionov.

Relaţiile lui Semionov cu puterile străine l-au făcut să-şi manifeste interesul faţă de acesta. Semionov se lăuda că era sprijinit de puterile străine, iar Geng a considerat că se ivise prilejul, şi a trecut la acţiune făcînd deplasări la Şanghai şi Thintao. Ce acţiuni concrete a întreprins nu-mi mai amintesc, ştiu numai că, mulţumit de sine, a scris multe versuri în legătură cu acest lucru. În momentul în care şi-a pierdut speranţa obţinerii sprijinului internaţional pentru rusul alb - brigandul Semionov, Geng Siaosü a început să spere din ce în ce mai mult într-o intervenţie a Japoniei în politica Chinei. Cînd şi-a schimbat conduita, el a privit mult mai departe decît Luo Geniu. Nemaiavînd timp să frecventeze Casa Mino sau comandamentul japonez din Thienţin - obiectivul lui era Tokyo. Totuşi, în acel timp el nu privea Japonia ca pe singura putere externă potenţială care ne-ar fi putut ajuta, ci ca pe prima care ar fi putut face acest lucru.

A plecat în Japonia cu permisiunea mea şi cu consimţămîntul ministrului Yoshizawa. Acolo a contactat reprezentanţi ai armatei şi ai societăţii "Dragonul Negru". La întoarcere mi-a raportat cu mare satisfacţie că majoritatea personalităţilor influente au exprimat "preocupare" şi "simpatie" pentru mine şi faţă de problema restauraţiei şi că s-au arătat interesate în planurile mele de viitor. Mi-a spus că nu aveam altceva de făcut decît să aşteptăm momentul prielnic pentru a solicita ajutor.

În Japonia el s-a întîlnit cu toate categoriile de oameni interesaţi în restauraţie. Printre aceştia figurau oficialităţi militare şi civile care mă contactaseră la Peiţing şi Thienţin - Tsukuda, o importantă figură în societatea "Dragonul Negru", care a primit ulterior postul de consul general, şi Kishida, membru al acestei societăţi. S-a întîlnit cu oameni importanţi, care iniţial s-au arătat reţinuţi dar

care ulterior au devenit prim-miniştri de război sau au ocupat alte posturi importante[1].

Geng Siaosü a fost probabil foarte entuziasmat de felul în care aceştia au reacţionat la "politica deschiderii întregii ţări" propusă de el. Cînd primul grup de "oaspeţi" japonezi a venit prin porţile deschise după constituirea statului Manciucuo, el nu renunţase încă la idealul său privind administrarea în comun şi la politica porţilor deschise şi posibilităţilor egale. El a fost ca un slujitor care a ajutat o bandă de hoţi, deschizînd porţile casei stăpînului său, permiţîndu-le să intre şi apoi dorind să invite şi pe alţi hoţi.

Aceasta, desigur, i-a înfuriat pe prima serie de bandiţi, care l-au înlăturat.

7. Viaţa mea în palatul temporar

Trecuse o bună bucată de timp de cînd mă aflam la Giang Iuan. Aici mă simţeam mult mai comod decît în Oraşul Interzis. În sinea mea mă gîndeam: atîta timp cît nu sînt întrunite toate condiţiile pentru restauraţie sau cît nu voi fi forţat să plec, e mai bine să rămîn aici. Acestea erau motivele pentru care entuziasmul meu de a pleca în străinătate scăzuse.

La Giang Iuan (şi apoi la Ţhing Iuan) se renunţase la ceea ce nu-mi făcea plăcere în Oraşul Interzis şi se păstraseră numai lucrurile necesare. Ceea ce-mi displăcea cel mai mult în Oraşul Interzis erau în primul rînd regulile care nu-mi permiteau să călătoresc cu maşina sau să mă plimb liber pe stradă. În al doilea rînd, îi detestam pe cei de la Administraţia palatului. Acum aveam libertatea să fac ce doream şi chiar dacă unii protestau ei nu puteau interveni.

Elementul pe care-l considerau esenţial în Oraşul Interzis - prestigiul meu, continua să se păstreze şi aici. Deşi acum nu mai purtam mantia împărătească cu dragoni

1 Printre aceştia erau: Konoe Fumimaro, Ugaki Kazushiga, Yonai Mitsumasa, Hiranuma Kuchiro, Suzuki Kantaro, Minami Jiro şi Yoshida Shigem

brodaţi ci îmbrăcam o robă şi vestă din mătase obişnuite, de cele mai multe ori haine europene, lumea continua să-mi facă câthou şi să mă respecte. Locul unde trăiam acum fusese un parc de distracţii şi clădirile nu erau acoperite cu ţigle galbene şi grinzi pictate, dar mai erau unii oameni care considerau că acesta este "palat temporar" (personal am găsit că aici era mult mai confortabil, cu WC şi încălzire centrală în stilul străinilor, decît în Palatul Iangsin). Nobilii din Peiţing continuau să vină, prin rotaţie, să "facă de serviciu". Ghereta în care se vindeau înainte biletele pentru intrarea în parc ţinea acum locul Camerei de gardă de la Poarta Cerului fără nori. Deşi aici nu aveam Biblioteca de Sud, palatul Marii Hărnicii şi Administraţia Palatului, oamenii vedeau în "Biroul pentru treburile Casei Ţhing din Thienţin" simbolul acestora. Mi se adresau în acelaşi mod ca şi înainte, iar anii mei de domnie erau denumiţi în continuare Süan Thong. Toate acestea mi se păreau normale.

Dintre foştii demnitari de la Administraţia palatului rămăsese numai Jung Iuan. Ceilalţi fie că aveau grijă de proprietăţile mele din Peiţing, fie că se retrăseseră la pensie. Primele două edicte pe care le-am dat după ce am ajuns la Thienţin au fost: numirea lui Geng Siaosü, Hu Ţăiuan, Iang Giungsi, Ue Su, Ţing Fangceang, Siu Pingţen, Cen Ţăngşou, Uang Săngşî, Liu Siangie consilieri la Thienţin şi al doilea privind înfiinţarea cîtorva birouri: biroul administrativ, condus de Geng Siaosü şi Hu Ţăiaun; cancelaria, condusă de Tung Ţisü, biroul financiar, condus de Ţing Fangceang; biroul pentru relaţii externe, condus de Liu Siangie. Cen Paoşen, Luo Geniu şi Geng Siaosü erau "miniştri particulari", pe care-i vedeam în fiecare zi. Ei, împreună cu ceilalţi consilieri, veneau în fiecare dimineaţă şi aşteptau la rînd, într-o casă cu un singur etaj în partea de vest a clădirii principale, să fie "chemaţi în audienţă". În apropierea porţii principale era o cameră unde aşteptau audienţă alte persoane. Prin această cameră au trecut tot felul de oameni: soldaţi, politicieni, foşti demnitari Ţhing, personalităţi "moderne", poeţi, scriitori, doctori, astrologi, şefii partidului tineretului, tenismeni, jurnalişti şi chiar un membru al Comisiei de Control a Cuomintangului. Poliţia japoneză de la Giang Iuan, care ocupa o casă

vizavi, nota zilnic pe toți cei care veneau și plecau. De cîte ori ieșeam în oraș, eram urmat de un polițist în civil.

Situația economică la Giang Iuan era mult mai rea decît în Orașul Interzis, dar eu aveam, totuși, o avere considerabilă. Adusesem cu mine o mare cantitate de valori; o parte din acestea au fost convertite în bani depuși în bănci străine pentru care primeam dobîndă, iar altă parte fusese schimbată în proprietăți imobiliare pentru care încasam chirii lunare. Mai aveam moșii întinse de-o parte și de alta a Marelui Zid, suprafețele exacte nu le cunosc, dar am citit într-o revistă de istorie că proprietățile împăratului se întindeau pe o suprafață de circa 120.000 ha. Pentru încheierea contractelor de arendare a terenurilor mele sau vînzarea lor, guvernul național și Casa Țhing înființaseră un birou special pentru "proprietatea privată a împăratului". Partea ce ne revenea din vînzările unora din aceste proprietăți constituia una din sursele noastre importante de venituri. În afară de aceasta, așa cum am arătat mai înainte, mai dispuneam de obiecte de artă scoase din palat de mine și Pu Ție.

După ce m-am mutat la Thiențin, în fiecare lună trebuia să trimit bani la Peițing, Fengtien, Thiențin etc. În acest scop am înființat "Biroul de la Peițing", "Biroul pentru Mausoleu și temple", "Biroul din Liaoning"[1], "Oficiul pentru clanul imperial", "Oficiul pentru administrarea proprietății private a împăratului" (la care participau și oficialități republicane). Mai erau și o serie de oficiali însărcinați cu supravegherea mormintelor de răsărit și de apus ale Dinastiei Țhing. După cum reiese dintr-un document găsit de mine, numai pentru Peițing și morminte se cheltuiau lunar cîte 15.837,84 de iuani, iar pentru Thiențin sumele cheltuite depășeau 10 mii de iuani. Cheltuielile cele mai mari s-au făcut pentru atragerea militariștilor, dar ele nu sînt incluse în sumele menționate. Cumpărăturile ocupau 2/3 din cheltuielile lunare, aici nefiind incluse cheltuielile pentru automobile și diamante. La Thiențin am cheltuit chiar mai mult decît la Peițing pentru cumpărături

1 Biroul Liaoning - în provincia cu același nume din Nord-Estul Chinei.

şi acestea creşteau lună de lună. Nu mă săturam niciodată să cumpăr piane, ceasuri, radiouri, haine europene, pantofi din piele, ochelari etc.

Uan Jung era o doamnă din Thienţin şi se pricepea mai bine decît mine să arunce banii pe obiecte nefolositoare. Dar orice cumpăra ea, voia şi Uen Siu. Dacă-i cumpăram ceva lui Uen Siu, Uan Jung voia şi ea, ba chiar mai mult, de teama de a nu-i scădea statutul de împărăteasă. Această competiţie de cumpărături m-a obligat să le stabilesc o sumă fixă lunară. Natural că pentru Uan Jung am stabilit o sumă mai mare - 1000 de iuani, iar pentru Uen Siu 800. Mai tîrziu, avînd dificultăţi financiare, subvenţiile lor au fost reduse la 300 şi 200 de iuani pe lună. În ce priveşte cheltuielile mele personale, sigur că nu mi-am impus nici o limită.

Rezultatul acestor extravaganţe nesăbuite a dus la apariţia şi la Giang Iuan ca şi în Oraşul Interzis unor dificultăţi financiare; cîteodată eram în imposibilitatea de a ne achita chiria şi chiar salariile "miniştrilor particulari" şi "consilierilor".

Am cheltuit sume incalculabile pe cantităţi enorme de lucruri nefolositoare, eram mai convins cum nu fusesem niciodată pe vremea lui Johnston că toate lucrurile străine erau bune şi totul în China, cu excepţia sistemului imperial, era prost.

O lamelă de chewing-gum ori o aspirină Bayer erau suficiente ca să mă facă să oftez şi să-mi închipui că toţi chinezii erau idioţi iar străinii erau cei mai inteligenţi. Desigur, eu nu mă socoteam printre aceşti chinezi idioţi, deoarece mă consideram superior supuşilor mei şi totodată îmi închipuiam că şi acei străini inteligenţi mă socoteau la fel.

Tratamentul de care mă bucuram în concesiune a fost un tratament de care nu s-a mai bucurat nici un chinez. În afară de japonezi, consulii şi militarii americani, englezi, francezi, italieni, precum şi directorii unor firme străine erau foarte respectuoşi cu mine şi mi se adresau cu "Maiestatea Voastră Imperială". Cu prilejul zilelor naţionale, mă invitau la paradele militare, să le vizitez garnizoanele şi să văd noile avioane sau vase de război care sosiseră; cu prilejul Anului Nou şi a zilei mele de naştere, veneau cu toţii să-mi prezinte felicitări...

Cu puţin timp înainte de a pleca la Thienţin, Johnston mi-a prezentat pe consulul englez şi pe comandantul garnizoanei britanice. Aceştia, la rîndul lor, mi-au prezentat pe succesorii lor iar succesorii lor pe alţii, aşa că legăturile mele cu comandamentul britanic au continuat. Cînd ducele de Gloucester, cel de-al treilea fiu al regelui George al V-lea al Angliei, a trecut prin Thienţin m-a vizitat şi i-am oferit o fotografie de a mea pentru tatăl său. Mai tîrziu regele George al V-lea mi-a trimis o scrisoare de mulţumire şi o fotografie de a sa pe care am primit-o prin intermediul consulului general englez. Am mai făcut schimb de fotografii şi cu regele Italiei, prin intermediul consulului general italian. Am vizitat multe garnizoane străine şi am asistat la multe parăzi militare. Cînd aceşti soldaţi străini, prezenţi pe pămîntul Chinei în baza Tratatului din 1901 recunoscut de străbuna mea, împărăteasa Ţhî Si, treceau prin faţa mea mărşăluind, înconjuraţi de o splendoare marţială, mă simţeam foarte satisfăcut, considerînd că felul în care mă tratau denota că ei mă considerau tot împărat.

La Thienţin era un club al englezilor, foarte elegant, denumit "Country Club" în care nu aveau permisiunea să intre decît marii oameni de afaceri străini; chinezii nu aveau voie nici măcar să se apropie de uşă, eu fiind singura excepţie.

Eram liber să intru şi chiar să-mi aduc şi membrii familiei, bucurîndu-mă de plăcerea de a fi un "chinez privilegiat".

Pentru a semăna cu un gentleman din paginile revistei "Esquire", îmi cumpăram cele mai scumpe haine şi diamante de la prăvăliile străine ca Whiteway, Laidlaw & Co. etc. De cîte ori ieşeam, îmi puneam cel mai nou costum din stofă englezească. Totdeauna aveam ac de cravată, butoni şi inele cu diamante, "baston de gentleman" şi ochelari cu lentile Zeiss. Corpul meu emana un miros de santal combinat cu loţiune Max Factory şi apă de colonie. Eram totdeauna însoţit de doi sau trei cîini alsacieni şi de soţia şi concubina mea ciudat îmbrăcate.

Modul acesta al meu de viaţă la Thienţin a fost criticat de multe ori de Cen Paoşen şi Hu Ţăiuan.

Ei nu s-au opus niciodată cheltuielilor mele nesăbuite şi nici relaţiilor mele cu străinii, dar cînd mergeam să mă tund sau cînd mergeam la teatru sau la film în oraş,

îmbrăcat în haine vestice, de fiecare dată îmi ţineau lecţii despre demnitatea imperială. Protestele repetate neavînd nici un efect, Hu Ţăiuan mi-a înaintat un memoriu prin care-mi cerea permisiunea de a se retrage. Hu Ţăiuan îşi mai ceruse demisia o dată.

Într-o zi am fost cu Uan Jung la teatru să-l vedem pe Mei Lanfang[1]. Acolo l-am întîlnit pe Hu Ţăiuan care, văzîndu-mă în acest loc, a considerat că mi-am pierdut demnitatea imperială. La înapoiere şi-a înaintat demisia. L-am rugat să rămînă, promiţîndu-i că-i voi urma sfaturile şi i-am oferit două blănuri de vulpe; supărarea lui s-a transformat în bucurie. M-a lăudat ca fiind un "conducător ilustru" şi ambele părţi au fost mulţumite. De data aceasta, faptul că m-am dus la frizerie în oraş i-a provocat o nouă cerere de demisie. Am procedat ca şi prima dată.

În primul an după ce m-am mutat la Thienţin, la cea de-a 20-a aniversare a zilei de naştere a lui Uan Jung, tatăl ei a invitat o orchestră străină. Cum a aflat de acest lucru un bătrîn, fost demnitar Ţhing, a venit la mine să protesteze că "muzica străină are un sunet jalnic" şi că nu-i posibil să cînte o asemenea orchestră la ziua împărătesei. Demnitarul a primit 200 de iuani şi s-a renunţat la orchestră. Astfel am început să fac daruri miniştrilor care mă criticau.

Începînd de atunci şi pînă la arestarea mea după război, nu am mai fost niciodată la teatru sau la frizerie în oraş.

Am ţinut seama de obiecţiile lui Hu nu de teama că acesta se va plînge din nou de purtarea mea, ci pentru că am considerat că avea dreptate cînd spunea că nu este de demnitatea mea să merg la teatru. Pot să dau un exemplu din care reiese "progresul" ce-l făcusem. Ulterior, cînd un prinţ suedez a venit la Thienţin şi a cerut să-l primesc, am refuzat deoarece îi văzusem în ziar fotografia împreună cu Mei Lanfang. Am considerat că îşi pierduse demnitatea de prinţ şi, pentru a-mi arăta dezaprobarea, am refuzat să-l primesc.

Hu Ţăiuan, Ting Jenceang şi ceilalţi membri ai grupării lui Cen Paoşen în ultima perioadă îşi pierduseră orice speranţă în legătură cu restauraţia şi n-au mai îndrăznit să

1 Actor renumit din opera clasică care interpreta roluri de femeie.

încerce nimic. În aceasta consta deosebirea dintre ei și Geng Siaosü, Luo Geniu și alții. Prima grupare dădea o mai mare importanță demnității imperiale decît gruparea lui Geng. Aceasta a fost cauza pentru care le urmam ascultător sfaturile. Deși am găsit că multe din sugestiile lor erau fanatice, le acceptam deoarece exprimau loialitatea lor. Ducînd o viață bizară, într-o concesiune străină, n-au uitat niciodată poziția mea de "împărat".

În 1927, după moartea lui Cang Iouuei, discipolul lui, Sü Liang, mi-a cerut să-i acord, post-mortem, titlul de "reformist"[1]. Inițial m-am gîndit să-i acord acest titlu. Cu un an înainte de moarte, Cang venea deseori la Giang Iuan să mă vadă. Prima dată cînd ne-am întîlnit, mi-a făcut cäthou cu fața scăldată în lacrimi și mi-a vorbit despre "bunătatea" ce i-a fost arătată de către împăratul Cuang Sü și împărăteasa Long Iu; ulterior a făcut unele deplasări prin țară cu scopul de a atrage susținători pentru restaurație; totodată a cerut discipolilor lui să facă propagandă în rîndurile chinezilor din străinătate în favoarea restaurației. "China nu poate fi salvată fără restaurarea dinastiei". Înainte de moarte, a cerut lui U Pheifu și celorlalți care se aflau la putere să restaureze sistemul imperial. Am considerat atunci că avînd în vedere toate aceste lucruri ar fi fost bine să-i acord titlul de "reformist". Însă Cen Paoșen s-a opus. După părerea lui, loialitatea față de dinastie nu putea fi apreciată numai după "coada de păr din cap" și nici activitatea practică pentru restaurație nu putea fi luată drept bază a loialității. El a declarat că "Cang Iouuei nu a fost consecvent, el a apărat China și nu Marele Imperiu Țhing, el a uneltit împotriva împărătesei Țhi Si, lucru pentru care nu poate fi iertat". Hu Țăiuan și alții au fost în deplin acord cu Cen Paoșen în această privință. Geng Siaosü a mai spus că, la vremea respectivă, împăratul Cuang Sü a fost victima lui Cang Iouuei. În felul acesta am mai primit încă o lecție cu privire la "loialitate" și am refuzat să-i acord lui Cang Iouuei post-mortem titlul de reformist.

---

1. Exista regula ca după moartea membrilor familiilor nobiliare să li se acorde post-mortem un titlu care să reflecte activitatea pe care au desfășurat-o în timpul vieții.

Cînd, în 1931, fără să mă aştept la aşa ceva, consoarta Uen Siu a cerut divorţul, veteranii m-au sfătuit să emit un edict prin care s-o retrogradez din rangul de consoartă, iar eu, desigur, am fost de acord.

Cererea de divorţ a lui Uen Siu m-a făcut să mă gîndesc la relaţiile noastre anormale de soţ şi soţie. Motivul invocat de ea nu era de ordin sentimental şi nici în legătură cu viaţa searbădă din Giang Iuan. Chiar dacă aş fi avut o singură soţie, aceasta n-ar fi dus o viaţă prea plăcută cu mine, care, în afară de restauraţie, nu mă mai interesam de nimic. O spun cu toată sinceritatea: eu n-am ştiut ce înseamnă dragostea şi dacă pentru alţii bărbatul şi femeia aveau drepturi egale în căsătorie, relaţiile dintre mine, soţie şi consoartă erau relaţii între stăpîn şi sclavele sale.

Încă din copilărie Uen Siu fusese educată să accepte rolul inferior de femeie în societatea feudală. Înainte de a împlini 14 ani, şi-a început viaţa de "consoartă imperială", deci concepţiile cu privire la îndatoririle faţă de suveranul şi soţul ei îi erau foarte clare. Faptul că în aceste circumstanţe a îndrăznit să ceară divorţul a fost un act de mare curaj. Ea a trecut peste toate obstacolele spre a obţine divorţul, însă după aceasta s-a confruntat cu multe greutăţi. Unii spuneau că ea a cerut divorţul la îndemnul familiei, spre a căpăta o pensie alimentară substanţială. În realitate, greutăţile pe care i le-au creat membrii familiei ei n-au fost mai mici decît cele create de alţii. Am auzit că din pensia de 50 de mii de iuani i-a rămas foarte puţin după ce a plătit avocăţii, intermediarii şi după ce familia şi-a luat cît a vrut; iar ea a suferit enorm din punct de vedere psihic. Un frate de-al ei a publicat în presa din Thienţin o scrisoare deschisă în care o acuza de ingratitudine faţă de Casa Thing.

S-a zis că Uen Siu a fost forţată de "împărăteasa" Uan Jung să divorţeze, dar, deşi nu acesta este întregul adevăr, constituie totuşi unul din motivele divorţului.

Nu prea ştiu ce s-a mai întîmplat cu Uen Siu după divorţ, în afară de faptul că a lucrat ca învăţătoare la o şcoală elementară din Thienţin şi a murit în anul 1950. Nu s-a recăsătorit niciodată.

CAPITOLUL V

PLECAREA ÎN SECRET ÎN NORD-EST

1 Neliniști în "Grădina Liniștită"

În iulie 1 29 m-am mutat din Giang Iuan în Țhing Iuan - Grădina liniștită. Inițial aceasta a avut o altă denumire și schimbarea pe care eu am făcut-o nu a fost lipsită de semnificație.

În cursul Expediției împotriva Nordului, puterea Cuomintangului s-a extins pînă în Nordul Chinei. Militariștii cu care eram în termeni buni au fost învinși, iar cele trei provincii din Est, în care-mi pusesem mari speranțe, au declarat credință guvernului de la Nanțing. Toți cei din Giang Iuan erau disperați. O parte din veteranii Țhing care se aflau în anturajul meu și o parte din miniștrii particulari s-au risipit care încotro; în afară de cei mai apropiați colaboratori - Geng Siaosü, Luo Geniu și alte cîteva persoane, nimeni n-a mai pomenit de restaurație. Chiar și Cen Paoșen, care vorbea tot timpul despre restaurație, acum nu mai scotea nici un cuvînt. Singura problemă la care se gîndeau era modul în care mă va trata pe mine, ultimul împărat, noua dinastie a lui Ciang Caișec.

Personal mă aflam într-o stare acută de nesiguranță. Dar neliniștea aceasta n-a ținut prea mult. Și curînd am constatat că războiul civil continua și în condițiile existenței guvernului de la Nanțing, așa cum continuase și pe vremea regimului militarist de la Peițing. "Unificarea" făcută de Ciang Caișec devenea din ce în ce mai iluzorie. Astfel, la Giang Iuan au reînviat vechile visuri. Se părea că marea operă de unificare putea fi înfăptuită numai de împărat, punct de vedere exprimat nu numai de veteranii Țhing aflați în serviciul meu dar chiar și de ofițerii de la Marele Stat Major japonez, care veneau săptămînal să-mi "vorbească" despre evoluția situației. Denumirea pe care am dat-o - Grădina liniștită - noii mele locuințe nu însemna că voiam pacea și liniștea în țară ci că intenționam să aștept în liniște ocazia pentru restaurație.

După doi ani de aşteptare zilnică în Grădina liniştită, în vara anului 1931 am primit unele veşti.

Cu două luni înainte de "Incidentul din 18 septembrie", fratele meu mai tînăr, Pu Ţie, care era la studii în Japonia, se pregătea să vină în China în vacanţă, cînd a primit, pe neaşteptate, o invitaţie. Un comandant de batalion, Yoshioka Yasunori, l-a invitat să vină în vizită la el cîteva zile, înainte de a se întoarce în China. Acesta fusese pe vremuri ofiţer de stat major la comandamentul armatei japoneze din Thienţin şi venea, deseori, la Giang Iuan să-mi facă prezentarea situaţiei. Pu Ţie, care-l cunoştea, a acceptat invitaţia, bucurîndu-se de ospitalitatea lui Yoshioka şi a soţiei sale. La plecare, Yoshioka l-a luat deoparte şi i-a spus cu gravitate: "Cînd ajungi la Thienţin să-i spui fratelui tău că Giang Ţuolin are o comportare inadmisibilă şi în curînd în Manciuria se va întîmpla ceva... Îl rog pe împăratul Süan Thong să aibă grijă de el, situaţia nu este fără speranţă." Pu Ţie mi-a spus toate acestea pe 10 iulie cînd a ajuns la Thienţin. La 29 iulie vicontele japonez Mizuno Katsukuni mi-a cerut o vizită; l-am primit în prezenţa lui Geng Siaosü şi Pu Ţie. La această întîlnire protocolară obişnuită el mi-a făcut un cadou neobişnuit: un evantai japonez pe care scria: "Cerul nu va permite să fie învins Cou Ţien, atîta timp cît există un Fan Li[1]".

Înainte de a se întoarce în China, vicontele Mizuno l-a căutat pe Pu Ţie şi i-a vorbit despre evantai şi despre semnificaţia cupletului. Pu Ţie mi-a transmis o scrisoare prin care m-a informat despre acest lucru. Cupletul se referea la o poveste despre un război civil în Japonia între dinastiile din nord şi sud. Împăratul Godaigo, care era sub dominaţia şogunatului Kamakura, a pornit o răscoală împotriva lui Kamakura dar a fost înfrînt, capturat şi exilat la Oki. În timpul exilului, un luptător a gravat acest cuplet pe trunchiul unui vişin spre a-i da un semn împăratului. Mai tîrziu acest "Kou Ţien" japonez a învins şogunatul, ajutat de un grup de "Fan Li" şi s-a întors la Kyoto. Aceasta a fost începutul "Restauraţiei

---

1 Cou Ţien a fost regele statului Iue în Perioada Primăvară Toamnă (770-476) ce a fost învins de statul U. Ministrul Fan Li l-a ajutat pe regele Cou Ţien să-şi distrugă advesarul - statul U.

Kemmu*. Povestea spusă de Mizuno s-a oprit aici. El n-a mai spus că după mai puțin de trei ani de la întoarcerea la Kyoto împăratul Godaigo a fost alungat din nou de conducătorul militar Ashikaga Takauji. Desigur că nu m-a interesat această istorie. Pentru mine a fost important semnul transmis de japonezi. Situația din Nor-Estul Chinei era din zi în zi mai încordată. Am visat cîteva nopți la rînd că sînt iarăși pe tronul imperial. Tocmai în acest moment am primit semnalul, care, indiferent dacă a pornit dintr-o grijă particulară față de mine sau din alte intenții, el a însemnat chemarea de a se trece la acțiune.

Atacul japonez din 18 septembrie de la Șeniang și retragerea trupelor chineze au înviorat atmosfera din Grădina Liniștită. Cum am auzit asemenea vești, am dorit cu ardoare să plec în Nord-Est, dar știam că acest lucru era imposibil fără acordul japonezilor. Geng Siaosü mi-a spus că situația la Șeniang era încă confuză și m-a sfătuit să nu fiu îngrijorat, mai devreme sau mai tîrziu japonezii vor veni să-l invite pe împărat. În momentul de față, cel mai bun lucru era să stabilesc contacte cu cît mai multe persoane posibil. Ca urmare, am hotărît să-l trimit pe Liu Siangie să contacteze oficialitățile japoneze cu funcțiile cele mai înalte din Nord-Est - Uchida, Yasuda și Honjo Shigeru. L-am trimis de asemenea pe Tung Țisü în Nord-Est să vadă care era starea de spirit a veteranilor Țhing. Alt membru din anturajul meu, Șang Ien-ing, se gîndea să se întîlnească cu militarii din Nord-Est cu care avea relații. La scurt timp după plecarea lor, prezicerea lui Geng Siaosü s-a adeverit. Armata japoneză Cuantung a trimis un emisar să mă vadă.

În după-amiaza zilei de 30 septembrie, interpretul Yoshida de la garnizoana japoneză din Thiențin a venit la Grădina Liniștită și mi-a transmis invitația comandantului japonez, generalul locotenent Kashii Kohei, de a merge neînsoțit la comandant, să discutăm o chestiune importantă. Am plecat plin de speranțe la garnizoana japoneză din Templul Haicuang[1]. Ajungînd acolo, am fost întîmpinat la intrarea locuinței sale de însuși generalul Kashii. Am intrat în salon, unde am văzut două persoane așteptînd res-

1 Raza mării.

pectuos în poziţie de drepţi: unul era Luo Geniu în robă şi vestă chinezeşti şi celălalt un străin în haine europene. După felul cum stătea aplecat, am bănuit că era japonez. Kashii mi l-a prezentat: se numea Kaeisumi Toshiichi, ofiţer de stat major al Armatei Cuantung, trimis de colonelul Itagaki. După ce mi l-a prezentat, generalul Kashii a părăsit salonul.

Rămăseserăm trei persoane. Luo Geniu, foarte respectuos, mi-a cerut permisiunea să-mi înmîneze o scrisoare. Era de la o rudă a mea îndepărtată, Si Sia, ofiţer la statul major al lui Giang Ţuosiang, şef adjunct al securităţii publice din Nord-Est, fost preşedinte al provinciei Ţilin[1]. Profitînd de faptul că Giang Ţuosiang nu se afla în localitate, Si Sia a dat ordin să fie deschise porţile oraşului Ţilin pentru a-i întîmpina pe japonezi şi astfel aceştia au cucerit oraşul fără a trage un glonţ. În scrisoarea sa, el spunea că ocazia pe care o aştepta de 20 de ani (de la revoluţia din 1911) a sosit şi mă ruga să nu scap prilejul, să plec imediat spre "locurile de unde s-au ridicat strămoşii noştri", să sprijin marele plan. Mai spunea, de asemenea, că puteam cuceri Nord-Estul Chinei cu sprijinul japonezilor, în primul rînd Manciuria şi apoi tot ce se afla dincolo de Marele Zid. Îndată ce voi ajunge la Şeniang, în provincia Ţilin se va proclama restauraţia.

Luo Geniu a aşteptat pînă am terminat de citit scrisoarea, apoi a mai repetat şi el ideile principale cuprinse în ea, după care mi-a vorbit despre activitatea depusă de el şi despre "ajutorul dezinteresat" din partea Armatei Cuantung. După spusele lui, "restauraţia" se va putea realiza în tot Nord-Estul Chinei în cîteva zile, iar cele 30 de milioane de supuşi ai mei de aici aşteptau întoarcerea mea; Armata Cuantung a fost de acord cu restauraţia şi l-a trimis pe Kaiesumi să mă contacteze. Totul fusese pus la punct; se aştepta hotărîrea mea de plecare pentru a fi preluat de un vas militar japonez care mă va duce la Talien. Era atît de emoţionat cînd mi-a relatat toate acestea, că faţa i se înroşise, tremura din tot corpul şi ochii parcă-i ieşiseră din orbite.

1 Provincie în Nord-Estul Chinei.

M-am uitat la Luo Geniu, apoi la Kaiesumi şi nu mă puteam hotărî. Era clar că această apariţie a lui Luo era diferită de alte dăţi: în primul rînd, discuţia avea loc la comandamentul armatei japoneze, de faţă fiind şi reprezentantul Armatei Cuantung; în al doilea rînd, el avea în mînă scrisoarea personală a lui Si Sia; în al treilea rînd, cu o zi înainte presa din Talien publicase o ştire: "populaţia din Şeniang se pregăteşte să-l întîmpine pe fostul împărat Ţhing" iar ziarele din Thienţin erau pline de ştiri privind retragerea trupelor chineze şi referitoare la faptul că Anglia părtinea Japonia la Liga Naţiunilor. Se părea că exista posibilitatea ca armata japoneză să domine Nord-Estul Chinei, ceea ce corespundea speranţelor mele. Am considerat totuşi că era bine să mă sfătuiesc cu Cen Paoşen şi Geng Siaosü.

Le-am spus lui Luo şi Kaiesumi că voi da răspunsul după ce mai chibzuiesc. Îndată a apărut generalul Kashii, care nu ştiu unde fusese ascuns pînă atunci. Mi-a spus că aş fi putut fi în pericol dacă mai rămîneam la Thienţin şi spera că voi ţine seama de sfatul colonelului Itagaki şi voi pleca în Nord-Est. În maşină, la întoarcere, m-am gîndit că spusele lui puteau fi adevărate. Suspiciunile mele au fost înlocuite de bucurie. Nu mă aşteptam însă ca, întorcîndu-mă la Grădina Liniştită, să fiu dezamăgit.

Primul care s-a opus acestei idei a fost Cen Paoşen; au urmat Hu Ţăiuan si profesorul lui Uan Jung, Cen Ţengşou. După ce au ascultat explicaţiile mele, ei au considerat că Luo Geniu, ca de obicei, a fost iarăşi nechibzuit şi că nu trebuia să mă încred prea uşor într-un colonel, chiar dacă era reprezentantul Armatei Cuantung. Mi-au spus că situaţia din Nord-Est, atitudinea reală a puterilor internaţionale şi tendinţa opiniei publice nu erau încă clare. Înainte de a adopta orice decizie ar trebui să aştept cel puţin pînă ce Liu Siangie se va întoarce din misiunea sa de investigaţii. Am scuturat din cap nervos auzind acest sfat care mă dezamăgea.

"Si Sia nu minte în scrisoarea sa", am spus.

Cen Paoşen, în vîrstă de 84 de ani, auzindu-mi spusele, a părut foarte încurcat şi după ce a ezitat puţin a spus îndurerat: "Restaurarea vechii ordini a fost totdeauna speranţa umilului Vostru supus, întrucît este normal ca cerul să se conformeze dorinţelor poporului. Dar să

acţionezi nesăbuit în actuala situaţie confuză ar putea să ne ducă la dificultăţi inextricabile".

Văzînd că aceşti bătrîni nu pot fi convinşi, am trimis imediat să fie chemat Geng Siaosü. Acesta, deşi avea 71 de ani, era plin de vigoare, şi mi-am imaginat că va fi încîntat de invitaţia făcută de Armata Cuantung şi scrisoarea lui Si Sia. Teoriile lui cu privire la "porţile deschise", "ajutorul străin", "cele trei succesiuni" etc. m-au dus la situaţia de a trece de o singură parte.

Cu puţin timp înainte, la sfatul lui, am scris o dedicaţie pentru Mussolini, pe care el îl admira foarte mult. El spusese cîndva: "Italia va deveni cu siguranţă unul din hegemonii Vestului; Marele Imperiu Ţhing se va ridica din nou în Est: lumea va fi împărţită între cei doi, aceasta fiind voinţa cerului".

Pentru a-l susţine pe viitorul meu prim-ministru în "cămaşă neagră", în primăvara acelui an i-am cerut tatălui meu să o căsătorească pe cea de-a doua soră a mea cu nepotul lui Geng Siaosü, acordîndu-i astfel înalta cinste de a fi "rudă a împăratului". Am fost sigur că Geng Siaosü se va manifesta altfel decît Cen Paoşen, dar, spre dezamăgirea mea, nu a fost aşa.

"După căderile şi ridicările din trecut, apar noi zori. Restauraţia va începe, fără îndoială, din Manciuria şi nu poate fi împiedicată, chiar dacă japonezii nu "salută pe Maiestatea Voastră" a spus el. După un moment de gîndire, a adăugat: "Oricum, e mai sigur să aşteptăm pînă se întoarce Tung Ţîsü".

Sensul acelor cuvinte era asemănător cu cele spuse de Cen Paoşen: nu erau întrunite încă toate condiţiile.

În realitate, el nu se gîndea decît la felul în care să-l înlăture pe Luo Geniu.

Conflictul dintre cei doi începuse cu cîteva zile înainte de a merge la comandamentul japonez. În acea zi, am primit două scrisori din Nord-Est: una de la Luo Geniu şi cealaltă de la Pu Uei. Ambii îmi cereau "dezlegare" pentru "mînă liberă" ca să poată acţiona pentru cauza mea. După spusele lor, sosise timpul, toate contactele fuseseră făcute, lipseau numai actele de învestire a lor. I-am vorbit despre aceasta lui Geng Siaosü, care s-a împotrivit spunînd: "Acest lucru în nici un caz nu trebuie făcut. Aşa ceva ar leza prestigiul Maiestăţii Voastre."

Geng Siaosü se temea că voi fi monopolizat de Luo Geniu, dar nu mi-am dat seama de aceasta. Eu credeam că, în mod normal, toţi erau pentru a aştepta mesagerii care plecaseră în Nord-Est şi, îndată ce aceştia se vor întoarce, vom trece la acţiune.

Situaţia în Grădina Liniştită era din ce în ce mai neliniştită. Totodată, aici s-a petrecut un nou fapt neaşteptat.

2. Divergenţe de păreri între japonezi

Fără a mai aştepta ca în Grădina Liniştită să se ajungă la unitate de păreri, a doua zi viceconsulul japonez din Thienţin a venit să mă vadă. Consulatul ştia totul despre vizita mea la comandamentul japonez. El mi-a declarat că înţelege starea mea de spirit şi circumstanţele în care mă aflu, dar ar fi mai bine să acţionez cu prudenţă şi pentru moment să rămîn la Thienţin. Răspunzînd de protecţia mea, sînt obligaţi să-mi dea acest avertisment.

Începînd de la acastă dată, viceconsulul japonez nu a mai venit la mine personal, ci îmi trimitea sfaturi prin intermediul lui Cen Paoşen şi nepotul lui, ori prin Geng Siaosü şi fiul acestuia. Pe de altă parte, Yoshida, interpretul comandamentului japonez, îmi spunea mereu că militarii japonezi sînt hotărîţi să mă ajute să-mi recapăt tronul, dar că cel mai bine ar fi să plec imediat în Nord-Est.

Pe atunci aveam noi păreri cu privire la armata şi guvernul japonez, diferite de cele ale lui Cen Paoşen. El credea că dintotdeauna a fost normal ca civilii să conducă activitatea politică şi de aceea avea legături numai cu ministrul japonez, iar nepotul său numai cu consulatul şi cu oamenii politici de la Tokyo. El susţinea cu hotărîre că nu trebuia să fac ce-mi spuseseră militarii, în absenţa unei indicaţii de la Tokyo. Opinia mea era diferită. Consideram că destinul meu se afla în mîinile militarilor, nu al politicienilor. Nu aveam nici păreri autorizate, nici informaţii în acest sens, dar am ajuns la această concluzie pe baza faptelor evidente. Japonezii, pe de o parte pe plan diplomatic declaraseră că erau gata să rezolve împreună cu guvernul de la Nanţing, prin metode paşnice, "neînţelegerile chino-japoneze", iar pe de altă parte Armata Cuantung îşi conti-

nua înaintarea şi atacul asupra armatelor chineze în retragere. Pe atunci, deşi nu prea înţelegeam că cele de mai sus, la fel ca şi atitudinea lui Ciang Caişec şi Uan Ţinguei, care pe de-o parte declarau că opun rezistenţă iar pe de altă parte cedau duşmanului pămîntul ţării, erau în realitate două metode de a înşela lumea, totuşi am sesizat că elementul decisiv în soluţionarea acestei probleme erau militarii japonezi. Cen Paoşen a arătat că atitudinea moderată a puterilor străine trebuia să ne dea de gîndit, dar eu nu vedeam în acelaşi fel această problemă. La scurt timp după vizita la comandamentul japonez, generalul Burneli Nugent, comandantul trupelor britanice din Thienţin, a venit, pe neaşteptate, să mă vadă la Grădina Liniştită. El mi-a prezentat "felicitări personale" în legătură cu prilejul ce mi-a fost creat de "Incidentul din 18 septembrie" şi a mai spus: "Dacă Maiestatea Voastră va putea reveni pe tronul Marei Manciurii, supusul vostru Nugent este dispus să fie un soldat sub steagul cu dragon"[1]. Acest lucru adeverea spusele lui Geng Siaosü cu privire la faptul că Anglia părtineşte Japonia. Îndată după aceea, am primit vizita lui Johnston, de care mă despărţisem de mult. După spusele lui, acum se afla în China ca reprezentant al Foreign Office-ului şi venise să rezolve problemele rămase în suspensie în legătură cu retrocedarea Ueihaiuei-ului. A folosit acest prilej spre a mă vedea. Şi-a exprimat bucuria în legătură cu viitorul meu şi m-a rugat să-i scriu o prefaţă la cartea sa "Amurgul Oraşului Interzis". Mi-a spus că va adăuga la această carte un capitol intitulat: "Dragonul se întoarce acasă".

Veştile aduse de Liu Siangie şi Tung Ţisü din Nord-Est de asemenea au constituit o încurajare pentru mine. Primul care s-a întors a fost Tung Ţisü. El mi-a spus că veteranii Ţhing cu care s-a întîlnit la Şeniang consideră că a venit timpul şi nu trebuia să mai amîn. Ulterior s-a întors şi Liu Siangie. El, cu toate că nu putuse să se întîlnească cu Uchida sau Honjo, ceea ce m-a făcut să-mi pierd speranţele, a reuşit totuşi să se întîlnească cu colonelul Itagaki, comandant de stat major al Armatei Cuantung, şi cu

1 Se referă la steagul Chinei în timpul Dinastiei Ţhing.

Țin Liang, veteran al Dinastiei Țhing. Acest lucru a demonstrat că ceea ce-mi spusese Luo Geniu și Kaiesumi era adevărat. Țin Liang fusese foarte optimist afirmînd că: "Totul la Fengtien este pregătit, nu-l așteptăm decît pe Maiestatea Sa". Liu Siangie fusese și la Țilin și constatase că cele spuse de Luo Geniu erau adevărate: armata japoneză controla deja întreaga provincie și Si Sia și ceilalți erau gata în orice moment să sprijine restaurația.

În afară de aceasta, atunci începuseră să circule niște zvonuri, ceea ce m-a determinat să vreau să plec cît mai repede. Ziariștii din Thiențin căpătau foarte repede informații, așa se face că vizita mea la garnizoana japoneză a fost cunoscută imediat. Unele ziare chiar au publicat știrea că deja m-am îmbarcat pe un vas și am plecat în Nord-Est. Totodată, zvonuri provenind dintr-o sursă necunoscută anunțau că chinezii au luat unele măsuri împotriva mea. Eram convins că nu puteam să mai rămîn în Thiențin.

L-am trimis pe Geng Ciui, fiul lui Geng Siaosü, să-i facă o vizită consulului general japonez și să-i spună că, dacă n-a venit încă timpul să plec la Șeniang, voi pleca mai întîi la Lușun, unde voi fi mai în siguranță decît la Thiențin. Consulul a replicat că nu era nevoie să plec la Lușun și i-a spus lui Geng Ciui să-mi transmită că Uchida Yasuda - directorul general al căilor ferate din Manciuria, nu va fi de acord să plec atunci. Uchida este un veteran politician, foarte respectat de armată, și ar fi bine să acționez cu prudență; în ce privește securitatea, el își asumă întreaga responsabilitate. Consulul a încheiat spunînd că intenționează să aibă un schimb de păreri cu generalul Kashii, comandantul garnizoanei. A doua zi, adjunctul său l-a căutat pe Geng Ciui și i-a spus că generalul Kashii și consulul general au discutat și nici unul nu era de acord să părăsesc Thienținul. Această informație mi-a creat o mare confuzie. L-am invitat la mine pe interpretul comandamentului pentru a clarifica situația. Spre surprinderea mea, acesta mi-a spus că n-a avut loc nici o întîlnire între consulul general și comandantul garnizoanei și că generalul Kashii dorește să plec imediat cu Kaiesumi. Mi-a sugerat să scriu personal o scrisoare către comandantul garnizoanei în care să declar că sînt hotărît să plec imediat. Într-o confuzie totală, am scris scrisoarea. Dar nu

știu cum s-a făcut că consulul general a aflat despre aceasta și l-a căutat în grabă pe Cen Paoșen și Geng Siaosü să-i întrebe dacă într-adevăr am scris acea scrisoare...

Eram foarte supărat de fricțiunile dintre autoritățile civile și militare japoneze, dar nu știam cum trebuia să procedez. Tocmai atunci am primit cea de-a doua scrisoare de la Liu Siangie, plecat din nou în Nord-Est, care-mi spunea că a înțeles adevăratele intenții ale lui Honjo, comandantul Armatei Cuantung: atîta timp cît cele trei provincii din Nord-Est nu sînt în întregime sub controlul Japoniei, e mai bine să aștept pînă ce vor fi unificate și situația se va stabiliza. Aceasta fiind părerea autorității cele mai înalte care-mi hotăra destinul, n-am avut de ales decît să mă supun și să aștept.

De atunci am înțeles că fricțiuni existau nu numai între consulatul și garnizoana din Thiențin, dar și în rîndurile Armatei Cuantung. Fără să vreau am început să fiu îngrijorat în legătură cu unele fenomene: fostul prinț de Cung, Pu Uei, sub protecție japoneză a făcut un pelerinaj la Mausoleul de Nord din Șeniang; în provincia Liaoning a început să activeze "Societatea pentru păstrarea Nord-Estului"; principalele personalități din Nord-Est au început să se bucure de un "tratament deosebit" din partea Armatei Cuantung; au apărut știri despre dispariția lui Tuan Cijui, în care se menționa că japonezii vor să-l folosească pentru a instaura puterea lor în Nord-Estul Chinei. Mi-ar fi fost și mai greu să suport dacă aș fi aflat atunci că japonezii au avut diferite intenții: într-un timp se gîndeau să-l folosească pe Tuan Cijui, după aceea s-au gîndit să folosească "Comitetul administrativ din Nord-Est", mai tîrziu au intenționat să-l folosească pe Pu Uei pentru a instaura "imperiul luminos" și alte intenții înfricoșătoare.

După ce le-am spus lui Luo Geniu și Kaiesumi că, deocamdată, nu voi mai pleca, zilele mi se păreau ani în așteptarea veștilor. În această perioadă de așteptare am emis numeroase "edicte imperiale". Printre altele, am trimis doi nepoți de ai mei, Sien Iuan și Sien Ți, care abia absolviseră școala japoneză de cadeți, în Nord-Est să cîștige favoarea unor prinți mongoli și să-i atragă pe Giang Haipeng, Cui Fu și alții, care fuseseră printre primii ce se alăturaseră armatei de ocupație japoneză. La cererea atașatului militar japonez, am adresat scrisori lui Ma Giangșan,

care luptase împotriva lui Giang Haipeng, şi prinţilor mongoli naţionalişti, sfătuindu-i să se împace. L-am numit pe Giang Haipeng comandantul armatei independente din Manciuria și Mongolia; pe Ma Giangşan comandant suprem al armatei de Nord şi pe Cui Fu comandant al armatei de Vest; lui Sien Iuan şi Sien Ţi le-am acordat grade militare. Am pregătit un număr de edicte în alb pentru acordarea de grade militare care nu trebuiau decît să fie completate cu numele...

Trebuie să menţionez că atunci am ascultat propunerile lui Geng Siaosü şi am trimis oameni direct în Japonia să acţioneze. După ce l-am refuzat pe Luo Geniu şi el m-a părăsit, Geng Siaosü şi-a modificat atitudinea aparentă de prudenţă, trecînd de la opinia că trebuia să aşteptăm la combaterea ideii de aşteptare, pronunţîndu-se pentru acţiuni îndrăzneţe. El socotea că a sosit momentul la care se referiseră în discuţiile anterioare japonezii. În acelaşi timp, şi-a dat seama că eram disputat între anumiţi oameni şi mi-a propus să trimit pe cineva la Tokyo să acţioneze. Această schimbare bruscă de atitudine la el nu numai că nu m-a surprins, dar m-a bucurat foarte mult. Fără să ştie Cen Paoşen, am acceptat sugestia lui Geng Siaosü şi l-am trimis pe profesorul de limba japoneză al fratelui meu în Japonia, să intre în contact cu Minami Jiro, noul ministru al armatei, şi Toyama Mitsuru, şeful societăţii "Dragonul Negru". Am copiat, după ciorna făcută de Geng Siaosü, cîte o scrisoare pentru fiecare dintre aceştia. Mai tîrziu, în 1946, la Tribunalul Militar Internaţional pentru Orientul Indepărtat de la Tokyo, cînd Minami Jiro a dat acea scrisoare avocatului pentru a-i servi în apărare, de teamă că după ce mă voi întoarce în ţară voi fi judecat, am negat autenticitatea acesteia, ceea ce a provocat un val de proteste.

În felul acesta, pe de-o parte aşteptam şi pe de alta acţionam. La trei săptămîni după trimiterea scrisorii, m-am întîlnit cu Doihara, ofiţer de stat major al Armatei Cuantung, şi s-a decis să plec în Nord-Estul Chinei.

3. Întîlnirea cu Doihara

Din cei 25 de criminali de război judecați de Tribunalul Internațional pentru Orientul Îndepărtat, Doihara și Itagaki au fost găsiți cei mai vinovați. Capetele de acuzare care li s-au adus erau similare: ambii se făceau vinovați de șapte "crime împotriva păcii", precum și de "crime împotriva umanității" în cursul războiului convențional, adică "ordonarea și permiterea violării tratatelor". Ei au fost condamnați la moarte prin spînzurătoare și execuția a avut loc în 1948.

Doihara a fost un militar japonez care făcuse carieră în timpul agresiunii în China. A venit pentru prima dată în China în 1913 și a fost adjutant al unui consilier al Armatei Cuantung timp de peste 10 ani. A avut relații foarte strînse cu Giang Țuolin. Cu toate acestea, în 1928, cînd Armata Cuantung a hotărît să-l lichideze pe Giang Țuolin, Doihara a participat la complot. La scurt timp după aceasta, el a fost avansat la gradul de colonel și numit șeful serviciului secret din Șeniang. Din 1931 pînă în 1935 el a fost implicat în multe comploturi ale Japoniei împotriva Chinei, tulburări, constituirea de autorități locale marionetă, provocarea de lupte interne. Se poate afirma că oriunde ajungea Doihara ajungea năpasta.

După o perioadă scurtă în care a fost comandant de brigadă, a fost numit șeful rețelei serviciului secret al Armatei Cuantung. După "Incidentul din 7 iulie"[1] 1937, Doihara a trecut de la activitatea camuflată la activitatea militară deschisă, avînd gradul de comandant de divizie, apoi a fost avansat comandant al armatei japoneze din China și Asia de Sud-Est.

Despre el circulau tot felul de legende miraculoase, iar presa din Vest l-a descris ca pe un "Lawrence al Estului"[2]. Presa chineză îl descria ca purtînd veșminte chinezești obișnuite și vorbind fluent cîteva dialecte. După părerea

1 Intrarea armatei japoneze în Peiting.

2 Spion englez.

mea, dacă activitatea lui în China ar fi fost asemănătoare metodelor cu care mă convingea să plec în Nord-Est, n-ar fi avut nevoie de șiretenia și ingenozitatea lui Lawrence; abilitatea unui jucător de cărți care te privește drept în față în timp ce te minte era suficientă. Cînd l-am întîlnit nu era îmbrăcat în haine chinezești, ci într-un costum vestic în stil japonez; limba chineză pe care o vorbea nu era grozavă și se folosea de translatorul Yoshida pentru a fi sigur că n-a înțeles greșit.

Avea numai 48 de ani și mușchii din jurul ochilor îi atîrnau ofiliți. Purta mustață. Pe tot parcursul întîlnirii a afișat un zîmbet binevoitor și respectuos. Acest zîmbet îți crea impresia că tot ceea ce spune este adevărat și că poți să te bizui pe el.

După formulele de politețe obișnuite privind sănătatea mea, am intrat în probleme de fond. În primul rînd, mi-a explicat acțiunile întreprinse de japonezi, spunînd că acestea sînt îndreptate numai împotriva "tînărului mareșal" Giang Sueliang care "provoacă mari tulburări în Manciuria, amenințînd interesele și proprietățile japonezilor de aici și, ca urmare, Japonia n-a avut altă alternativă decît să treacă la acțiuni militare". A pretins că Armata Cuantung nu avea ambiții teritoriale cu privire la Manciuria și "dorește în mod sincer să ajute poporul manciurian să-și construiască singur un nou stat independent". Spera să nu mai scap această ocazie și să mă întorc cît mai repede în locurile de unde se ridicaseră străbunii mei, să-mi asum conducerea acestui stat. Japonia va semna cu această țară un tratat de apărare reciprocă, suveranitatea și integritatea teritorială ale acestui stat vor fi protejate de către Japonia cu toate forțele de care dispunea. Ca șef al acestui stat, voi putea conduce independent.

Tonul său sincer, zîmbetul respectuos, poziția și reputația sa m-au avertizat că nu trebuia să adopt aceeași atitudine ca față de Luo Geniu și Kaiesumi. Teama lui Cen Paoșen că Kaiesumi nu reprezintă Armata Cuantung și că Armata Cuantung nu reprezenta guvernul japonez mi se părea acum nefondată. Doihara era o figură importantă în Armata Cuantung și, după cum a declarat fără echivoc, "Maiestatea Sa Împăratul (Japoniei) avea încredere în Armata Cuantung".

Eram îngrijorat de o problemă importantă și am întrebat:

"Cum va fi acest nou stat?"

"Așa cum am spus, va fi un stat independent și autonom, sub controlul total al împăratului Süan Thong".

"Nu aceasta am întrebat, vreau să știu dacă acest stat va fi republică sau monarhie? Va fi imperiu?"

"Aceste probleme vor putea fi rezolvate după ce veți veni la Șeniang".

"Nu", am insistat eu, "dacă se va face restaurația, mă duc, dacă nu, nu mă duc."

A zîmbit și, fără a schimba tonul, a spus:

"Sigur că va fi imperiu, nu există nici o îndoială".

"Foarte bine, dacă acesta va fi imperiu, mă voi duce", am zis eu, exprimîndu-mi mulțumirea.

"În acest caz, îl rog pe împăratul Süan Thong să plece cît mai repede. Orice s-ar întîmpla, Maiestatea Voastră trebuie să fie în Manciuria înainte de 16 ale lunii. Detaliile vor fi discutate după sosirea la Șeniang. Yoshida va aranja călătoria".

Ca și la venire, foarte respectuos mi-a urat călătorie plăcută și s-a înclinat în fața mea politicos, apoi s-a retras. După aceea l-am primit pe Țin Liang, care venise împreună cu Doihara. El mi-a adus vești de la unii veterani Țhing din Nord-Est. În concluzie, mi s-a părut că nu mai exista nici un obstacol în calea mea.

După plecarea lui Doihara, interpretul Yoshida mi-a spus că nu trebuia informat consulul general despre această întîlnire și că a primit ordin să-mi aranjeze plecarea la Talien. Am decis să nu discut această problemă cu nimeni, în afară de Geng Siaosü.

Dar știrea s-a aflat chiar mai repede decît aceea referitoare la vizita mea la garnizoana japoneză; a doua zi a apărut în presă o știre despre întîlnirea mea cu Doihara, în care era demascat scopul vizitei lui. Cen Paoșen nu era atunci la Thiențin, dar aflînd vestea a venit imediat de la Peițing. Cum a coborît din tren, s-a dus direct la Geng Siaosü acasă să afle vești și după aceea a venit în grabă la Grădina Liniștită. Tocmai atunci sosise o telegramă din Tokyo de la Liu Siangie în care mă anunța, din partea armatei japoneze, că încă nu era timpul să plec în Nord-Est. După ce a citit telegrama, am fost nevoit să-i spun despre întîlnirea cu Doihara și să-i promit că ne vom mai sfătui.

Era în 5 noiembrie, zi în care în Grădina Liniştită a avut loc o "conferinţă de coroană", foarte neobişnuită. Îmi amintesc că, în afară de Cen Paoşen, Geng Siaosü, Hu Ţăiuan, îi mai convocasem pe Iuan Tahua şi Thie Liang. La această conferinţă a avut loc o dispută aprinsă între Cen Paoşen şi Geng Siaosü.

"În prezent situaţia generală nu este stabilizată, astfel încît, acţionînd cu uşurinţă, vom avea numai neplăceri şi nici un avantaj, Luo Geniu se pripeşte", a zis Cen Paoşen.

"Dacă scăpăm prilejul, pierdem prietenii din străinătate, pierdem entuziasmul poporului", a zis Geng Siaosü.

"Comandamentul armatei japoneze este foarte entuziasmat, însă cabinetul japonez nu pare interesat, de aceea rugăm pe Maiestatea Voastră să se gîndească bine înainte de a hotărî".

"Pe guvernul japonez nu ne putem baza, puterea reală o deţine armata japoneză, să ne gîndim bine!".

"Eu l-am rugat pe Maiestatea Sa să se gîndească bine, nu pe tine".

"Să ne gîndim! Să ne gîndim! Dacă japonezii îl vor aduce la putere pe Pu Uei, noi ne vom descurca, dar ce va face Majestatea Sa?".

"Dacă va reuşi sau nu, Pu Uei rămîne tot Pu Uei. Maiestatea Sa trebuie să învingă, nu să fie învins. Dacă nu sînt perspective de reuşită, de ce să-l împingem pe Maiestatea Sa să acţioneze în felul acesta?"

"Am ajuns într-o situaţie critică. Dar plecînd în Nord-Est şi restabilind moştenirea strămoşilor, vom obţine iertarea lor".

În faţa atacurilor lui Geng Siaosü, Cen Paoşen, alb de furie, s-a ridicat şi, zîmbind cu răceală, a spus: "Tu ai socotelile tale, de aceea eşti aşa de entuziasmat..."

Iuan Tahua, care nu scosese un cuvînt, Thie Liang, care stătuse tot timpul cu capul plecat, Hu Ţăiuan, care respira şuierător, au simţit că trebuiau să rupă tăcerea şi să intre în joc. Thie Liang a spus ceva despre importanţa "unor planuri mai îndepărtate", situîndu-se de partea lui Cen Paoşen. Iuan Tahua a spus cîteva cuvinte din care nu se înţelegea mai nimic; Hu Ţăiuan voia să-l sprijine pe Cen Paoşen, dar n-a exprimat clar acest lucru. În ce mă priveşte, nu mi-am expus poziţia la această întîlnire.

Mi s-a părut că metoda cea mai nimerită era să nu spun ceea ce gîndesc, să nu dau la iveală intențiile mele, nici față de oamenii din jurul meu, nici față de societate. Simt nevoia ca aici să fac o paranteză, să relatez despre întîlnirea mea cu Cao Iouthan, la trei zile după vizita lui Doihara. În acele zile, foarte mulți oameni doreau să mă viziteze. Am socotit că dacă i-aș fi refuzat pe toți, aceasta ar fi confirmat supozițiile din presă, ceea ce mi-ar fi fost și mai nefavorabil. În ce-l privește pe Cao Iouthan existau motive în plus să-l primesc. El venea ca emisar al guvernului lui Ciang Caișec de la Nanțing. Înainte, acesta era un oaspete obișnuit la Giang Iuan, fiind considerat un veteran și fost demnitar al Dinastiei Țhing. La început am crezut că vine să-mi aducă anumite vești, nici nu m-am gîndit că ar putea veni din partea lui Ciang Caișec. Mi-a spus că a primit o telegramă din partea guvernului Cuomintangului în care i se spunea să-mi comunice acordul guvernului respectiv în legătură cu revenirea la articolele Tratamentului privilegiat: să mi se plătească anual subsidiile stabilite sau o singură dată o sumă mai mare. M-a rugat să propun suma; în ce privește locul unde mă voi stabili, se dorește să aleg Șanghaiul, iar dacă vreau să plec în străinătate, pot pleca oriunde în afară de Japonia și Nord-Estul Chinei.

Auzindu-i spusele, am zîmbit cu răceală și am zis: "Ce a făcut guvernul național în ultimii ani? Tratamentul privilegiat a fost abolit de un număr de ani, Sun Tiening a profanat mormintele străbunilor mei, iar guvernul nu s-a ocupat deloc de această chestiune. De abia acum, temîndu-se că voi pleca și că-l voi face de rușine pe Ciang Caișec, guvernul se gîndește la restabilirea articolelor Tratamentului privilegiat. Eu nu accept nici un privilegiu și nu intenționez să plec nicăieri. Tu ești totuși un fost demnitar al Marelui Imperiu Țhing, de ce vorbești în numele lor?"

Cao Iouthan mi-a vorbit de pe poziția veteranului care se gîndea numai la binele meu. El mi-a spus că condițiile guvernului național îmi erau foarte favorabile, cu toate că deseori pe vorbele lor nu se putea pune bază, dar dacă eu socoteam că era necesar, puteam primi garanții de la o bancă străină; "dacă va garanta o bancă străină, Ciang Caișec nu va putea păcăli pe nimeni". Parcă mi-a ghicit gîndurile, căci a mai adăugat că o dată cu restabilirea Tra-

tamentului privilegiat, în mod normal îmi voi redobîndi titlul imperial, iar dacă doream să mă întorc la Peiţing, acest lucru putea fi discutat.

N-am crezut nimic din spusele lui. Auzisem de mult că Ciang Caişec era foarte viclean. Se spunea despre el că pentru a atrage Anglia şi SUA se însurase cu Sung Meiling, dezavuîndu-şi prima soţie, şi că era un om în care nu puteai avea încredere. Acest gen de oameni îi insultă pe cei slabi şi nu se tem decît de cei puternici. Se temea de japonezi şi, văzînd că ei îmi sînt apropiaţi, era în stare să accepte orice condiţie; dacă ar fi reuşit să mă rupă de japonezi, mai tîrziu ar fi terminat cu mine. Să admitem totuşi că mă puteam bizui pe tot ce-mi spunea, putea fi comparat titlul de împărat promis de el cu tronul imperial oferit de Doihara? Putea fi comparată o sumă de bani oferită de el cu marea atracţie a Nord-Estului Chinei? Oricît de binevoitor ar fi fost Ciang Caişec faţă de mine, putea el să-mi cedeze întreaga ţară? Gîndindu-mă la toate acestea, n-am mai dorit să continui conversaţia cu Cao Iouthan. După ce am reflectat puţin, am spus; "Foarte bine, am reţinut tot ce mi-ai spus. Să ne oprim aici".

Cao Iouthan, văzînd că am făcut afirmaţia de mai sus după ce am reflectat puţin, interpretînd greşit răspunsul meu, mi-a spus:

"Bine, bine, mai gîndiţi-vă, voi reveni după cîteva zile."

"Da, să mai revii!"

A plecat plin de speranţe. Am auzit că după "evenimentul de la Thienţin" el nu a mai putut să intre în concesiunea japoneză, iar cînd a intrat eu plecasem deja.

Foarte mulţi vizitatori au vrut să mă vadă şi am primit foarte multe scrisori în acele zile încărcate. Unii îşi exprimau loialitatea, alţii mă avertizau. Printre acestea, am primit o scrisoare de la un membru al clanului Aisin-Gioro prin care eram implorat să nu mă încred în "banditul de tata" şi să-mi refac reputaţia în ochii chinezilor. Dar eram aşa de obsedat de mirajul restauraţiei, încît nici un avertisment nu a avut efect asupra mea. M-am hotărît să nu fac publice niciunul din gîndurile mele. Un ziarist din Thienţin, vizitator obişnuit al casei mele, m-a întrebat odată dacă intenţionez să plec, iar eu am negat. Cînd această ştire a apărut în presă, eu eram deja pe vapor.

Nu pot să nu mă opresc asupra incidentului care a avut loc cu două zile înainte de plecarea mea din Thienţin.

Ci Ţigiung din garda mea de corp a intrat în fugă în cameră strigînd: "Bombe! Două bombe!".

Stăteam pe canapea şi cînd l-am auzit nici n-am mai putut să mă ridic. În confuzia care s-a produs, de-abia am reuşit să înţeleg despre ce era vorba. Un străin adusese un cadou însoţit de cartea de vizită a unui consilier al fostului comandament al securităţii publice pentru Nord-Est. Străinul depusese cadoul şi plecase. După cum era regula, Ci Ţigiung l-a verificat şi a descoperit în coşul cu fructe două bombe.

Înainte de a trece panica, poliţia japoneză şi ofiţerii de la comandamentul japonez au venit şi au ridicat cele două bombe. A doua zi, interpretul Yoshida mi-a comunicat că în urma investigaţiilor făcute s-a constatat că bombele respective au fost produse în arsenalul lui Giang Sueliang.

"Maiestatea Voastră nu trebuie să mai primească persoane străine", m-a avertizat el, "şi cu cît va pleca mai repede, cu atît mai bine".

"Foarte bine, aranjează plecarea cît mai repede posibil!"

"Da, Maiestatea Voastră nu trebuie să vorbească despre aceasta cu nimeni care nu este implicat direct".

"Nu voi discuta. Îi voi lua cu mine numai pe Geng Siaosü, pe fiul lui şi doi servitori".

În acele două zile am primit numeroase scrisori de ameninţare. Unele dintre ele erau foarte scurte, dar conţinutul lor era înfricoşător. O asemenea scrisoare cuprindea numai o frază: "Dacă nu pleci, îţi vei pierde capul!" Ceea ce m-a speriat cel mai mult a fost telefonul primit de Ci Ţigiung. Vizavi de noi se afla o ceainărie ce ţinea de Restaurantul Victoria. El m-a avertizat să nu mai merg acolo să iau masa, pentru că nişte persoane suspecte s-au interesat la ceainărie despre mine. Acest prieten care avea grijă de mine mi-a mai spus că i-a văzut si el pe suspecţi şi i s-a părut că aveau arme ascunse sub haine. Şi mai surprinzător pentru mine a fost faptul că el a putut să-şi dea seama că suspecţii erau trimişi de Giang Sueliang.

Nu-mi mai amintesc nimic de ospătarul de la acea ceainărie, dar pe Ci Ţigiung nu-l voi uita niciodată. Îl adusesem de la Peiţing. Venise la Palat după ce alungasem eunucii. Pe atunci nu era decît un copil care nu-mi ieşea din cuvînt. La Thienţin el era unul dintre favoriţii mei. În

perioada statului Mancincuo l-am trimis la o şcoală militară în Japonia. Tocmai atunci am aflat că în Japonia el se certa cu colegii. Am folosit pretextul că submineazä prietenia japono-manciuriană şi i-am rugat pe japonezi să-l exmatriculeze. Ulterior, la recomandarea japonezilor, a fost trimis în China de Nord, unde a primit gradul de general-maior în armata marionetă. După eliberare, fiind implicat într-un proces contrarevoluţionar, a fost arestat. El a fost unul din cei trei slujitori ai mei care m-au însoţit în Nord-Estul Chinei şi cunoştea întreaga mea activitate. Mult mai tîrziu am înţeles că graţie lui Ci Ţigiung japonezii şi Geng Siaosü ştiau foarte clar şi precis toate acţiunile mele.

După bombe, scrisorile şi telefoanele de ameninţare a urmat "Incidentul de la Thienţin". Aceasta a fost una din capodoperele lui Doihara. Japonezii au aranjat cu un grup de agenţi chinezi în serviciul lor să provoace tulburări în teritoriul administrat de chinezi în Thienţin. În concesiunea japoneză a fost declarată starea de necesitate, întrerupîndu-se comunicaţiile cu teritoriul administrat de chinezi. La Grădina Liniştită au fost aduse care blindate pentru a-mi asigura protecţia. Astfel, Grădina Liniştită a fost izolată. Au primit permise numai Geng Siaosü şi fiul lui, Geng Ciui.

Mai tîrziu mi-am dat seama de ce Doihara a fost atît de nerăbdător să mă trimită în Nord-Est. Dacă nu se poate spune că tinerii ofiţeri din Armata Cuantung i-au forţat mîna pentru a înăbuşi opozanţii din rîndurile acesteia sau că au existat alte cauze, ci numai pentru că se temea că-mi voi schimba gîndul, înseamnă că a supraestimat influenţa celor din afara concesiunii asupra mea. În fapt, nu mă hotărîsem numai eu, dar chiar şi unii sfetnici ai mei - Hu Ţăiuan, Cen Ţenşou şi alţii, influenţaţi de Cen Paoşen, şi-au schimbat atitudinea. Ei au renunţat la atitudinea de aşteptare şi, din proprie iniţiativă, au început să acţioneze în vederea unei cooperări active cu Japonia, deşi nu aveau suficientă încredere în armata japoneză şi înclinau mai mult să se ia legătura cu guvernul japonez. Ca şi mine, ei se temeau să nu piardă ocazia dar, în acelaşi timp, se mai temeau că cooperarea cu Japonia le va aduce numai dezonoare şi nici o recompensă. Condiţia pentru ca să colaborez cu Japonia, sugerată de ei, a fost

ca eu să am dreptul să fac numirile în funcţii. Se temeau că nu vor putea să capete funcţii înalte şi erau gata să schimbe onoarea şi interesele economice ale naţiunii pentru poziţiile lor.

4. Trecerea în secret a rîului Pai[1]

Data plecării a fost stabilită pentru 10 noiembrie. Conform planului, în acea seară trebuia să mă strecor pe poarta principală a Grădinii Liniştite, fără să anunţ pe nimeni. Aceasta mi-a dat foarte mari emoţii. La început m-am gîndit să nu ies pe poarta principală, ci în ultimul moment să-i spun şoferului să iasă pe poarta de la garaj. I-am poruncit celui mai de încredere slujitor al meu, Ta Li, să meargă să vadă dacă poarta de la garaj putea fi deschisă. El mi-a raportat că poarta nu mai fusese folosită de mult timp şi că pe ea erau lipite tot felul de afişe. În final am folosit sugestia lui Ci Ţigiung. M-am ascuns în portbagajul unei maşini sport (care avea numai două locuri), iar unul din ajutoarele mele a făcut-o pe şoferul. Lîngă el s-a aşezat Ci Ţigiung şi astfel am ieşit din Grădina Liniştită.

În apropierea Grădinii Liniştite ne aştepta interpretul Yoshida cu o maşină. Cum a văzut maşina noastră ieşind pe poarta principală a pornit după noi, urmărindu-ne de la distanţă.

Era a treia zi de cînd începuseră tulburările în Thienţin. În concesiunea japoneză şi în teritoriul administrat de chinezi din apropiere fusese declarată starea de urgenţă. Dacă tulburările şi starea de urgenţă fuseseră aranjate în mod deliberat sau era o simplă coincidenţă, nu pot să mă pronunţ, dar acest lucru mi-a creat posibilitatea să pot pleca. În timp ce maşinile chinezilor nu aveau voie să circule, maşina în care mă aflam, de cîte ori era oprită, nu avea nevoie decît de un simplu semn cu mîna făcut de Yoshida pentru a putea porni mai departe. Deşi şoferul găsit de Ci Ţigiung nu era grozav (primul lucru pe care

1 Rîul Alb

l-a făcut cînd a ieşit din Grădina Liniştită a fost să se lovească de un stîlp de telegraf, făcîndu-mi un cucui, şi tot drumul m-a zdruncinat), am ajuns totuşi la destinaţie - un restaurant japonez.

Maşina s-a oprit, Ci Ţigiung i-a spus şoferului să plece şi interpretul Yoshida a deschis portbagajul şi m-a ajutat să ies, apoi am intrat împreună în restaurant. Aici eram aşteptat de un ofiţer japonez, care m-a îmbrăcat într-o manta japoneză şi mi-a pus pe cap o şapcă militară, după care am luat o maşină a comandamentului militar japonez ce ne-a dus direct la debarcaderul de pe malul rîului Pai. M-a ajutat să ies din maşină şi, cînd am constatat că nu mai eram în concesiunea Japoniei, m-am alarmat. Yoshida mi-a şoptit: "Nu vă speriaţi, sîntem în concesiunea engleză".

Încadrat de cei doi, am grăbit pasul prin nisipul de pe malul apei, cînd, deodată, mi-a apărut în faţa ochilor o şalupă cu luminile stinse. În cabină mă aşteptau Geng Siaosü şi fiul său şi, văzîndu-i, m-am liniştit. Mai erau trei japonezi: unul era Kaiesumi, altul roninul Kudo Totsusaburo, care lucrase pentru nobilul mongol Şeng Iun; pe cel de-al treilea nu-mi mai amintesc cum îl chema. Căpitanul şalupei mi-a spus că pe punte mai erau zece soldaţi pentru protecţia mea. Şalupa aparţinea secţiei transporturi a garnizoanei japoneze şi pentru acest "transport special" pe ea fuseseră încărcaţi saci de nisip şi plăci de tablă.

După 20 de ani, am citit în revista japoneză Bungei Shunju amintirile lui Kudo, în care arăta că pe şalupă fusese ascuns un butoi cu benzină. În caz că eram descoperiţi de armata chineză şi n-am fi putut să scăpăm, soldaţii japonezi trebuiau să dea foc benzinei, să ardem împreună cu şalupa. Îmi amintesc că eu stăteam cam la trei metri de butoi şi eram foarte bucuros gîndindu-mă că eram din ce în ce mai aproape de "fericire".

Interpretul şi ofiţerul care mă adusese la debarcader s-au întors pe mal, iar vasul a părăsit debarcaderul. S-au aprins luminile şi mă uitam pe geam la priveliştea din mijlocul rîului cu sentimente de mare bucurie. În timpul zilei văzusem de multe ori rîul Pai, vizitasem distrugătoare şi crucişătoare chinezeşti şi japoneze ancorate pe acest rîu, îmi făcusem multe vise, vedeam în rîul Pai calea de a ajunge de cealaltă parte a oceanului, spre a obţine ajutor

străin în vederea restaurației. Aoum cînd navigam chiar pe acest rîu eram cuprins de emoții și-mi căutam cuvintele spre a le exprima.

Dar m-am bucurat prea devreme. Geng Ciui mi-a spus: "Am trecut de concesiunile străine, în față sînt forțele chinezilor. În partea cealaltă sînt depozitele de alimente ale armatei, care sînt apărate de armata chineză".

Cînd l-am auzit, parcă mi-am simțit inima în gît. Cei doi Geng și japonezii n-au mai scos nici un cuvînt. După două ceasuri de tăcere, deodată am auzit un strigăt de pe malul apei: "Opriți șalupa!"

Stăteam întins pe jos paralizat, de parcă mi se tăiaseră toți nervii. Cei cîțiva japonezi din cabină au ieșit în fugă pe punte, de unde am auzit comenzi date în șoaptă și zgomot dezordonat de pași. M-am uitat pe fereastră și am văzut că în spatele fiecărui sac cu nisip era postat un om gata să tragă. Am simțit că vasul și-a redus viteza și părea că se apropie de mal. Nu știu de ce, deodată s-au stins toate luminile și de pe mal s-a auzit o rafală. Aproape în același timp, zgomotul motorului a început să crească și șalupa a luat viteză îndepărtîndu-se. Împușcăturile și strigătele de pe mal se auzeau din ce în ce mai încet. Acesta fusese planul japonezilor pus la cale dinainte. La început s-au îndreptat spre mal, ca și cînd s-ar fi supus ordinelor, și apoi s-au îndepărtat în viteză, luîndu-i prin surprindere pe soldații de pe mal.

După puțin timp, s-au aprins iarăși luminile și vasul a căpătat viață. La miezul nopții am ajuns la gura Fluviului Taku. În așteptarea vasului comercial Awaji Maru, care trebuia să ne preia dincolo de gura fluviului, soldații japonezi au scos supa miso, varză murată și băutura sake. Geng Siaosü s-a înviorat și a început să discute despre legăturile culturale și de rasă între China și Japonia, descriind evenimentul prin care trecusem ca pe un episod dintr-o "operă eroică".

În seara aceea am mîncat o mîncare japoneză făcută dintr-o combinație de orez și orz. În legătură cu aceasta, mai tîrziu, Geng Siaosü mi-a sculptat două parafe: pe una scria un vers al cărui înțeles era să nu uit că am petrecut noaptea respectivă împreună cu el, iar pe a doua un vers al cărui înțeles era să nu uit că el mi-a preparat mîncarea.

Bucuria lui Geng Siaosü din seara aceea nu era determinată numai de faptul că ieşise învingător, ci şi de alte cauze despre care nu-i prea plăcut să discutăm - bucuria de a fi sesizat mai devreme decît alţi sfetnici ai mei faptul că, în ciuda fricţiunilor şi divergenţelor dintre armată şi guvernul japonez, acestea erau totuşi unite.

5. Izolat

La bordul vasului Awaji Maru, Geng Siaosü mi-a vorbit toată ziua despre responsabilitatea guvernării ţării. În dimineaţa zilei de 13, am ajuns în portul oraşului Ingcou, aparţinînd administraţiei căilor ferate din Manciuria, provincia Liaonin.

Nu m-am gîndit niciodată de ce a fost necesar să debarc la Ingcou ca să ajung la Şeniang. Mă gîndeam numai cum voi fi primit de populaţia din Nord-Est în portul Ingcou. Îmi imaginam o mulţime de oameni care mă va întîmpina cu urale, fluturînd steaguri, aşa cum fusesem primit la şcoala japoneză din Thienţin. Dar cu cît ne apropiam de debarcader cu atît erau mai puţine semne că va fi aşa. Nu era lume şi nici steaguri. Cînd am coborît pe mal, am constatat că sînt întîmpinat numai de cîţiva oameni şi toţi erau japonezi.

Din explicaţiile lui Kaiesumi, am aflat că toţi aceşti oameni fuseseră trimişi de colonelul Itagaki şi erau conduşi de Amakasu Masahiko, necunoscut prea bine în China, dar renumit în Japonia. În timpul cutremurului din 1923 din Japonia, armata japoneză, profitînd de confuzia produsă de dezastru, a lichidat o serie de persoane cu vederi progresiste, printre aceştia Osugi Sakao, soţia sa şi un nepot în vîrstă de 7 ani.

După dezastru, aceste masacre au fost demascate şi, sub presiunea opiniei publice, armata a fost nevoită să facă din Amakasu ţapul ispăşitor. A fost judecat de Tribunalul Militar, care l-a condamnat la închisoare pe viaţă. La scurt timp a fost eliberat şi trimis la studii în Franţa. Aici a studiat artele şi muzica. După cîţiva ani, acest artist s-a întors în Japonia şi a fost trimis să lucreze în organizaţia de spionaj a Armatei Cuantung. Într-o carte apărută în Japonia după cel de-al doilea război mondial, se arată că

explozia de la linia ferată Liutiaoco, care a fost semnalul "Incidentului din 18 septembrie" 1931, a fost opera lui Amakasu. Dar cînd l-am văzut în docul din Ingcou nu m-am gîndit deloc că acest om politicos ce purta ochelari avea un trecut atît de dubios. Dacă n-ar fi fost opera lui, probabil că n-aş fi putut niciodată să plec în Nord-Est.

Amakasu ne-a invitat pe mine şi pe cei doi Geng să luăm loc într-o trăsură, care ne-a dus la gară. După vreo oră de mers cu trenul, am schimbat iarăşi cu trăsura. Pe tot parcursul drumului, nu mi s-a explicat nimic şi într-o confuzie totală am ajuns la sanatoriul de ape termale din Tangkangţî. Bănuitor, am intrat în Hotelul Tuitsuiko.

Acest hotel aparţinea Companiei japoneze de căi ferate din Manciuria de Sud. Era o clădire de formă europeană în stil japonez, mobilată luxos, fiind rezervată numai pentru ofiţeri japonezi, oficialităţi înalte ale companiei şi demnitari chinezi. Am fost condus la etaj într-un salon somptuos, unde mă aşteptau Luo Geniu, Şang Iening şi Tung Ţîsü. După ce ne-a salutat, Luo Geniu mi-a spus că tocmai discuta cu reprezentantul Armatei Cuantung problema restauraţiei şi formarea noului stat. Mi-a spus că înainte de încheierea discuţiilor nu trebuia să ştie nimeni de venirea mea şi, în afară de el, nu trebuia să intervină în discuţie o altă persoană. N-am realizat atunci adevăratul înţeles al spuselor sale; mă gîndeam numai că, probabil, nu mi-a ieşit nimeni în întîmpinare deoarece nu se ştia de venirea mea. Eram convins că tratativele cu Armata Cuantung vor fi uşoare şi în curînd se va da publicităţii ştirea că eu, împăratul Marelui Imperiu Ţhing, am revenit la tron în palatul strămoşilor mei din Şeniang şi atunci atmosfera nu va mai fi atît de rece. Acest gînd m-a făcut aşa de fericit, încît n-am dat atenţie expresiei de îngrijorare de pe faţa celor doi Geng. Am mîncat bucuros o supă japoneză exotică, apoi am admirat prin fereastră priveliştea apusului de soare, după care m-am culcat mulţumit.

De-abia a doua zi dimineaţa mi-am dat seama că iar m-am bucurat prea devreme.

După ce m-am spălat, l-am chemat pe Ci Ţigiung şi i-am spus că vreau să fac o plimbare.

"Imposibil, nu ne dau voie să ieşim!" a spus Ci Ţigiung cu o expresie de îngrijorare pe faţă.

"Cum nu ne dau voie?" am întrebat eu surprins. "Cine a spus asta? Du-te jos şi întreabă."

"Nici să coborîm de la etaj n-avem voie."

Atunci am înţeles că sînt sechestrat în Hotelul Tuisuiko: străinilor le era interzisă intrarea în hotel, iar cei care locuiau la parter nu aveau voie să urce la etaj, unde eram noi, cele cîteva persoane. De ce nu aveam voie să coborîm la parter, n-am înţeles. Am întrebat de Luo Geniu, dar nimeni n-a ştiut să-mi spună unde a plecat. Geng Siaosü şi fiul său erau foarte furioşi şi mi-au solicitat să le cer explicaţii japonezilor. Cu noi se aflau Kaiesumi şi Amakasu. Cînd Ci Ţigiung l-a adus pe primul la mine, acesta era numai zîmbet şi mi-a spus într-o chineză japonizată:

"Este o măsură de precauţie, pentru securitatea împăratului Süan Thong."

"Cît timp vom rămîne aici?" a întrebat Geng Siaosü.

"Depinde de colonelul Itagaki."

"Ce-i cu Si Sia şi ceilalţi? N-a spus Luo Geniu că Si Sia mă va conduce la Fengtien?"

"Şi acest lucru tot de colonelul Itagaki depinde."

"Dar Luo Geniu?" a întrebat Geng Ciui.

"A plecat la Şeniang să se întîlnească cu colonelul Itagaki. Ei continuă să discute despre noul stat, şi cînd vor ajunge la un acord, va veni să-l poftească pe Maiestatea Voastră la Fengtien."

"E nenorocire", a exclamat Geng Ciui, agitîndu-şi mîinile şi trăgîndu-se într-o parte. Acest gest lipsit de politeţe nu mi-a plăcut deloc, însă ce mi-a atras mai mult atenţia a fost afirmaţia lui Kaiesumi că se mai discută încă problema "noului stat". Era foarte ciudat. Nu-mi spuseseră Doihara şi Si Sia că nu sînt probleme şi că mă aşteaptă să vin la tron? Ce însemna că cei doi "continuă să discute"? I-am pus această întrebare lui Kaiesumi, dar mi-a dat un răspuns vag:

"O problemă atît de importantă nu poate fi rezolvată aşa de uşor. Împăratul Süan Thong să nu se impacienteze. La timpul potrivit împăratul Süan Thong va fi poftit să se ducă acolo."

"Unde să se ducă?" l-a întrebat Geng Ciui, "La Fengtien?"

"Colonelul Itagaki va decide."

Am plecat supărat de lîngă ei, m-am dus într-o altă încăpere, l-am chemat pe Tung Ţisü şi l-am întrebat ce a însemnat telegrama trimisă de el de la Şeniang prin care-mi comunica că "totul este pregătit". Mi-a spus că aşa a primit dispoziţie din partea lui Iuan Ţincai şi el nu ştie nimic. L-am întrebat şi pe Şang Iening ce părere are despre aceste lucruri, dar a fost incapabil să-mi dea un răspuns clar.

Eu nu ştiam că atunci japonezii erau într-o stare de confuzie totală. Izolată pe plan internaţional, neexistînd o unitate de vederi referitoare la forma pe care să o adopte pentru a domina această colonie pe plan intern, era normal ca Armata Cuantung să nu-mi permită să intru imediat în scenă. Mi-am dat seama că japonezii nu mă mai respectau aşa cum o făcuseră la Thienţin, iar Kaiesumi de aici era foarte diferit de Kaiesumi de la Thienţin. După o săptămînă de aşteptare neliniştită, am primit un telefon de la Itagaki, care-mi cerea să mă duc la Luşun.

De ce să nu mă duc la Şeniang? Kaiesumi mi-a explicat zîmbind că această problemă va fi rezolvată după ce voi discuta cu Itagaki. De ce să mă duc la Luşun să aştept? Kaiesumi mi-a răspuns că în Tangkangţu sînt în primejdie din cauza "banditilor" din apropiere şi că este mult mai bine să plec la Luşun, acesta fiind un oraş mare, acolo totul este mai confortabil. Mi s-a părut că are dreptate şi în seara aceea am luat un tren cu care am ajuns a doua zi dimineaţa la Luşun.

La Luşun am stat la Hotelul Yamato. Şi aici tot etajul hotelului a fost rezervat pentru noi. Mi s-a spus să nu cobor la parter, iar celor de la parter nu li s-a permis să urce la etaj. Kaiesumi şi Amakasu mi-au spus iarăşi că se continuă tratativele în legătură cu noul stat şi că nu trebuie să mă impacientez, la timpul potrivit voi fi invitat să mă duc la Şeniang. După cîteva zile, Geng Siaosü şi fiul său au primit un tratament asemănător cu cel al lui Luo Geniu şi li s-a permis să iasă şi chiar să meargă la Talien. Expresia de întunecare de pe faţa lui Geng Siaosü a dispărut şi el a început să vorbească în genul lui Luo Geniu: "Dacă Maiestatea Voastră s-ar arăta în public, ar însemna să i se lezeze demnitatea celestă imperială. Dacă Maiestatea Voastră aşteaptă ca miniştrii să aranjeze toate lucrurile, atunci va putea să-şi recapete tronul, la timpul

potrivit, şi să se bucure de onoare". Mi-a mai spus că nu tebuia să primesc pe nimeni, înainte de a fi pregătit totul pentru anunţarea prezenţei mele. Deocamdată, Armata Cuantung este gazda mea şi pînă la urcarea pe tron trebuie să mă consider oaspetele japonezilor. "Este normal ca oaspetele să asculte de gazdă". Auzindu-l, deşi eram nemulţumit, n-aveam ce face decît să aştept.

În realitate, în gîndurile acestor oameni care mi se adresau tot timpul cu "Maiestatea Voastră" şi mă tratau cu diligenţă aparentă nu eram altceva decît o rigă din cărţile de joc. Rolul unei asemenea cărţi nu era decît să bată cărţile celorlalţi ca să cîştige potul.

Pentru a face faţă fricţiunilor Vestului şi presiunii opiniei publice interne şi externe, japonezii au pregătit această carte care eram eu şi care, înainte de a fi aruncată pe masa de joc, trebuia să fie ascunsă bine. Chiar şi Geng şi Luo, pentru a-i învinge pe ceilalţi concurenţi şi pentru a fi singurii care să obţină recompensa japonezilor, fiecare se gîndea cum să pună mîna pe această carte, toţi se străduiau să mă deţină. Ca urmare, a apărut situaţia de sechestrare a mea, ceea ce a făcut să fiu izolat. La Tangkangţî Luo Geniu s-a folosit de interdicţiile impuse de japonezi şi m-a împiedicat să intru în legătură cu Geng Siaosü şi Armata Cuantung, spre a fi singurul care să se ocupe de această chestiune. După ce am ajuns la Luşun, stabilind legături cu japonezii, Geng Siaosü a intrat în competiţie cu Luo. Apoi, cei doi s-au unit spre a se opune unui al treilea rival şi spre a se bucura singuri de favorurile japonezilor.

Pe atunci nu înţelegeam dedesubturile acestor manevre. Tot ce vedeam eu era că Luo şi cei doi Geng lucrau mînă în mînă cu japonezii şi mă izolaseră de restul lumii. Ei nu dădeau nici o atenţie lui Tung Ţisü sau Şang Iening, care nu se pricepeau decît să consulte oracolele şi să se roage la zei să mă ajute, dar au luat măsuri stricte împotriva celor care veneau din Thienţin să mă vadă şi erau lipsiţi de politeţe chiar şi faţă de soţia mea, Uan Jung.

Înainte de a pleca din Thienţin, am lăsat un edict unui servitor spre a-l înmîna lui Hu Ţăiuan. Îi porunceam acestuia să mă urmeze în Nord-Est şi lui Cen Ţenşou (nepotul lui Cen Paoşen) s-o aducă pe Uan Jung. Auzind că sînt la Luşun, cei trei au venit la Talien. Luo Geniu a trimis pe

cineva să le găsească locuință și le-a transmis că Armata Cuantung a dat ordin să nu li se permită intrarea în Lușun. Uan Jung a avut unele bănuieli, crezînd că mi s-a întîmplat ceva. A început să plîngă și să țipe insistînd să vină la mine. În felul acesta, ea a primit permisiunea să vină o singură dată la Lușun să mă vadă. După aproximativ o lună, Armata Cuantung m-a mutat într-o casă a fiului fostului prinț Su (care murise) și de abia atunci Uan Jung și două din surorile mele au primit permisiunea să locuiască în aceeași casă cu mine.

Inițial, am cerut să-i aducă și pe Hu Țăiuan și Cen Țengșou în anturajul meu, dar Geng Siaosü mi-a spus că Armata Cuantung a hotărît că nimeni n-are voie să mă vadă, în afară de el și fiul său, Luo Geniu și Uan Șengsî. L-am rugat să încerce să se consulte cu Amakasu și Kaiesumi; rezultatul a fost că numai Hu Țăiuan a primit permisiunea să mă vadă, o singură dată, cu condiția să se întoarcă la Talien în aceeași zi.

Văzînd situația în care mă găseam, Hu Țăiuan a izbucnit în lacrimi, spunînd că nu s-ar fi gîndit niciodată că după atîția ani în serviciul meu astăzi nu i se va permite nici măcar să mă vadă. Cu toate că eram izolat și lipsit de ajutor, am încercat să-l consolez, spunîndu-i să aștepte pînă ce voi fi liber să fac ceea ce doresc și-i voi trimite un edict prin care-l voi chema și pe el și pe Cen Țengșou lîngă mine. El s-a oprit din plîns și, profitînd de faptul că în cameră nu mai era altcineva, mi-a povestit în detaliu greutățile făcute de Geng și Luo, acuzîndu-i că nutresc ambiții personale, oprimînd "oamenii drepți și loiali".

Hu Țăiuan și Cen Țengșou locuiau la Talien și, cum aveau posibilitatea, îmi trimiteau memorii prin care-i blamau pe Luo și Geng. Într-un timp, Hu Țăiuan m-a sfătuit să cer japonezilor să restabilească situația de la Thiențin, spre a avea lîngă mine doi-trei oameni de încredere, scopul lui fiind să fie învestit iarăși cu funcțiile deținute în acest oraș. Cen Țengșou îmi amintea mereu că trebuia să am dreptul să numesc oamenii în funcții, deoarece numai așa el putea fi numit demnitar. Cei doi n-au putut să-i biruie pe Geng și Luo, iar ulterior ei n-au fost incluși în noua conducere. De abia mai tîrziu, la cererea mea, Cen Țengșou a primit o funcție de secretar, dar a refuzat-o, cerînd învoirea să plece și nu s-a mai întors pînă ce n-a

fost constituit un birou al treburilor interne, el fiind învestit director al acestui birou. Ca şi Cen Ţengşou, Hu Ţăiuan declarase că nu vrea să fie demnitar, dar cînd i-am oferit funcţia de secretar general a primit-o. Urîndu-l de moarte pe premierul noului stat, Geng Siaosü, el s-a unit cu Luo Geniu împotriva acestuia. Rezultatul a fost că Geng Siaosü nu a putut fi clintit, iar el şi-a pierdut funcţia de secretar general. Dar despre acest lucru voi vorbi mai tîrziu.

La două luni după ce am ajuns la Luşun, a venit şi Cen Paoşen. Pe atunci Geng Siaosü devenise favoritul japonezilor, iar Luo Geniu era pe punctul de a-i cădea în mînă. Cînd era aproape de victoria finală, adică atunci cînd tranzacţia lui cu Armata Cuantung se apropia de victorie, a constatat că "profesorul împăratului", al cărui prestigiu era mai mare decît al său, a apărut la Talien, ceea ce l-a făcut să fie vigilent. El se temea că acest consătean al meu va stîrni un interes mai mare din partea japonezilor şi era nerăbdător să-l vadă plecat. Tocmai de aceea Cen Paoşen n-a putut rămîne la Luşun decît două nopţi şi s-a întîlnit cu mine numai de două ori. El a fost evacuat din hotel de către Geng Siaosü, sub pretextul că aici vor avea japonezii o conferinţă.

În acelaşi timp, unii veterani de la Thienţin şi Peiţing, care voiau ranguri şi demnităţi, sub pretextul că voiau să mă servească, au venit la Luşun, dar au fost opriţi de Geng Siaosü şi Amakasu să mă contacteze. Chiar şi prinţul de Cun - Pu Uei, a fost împiedicat să mă vadă. Însă, cu ocazia zilei mele de naştere, n-au mai găsit nici un pretext şi au fost nevoiţi să-i lase pe unii dintre aceştia să mă vadă şi să-mi facă urări. Printre ei au fost Uang Lilie, Şang Iening, Şeng Ţisü, Ţin Giuo, Pao Si, Cen Ţengşou şi alţii. Toţi aceştia au devenit noii nobili de ranguri mai mari sau mai mici în statul Manciucuo.

Lupta care se dădea pentru acapararea mea se manifesta şi în rîndurile roninilor şi spionilor japonezi, iar cei care au învins au fost desigur subalternii lui Itagaki, Kaiesumi şi Amakasu. Profesorul japonez al familiei mele voia să vină în anturajul meu pentru a-şi spori faima dar, întrucît nu făcea parte din sistemul militar, în final a fost înlăturat de Kaiesumi şi Amakasu.

Lupta dintre Geng şi Luo a fost cea mai acerbă şi, fiind ultima bătălie dintre ei, şi-au concentrat toate

forţele. Luo Geniu s-a folosit de puterile lui Itagaki şi Kaiesumi şi l-a izolat pe Geng Siaosü îndată ce acesta a ajuns în Nord-Est, aceasta fiind prima "mişcare". Considera că dacă mă va putea manevra numai el, dacă va putea folosi această carte care eram eu în tratativele cu japonezii, sigur îşi va atinge scopul.

Dar în cursul tratativelor s-a menţinut pe poziţia restaurării Marelui Imperiu Țhing. Partea japoneză nu era interesată faţă de acest punct de vedere al lui. El, ca şi mine, n-a înţeles că restauraţia, pe de-o parte, şi propaganda pe care o făceau japonezii că "populaţia din Manciuria solicită autonomia", pe de altă parte, erau incompatibile. Pe atunci Japonia era foarte izolată pe plan mondial şi nu putea încă să pună în scenă acest teatru de marionete şi, ca urmare, Armata Cuantung nu era grăbită să definitiveze situaţia, optînd pentru forme temporare precum "comandament autonom", "societate statu-quo". Luo Geniu considera că, sechestrîndu-l pe Geng Siaosü, nu se va mai găsi altcineva care să discute cu japonezii în numele meu în afară de el. Aşa stînd lucrurile, el nu s-a grăbit să-i contacteze pe japonezi. Nu se hotărîse încă dacă se va face restauraţia sau va fi creat un nou stat, cînd eu şi Geng Siaosü am ajuns la Luşun. Contrar aşteptărilor lui Luo Geniu, activitatea lui de sechestrare a lui Geng Siaosü a eşuat, Armata Cuantung invitîndu-l pe acesta la tratative. Luo Geniu nu ştia de legăturile lui Geng Siaosü cu comandantul militar de la Tokyo. Nici nu-i trecea prin minte că înainte de a pleca de la Thienţin Geng Siaosü îl cunoscuse pe Kaiesumi. Aşa cum am arătat mai sus, legăturile lui Luo Geniu cu colonelul Takemoto în anul cînd am părăsit Oraşul Interzis deveniseră acum legăturile lui Geng, iar Kaiesumi a devenit prietenul lui Geng Siaosü, puntea de legătură între Geng şi Armata Cuantung. Amakasu a înţeles, în urma unor conversaţii cu Geng Siaosü şi fiul acestuia, că aceştia erau mult mai "flexibili" decît Luo Geniu, care cerea cu stăruinţă respectarea ritualului şi ceremoniilor de la Curtea imperiului Țhing. La prima întîlnire cu Itagaki, din 28 ianuarie 1932 la Luşun, Geng Siaosü a fost şocat cînd a auzit pentru prima dată că Armata Cuantung doreşte ca eu să fiu "Preşedintele Republicii Manciuria şi Mongolia", dar a înţeles că japonezii nu mă vor ca împărat şi şi-a schimbat repede punctul de

vedere. L-a trimis pe fiul său Geng Ciui să le comunice japonezilor că dacă va primi postul de premier în noul stat el mă va convinge să primesc o altă denumire ca şef de stat.

După constituirea statului Manciucuo[1], Luo Geniu nu a fost mulţumit de postul oferit şi s-a întors la activităţile sale, în timp ce Geng Siaosü a devenit premierul statului marionetă.

6. Ce-am văzut şi ce-am gîndit

După ce am ajuns la Luşun eram foarte înspăimîntat. Nu din cauza sechestrării şi izolării mele, ci auzindu-i pe Kaiesumi şi alţi japonezi că Armata Cuantung nu stabilise încă forma noului stat. M-am simţit mai vexat decît de faptul că nimeni nu mi-a ieşit în întîmpinare la sosirea în port. Atunci îmi explicam acest lucru prin faptul că "nu se făcuseră toate pregătirile la timp" sau că "venirea mea nu fusese anunţată". Dar ce voia să însemne "că nu a fost încă rezolvată forma de stat?" De ce Doihara mă chemase în Manciuria dacă forma de stat nu era încă stabilită?

Geng Siaosü şi Kaiesumi mi-au explicat că Doihara n-a minţit şi că este adevărat că Armata Cuantung sprijină restauraţia. Dar aceasta fiind o treabă a manciurienilor, natural că trebuia discutată cu ei şi, înainte de a se consulta cu aceştia, este normal să se spună că treburile nu sînt încă rezolvate.

Nu mai eram credulul de la Tangkangţî, dar nu aveam cu cine să mă sfătuiesc. Eram pentru prima dată fără profesorii mei. Neavîndu-i pe aceştia alături de mine, am fost nevoit să adopt metoda lui Şang Iening şi să mă adresez spiritelor. Am consultat Cartea prevestirii viitorului pe care o adusesem de la Thienţin. Oracolul îmi făcea prevestiri bune şi atunci, aşa cum îmi spuseseră şi Geng Siaosü şi Luo Geniu, am hotărît să aştept.

Într-o zi, Kaiesumi a venit să mă întrebe dacă-l cunosc pe Ma Giangşan. I-am spus că a trecut pe la Giang Iuan

1 Statul Manciu

cînd eram la Thienţin şi consideram că-l cunosc. El mi-a comunicat, din partea lui Itagaki, să-i scriu lui Ma Giangşan o scrisoare prin care să-l sfătuiesc să se supună. I-am spus că-i mai scrisesem o scrisoare, la Thienţin fiind, dar dacă e nevoie mai scriu încă una. Cea de-a doua scrisoare n-a mai fost necesară, deoarece Ma Giangşan a capitulat. Deşi scrisoarea mea n-a jucat nici un rol, faptul că am fost rugat de Armata Cuantung s-o scriu m-a consolat, însemna că japonezii îmi recunosc prestigiul, recunosc că acest petec de pămînt trebuie să fie condus de mine. Cine eram eu? Nu eram eu împărat al Marelui Imperiu Ţhing? Gîndind aşa, m-am mai liniştit.

Am aşteptat trei luni de zile. La 19 februarie 1932, a doua zi după sărbătorirea zilei mele de naştere, am primit pe neaşteptate o veste: "Comitetul administrativ pentru Nord-Est", care nu demult îşi reluase lucrările, a adoptat o rezoluţie - constituirea în Manciuria a unei "republici". Aşa-zisul "Comitet administrativ pentru Nord-Est" şi-a reluat activitatea la 18 februarie, fiind compus din demnitarii care capitulaseră în faţa Japoniei: Giang Ţinghui, comandantul zonei speciale Harbin, Ţang Şî, preşedintele provinciei Liaoning (care-şi schimbase denumirea în Fengtien), Ma Giangşan, locţiitor al preşedintelui provinciei Ţilin, şi era condus de Giang Ţinghui. La 18 februarie acest comitet manevrat de Itagaki a adoptat rezoluţia de mai sus, după care a publicat o "Declaraţie de independenţă". După parvenirea acestor ştiri, toţi cei din anturajul meu, în afară de Geng Siaosû şi fiul lui, au fost înspăimîntaţi şi indignaţi.

Dar pe atunci nu mă durea sufletul pentru cîţi oameni pieriseră şi nici nu-mi păsa ce metode foloseau japonezii ca să domine această colonie. Nu mă interesa cîţi soldaţi japonezi erau în acest teritoriu sau ce mine se exploatau. Pe mine mă interesa numai restauraţia, să fiu recunoscut ca împărat. Ce rost a mai avut atunci venirea mea acolo, dacă nu pentru acest lucru? Ce rost mai am eu pe lume dacă nu sînt împărat?

Îi uram pe Doihara şi Itagaki din adîncul inimii. În acea zi eram singur în salonul fostului prinţ Su şi mă plimbam de colo-colo ca un om nebun, aprinzînd ţigară de la ţigară şi fumîndu-le numai pe jumătate. Am aruncat pe covor Cartea prevestirii viitorului pe care o consultasem.

Mi-am amintit îndată de Grădina Liniştită şi mi-am zis că, dacă nu pot fi împărat cu adevărat, ar fi mult mai bine să duc o viaţă confortabilă în exil. Aş putea să mai vînd unele din antichităţile mele şi să mă bucur de viaţă în străinătate. M-am decis să aduc acest lucru la cunoştinţa Armatei Cuantung, iar dacă ei nu vor fi de acord, să mă întorc la Thienţin. Nici Luo Geniu nici Geng Siaosü nu s-au opus cînd le-am făcut cunoscute aceste idei ale mele. Luo Geniu a sugerat să-i ofer mai întîi un cadou lui Itagaki, iar eu am fost de acord. I-am dat lui Luo cîteva din obiectele de valoare pe care le adusesem cu mine să i le ofere lui Itagaki. Tocmai atunci a telefonat Itagaki şi i-a invitat pe Luo şi Geng să meargă la tratative. I-am cerut lui Cen Ţengşou să-mi prezinte un memoriu care să conţină argumente în favoarea sistemului legitim[1] pe care să-l înmîneze lui Itagaki. Le-am poruncit să susţină ferm la tratative aceste argumente şi să-i arate clar lui Itagaki poziţia mea.

Am formulat argumentele în următoarele 12 puncte (ultimele patru au fost adăugate ulterior de Cen Ţengşou):

1. Dacă este respectat codul moral al Asiei de Est, care datează de cinci mii de ani, nu se poate să nu se revină la sistemul legitim;

2. Dacă se promovează "autoritatea monarhică"[2] şi principiile morale, nu se poate să nu se revină la sistemul legitim;

3. Pentru a conduce un stat trebuie să te bucuri de încrederea şi respectul poporului, iar pentru aceasta nu se poate să nu se revină la sistemul legitim;

4. China şi Japonia sînt două ţări frăţeşti şi pentru existenţa şi prosperitatea lor comune trebuie respectată moralitatea din vechime şi asigurat faptul că ambele popoare au o spiritualitate identică. Pentru aceasta nu se poate să nu se revină la sistemul legitim;

5. China a suferit dezastrul democraţiei timp de peste 20 de ani şi, în afară de o minoritate egoistă, marea ma-

1 Se referă la restaurarea Dinastiei Ţhing.

2 Filozofie politică confucianistă potrivit căreia conducătorii feudali trebuie să conducă ţara cu "bunăvoinţă" şi "dreptate".

joritate a poporului detestă Republica şi doreşte Dinastia Thing. Din acest motiv, nu se poate să nu se revină la sistemul legitim;

6. Popoarele mongol şi manciurian şi-au păstrat obiceiurile străbune şi pentru a obţine loialitatea, supunerea, devotamentul lor, nu se poate să nu se revină la sistemul legitim;

7. Ideea de sistem republican este foarte răspîndită, însă numărul celor fără ocupaţie este în creştere. Aceasta constituie ameninţarea cea mai serioasă pentru Imperiul japonez. Dacă în China se va restaura ordinea imperială, va însemna mult pentru păstrarea calităţii spirituale şi intelectuale a popoarelor ţărilor noastre. De aceea nu se poate să nu se revină la sistemul legitim;

8. Marele Imperiu Thing are o istorie de peste 200 de ani în China şi alţi peste 100 de ani înainte de aceasta în Manciuria. În vederea respectării modului de viaţă al poporului, liniştii lui, menţinerii păcii în întreaga ţară, păstrării spiritului oriental, propovăduirii autorităţii monarhice şi consolidării orînduirii imperiale în ţările noastre, nu se poate să nu se revină la sistemul legitim;

9. Prosperitatea Japoniei datează de pe vremea împăratului Meiji. Edictele sale către miniştri propagau moralitatea şi dădeau instrucţiuni în ce priveşte loialitatea şi dreptatea. În timp ce ştiinţele au fost învăţate de la Europa şi America, moralitatea a fost bazată pe preceptele lui Confucius şi ale lui Mencius. Spiritualitatea antică a Orientului a fost păstrată, iar poporul a fost ferit de contaminarea practicilor europene dezgustătoare; ei iubesc şi stimează pe cei mai în vîrstă; îşi apără patria aşa cum mîinile apără capul. Dacă se vrea să mergem pe urmele marelui împărat Meiji, nu se poate să nu se revină la sistemul legitim;

10. Prinţii mongoli continuă să folosească vechile lor titluri şi, dacă sub Republică vor fi abolite, ei vor fi dezamăgiţi şi nemulţumiţi şi nu va mai exista cale pentru a-i domina. Pentru aceasta nu se poate să nu se revină la sistemul legitim;

11. Japonia merită admiraţia noastră profundă pentru felul în care a sprijinit cele trei provincii din Nord-Est şi s-a gîndit la bunăstarea celor 30 de milioane de oameni de aici. Dorinţa mea este să nu ne mărginim la cei 30 de mi-

lioane de oameni de aici şi să formăm, din cele trei provincii, o bază de unde să pornească întreaga naţiune spre a salva poporul din dezastrul în care a căzut. Aceasta va conduce la supravieţuirea comună şi prosperitatea Asiei de Est, problemă ce implică populaţia de 90 de milioane a Japoniei. Între sistemele politice ale celor două ţări ale noastre nu trebuie să existe divergenţe. Pentru a aduce prosperitatea celor două ţări, nu se poate să nu se revină la sistemul legitim;

12. De la retragerea mea în 1911, am trăit printre oameni timp de 20 de ani. Nu m-am gîndit la gloria mea şi am fost condus numai de dorinţa de a-mi salva poporul. Dacă altcineva ar putea să-şi asume responsabilitatea ţării şi să pună capăt dezastrului pe o cale dreaptă, voi fi bucuros să rămîn un om obişnuit. Dacă voi fi obligat să-mi asum această povară, părerea mea personală este că fără un titlu corect şi o putere reală de a numi demnitari şi de a administra ţara nu voi fi capabil să pun capăt unei guvernări greşite de 20 de ani. Dacă sînt suveran numai cu numele şi sînt îngrădit de restricţii, nu voi putea ajuta poporul şi starea lui se va înrăutăţi. Nu aceasta este intenţia mea, de a-mi spori vinovăţia, şi deci refuz categoric să-mi asum responsabilitatea. Dacă aş fi preocupat numai de gloria personală, aş fi fost foarte bucuros să mi se dea pămîntul şi poporul după 20 de ani de viaţă în obscuritate. Ce importanţă ar avea dacă aş deveni preşedinte sau monarh? Cer restauraţia numai de dragul poporului, al statului, al celor două ţări: China şi Japonia, al Asiei de Est ca un tot, şi nu datorită unor interese egoiste personale, de aceea consider că sistemul legitim este indispensabil.

Geng Siaosü ştia că această călătorie la Şeniang era hotărîtoare pentru soarta lui, deoarece Armata Cuantung, înainte de a cere Comitetului de administrare a Nord-Estului să adopte hotărîrea privind "forma de stat", trebuia să stabilească ordinea de precădere în noul stat.

Ca urmare, înainte de plecare mi s-a arătat foarte supus, pentru a înlătura orice bănuială. Însă după ce şi-a atins scopul, întorcîndu-se de la Şeniang, starea sa de spirit se schimbase. M-a sfătuit să nu intru în discuţie cu Armata Cuantung, să accept sistemul republican şi să-mi asum funcţia de "şef executiv".

"Ce şef executiv? Cum să devin şef executiv al Republicii?" am sărit eu.

"Treburile au fost stabilite, eu am discutat de mai multe ori cu Armata Cuantung, dar fără rezultat. Armata a arătat că şef executiv înseamnă şef de stat..."

Nu i-am răspuns şi m-am întors spre Luo Geniu, întrebîndu-l ce înseamnă aceasta. El mi-a răspuns:

"M-am văzut o singură dată cu Itagaki. Geng Siaosü a discutat cu el".

După cum mi-a spus Cen Ţengşou, după aceea, Geng Siaosü şi fiul său nici nu i-au arătat lui Itagaki cele 12 puncte privind sistemul legitim, ci, dimpotrivă, i-au garantat acestuia că "Răspund eu de Maiestatea Sa". "Maiestatea Sa este ca o coală albă de hîrtie pe care voi, armata, puteţi scrie orice" etc. Dar pe atunci eu nu ştiam că el a spus aşa. Consideram că nu se pricepe şi s-a lăsat înşelat de japonezi.

"Nu sînteţi buni de nimic!" am strigat eu furios, "De ce n-aţi spus că, dacă nu sînt îndeplinite condiţiile puse de mine, voi pleca înapoi la Thienţin?"

"E mai bine ca Maiestatea Voastră să se mai gîndească", a spus Geng Siaosü, "Restauraţia poate fi făcută numai cu sprijinul japonezilor. Dacă japonezii se opun, se va termina cu toate speranţele noastre".

Apoi el a citat unele pilde istorice, sfătuindu-mă să fiu de acord. Dar eram sătul de toate pildele acelea. În final el a spus:

"După-masă vine Itagaki să vă vadă. Rog pe Maiestatea Voastră să-i spună lui Itagaki..."

"Să vină!" am răspuns înfuriat.

7. Intîlnirea cu Itagaki

Seishiro Itagaki a fost detaşat în anul 1929 ca ofiţer de stat major la Armata Cuantung. După cum a dezvăluit Tribunalul Militar Internaţional pentru Extremul Orient, în mai 1930 el a afirmat către cineva că avea o "idee clară" în ce priveşte problema manciuriană. El considera că problema chino-japoneză trebuia soluţionată pe calea armelor. Cu cel puţin un an înainte de evenimentele din 18 septembrie, el s-a pronunţat pentru expulzarea lui Giang

Sueliang şi fondarea unui "nou stat" în China de Nord-Est. În verdict se spune că "începînd din anul 1931, în calitate de colonel la statul major al Armatei Cuantung, a participat la complotul care avea ca obiectiv direct ocuparea pe cale militară a Manciuriei. El a sprijinit pregătirile în acest scop, a ajutat la crearea pretextului care a condus la "Evenimentele din Manciuria", a oprimat încercările de împiedicare a acestei acţiuni, a fost de acord şi a condus această acţiune militară. Ulterior, a avut sarcini importante în cadrul acţiunii de instigare privind "independenţa Manciuriei" şi în ce priveşte realizarea complotului de înfiinţare şi consolidare a statului marionetă Manciucuo".

În 1934, el a fost numit adjunct al şefului Statului Major al Armatei Cuantung, în 1937, în urma "evenimentelor din 7 iulie" a fost comandant de divizie, în 1938 a fost ministrul armatei terestre, în 1939 a fost şeful Statului Major al armatei japoneze în China, ulterior a fost comandantul armatei a 7-a din Singapore.

El a avut un rol esenţial în instaurarea puterii marionetă în Mongolia Interioară, în atacarea provinciilor interne din China, în instaurarea puterii marionetă a lui Uang Ţinguei[1] în dezlănţuirea atacului de la lacul Kassanghiol împotriva Uniunii Sovietice etc.

L-am întîlnit pe Itagaki în după-amiaza zilei de 23 februarie 1932, în prezenţa unui translator al Armatei Cuantung. Itagaki era un om scund, ras în cap, cu faţa palidă, bine bărbierită, ce contrasta cu negrul sprîncenelor şi mustăţii. Era ofiţerul japonez cel mai ordonat îmbrăcat din cîţi văzusem: manşetele cămăşii de un alb imaculat ieşeau puţin din mîneca vestonului, iar dunga de la pantaloni era perfectă. Această eleganţă şi gestul lui de a-şi freca mîinile cu gentileţe mi-au dat impresia unui om cult, bine crescut.

În primul rînd mi-a mulţumit pentru cadoul trimis, apoi mi-a declarat că a venit din ordinul generalului Honjo, comandantul Armatei Cuantung, să-mi raporteze despre problema "înfiinţării noului stat Manciucuo".

---

1 Guvernul instaurat de japonezi la Nanţing în zonele ocupate, în timp ce guvernul legal al Chinei, condus de Ciang Caişec, se retrăsese la Ciuncing, în provincia Sciuan.

A început cu "faptul că guvernarea familiei Giang[1] nu s-a bucurat de sprijinul poporului, că interesele Japoniei în Manciuria nu au fost în nici un fel garantate", ajungînd pînă la "justețea" acțiunilor militare întreprinse de armata japoneză și sinceritatea Japoniei în a "ajuta poporul manciurian să constituie paradisul autorității monarhice". Ascultîndu-i vorbele, dădeam tot timpul din cap, sperînd din toată inima să revină la problema care mă interesa. În sfîrșit, el a ridicat și această problemă.

Acest nou stat se va numi "Manciucuo"(statul Manciu). Capitala va fi stabilită la Ceangciun și de aceea acest oraș își va schimba denumirea în Sinting[2]. Acest stat este format din cinci națiuni importante: manciurieni, hani, mongoli, japonezi și coreeni. Japonezii au depus eforturi în Manciuria timp de cîteva zeci de ani și este normal ca statutul lor juridic și politic să fie identic cu al celorlalte națiuni. De exemplu, japonezii, ca și ceilalți, pot deține funcții oficiale în noul stat..."

Fără să aștepte ca translatorul să termine de tradus, a scos din servietă "Declarația de independență a popoarelor manciurian și mongol" și steagul în cinci culori al statului "Manciucuo" și mi le-a pus pe măsuța din fața canapelei pe care eram așezat. M-am înfuriat de credeam că-mi plesnesc plămînii. Cu mîinile tremurînde, am împins deoparte aceste lucruri și am întrebat:

"Ce fel de stat este acesta? Este oare acesta Marele Imperiu Thing?"

Îmi schimbasem tonul vocii, dar Itagaki, pe același ton, fără să se grăbească, mi-a răspuns: "Desigur că aceasta nu este restaurația Marelui Imperiu Thing. Acesta este un stat nou. Comitetul pentru administrarea Nord-Estului a adoptat în unanimitate rezoluția prin care Excelența Voastră este numit șef al statului, adică "șef executiv".

Auzind din gura lui Itagaki cuvintele "Excelența Voastră", am simțit că tot sîngele mi s-a urcat în obraji. Era prima dată cînd un japonez mi se adresa cu acest ape-

1 Giang Sueliang, conducător militar chinez, asasinat de japonezi.

2 Noua capitală, spre deosebire de Peiting, care înseamna capitala de Nord.

lativ. Ei renunţaseră la apelativele "Împăratul Sũan Thong" sau "Maiestatea Sa Imperială", ceea ce nu puteam să suport. Pentru mine titlul imperial de "Maiestatea Voastră" făcea mai mult decît cele 2 milioane de km² ai Chinei de Nord-Est şi cei 30 de milioane de oameni ai acestei zone. Am fost aşa de mîniat încît nu m-am mai putut abţine şi am strigat:

"Dacă denumirea nu este corectă, atunci cuvintele nu sînt potrivite, şi dacă cuvintele nu sînt potrivite, lucrurile nu se pot realiza. Manciurienii nu se gîndesc la mine ca persoană individuală, ci la împăratul Marelui Imperiu Thing. Dacă se renunţă la titlul imperial, se va pierde loialitatea lor. Cer Armatei Cuantung să regîndească această problemă".

Itagaki şi-a frecat uşor mîinile şi a spus zîmbind:

"Poporul manciurian şi-a exprimat dorinţa ca Excelenţa Voastră să fie şef al noului stat, iar Armata Cuantung este întru totul de acord".

"Dar şi Japonia este un stat imperial, atunci de ce Armata Cuantung este de acord cu constituirea sistemului republican?"

"Dacă pe Excelenţa Voastră o deranjează cuvîntul "republică", atunci nu-l vom mai folosi. Acesta este un stat constituit pe sistemul şefului executiv."

"Sînt foarte recunoscător pentru ajutorul entuziast dat de ţara dumneavoastră, putem discuta orice altceva, dar nu pot accepta "sistemul de şef executiv". Titlul de împărat mi-a fost lăsat moştenire de strămoşii mei şi abandonarea lui înseamnă lipsă de loialitate şi pietate faţă de ei."

"Sistemul de şef executiv este numai de tranziţie", s-a exprimat Itagaki cu simpatie. "Se cunoaşte perfect că împăratul Sũan Thong este cel de-al 12-lea împărat al Marelui Imperiu Thing. După constituirea Adunării Naţionale, sînt convins că aceasta va adopta Constituţia prin care se va restaura sistemul imperial. Deci, sistemul de şef executiv actual este o soluţie pentru perioada de tranziţie."

Auzind aceste două cuvinte, "Adunarea Naţională", am sărit ca ars şi dînd din cap am zis: "Nici o Adunare Naţională nu e bine venită. Şi pe de altă parte, primul împărat al Marelui Imperiu Thing nu a primit acest titlu de la vreo Adunare Naţională".

Disputa a continuat încă vreo trei ceasuri, fără să se ajungă la un acord. Itagaki a fost tot timpul calm, nu i-a dispărut zîmbetul de pe față și a continuat să-și frece mîinile mereu. Eu am pledat neobosit pentru cele 12 puncte, argumentînd justețea sistemului legitim, iar în încheiere am declarat că nu pot să renunț la titlul de împărat. În final, Itagaki și-a strîns servieta, dînd de înțeles că nu dorește să continue discuția. Și deși tonul vocii lui nu se schimbase, zîmbetul îi dispăruse de pe fața care devenise și mai palidă. Cînd mi s-a adresat, a folosit iarăși apelativul "Excelența Voastră" în loc de "Maiestatea Voastră": "Excelența Voastră trebuie să mai chibzuiască. Mîine vom continua discuția". Cu această remarcă rece și-a luat rămas bun și a plecat.

La sugestia lui Geng Siaosü și Kaiesumi, în seara aceea am oferit un banchet la Hotelul Yamoto în cinstea lui Itagaki. După cum spuneau ei, era un banchet de apropiere a sentimentelor.

În tot timpul banchetului am fost într-o stare de spirit confuză. Avusesem curajul să resping denumirea de sistem de șef executiv propus de japonezi, fiind influențat de Hu Țăiuan, Cen Țengșou și alții, care considerau că japonezii, întrucît au creat în Nord-Est actuala situație, vor avea neapărat nevoie de mine, și atunci, dacă mă voi menține pe poziție, japonezii vor ceda. Dar, după ce l-am refuzat pe Itagaki, Geng Siaosü m-a avertizat că, orice s-ar întîmpla, nu trebuia să jignesc armata japoneză și mi-a reamintit de soarta lui Giang Țuolin. Auzindu-l, iarăși m-am speriat. Inițial mă gîndeam că Giang Țuolin, provenit din rîndurile bandiților, nu putea fi comparat cu mine, "viță de împărat". Acum mi-am dat seama că în ochii japonezilor eu nu eram tratat ca "împărat de drept" și trebuia să țin permanent seama de fața palidă a lui Itagaki, acea față care nu înregistra niciodată nici o modificare.

El a băut, a fost foarte amabil cu toată lumea, însă nu a scos nici un cuvînt în legătură cu discuția din timpul zilei, ca și cînd nici nu s-ar fi întîmplat. Seara a trecut liniștită. La banchet s-a mîncat, s-a băut și s-a fumat, fără să se discute ceva de fond. Nici pînă la ora 10 seara, cînd s-a terminat banchetul, nu am putut să-i pătrund fața lui Itagaki.

Dar n-a trebuit să mai pierd mult timp pentru investigaţii, că a doua zi dimineaţă Itagaki i-a convocat urgent pe Geng Siaosü, Luo Geniu, Uan Şengşî şi Geng Ciui la Hotelul Yamoto şi le-a cerut să-mi prezinte decizia finală.

"Cererea armatei nu poate fi schimbată în nici un fel. Dacă nu va fi acceptată, acest lucru va fi interpretat drept poziţie ostilă, la care se va răspunde cu metode folosite împotriva duşmanului. Acesta este ultimul cuvînt al comandamentului armatei".

Acest răspuns m-a ameţit. Mi s-au muiat picioarele şi am căzut, fără nici un cuvînt, pe canapea.

Luo Geniu a amuţit, Uan Şenşî s-a tras tremurînd într-o parte, nimeni n-a mai scos nici un cuvînt. După un timp, l-am auzit pe Geng Siaosü zicînd: "Supusul Vostru a spus de mult că nu trebuie să-i supărăm pe japonezi... dar încă nu este prea tîrziu. Supusul Vostru l-a asigurat pe Itagaki că Maiestatea Voastră va adopta o atitudine rezonabilă".

N-am mai scos nici un cuvînt.

"Cum poţi prinde puiul de tigru fără să intri în vizuina tigrului?" a zis Geng Ciui apropiindu-se, radiind de bucurie.

Cu o seară înainte, la banchet, Geng Ciui fusese cel mai vesel dintre toţi, ciocnea pahar după pahar cu Itagaki, iar după banchet au plecat împreună.

Mi se părea ciudat faptul că înainte de plecarea lui şi a tatălui său la Şeniang spusese că nu exista altă soluţie decît restaurarea Marelui Imperiu Thing. Mă întrebam cum de s-a schimbat aşa de repede. Geng Siaosü, văzînd că nu scot nici un cuvînt, mi-a spus iritat:

"Japonezii totdeauna fac ceea ce spun, iar noi nu trebuie să ne creăm greutăţi. De altfel, au intenţii bune numind pe Maiestatea Voastră şef de stat, ceea ce înseamnă acelaşi lucru cu a fi împărat. Eu l-am servit pe Maiestatea Voastră în toţi aceşti ani tocmai pentru a se folosi de oportunitatea creată astăzi. Dacă Maiestatea Voastră insistă în refuz, eu n-am altceva de făcut decît să-mi strîng lucrurile şi să mă întorc acasă".

Ameninţarea lui m-a adus la disperare. Fiul lui a continuat: "Dacă Maiestatea Voastră este de acord cu oferta armatei japoneze, în viitor ne vom spori forţele şi nu vom mai avea a ne plînge că nu putem acţiona după dorinţele

noastre." Oftînd, i s-a alăturat şi Luo Geniu, care a zis: "Este regretabil, dar aceasta este situaţia şi nu avem ce face. Singurul lucru pe care-l putem face este să fixăm o limită de un an de zile şi dacă în acest timp sistemul imperial nu va fi restaurat, Maiestatea Voastră poate să abdice. Să vedem cum reacţionează Itagaki la această condiţie". Neavînd încotro, am oftat şi l-am trimis pe Geng Siaosü să discute cu Itagaki.

După puţin timp, Geng s-a întors radios şi ne-a spus că Itagaki a fost de acord şi ne invită în seara aceea la un mic banchet în cinstea viitorului "şef executiv".

Astfel, tremurînd de frică şi visînd în acelaşi timp restauraţia, am pornit pe acest drum al ruşinii, devenind trădătorul numărul unu. În spatele acestei cortine, începînd din 23 februarie 1932, Nord-Estul Chinei a fost transformat într-o colonie: peste 30 de milioane din compatrioţii mei au început o viaţă plină de suferinţe. Totodată, am pus bazele "ridicării" lui Honjo, Itagaki şi celorlalţi de teapa lor, a căror carieră, aşa cum a notat Geng Siaosü în jurnalul lui, s-ar fi încheiat, dacă refuzam să cooperez.

CAPITOLUL VI

CEI 14 ANI DE EXISTENȚĂ A STATULUI MARIONETĂ "MANCIUCUO"

1. Începuturile spectacolului de marionete

La banchetul oferit de Itagaki în seara zilei de 24 februarie 1932, pentru a sărbători acceptarea poziției de "șef executiv", eram într-o stare confuză și contradictorie. Nu știam dacă trebuia să mă bucur sau să mă întristez de soarta mea. În seara aceea, Itagaki adusese un grup de prostituate japoneze, repartizînd cîte una pentru fiecare participant la banchet, să bea împreună cu noi și să ne distreze. El le mîngîia și le îmbrățișa fără să-și bată capul cu uzanțele protocolare. Cînd ridica paharul bînd fără contenire, cînd izbucnea în hohote de rîs, fără a-și ascunde mulțumirea că mă obligase să accept condițiile puse de el. La început, cînd se mai putea controla, a toastat respectuos, cu zîmbetul pe față, urîndu-mi "succes în viitor" și "îndeplinirea dorințelor", ceea ce mi-a făcut plăcere să aud. Dar pe măsură ce trecea timpul și el era tot mai beat, fața-i devenise incredibil de lividă și lucrurile au luat o întorsătură proastă. Una din prostituatele japoneze m-a întrebat într-o chineză stîlcită:

"Cu ce te ocupi, esti negustor?"

Auzind-o, Itagaki a izbucnit într-un rîs ciudat, iar eu m-am gîndit că n-am de ce să mă bucur.

Această stare de spirit în legătură cu viitorul meu întunecat s-a păstrat pînă ce Hu Țăuan, Cen Țengșou și ceilalți s-au întors în anturajul meu. Am fost foarte bucuros cînd acești veterani au primit permisiunea din partea Armatei Cuantung să revină lîngă mine. Această bucurie nu se datora atît revederii dintre suveran și supușii săi, cît faptului că aveam cu cine să mă consult. Ei, pe de-o parte își exprimau indignarea pentru că mi s-a cerut să accept poziția de șef executiv, iar pe de altă parte îmi prezentau precedente istorice, argumentînd că suveranii care au realizat opere mari nu au făcut totul dintr-o dată, fără greutăți. Auzind de aceste precedente, m-am mai liniștit.

În ultima zi a lunii februarie, sub regia Armatei Cuantung, aşa-zisa "Adunare Naţională a Manciuriei" de la Şeniang a adoptat rezoluţia cu privire la independenţa Nord-Estului Chinei şi numirea mea în funcţia de "şef executiv al noului stat". Kaiesumi şi Geng Siaosü mi-au spus că "delegaţii" acestei Adunări vor veni la Luşun să mă invite să accept funcţia şi că trebuia să-mi pregătesc dinainte cuvîntul de răspuns. În fond, trebuia să pregătesc două răspunsuri: primul de refuz şi al doilea de acceptare, după care "delegaţii" îmi vor face a doua rugăminte. La 1 martie, o delegaţie formată din nouă persoane, printre care Giang Ienciung şi Sie Ţieşî, au venit la Luşun. Au fost primiţi mai întîi de Geng Siaosü, în numele meu, care le-a înmînat răspunsul de refuz.

După aceea i-am primit eu. Ambele părţi au rostit cîte o scurtă cuvîntare pregătită dinainte de alţii: una din părţi "ruga stăruitor", iar cealaltă "refuza cu modestie". În mai puţin de 20 de minute întrevederea s-a încheiat. Pe 5 martie, în conformitate cu planul secţiei a patra[1] a Armatei Cuantung, o "delegaţie" formată dintr-un număr sporit de persoane - 29, a venit, pentru a doua oară, să mă "roage stăruitor". De data aceasta "delegaţia" şi-a îndeplinit misiunea. Răspunsul meu final a fost:

"Dacă voi îmi încredinţaţi această mare responsabilitate, cum aş putea cuteza să refuz de dragul trîndăvelii şi comodităţii? După o reflecţie atentă, mi-am dat seama că aş dezamăgi speranţele maselor... Îmi voi exercita la maximum slabele mele posibilităţi şi voi acţiona ca şef executiv temporar timp de un an; dacă greşelile mele vor fi numeroase, mă voi retrage respectuos după acest an. Iar dacă în termen de un an va fi adoptată Constituţia şi va fi instaurată forma de stat conform intenţiei mele iniţiale, îmi voi reconsidera virtutea şi puterea şi voi decide ce trebuie făcut".

După ce această "piesă" a fost jucată, în ziua următoare m-am întors cu Uan Jung şi Geng Siaosü la Tangkangţî, unde mă aşteptau Giang Ţinghui şi alţii spre a mă "întîmpina şi felicita". Aici am rămas o noapte, după care am plecat cu toţii la Ceangciun.

---

1 Secţie ce se ocupa de treburile politice şi militare în Nord-Estul Chinei.

Trenul a ajuns în stația Ciangciun la 8 martie, ora 15. Înainte de a se opri, am auzit muzica militară și oameni ovaționînd. Cînd am coborît pe peron înconjurat de Giang Ţinghui, Si Sia, Can Po, Kaiesumi și alții, peste tot am văzut jandarmi japonezi și oameni îmbrăcați în toate felurile; unii în robe și veste chinezești, alții în haine vestice și japoneze. Toți țineau stegulețe în mînă. Am fost impresionat și, reflectînd, mi-am zis că aceasta este scena pe care trebuia să o întîlnesc la Ingcou. Deodată, Si Sia mi-a arătat printre steagurile japoneze un grup de steaguri cu dragon și mi-a spus că oamenii care purtau acele steaguri sînt manciurieni și mă așteptau de 20 de ani. Remarca lui mi-a umplut ochii de lacrimi și am fost mai convins decît oricînd că mă aștepta un viitor plin de speranțe.

Intrînd în mașină, gîndurile mi-au fugit la Orașul meu Interzis, din care fusesem expulzat de armata națională a lui Feng Iusiang, la jefuirea Mausoleului de Est și la jurămîntul pe care-l făcusem. Eram prea preocupat de speranțe și de ura mea ca să mai observ străzile pe unde treceam sau primirea rece, dușmănoasă făcută de locuitorii terorizați ai orașului Ceangciun. După un drum scurt, mașina a intrat în curtea unei clădiri vechi, dărăpănate. Aceasta era "Reședința Șefului Executiv" și era departe de a fi cea mai mare clădire din oraș. Mi s-a spus că trebuia să locuiesc deocamdată aici, pentru că nu avuseseră timp să renoveze altă clădire.

A doua zi, a avut loc ceremonia învestirii. Într-o sală mare, aranjată în grabă, erau prezenți: Uchida, directorul general al căilor ferate japoneze din Manciuria, Honjo, comandantul Armatei Cuantung, Miyake, șeful său de Stat Major, Itagaki, ofițer de Stat Major, și alte personalități. Au mai participat la ceremonie mulți dintre vechii mei miniștri: în afară de Geng Siaosü, Luo Geniu, Hu Ţăiuan și Cen Ţengșou, mai erau și un număr de prinți mongoli, precum și foști membri ai clicii Fengtien ca: Giang Ţinhui, Ţang Șîi, Si Sia, Giang Haipeng, avocații care au pledat cauza divorțului meu cu Uen Siu etc.

Toți purtau haine de ceremonie vestice dar ritualul a fost oriental. Sub privirile demnitarilor japonezi, "fondatorii națiunii" mi-au făcut, conform protocolului de la Curte, trei plecăciuni, la care am răspuns cu o singură plecăciune.

Ţang Şîi şi Giang Ţinghui, în numele "poporului manciurian", mi-au prezentat "sigiliul"(Şefului Executiv) învelit în mătase galbenă. Apoi Geng Siaosü a dat citire, în numele meu, "Declaraţiei Şefului Executiv":

"Omenirea trebuie să respecte moralitatea; întrucît există discriminare rasială, oprimarea unora de către alţii, acestea conduc la slăbirea moralităţii. Omenirea trebuie să dea dovadă de bunăvoinţă; întrucît pe plan internaţional există concurenţa, unii, pentru interesele lor, încearcă să aducă prejudicii altora, ceea ce slăbeşte bunăvoinţa. Moralitatea şi bunăvoinţa sînt principiile pe care este fondat statul nostru şi abolirea discriminării rasiale şi a concurenţei internaţionale va duce inevitabil la paradisul autorităţii monarhice. Doresc ca poporul meu să se străduiască să ajungă la acest paradis".

După încheierea ceremoniei, în timpul primirii oaspeţilor străini, Uchida a rostit "cuvîntul de felicitare" iar Luo Geniu a citit cuvîntul meu de răspuns. Apoi am ieşit în curte pentru ridicarea drapelului şi fotografii. Ceremonia s-a terminat cu un banchet.

În aceeaşi după-amiază, Geng Siaosü a venit la "Biroul Şefului Executiv" cu o treabă "oficială".

"Generalul Honjo a recomandat ca eu, supusul Vostru, să fie numit prim-ministru şi să organizeze cabinetul". Stătea aplecat cu chelia strălucindu-i şi mi s-a adresat cu voce calmă: "Aceasta este lista numirilor speciale şi a miniştrilor. Rog pe Maiestatea Voastră s-o semneze".

Amakasu discutase deja cu mine acest lucru la Luşun. Am luat pensula şi, fără nici un cuvînt, am semnat. Aceasta a fost prima mea activitate oficială ca şef al statului Manciucuo.

La ieşirea din birou, i-am întîlnit pe Hu Ţăiuan şi Cen Ţengşou. Aceşti doi bătrîni aveau feţele întunecate, ştiind că ei nu figurau în lista de numiri speciale. Le-am spus că-i vreau în anturajul meu: Hu Ţăiuan va fi numit şeful secretariatului meu, iar Cen Ţengşou secretar. Hu Ţăiuan a oftat şi mi-a mulţumit, în timp ce Cen Ţengşou mi-a spus că are treburi în familie şi mi-a cerut permisiunea să plece la Thienţin.

A doua zi, Luo Geniu, care primise funcţia de "consilier particular", a venit să-şi ceară demisia din această funcţie fără valoare. I-am refuzat-o iar el a insistat:

"Maiestatea Voastră a fost umilită prin funcţia de "Şef Executiv"; potrivit codului strămoşesc, cînd superiorul este umilit supusul trebuie să moară. Supusul Maiestăţii Voastre nu poate primi această funcţie". Mai tîrziu a fost numit procuror general, după care s-a retras la Talien, unde a continuat să vîndă, pînă la moarte, antichităţi contrafăcute.

Dar pe atunci eu nu gîndeam ca ei. Eram impresionat profund de steagurile cu dragon şi fanfara militară din gara Ceangciun, de ceremonia instaurării şi cuvintele elogioase la primirea oaspeţilor străini. Toate acestea mă făceau să simt că plutesc. Pe de altă parte, apărusem în public, îmi luasem funcţia în primire şi nu mai era cale de întoarcere. Dacă Itagaki mi-ar fi spus atunci: "Dacă nu eşti de acord, poţi să te retragi", nu m-aş fi putut retrage. Aşa stînd lucrurile, trebuia să merg pînă la capăt. Pe de altă parte, dacă-i mulţumeam pe japonezi, era posibil ca aceştia să mă sprijine să-mi recapăt titlul imperial. Acum eram şeful unui stat, mai tîrziu, după ce voi acumula capital, voi putea să stau de vorbă altfel cu japonezii. Deoarece vedeam numai partea luminoasă a lucrurilor, nu mi s-a părut că funcţia de "Şef Executiv" era umilitoare, ci o treaptă spre tronul imperial.

În această stare de euforie şi autoconsolare, gîndul cum să folosesc mai bine această treaptă a devenit problema centrală a preocupărilor mele. După cîteva zile de gîndire, într-o seară mi-am dezvăluit intenţiile faţă de Cen Ţengşou şi Hu Ţăiuan:

"Am făcut trei jurăminte, despre care am să vă vorbesc, le-am spus eu: Primul, vreau să-mi îndrept toate greşelile făcute în trecut şi făgăduiesc că de azi încolo nu voi mai fi niciodată trîndav şi uşuratic, aşa cum mi-a reproşat Cen Paoşen acum zece ani. Al doilea, făgăduiesc că voi trece peste toate obstacolele şi nu voi avea tihnă pînă nu voi restaura moştenirea strămoşilor mei. Al treilea, mă rog cerului să-mi deie un urmaş care să continue opera Marelui Imperiu Ţhing. Dacă aceste trei dorinţe ale mele se vor realiza, pot muri liniştit".

După aproximativ o lună de la numirea mea, "Reşedinţa Şefului Executiv" a fost mutată într-un palat proaspăt renovat, iar eu am dat fiecărei încăperi cîte o denumire. De atunci mă sculam dimineaţa devreme şi mergeam direct la birou, unde rămîneam pînă seara, cînd mă întorceam

acasă. În speranța îndeplinirii jurămintelor făcute și revenirii la tron, pe de-o parte urmam instrucțiunile Armatei Cuantung, pe de altă parte îmi închipuiam că pot să-mi folosesc capacitatea ca șef de stat.

Dar această silință a mea nu a ținut prea mult, în primul rînd pentru că nu aveam de rezolvat nimic și, în al doilea rînd, pentru că am descoperit că puterea "Șefului Executiv" exista numai pe hîrtie.

2. Demnitatea și puterea

În "Legea de organizare a statului Manciucuo" primul capitol, care cuprindea 13 articole, se referea la "Șeful Executiv"; toate acestea statuau autoritatea mea. Primul articol stabilea că "Șeful Executiv conduce statul Manciucuo". De la articolul doi la articolul patru se stipula că exercită puterile legislativă, executivă și juridică. Celelalte articole stipulau că poate emite decrete de urgență cu putere de lege, stabilește gradele, numește demnitari, este comandantul suprem al armatei, marinei și forțelor aeriene, are dreptul de a grația, a amnistia, a reduce și comuta pedepsele etc. În realitate, nu aveam nici măcar dreptul să decid cînd puteam să ies pe poarta principală a palatului să mă plimb.

Într-o zi, m-am gîndit să fac o plimbare și am luat-o pe soția mea, Uan Jung, și două surori mai mici să ne plimbăm în parcul care primise noua denumire a anilor mei de domnie - "Tatung". Dar la cîteva minute după ce am intrat în parc, am fost ajuns din urmă de mașinile jandarmilor japonezi și oamenilor de la Biroul Securității de la Palatul Șefului Executiv, care mi-au cerut să mă întorc înapoi. Absența mea din palat a fost raportată la comandamentul jandarmeriei japoneze, care a mobilizat trupele de poliție să mă caute, răscolind tot orașul. După acest caz, Kaiesumi, consilierul de la Palatul Șefului Executiv, mi-a spus că, în interesul demnității și securității mele, nu trebuia să mai ies fără să anunț. Începînd de atunci, n-am mai ieșit niciodată pe poarta principală fără ca expediția mea să nu fie aranjată de Armata Cuantung.

Pe atunci am crezut explicațiile japonezilor în legătură cu demnitatea și securitatea mea, dar după cîteva zile de

lucru am început să am dubii asupra demnității și securității mele.

După ce făcusem acele jurăminte, mă sculam devreme în fiecare dimineață și mă duceam la ora stabilită la birou. În aparență eram foarte ocupat. De dimineață pînă seara primeam diverși vizitatori, majoritatea miniștri și înalți consilieri. Aceștia nu făceau altceva decît să-și exprime loialitatea față de mine și să-mi ofere cadouri; niciodată n-am discutat cu ei treburile oficiale. De fiecare dată cînd aduceam vorba de "treburile oficiale", răspunsul lor era fie "se ocupă ministrul adjunct" fie "să-l întreb pe ministrul adjunct". Miniștrii adjuncți erau toți japonezi și nici unul n-a venit vreodată să mă vadă.

La început, Hu Țăiuan și-a pierdut răbdarea și l-a criticat pe Geng Siaosü, arătîndu-i că miniștrii trebuie să dețină controlul în ministere, iar deciziile importante trebuie luate de Șeful Executiv și puse în practică de ministere; este inadmisibil ca adjuncții să acționeze după capul lor. "Noi avem sistemul cabinetului responsabil, potrivit căruia chestiunile politice sînt hotărîte de "Consiliul de Stat". Cabinetul responsabil răspunde în fața Șefului Executiv și "săptămînal premierul raportează Șefului Executiv problemele adoptate de Consiliul de Stat pentru a le sancționa". "Așa se procedează în Japonia", a replicat Geng Siaosü. Referitor la faptul că fiecare ministru trebuie să răspundă de ministerul său Geng a fost de acord și a spus că se pregătește să ridice această problemă la comandamentul Armatei Cuantung, spre rezolvare. În fapt, el se confrunta cu aceleași probleme în relațiile cu șeful Cancelariei Consiliului de Stat.

Nu știu cum a discutat Geng Siaosü cu comandantul Armatei Cuantung acest subiect. Mai tîrziu, Hu Țăiuan mi-a relatat atmosfera de la o ședință a Consiliului de Stat, ceea ce m-a făcut să înțeleg ce însemna în realitate sistemul cabinetului responsabil și care erau relațiile dintre miniștri și miniștri adjuncți.

La ședința aceea a Consiliului de Stat s-au discutat criteriile de salarizare a demnitarilor. Practica era ca proiectele să fie pregătite dinainte de Cancelaria Consiliului de Stat și distribuite în copie fiecărui ministru. Aceștia au fost repede de acord cu proiectele referitoare la luarea în posesie a proprietății fostului guvern din

Nord-Estul Chinei, aprovizionarea armatei japoneze, confiscarea a patru bănci mari din Nord-Est şi constituirea Băncii Centrale etc., dar cînd a fost vorba de atingerea intereselor proprii nu s-au lăsat uşor convinşi. Miniştrii au studiat cu atenţie proiectul şi cînd au descoperit că schema de salarizare a demnitarilor japonezi este mai ridicată cu circa 40 % decît cea a manciurienilor şi-au arătat nemulţumirea prin discuţiile furtunoase ce au urmat. Si Sia, ministrul finanţelor, s-a înfuriat cel mai tare şi a luat primul cuvîntul protestînd: "Acest proiect este inacceptabil. Intrucît sîntem un stat în care toate naţiunile trebuie să fie egale, de ce japonezii au un tratament preferenţial? Dacă sînt cetăţenii unui stat prieten, atunci trebuie să-şi arate prietenia, de ce ei să primească salarii mai mari?" Ministrul agriculturii a spus şi el: "Poporul japonez şi poporul manciurian sînt prietene, au aceleaşi idealuri, îşi împart şi bucuriile şi necazurile. Dacă tratamentul este diferit, demnitarii ministerului meu vor fi nemulţumiţi". Alţi miniştri, de exemplu ministrul comunicaţiilor, şi-au exprimat care mai de care dorinţa de egalitate, să nu fie deosebiri de tratament.

Văzînd ce întorsătură ia şedinţa, Komai Tokuzo, şeful Cancelariei, a oprit discuţiile miniştrilor şi a trimis după autorul proiectului, şeful departamentului de personal. Acesta a explicat calm că dacă ne referim la egalitate, atunci trebuie văzut mai întîi dacă toţi sînt egali din punct de vedere al capacităţilor; japonezii fiind mult mai capabili, este normal să fie mai bine retribuiţi. Pe de altă parte, nivelul de viaţă al japonezilor este mai ridicat; sînt obişnuiţi să mănînce orez, nu caoliang[1], cum mănîncă manciurienii. "Dacă ne referim la prietenie, japonezii trebuie să aibă salarii mai mari, aceasta înseamnă prietenie". Auzindu-l, miniştrii şi-au exprimat nemulţumirea. Komai a fost nevoit să suspende şedinţa pînă a doua zi.

În ziua următoare, Komai a deschis şedinţa spunînd că s-a consultat cu miniştrii adjuncţi, iar Armata Cuantung este de acord ca salariile miniştrilor să fie ridicate la nivelul miniştrilor adjuncţi. "Dar, a completat el, demnitarii

---

1 Sorg

japonezi, fiind departe de casă şi venind aici să realizeze paradisul autorităţii monarhice pentru manciurieni, se cuvine să primească o indemnizaţie specială. Aceasta este decizia finală, nu mai avem ce discuta." Mulţi miniştri, auzindu-l, au înţeles că nu vor ajunge la nici un rezultat dacă vor discuta în continuare. Însă, Si Sia, care se considera în relaţii speciale cu Armata Cuantung, nu s-a lăsat convins de Komai şi a spus: "Nu discut pentru cîţiva cenţi, dar aş vrea să întreb unde construiesc japonezii acest paradis? Oare nu în Manciuria? Pot ei să-l construiască fără manciurieni?"

Iritat, Komai a bătut cu pumnul în masă, spunînd: "Tu cunoşti istoria Manciuriei? Ştii tu că a curs sînge japonez cînd a fost smulsă Manciuria din mîinile Rusiei?"

"Nu-mi dai voie să vorbesc?" a replicat Si Sia alb la faţă. "Generalul Honjo nu a ţipat niciodată la mine".

"Vreau să te fac să înţelegi, a strigat Komai, că aceasta este hotărîrea Armatei Cuantung". Si Sia n-a mai scos nici un cuvînt şi, în toată sala, s-a lăsat liniştea.

Adevăratul premier al Consiliului de Stat nu era Geng Siaosü ci şeful Cancelariei, Komai, iar japonezii nu ascundeau acest lucru. Revista japoneză "Reforma" se referea în mod deschis la el, numindu-l "premierul Manciucuo" sau "premierul guvernului noului stat". Adevăratul premier recunoştea drept superiorul lui pe comandantul Armatei Cuantung, nu pe şeful executiv.

Eu şi Geng Siaosü eram numai cu numele Şef Executiv şi, respectiv, premier; miniştrii erau numai cu numele şi aşa-zisul Consiliu de Stat era numai formal. Proiectele care se discutau în şedinţele Consiliului de Stat erau deja aprobate în şedinţele săptămînale ale "adjuncţilor de miniştri", care formau adevăratul "guvern" şi care răspundeau în faţa Armatei Cuantung - "Împărat deasupra împăratului". De fiecare dată, la discuţii participa şi secţia a patra şi multe din proiecte erau hotărîte în funcţie de necesităţile acestei secţii.

Mai tîrziu, toate aceste lucruri nu mai constituiau un secret pentru nimeni şi ar fi trebuit să mă trezesc la realitate. Dar eu nu eram un asemenea om. Alături de mine îl aveam pe vorbăreţul Hu Ţăiuan care-mi amintea mereu de poziţia mea unică şi nu puteam să uit de ce gîndisem pe timpul cînd mă aflam la Giang Iuan: "Fără mine,

adevăratul împărat, Japonia va fi într-o poziţie foarte dificilă". Atitudinea de respect aparent a japonezilor de multe ori îmi crea o impresie greşită, făcîndu-mă să cred că eu eram total diferit de Si Sia, iar ei nu puteau să nu mă respecte. Aşa gîndeam cînd s-a înfiinţat "Asociaţia Concordia".

La o lună şi ceva după ce fusesem instaurat, într-o zi Geng Siaosü mi-a raportat că Armata Cuantung a hotărît să înfiinţeze un partid politic denumit "Partidul Concordiei". Sarcinile acestui partid erau să "organizeze masele şi să coordoneze forţele pentru construirea ţării", să cultive în mase spiritul "respectului pentru rituri şi acceptarea poruncilor divine". Cuvîntul "partid" totdeauna m-a terorizat şi, ascultînd acest raport, m-am alarmat mai mult decît o făcusem cînd am aflat ştirea că Komai a bătut cu pumnul în masă. L-am întrerupt grăbit pe Geng Siaosü şi, dînd din mîini a dezaprobare, am spus: "Ce partid? Ce bine poate să aducă un partid? Dinastia n-a căzut tocmai datorită unui partid? Oare ai uitat ce a spus Confucius că un gentleman nu trebuie să se implice în nici un partid?"

"Maiestatea Voastră are dreptate, dar acest lucru a fost hotărît de comandamentul armatei", a spus Geng Siaosü. A crezut că această afirmaţie îmi va închide gura dar, spre surprinderea lui, eu am văzut în acest lucru o treabă de viaţă şi moarte şi am refuzat să-mi dau acordul. Eram sătul să aud mereu fraza "comandamentul armatei a hotărît" şi am spus indignat: "Dacă nu te duci tu să le spui, cheamă-i pe ei aici".

După plecarea lui Geng Siaosü, i-am povestit acest lucru şefului secretariatului meu, Hu Ţăiuan, care m-a felicitat şi mi-a spus: "După părerea supusului Vostru, nu comandamentul militar trebuie să hotărască în toate problemele, aşa cum spune Geng Siaosü. Luo Geniu a afirmat că Geng Siaosü s-a ridicat cu sprijinul comandamentului armatei. Dacă Maiestatea Voastră va lupta pentru dreptate cu comandamentul armatei, acesta nu va mai avea curajul să acţioneze după bunul plac".

Mi s-a părut că are dreptate şi am devenit şi mai intransigent. După două zile, Itagaki şi doi ofiţeri de la secţia a patra a Armatei Cuantung au venit să-mi dea explicaţii, dar n-au reuşit să mă convingă. Aşa că această problemă a rămas în suspensie.

Trei luni mai tîrziu, în iulie, cînd eram sigur că am învins, Armata Cuantung a hotărît să nu înființeze "Partidul Concordia" ci "Asociația Concordia", care avea sarcina să sprijine guvernul. Asociația cuprindea întreaga populație: bărbații care împliniseră 20 de ani erau membri ai asociației, femeile erau incluse în Asociația femeilor; tinerii între 15-20 de ani erau cuprinși în Liga tineretului; copiii între 10-15 ani în Liga adolescenților, toate aparținînd Asociației Concordia.

În realitate, faptul că Armata Cuantung a transformat "partidul" în "asociație" nu însemna că-mi făcuse o concesie. Ei au considerat că acest sistem, care cuprindea întreaga populație, era mult mai eficient decît un partid, putînd în felul acesta să facă propagandă, să spioneze și să înrobească poporul. Dar eu nu am văzut lucrurile în felul acesta, ci aveam senzația că au ținut seama de voința mea.

Avînd această impresie greșită, era normal să fiu din nou dezamăgit de faptele care s-au petrecut după încheierea "Tratatului secret japono-manciurian".

3. După semnarea Tratatului secret

Încă de cînd eram la Lușun, Geng Siaosü stabilise cu Honjo condițiile în care eu voi fi Șef Executiv iar el premier. Am aflat acest lucru abia în ajunul demisiei lui Honjo.

La 18 august 1932, Geng Siaosü a venit în biroul meu cu un vraf de documente. A luat unul dintre ele și mi-a spus:

"Acesta este acordul pe care supusul Maiestății Voastre l-a tratat împreună cu generalul Honjo. Rog pe Maiestatea Voastră să-l aprobe".

Citind documentul m-am înfuriat:

"Cine ți-a spus să închei acest document?"

"Documentul conține condițiile convenite cu Itagaki la Lușun", a răspuns el cu răceală, adăugînd: "Itagaki a vorbit de mult Maiestății Voastre despre aceasta".

"Cu cine a vorbit Itagaki? Nu l-am auzit niciodată vorbind despre aceste lucruri. Să admitem că mi-a spus, dar tu trebuia să mă informezi înainte de a semna".

"Am făcut precum m-a sfătuit Itagaki. El mi-a spus că dacă Hu Ţăiuan şi ceilalţi, care nu cunosc situaţia reală, vor afla, ne vor crea greutăţi."

"Cine este stăpîn aici, tu sau eu?"

"Supusul Maiestăţii Voastre îşi cere iertare. Această înţelegere este o măsură temporară; întrucît Maiestatea Voastră a dorit aşa de mult ajutorul altora, nu e normal să accepte condiţii? Tot ce prevăd documentele este de acum realitate, mai tîrziu putem încheia un tratat care să stipuleze că peste cîţiva ani vă veţi relua puterea".

Avea dreptate cînd spunea că japonezii obţinuseră deja drepturile prevăzute în acord. Acordul avea în total 12 articole, plus anexe. Iată conţinutul principal: "Problemele de apărare şi securitate internă ale statului Manciucuo" cad în sarcina Japoniei; Japonia administrează căile ferate, porturile, căile maritime şi aeriene ale statului "Manciucuo" şi le poate extinde; bunurile şi utilajele necesare armatei japoneze vor fi puse la dispoziţie de către "Manciucuo"; Japonia are dreptul de exploatare a minelor şi altor resurse naturale; japonezii au dreptul să numească demnitarii statului "Manciucuo"; Japonia are dreptul de a aduce emigranţi în "Manciucuo" etc. În final, în acord se stipula că acesta servea drept bază pentru încheierea unui tratat oficial între cele două ţări. Geng Siaosü avea dreptate să spună că trebuia să plătim pentru "sprijinul" Japoniei. Deşi lucrurile erau clare, eu n-am putut să nu mă înfurii. Eram furios pe Geng Siaosü, socotind că a mers prea departe cu iniţiativa de a vinde ţara "mea" japonezilor; eram furios pe japonezi, care mă şantajau cu "tronul imperial" fără să mi-l dea, dar în schimbul căruia obţinuseră aşa de multe lucruri.

Cu toată furia mea, nu mai puteam să fac nimic, din moment ce totul fusese aranjat. Am semnat Acordul secret, pe care Geng Siaosü l-a luat cu el. Ca de obicei, pe urmele lui Geng a venit îndată Hu Ţăiuan. I-am povestit ce s-a întîmplat, iar el indignat a exclamat: "Geng Siaosü a făcut-o prea de tot. Cen Paoşen a spus încă de mult că el este foarte generos cu averea altuia. Iar acum a avut îndrăzneala să procedeze într-un mod atît de abuziv".

"E prea tîrziu să mai putem face ceva, lemnul deja s-a transformat în barcă", am spus eu deprimat.

"Poate că încă nu. Să vedem ce ştiri avem de la Tokyo".

Aflasem cu cîteva zile mai înainte că Honjo, comandantul Armatei Cuantung, va fi schimbat și că guvernul japonez va recunoaște statul "Manciucuo". Hu Țăiuan acorda o mare importanță acestui lucru; după părerea lui, schimbarea comandantului Armatei Cuantung era foarte posibil să indice o oarecare modificare a atitudinii Japoniei. El credea că trebuia folosit acest prilej spre a trimite pe cineva la Tokyo să acționeze. După părerea lui, nu se putea să nu fie acordate Japoniei unele avantaje, cum ar fi controlul asupra minelor, căilor ferate, resurselor naturale și apărarea, dar dreptul de numire și destituire a demnitarilor trebuia să-mi aparțină mie. La recomandarea lui Hu, am trimis doi emisari la Tokyo, pe juristul Lin Tinșen și taiwanezul Țai Faping, să acționeze pe lîngă înalte oficialități din cadrul armatei. Ei s-au întîlnit cu Kashii, șeful Marelui Stat Major al infanteriei, cu fostul comandant al armatei japoneze la Thiențin și cu Muto Nobuyoshi, viitorul comandant al Armatei Cuantung, cărora le-au prezentat cererile mele concrete:

1. Guvernul sistemului de Șef Executiv trebuie să-și exercite atribuțiile potrivit unui regulament de organizare;

2. Trebuie reorganizat Consiliul de Stat, Șeful Executiv trebuie să prezinte o nouă listă de numiri;

3. Trebuie reorganizate ministerele astfel încît puterea reală să fie deținută de miniștri, să fie desființată cancelaria Consiliului de Stat, după model japonez;

4. Să fie instruite noi trupe, să fie mărită armata;

5. Să se convoace cît mai repede Adunarea Legislativă pentru a stabili forma de guvernămînt.

Aceste puncte fuseseră formulate tot de Hu Țăiuan. După cum gîndea el, nu ne puteam aștepta ca japonezii să le accepte pe toate. Dacă ar fi acceptat stabilirea formei de stat și dreptul meu de a numi și destitui demnitarii, puteam considera că ne-am atins scopul. Dar au fost elaborate mai multe condiții pentru a putea negocia.

După două zile, Hu Țăiuan mi-a spus bucuros că au sosit vești bune de la Tokyo. În scrisoarea trimisă, Lin și Țai spuneau că demnitarii vîrstnici și unii militari simpatizează cu cauza mea și dezaprobă atitudinea lui Honjo față de mine; aceștia și-au exprimat dorința de a sprijini cererile mele. Hu mi-a spus că se părea că după sosirea noului comandant japonez lucrurile aveau să se schimbe, că eu

îmi voi putea exercita funcţiile în conformitate cu cele stabilite anterior, că îmi voi putea conduce propria ţară. Însă, pentru a conduce bine, era absolută nevoie de un premier docil. Auzindu-l, am socotit că avea dreptate şi am hotărît să-l înlocuiesc pe Geng Siaosü. Am analizat împreună cu el această chestiune şi am ajuns la concluzia că Ţang Şîi ar fi omul potrivit. Dacă-l numeam în funcţia de premier, cu siguranţă mi-ar fi fost recunoscător şi ar fi ascultat de bagheta mea. După consultări, l-am însărcinat pe Hu Ţăiuan şi Su Paoheng să discute cu Ţang Şîi. În timp ce Ţang Şîi mai ezita, a venit la mine Geng Ciui, fiul lui Geng Siaosü.

"Am auzit că Maiestatea Voastră a trimis oameni la Tokyo să discute cu Muto Nobuyoshi", a zis el direct. După ce a terminat, m-a fixat cu atenţie, urmărindu-mi reacţiile. Şi-a dat seama că nu voi recunoaşte acest lucru şi, ca urmare, a spus în continuare: "La Tokyo se vehiculează această informaţie, se spune că Maiestatea Voastră intenţionează să reorganizeze Consiliul de Stat. Auzind toate acestea, supusul Maiestăţii Voastre este obligat să vi le aducă la cunoştinţă. Doresc însă foarte mult ca acestea să fie numai zvonuri".

"Cum adică doreşti mult ca acestea să fie numai zvonuri?"

"Doresc să fie aşa. Această intenţie nu se poate realiza. Să admitem că s-ar putea realiza, că în toate problemele vor hotărî manciurienii, dar miniştrii tot nu vor putea fi controlaţi. Indiferent dacă va fi Ţang Şîi sau altcineva, nu va putea realiza nimic".

"Asta ai avut de spus?"

"Supusul Maiestăţii Voastre vrea să spună că faptele..."

"Dacă ai terminat, pleacă!"

"Da!"

Geng Ciui a plecat, iar eu am rămas singur în birou, supărat. După scurt timp, Hu Ţăiuan, aflînd, a venit şi, tremurînd furios, a zis:

"Cei doi Geng, tată şi fiu, sînt ca două fiare. Dintre ei, Geng Ciui este cel mai periculos. Atunci cînd Si Sia V-a oferit mobila de mahon, el V-a sfătuit s-o refuzaţi de teamă să nu fiţi acaparat de acesta. Acum vine iar să Vă pună în gardă în legătură cu Ţang Şîi".

"Într-adevăr, nu e om", am zis eu înfuriindu-mă pe măsură ce-l ascultam. Fiind şi mai hotărît acum, l-am întrebat pe Hu Ţăiuan dacă avea veşti de la Ţang Şi.

"Nu e încă hotărît".

În fapt, Ţang Şi ştia mai bine decît mine şi Hu Ţăiuan că dacă ar fi acceptat, fără permisiunea Armatei Cuantung, şi-ar fi complicat existenţa.

Cînd Geng Siaosü a aflat că Ţang Şi nu acceptă, s-a gîndit să mă şantajeze şi mi-a cerut permisiunea să se retragă din motive de sănătate. Numai că el nu s-a aşteptat ca eu să fi primit veşti bune de la Tokyo. Auzind că vrea să plece, mi-am zis că este un prilej foarte bun şi i-am spus fără nici o reţinere:

"Ai ajuns la vîrsta la care trebuie să te îngrijeşti de sănătate. Nu te forţez să rămîi. Recomandă-mi un succesor!"

Chelia i s-a întunecat şi mi-a zis: "Supusul Maiestăţii Voastre s-a gîndit numai la cîteva zile pentru a-şi îngriji sănătatea".

"E bine şi aşa".

După plecarea lui Geng Siaosü, l-am trimis imediat pe Hu Ţăiuan să-l caute pe Ţang Şi, să-i spună că, pentru început, să fie numai premier interimar, urmînd ca, ulterior, să caut un prilej pentru a-l înlocui pe Geng Siaosü. Numai că, peste cinci zile, fără să aştepte ca Ţang Şi să-şi exprime poziţia, Geng Siaosü şi-a întrerupt concediul, reluîndu-şi lucrul.

Aflînd Hu Ţăiuan că Geng Siaosü a revenit, mi-a spus oftînd: "Desigur că nu se îndură să renunţe la marele sigiliu de premier al Consiliului de Stat, pe care l-a obţinut în schimbul acordului secret". În cuvintele lui se simţea amărăciunea. Aveam şi eu amărăciunile mele, bineînţeles că nu din cauza acelui sigiliu de premier, ci datorită faptului că puterea pe care o aveam, izvorîtă din sistemul Şefului Executiv, nu o puteam exercita asupra nimănui. Această înfrîngere mi-a dat o lecţie foarte importantă, stîrnită de amărăciunea lui Hu Ţăiuan.

"Geng Siaosü a obţinut postul de premier în schimbul acordului secret, document care devenise capitalul lui, ceea ce era prea de tot. Acordul secret de ce n-ar fi capitalul meu, pe care să-l dau japonezilor în schimbul lucrurilor pe care le doresc?"

M-am hotărît să aştept sosirea noului comandant al Armatei Cuantung şi apoi să abordez personal cele cinci puncte. Hu Ţăiuan a fost de acord cu această metodă şi mi-a reamintit să insist ca japonezii să-l înlocuiască pe Geng Siaosü. Începînd cu primele zile ale numirii lui Geng Siaosü, el n-a contenit să-mi sugereze acest lucru.

Cele de mai sus s-au petrecut în prima decadă a lunii septembrie. În a doua decadă a aceleiaşi luni, noul comandant al Armatei Cuantung, Muto Nobuyoshi, în calitate de prim ambasador al Japoniei în "Manciucuo", a sosit la Ceangciun. Pe 15 septembrie, Muto şi Geng Siaosü au semnat "Protocolul japono-manciurian". Acesta era documentul public care avea la bază acordul secret.

"Japonia recunoaşte realitatea potrivit căreia "Manciucuo" s-a constituit pe baza voinţei poporului într-un stat independent şi respectă acordurile internaţionale semnate de Republica China care au aplicabilitate la Manciucuo. În vederea consolidării pe veci a relaţiilor de prietenie dintre Manciuria şi Japonia, pe baza respectării reciproce a integrităţii teritoriale, precum şi pentru asigurarea păcii în zona Orientului, guvernul Manciuriei şi guvernul Japoniei încheie următorul Acord:

1. Înainte ca între Manciuria şi Japonia să se fi încheiat acorduri de referinţă, drepturile şi interesele Japoniei şi ale supuşilor japonezi pe teritoriul "Manciucuo" continuă să fie cele stabilite prin acordurile japono-chineze şi trebuie respectate cu stricteţe.

2. "Manciucuo" şi Japonia stabilesc că orice ameninţare la adresa integrităţii teritoriale şi a securităţii interne ale uneia dintre Părţi este considerată, ca atare, şi la adresa celeilalte Părţi; Părţile semnatare se vor consulta şi vor lua măsuri în probleme de apărare, scop în care pe teritoriul "Manciucuo" staţionează armata japoneză".

După încheierea ceremoniei şi după ce am băut şampanie, am fost nerăbdător să am o discuţie personală cu Muto. Eram plin de încredere după întoarcerea emisarilor mei de la Tokyo, care-mi raportaseră că Muto nu numai că a fost de acord cu cererile mele, dar şi că va lua în consideraţie dorinţa mea de restaurare a titlului imperial.

Muto fusese comandantul forţelor japoneze care ocupaseră Siberia în primul război mondial. Venise în Nord-Estul Chinei ca general, avînd trei însărcinări: comandant

al Armatei Cuantung, guvernator al teritoriilor Cuantung (după "incidentul din 18 septembrie" Japonia înfiinţase un guvernorat colonial în peninsula Liaotung) şi "ambasador" în statul "Manciucuo". La scurt timp după sosirea la post, a fost avansat la gradul de mareşal. El era adevăratul conducător suprem în Nord-Est, adevăratul împărat al statului "Manciucuo". Presa japoneză îl numea "zeul apărător al Manciuriei". În ochii mei, acest bătrîn cu părul alb, în vîrstă de 65 de ani, avea într-adevăr puterea unui zeu. O dată cu plecăciunile pline de respect, am fost copleşit de sentimentul că am devenit un favorit al cerului. A aşteptat să termin ce am de spus şi foarte politicos mi-a răspuns: "Voi analiza cu toată atenţia sugestiile Excelenţei Voastre".

A luat cu el lista alcătuită de Hu Ţăiuan. Zilele treceau una după alta, dar n-am mai auzit nimic de rezultatul studierii lor.

După cum era stabilit, mă întîlneam de trei ori pe lună cu comandantul Armatei Cuantung, ambasadorul japonez. După 10 zile, la cea de-a doua întîlnire, l-am întrebat la ce concluzii a ajuns, iar el mi-a răspuns în acelaşi fel: "Studiez, studiez".

De cîte ori ne întîlneam se arăta plin de curtoazie, îmi făcea plecăciuni zîmbind şi mi se adresa cu "Excelenţa Voastră". Discuta despre fiecare din strămoşii mei, pătruns de un mare respect, dar niciodată nu s-a referit la cererile mele. Dacă încercam să conduc discuţia la ceea ce mă interesa, schimba subiectul. Întîmplîndu-se acest lucru de cîteva ori, n-am mai avut curajul să-l întreb.

Pînă la moartea lui Muto în iulie 1933, la fiecare întîlnire am discutat numai despre budism, confucianism şi "prietenie". În această perioadă puterea mea nu a crescut în ochii nimănui, dar autoritatea lui a crescut zi de zi în inima mea.

4. Raportul Comisiei de anchetă a Ligii Naţiunilor

În mai 1932, a sosit în Nord-Estul Chinei Comisia de anchetă a Ligii Naţiunilor. În octombrie a fost publicat aşa-zisul "Raport al Comisiei de anchetă cu privire la problema manciuriană". Geng Siaosu şi Geng Ciui îşi puseseră mari speranţe în această comisie şi, cînd a fost

publicat raportul, erau siguri că visul lor de administrare internațională în comun se va realiza în viitorul apropiat. Cei doi au fost pînă la urmă abandonați de japonezi tocmai datorită acestei dorințe de administrare în comun. Pe atunci eu nu eram atît de pasionat ca ei și nici atît de exaltat; totuși, din discuțiile lor am luat cunoștință de multe evenimente ce aveau loc pe arena internațională. Percepțiile noastre erau diferite. Din comportarea Comisiei de anchetă ei își făcuseră iluzii în legătură cu administrarea în comun; mie însă această comportare mi-a sporit încrederea în forța Japoniei, m-a făcut să înțeleg că destinul meu nu putea fi despărțit de destinul acestei țări.

Referitor la atitudinea puterilor vestice față de "problema Manciuriei", i-am auzit de multe ori pe cei doi Geng exprimîndu-se cam așa: "Nu dați atenție ședințelor gălăgioase (ale Ligii Națiunilor) de la Geneva sau Paris. În fapt, nici una din aceste țări nu se gîndește să se atingă de Japonia; după războiul din Europa, America este țara cea mai puternică, dar nici măcar America nu se gîndește să adopte o atitudine dură față de Japonia". Geng Ciui, care cunoștea bine engleza și japoneza, îmi vorbea adeseori despre comentariile din presa străină. El mi-a spus că o bună parte a comentariilor din ziarele americane erau projaponeze și că între SUA și Japonia exista un acord secret, conform căruia SUA tolera acțiunile Japoniei în Nord-Estul Chinei etc. Mi-a mai spus în detaliu că, înainte de incidentul din 18 septembrie 1931, o personalitate americană importantă l-a sfătuit pe Ciang Caișec să vîndă Manciuria japonezilor, astfel încît japonezii să intre direct în conflict cu Uniunea Sovietică.

"Trebuie să sosească Comisia de anchetă, mi-a spus Geng Siaosü, invitată de Cuomintang, care speră că îl va ajuta să se împotrivească Japoniei; în realitate comisia nu dorește acest lucru. Pe ei îi interesează politica porților deschise, a oportunităților egale și opoziția față de Rusia roșie. Aceste lucruri le-au discutat la Tokyo cu Uchida (atunci era ministru de externe). Nu trebuie să vă faceți griji; la vremea respectivă le spuneți cîteva cuvinte și gata. După părerea supusului Maiestății Voastre, știe și Cuomintangul că această comisie nu va rezolva nimic și poate că-și dă seama de avantajele administrării internaționale în comun a Manciuriei".

Faptele ulterioare au dovedit că cele spuse de Geng şi fiul său, în mare, au fost reale.

După incidentul de la Şeniang din 18 septembrie 1931, Ciang Caişec i-a trimis lui Giang Sueliang telegrame prin care ordona armatei din Nord-Est "să nu opună nici un fel de rezistenţă faţă de Japonia, pentru a evita extinderea incidentului". Patru zile mai tîrziu, la 22 septembrie, Ciang Caişec a declarat la o adunare a Comintangului de la Nanţing că "China trebuie să opună forţei dreptul, să opună barbariei pacea, să sufere umilinţa, să-şi stăpînească mînia şi să accepte temporar inacceptabilul, pînă cînd justiţia internaţională îşi va da verdictul". Totodată, el a continuat războiul intern cu o barbarie şi mai îndîrjită, fără să se gîndească la pacea şi la dreptul intern.

La 30 septembrie, Cuomintangul a cerut Ligii Naţiunilor să trimită o comisie neutră de anchetă în Manciuria. După mai multe discuţii, Japonia de-abia la 10 decembrie şi-a exprimat acordul, după care a fost adoptată hotărîrea cu privire la organizarea Comisiei de anchetă. Comisia a fost constituită din reprezentanţi ai cinci state: Lordul Lytton din Anglia - preşedintele Comisiei, general-maior Frank Ross McCoy din SUA, general-locotenent Henri Claudel din Franţa, contele Aldrovani din Italia şi dr.Heinrich Schnee din Germania. La 3 februarie 1932, comisia şi-a început turneul: Japonia, Şanghai, Nanţing, Hancou, Ţiouţiang, Iceang, Ciuncin. După aceea, a rămas 10 zile la Peiphing[1] şi a ajuns în Nord-Estul Chinei de-abia în luna mai. În tot acest timp, guvernul de la Nanţing a propagat "aşteptarea verdictului justeţei", iar armata japoneză a cucerit oraşul Ţingiou, a declanşat războiul pentru Sunhu[2] şi a înfiinţat "statul Manciucuo". În afară de aceste rezultate "aşteptate", a mai apărut "Acordul de încetare a focului la Sunhu", pus la cale cu intervenţia diverselor state străine. Potrivit acestui acord, armata guvernului de la Nanţing nu mai avea dreptul să staţioneze în zona Sunhu.

La 3 mai, am avut o întîlnire cu Comisia de anchetă, care a durat circa un sfert de oră. Mi s-au pus două

1 Peiţing.

2 Zona Şanghaiului.

întrebări: "Cum am ajuns în Nord-Est?" şi "Cum a fost constituit statul "Manciucuo"?

Înainte de a le răspunde, mi-a fulgerat prin cap o idee la care ei nici în vis nu s-ar fi putut gîndi. Mi-am amintit că Johnston îmi spusese că porţile Londrei îmi sînt deschise. Dacă acum i-aş spune lui Lytton că am acceptat să fiu "Şef executiv al statului Manciucuo" în urma minciunilor lui Doihara şi ameninţărilor lui Itagaki şi le cer să mă ducă la Londra, vor avea curajul s-o facă? Dar de abia m-a fulgerat această idee că am şi revenit la realitate: lîngă mine se aflau Itagaki şi ofiţerul de stat major al Armatei Cuantung, Hashimoto Toranosuki. Involuntar am privit spre faţa palidă a lui Itagaki şi am răspuns docil, aşa cum mă sfătuiseră ei dinainte: "Am venit în Manciuria după ce am fost ales de masele de manciurieni. Ţara mea este complet independentă..."

Membrii comisiei de anchetă au dat din cap zîmbind şi nu m-au mai întrebat nimic. Apoi ne-am fotografiat împreună, am toastat cu şampanie şi ne-am făcut urări reciproce de sănătate. După plecarea comisiei, faţa palidă a lui Itagaki era toată numai zîmbet cînd m-a lăudat: "Manierele Excelenţei Voastre au fost perfecte; aţi vorbit minunat." Geng Siaosü, cu chelia strălucindu-i, mi-a spus şi el: "Aceşti străini s-au întîlnit şi cu supusul Maiestăţii Voastre; ei au abordat problema posibilităţilor egale şi a drepturilor străinilor, ceea ce nu a depăşit previziunile supusului Maiestăţii Voastre".

În octombrie acelaşi an, revista japoneză "Chuokoron" a publicat un articol semnat de Komai, pe care Geng Ciui mi l-a adus în traducere. La scurt timp după aceasta am primit şi "Raportul comisiei de anchetă". Aceste două materiale au confirmat punctele de vedere ale lui Geng şi fiului său că Comisia era interesată numai de "posibilităţile egale" şi "porţile deschise".

Titlul articolului lui Komai era "Manciucuo se adresează lumii" şi conţinea unele consideraţii în legătură cu întîlnirea lui cu Lytton şi ceilalţi. Komai scria că prima întrebare pe care i-a pus-o Lytton a fost: "Nu a fost puţin cam prematură formarea statului Manciucuo?" Răspunsul lui a fost o înşiruire fără sens, care argumenta că constituirea statului Manciucuo nu a fost prematură. Apoi discuţiile au continuat, după cum urmează:

Generalul McCoy m-a întrebat: "Principiul porţilor deschise proclamat de statul Manciucuo a fost pus în aplicare? La care am răspuns imediat: "Principiile porţilor deschise şi posibilităţilor egale sînt fundamentul constituirii statului Manciucuo. Dintre toate ţările care au tratat oficial cu China, America ne-a servit drept model în iniţierea acestei politici. Dar în timp ce aceste principii sînt acum universal recunoscute, China şi-a închis porţile. Unde mai poţi vedea acum în China porţi deschise? Noi am deschis porţile statului Manciucuo cu o cheie foarte puternică şi pentru aceasta merităm mulţumiri şi nu protestul dumneavoastră, domnilor... Dar, trebuie să mai adaug că porţile nu pot fi deschise în ce priveşte apărarea naţională, mai mult decît sînt deschise în alte ţări din lume".

Lytton m-a întrebat: "Au fost puse în practică posibilităţile egale în Manciucuo?"

"Posibilităţile egale", am răspuns eu fără să ezit, "reprezintă un subiect prin care ţara voastră a creat un precedent. La sfîrşitul Dinastiei Ţhing, cînd decăderea politică în care se afla China dusese la dezbinare internă, Robert Hart a avertizat Curtea Ţhing că, dacă China va continua să meargă pe această cale, nu va mai putea să joace nici un rol în problemele internaţionale. Ar fi de preferat să se bizuie pe vestici şi pentru aceasta a fost absolut necesară înfiinţarea unei administraţii a vămilor. Ca urmare, guvernul Ţhing a înfiinţat vămile maritime imperiale şi l-a numit pe Hart inspector general al acestora. Întrucît la vămi au fost angajaţi mulţi englezi, francezi, japonezi, aceasta era recunoscută ca cea mai serioasă organizaţie guvernamentală din China şi, ca urmare, marile puteri au acordat credite Chinei, oferindu-i asistenţă financiară. Anglia voia să se folosească de problema vămii pentru a realiza politica "posibilităţilor egale", dar noi, japonezii, dacă voiam să devenim funcţionarii vămii, trebuia să dăm un examen foarte strict de limbă engleză, ceea ce însemna să fim eliminaţi".

"...Manciucuo este o ţară fondată prin cooperarea manciurienilor şi japonezilor şi de aceea toate documentele oficiale ale noului stat sînt publicate în limbile manciuriană şi japoneză. Orice persoană, de orice naţionalitate, care vorbeşte fluent limbile manciuriană şi japoneză şi care se mulţumeşte cu tratamentul pe care i-l acordă Manciucuo este salutată cu căldură. Astfel înţelegem noi posibilităţi egale".

Am întrebat în continuare dacă cineva mai are de pus vreo întrebare, iar ei mi-au răspuns: "Nu este cazul să mai întrebăm altceva, din moment ce am înțeles deplin poziția Manciucuo. Sîntem complet satisfăcuți".

La plecarea Comisiei de anchetă, în gara din Sinţing (Ceangciun) Lytton mi-a strîns mîna cu putere şi mi-a spus cu voce scăzută: "Doresc noului stat Manciucuo să se dezvolte în mod sănătos"· şi ne-am despărţit.

Această conversaţie i-a liniştit foarte tare pe Geng Siaosü şi fiul său. Geng Ciui chiar a apreciat că Liga Naţiunilor va adopta o rezoluţie de administrare internaţională în comun a Manciuriei. După publicarea raportului Comisiei de anchetă, ei au devenit şi mai încrezători. Liga Naţiunilor reprezentată în Raportul Comisiei de anchetă apărea în postură de administrator al Chinei, aşa cum doreau Geng şi fiul. În raport se spunea explicit: "În condiţiile actuale de aprigă confruntare pe plan internaţional, China a cerut din nou intervenţia Ligii Naţiunilor... China, respectînd principiile colaborării internaţionale, va putea înregistra un progres sigur şi rapid astfel încît să atingă idealurile statale." Acest administrator s-a exprimat clar că Japonia, "urmărind dezvoltarea economică a Manciuriei, cere constituirea unei puteri stabile care să poată menţine ordinea; am considerat această cerere ca fiind fondată". Însă, acest administrator considera că cel mai important lucru ar fi fost "încrederea străinătăţii, pacea internă, o atmosferă diferită faţă de cea existentă în Extremul Orient, ceea ce va atrage resurse de investiţii în vederea dezvoltării rapide a economiei Manciuriei". Aceasta însemna că era absolută nevoie ca marile puteri să-şi precizeze în comun încrederea. Erau de fapt administrarea în comun şi posibilităţile egale pe care le visau de atîta timp cei doi Geng.

S-a adeverit şi aprecierea lui Geng şi fiul în legătură cu problema antisovietismului. Comisia de anchetă a declarat că înţelege importanţa vitală a Manciuriei pentru Japonia, a exprimat simpatie pentru "grija faţă de securitatea proprie" şi a recunoscut "interesul Japoniei de a preveni ca Manciuria să servească drept bază de operaţii împotriva Japoniei, precum şi dorinţa acesteia de a putea lua măsurile corespunzătoare în cazul în care frontierele Manciuriei vor fi încălcate de o putere străină". Dar Comisia

mai considera că în acest fel Japonia avea de suportat mari greutăţi financiare iar armata japoneză din Manciuria se va afla sub presiunea populaţiei, ceea ce însemna să trăiască într-o situaţie ostilă în China; din acest punct de vedere, era greu de prevăzut cît de mari vor fi greutăţile pe care le va întîmpina armata japoneză.

Ca urmare, Comisia de anchetă şi-a exprimat părerea că revenirea la situaţia anterioară şi menţinerea status-quo-ului nu erau metode mulţumitoare pentru soluţionarea problemei şi considerat că un regim satisfăcător pentru viitor putea evolua din cel prezent (regimul Manciucuo) fără schimbări violente. Manciuriei i s-ar fi putut acorda un mare grad de autonomie, numind în guvernul acesteia consilieri cetăţeni din toate ţările. Întrucît interesele Japoniei în Nord-Est erau mai mari, proporţia japonezilor trebuia să fie foarte mare, dar trebuiau stabilite procente şi pentru cetăţenii altor ţări. În vederea punerii în practică a acestei noi forme de guvernămînt, comisia a sugerat, ca prim pas, instituirea unui comitet de consilieri compus din reprezentanţi ai guvernelor chinez şi japonez precum şi din "observatori neutri". Dacă acest comitet nu-şi va putea exercita atribuţiile, atunci trebuia să raporteze Consiliului Ligii Naţiunilor. Comisia a fost de părere că "metoda cooperării internaţionale" era aplicabilă nu numai Manciuriei ci şi restului Chinei. Motivul pentru care au enunţat această idee a fost acela promovat constant de cei doi Geng: China are numai forţă de muncă şi, dacă nu va obţine capital, tehnologie şi inteligenţă din străinătate, nu va fi capabilă să se dezvolte.

În primele zile după ce a citit raportul, Geng Siaosü mi-a spus bucuros: "Sînt mari speranţe!" Mi-a mai spus că Hu Şi a publicat un articol în care a proclamat raportul drept "Verdictul lumii".

Dar ulterior, luînd cunoştinţă de reacţiile din partea Japoniei, Geng şi fiul au fost profund afectaţi. Deşi în raport se repeta că se respectau interesele Japoniei în Manciuria şi se prezenta incidentul din 18 septembrie ca o acţiune de autoapărare a Japoniei, purtătorul de cuvînt al Ministerului de Externe japonez s-a declarat de acord numai cu un punct: "Propunerile Comisiei de anchetă cu privire la Manciuria pot fi aplicate numai la relaţiile dintre China şi Marile Puteri, inclusiv în ce priveşte planul de administrare in-

ternaţională în comun". Referitor la proiectul de administrare în comun a Manciuriei nu se amintea nimic. Dar Japonia nu mai era interesată de administrarea în comun a Nord-Estului Chinei. Entuziasmul lui Geng Siaosü în ce priveşte "politica porţilor deschise" şi "posibilităţile egale" a fost cauza pentru care el a pierdut favoarea japonezilor.

Înainte de a se fi publicat Raportul Comisiei de anchetă, mi-am imaginat că dacă Nord-Estul Chinei va fi pus sub control internaţional, aşa cum a sperat Geng, situaţia mea va fi mult mai bună decît numai sub guvernarea Japoniei. Dar mai eram îngrijorat de alte două probleme: prima - dacă guvernul de la Nanţing al lui Ciang Caişec ar participa la "administrarea în comun", m-ar putea pune într-o situaţie foarte proastă; a doua - chiar dacă guvernul lui Ciang Caişec nu participă, administrarea internaţională în comun nu mă va mai numi împărat. Dacă se constituie "guvernul autonom", ce nevoie mai era de monarhie? Dar şi mai important pentru mine era faptul că Japonia nu era admonestată pe plan internaţional pentru nici una din acţiunile ei barbare, ceea ce mi-a lăsat o impresie foarte puternică. De aceea, de cîte ori îmi amintesc de ce a putut să-mi treacă prin cap în timp ce m-am întîlnit cu Comisia de anchetă, îmi spun: "Noroc că n-am făcut o nebunie, altfel terminam de mult cu viaţa... Cel mai important lucru acum este să nu-i provoc pe japonezi, iar dacă vreau să urc din nou pe tronul imperial, n-o voi putea face fără ajutorul lor".

5. A treia oară "împărat"

"Veteranii de la Peiţing şi Thienţin au fost foarte mîhniţi aflînd ştirea că Maiestăţii Voastre, o dată cu acceptarea funcţiei de Şef Executiv, i s-a anulat titlul imperial".

Acesta este un paragraf dintr-un "memoriu" ce mi-a fost adresat la o lună după acceptarea funcţiei de Şef Executiv de către Cen Ţengşou, care se retrăsese la Thienţin. Am primit de la Peiţing şi Thienţin zeci de asemenea memorii care mi-au dat o mare bătaie de cap.

Aşa cum era stipulat în acord, dacă în termen de un an de la numirea mea ca Şef Executiv Armata Cuantung nu instituia monarhia, trebuia să-mi dau demisia. Dar n-am

făcut-o. N-am avut curajul necesar, şi chiar dacă Armata Cuantung mi-ar fi permis să fac aceset lucru, unde aş fi putut să mă duc?

La cîteva zile după aniversarea unui an de la învestire, comandantul Armatei Cuantung, Muto, spre surprinderea mea, a ridicat această problemă în timpul unei întîlniri obişnuite. Mi-a spus că în prezent Japonia studiază problema formei de stat în Manciucuo şi, cînd vor fi întrunite toate condiţiile, desigur că această problemă va putea fi rezolvată.

La scurt timp după aceasta, în 27 martie 1933, Japonia s-a retras din Liga Naţiunilor pentru a avea mai multă libertate de acţiune. Totodată, ea a ordonat trupelor japoneze staţionate în diferite puncte de-a lungul Marelui Zid să-şi intensifice acţiunile militare în China, să treacă în partea de sud a Zidului şi să înconjoare oraşele Peiţing şi Thienţin. La sfîrşitul lunii mai, guvernul de la Nanţing, preocupat de războiul civil intern împotriva comunismului, a făcut noi concesii Japoniei semnînd "Tratatul de la Tangcu"[1], conform căruia trupele chineze se retrăgeau de pe o suprafaţă întinsă la sud de Marele Zid, constituindu-se zona demilitarizată Ţitung[2]; în felul acesta forţele japoneze îşi întăreau controlul în China de Nord. Acest eveniment a constituit un stimulent puternic pentru susţinătorii restauraţiei, care socoteau că a venit momentul să se treacă la acţiune. În martie, Si Sia a dat directive lui Lin Aciuan să organizeze un miting la Ceangciun la care să participe "imigranţi" manciurieni şi foşti parlamentari din cele trei provincii de Nord, cu scopul de a elabora "graficul acţiunilor", însă acesta a fost interzis de poliţia japoneză. În China de Nord, foşti membri ai fracţiunii Gili şi unii agenţi secreţi japonezi au intrat în contact şi au stabilit legături cu Geng Siaosü, cu scopul de a studia posibilităţile de restauraţie în China de Nord şi în Nord-Estul Chinei.

În iulie, Komai, şeful Cancelariei "Consiliului de Stat din Manciucuo", a demisionat, primind un milion de iuani şi o sumă mare pentru activitatea secretă, şi s-a dus să-l

1 Localitate lîngă Thienţin.

2 Estul provinciei Hăpei.

contacteze pe Huang Fu în vederea acțiunilor pentru independența Chinei de Nord. La plecare, i-a spus lui Geng Siaosü că va merge și la Șanghai și că va desfășura activități pentru restaurație în întreaga țară. În concluzie, în acele zile auzeam mereu diverse afirmații despre restaurație sau sistemul imperial. Aceste afirmații m-au stimulat pe mine și pe ceilalți care nutreau aceleași ambiții ca și mine.

"Visul meu de împărat" a reînviat. Urmăream cu foarte mare atenție știrile din diverse surse și iarăși mi-am pus speranțe, și mai mari, în armata japoneză, care în timpul acesta îi masacra pe compatrioții mei. După ocuparea provinciei Jăhă[1], în 1933, am oferit un banchet în cinstea lui Muto și celorlalți conducători militari care luaseră parte la lupte, urîndu-le "victorii și mai mari". Apoi, cînd o unitate militară japoneză și-a încetat înaintarea după ce ocupase Miiunul, care se află la numai circa 50 km de Peiting, am fost profund dezamăgit. Geng Siaosü mi-a spus că ocuparea militară de către armata japoneză a Nordului și chiar a Sudului Chinei era numai o problemă de timp; problema urgentă era stabilirea formei statului Manciucuo. Mi-a mai spus că această problemă nu putea fi hotărîtă de Armata Cuantung ci de Tokyo; el a auzit că mulți dintre politicienii japonezi în vîrstă se pronunțau pentru revenirea mea la tron. Ascultîndu-l, am crezut de cuviință că trebuia să trimit pe cineva la Tokyo care să lucreze pentru mine sau cel puțin să-mi furnizeze cele mai noi știri.

Omul care a primit această misiune a fost Kudo Tetsusaburo din garda mea personală, un japonez care m-a acompaniat de la Thiențin în Nord-Est. La sfîrșitul Dinastiei Thing el era însoțitorul lui Șeng Iun, pe care l-a ajutat în mod entuziast în activitatea de restaurație. La Lușun el a fost de partea mea și, în secret, și-a exprimat nemulțumirile față de Armata Cuantung. Odată, mi s-a părut că ceaiul ce mi s-a servit avea culoarea schimbată și m-am temut să nu fie otrăvit. Am cerut să se ducă ceaiul la analiză, dar Kudo a ridicat îndată ceașca și a băut-o.

1 Provincia Jăhă a fost desființată în 1955 și teritoriul ei a fost împărțit între provinciile Hăpei, Mongolia Interioară și Liaoning.

După numirea mea ca Şef Executiv, el a fost singurul dintre japonezi care mi se adresa cu "Maiestatea Voastră Imperială" şi-şi exprima permanent încrederea că va fi restaurat Marele Imperiu Thing. Loialitatea de care dădea dovadă el nu era mai mică decît a celor mai loiali veterani ai Dinastiei Thing. De aceea i-am dat numele chinezesc "Giung" (loial) şi-l tratam ca făcînd parte din familia mea. A fost foarte mişcat şi a jurat să-mi fie devotat pînă la moarte. A primit misiunea pe care i-am încredinţat-o şi, după scurt timp, s-a întors. Mi-a spus că la Tokyo s-a întîlnit cu Minami Jiro şi unele persoane importante din Societatea "Dragonul Negru" de la care a aflat că conducătorii militari de la Tokyo erau de acord cu instituirea sistemului imperial. Aceste ştiri m-au făcut să cred că se apropia momentul.

În octombrie 1933 ştirile aduse de Kudo s-au confirmat. Hishikuri Takashi, noul comandant al Armatei Cuantung, m-a informat că guvernul japonez se pregătea să mă recunoască ca "Împărat al Imperiului Manciucuo".

La auzul acestei veşti am fost nebun de bucurie şi primul lucru la care m-am gîndit a fost că trebuie să-mi pregătesc roba imperială cu dragon (brodat).

Roba fusese adusă de la Peiţing prin grija uneia din înaltele Consoarte, dar Armata Cuantung mi-a declarat că Japonia recunoştea pe "Împăratul Manciucuo", nu pe "împăratul Marelui Imperiu Thing". Ca urmare, nu puteam să îmbrac roba cu dragon a Dinastiei Thing, ci trebuia să îmbrac "uniforma de mareşal de infanterie, marină şi aviaţie a statului Manciucuo", aşa cum îmi indicase Armata Cuantung.

"Cum se poate una ca aşta?". I-am spus eu lui Geng Siaosü. "Eu sînt descendent al clanului Aisin-Gioro şi trebuie să continui sistemul strămoşilor mei. În plus, va veni tot clanul Gioro de la Peiţing. Ce vor zice cînd vor vedea că urc pe tron în uniformă străină?"

"Maiestatea Voastră are dreptate", a spus Geng aprobînd din cap şi privind roba cu dragon care zăcea pe masă. Această persoană care visa să fie primul-ministru al Dinastiei Thing reînviată, purtînd centură de coral şi pălărie cu trei pene de păun, îmi era în ultimul timp mult mai supus.

"Maiestatea Voastră are dreptate, dar ce va spune Armata Cuantung?"

"Vorbește cu ei în numele meu!"

După plecarea lui m-am uitat cu emoție la roba cu dragon pe care Înalta Consoartă Jun Hui o păstrase timp de 22 de ani. Era roba cu dragon pe care o îmbrăcase împăratul Cuang Sü, adevărată robă imperială. Era roba la care visasem timp de 22 de ani. Neapărat trebuia s-o îmbrac la urcarea pe tron, ceea ce ar fi marcat începutul restaurației Dinastiei Thing...

Înainte de a mă reculege, s-a întors Geng Siaosü, care mi-a raportat că Armata Cuantung insistă să îmbrac uniforma oficială de mareșal la urcarea pe tron.

"Ai discutat cu ei sau nu?"

"Supusul Maiestății Voastre nu îndrăznește să vă încalce ordinele. Itagaki personal mi-a spus."

"Cum se poate așa ceva?" am sărit eu. "Înainte de a urca pe tron trebuie să mă rog cerului, cum să fac căthou și să mă rog în uniformă de mareșal?"

"Supusul Maiestății Voastre merge să vorbească din nou cu Itagaki."

După plecarea lui Geng Siaosü a venit Hu Țăiuan să-mi atragă atenția că trebuia să lupt nu atît pentru roba imperială cît pentru obținerea dreptului de a numi și destitui demnitarii. "Dacă această problemă va fi rezolvată, n-o să se întîmple nimic dacă vă rugați în alte haine decît roba imperială cu dragon".

În realitate, Hu Țăiuan, ca și mine, nu înțelegea că japonezii aveau nevoie de sistemul imperial numai pentru a face din mine o marionetă și mai docilă, pentru a le fi mai ușor să domine această colonie. Ce putere mi-ar fi adus mie denumirea de împărat?

În afară de a mă supune ordinelor Armatei Cuantung, nu mai puteam să fac nimic. Mai tîrziu, japonezii au fost de acord să îmbrac roba cu dragon numai la ceremonia rugăciunii către cer, iar eu nu m-am zbătut pentru altceva.

În dimineața zilei de 1 martie 1934, a avut loc ceremonia strămoșească a rugăciunii către cer, înainte de urcarea pe tron la "Altarul ceresc" înălțat special în "Satul florilor de cais" din suburbia orașului Ceangciun. În timpul ceremoniei am îmbrăcat roba cu dragon, după care m-am întors la reședință și mi-am pus uniforma de mareșal pentru ceremonia "urcării pe tron".

Biroul Şefului Executiv s-a transformat în "Biroul Palatului", iar reşedinţa mea în "Palatul împărătesc", spre a se deosebi de "Palatul imperial" al împăratului Japoniei. Cu excepţia unei construcţii noi, palatul era tot vechea reşedinţă a Şefului Executiv renovată, iar denumirile date încăperilor se păstrau. Ceremonia urcării pe tron a avut loc într-una din sălile acestui palat. Podeaua fusese acoperită cu un covor roşu, pe peretele din partea de nord fusese prinsă o draperie din mătase în faţa căreia era un scaun cu spătarul înalt pe care era sculptată emblema imperială - magnolia. Am rămas în picioare în faţa scaunului, flancat de demnitarii palatului.

Oficialităţile civile şi militare în frunte cu "premierul" Geng Siaosü s-au aşezat în rînd în faţa mea şi mi-au făcut trei plecăciuni adînci, la care am răspuns cu jumătate de plecăciune. Apoi, Hishikari, comandantul Armatei Cuantung, mi-a prezentat scrisorile de acreditare în calitate de ambasador al Japoniei şi m-a felicitat. După terminarea acestei ceremonii, aproape toţi membrii clanului Aisin-Gioro, care veniseră de la Peiţing, precum şi unii membri ai Administraţiei palatului, mi-au făcut trei plecăciuni şi nouă căthou, după datinile de la Curtea Ţhing, în timp ce eu eram aşezat pe scaun.

Veteranii Ţhing din China de la sud de Marele Zid mi-au trimis felicitări, iar şeful lumii interlope din Şanghai s-a declarat supusul meu.

La 6 iunie, prinţul Chichibu a venit să mă felicite în numele fratelui său, împăratul Japoniei, şi mi-a conferit ordinul Marelui Cordon al Crizantemei, iar lui Uan Jung ordinul Coroanei.

N-am obţinut drepturile despre care îmi amintea mereu Hu Ţăiuan, uitasem de ele. În luna iulie au venit la Ceangciun să mă vadă tata, împreună cu fraţii şi surorile mele. Felul cum i-am primit vorbeşte de la sine cît eram de ameţit de mulţumire.

Cînd au ajuns la Ceangciun, am trimis în întîmpinarea lor oficialităţile palatului şi o gardă înarmată care s-au aliniat pe peron, iar eu şi Uan Jung aşteptam la poarta palatului împărătesc. Uan Jung era îmbrăcată în haine de Curte iar eu purtam uniforma militară de mareşal şi-mi acoperisem pieptul cu decoraţii japoneze şi manciucuo, la care adăugasem şi decoraţia Marelui Imperiu Ţhing, după

care trimisesem în secret să-mi fie adusă din partea de sud a Zidului. Ultima decoraţie nu îndrăzneam s-o port în prezenţa Armatei Cuantung, aşa că am fost bucuros că aveam această ocazie.

Cînd maşina tatălui meu a ajuns la palat, am prezentat salutul militar, iar Uan Jung a îngenuncheat. Apoi l-am însoţit în salon, unde, deşi nu era nimeni, nu mi-am scos uniforma militară, am îngenuncheat în faţa lui şi i-am făcut urările de cuviinţă în stil strămoşesc.

În aceeaşi seară am oferit un banchet. S-au servit mîncăruri europene după etichetă tot europeană. Uan Jung şi cu mine, fiind gazde, ne-am aşezat în capătul mesei. Din ordinul meu, cînd am intrat în sală, a început să cînte orchestra palatului; nu-mi mai amintesc ce s-a cîntat, probabil că nu stabilisem nimic, dar cum am auzit sunetul trompetelor m-am simţit în al noulea cer.

Cînd s-a ajuns la şampanie, fratele meu, Pu Ţie, aşa cum aranjasem, a ridicat paharul şi a strigat: "Trăiască Maiestatea Sa Împăratul! Trăiască! Trăiască!" Toată familia i s-a alăturat, nefăcînd excepţie nici tata.

Auzindu-i, mă simţeam beat de fericire.

A doua zi, seniorul palatului, Pao Si, mi-a spus că comandantul Armatei Cuantung a trimis pe cineva să protesteze în numele ambasadorului japonez că prin trimiterea unei gărzi înarmate în staţia Ceangciun am încălcat acordul dintre fostele autorităţi din Nord-Est şi Japonia, care stabilea că o zonă delimitată de-o parte şi de alta a căii ferate aparţinea căilor ferate manciuriene, unde nu avea voie să pătrundă decît armata japoneză. Comandantul Armatei Cuantung, ambasadorul Japoniei, mi-a cerut să garantez că asemenea incidente nu se vor mai repeta.

Acest lucru ar fi fost suficient să mă trezească la realitate, dar japonezii nu ne-au pus public într-o situaţie neplăcută. În primul rînd că nu au protestat public, apoi nu au mai ridicat problema după ce eu am trimis pe cineva să ceară scuze şi să promită că nu se va mai întîmpla. Important era faptul că ei aranjaseră să-mi fie creat fastul şi multe posibilităţi de a-mi satisface vanitatea, şi aceasta m-a făcut orb faţă de realitate.

Ceea ce m-a ameţit cel mai mult au fost "vizitele imperiale" şi "pelerinajele".

În conformitate cu programul Armatei Cuantung, în fiecare an trebuia să fac o vizită sau două în provincie. În Sinţing (Ceangciun) trebuia să particip anual la patru ceremonii: la "Pagoda sufletelor loiale", să cinstesc memoria ostaşilor japonezi ucişi în războiul de agresiune; la "Templul sufletelor loiale care au contribuit la constituirea statului", să cinstesc memoria soldaţilor Armatei Manciucuo; la comandamentul Armatei Cuantung, pentru a prezenta felicitări cu prilejul zilei de naştere a împăratului Japoniei; la adunarea anuală a "Asociaţiei Concordia". Acestea erau "pelerinajele". Descrierea de la adunarea "Asociaţiei Concordia" ilustrează pe deplin agitaţia fără rost care se făcea cu asemenea ocazii.

Mă instalam într-un automobil demn de "fiul cerului". În faţă mergeau maşinile jandarmeriei, care deschideau drumul; la o anumită distanţă urma o maşină roşie, deschisă, care avea arborat un steag, în care era şeful poliţiei. După el venea maşina oficială, tot de culoare roşie, flancată de doi motociclişti, în care eram eu. Coloana se închidea cu maşinile însoţitorilor mei şi maşinile poliţiei. Aceasta era formula pentru vizitele obişnuite.

Cu o zi înainte de vizită, poliţia şi jandarmii arestau pe toţi "suspecţii" şi "vagabonzii" din oraş. În ziua respectivă, pe toată ruta erau postaţi jandarmi pentru a opri circulaţia. Nimeni nu avea voie să intre sau să iasă din prăvălii sau locuinţele situate de-a lungul drumului pe care urma să-l parcurg; nu aveau voie nici măcar să-şi scoată capul pe fereastră să privească. În faţa intrării principale a "Asociaţiei Concordia" se presăra nisip galben. Înainte de a pleca din palat, posturile de radio anunţau în tot oraşul, în limbile chineză şi japoneză, că "Maşina Maiestăţii Sale Împăratul a pornit". La acest semnal, demnitarii "Asociaţiei Concordia", începînd cu "premierul", se aşezau în rînd la intrare să mă întîmpine. În momentul cînd maşina mea ajungea acolo, îşi aplecau corpurile la 90 de grade, iar fanfara intona "imnul de stat". Intram înăuntru şi, după o scurtă pauză, primeam "miniştrii": de-o parte şi de alta se rînduiau ministrul palatului, ministrul armatei, şeful gărzii, şeful protocolului etc. Scaunele şi masa, inclusiv faţa de masă, pe care era brodată emblema imperială - magnolia, erau aduse de la "Palatul împărătesc". Toţi demnitarii, care aveau acces, începînd cu premierul, treceau

prin fața mea făcîndu-mi plecăciuni, apoi se retrăgeau. Terminîndu-se această ceremonie, mă ridicam și, în acordul muzicii, intram în sala de ședințe și urcam pe podium. Întreaga adunare se ridica în picioare și se apleca la 90 de grade. Comandantul Armatei Cuantung mă aștepta într-un colț al podiumului și, la urcarea mea, se apleca în semn de salut, iar eu îi răspundeam făcînd un semn din cap. Apoi mă întorceam către sală și salutam, după care toți reveneau la poziția normală. Ministrul palatului îmi aducea, ținînd cu amîndouă mîinile, "alocuțiunea" pe care o luam și o citeam cu voce tare. Toți ascultau cu capetele plecate, neavînd voie să se uite în sus. După ce terminam de citit, mă retrăgeam în acordurile imnului național în timp ce întreaga adunare stătea aplecată la 90 de grade. Mă odihneam puțin într-o altă sală, iar afară demnitarii numiți să participe se orînduiau din nou să-și ia rămas-bun. Cînd porneam înapoi, megafoanele instalate în tot orașul anunțau iarăși, în limbile chineză și japoneză, că "Maiestatea Sa Împăratul se întoarce la palat". După ce ajungeam la reședință, la megafoane se mai transmitea că "Maiestatea Sa Împăratul a ajuns cu bine la palat". Mi s-a spus că era o imitare a procedeului folosit de împăratul Japoniei. Practica de a imprima cuvinte pe portretul meu era adusă tot din Japonia. Portretul meu era denumit "Fața imperială"; ulterior s-a folosit un limbaj care nu era nici japonez nici chinez, dar preferat de japonezi, și denumirea a fost schimbată în "Imaginea reală a împăratului". Potrivit reglementărilor, în toate instituțiile, școlile, unitățile militare și în organizațiile publice, cum ar fi sălile de ședințe din instituții, birourile directorilor de școli, erau amenajate vitrine unde erau expuse portretul meu și un edict imperial. Oricine intra într-o asemenea încăpere trebuia mai întîi să facă o plecăciune spre vitrină. Cu toate că nu exista o prevedere legală de a impune cetățenilor să pună portretul meu în locuințele lor, "Asociația Concordia" obliga populația să cumpere portretul meu și al lui Uan Jung și să le pună în încăperile principale.

Locurile unde se făcea, cu precădere, educația în acest spirit de cult al personalității erau unitățile militare și școlile. În fiecare dimineață, în toate școlile și unitățile militare din statul-marionetă avea loc o adunare în care

participanții se aplecau la 90 de grade întîi în direcția palatului imperial din Tokyo, apoi în direcția palatului meu din Ceangciun; la publicarea fiecărui edict, acesta trebuia citit cu voce tare. Despre edicte voi vorbi mai departe.

În afară de aceasta, se mai stabiliseră foarte multe reguli; mai erau regulile pentru "Vizitele" din afara orașului, despre care nu mai amintesc. Militariștii japonezi făceau toate acestea cu foarte mare conștiinciozitate. Din cele constatate de mine, făceau acest lucru nu numai ca să-i obișnuiască pe chinezi să creadă orbește în obiceiurile și superstițiile feudale, dar același efect îl urmăreau și pentru japonezii de rînd. Armata Cuantung m-a folosit în mai multe rînduri ca să-i încurajez pe japonezi. Îmi amintesc că odată am vizitat minele de cărbune de la Fusin. Japonezii l-au adus pe supraveghetor să-i adresez cîteva cuvinte de încurajare, iar acesta a fost atît de mișcat că i-au dat lacrimile, iar pe mine m-a făcut să simt că eram cu adevărat cineva.

Dar după vizita în Japonia, din aprilie 1935, mi-am dat seama de gravitatea impresiilor mele greșite - că aș fi deținut puterea supremă.

În fapt, această vizită a fost aranjată de Armata Cuantung. Ei mi-au spus că vizita era necesară spre a mulțumi împăratului Japoniei pentru felicitările transmise prin fratele său, prințul Chichibu, și, de asemenea, pentru a exprima personal "Importanța prieteniei japono-manciucuo". Guvernul japonez a organizat un comitet de primire format din 14 persoane, în frunte cu baronul Hayashi Gonsuke, consilier privat. În întîmpinarea mea a fost trimis crucișătorul Hie Maru și încă alte cîteva vase de escortă. La plecarea din Talien am inspectat distrugătoarele Tamama numărul 12 și numărul 15. La sosirea în portul Yokohama am fost întîmpinat de 100 de avioane în formație.

Îmi amintesc că, deși suferеam de rău de mare, bucuria m-a făcut să scriu cîteva versuri în timpul acestei călătorii:

"Pe marea netedă ca o oglindă,
Am pornit într-un lung voiaj,
Cele două țări își dau mîna
Pentru întărirea Estului."

În cea de-a patra zi a călătoriei am asistat la manevre militare, la care au participat 70 de nave de război și iarăși am scris niște versuri:

"Vasul va parcurge 10 mii de li spărgînd valurile înspumate,
În timp ce cerul şi pămîntul se unesc într-o singură culoare azurie.
Călătoria nu va oferi numai prilej de admiraţie a munţilor şi apelor,
Ci şi de a da alianţei noastre strălucirea soarelui şi lunii."

Chiar înainte de a debarca, am fost izbit de puterea Japoniei. Am socotit toată atenţia care mi s-a acordat de-a lungul voiajului o dovadă a respectului sincer, a ajutorului sincer al Japoniei. Am interpretat greşit momentele neplăcute din trecut.

Cînd am ajuns la Tokyo, am fost întîmpinat la gară de însuşi împăratul Hirohito, care apoi a oferit o recepţie în onoarea mea. I-am făcut o vizită de curtoazie la care el mi-a răspuns. I-am primit pe demnitarii japonezi care mi-au prezentat felicitări; apoi, împreună cu Hirohito, am trecut în revistă garda de onoare. Am adus omagii la "Mausoleul împăratului Meiji" şi am vizitat un spital în care se aflau militari răniţi în timpul războiului de agresiune din China. De asemenea, am fost la reşedinţa mamei împăratului Hirohito, să-i prezint respecte. Presa japoneză a informat despre plimbarea pe care am făcut-o cu aceasta, arătînd că în timp ce urcam o mică pantă am sprijinit-o pe bătrîna împărăteasă cu aceeaşi grijă cu care l-am ajutat pe tatăl meu să urce scările în palatul din Ceangciun. În realitate, niciodată nu l-am sprijinit pe tatăl meu, şi dacă am făcut-o pentru mama lui Hirohito, sincer vorbind, am făcut-o pentru a o flata.

În ultima zi a vizitei, Yasahito (prinţul Chichibu) a venit la gară să mă conducă, în numele fratelui său împăratul, şi a rostit o scurtă alocuţiune:

"Această vizită a Maiestăţii Voastre Imperiale în Japonia a adus o mare contribuţie la strîngerea relaţiilor prieteneşti dintre Japonia şi Manciucuo. Maiestatea Sa împăratul ţării mele este deosebit de mulţumit pentru această vizită. Rog pe Maiestatea Voastră Imperială să se întoarcă în ţară cu convingerea că prietenia dintre Japonia şi Manciucuo se va consolida. Aceasta este dorinţa mea."

Eu, foarte flatat, am răspuns:

"Am fost impresionat puternic de primirea magnifică care mi s-a făcut de către Casa Imperială Japoneză şi de salutul călduros din partea poporului japonez. Sînt hotărît să fac tot ceea ce-mi stă în putere şi să lupt pentru prietenia eternă dintre Japonia şi Manciucuo. Sînt încredinţat de acest lucru."

Urcîndu-mă pe vapor, mi-au dat lacrimile cînd l-am rugat pe baronul Hayashi, care mă însoţea, să transmită mulţumirile mele împăratului Hirohito şi mamei sale, lucru ce l-a mişcat pe bătrînul Hayashi pînă la lacrimi. Amintindu-mi toate acestea, pot afirma că atunci nu mai aveam nimic chinezesc în mine.

Tratamentul de care m-am bucurat din partea Casei Imperiale Japoneze mi-a înfierbîntat şi mai mult capul, făcîndu-mă să cred că, după ce am devenit împărat, chiar şi aerul pe care-l respiram era altul. După logica mea, împăratul Japoniei era egalul meu; poziţia pe care o avea împăratul în Japonia era poziţia pe care o aveam eu în statul Manciucuo; japonezii trebuiau să mă trateze ca şi pe propriul lor monarh.

M-am întors la Ceangciun cu capul plin de iluzii şi am dat imediat publicităţii "Edictul cu prilejul întoarcerii împăratului", plin de expresii elogioase. Totodată, l-am invitat pe noul comandant al Armatei Cuantung, generalul Minami Jiro, spre a-mi exprima gratitudinea faţă de el. A doua zi (29 aprilie), am fost unul din cei mai entuziasmaţi participanţi la recepţia cu prilejul zilei de naştere a împăratului Hirohito. În ziua următoare, în mare grabă, i-am convocat pe toţi demnitarii din capitală, chinezi sau japonezi, să asculte impresiile mele despre vizita în Japonia. N-am discutat înainte cu japonezii şi nici nu mi-am pregătit discursul. Am vorbit despre vizita în Japonia, despre respectul cu care supuşii acestei ţări m-au tratat, descriind în detaliu tratamentul de care m-am bucurat din partea împăratului Japoniei. În încheiere am spus:

"Prietenia dintre Japonia şi Manciucuo m-a condus la încrederea fermă că dacă un japonez acţionează împotriva intereselor Manciucuo, se face vinovat de neloialitate faţă de Maiestatea Sa împăratul Japoniei şi, invers, dacă un manciurian acţionează împotriva intereselor Japoniei este neloial faţă de împăratul Manciucuo; neloialitatea faţă de împăratul Manciucuo este egală cu neloialitatea faţă de împăratul Japoniei şi invers. Într-adevăr gîndeam prea naiv.

La o lună după înapoierea la Ceangciun, în timpul unei întrevederi ordinare, Minami, comandantul Armatei Cuantung, mi-a spus: "Premierul Geng Siaosü vrea să se retragă, fiind foarte obosit din cauza eforturilor depuse". M-a sfătuit să-l las să se ocupe de bătrînețe și să-l înlocuiesc. Auzisem ceva despre faptul că japonezii sînt nemulțumiți de Geng, iar eu tocmai mă gîndeam la un prilej să mă lipsesc de el. Cînd Minami a ridicat această problemă am fost de acord fără să șovăi că Geng trebuia să iasă la pensie și l-am propus pe Țang Șî în funcția de premier. Am crezut că Minami, care în ultimele zile ascultase de două ori concepțiile mele cu privire la prietenia japono-manciuriană, va lua în considerare propunerea pe care i-o făcusem. Dar, spre surprinderea mea, el a dat din cap, negînd, și a zis: "Nu, Armata Cuantung deja a ales un om potrivit. Nu e cazul ca Maiestatea Voastră să-și facă griji. Totul va fi bine dacă Giang Ținghui va fi numit premier".

Cu puțin timp înainte, Geng Siaosü declarase în biroul lui: "Statul Manciucuo nu este un copilaș, trebuie lăsat să meargă pe propriile picioare, nu mai e cazul să fie controlat atît de strict". Aceste afirmații i-au deranjat pe stăpînii săi japonezi, care au vrut să scape de el. După aceea, contul său din bancă "Recompensă pentru construirea țării" a fost blocat și i s-a interzis să părăsească Ceangciunul. A stat la locuința sa sub supravegherea poliției japoneze scriind versuri și caligrafiind, timp de trei ani de zile, cînd, a murit pe neașteptate. Fiul său, Geng Ciui, murise și el cu trei ani mai înainte. Se zvonea că în ambele decese era mîna japonezilor. Dar chiar dacă nu ar fi fost adevărat, sfîrșitul lui Geng Siaosü ar fi trebuit să fie suficient pentru a-mi înlătura iluziile; dar de-abia după un an, în ajunul agresiunii generale a Japoniei împotriva Chinei, am înțeles ce urmăreau japonezii.

6. Sfîrșitul iluziilor

După retragerea din Liga Națiunilor, la începutul anului 1933, Japonia și-a intensificat, fără scrupule, înarmările și pregătirile de război. Și-a concentrat, în special, atenția asupra planului de invadare a întregii Chine. Chiar înainte

de incidentul din "7 iulie" Japonia continua să folosească forța militară pentru a provoca incidente în nordul Chinei, în timp ce guvernul Cuomintangului de la Nanțing făcea concesii după concesii. Astfel, în 1935 au fost semnate Acordul Hă-Umezu, Acordul Cin-Doihara[1] și alte acorduri secrete, prin care se recunoștea existența și se permitea activitatea organizațiilor marionetă, cum au fost: "Guvernul autonom de prevenire a comunismului din partea de nord a provinciei Hăpei", "Guvernul militar autonom din Mongolia Interioară" etc. Guvernul Cuomintangului a explicat în repetate rînduri Japoniei că "nu se gîndește să promoveze o politică de discriminare a acestei țări și nu acționează în acest sens, neexistînd motive pentru aceasta"; totodată, în ce privește cetățenii proprii, ei au fost obligați să respecte "Ordinul de prietenie și bună vecinătate", în care se sublinia că cel care se opune Japoniei va fi aspru pedepsit. În felul acesta, forțele Japoniei la sud de Marele Zid s-au întărit considerabil. Era vizibil pentru oricine că, la momentul potrivit, cele cinci provincii din această zonă vor fi ocupate. Așa cum am arătat mai înainte, aceste lucruri se petreceau în timp ce exaltații restaurației din cele două părți ale Marelui Zid acționau cu putere și în timp ce eu m-am urcat pentru a treia oară pe tron. O dată cu intensificarea acțiunilor la sud de Marele Zid, Japonia adopta măsuri drastice în Manciucuo, măsuri care, în final, au scăzut demnitatea mea de "împărat".

La drept vorbind, procesul de colonizare a Nord-Estului Chinei era foarte profitabil pentru trădători. Cînd a fost introdusă monarhia, spre exemplu, această măsură nu numai că a creat o satisfacție psihologică în favoarea restaurației, dar s-a transformat și într-o sursă de îmbogățire. Începînd cu Geng Siaosû, fiecare demnitar trădător a primit între 50 și 60 de mii de iuani drept "Recompensă pentru construirea țării", totalizînd opt milioane șase sute de mii de iuani. Ulterior, de fiecare dată cînd se organiza un mare jaf, precum "proviziile de grîu", "donațiile patriotice" etc., toți demnitarii, începînd cu primul-ministru, primeau recompense. Nu vreau să intru în detalii cu privire

1 Reprezentanți ai guvernului de la Nanțing și ai guvernului japonez.

la măsurile luate de japonezi, aş vrea să descriu numai cum mi s-au spulberat visele cu privire la restauraţie.

Cînd s-a decis să fie instaurată monarhia, Armata Cuantung mi-a comunicat oficial că aceasta nu însemna restauraţia Dinastiei Ţhing. Nu mi-au permis să-mi pun roba cu dragon la întronare şi au ignorat părerea mea cu privire la alegerea primului-ministru. Trebuia să înţeleg falsitatea "prestigiului" meu, dar eram prea ameţit pentru a-mi da seama de realitate. Prima dată cînd am început să simt gustul deziluziei a fost cu prilejul "Afacerii Ling Şeng".

Ling Şeng a fost fiul lui Kui Fu, fostul guvernator al Mongoliei de la sfîrşitul Dinastiei Ţhing şi consilier în Statul Major al armatei lui Giang Ţuolin din cele trei provincii din Est. El a făcut parte din delegaţia care a venit la Luşun să mă invite să accept funcţia de şef executiv. Pe această bază a fost inclus în rîndurile "fondatorilor statului". Cînd s-a produs evenimentul era guvernatorul provinciei Singan din statul marionetă Manciucuo. În primăvara anului 1936, a fost arestat pe neaşteptate de către Armata Cuantung.

După cum mi-a spus Yoshioka Yasunori, trimis de Armata Cuantung, el a fost arestat pentru activitate antimanciucuo şi de rezistenţă împotriva Japoniei. Dar după informaţiile lui Tung Ţisü, la o conferinţă a guvernatorilor de provincii Ling Şeng şi-a exprimat unele nemulţumiri, ceea ce i-a supărat pe japonezi. Se spune că la respectiva conferinţă el a acuzat Armata Cuantung că nu-şi respectă cuvîntul, că atunci cînd era la Luşun l-a auzit cu urechile lui pe Itagaki declarînd că Japonia va recunoaşte Manciucuo ca stat independent, dar că, ulterior, în realitate, Armata Cuantung s-a amestecat în toate problemele acestui stat, că în provincia Singan el nu are nici o putere, că în toate problemele hotărăsc japonezii. La întoarcerea de la conferinţă a fost arestat.

Am fost foarte neliniştit la auzul acestor ştiri, mai ales că în urmă cu o jumătate de an ne înrudiserăm - cea de-a patra soră a mea se logodise cu fiul lui. Tocmai cînd ezitam dacă să merg să pun o vorbă bună pe lîngă Armata Cuantung, a venit la mine Uedo-Kenkichi, noul comandant al armatei, al patrulea ambasador al Japoniei în Manciucuo, care mi-a spus:

"Acum cîteva zile am descoperit un caz în care criminalul este o persoană pe care Maiestatea Voastră o cunoaşte - Ling Şeng, guvernatorul provinciei Singan. El a complotat cu o putere străină în vederea unei rebeliuni împotriva Japoniei. Tribunalul militar l-a găsit vinovat de crimă împotriva Japoniei şi Manciucuo şi l-a condamnat la moarte".

"La moarte?" am întrebat eu şocat.

"La moarte! La moarte!", a repetat el prin translator, afirmînd din cap, spre a se asigura că am înţeles. După aceea mi-a mai spus: "Maiestatea Voastră, această condamnare la moarte este un avertisment, un avertisment necesar".

După plecarea lui, colonelul Yoshioka m-a anunţat că trebuia să desfac imediat logodna surorii mele cu fiul lui Ling Şeng, iar eu m-am executat.

Ling Şeng a fost condamnat la moarte prin decapitare; împreună cu el au mai fost executaţi şi cîţiva membri ai familiei sale. Acesta a fost primul caz cunoscut de mine de executare de către japonezi a unui înalt demnitar al statului Manciucuo, demnitar cu care nu demult mă înrudisem. Din comportarea lui Ling Şeng faţă de mine, am fost convins că el îmi era loial şi devotat, însă singurul criteriu de apreciere a oamenilor pe care-l folosea Armata Cuantung era atitudinea faţă de Japonia. Nu trebuie să mai spun că acelaşi criteriu era aplicat şi faţă de mine. Gîndindu-mă la aceasta, m-am înspăimîntat şi mai tare de avertismentul la care s-a referit Ueda.

În legătură cu cele de mai sus, îmi amintesc de un alt eveniment care se produsese nu de mult. La sfîrşitul anului 1935 o serie de oficialităţi acţionau în cele două părţi ale Marelui Zid pentru restaurarea Dinastiei Ţhing, fapt ce a atras atenţia Armatei Cuantung, care mi-a şi pus unele întrebări în legătură cu aceasta. "Cazul Ling Şeng" m-a avertizat că japonezilor nu le plac asemenea activităţi şi că trebuia să fiu mult mai prudent. Ce le plăcea de fapt japonezilor? M-am gîndit la soarta unui om - Giang Ţinghui, complet diferită de a lui Ling Şeng. Acestea au fost "două exemple" pe care japonezii mi le-au prezentat intenţionat. Unul fericit şi altul tragic, comparaţia fiind evidentă.

Ne putem face o părere despre caracterul acestui bandit, care a devenit "prim-ministru", şi despre aprecierile pe care japonezii le aveau la adresa lui din afirmaţiile lui repetate în sensul că "Japonia şi Manciucuo sînt ca doi

dragoni legați de aceeași sfoară". Japonezii foloseau această afirmație pentru "a educa" oficialitățile de naționalitate "manciuco".

Atunci cînd Japonia a început politica de emigrare a populației sale în Nord-Estul Chinei, a fost nevoie să se adopte o lege de către Consiliul de Stat, prin care se prevedea acapararea de vaste teritorii agricole, la prețuri de numai o pătrime sau o cincime din prețul real. Unii "miniștri" s-au opus, pe de-o parte de teamă că aceasta va duce la o răscoală populară, iar pe de altă parte pentru că ei înșiși aveau mari suprafețe de teren și nu doreau să le piardă. În această situație, s-a ridicat Giang Ținghui care a spus: "Manciucuo dispune de suprafețe imense de terenuri agricole, dar manciurienii sînt înapoiați și neștiutori, este bine să vină japonezii să aducă tehnică modernă, să desțelenească, și ambele părți vor avea de cîștigat". În felul acesta, legea a fost adoptată. "Ambele părți vor avea de cîștigat" - această afirmație, ulterior, a fost citată frecvent de către japonezi.

Giang Ținghui a făcut o a treia afirmație privind relațiile dintre Manciucuo și Japonia, atunci cînd, ca urmare a politicii de achiziționare forțată a cerealelor din Nord-Est, țăranilor nu le mai rămînea nimic. Unii "miniștri", ale căror interese au fost afectate de prețurile scăzute la cereale, au protestat în cadrul Consiliului de Stat, afirmînd că țăranii erau înfometați și au cerut prețuri mai mari. Aceasta a fost, desigur, ceva ce japonezii nu puteau accepta. Giang Ținghui a spus: "Ostașii armatei imperiale japoneze își jertfesc viața, în comparație cu aceasta pentru Manciuria nu înseamnă nimic a da Japoniei anumite cantități de cereale. Oamenii flămînzi se vor simți bine dacă-și vor strînge curelele".

"Strîngerea curelei" a devenit o expresie populară printre japonezi, deoarece aceasta nu li se aplica, desigur, lor.

Comandantul Armatei Cuantung l-a lăudat totdeauna pe Giang Ținghui în fața mea, afirmînd despre el că este un prim-ministru bun și că "este un om care lucrează pentru prietenia dintre Japonia și Manciucuo". Nu mă gîndisem niciodată ce semnificau toate acestea pentru mine. Ulterior însă, după ce am cunoscut soarta lui Ling Șeng, am înțeles totul foarte clar.

În urma cazului Ling Şeng am fost şi mai neliniştit de o întîlnire pe care am avut-o cu prinţul De, sau Demkhukdongrub.

Prinţul De era un prinţ mongol pe care japonezii l-au folosit pentru instaurarea "Guvernului militar autonom în Mongolia Interioară". El mi-a trimis bani în zilele pe care le-am trăit la Thienţin, i-a oferit cai mongoli pur-sînge lui Pu Ţie şi şi-a exprimat în multe alte ocazii loialitatea faţă de mine. El a venit la Ceangciun cu probleme de afaceri şi a obţinut permisiunea Armatei Cuantung să-mi facă o vizită. Mi-a vorbit despre experienţa lui din ultimii ani şi despre instaurarea "Guvernului militar autonom". În timpul discuţiei, pe nesimţite, a început să se plîngă de faptul că în Mongolia Interioară japonezii domină totul, că Armata Cuantung nu şi-a respectat nici una din promisiunile pe care le făcuse înaintea instaurării "Guvernului în Mongolia Interioară". A afirmat că ceea ce-l supăra cel mai mult era faptul că nu dispunea de nici un fel de putere. M-am trezit că-l compătimesc şi că încerc să-l consolez. În ziua următoare, Armata Cauntung l-a trimis pe Yoshioka "Ataşat pe lîngă Casa Imperială", care m-a întrebat încruntat: "Ce a discutat Maiestatea Voastră ieri cu prinţul De?"

Înţelegînd că ceva nu era în regulă, am spus că am avut numai o discuţie amicală. El nu m-a slăbit şi a mai întrebat: "Şi-a exprimat nemulţumirea faţă de Japonia?"

Inima a început să-mi bată cu putere. Ştiam că pot nega ferm ori, cel mai bine, să atac, pentru a mă putea retrage şi am spus: "Probabil că prinţul De a inventat intenţionat unele neadevăruri?"

Deşi Yoshioka n-a mai insistat, am fost într-o stare de teroare cîteva zile. Îmi clocotea creierul de atîtea suspiciuni. Am ajuns la concluzia că existau numai două posibilităţi: ori japonezii instalaseră cine ştie ce aparate de ascultat, ori prinţul De le spusese adevărul. Mi-a trebuit mult timp pentru a dezlega acest mister; am căutat peste tot aparatele de ascultare. Negăsind nimic, l-am suspectat pe prinţul De că m-a trădat, dar nu aveam nici o dovadă. Aceste două posibilităţi nu puteau fi nici confirmate nici infirmate. Eram într-o confuzie totală.

Incidentul relatat m-a făcut să înţeleg mai mult decît din "Afacerea Ling Şeng". Începînd de atunci, n-am mai expus gîndurile mele intime nici unui străin şi am fost

foarte precaut cu toţi vizitatorii. De fapt, după ce m-am întors din Japonia şi am rostit discursul acela, cei care veneau din proprie iniţiativă să mă vadă erau din ce în ce mai puţini, iar după vizita prinţului De au încetat cu desăvîrşire. În 1937, Armata Cuantung a introdus o regulă nouă: la toate vizitele pe care le primeam "Ataşatul pe lîngă Casa Imperială" trebuia să fie prezent.

Începînd cu anul 1937, din zi în zi eram mai tensionat.

Cu o jumătate de an înainte de incidentul din "7 iulie", Japonia îşi intensificase activitatea pentru invadarea întregii Chine şi întreprinsese represiuni de mare amploare împotriva patrioţilor anti-japonezi din Nord-Est. Pe 4 ianuarie, în numele "împăratului Manciucuo", japonezii au publicat "Codul penal al Imperiului Manciucuo"; au introdus sistemul "pao ţia" de control reciproc; au obligat pe fiecare cetăţean să se înscrie în "Asociaţia Concordia"; au reparat drumurile; au construit fortificaţii, au unificat satele. Ei au concentrat mari forţe - circa 20 de divizii - împotrivă "Armatei aliate antijaponeze" de 45 de mii de oameni care acţionau în Nord-Estul Chinei. Totodată, au arestat mulţi membri ai Asociaţiei pentru salvarea patriei şi de rezistenţă împotriva Japoniei şi alte persoane "nesigure". Rezultatul acestor operaţiuni nu a fost cel dorit. La mai puţin de un an de cînd comandantul Armatei Cuantung îmi elogiase forţa "armatei imperiale" şi "succesele de luptă strălucite", s-au făcut noi concentrări de trupe (mai tîrziu am aflat că au folosit 700 de mii de soldaţi japonezi şi 300 de mii de soldaţi ai statului marionetă) pentru noi represalii. Din cîte-mi spunea Tung Ţisü, şeful poliţiei, omul meu de încredere, mereu dispăreau oameni în Nord-Estul Chinei, iar arestările se ţineau lanţ, dar nu puteau să-i prindă pe toţi cei care opuneau rezistenţă împotriva Japoniei.

Din discuţiile cu comandantul Armatei Cuantung ori din rapoartele "primului-ministru" niciodată n-am aflat care era situaţia reală. Tung Ţisü era singura persoană care-mi spunea cîte ceva despre ce se întîmpla în realitate. El mi-a spus că cele relatate de comandantul Armatei Cuantung în legătură cu victoria "Campaniei de represiune" nu erau reale neapărat şi că era greu de spus ce fel de oameni erau "bandiţii" care fuseseră lichidaţi. Mi-a mai spus că a aflat de la o rudă a sa, care fusese luată cu

forța la construcția unor obiective secrete, că după terminarea lucrării aproape toți participanții au fost asasinați, cu excepția rudei sale și încă cîteva persoane mai norocoase, care au reușit să fugă. După părerea lui, una din bandele lichidate despre care s-a scris în presă cu mare aplomb a fost acel grup de muncitori.

La scurt timp după povestea lui Tung Țîsü, a dispărut translatorul meu de limbă engleză. Într-o zi, fratele meu, Pu Ție, mi-a spus că acesta a fost arestat deoarece pe timpul cît lucrase la Ambasada din Tokyo avusese contacte cu americanii și că a fost asasinat de jandarmeria japoneză. Pu Ție mi-a spus că înainte de moarte translatorul i-a trimis o scrisoare prin paznicul lui, prin care-l implora să-mi spună să-i pun o vorbă bună, dar lui i-a fost frică să-mi comunice toate acestea la vremea respectivă. Auzindu-l, i-am poruncit să nu mai scoață nici un cuvînt cu privire la această afacere.

Foarte multe legi și decrete pe care le-am aprobat personal în perioada aceasta vizau pregătirea de război a Japoniei și de întărire a rolului ei în această colonie din Nord-Estul Chinei. Între acestea erau: "Primul plan cincinal de dezvoltare a producției", "Legea controlului proprietății", "Reorganizarea guvernului", necesară pentru întărirea controlului Japoniei, declararea limbii japoneze drept "limbă națională" etc. Dar nimic din toate acestea nu a avut un impact atît de mare asupra mea cum a fost căsătoria lui Pu Ție.

După terminarea școlii pentru fiii nobililor japonezi, Pu Ție a intrat la școala de cadeți a armatei japoneze. În iarna lui 1935, el s-a întors la Ceangciun și a primit gradul de locotenent în Garda Imperială. Începînd de la această dată, cunoscuții din cadrul Armatei Cuantung îl abordau adesea în legătură cu problema căsătoriei sale, afirmînd că bărbații trebuie să fie slujiți de femei, ridicînd în slăvi virtuțile soțiilor japoneze. La început cînd l-am auzit, m-am amuzat și nu prea l-am luat în serios. Dar, spre surprinderea mea, Yoshioka mi-a spus că pentru strîngerea prieteniei dintre Japonia și Manciucuo Armata Cuantung speră ca Pu Ție să se căsătorească cu o japoneză.

Am fost foarte alarmat auzind aceasta și am trimis după cea de-a doua soră a mea să ne sfătuim. Amîndoi ne-am dat seama că era un complot al japonezilor, cu sco-

pul de a-l atrage pe Pu Ţie de partea lor. Ei intenţionau să aibă un copil de descendenţă japoneză cu care să mă înlocuiască la nevoie. Pentru a le dejuca planurile, am hotărît să acţionăm noi imediat şi să-l căsătorim pe Pu Ţie. L-am chemat şi i-am explicat totul, avertizîndu-l că, dacă se va însura cu o japoneză, va fi total sub controlul japonezilor, apoi i-am spus că-i voi găsi neapărat o soţie bună, să mă asculte pe mine şi să nu se mai gîndească la soţie japoneză. Pu Ţie a fost de acord cu planul meu, iar eu am trimis îndată la Peiţing să-i peţească soţie. Cu ajutorul familiei socrului meu, i-am găsit o fată, iar Pu Ţie a fost mulţumit. Dar a intervenit Yoshioka, care i-a transmis că Armata Cuantung speră ca el să se însoare cu o japoneză pentru întărirea "prieteniei japono-manciuriană"; el, în calitate de "frate imperial", trebuie să fie un pion al acestei prietenii; generalul Honjo îi va peţi personal o fată la Tokyo, să renunţe la căsătoria de la Peiţing şi să aştepte veşti de la Tokyo. Rezultatul a fost că Pu Ţie n-a avut încotro şi s-a supus ordinelor Armatei Cuantung.

La 3 aprilie 1937, fratele meu s-a căsătorit la Tokyo cu Saga Hiro, fiica marchizului japonez Saga. În mai puţin de o lună, Consiliul de Stat, la indicaţia Armatei Cuantung, a adoptat "Legea succesiunii la tron", în care se preciza: "În cazul decesului împăratului, îi urmează la tron fiul acestuia; dacă nu are fiu, urmează la tron un nepot; dacă nu are nici fiu nici nepot, urmează la tron fratele; dacă nu are frate, urmează la tron fiul fratelui".

După ce Pu Ţie şi soţia lui s-au întors în Nord-Est, am decis că nu trebuia să-mi mai deschid sufletul în faţa lui şi nu m-am atins niciodată de alimentele trimise de Saga Hiro. Dacă se întîmpla să luăm masa împreună şi eram serviţi cu bucate făcute de soţia lui, aşteptam să guste el mai întîi.

Cînd s-a apropiat timpul ca Pu Ţie să devină tată, am fost foarte îngrijorat de soarta mea şi chiar de securitatea lui. Armata Cuantung ar fi fost capabilă să ne omoare pe amîndoi de dragul de a avea un împărat de descendenţă japoneză. Nu m-am liniştit decît după ce am aflat că are fată.

Am fost îngrijorat chiar şi de ce s-ar fi întîmplat dacă eu aş fi avut un fiu, ţinînd seama că Armata Cuantung îmi ceruse să semnez un document prin care îmi luam an-

gajamentul ca, dacă voi avea un fiu, acesta să fie trimis la Tokyo la vîrsta de 5 ani pentru a fi educat în spirit japonez.

Dar lucrurile care mă înspăimîntau nu s-au oprit aici.

La 28 iunie, cu nouă zile înainte de incidentul din "7 iulie", s-a întîmplat iarăşi ceva în legătură cu Garda Palatului.

Aşa-zisă "Gardă a Palatului" era întreţinută din fondurile mele, spre deosebire de "Garda Imperială", care era sub controlul "Ministerului Apărării". Scopul formării acestei gărzi nu a fost numai protecţia mea ci, ca şi în cazul trimiterii lui Pu Ţie şi a altora la Tokyo, pentru a avea o structură militară în vederea pregătirii unei armate sub controlul meu personal. Toţi aceşti 300 de oameni din gardă au fost instruiţi pentru a deveni ofiţeri. Tung Ţîsü, care răspundea de ei, mi-a spus din timp că Armata Cuantung nu agreează acest lucru, dar pînă nu s-a produs incidentul nu l-am crezut.

La 28 iunie, cîţiva membri ai Gărzii Palatului au plecat să se plimbe într-un parc. Aici s-a iscat o discuţie între ei şi cîţiva japonezi în legătură cu închirierea unei şalupe de agrement. Îndată a apărut un alt grup de japonezi care i-au înconjurat şi au sărit la bătaie. Forţaţi de împrejurări, ei au opus rezistenţă folosind tehnica uşu[1]. Japonezii, văzînd că nu pot să-i răpună, au asmuţit asupra lor un cîine-lup. Oamenii mei au lovit cîinele omorîndu-l, au ieşit din încercuire şi s-au întors în cazarmă. Ei nu s-au gîndit că acest incident va duce la un dezastru. Îndată după ce au intrat în cazarmă, au apărut jandarmii japonezi care i-au cerut lui Tung Ţîsü să-i predea pe cei care fuseseră în parc. Speriat de moarte, Tung Ţîsü i-a predat, iar japonezii i-au dus cu ei. Jandarmii japonezi i-au obligat să recunoască că sînt angajaţi în "activitatea de rezistenţă împotriva Manciucuo şi Japoniei". Refuzînd, au fost supuşi la tot felul de torturi. Era clar că acest incident fusese pus la cale de Armata Cuantung; japonezii erau militari în haine civile; cei doi răniţi în timpul încăierării erau ofiţeri de Stat Major în Armata Cuantung; cîinele omorît aparţinea Armatei Cuantung.

1 Arte marţiale.

Cînd am auzit despre arestarea oamenilor mei, am presupus că, probabil, au fost angrenaţi fără voie în acest incident. Imediat l-am rugat pe Yoshioka să se ducă direct la comandantul Armatei Cuantung să intervină în numele meu pentru ei. La întoarcere el mi-a spus că comandantul Marelui Stat Major al Armatei Cuantung a pus trei condiţii pentru eliberarea lor: 1. Tung Ţîsû, care răspundea de Garda Palatului, să-şi ceară scuze; 2. Membrii Gărzii Palatului implicaţi în incident să fie expulzaţi din ţară; 3. Să garantez că nu se va mai întîmpla niciodată un asemenea incident. Am acceptat toate trei condiţiile, după care Armata Cuantung m-a obligat să-l destitui pe Tung Ţîsû şi să-l înlocuiesc cu un japonez. Trebuia, de asemenea, să reduc numărul membrilor Gărzii Palatului şi să le înlocuiesc puştile lungi cu puşti scurte.

Trimisesem cîţiva tineri la şcolile militare din Japonia cu intenţia de a-mi organiza o forţă militară proprie, dar la înapoiere toţi, inclusiv Pu Ţie, au primit repartiţii de la Ministerul Apărării, fără a se ţine seama de dorinţa mea. Garda Palatului, care trebuia să devină o armată sub controlul meu, era controlată de japonezi. Planul meu nu fusese decît un vis.

După "7 iulie", cînd armata japoneză a ocupat Peiţingul, nobilii de aici erau doritori să se restabilească vechea ordine. Dar eu ştiam că era imposibil. Singura mea preocupare era cum să-mi apăr existenţa şi cum să conlucrez cu Yoshioka, personificarea Armatei Cuantung, "Ataşat pe lîngă Casa Imperială".

7. Yoshioka Yasunori

Dacă ar fi să compar Armata Cuantung cu o sursă de curent electric de înaltă tensiune, eu eram motorul iar Yoshioka firul care transmitea curentul.

Acest om scund cu mustaţă şi pomeţi ridicaţi nu m-a părăsit nici o clipă timp de zece ani de zile, din 1935 pînă în 1945, la capitularea Japoniei, cînd am fost capturaţi împreună de armata sovietică. În aceşti zece ani a avansat grad cu grad de la locotenent-colonel la general-locotenent. El împlinea două funcţii: una de ofiţer superior de Stat Major al Armatei Cuantung şi alta de "Ataşat pe lîngă

Casa Imperială Manciucuo". Cea de-a doua funcţie avea o denumire japoneză care însemna fie "însoţitor de Curte" fie "secretar al Casei Imperiale". Dar indiferent cum ar fi fost tradusă, această funcţie a sa nu putea să redea atribuţiile sale reale. Funcţia sa reală era de cablu electric prin intermediul căruia mi se transmiteau toate intenţiile Armatei Cuantung. Excursiile pe care le făceam, oaspeţii pe care-i primeam, protocolul pe care-l respectam, îndemnurile pe care le făceam supuşilor mei, toasturile ţinute şi chiar mişcările capului şi zîmbetele mele, totul trebuia făcut la indicaţiile lui Yoshioka. El hotăra pe cine să primesc şi pe cine să nu primesc, iar dacă-i primesc ce trebuia să spun, la ce întruniri să particip şi ce să vorbesc etc. Tot ce trebuia să spun primeam scris în limba chineză japonizată.

După ce Japonia a declanşat războiul general de agresiune împotriva Chinei în iulie 1937, a cerut statului marionetă Manciucuo să-i pună la dispoziţie alimente, oameni şi materiale. I-am poruncit lui Giang Ţinghui să citească cu voce tare în şedinţa cu guvernatorii de provincii ceea ce-mi dăduse scris Yoshioka, adică îi îndemnam "să-şi îndeplinească sarcinile cu sîrguinţă pentru a sprijini războiul sfînt". Întrucît în Războiul Pacificului Japonia s-a confruntat cu lipsa de forţe militare, a cerut statului marionetă Manciucuo să suplinească cu trupe lipsa soldaţilor japonezi pe frontul din China. La banchetul oferit în cinstea comandanţilor de zone militare, am citit iarăşi o hîrtie scrisă de Yoshioka, prin care-mi exprimam hotărîrea de "a trăi sau a muri împreună cu Japonia şi uniţi în inimă şi virtute să distrugem forţele anglo-americane".

De fiecare dată cînd Yoshioka îmi raporta că Japonia a ocupat un oraş mai mare din China, îmi cerea să mă ridic împreună cu el şi să facem plecăciuni în direcţia oraşului respectiv, în semn de cinstire faţă de ofiţerii şi soldaţii japonezi care se jertfiseră. După cîteva asemenea proceduri, nu mai era nevoie să-mi spună el să fac plecăciunile; la căderea Uhanului, îndată ce mi-a prezentat raportul, m-am ridicat din proprie iniţiativă şi am făcut plecăciune în semn de reculegere.

O dată cu progresul pe care-l făceam, Yoshioka îmi adăuga noi lecţii. Spre exemplu, după căderea Uhanului mi-a indicat să scriu o telegramă de felicitare călăului Okamura care cucerise oraşul şi să trimit o alta împăratului Japoniei.

După ce a fost construit "Templul Fundaţiei Naţionale", mergeam în fiecare lună să mă rog pentru victoria trupelor japoneze şi aceasta o făceam tot după ce primeam impulsul pe acelaşi cablu electric.

Înainte de incidentul din "7 iulie", Armata Cuantung nu prea se interesa de viaţa mea particulară, dar după incident situaţia s-a schimbat.

Pînă la incident, unele din rudele mele apropiate din partea de sud a Marelui Zid veneau să mă vadă în fiecare an de ziua mea de naştere sau cu alte prilejuri. De obicei era un dute-vino continuu. Dar după incidentul din "7 iulie" Armata Cuantung a hotărît să permită numai unui număr restrîns de persoane, care trebuiau trecute pe o listă spre a primi aprobare, să vină la Ceangciun, numai la datele specificate. A mai hotărît că, în afară de rudele de prim rang, ceilalţi nu trebuiau să-mi facă decît plecăciuni, neavînd voie să-mi vorbească.

Corespondenţa pe care o primeam era citită de subalternii japonezi ai lui Yoshioka din palat, iar el decidea dacă trebuia să ajungă la mine sau nu.

Armata Cuantung era perfect conştientă că eu nu eram nici anti-Manciucuo nici anti-japonez; ei se temeau că mă voi implica în planurile de restauraţie a Dinastiei Thing la sud de Marele Zid, ceea ce nu corespundea cerinţelor lor.

Era imposibil în acele zile să primesc pe cineva sau vreo scrisoare fără cunoştinţa lui Yoshioka. În palat fusese înfiinţat un post al jandameriei japoneze, unde stăteau jandarmii în uniforme verde-închis. Nimeni nu putea să intre sau să iasă fără să fie văzut; nu numai atît, dar ei observau şi auzeau tot ce se întîmpla şi în curtea palatului. Toţi japonezii din palat erau uneltele lui Yoshioka, aşa că eu mă aflam sub un control strict.

Astfel Yoshioka a fost personificarea Armatei Cuantung timp de zece ani de zile.

În unele cărţi, Yoshioka este prezentat ca un bun prieten al meu din perioada de la Thienţin, după care a devenit ofiţer de Stat Major al Armatei Cuantung. Tocmai atunci Armata Cuantung avea nevoie de un "om de legătură" între Palatul împărătesc şi armată şi a fost ales el. În realitate, în perioada de la Thienţin Yoshioka n-a venit la mine decît de cîteva ori, să mă informeze, nici vorbă de prietenie între noi. Este mai exact să se spună

că el fusese trimis aici ca "om de legătură" şi nu ca ofiţer de Stat Major al Armatei Cuantung. Iar dacă am spune că era bun prieten cu Pu Ţie, e adevărat numai pe jumătate.

După constituirea statului Manciucuo, Pu Ţie a intrat la şcoala militară japoneză de cadeţi, unde Yoshioka preda istoria războaielor. Aproape în fiecare duminică îl invita pe Pu Ţie la el acasă şi-l trata cu toată consideraţia. După ce s-au împrietenit, i-a spus lui Pu Ţie că e chemat special de Armata Cuantung spre a stabili legătura dintre mine şi armată. Pu Ţie mi-a scris despre acest lucru, iar eu i-am răspuns că este bine venit. Pu Ţie i-a transmis, iar Yoshioka a afirmat că se simte foarte onorat, dar dacă nu va primi un post de ofiţer superior de Stat Major în cadrul Armatei Cuantung, nu va accepta, precizînd că predecesorii săi nu s-au putut stabili în Manciuria deoarece nu au avut funcţii înalte în Armata Cuantung.

Nu ştiu cum a acţionat, dar dorinţa lui s-a realizat; Armata Cuantung a decis să-l numească ofiţer superior de Stat Major şi i-a încredinţat misiunea de a ţine legătura cu mine. Înainte de a veni în Manciuria el l-a rugat pe Pu Ţie să-mi scrie şi să-mi comunice această veste adăugînd: "Dacă la palat mi s-ar pregăti din timp o cameră pentru birou, m-aş simţi şi mai onorat". Luînd cunoştinţă de dorinţa lui, i-am satisfăcut-o, spre a se "simţi şi mai onorat". De-abia după mult timp am înţeles că a făcut toate acestea în mod intenţionat; în ochii armatei el apărea omul care avea relaţii speciale cu mine, iar în ochii mei era omul cu funcţia de ofiţer superior de Stat Major în cadrul Armatei Cuantung.

Lui Yoshioka îi plăcea să picteze în tuş negru. Odată a pictat un bambus şi l-a rugat pe Geng Siaosü să-i compună cîteva versuri, iar pe mine să le caligrafiez pe tablou (nu-mi mai amintesc ce versuri). Apoi a dus tabloul cu el în Japonia oferindu-l împărătesei, mama împăratului Hirohito. La scurt timp după aceasta, presa japoneză a publicat acest tablou şi Yoshioka a fost lăudat ca fiind "un pictor talentat". Nu ştiu dacă renumele de artist al lui Yoshioka a fost declanşat din aceasta, dar pot să afirm cu certitudine că el se aştepta ca acest tablou să-i aducă nu renume artistic ci un statut social, ceea ce era mai valoros decît renumele artistic.

După ce m-am înapoiat din vizita din Japonia, eu şi împărăteasa Japoniei am întreţinut legături frecvente, oferindu-ne reciproc mici atenţii, intermediarul fiind acest Yoshioka. După oferirea bambusului negru, legăturile dintre Tokyo şi Ceangciun s-au înteţit.

El se ducea de cîteva ori pe an la Tokyo şi de fiecare dată, în ajunul plecării, îmi cerea să pregătesc unele delicatese pe care le ducea în dar împărătesei. La înapoiere îmi aducea cadoul împărătesei şi nelipsitele prăjituri japoneze. Atît împărăteasa cît şi eu aveam cofetari buni, aşa că nu era greu să ne trimitem unul altuia dulciuri. Dar, fiind bolnav de suspiciune, de cîte ori se întorcea Yoshioka cu prăjiturile de la împărăteasă, dădeam mai întîi să fie gustate de cineva, înainte de a avea curajul să mă ating de ele.

Desigur că fiecare deplasare a lui între Japonia şi Manciucuo nu era hotărîtă de el, dar sînt convins că conţinutul misiunilor sale era opera lui personală.

Spre exemplu, odată m-a văzut ascultînd muzică la o combină muzicală şi m-a întrebat, de parcă descoperise cine ştie ce ciudăţenie:

"Aparatul acesta poate să «record» (înregistreze)?"

Nu ştia chineza prea bine, dar nu aveam greutăţi în conversaţie deoarece ştia şi puţină engleză. Nivelul nostru de engleză era asemănător şi de obicei amestecam cuvintele chinezeşti cu cele englezeşti, la care dacă mai adăugam şi scrisul, puteam să ne facem înţeleşi unul pe altul.

"Record foarte, foarte bine!" am spus eu şi i-am arătat o placă înregistrată.

"Foarte bine, foarte bine!", a spus el rîzînd bucuros. Văzînd că pun o placă, mi-a spus: "Învăţ pe Excelenţa Voastră cîteva cuvinte în japoneză, bine?" Şi în continuare a spus: "Urez Maiestăţii Sale Împăratul cerului multă sănătate!"

L-am imitat şi am spus şi eu în limba japoneză: "Urez Maiestăţii Sale Împăratul cerului multă sănătate!" Această frază s-a înregistrat pe placă. A ascultat-o de două ori şi a luat-o mulţumit zicînd:

"E bine, am să duc această placă la Tokyo să i-o dăruiesc Maiestăţii Sale Împăratului fiul cerului".

A ridicat din sprîncene scoţînd tot felul de sunete de "uh!" şi "ha", obicei ce s-a accentuat cu timpul şi pe care eu nu-l puteam suferi. O dată cu această modificare s-a

mai produs ceva: interpretarea pe care a dat-o relaţiilor dintre noi.

După vizita din 1934 în Japonia, împărăteasa mi-a scris cîteva poeme şi ceea ce mi-a spus Yoshioka atunci a sunat ca o muzică în urechile mele:

"Împărăteasa este ca şi o mamă pentru Maiestatea Voastră, iar eu, care sînt aproape ca o rudă a Maiestăţii Voastre, mă simt onorat".

Atunci i-a spus lui Pu Ţie: "Între tine şi mine sînt aceleaşi legături ca între mînă şi picior; între mine şi Maiestatea Sa deşi nu pot spune că sînt aceleaşi legături, între noi sînt legături ca între un deget de la mînă şi un deget de la picior. Sîntem ca şi rude".

Dar în preajma anului 1936 el şi-a schimbat considerentele:

"Japonia este ca şi tatăl Maiestăţii Voastre, uh, iar Armata Cuantung reprezintă Japonia, uh, şi, deci, comandantul Armatei Cuantung e tatăl Maiestăţii Voastre, ha!"

Pe măsură ce pe front situaţia armatei japoneze se înrăutăţea, poziţia mea scădea în ochii Armatei Cuantung şi ai lui Yoshioka, ajungîndu-se pînă acolo că, în final, mi-a declarat:

"Armata Cuantung este tatăl tău iar eu sînt reprezentantul acestei armate, ha!"

Ulterior, intrarea lui în palat a devenit foarte frecventă; cîteodată rămînea zece minute, apoi pleca, ca să se întoarcă după alte cinci minute. Aceste veniri şi plecări nu aveau nici un rost; de exemplu, se prefăcea că a uitat să spună ceva sau că a uitat să întrebe ce doresc să fac a doua zi etc. Am fost foarte circumspect, dîndu-mi seama că mă testează luîndu-mă prin surprindere.

Pentru a nu-i crea suspiciuni, cum auzeam că vine îl primeam imediat, încercînd să-l fac să aştepte cît mai puţin. Chiar dacă mă aflam la masă, lăsam mîncarea şi mergeam să-l primesc.

8. "Edictele imperiale"

Toţi cei care au învăţat în şcolile din "Manciucuo" au fost obligaţi să memoreze "Edictele imperiale". La publicarea fiecărui edict, şefii tuturor instituţiilor - şcoli, organe de stat, unităţi militare etc. - convocau tot personalul şi-l citeau cu voce tare. Am auzit că în şcoli se desfăşura următoarea cere-

monie: profesorii şi elevii îmbrăcaţi în uniforme "Concordia", de culoare verde-închis, în formaţie, luau poziţie de drepţi în faţa unui podium - în faţă profesorii, în spate elevii. Şeful catedrei de ideologie şi disciplină, purtînd mănuşi albe, ieşea din şcoală ducînd în mîinile ridicate deasupra capului un pachet de culoare galbenă. Cum apărea pachetul galben, toţi îşi plecau capetele. Acesta urca pe podium şi punea pachetul pe masă. Apoi îl deschidea dînd la iveală o cutie galbenă din care scotea edictul strîns în formă de sul. Îl apuca cu amîndouă mîinile şi-l înmîna directorului care, de asemenea, purta mănuşi albe. Acesta se îndrepta cu faţa spre adunare, desfăşura edictul şi apoi îl citea. Dacă se întîmpla să fie 2 mai, se citea "Edictul cu ocazia întoarcerii împăratului", publicat în 1935, la întoarcerea din prima vizită pe care am făcut-o în Japonia:

"Încă de la urcarea pe tron am nutrit dorinţa de a face o vizită personală Casei Imperiale a Japoniei, prin care să cultivăm prietenia dintre Noi, să Ne bucurăm de companie Maiestăţilor lor, să Ne putem exprima marea Noastră admiraţie faţă de Augustele gazde. Făcînd acest voiaj în est, am putut să Ne îndeplinim dorinţa.

Casa Imperială Japoneză a fost foarte ospitalieră cu mine şi a făcut pregătiri magnifice, în timp ce supuşii săi m-au întîmpinat şi condus cu entuziasm sincer, manifestînd, fără excepţie, o atitudine de respect şi curtoazie. Aceste lucruri mi s-au întipărit în minte şi nu le voi uita niciodată.

Sînt pe deplin conştient că de la fondarea statului nostru pînă în prezent ne-am bazat în toate pe devotamentul, justeţea şi marile eforturi ale acestui stat prieten. Cu această ocazie am fost foarte fericit să exprim mulţumiri sincere. Mai mult, m-am încredinţat, în urma unei observaţii atente, că guvernul acestei ţări se bizuie pe bunăvoinţă şi dragoste şi că accentul în domeniul educaţiei este pus pe loialitate şi pietate, poporul îl respectă pe împărat şi îşi iubeşte superiorii, aşa cum iubeşte cerul şi pămîntul; fiecare cetăţean este loial, curajos şi devotat sincer patriei sale. Aceasta explică de ce ei se bucură de pace internă, rezistă puterilor străine şi dau dovadă de îndurare faţă de vecini, în scopul de a păstra sistemul imperial care va continua nezdruncinat de-a lungul a zece mii de generaţii. Am avut contacte personale cu oficialităţi şi cu oameni de rînd din această ţară şi am constatat că toţi

sînt uniţi într-o mare sinceritate, avînd acelaşi temperament şi morală. Legăturile lor reciproce sînt indestructibile.

Eu şi Maiestatea Sa Împăratul Japoniei avem sentimente comune. De aceea toţi supuşii noştri trebuie să cunoască aceasta, să fie uniţi în inimi şi virtuţi cu aliaţii noştri, în scopul de a pune baze ferme şi veşnice prieteniei dintre ţările noastre, să exprime adevărata morală a Orientului. Numai aşa va fi posibil ca lumea să trăiască în pace şi fericire. Fie ca toţi supuşii mei să se străduiască să respecte acest Edict totdeauna şi pentru totdeauna.

Din ordinul Împăratului".

În total erau şase "Edicte Imperiale".

Edictul din 1 martie 1934, privind urcarea pe tron.

Edictul din 2 mai 1935, la întoarcerea din vizita în Japonia.

Edictul din 15 iulie 1940, privind consolidarea bazelor naţiunii.

Edictul din 8 decembrie 1941, privind situaţia curentă.

Edictul din 1 martie 1942, cu prilejul celei de a 10-a aniversări a fondării naţiunii.

Edictul de abdicare din 15 august 1945.

Edictul privind urcarea pe tron a fost înlocuit ulterior de Edictul privind cea de a zecea aniversare a fondării naţiunii. Edictul de abdicare din 15 august 1945 n-a fost citit niciodată, cu nici un fel de voce, în faţa nimănui. Deci, patru au fost cele mai importante edicte. Elevii, studenţii şi soldaţii trebuiau să le recite cursiv şi oricine le uita sau le recita incorect era pedepsit. În plus, făcînd parte din propaganda în spirit de salvare promovată de japonezi în Nord-Est, acestea erau folosite, de asemenea, ca justificare legală de ultimă instanţă a înăbuşirii oricărei forme de rezistenţă. Pentru orice mică nemulţumire exprimată faţă de dominaţia colonială, populaţia din Nord-Est putea fi condamnată, sub pretext că a încălcat o anumită prevedere dintr-unul din aceste edicte.

Din modul cum a apărut fiecare edict se poate vedea decăderea sufletească a unui om. Am vorbit mai înainte despre primele două. Voi vorbi acum despre al treilea, despre felul cum a apărut Edictul privind consolidarea bazelor naţiunii.

Într-o zi, eram în camera mea cu Yoshioka. El terminase de mult ce avea de spus dar tot mai zăbovea. Am bănuit că ar mai avea ceva. Într-adevăr, s-a ridicat şi s-a dus în faţa statuii lui Buddha. A scos nişte sunete nazale, după care a zis:

"Budismul a fost adus din străinătate, uh! Religie străină. Japonia şi Manciuria au aceeaşi spiritualitate, trebuie să avem aceeaşi credinţă, ha!"

Apoi mi-a explicat că împăratul Japoniei este un descendent divin al Zeului Luminii Cereşti, care aparţine religiei Shinto, şi că fiecare împărat este o reîncarnare a marelui zeu, iar japonezii care se jertfesc pentru împărat se transformă şi ei în zei.

Din experienţă ştiam că Armata Cuantung transmite curentul pe cablu de înaltă tensiune, dar după această declaraţie a lui Yoshioka curentul a fost tăiat. Mi-am pierdut multe zile să descifrez acest mit, dar n-am ajuns să înţeleg ce a vrut să-mi spună.

În realitate, Armata Cuantung s-a gîndit să-mi ceară să fac ceva, dar comandantul ei, Ueda, era preocupat de înfrîngerile suferite de armata sa în luptele de la graniţa cu Uniunea Sovietică şi Republica Populară Mongolă. Ca atare, el a fost rechemat în Japonia şi destituit. Înainte de plecare, probabil că şi-a reamintit de acest lucru, astfel încît, atunci cînd şi-a luat rămas-bun, mi-a mai spus: "Japonia şi Manciuria au relaţii de prietenie, o spiritualitate comună, de aceea Manciuria trebuie să fie identică cu Japonia şi în ce priveşte religia." El şi-a exprimat dorinţa să mă gîndesc la această posibilitate.

"Împăratul împăraţilor"[1] mă sfătuia de fiecare dată ce trebuia să fac, iar eu făceam întocmai cum mi se spunea. Numai de această dată n-am ştiut cum să procedez. Acum Hu Tăiuan fusese alungat, Cen Tengşou se întorsese acasă, Uang Şengşî murise, Tung Tisü devenise foarte fricos, iar alţii nu se apropiau de mine. Oameni devotaţi şi care îmi puteau face vizite mai rămăseseră foarte puţini: numai cîţiva cumnaţi şi nepoţi care învăţau la Palat. În preajma mea nu mai era nimeni care să-mi dea sfaturi; cumnaţii

1 Yoshioka

fiind tineri şi nepoţii copii, nu aveau experienţă, nu mă puteam consulta cu ei, astfel încît am reflectat mult, de unul singur, la cele spuse de Ueda. Înainte de a ajunge la vreo concluzie, a sosit noul comandant al Armatei Cuantung, al cincilea ambasador japonez în Manciucuo - Umezu Yoshijiro. Prin intermediul lui Yoshioka el mi-a transmis că religia Japoniei este de fapt şi religia Manciuriei, că trebuie să adopt ca religie de stat religia Shinto - "Zeul Luminii Cereşti", care este divinitatea Casei Imperiale japoneze. El mi-a mai transmis că, întrucît anul acesta se sărbătoresc 2600 de ani de la venirea pe tron a împăratului Jimmu, ar fi cel mai potrivit moment pentru a-l aduce pe Marele Zeu în ţară. Mi-a sugerat că ar trebui să merg în Japonia să prezint felicitări şi să aranjez acest lucru.

Mai tîrziu am auzit că această treabă fusese discutată de mult în conducerea armatei japoneze dar, existînd păreri diferite, nu s-a ajuns la o decizie. Se zicea că unii japonezi, cum a fost Honjo, care înţelegeau mai bine modul de gîndire al chinezilor, au considerat că această acţiune va provoca opoziţia vehementă a populaţiei din Nord-Estul Chinei, ceea ce va conduce la izolarea Japoniei. Ulterior, s-a ajuns la concluzia că o dată cu trecerea timpului religia Shinto va prinde rădăcini în rîndurile tineretului, iar vîrstnicii se vor obişnui cu ea. Astfel s-a decis să se adopte această măsură foarte nepopulară. Ei nu şi-au dat seama că acest lucru nu numai că va provoca o ură şi mai puternică din partea populaţiei din Nord-Est, dar nu va fi agreat nici chiar de colaboraţionişti. Personal, am fost silit să încalc "Credinţa străbunilor", fapt mai greu de suportat chiar decît distrugerea Mausoleului de Est.

După ce am devenit împărat, am avut controverse cu Yoshioka în problema cinstirii mormintelor străbunilor imperiali. La urcarea pe tron, primul lucru care trebuia făcut era aducerea de ofrande şi închinarea la mormintele străbunilor imperiali, dar Yoshioka mi-a declarat că eu nu eram împăratul Dinastiei Thing, ci împăratul a cinci naţiuni - manciurieni, mongoli, hani, japonezi şi coreeni şi m-a oprit să aduc ofrande, motivînd că aceasta ar conduce la o interpretare greşită. I-am spus că eu eram un urmaş Aisin-Gioro şi că aveam datoria să mă rog la mormintele strămoşilor Aisin-Gioro, iar el mi-a replicat că puteam trimite un alt urmaş al acestor strămoşi să se roage. Rezultatul controverselor a fost că eu

m-am supus. Fiindu-mi oprit pelerinajul la morminte, mi-am trimis un reprezentant, iar eu m-am închis în casă şi m-am rugat. Lucrurile ajunseseră pînă acolo încît nu numai că nu puteam să vizitez mormintele străbunilor, dar mi se cerea să mă recunosc a fi descendent dintr-o viţă străină.

Fiecare acţiune, începînd cu supunerea faţă de Itagaki la Luşun, a constituit o trădare directă a naţiunii şi strămoşilor mei, iar eu îmi căutam tot felul de justificări. Mi le reprezentam ca acte de pietate filială necesare pentru refacerea moştenirii strămoşilor şi pretindeam că fiecare act de supunere avea în vedere numai acest lucru. Am sperat că spiritele strămoşilor mei din cer vor înţelege aceasta şi mă vor apăra. Dar acum japonezii mă forţau să renunţ la strămoşii mei şi să-i înlocuiesc cu alţii. Oricum m-aş fi justificat, strămoşii nu mă puteau ierta.

Ceva în sufletul meu îmi spunea că dacă voiam să-mi păstrez viaţa trebuia să fiu de acord cu propunerile făcute. Desigur că şi de data asta mi-am găsit unele justificări: să recunosc public noua religie, dar acasă să continui să mă rog străbunilor mei. Ajungînd la această hotărîre, am declarat-o în faţa tablelor cu numele strămoşilor mei şi apoi am plecat în Japonia.

Am făcut a doua mea vizită de opt zile în Japonia în mai 1940.

La întrevederea cu Hirohito am dat citire unei cuvîntări redactată de Yoshioka, care cuprindea următoarea idee:

Pentru realizarea "unităţii indestructibile în inimi şi virtuţi" între Japonia şi Manciuria doresc să duc în "Manciucuo" zeul japonez al Luminii Cereşti, la care să mă închin.

El a răspuns foarte simplu într-o singură frază:

"Dacă aşa doreşte Maiestatea Voastră, nu pot decît să-i îndeplinesc dorinţa".

S-a ridicat în picioare şi a arătat spre trei obiecte care se aflau pe masă: o sabie, o oglindă din bronz şi o bucată de jad sculptată, trei obiecte sacre care se presupunea că erau simboluri ale Zeului Luminii Cereşti. În timp ce-mi dădea explicaţii, mă gîndeam că magazinele de antichităţi din Liuliciang[1] sînt pline de asemenea obiecte şi că oricare

1 Cartierul magazinelor de antichităţi din Peiţing

din mărunţişurile furate de eunuci din Oraşul Interzis era mai valoros decît acestea. Oare acesta era Marele Zeu? Aceştia erau strămoşii mei?

La înapoiere, în maşină, am izbucnit în lacrimi.

După ce m-am întors la Ceangciun, am construit în incinta palatului un "Templu al Fundaţiei Naţionale", în care am înfiinţat un "Birou de cult" condus de fostul şef al comandamentului Armatei Cuantung, Hashimoto Toranosuke. La fiecare 1 şi 15 ale lunii, comandantul Armatei Cuantung şi demnitarii "Manciucuo", cu mine în frunte, mergeam să ne închinăm. Mai tîrziu, asemenea temple au fost construite în tot Nord-Estul Chinei, respectîndu-se cu stricteţe rugăciunile din zilele de 1 şi 15 ale fiecărei luni. S-a mai stabilit că oricine trecea prin dreptul templului trebuia să facă o plecăciune de 90 de grade, în caz contrar era pedepsit pentru lipsă de respect. Dar oamenii nu agreau acest lucru şi evitau templele, astfel încît locurile pe care erau construite nu erau vizitate de nimeni.

Armata Cuantung a încercat să mă convingă să îmbrac hainele care se purtau de obicei în timpul ceremoniei la templu, dar am evitat, invocînd faptul că fiind stare de război era mai bine să port uniforma militară cu decoraţiile japoneze primite, spre a demonstra că "Japonia şi Manciuria sînt unite în inimi şi virtuţi". Japonezii s-au lăsat amăgiţi şi n-au mai insistat.

De fiecare dată, înainte de a pleca la templu să mă închin Zeului Luminii Cereşti, mă închinam mai întîi acasă strămoşilor mei. La templu, în faţa Zeului Luminii Cereşti, îmi spuneam în gînd: "Nu mă închin ţie, ci Zeului Pămîntului din Peiţing".

În dispreţul şi blestemele întregii populaţii din Nord-Est, am publicat "Edictul privind consolidarea bazelor naţiunii". Acesta nu fusese elaborat de Geng Siaosü (care murise cu doi ani înainte) ci de sinologul japonez Sato Tomoyasu, care fusese însărcinat cu aceasta de Biroul pentru Afaceri Externe al Consiliului de Stat. Textul era următorul:

"Întrucît întemeiem cu respect "Templul Fundaţiei Naţionale" menit să consolideze bazele Naţiunii şi să-i asigure perpetuarea, să propage la infinit principiile Naţiunii, adresăm supuşilor acest Edict.

Încă de la începuturile statului nostru, fundamentul țării a devenit mai puternic zi de zi, iar destinul său a înregistrat o evoluție glorioasă. Cînd ne gîndim la aceste noi realizări și privim la sursele care le-au determinat, putem vedea că totul se datorește binecuvîntării divine a Zeului Luminii Cerești și protecției Maiestății Sale împăratului Japoniei. Am vizitat personal Casa Imperială japoneză pentru a exprima mulțumiri din inimă și adînca noastră gratitudine. Adresez națiunii acest edict cerînd să fiți uniți în inimi și virtuți cu Japonia.

Scopul vizitei noastre recente în Est a fost de a sărbători a 2600-a aniversare a împăratului Jimmu și de a ne închina personal Zeului August. Cu ocazia întoarcerii noastre fericite în țară, am pus bazele Templului Fundației Naționale la care aducem ofrande Zeului Luminii Cerești. Ne vom închina personal cu cea mai adîncă credință pentru prosperitatea națiunii, vom transforma aceasta într-un exemplu etern pentru copiii și nepoții noștri, pentru zecile de mii de generații viitoare. Fie ca bazele națiunii să se consolideze prin venerarea religiei Shinto, iar principiile națiunii să fie fondate pe loialitate și pietate. Pacificat prin bunăvoință și pace, civilizat prin Concordie, acest pămînt va fi curat și ilustru și se va bucura de binecuvîntarea divină.

Fie ca toți supușii noștri să înțeleagă ideile noastre. Să ne întărim bazele și să ne dezvoltăm principiile; să ne străduim să îndeplinim aceasta fără nici o rezervă și să nu oprim eforturile îndreptate spre întărirea țării.

Din porunca împăratului".

Începînd de atunci, "Binecuvîntarea divină a Zeului Luminii Cerești" și "Protecția Maiestății Sale împăratul Japoniei" nu lipseau din nici un edict.

Armata Cuantung a depus mari eforturi spre a ne pregăti pe mine și miniștrii marionetă să ne însușim învățătura "Căii Shinto" și ne-au pus la dispoziție pe unul din renumiții experți ai acestei învățături să ne instruiască. Acesta se folosea de diverse materiale didactice. Spre exemplu, odată a adus un tablou pe care era pictat un copac. Mi-a explicat că rădăcinile copacului reprezintă religia Shinto, în timp ce crengile reprezintă alte religii; cu alte cuvinte, toate celelalte religii decurg din Shinto. Altă dată a adus o hîrtie pe care era desenat un vas cu apă,

înconjurat de sticle cu sos de soia şi oţet şi mi-a spus că vasul cu apă reprezintă religia Shinto, iar sticlele celelalte religii - budism, confucianism, taoism, creştinism, islamism etc., că Shinto este curată precum apa, iar celelalte religii sînt amestecături. Nu ştiu ce gîndeau japonezii cînd ascultau asemenea lecţii, ştiu numai că eu şi miniştrii marionetă de-abia ne abţineam să nu izbucnim în rîs, iar unii dintre ei chiar adormeau.

Cînd Japonia a declarat război SUA şi Angliei, în 8 decembrie 1941, la indicaţia Armatei Cuantung, Manciucuo a publicat "Edictul cu privire la situaţia curentă". De regulă, înainte de publicare, edictele se citeau în Consiliul de Stat, dar de data aceasta a fost convocat "Consiliul Imperial", iar Yoshioka mi-a ordonat să-l citesc personal. Aceasta s-a întîmplat în ziua de 8 decembrie pe seară. Decretul fusese redactat de Sato. Prin el îmi anunţam acordul cu declaraţia de război a Japoniei şi ceream "supuşilor" mei să facă totul pentru a veni în sprijinul acestui război.

Ori de cîte ori comandantul Armatei Cuantung mă vizita, trebuia să emit afirmaţii de felul următor: "Între Japonia şi Manciuria există legături indestructibile, legături de viaţă şi de moarte. Sînt hotărît să cer naţiunii să depună toate eforturile pînă la victoria finală a marelui război din estul Asiei şi pentru realizarea marii sfere de prosperitate din estul Asiei condusă de Japonia".

În 1942, Tojo Hidemichi, noul premier al Japoniei, fostul comandant al Armatei Cuantung, a făcut o vizită fulger în "Manciucuo". La întrevederea cu el, am declarat:

"Excelenţa Voastră, fiţi liniştit! Voi pune la dispoziţie toate resursele Manciucuo pentru sprijinirea războiului sfînt pe care-l poartă părintele nostru - Japonia."

Pe timpul vizitei lui Tojo, Japonia devenise din "aliat" un "părinte" al Manciucuo. Această nouă umilinţă a fost introdusă în Edictul cu prilejul celei de a 10-a aniversări a fondării naţiunii. În ajunul acestei aniversări, care s-a sărbătorit în martie 1942, Yoshioka mi-a spus:

"Fără Japonia, n-ar fi existat «Manciucuo», uh!, ca urmare, Japonia trebuie considerată părintele Manciucuo. De aceea, uh!, nu trebuie să vadă în Japonia numai un aliat

sau prieten cum se întîmplă cu alte țări[1], ci trebuie să se refere la Japonia ca la o țară părinte".

Totodată, șeful japonez al Direcției pentru probleme generale din Consiliul de Stat i-a convocat pe Giang Ținghui și toți miniștrii la el în birou și le-a explicat de ce trebuia numită Japonia "părinte". După aceea a fost publicat "Edictul cu privire la cea de a 10-a aniversare a fondării națiunii".

Începînd cu publicarea edictului, de cîte ori se făceau referiri la Japonia, se folosea expresia "țară părinte."

Nu a fost suficient că personal m-am recunoscut fiul acestui părinte, în plus șeful Direcției pentru probleme generale al Consiliului de Stat și Yoshioka au hotărît să-mi ceară să scriu o "scrisoare filială" de "recunoștință", care să fie dusă de Giang Ținghui, ca reprezentant al meu, în Japonia.

În scrisoare se preciza că Giang Ținghui are calitatea oficială de "ambasador extraordinar al imperiului Manciu în imperiul Japoniei pentru a exprima recunoștință".

În 1944 devenise clar că Japonia va fi învinsă. Într-o zi, Yoshioka a venit în fugă și, luîndu-mă pe departe, mi-a spus: "Războiul sfînt se află într-un moment dificil. Armata imperială japoneză luptă pentru prosperitatea comună a țărilor din estul Asiei, așa că toți trebuie să contribuie material, în special cu metale...", ajungînd la miezul problemei: "Maiestatea Voastră trebuie să fie primul care să dea exemplu și să exprime personal mărețul spirit al unității japono-manciuriene..." De data aceasta nu s-a mai poticnit în uh și ha, ceea ce însemna că era foarte grăbit, că uitase să se mai prefacă, iar eu, care nu mai aveam pic de demnitate, m-am executat imediat. Am poruncit să fie strînse toate obiectele de bronz din palat, inclusiv ramele de la uși și geamuri și cuiele din pereți și să fie predate lui Yoshioka pentru a veni în sprijinul "războiului sfînt dus de părintele nostru". După două zile i-am mai dat acestuia o mulțime de bijuterii din aur alb și diamante. precum și obiecte din argint, să le predea Armatei Cuantung. La scurt timp s-a întors Yoshioka și mi-a spus că de

1 Germania și Italia

la sediul comandamentului chiar şi covoarele au fost oferite în sprijinul războiului. Auzind, am poruncit îndată să fie strînse şi predate toate covoarele din palat. Ulterior, ducîndu-mă la comandamentul Armatei Cuantung, am constatat că toate covoarele erau la locul lor. De ce a vrut Yoshioka să-mi ia covoarele, natural că n-am avut curajul să întreb.

După aceea am mai oferit cîteva sute de obiecte vestimentare noului comandant al Armatei Cuantung.

Desigur că exemplul meu a trebuit să fie urmat şi de alţi cetăţeni. Am auzit că de multe ori chiar şi copiii de la şcoli erau obligaţi să plece acasă să aducă cîte un obiect.

Mai tîrziu, Yoshioka a declarat faţă de Pu Ţie şi cumnaţii mei: "Maiestatea Sa a dat cel mai înalt exemplu de prietenie idestructibilă dintre Japonia şi «Manciucuo»". Dar de multe ori l-am păcălit pe Yoshioka. De exemplu, cu ocazia strîngerii aurului alb din palat, mi-a părut rău să-l dau pe tot. Am oprit un ceas pe care l-am ascuns, cumpărînd un altul fals şi punîndu-l la mînă. Într-o zi, special mi-am privit ceasul în prezenţa lui zicînd: "Ceasul acesta iar a rămas cu un minut în urmă". El s-a apropiat repede de mine şi, mirat, a exclamat: "Maiestatea Voastră, schimbaţi ceasul, acesta nu este bun". "Ai dreptate, trebuie să-l schimb. Numai aurul din care este făcut are valoare, ia-l şi pe acesta".

În 1945 populaţia din Nord-Est, care cunoscuse peste zece ani de prădăciuni, era într-o situaţie foarte grea; nu mai avea nici ce mînca, nici ce îmbrăca. La care se mai adăugau şi jaful şi "cadourile" în cereale. De această dată, pentru a veni în sprijinul imperialismului japonez, s-a trecut la o nouă prădăciune: au mai fost puse la dispoziţie 3000 de tan[1] de sare şi 300.000 de tone de orez.

Iniţial, Armata Cuantung plănuise să însoţesc personal în "ţara părintelui" acest cadou, dar întrucît Japonia începuse să fie bombardată, m-am temut să mă duc, am evitat explicînd:

"În momentul de faţă în Nord-Est sînt probleme foarte serioase, cum aş putea în această situaţie să părăsesc ţara?

1 1 tan = 50 kg

Atunci ei au hotărît să-l trimită iarăşi pe Giang Ţinghui în calitate de reprezentant al meu. Ce s-a întîmplat cu el, dacă a murit sau nu, nu m-a mai interesat.

9. Viaţa de familie

Nu mi se permitea să joc nici un rol în politică, nu puteam să ies cînd doream din palat, nu puteam să mă consult atunci cînd voiam cu miniştrii mei, nu puteam să fac nimic atîta timp cît Armata Cuantung nu-mi transmitea curent. Îmi făcusem obiceiul să mă scol la ora 7 şi să mă culc după miezul nopţii, iar cîteodată nu adormeam nici pînă la ora 3 dimineaţa. Serveam masa de două ori pe zi: prînzul între orele 12 şi 13-14, cina între orele 21-23 şi chiar 24. De la ora 16 pînă la orele 17-18 dormeam. În afară de faptul că mîncam şi dormeam, viaţa mea consta în: bătaia şi suduirea personalului, ghicitul, consumul de medicamente şi teamă.

Toate aceste elemente se interconectau. Cu cît semnele despre înfrîngerea Japoniei erau mai evidente, cu atît eram mai înfricoşat. Mă temeam că japonezii mă vor ucide spre a mă opri să vorbesc. De aceea eram curtenitor şi-i linguşeam, iar pe cei din palat îi biciuiam şi suduiam cu violenţă. Am devenit şi mai superstiţios - renunţasem la consumul de carne şi reciteam sutre budiste, consultam oracole şi imploram protecţia lui Buddha şi a altor zei. În condiţiile acestei vieţi nevrotice şi nesigure, starea sănătăţii mele, care era deja şubredă, a devenit din ce în ce mai proastă, iar eu înghiţeam medicamente şi făceam injecţii cu disperare.

Tendinţa mea spre violenţă şi suspiciune, care începuse de pe vremea cînd trăiam în Oraşul Interzis, se accentuase în perioada Thienţin-ului. Aici am stabilit cîteva "reguli de casă", care trebuiau respectate cu sfinţenie de personal:

1. Era interzisă pălăvrăgeala, pentru a se preveni formarea de grupări conspirative.
2. Erau interzise tăinuirile şi părtinirile reciproce.
3. Era interzis cîştigul de bani pe căi ilicite.
4. Greşelile care se comiteau trebuiau raportate imediat.
5. Superiorii care greşeau faţă de inferiori trebuiau să fie mustraţi imediat ce se constata acest lucru.

După ce am ajuns în Nord-Est am obligat personalul să facă următorul jurămînt: "Dacă voi încălca aceste reguli, să mă pedepsească cerul, trimițînd trăsnetul asupra mea".

Devenisem atît de crud încît încontinuu băteam personalul și chiar foloseam instrumente de tortură asupra vinovaților. Erau multe feluri de pedepse pe care cerearn să le aplice alții în numele meu. Această însărcinare o primeau nu unul sau doi oameni, ci toți cei prezenți. Trebuiau să fie foarte duri, în caz contrar îmi trezeau bănuieli de conspirație cu cel pedepsit: dacă se dovedea că era așa, era bătut cel care dăduse dovadă de slăbiciune.

În afară de soția, frații și surorile mele - în general membrii familiei mele, toți ceilalți erau victime. Pe atunci, cîțiva dintre nepoții mei studiau la palat. De obicei îmi țineau companie și stăteam de vorbă. Îi adusesem fiindu-mi de încredere, dar aceasta nu-i salva de bătaie și sudălmi. Ei se temeau cel mai mult de porunca: "Spune-i să coboare!", ceea ce însemna că vor fi pedepsiți cu bătaia.

Această comportare a mea nu demonstrează altceva decît cruzimea, nebunia și violența la care ajunsesem. Într-o zi un paj s-a așezat pe scaunul meu. Conform regulilor stabilite, cineva mi-a adus acest lucru la cunoștință. Imediat am dat poruncă ca pajul să fie bătut.

La Ceangciun sufeream de hemoroizi și foloseam foarte multe medicamente și un suport special. Unul din nepoții mei, văzînd acest suport, a exclamat fără să vrea: "Seamănă cu un glonț". Cînd am auzit aceasta, superstițios fiind, mi-am zis; "Oare nu înseamnă că-mi prezice gloanțe?" Am poruncit celorlalți nepoți să-l bată.

Victimele cele mai oropsite erau pajii - vreo zece copii de la un așa-zis orfelinat din Ceangciun. Majoritatea își pierduseră părinții, fiind uciși de japonezi. De teamă că vor crește în dorința de a-și răzbuna părinții, japonezii au cerut guvernului colaboraționist să-i educe într-un așa-zis orfelinat. Aici li s-a schimbat numele și au fost educați în spirit de sclavi, punîndu-i să facă cele mai grele munci. Auzind că vor fi aduși la palat, mulți dintre ei și-au făcut mari speranțe, gîndind că aici viața va fi mult mai bună decît la orfelinat. În realitate viața lor nu numai că nu s-a

îmbunătăţit, dar a devenit şi mai grea. La palat mîncau caoliang[1] de cea mai proastă calitate şi îmbrăcau cele mai ponosite haine; trebuiau să lucreze cîte 15-16 ore pe zi, iar noaptea trebuiau să facă de gardă. Iarna, fiind foarte obosiţi, înfriguraţi şi înfometaţi, de multe ori în timpul lucrului se încolăceau în jurul radiatoarelor şi adormeau. Cîteodată dormeau atît de profund încît se trezeau cu arsuri de la radiatoare. Ei erau pedepsiţi mereu cu bătaia: pentru dormitul în timpul lucrului, pentru că nu măturau cum trebuie, pentru că vorbeau prea tare etc. Cînd slujitorii mei erau în dispoziţii proaste îşi vărsau necazul pe ei şi-i închideau în celule speciale. Viaţa lor era atît de nenorocită că la vîrsta de 17-18 ani aveau statura unui copil de 10 ani.

Pajul Sun Poiuan a murit din cauza atîtor suferinţe. Nemaiputînd suporta viaţa la palat, a încercat de cîteva ori să fugă. După prima tentativă a fost prins, adus înapoi şi bătut crunt. A doua oară a încercat să fugă prin tunelul centralei de calorifer, dar n-a ştiut cum să mai iasă. Două zile şi două nopţi s-a învîrtit prin tunel, după care, răpus de foame şi sete, a ieşit: a fost descoperit şi prins. Cînd mi s-a raportat, am poruncit: "Daţi-i mai întîi să mănînce, după aceea pedepsiţi-l!" Dar el fusese deja pedepsit de slujitori. Auzind că a murit, m-am temut să nu se prefacă în spirit şi să-mi ceară socoteală. Am poruncit să vină doctorul şi să încerce să-l salveze, dar a fost prea tîrziu. Acest copil şi-a pierdut viaţa ca urmare a "regulilor de casă" stabilite de mine.

Această întîmplare nu mi-a mustrat prea mult conştiinţa. Mă temeam numai de rezultate; ca urmare, am făcut căthou în faţa altarului lui Buddha şi am citit din sutrele budiste cîteva zile, implorînd ca sufletul lui să nu se prefacă în spirit. Pe de altă parte, am poruncit ca slujitorul care-l omorîse în bătaie să se bată singur în palmă cu o vergea de bambus, în semn de căinţă, pînă se va împlini o jumătate de an. În felul acesta consideram că voi fi absolvit de orice vină. Cruzimea mea faţă de paji ajunsese la extrem şi din cauza nevrozei de care sufeream.

---

1 Sorg care este consumat în China de Nord-Est ca aliment de bază.

Adeseori îi suspectam pe cei de la bucătărie că mă fură la cumpărarea zarzavaturilor şi cărnii şi trimiteam oameni să-i urmărească sau le întrebam pe surorile mele cît costă carnea şi zarzavatul. Cînd nu-mi plăcea mîncarea ori găseam corpuri străine în ea, imediat porunceam să fie amendaţi bucătarii. Desigur, cîteodată cînd îmi plăcea mîncarea îi şi răsplăteam. În timp ce în afară nu aveam nici o putere, în casa mea eram suveran absolut.

Spre sfîrşitul perioadei "Manciucuo", înfrîngerea Japoniei devenise din ce în ce mai evidentă. Atît ştirile transmise de posturile de radio ale aliaţilor cît şi comportarea lui Yoshioka mi-au întărit convingerea că se apropia sfîrşitul. Devenisem mai nervos în familie şi mă purtam mult mai rău. Unul din bătrînii clanului meu, care a venit să mă felicite cu ocazia zilei de naştere în 1944, a fost victima ieşirilor mele furioase.

În cinstea onomasticii mele, la Palat s-a organizat o seară de patinaj. Au fost chemaţi oameni care ştiau să patineze. În timpul spectacolului, acest bătrîn l-a văzut pe Yoshioka şi ceilalţi ofiţeri japonezi şi, din politeţe, i-a salutat în prezenţa mea. Un asemenea gest inofensiv era un lucru obişnuit pentru oamenii de rînd, dar pentru cei care mă înconjurau însemna un act de "mare lipsă de respect". "Fiul Cerului" era singurul căruia i se adresau respectele. În faţa lui nu mai era altcineva mai demn de respect. N-am luat în seamă acest lucru, dar oamenii casei mele cunoşteau regulile şi cînd a început banchetul familial unul din nepoţii mei mi-a atras atenţia asupra celor petrecute. Eram într-o dispoziţie plăcută şi, gîndindu-mă că era vorba de un om bătrîn, n-am dat curs şi i-am poruncit nepotului să se retragă. Dar bătrînul era curios să ştie ce mi-a şoptit nepotul şi s-a dus să-l întrebe. Acest al doilea act de "mare lipsă de respect" era prea mult pentru mine; am izbucnit înfuriat izbind cu pumnul în masă şi strigînd. De-abia atunci a înţeles bătrînul greşelile săvîrşite şi, livid la faţă, a căzut în genunchi, făcînd căthou. Dar eu nu m-am liniştit şi am continuat să-l acuz de neloialitate, nu numai faţă de mine, dar şi faţă de strămoşii mei imperiali. Nimeni n-a mai scos nici un cuvînt. În orgoliul meu gîndeam că acel bătrîn era mai rău decît japonezii, care, cel puţin, niciodată nu fuseseră necivilizaţi faţă de mine în public.

După ce am ajuns la Ceangciun am citit foarte multe cărţi mistice, lăsîndu-mă influenţat de ele. Citind că orice lucru în viaţă e de natură budistă, am început să mă tem ca nu cumva carnea pe care o mănînc să provină de la vreo rudă de a mea reîncarnată. De aceea, în afară de cititul sutrelor budiste de două ori pe zi - dimineaţa şi seara, mă rugam înaintea fiecărei mese pentru o mai bună reîncarnare a sufletelor animalelor a căror carne o consumam. La început citeam de faţă fiind toţi, apoi le porunceam să plece şi numai după ce terminam aveau voie să intre. Îmi amintesc că, odată, în timp ce-mi luam masa în adăpostul antiaerian al palatului, s-a dat alarma. Nu numai că am recitit din scriptele budiste, dar am făcut căthou de trei ori în faţa oului pe care trebuia să-l mănînc. Numai după aceea am îndrăznit să mănînc acest produs considerat de natură budistă. Începînd de atunci am mîncat numai zarzavaturi şi ouă.

Nu îngăduiam personalului să omoare muştele; le ceream să le alunge din casă. Ştiam că muştele sînt purtătoare de microbi, de aceea, cînd se întîmpla să cadă vreuna în mîncare, nu mă mai atingeam de ea, iar bucătarul era amendat. Cu toate acestea, personalul nu avea voie să le omoare.

Cu cît citeam mai multe cărţi budiste, cu atît eram mai superstiţios. Odată am citit într-o carte că dacă reciţi mai multe zile în şir din sutrele budiste, se va ivi Buddha şi va cere de mîncare. Am pregătit o cameră în care am pus mîncare şi după ce am citit sutrele budiste am declarat: "A sosit Buddha!" şi m-am trîntit în genunchi în acea încăpere. Înăuntru, desigur, nu era nimeni dar, speriat de ce afirmasem, am început să fac căthou. După exemplul meu, ziua întreagă se recitau sutre budiste şi se bătea toaca, de parcă palatul se transformase în templu.

Am continuat vechea practică de a consulta oracolele şi pînă nu-mi ieşea un semn prevestitor de bine nu mă lăsam. Ulterior, temîndu-mă că Armata Cuantung mă va omorî, consultam oracolul de cîte ori venea Yoshioka. Evitarea năpastei şi atragerea norocului au devenit coordonatele după care mă conduceam în orice acţiune. Mă întrebam ce drum, ce haine, ce mîncare îmi erau prielnice şi ce nu-mi era favorabil. Nu existau criterii fixe care să răspundă la aceste întrebări, le stabileam ad-hoc. Spre

exemplu, dacă întîlneam în cale o cărămidă, în sinea mea stabileam ca regulă: "Dacă trec prin partea dreaptă, înseamnă noroc; dacă trec prin partea stîngă, înseamnă necaz" și, după aceea, normal că treceam prin partea dreaptă. Aș putea cita numeroase alte exemple, cum ar fi: dacă să treci pragul ridicînd întîi piciorul drept sau piciorul stîng; dacă să mănînci mai întîi frunzele albe sau cele verzi de la zarzavaturi etc. Uan Jung credea ca și mine în superstiții și-și făcuse regula ca de cîte ori întîlnea ceva neprielnic să clipească din ochi ori să scuipe. Acestea deveniseră obiceiuri, așa că ea clipea din ochi și scuipa tot timpul, de parcă era bolnavă mintal. Nepoții care erau educați sub îndrumarea mea, tineri în jurul vîrstei de 20 de ani, au devenit toți asceți; unii meditau ziua întreagă, alții nu se întorceau acasă seara, deși erau tineri căsătoriți, alții se rugau toată ziua de parcă li se arătase diavolul.

Eu "meditam" în fiecare zi. În timpul acesta, toate zgomotele, inclusiv respirația șuierătoare, erau interzise. Nu era voie nici măcar să strănute cineva. Crescusem un cocor, singurul care ignora aceste reguli și țipa ori de cîte ori avea poftă. Îl dădusem în grija slujitorilor, care erau amendați pentru fiecare țipăt al cocorului cu cîte cinci mao.[1] După ce amenzile s-au înmulțit, ei au găsit o metodă să-l facă să tacă: îl loveau peste gît ori de cîte ori îl întindea să țipe, iar cocorul se liniștea.

Deoarece îmi era frică de moarte, mă temeam să nu mă îmbolnăvesc. Mă îndopam cu medicamente care-mi provocau mari neplăceri atît mie cît și personalului. Nu numai că le înghițeam, dar le și colecționam. Aveam un depozit de medicamente tradiționale și o farmacie vestică. Cîteodată nu-mi plăcea gustul mîncării și-l amendam pe bucătar, dar pentru cumpărarea unor medicamente, care nu-mi erau de nici un folos, cheltuiam zeci sau chiar sute de mii de iuani. Unii dintre nepoți, pe lîngă învățătură, aveau misiunea să se îngrijească de farmacie și de depozitul de medicamente. Ei și doctorul personal îmi făceau injecții tonice de cîteva ori pe zi.

---

1 1 mao = diviziune a iuanului chinezesc (cinci mao = 50 fen; 1 iuan = 100 fen)

Cînd locuiam în Orașul Interzis sufeream adeseori de boli imaginare, dar acum eram cu adevărat bolnav. Îmi amintesc că odată am făcut un drum pînă la Antung[1] să vizitez o hidrocentrală construită de japonezi. Cînd am ajuns acolo, fiind îmbrăcat în uniforma militară și trebuind să stau țeapăn în fața japonezilor, după ce am făcut cîțiva pași am simțit că mă înăbuș. La înapoiere mi-a venit rău, iar nepoții și medicul mi-au făcut imediat injecții cu glucoză.

Această slăbiciune și tensiunea în care trăiam mă făceau să mă tem de moarte.

Într-o zi, am ieșit în curte să joc tenis. Apropiindu-mă de zid, am văzut scris cu creta pe el: "Nu te-ai săturat de umilințele la care te supun japonezii?" Citind această frază, am uitat cu totul de tenis și am poruncit să fie ștearsă imediat. M-am întors în dormitor, inima-mi bătea cu putere și mă simțeam extrem de slăbit. Eram înspăimîntat că japonezii vor lua cunoștință de inscripție și vor începe investigații ample în palat și nu-știam unde se va putea ajunge. Eram și mai șocat să descopăr că în palatul meu se aflau persoane potrivnice statului "Manciucuo" și Japoniei. Dacă persoanele respective au avut îndrăzneala să scrie pe zid, ce le-ar putea împiedica să mă omoare?

Fiind tot timpul înspăimîntat, aveam și mai puțin interes pentru viața de familie. Am avut în total patru neveste, în limbajul de Curte, o împărăteasă, o consoartă și două concubine. În fapt, nici una nu mi-a fost nevastă cu adevărat, eu nu am avut o nevastă, ele existau pentru reprezentare. Și deși soarta lor a fost diferită, toate au fost victime.

Experiența lui Uan Jung, pe care am tratat-o cu răceală o perioadă îndelungată, nu poate fi înțeleasă de o chinezoaică din zilele noastre. Dacă destinul ei nu s-a hotărît la naștere, sfîrșitul ei a fost inevitabil din momentul căsătoriei cu mine. De multe ori m-am gîndit că dacă ar fi divorțat la Thiențin, cum a făcut Uen Siu, ar fi putut să evite această soartă. Dar ea era altfel decît Uen Siu. Pentru Uen Siu viața obișnuită de familie era mai impor-

---

1 Oraș în Nord-Estul Chinei, la granița cu Coreea.

tantă decît poziţia în societate şi morala feudală. Dar Uan Jung acorda o mare importanţă poziţiei ei de "împărăteasă" şi a preferat să fie soţie numai cu numele de dragul acestei poziţii.

Am avut repulsie faţă de Uan Jung după ce a obligat-o pe Uen Siu să plece. Îi vorbeam foarte rar şi nu-i mai dădeam nici o atenţie. De aceea ea nu mi-a vorbit niciodată de sentimentele, speranţele şi durerile ei. Am ştiut numai că a început să fumeze opiu, lucru ce nu puteam să-l tolerez. După capitularea Japoniei, cînd ne-am despărţit, ea devenise o fumătoare pătimaşă de opiu, iar eu eram extrem de slăbit. A murit în anul următor la Ţilin.

În 1937, pentru a o pedepsi pe Uan Jung şi pentru a avea cu cine mă afişa, mi-am ales o nouă victimă: Tan Iuling. Ea mi-a fost recomandată de o rudă din Peiţing şi a devenit noua mea concubină. Făcea parte din vechiul clan manciurian Tatala. Cînd s-a căsătorit cu mine, la vîrsta de 16 ani, terminase o şcoală medie din Peiţing. Şi ea mi-a fost soţie numai cu numele şi am ţinut-o la Palat cum aş fi ţinut o pasăre în colivie, pînă în 1942 cînd a murit.

Cauza morţii ei continuă să fie un mister pentru mine chiar pînă astăzi. S-a îmbolnăvit de febră tifoidă, ceea ce nu-i putea fi fatal, după cum a spus doctorul chinez care a văzut-o. Ulterior, medicul meu personal a recomandat să fie tratată la Palat de medicul japonez de la spitalul din oraş. Atunci Yoshioka a declarat că vrea să "aibă grijă" de ea şi s-a mutat în Palat. În felul acesta, sub supravegherea lui Yoshioka şi îngrijită de medicul japonez, Tan Iuling a murit a doua zi subit.

Ceea ce m-a intrigat a fost faptul că la începutul tratamentului medicul japonez a fost foarte optimist şi nu se dezlipea de lîngă patul ei - îi făcea injecţii, o punea pe soră să-i facă transfuzie de sînge etc. Pînă cînd, într-o zi, Yoshioka l-a chemat într-o altă cameră, au închis uşa şi au avut o convorbire îndelungată. După aceasta, el nu a mai fost atît de preocupat: nu i-a mai făcut injecţii, nici transfuzii şi devenise foarte rezervat. Yoshioka, care locuia acum în Palat, i-a pus pe jandarmi să sune toată noaptea la surorile care o îngrijeau şi să se intereseze de evoluţia bolii. În dimineaţa următoare, Tan Iuling a murit. Aflam

întrebat mereu: "Ce a discutat Yoshioka cu medicul? De ce după această discuţie medicul şi-a pierdut interesul?"

Imediat ce am fost informat despre moartea ei, a venit şi Yoshioka să exprime condoleanţe în numele Armatei Cuantung, aducînd o coroană de flori. Iarăşi am fost intrigat: cum de ştiuseră să pregătească din timp coroana? Devenind foarte bănuitor, m-am dus cu gîndul la ce-mi povestea Tan Iuling. Mi-am amintit că deseori ea-mi vorbea despre japonezi, cunoscînd foarte multe lucruri din cărţile citite la Peiţing despre metodele de acaparare a teritoriilor de la sud de Marele Zid. I-am suspectat pe japonezi că-mi ascultau convorbirile şi moartea ei mi-a reamintit de prinţul De.

Ulterior, cînd Yoshioka mi-a adus un teanc de fotografii cu fete japoneze din care să-mi aleg o nevastă, i-am suspectat şi mai mult pe japonezi de moartea lui Tan Iuling.

Am refuzat motivînd că atît timp cît trupul lui Tan Iuling nu se răcise încă starea mea de spirit nu-mi permitea. El, desigur, a insistat motivînd că vor să mă recăsătorească cît mai repede pentru a mă putea consola mai uşor. După aceea le-am spus că aceasta este o treabă importantă, care trebuie să se facă conform idealurilor fiecăruia, nu în pripă. Am adăugat că, în plus, este vorba şi de dificultăţile de limbă.

"Vă veţi putea înţelege, uh!, ea va şti manciuriana", a insistat Yoshioka.

Temîndu-mă că-şi va da seama de reţinerea mea, am adăugat în grabă: "Nu-i vorba de naţionalitate, dar trebuie să existe potriviri în ce priveşte obiceiurile de viaţă, gusturile".

Mă hotărîsem să nu mă căsătoresc cu o japoneză. O asemenea căsătorie ar fi fost echivalentă cu un microfon în patul conjugal. Nu îndrăzneam însă să-i refuz direct, ci tergiversam căutînd diferite argumente.

Dar acest "Ataşat pe lîngă Casa Imperială" se "ataşase" în fapt de mine şi mă bătea la cap în fiecare zi. Pe de o parte mă temeam să nu-l supăr, iar pe de altă parte nu puteam să accept totul. În cele din urmă, e posibil ca el să fi realizat că eram hotărît să nu mă căsătoresc cu o japoneză sau poate Armata Cuantung şi-a schimbat atitudinea, astfel că mi-a adus un set de fotografii cu tinere

chinezoaice de la școala japoneză din Lușun. Cea de-a doua soră a mea mi-a atras atenția că toate acestea sînt îndoctrinate de japonezi și nu se deosebesc prea mult de japoneze. Am considerat totuși că nu pot să tergiversez la nesfîrșit și că, dacă Armata Cuantung îmi va impune pe vreuna din ele, voi fi nevoit să accept. Am ales o tînără mai puțin instruită, gîndind că, avînd o asemenea soție, chiar dacă fusese educată de japonezi, aș putea să mă înțeleg cu ea și cu puțină răbdare aș putea s-o educ în spirit chinezesc. După ce m-am decis, l-am anunțat pe Yoshioka.

Astfel cea de-a doua concubină, copil de 15 ani, a devenit a patra mea victimă. La mai puțin de doi ani de la venirea ei, cînd încă nu devenise majoră, statul "Manciucuo" s-a prăbușit: eu am fost făcut prizonier, iar ea a fost trimisă înapoi la familia ei din Ceangciun.

10. Prăbușirea

În timp ce eram în închisoarea pentru criminalii de război, un fost comandant de brigadă al armatei "Manciucuo" mi-a relatat o întîmplare: în iarna în care a izbucnit războiul Pacificului, din ordinul Armatei Cuantung el a atacat o unitate militară antijaponeză. Oamenii lui au înconjurat o pădure, unde nu au găsit decît un singur ostaș rănit, ascuns într-un adăpost. Avea hainele ferfeniță, iar părul și barba îi crescuseră de parcă stătuse timp îndelungat în închisoare. Privindu-l, nu s-a putut abține și l-a întrebat:

"După felul cum arăți n-o să realizezi nimic în viață. Tu știi că armata imperială japoneză a ocupat Hong-Kong-ul, Singaporele...?"

Prizonierul a izbucnit în rîs. Acest general-maior al "Manciucuo" a bătut cu pumnul în masă și a întrebat: "Pentru ce rîzi? Nu știi că vei fi judecat?" Răspunsul prizonierului l-a speriat:

"Cine pe cine va judeca? Sfîrșitul vostru este aproape și în scurt timp voi toți aceștia veți fi judecați de popor".

Toți ofițerii și demnitarii civili ai statului marionetă Manciu știau că populația din Nord-Estul Chinei îi ura de moarte pe japonezi și colaboraționiști, dar nu înțelegeau cum de avea poporul un asemenea curaj și atîta încredere în forțele lui, sau de ce era atît de sigur că stăpînitorul

cel puternic va suferi un colaps. Eu consideram că puterea imperialismului japonez era inegalabilă și indestructibilă. În mintea mea nici măcar Marele Imperiu Thing, nici guvernul Peiiang și nici Republica China condusă de Cuomintang nu se puteau compara cu Japonia. În ce privește "oamenii de rînd", nu-i luam niciodată în calcul.

În final, cine a fost puternic de neegalat și cine a fost incomparabil de slab? Deși de mult existau indicii, eu am rămas impasibil, și chiar după ce am auzit-o din gura lui Yoshioka am fost într-o confuzie totală.

Odată, conducerea Armatei Cuantung mi-a aranjat să fac vizita anuală în zona Ienchi, locuită în majoritate de populație de naționalitate coreeană. Cînd am ajuns cu trenul acolo am constatat că eram înconjurat de jandarmi japonezi și trupe marionetă din batalionul șase. L-am întrebat pe Yoshioka ce însemna aceasta, iar el mi-a răspuns că "este garda împotriva bandiților". "De ce trebuie atîția soldați împotriva bandiților?" am întrebat. "Aceștia nu sînt bandiți de rînd, este armata comunistă". "Cum, există armată comunistă pe teritoriul «Manciucuo»? Armata comunistă nu se află în Republica China?" "Așa este, dar există o mică parte și aici". Apoi Yoshioka a schimbat subiectul.

Cu altă ocazie, cînd ofițerul de Stat Major al Armatei Cuantung mi-a făcut informarea zilnică despre situația militară, a ținut să-mi comunice în mod special o "victorie". Într-o luptă murise comandantul armatelor unite antijaponeze, generalul Iang Cingiu. Ofițerul mi-a spus cu bucurie că moartea generalui Iang a eliminat "o mare amenințare împotriva «Manciucuo»". Afirmația de "mare amenințare" m-a determinat să-l întreb cîți "bandiți" sînt în "Manciucuo". Mi-a răspuns ca și Yoshioka: "Foarte puțini, foarte puțini".

În 1942, trupele japoneze au întreprins "marea campanie de curățire" în China de Nord și Centrală, promovînd politica celor "trei distrugeri totale" - totul să fie ars, totul să fie ucis, totul să fie prădat, ceea ce a însemnat un mare dezastru. Yoshioka mi-a vorbit odată despre felul cum trupele japoneze foloseau toate metodele împotriva "armatelor comuniste" din Nordul Chinei, printre care și așa-zisa "încercuire de fier", "pieptănul ascuțit" etc.

"Metodele de luptă ale armatei imperiale japoneze s-au îmbogăţit enorm", a spus el. Auzind o asemenea afirmaţie bombastică, l-am întrebat: "Dacă armata comunistă este mică, pentru ce armata Maiestăţii Sale Împăratul Japoniei are nevoie să folosească toate aceste tactici de luptă?"

Spre surprinderea mea, el m-a ironizat: "Dacă Maiestatea Voastră ar avea experienţa războiului, n-ar vorbi aşa".

"Pot să ştiu pentru ce?" am parat eu.

"Armata comunistă este diferită de armata Cuomintangului. Aici nu există deosebire între soldaţi şi popor, uh! Este ceva, ha!, asemănător, spre exemplu, cu un amestec între boabele de fasole şi pietriş..." Văzîndu-mă cît sînt de buimăcit, a folosit expresia chinezească "Ochi de peşte amestecaţi cu perle" ca să mă facă să înţeleg. Mi-a spus că în timpul luptei cu Armata a opta şi Noua Armată a patra[1] de multe ori trupele japoneze se aflau complet încercuite. Mai tîrziu mi-a explicat că oriunde ajunge armata PCC populaţia nu se teme: soldaţii nu se gîndesc niciodată să dezerteze, ceea ce nu s-a întîmplat niciodată, în nici o armată a Chinei Continentale. Această armată cu cît luptă mai mult cu atît se întăreşte mai mult. "Înspăimîntător, într-adevăr înspăimîntător", a spus el oftînd fără să vrea şi a dat din cap. Auzindu-l pe acest ofiţer al "marii armate imperiale japoneze" evaluînd în termenii aceştia "mica" armată duşmană, nu ştiam ce era mai potrivit să spun, şi am zis:

"Într-adevăr, e înspăimîntător să ucizi, să dai foc, să deţii proprietatea şi soţiile în comun".

"Numai un idiot crede acest lucru", m-a întrerupt el brusc. După puţin timp s-a uitat la mine cu o expresie ironică şi a zis:

"Aceasta nu este o convorbire oficială, rog pe Maiestatea Voastră să asculte raportul şefului comandamentului Armatei Cuantung".

A citit tot ce avea scris pe hîrtie, apoi a împăturit-o şi a băgat-o în buzunar.

Treptat am înţeles că discuţiile neoficiale cu Yoshioka erau mult mai aproape de realitate decît relatările oficiale

1 Armate sub conducerea PC Chinez

ale comandantului Armatei Cuantung. Cînd Armata Cuantung a început campania Nomanhan în 1939, pentru a ne convinge cît de reale erau "relatările oficiale", comandantul Ueda m-a invitat pe mine, pe Giang Ţinghui şi alţi cîţiva oficiali marionetă să asistăm la o demonstraţie a avioanelor japoneze, care aveau o viteză mult mai mare decît cele sovietice. Cu toate acestea, în acea luptă Japonia a fost bătută, pierzîndu-şi peste 50.000 de oameni; iar din această cauză Ueda şi-a dat demisia. Într-o discuţie neoficială cu Yoshioka, acesta a afirmat: "Artileria sovietică grea are o rază mai lungă de bătaie".

Cu cît ascultam mai mult radioul, cu atît înţelegeam îngrijorarea lui Yoshioka. Erau din ce în ce mai multe ştiri în legătură cu înfrîngerile Japoniei pe toate fronturile şi ele erau confirmate de rapoartele despre "sacrificiile eroice" din presa manciuriană.

Chiar în izolarea în care mă aflam, am putut să-mi dau seama că armata japoneză ducea o lipsă acută de materiale. Alama veche şi fierul, lacătele şi scuipătoarele au dispărut din palat; familiile demnitarilor de la Curte duceau lipsă de alimente şi mereu îmi cereau să-i ajut. De teamă că voi afla de la posturile de radio străine cît de prost erau hrăniţi soldaţii, comandantul Armatei Cuantung m-a invitat să vizitez o expoziţie specială despre raţiile soldaţilor. Desigur că n-am crezut nimic din ce m-i s-a arătat: nici chiar nepotul meu cel mai mic n-ar fi crezut.

Ceea ce m-a impresionat foarte mult a fost panica de care erau cuprinşi militarii. Yamashita Tomoyuki, care era aşa de mîndru că a fost transferat la conducerea Armatei Cuantung, după căderea Singaporelui, cînd a venit în 1945 să-şi ia rămas-bun de la mine, fiind numit iarăşi în Sud-Estul Asiei, era un om schimbat cu totul. Plîngînd, el mi-a spus: "Este întîlnirea de adio. Nu voi mai reveni niciodată!"

Am văzut şi mai multe lacrimi la ceremonia de rămas-bun pentru "Gloanţele umane". "Gloanţele umane" erau soldaţi selecţionaţi din armata japoneză, care fuseseră educaţi în spiritul Bushido şi "loialităţii", spre a opri cu propriul corp avioanele şi tancurile inamice. Yoshioka îmi vorbea despre ei cu deosebit respect, dar eu, ascultîndu-l, mă îngrozeam. Armata Cuantung mi-a cerut să încurajez aceste "gloanţe umane" şi să le urez succes. Era o zi

înnorată cu o furtună de praf puternică. Curtea Palatului era blocată cu saci de nisip ca pentru prevenirea unui atac aerian, ceea ce crea o atmosferă deprimantă. "Gloanțele umane", în total zece oameni, s-au aliniat în fața mea. Am citit o cuvîntare, redactată de Yoshioka, în care le uram succes, apoi am toastat. Abia după aceea am observat că aveau fețele cenușii și le curgeau lacrimile pe obraji, iar unii dintre ei suspinau.

Ceremonia s-a terminat într-un nor de praf. Eram foarte neliniștit și m-am grăbit să intru în casă să mă spăl. Dar Yoshioka se ținea scai de mine. Am bănuit că avea să-mi spună ceva neapărat și l-am așteptat. El a tușit de cîteva ori, să-și dreagă glasul, apoi a zis:

"Maiestatea Voastră a vorbit foarte frumos, uh!, de aceea ei au fost atît de emoționați, ah!, de aceea au plîns cu lacrimile bărbaților japonezi..."

Ascultînd aceste fraze de prisos, mă gîndeam: "Și ție ți-e teamă. Ți-e teamă că am văzut dedesubturile «gloanțelor umane». Ție ți-e teamă, iar mie îmi este și mai teamă".

În mai 1945, după înfrîngerea Germaniei, situația Japoniei a devenit și mai disperată; intrarea în război a Uniunii Sovietice nu mai era decît o chestiune de timp. Indiferent de impresia creată în trecut că Japonia ar fi fost puternică, am înțeles că situația ei era fără speranță.

Prăbușirea finală sosise, în sfîrșit.

La 9 august 1945, dimineața, ultimul comandant al Armatei Cuantung - Yamata Otozo - împreună cu șeful Marelui Stat Major, a venit la palat să-mi raporteze că Uniunea Sovietică a declarat război Japoniei.

Yamata era un bătrîn slab, scund de statură, cu maniere grave și vorbă rară. Dar în acea zi era complet schimbat: mi s-a adresat cu brutalitate, explicîndu-mi cît de bine erau pregătite trupele japoneze și cît de convinși erau că vor obține victoria. Cu cît vorbea cu atît ridica vocea, ceea ce dovedea că nici măcar el nu avea încredere în victorie. N-a apucat să termine, că s-a dat alarma aeriană și am intrat cu toții în adăpost. După cîteva minute am auzit explodînd bombe în apropiere. Eu am început să mă rog lui Buddha, iar el păstra tăcerea. După ce alarma s-a terminat, ne-am despărțit, fără ca el să mai scoată vreun cuvînt despre încrederea în victorie.

Începînd din acea noapte, am dormit numai îmbrăcat şi cu pistolul în buzunar. Am ordonat ca în palat să fie aplicată legea marţială.

A doua zi, Yamata a venit iarăşi şi mi-a declarat că armata japoneză se retrage din sudul Manciuriei şi că este nevoie să fie transferată capitala la Thunghua. Mi-a comunicat că trebuia să mă mut în aceeaşi zi. Făcîndu-mi socoteala că aveam foarte multe bunuri şi un personal foarte numeros, era imposibil să mă mut în aceeaşi zi. La insistenţele mele, mi-a acordat trei zile.

De la această dată am fost supus unor noi torturi sufleteşti. O parte din acestea s-au datorat schimbării atitudinii lui Yoshioka, o parte suspiciunilor de care suferearn eu. Am remarcat schimbarea atitudinii lui Yoshioka din afirmaţia făcută după plecarea lui Yamata:

"Dacă Maiestatea Voastră nu pleacă, va fi primul care va fi omorît de trupele sovietice".

Cînd mi-a spus aceste cuvinte, arăta sinistru. Dar ce m-a înfricoşat cel mai cumplit a fost bănuiala japonezilor că nu voiam să plec şi că aş complota să-i trădez.

"Oare nu mă vor ucide spre a nu cădea viu în mîinile sovieticilor?" Această întrebare pe care mi-am pus-o a făcut să mi se ridice părul în cap.

Mi-am amintit de şiretlicul folosit cu zece ani în urmă spre a-mi demonstra "loialitatea" faţă de Yoshioka. Am trimis după premierul Giang Ţinghui şi Takebe Rozuko, directorul Departamentului pentru probleme generale al Consiliului de Stat, şi le-am poruncit:

"Trebuie să sprijinim cu toate forţele războiul sfînt dus de părintele nostru Japonia şi să ne opunem armatei sovietice pînă la sfîrşit, pînă la sfîrşit..."

După ce am terminat, am întors capul să văd expresia de pe faţa lui Yoshioka, dar am constatat că acest "ataşat" care nu mă părăsea, ca o umbră, plecase deja. Stăpînit de presentimente înfiorătoare, mă învîrteam de colo pînă colo prin cameră. După un timp, mi-am aruncat ochii pe fereastră şi am văzut cîţiva soldaţi japonezi înaintînd cu armele în poziţie de tragere. Inima a început să-mi bată cu putere şi am considerat că mi-a sosit sfîrşitul. Realizînd că n-aveam unde să mă ascund, am mers în capătul scării şi i-am aşteptat. Cînd m-au văzut, soldaţii s-au retras.

M-am gîndit că au venit să controleze dacă nu cumva am fugit. Cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît mă înfricoşam. Am pus mîna pe telefon să-l sun pe Yoshioka, dar n-am reuşit să iau legătura cu el. Am considerat că japonezii m-au părăsit şi m-am înfiorat din nou.

Mai tîrziu, am intrat în contact cu Yoshioka. Avea o voce foarte slabă şi mi-a spus că e bolnav. M-am arătat îngrijorat, înşirînd o grămadă de cuvinte; l-am auzit spunîndu-mi doar: "Mulţumesc, Maiestatea Voastră" şi am închis telefonul răsuflînd uşurat. Am simţit că mi s-a făcut o foame teribilă - nu mîncasem nimic toată ziua. I-am cerut unuia din slujitorii care mai rămăseseră pe lîngă mine să-mi aducă ceva de mîncare, dar el mi-a spus că toţi bucătarii au plecat. N-am avut încotro şi mi-am potolit foamea cu biscuiţi.

După ora 9, în ziua de 11, a venit Yoshioka. Fraţii, surorile, cumnaţii, nepoţii mei erau deja la gară, iar în palat nu mai rămăseserăm decît eu şi cele două soţii. Yoshioka mi s-a adresat mie şi slujitorilor care mai rămăseseră pe un ton de comandă:

"Indiferent dacă vom merge pe jos sau în maşină, Hashimoto Toranosuke, care va purta «obiectele sacre», va merge în faţă. Oricine va trece prin dreptul lor, trebuie să facă o plecăciune de 90 de grade".

Am înţeles că a venit timpul să plecăm. M-am ridicat respectuos şi l-am privit pe Hashimoto, şeful Departamentului obiectelor de cult, care ducea o legătură cu "obiecte sacre" Shinto intrînd în maşină. M-am urcat şi eu în cea de-a doua maşină. Cînd am ieşit din palat, mi-am aruncat privirea şi am văzut ridicîndu-se flăcările de la Templul Fundaţiei Naţionale.

Am călătorit cu trenul trei zile şi trei nopţi, pînă am ajuns la Taliţucou. Iniţial trebuia să plecăm din Şeniang, pentru a evita atacurile aeriene, dar am schimbat ruta de-a lungul liniei Ţilin-Meihăcou. Pe tot parcursul călătoriei n-am servit decît două mese şi nişte biscuiţi. Pe unde ajungeam, întîlneam vehicule militare japoneze: militarii nu semănau a militari, refugiaţii nu semănau a refugiaţi. Trenul s-a oprit la Meihăcou şi Yamata, comandantul Armatei Cuantung, s-a urcat în el. Mi-a raportat că armata japoneză a repurtat victorie şi a distrus un număr de avioane şi tancuri sovietice. Dar în staţia Ţilin eu am văzut un ta-

blou diferit de cele spuse de el: femei şi copii japonezi strigînd şi împingîndu-se spre tren, plîngînd şi implorîndu-i pe soldaţii care le barau drumul. La capătul unei platforme, soldaţii şi jandarmii japonezi se luaseră la bătaie.

Pe 13 august, am ajuns la Taliţucou, o mină de cărbuni situată între munţi, în apropierea graniţei cu Coreea. Dimineaţa, ceaţa acoperea munţii, iar după ce răsărea soarele munţii păreau a fi de jad. Se auzea ciripit de păsărele, aerul era înmiresmat. În ochii mei însă, totul părea cenuşiu. M-am instalat în locuinţa directorului minei, compusă din 7-8 încăperi. Dar izolarea fonică în casele japoneze fiind foarte slabă, tot timpul se auzeau zgomote.

După două zile, la 15 august, Japonia a capitulat.

Cînd Yoshioka mi-a spus: "Maiestatea Sa Imperială a declarat capitularea; guvernul american a dat garanţii cu privire la poziţia şi securitatea Sa", am căzut în genunchi şi am făcut căthou murmurînd: "Mulţumesc cerului pentru că apără pe Maiestatea Sa Imperială". O dată cu mine a îngenuncheat şi a făcut căthou şi Yoshioka.

După aceea, cu o expresie abătută, el mi-a spus că Armata Cuantung a luat legătura cu Tokyo şi s-a hotărît să fiu trimis în Japonia. "Dar", a adăugat el, "Maiestatea Sa Imperială nu poate să garanteze securitatea Maiestăţii Voastre. Aceasta se află în puterea aliaţilor".

Am simţit că moartea îşi întinde mîna asupra mea. Giang Ţinghui şi Takebe Rozuko au venit la mine împreună cu un grup de "miniştri" şi "consilieri particulari". Era vorba de încă o farsă care trebuia jucată. Au adus cu ei un nou document redactat de sinologul japonez Sato: "Edictul de abdicare". Am citit acest edict în faţa miniştrilor, care arătau ca nişte cîini care-şi pierduseră stăpînii. Am uitat cuvintele exacte ale acestui al şaselea edict, îmi amintesc numai expresiile care erau nelipsite din toate edictele pe care le-am dat - "Binecuvîntarea divină a Zeului Luminii Cereşti" şi "protecţia Maiestăţii Sale Imperiale împăratul Japoniei", expresii pe care le-a tăiat Hashimoto cu un zîmbet amar. Acesta fusese comandantul Gărzii Imperiale japoneze şi apoi şeful oficiului ritualului în "Manciucuo", avînd misiunea de a face de gardă la Zeul Luminii Cereşti. Cu aceste funcţii, el putea fi considerat specialist în problemele imperiale şi cereşti.

Dacă aş fi ştiut în acel timp că statutul de care mă bucuram era chiar mai scăzut decît al lui Giang Ţinghui şi grupul său, aş fi fost mult mai deprimat. Cînd japonezii au hotărît ca eu să plec la Tokyo, totodată au hotărît în secret ca Giang Ţinghui şi Takebe să se întoarcă la Ceangciun pentru a finaliza lucrurile. După ce a ajuns la Ceangciun, Giang Ţinghui a luat legătura prin radio cu Ciang Caişec la Ciungcing. Ca urmare, s-a publicat, concomitent în cele două oraşe, înfiinţarea "Comitetului pentru păstrarea ordinii publice". Totodată, a pregătit condiţiile pentru venirea trupelor lui Ciang Caişec. Ei intenţionau ca înainte de sosirea trupelor sovietice să se erijeze în reprezentanţi ai "Republicii China", dar n-au bănuit că sovieticii vor avansa atît de repede şi că armatele aliate conduse de partidul comunist vor înfrînge rezistenţa trupelor japoneze şi se vor apropia de oraş. După ce armata sovietică a ajuns la Ceangciun, comandantul sovietic le-a spus următoarea frază:

"Aşteptaţi ordine!" Giang Ţinghui şi oamenii lui au crezut că prin aceasta a fost recunoscut "Comitetul pentru păstrarea ordinii publice". Întors acasă, Giang Ţinghui i-a spus soţiei: "S-a făcut, iar am cîştigat". A doua zi miniştrii marionetă au fost invitaţi la comandamentul trupelor sovietice, aşteptînd directivele comandantului; n-au bănuit că ofiţerul sovietic le va comunica: "Sînteţi toţi aici? Bine, vă suiţi în avion şi vă ducem pe toţi în Uniunea Sovietică".

În 16 august, am auzit că la Ceangciun au avut loc conflicte între garda mea şi trupele japoneze. Ca atare, i-au dezarmat chiar şi pe ostaşii care veniseră cu mine. În momentul în care am fost anunţat că a doua zi voi pleca în Japonia, am fost imediat de acord, încuviinţînd din cap şi m-am arătat foarte bucuros. Yoshioka mi-a cerut să hotărăsc pe cine să iau cu mine. Avionul fiind mic, l-am luat numai pe fratele meu Pu Ţie, doi cumnaţi, trei nepoţi, un doctor şi pe slujitorul meu personal, Li. Concubina mea a izbucnit în lacrimi şi m-a întrebat: "Cu mine ce se va întîmpla?" "Avionul este prea mic", am răspuns eu, "tu vei veni cu trenul". "Poate ajunge trenul în Japonia?" Fără să mă mai gîndesc i-am răspuns: "Desigur. În cel puţin trei zile tu şi împărăteasa mă veţi vedea iarăşi". "Şi dacă trenul nu vine? Eu nu am pe nimeni apropiat aici". "Ne vom vedea peste cîteva zile. Totul va fi bine."

Eram foarte neliniştit şi preocupat să-mi salvez viaţa, nu-mi mai păsa dacă exista tren sau nu.

Am aterizat prima dată la Şeniang, unde trebuia să schimbăm cu un avion mare. Plecasem de la Thunghua împreună cu Yoshioka, Hashimoto, Pu Ţie şi un ofiţer care ducea "obiectele sfinte". Celelalte persoane şi un jandarm japonez erau în alt avion. La ora 11 am ajuns la Şeniang, unde am aşteptat în sala de odihnă a aeroportului un alt avion.

După puţin timp s-a auzit un zgomot de motor şi a aterizat un avion sovietic. Din el au coborît soldaţi sovietici înarmaţi, care i-au dezarmat imediat pe japonezi. Într-o clipă, aeroportul s-a umplut de trupe sovietice. Venise reprezentantul armatei sovietice însărcinat să primească capitularea.

Datorită acestui eveniment, nu am mai putut ajunge în Japonia. A doua zi am fost urcat într-un avion sovietic şi dus în URSS.

CAPITOLUL VII

ÎN UNIUNEA SOVIETICĂ

1. Teamă și speranțe

Cînd am aterizat la Cita se întunecase. Eram primul grup de criminali de război din "Manciucuo" care a ajuns în Uniunea Sovietică. Împreună cu mine mai erau Pu Ţie, doi cumnați, trei nepoți, un medic și un servitor. Ne-am urcat cu toții într-o mașină care ne aștepta și am părăsit aeroportul. M-am uitat pe fereastră: părea că mergem printr-o cîmpie; de-o parte și de alta a drumului totul era învăluit în întuneric. După puțin timp, am intrat într-o pădure, apoi am început să urcăm pe un drum îngust și foarte înclinat și mașina și-a încetinit viteza. Deodată ne-am oprit și de afară s-a auzit o voce în limba chineză:

"Cine vrea să-și facă nevoile, să coboare."

Eu m-am speriat crezînd că veniseră chinezii să ne ducă înapoi. Dar cel care strigase era ofițer sovietic de origine chineză.

În prima jumătate a vieții mele am suferit foarte mult din cauza suspiciunilor. Cel mai mult mă temeam să nu cad în mîinile chinezilor. Consideram că dacă voi cădea în mîinile străinilor, mai am șanse de supraviețuire, pe cînd dacă voi cădea în mîinile chinezilor, m-ar ucide.

Am urcat iarăși în mașină și, după două ore de drum, am ajuns într-o vale și ne-am oprit în fața unei clădiri scăldate în lumină. Am coborît cu toții din mașină și ne-am uitat la acea construcție frumoasă. Cineva a șoptit: "Acesta este un hotel." Toți s-au bucurat.

Cînd am intrat în "hotel", am fost întîmpinați de un civil, în jur de 40 de ani, urmat de un grup de ofițeri sovietici. El ne-a anunțat solemn:

"Ordinul guvernului sovietic: începînd din acest moment, sînteți reținuți!"

Acesta era comandantul garnizoanei Cita, general-maior în infanteria sovietică. După ce ne-a comunicat ordinul, ne-a spus că trebuie să așteptăm calmi pînă ce se va lua o

hotărîre. Apoi a arătat spre o sticlă plină cu apă, care era pe masă, zicînd: "Aici se află renumite izvoare de apă minerală, băutură foarte bună pentru sănătate."

La început nu eram obişnuit cu apa minerală, dar mai tîrziu a devenit una din plăcerile mele. Astfel am început viaţa de detenţie privilegiată în acest sanatoriu. Serveam trei mese bogate de mîncare rusească pe zi şi un ceai la prînz. Existau oameni de serviciu care aveau grijă de noi, medici şi surori care ne consultau şi ne făceau tratament, radiouri, cărţi şi ziare şi alte facilităţi pentru recreere. Existau chiar şi persoane care ne însoţeau la plimbare. Eu am fost, de la început, mulţumit de acest mod de viaţă.

După puţin timp, mi-am făcut iarăşi iluzii: din moment ce Uniunea Sovietică este aliatul Angliei şi SUA, aş putea să mă stabilesc într-una din aceste ţări. Luasem cu mine o mare cantitate de bijuterii din care aş fi putut să trăiesc pînă la sfîrşitul vieţii. Pentru a atinge acest scop, trebuia mai întîi să fiu sigur că mi se va permite să mă stabilesc în Uniunea Sovietică. Ca urmare, în cei cinci ani cît am stat aici, în afară de cererile verbale, am înaintat autorităţilor sovietice trei cereri scrise, să mi se permită să mă stabilesc în această ţară: una la Cita şi două la scurt timp după ce fusesem mutat la Habarovsk, în apropierea graniţei cu China. La nici una din aceste cereri nu mi s-a răspuns. Ceilalţi deţinuţi ai statului Manciu au adoptat o atitudine diferită de a mea.

La cîteva zile după ce am ajuns la Cita au venit să mă vadă Giang Ţinghui, Ţang Şi, Si Sia şi alţii. Am crezut că era vorba de o vizită de curtoazie, nu mi-a trecut prin cap că au venit să-mi adreseze o rugăminte. Primul care a deschis discuţia a fost Giang Ţinghui:

"Am auzit că vreţi să rămîneţi în Uniunea Sovietică. Dar familiile noastre sînt în Nord-Estul Chinei şi au nevoie de noi. În afară de aceasta, acolo mai sînt încă nişte treburi oficiale nerezolvate. Vă rugăm să vă adresaţi autorităţilor sovietice să ne lase să ne întoarcem cît mai repede. Credeţi că este posibil?"

Ce "treburi oficiale" rămăseseră nerezolvate n-aveam de unde să ştiu şi nici nu mă interesa. Nu am dat nici o atenţie rugăminţii lor.

"Cum aş putea să izbutesc? Eu însumi sînt deţinut. Aceste lucruri le hotărăsc autorităţile sovietice", le-am răspuns eu.

Cînd au auzit că nu mă implic, au insistat:

"Spuneţi-le! Neapărat veţi izbuti!" "Este dorinţa tuturor, noi nu sîntem decît reprezentanţii lor" "Pe cine altcineva să rugăm dacă nu pe dumneavoastră, părintele nostru?"

Acum nu mai puteau să mi se adreseze cu "Maiestatea Voastră" sau "Excelenţa Voastră" şi fiecare mi se adresa cum se pricepea. N-am avut încotro şi i-am spus ofiţerului care răspundea de noi. După ce m-a ascultat, el a zis: "Foarte bine, voi transmite mai departe". Situaţia a rămas aceeaşi: n-am primit nici un răspuns.

Aceşti demnitari, ca şi mine, erau neclintiţi în hotărîrea lor.

După ce am ajuns la Habarovsk, eu am făcut o cerere să rămîn în Uniunea Sovietică, iar ei să se întoarcă în Nord-Estul Chinei şi m-au obligat iarăşi să vorbesc în numele lor.

Pe atunci eu încă nu înţelegeam că ei cunoşteau mai bine ca mine Cuomintangul, ştiau că membrii acestui partid au neapărată nevoie de ei. Ca urmare, dacă se întorceau, nu numai că erau în siguranţă, dar puteau să mai capete şi nişte favoruri. Unii din ei erau înnebuniţi de dorinţa de a pleca. Cînd ne aflam în oraşul Habarovsk, unul dintre aceştia, care era bolnav de epilepsie, a căzut jos şi a început să bolborosească. Un fost ministru, văzîndu-l, a afirmat că el este Marele Zeu care s-a reîncarnat, a îngenuncheat imediat în faţa lui şi a început să facă căthou, întrebîndu-l cînd se vor întoarce în ţară.

Cît am stat în Uniunea Sovietică, în afară de ştirile pe care mi le prezenta translatorul, citeam curent un ziar din Luşun, în limba chineză, publicat de Armata Sovietică, din care aflam veşti despre războiul intern din China.

Pe mine nu mă interesa nimic; consideram că, indiferent cine va învinge sau va fi înfrînt, pentru mine era acelaşi lucru: toţi voiau viaţa mea. Singura mea dorinţă era să nu mă mai întorc niciodată în China. Demnitarii Manciu urmăreau cu atenţie situaţia internă din ţară. Îşi puseseră toate speranţele în dominaţia ciangcaişistă. Credeau că, avînd ajutorul SUA, Ciang Caişec va învinge. Cînd războiul s-a încheiat cu înfrîngerea Cuomintangului, ei au intrat în panică. La proclamarea Chinei noi, unul

dintre ei, care considera că avea o experienţă mai bogată, a propus să se trimită o telegramă de felicitare şi propunerea lui a fost susţinută.

2. Imposibilitatea de a mă elibera de trufie

În cei cinci ani de detenţie în Uniunea Sovietică nu am renunţat niciodată la aerele mele. După ce am fost transferaţi la centrul de recepţie din Habarovsk, deşi aici nu erau oameni de serviciu, pe mine totuşi mă slujea cineva. Membrii familiei mele îmi făceau patul, curăţenia în cameră, îmi spălau rufele şi-mi aduceau mîncarea. Ei nu îndrăzneau să mi se adreseze cu "Maiestatea Voastră" şi mi se adresau cu "Înălţime" şi veneau în fiecare dimineaţă în camera mea să-şi prezinte respectele, ca pe vremurile bune.

Într-o zi, după sosirea la Habarovsk, am dorit să mă plimb şi am coborît de la etaj. La capătul scării se afla aşezat pe un scaun un fost ministru, care, deşi m-a văzut, m-a ignorat complet. Am fost foarte supărat şi n-am mai vrut să cobor. Toată ziua stăteam în camera mea şi majoritatea timpului o petreceam citind scripte budiste. În general vorbind, majoritatea miniştrilor statului marionetă continuau să mă trateze cu respect. Spre exemplu, în toţi cei cinci ani, la fiecare An Nou chinezesc făceam împreună ţiaoţî[1] şi primul castron mi-l ofereau mie.

Eu nu făceam nici o muncă şi nici cei din familia mea n-aveau voie să facă. Cînd fratele şi cumnatul meu au pus odată masa pentru toţi, eu i-am oprit. Rudele mele trebuiau să mă servească numai pe mine.

Între 1947-1948, membrii casei mele au fost mutaţi la un alt centru de recepţie în acelaşi oraş. A fost prima dată cînd ne-au separat şi m-am simţit foarte stînjenit. Autorităţile sovietice mă tratau bine şi-mi permiteau să iau masa singur. Dar cine să-mi aducă mîncarea? Noroc că socrul meu s-a oferit şi, în plus, şi-a asumat şi sarcina să-mi spele rufele.

---

1 Colţunaşi cu carne, mîncare tradiţională chinezească

Pentru a nu mai duce o viaţă de paraziţi, ni s-au repartizat loturi de pămînt pe care să cultivăm zarzavaturi. Eu şi membrii casei mele am primit un lot mic pe care am cultivat ardei gras, vinete, fasole şi altele. Priveam în fiecare zi fascinat cum creşteau micile mlădiţe şi simţeam o deosebită plăcere să aduc stropitoarea cu apă şi să le ud. Era o nouă experienţă pentru mine. Dar plăcerea cea mai mare era să mănînc roşii şi ardei. Desigur că adesea mă gîndeam că ar fi mult mai comod să le cumpăr din piaţă.

Pentru a ne facilita studiul, centrul de recepţie ne-a pus la dispoziţie cîteva cărţi în limba chineză. Într-un timp le-au cerut fratelui şi cumnatului meu să ne vorbească după notiţe despre "Problemele leninismului" şi "Istoria Partidului Comunist (bolşevic) al Uniunii Sovietice". Cei care vorbeau habar n-aveau, iar cei care ascultau se plictiseau. Simţeam o greutate pe inimă: ce treabă aveam eu cu aceste cărţi? Dacă nu-mi permit să rămîn în Uniunea Sovietică şi mă vor trimite înapoi în China la ce-mi servesc aceste cărţi?

În acele zile, pentru mine, cuvîntul "studiu" părea mai puţin real decît ardeiul şi roşiile. De fiecare dată cînd "studiam", mă aşezam lîngă masă pe un loc special şi-l ascultam pe "profesor" repetînd cuvinte ca "menşevic", "dumă de stat", cuvinte pe care nu le-am înţeles niciodată şi nici n-am vrut să le înţeleg. În timpul acesta mă gîndeam: "Dacă aş rămîne la Moscova sau aş pleca la Londra, cam cîţi ani îmi vor ajunge bijuteriile pe care le-am adus cu mine?" "Sovieticii nu mănîncă vinete, cum se mănîncă oare vinetele pe care le-am cules...?"

După cină urma activitatea liberă. La unul din capetele coridorului se aflau cîteva mese de mah-jong. La celălalt capăt era o fereastră şi oamenii se uitau spre cer în timp ce-l invocau pe Amitabba Buddha şi Bodhisattva Kuanyin. De la etaj, unde se aflau criminalii de război japonezi, se auzeau melodii din opera clasică japoneză. Cel mai ciudat spectacol era cercul de oameni care se învîrteau în jurul unei tăbliţe considerate divină, întrebînd cînd se vor întoarce acasă şi ce s-a întîmplat cu familiile lor. Alţii consultau oracole în dormitor, tot pentru a afla cînd se vor întoarce acasă. În primele zile, santinelele sovietice erau speriate de această ceremonie şi veneau să se uite la ciudăţeniile lor, apoi s-au obişnuit.

În acest timp eu stăteam mai mult în cameră răsfoind oracolul și recitind Sutra de Diamant.

3. Nerecunoașterea vinovăției

N-am renunțat la aerele mele, am refuzat să studiez, nu-mi schimbasem modul de a gîndi și nici nu-mi puneam problema să-mi recunosc vinovăția.

Știam că în fața legii mă făceam vinovat de trădare de țară, dar gîndeam că acest lucru fusese hotărît de soartă. "Puterea înseamnă dreptate" și "Cel care învinge devine rege, iar cel care pierde bandit" - acesta era modul meu de a gîndi în acele zile. Nu intenționam să-mi asum nici o responsabilitate și sigur că nu mă întrebam ce m-a făcut să comit asemenea crime și niciodată nu auzisem despre necesitatea transformării ideologice.

Pentru a evita pedeapsa, am folosit vechiul șiretlic, încercînd să cîștig favoarea autorităților sovietice care-mi hotărau soarta. Astfel că am oferit bijuteriile drept contribuție la reconstrucția Uniunii Sovietice după război.

Nu le-am oferit pe toate, am oprit pe cele mai valoroase și i-am spus nepotului meu să le ascundă în fundul fals al unui geamantan negru de piele. Dar nu au încăput toate; restul le-am ascuns în diverse locuri unde am crezut că pot fi ascunse. Am ascuns unele chiar și în săpunuri, dar tot au mai rămas și, în final, ce n-am putut ascunde, am aruncat.

Într-o zi, un ofițer sovietic a intrat în sală însoțit de un translator. În mînă ținea un obiect strălucitor și a întrebat: "Al cui este? Cine l-a ascuns în radiatorul vechi din curte?" Toți prizonierii s-au strîns în jurul lui și au văzut că acesta ținea în mînă o bijuterie. Cineva a spus: "Este marcată la Peițing, ciudat, cine o fi ascuns-o acolo?" Am recunoscut imediat una din piesele pe care le dădusem nepotului meu să le arunce. Dar cum el se afla în alt centru de recepție, n-am spus că ar fi a mea și, dînd din cap, am zis: "Ciudat, ciudat, cine o fi ascuns-o acolo?" Spre surpriza mea, translatorul, ținînd în mînă un pieptăn, s-a apropiat de mine și a zis: "Bijuteria asta era împreună cu pieptănul acesta, care-mi amintesc că-ți aparține."

Eram disperat: "Nu, nu, nici pieptănul nu este al meu", am negat eu.

Cei doi sovietici au ezitat puţin, uluiţi de naivitatea cu care negam şi, în final, au plecat.

Nu numai că am aruncat din bijuterii, dar am şi distrus multe din ele. Am ars pe o sobă cantităţi mari de perle înainte de a părăsi Uniunea Sovietică şi i-am spus slujitorului meu Li să ascundă ce mai rămăsese în hornul de pe acoperişul casei.

Deoarece uram Japonia, am pus la dispoziţia autorităţilor sovietice, atunci cînd m-au interogat, informaţii despre crimele săvîrşite de această ţară în Nord-Estul Chinei. Cînd am fost citat ca martor la Tribunalul Militar Internaţional de la Tokyo, am denunţat entuziasmat crimele de război ale Japoniei. Dar niciodată n-am vorbit de propriile mele crime, ci am depus toate eforturile pentru a ieşi din cauză, de teama de a nu mă condamna singur.

Am apărut ca martor la "Tribunalul Militar Internaţional pentru Orientul Îndepărtat" de la Tokyo în august 1946. Depoziţia mea a durat opt zile şi, după cum am auzit, a fost cea mai lungă din tot procesul. Ea a ţinut titlul ziarelor de senzaţie din întreaga lume.

Motivul pentru care mi s-a cerut să depun mărturie a fost pentru a dezvălui adevărul cu privire la invazia Japoniei în China şi a demonstra cum s-au folosit de mine ca marionetă spre a-i ajuta să invadeze şi să guverneze Nord-Estul Chinei.

Amintindu-mi de mărturia pe care am depus-o atunci, mi-e ruşine. Întrucît mă temeam că patria mă va pedepsi, aveam multe reţineri. Deşi prezentasem unele fapte privind crimele săvîrşite de agresorii japonezi, pentru a mă absolvi pe mine, mi-am acoperit crimele şi, totodată, am acoperit şi faptele istorice reale ce aveau legătură cu aceste crime. Astfel încît nu am dezvăluit complet şi radical crimele săvîrşite de imperialismul japonez.

Colaborarea secretă a clicii în fruntea căreia eram eu cu Japonia a început înainte de evenimentele din 18 septembrie 1931. Cultivarea şi pregătirea noastră de către japonezi devenise de acum un secret public. Alăturarea noastră deschisă japonezilor, după evenimentele din 18 septembrie, a fost rezultatul colaborării îndelungate cu

aceştia. Pentru a mă absolvi de vină, am evitat această problemă în depoziţia mea, vorbind însă pe larg despre felul cum am fost forţat să fac aceste lucruri.

În cadrul cîrdăşiei dintre imperialismul străin şi forţele reacţionare interne au existat, inevitabil, fricţiuni, pe care eu le-am interpretat drept conflicte între bine şi rău.

În timpul depoziţiei am fost de cîteva ori emoţionat. Cînd am vorbit despre introducerea cultului Zeului Luminii Cereşti în Nord-Estul Chinei, un avocat japonez m-a întrebat dacă atacul meu împotriva unui străbun al împăratului Japoniei corespunde moralei orientale. "Eu nu i-am forţat pe ei să adopte strămoşii mei drept strămoşii lor", am strigat eu. Toată audienţa a izbucnit în rîs, dar eu eram foarte indignat. Cînd s-a adus în discuţie moartea lui Tan Iuling, am prezentat bănuielile mele ca fapte concludente şi am zis îndurerat: "Chiar şi ea a fost ucisă de japonezi." Eram desigur stăpînit de emoţii, dar mai mult doream să fiu privit drept o victimă a japonezilor.

Avocatul apărării a încercat tot felul de procedee împotriva mea, cu scopul de a discredita evidenţele şi chiar a sugerat că nu aveam calitatea de a depune mărturie. Aceste tentative natural că au dat greş şi, chiar dacă n-aş fi negat complet, n-ar fi schimbat cu nimic soarta acuzaţilor. Dar cînd s-au folosit cu tot dinadinsul de teama mea de a fi pedepsit spre a mă face să vorbesc cît mai puţin despre adevăr, parţial şi-au atins scopul. Îmi amintesc că, după ce am enumerat crimele de război ale Japoniei, un avocat american a strigat: "Tu ai dat vina pe japonezi, dar şi tu eşti criminal de război! Mai devreme sau mai tîrziu vei fi condamnat de către guvernul chinez pentru aceste crime". Această afirmaţie a lui şi-a atins ţinta. Îmi era teamă de acest lucru. Am menţionat că nu mi-am trădat ţara, dar am fost răpit şi obligat să fac ceea ce am făcut. Am negat toată cîrdăşia mea cu Japonia, am negat chiar şi scrisoarea trimisă lui Minamo Jiro, care a fost adusă în faţa tribunalului, spunînd că este un fals al japonezilor.

CAPITOLUL VIII

DE LA REȚINERE LA RECUNOAȘTEREA CRIMELOR

1. Mă gîndeam numai la moarte

În 31 iulie 1950, trenul sovietic cu criminalii de război ai statului Manciu a ajuns în gara Suifenhă la granița chino-sovietică. Căpitanul Asnis, care ne escorta, ne-a spus că a doua zi dimineață vom fi predați guvernului chinez și ne-a sfătuit să dormim liniștiți.

Încă de la urcarea în tren la Habarovsk fusesem separat de membrii familiei mele și repartizat în același vagon cu ofițerii sovietici. Mi-au oferit bere, fructe și bomboane pe tot parcursul călătoriei și au spus anecdote. Dar cu toate acestea, aveam senzația că mă duc la moarte. Îmi închipuiam că îndată ce voi pune piciorul pe pămîntul Chinei voi fi omorît.

Ascultam respirația căpitanului Asnis din patul opus. Stăteam întins cu ochii deschiși și nu puteam să dorm de frica morții. M-am sculat și am recitit din scriptele budiste și cînd tocmai mă pregăteam să mă întind din nou, am auzit apropiindu-se pașii soldaților de pe platforma alăturată. M-am uitat pe geam, dar nu se vedea nimic. Pașii de marș s-au îndepărtat și n-am mai distins decît niște licăriri de lumini în depărtare. Am oftat, m-am strîns în colțul patului și mi-am fixat privirile asupra paharului gol care se afla pe masă. Mi-am amintit de cuvintele lui Asnis în timp ce beam berea: "În zori îți vei vedea patria și înapoierea în țară este un motiv de bucurie. Nu fi îngrijorat, puterea politică comunistă este cea mai civilizată din întreaga lume, iar partidul și poporul chinez sînt de o mare generozitate."

"Mincinosul", am gîndit eu privind spre Asnis care începuse să sforăie. "Vorbele tale, berea, fructele și bomboanele tale, toate-s niște minciuni. Viața mea, ca și roua de afară, cînd va răsări soarele se va topi. Dormi ca o buturugă!"

Pe atunci în capul meu erau numai străbunii, nu și patria, iar pe comuniști îi asociam cu un "torent furios și un

animal sălbatic", nici vorbă de civilizaţie. Atribuiam tratamentul uman de care mă bucurasem în Uniunea Sovietică, stat comunist, faptului că era unul din aliaţii care trebuiau să respecte nişte înţelegeri internaţionale. În ce priveşte China, situaţia era alta. Partidul Comunist Chinez îl înlăturase pe Ciang Caişec, nu recunoştea nici o "dominaţie anterioară" şi era natural să-i fiu indiferent, să nu aibă nici o reţinere faţă de mine. Pe cînd eram la Peiţing, Thienţin, Ceangciun, timp de peste zece ani auzisem aceeaşi propagandă, în sensul că partidul comunist este întruchiparea "cruzimii" şi "brutalităţii" şi că mă urăşte de o sută de ori mai mult decît Ciang Caişec. Mai pot eu rămîne în viaţă dacă voi ajunge în mîinile unor asemenea oameni? Mai bine "să mor împăcat" decît să trăiesc în minciună aşa viaţă. Această idee m-a dominat în ultimii zece ani. Acum consider că gîndul meu de atunci de "a trăi în minciună" a fost o iluzie precum tot iluzie a fost şi gîndul de "a muri împăcat".

Toată noaptea m-au bîntuit asemenea gînduri înspăimîntătoare. A doua zi dimineaţa, cînd căpitanul Asnis mi-a spus să merg cu el să ne întîlnim cu reprezentantul guvernului chinez, singura mea dorinţă era ca înainte de a muri să am curajul să strig: "Trăiască împăratul!"

Cu mintea amorţită, l-am urmat pe Asnis într-un alt compartiment, unde aşteptau doi chinezi. Unul era îmbrăcat cu haine civile de culoare albastră, iar celălalt în uniformă militară kaki, fără epoleţi. Pe piept avea o emblemă pe care scria: "Armata populară chineză de eliberare". Ambii s-au ridicat în picioare şi au schimbat cîteva cuvinte cu Asnis. Apoi cel în civil s-a întors către mine, m-a măsurat de sus pînă jos, şi a spus: "Am primit ordin din partea premierului Giou Enlai să vă preiau. Acum sînteţi în patrie."

Am plecat capul aşteptînd ca militarul să-mi pună cătuşele, dar acesta mă privea fără să se mişte.

"Ştie că nu pot să fug". După vreun ceas, avînd acest gînd, am coborît din vagon împreună cu Asnis. Pe peron, erau două rînduri de militari chinezi avînd cusute pe uniformă însemnele armatei de eliberare. Am trecut printre cele două rînduri şi ne-am urcat în trenul din cealaltă parte a peronului. În acest timp foarte scurt mi-am amintit că armata de opt milioane de soldaţi a lui Giang Caişec a fost zdrobită de oameni purtînd această uniformă. Probabil că în ochii lor eu eram mai puţin decît un vierme.

Intrînd într-un vagon, am văzut un grup de foşti demnitari "Manciu" şi pe membrii familiei mele. Stăteau liniştiţi şi nici unul nu era legat şi nici cătuşe la mîini nu aveau. Am fost condus la un loc în apropiere de capătul vagonului, unde un soldat mi-a pus geamantanul pe suportul de bagaje. M-am aşezat şi am vrut să mă uit pe fereastră. De-abia atunci am observat că geamurile vagonului erau acoperite cu ziare. M-am uitat spre cele două capete ale vagonului: în fiecare capăt era cîte un militar înarmat. M-am înfricoşat. Atmosfera era foarte gravă. Sigur că vom fi duşi la locul execuţiei. Toţi aveam înscrisă pe faţă expresia palidă a morţii.

După puţin timp un militar neînarmat, părea a fi ofiţer, a intrat în vagon şi s-a oprit la mijlocul lui.

"Foarte bine, acum v-aţi întors în patrie", a spus el privindu-ne. "Guvernul popular central a aranjat totul, nu trebuie să vă faceţi griji. În tren există personal medical care va putea acorda asistenţă celor care au nevoie..."

Ce însemnau oare toate acestea? "Patria", "totul a fost aranjat", "să nu ne facem griji", "asistenţă medicală". Aaa, am înţeles, probabil că vor să ne liniştească, să nu se întîmple ceva pe drum. Apoi au venit cîţiva soldaţi cu uanuri[1] şi chuaiţi[2], pe care le-au împărţit fiecăruia, spunîndu-ne: "Să aveţi grijă de ele, să nu se spargă, pe drum e greu să le înlocuim". M-am gîndit că drumul pînă la locul execuţiei va fi lung, altfel nu ne-ar fi spus aceste cuvinte.

Micul dejun a constat în zarzavaturi murate în sos de soia, ouă fierte şi orez. Gustul acestei mîncări familiare, după atîţia ani de străinătate, a mulţumit pe toată lumea, astfel că oala cu orez s-a golit imediat. Văzînd aceasta, soldaţii ne-au cedat şi porţiile lor. Ştiam că în tren nu exista bucătărie şi că ei vor trebui să aştepte pînă la staţia următoare, cînd vor face altă mîncare, şi de aceea gestul lor m-a impresionat. Dar, în final, am ajuns la concluzia că aveau gînduri necurate în legătură cu noi.

---

1 Castroane din care se serveşte mîncare

2 Beţişoare cu care se mănîncă

După micul dejun, oamenii s-au mai luminat la față. S-a comentat gestul soldaților de a ne oferi mîncarea lor ca un act de disciplină și educație, ceea ce ne-a dat încrederea că pe parcursul călătoriei nu vom fi tratați prost. Dar eu aveam altă părere: consideram că acești oameni - comuniștii - mă urăsc de moarte și probabil că mă vor asasina în timpul călătoriei pentru a se răzbuna. Îmi intrase această idee în cap și aproape că eram sigur că acest lucru se va întîmpla în noaptea aceea; unii s-au culcat după micul dejun, dar eu eram neliniștit și simțeam nevoia să vorbesc cu cineva. Aș fi vrut să fac cunoscut ostașilor din escortă că nu vreau să mor.

Vizavi de mine stătea un soldat foarte tînăr. Părea să fie cea mai potrivită persoană cu care să discut. M-am uitat cu atenție la el și am găsit motiv de conversație cu privire la emblema pe care o avea pe piept: "Armata populară chineză de eliberare".

"Sînteți soldat al Armatei populare chineze de eliberare?" (foloseam pentru prima dată cuvîntul "sînteți"); cuvîntul "eliberare" mi s-a părut interesant. "Eu sînt un budist, ideea de eliberare există și în scrierile budiste. 'Buddha al nostru este milos și dorește să elibereze toate viețăţile..."

Tînărul soldat a făcut ochii mari și m-a ascultat fără să scoată un cuvînt. Cînd am spus că eu niciodată n-am ucis vreo vietate, nici măcar o muscă, a avut o expresie de stupefacție. M-am oprit fără să vreau. Cum puteam eu să știu că acestui tînăr soldat i se păreau incredibile afirmațiile mele?

Disperarea mea s-a accentuat. Sunetul roților de tren mă făcea să simt că moartea este din ce în ce mai aproape. M-am ridicat și am început să mă mișc prin spațiul dintre bănci, de la un capăt la altul al vagonului. M-am oprit cîteva minute în fața ușii de la WC și apoi mi-am reluat mișcarea. Pe la mijlocul vagonului, l-am auzit pe nepotul meu Siao[1] Siu vorbind în șoaptă cu cineva. Mi s-a părut că aud cuvintele "democrație" și "monarhie" și atunci m-am oprit și am strigat:

---

1 Diminutiv însemnînd "micul" care se așază înaintea numelor copiilor și tinerilor.

"Mai vorbeşti acum de monarhie? Dacă cineva vrea să spună că democraţia nu este bună, va avea de-a face cu mine."

Toţi au rămas stupefiaţi de această ieşire a mea. Eu am continuat să ţip isteric: "Ce vă uitaţi aşa la mine? Nu vă speriaţi, ei mă vor omorî numai pe mine."

Îndată a venit un soldat care m-a tras înapoi la locul meu, spunîndu-mi: "Trebuie să te odihneşti!" M-am agăţat de el ca un ieşit din minţi şi am şoptit: "El nu este nepotul meu. Gîndeşte foarte rău, e împotriva democraţiei. Mai este unul Giao, fost ofiţer ciangcaişist, în Uniunea Sovietică a vorbit numai de rău..."

Am ţinut-o aşa pînă am ajuns la locul meu. Cînd soldatul acela mi-a spus să mă întind, n-am avut încotro şi m-am întins continuînd să vorbesc. Am închis ochii, dar gura continua să vorbească. În final, probabil şi pentru că nu dormisem cîteva nopţi, am adormit.

M-am trezit a doua zi dimineaţă. Am vrut să ştiu ce s-a întîmplat cu cele două persoane pe care le denunţasem. M-am ridicat în picioare şi m-am uitat: Siao Siu şi Giao erau pe locurile lor. Siao Siu avea o expresie normală, dar Giao arăta puţin ciudat. M-am apropiat de el şi cu cît mă apropiam cu atît părea mai deprimat şi se uita din cînd în cînd la mîinile sale. Am tras concluzia că ştie că i se apropie moartea şi îi este milă de el însuşi. Mi-am amintit de poveştile despre răzbunarea spiritelor şi m-am temut că după moarte spiritul lui va veni să-mi ceară socoteală. Gîndind astfel, m-am dus în faţa lui, am îngenuncheat şi am făcut căthou. În felul acesta credeam că îndepărtez nenorocirea. Apoi m-am întors la locul meu şi am început să recitesc din scripturile budiste.

Trenul şi-a încetinit viteza şi în final s-a oprit. Cineva a spus în şoaptă: "Ceangciun". Am sărit în sus şi m-am repezit la fereastră căutînd în van o gaură în hîrtie să privesc afară. N-am putut să văd nimic, am auzit numai oameni cîntînd undeva în apropiere. M-am gîndit că acesta este locul unde voi muri, locul unde fusesem împărat. Toţi se strînseseră, aşteptau judecarea mea în public. În timp ce eram în Uniunea Sovietică am citit în ziare despre lupta împotriva despoţilor locali şi ştiam cum se procedează la procesele publice: în primul rînd, acuzatul este

adus de un milițian... Tocmai atunci au urcat în tren doi soldați, lucru care m-a speriat. Dar aceștia veniseră să aducă micul dejun și după venirea lor trenul s-a pus iarăși în mișcare.

Cînd am ajuns la Șeniang, am fost convins că voi muri aici, pe locurile unde s-au ridicat străbunii mei. La puțin timp după oprirea trenului, în vagon a urcat un străin cu o hîrtie în mînă: "Astăzi e foarte cald", a anunțat el. "Cei mai în vîrstă să vină cu mine să se odihnească puțin." Apoi a dat citire numelor de pe lista pe care o avea în mînă. Mi s-a părut ciudat că eram inclus pe listă nu numai eu, dar și nepotul meu Siao Siu. Eu aveam 44 de ani, aș fi putut fi considerat bătrîn, dar ce era cu Siao Siu care avea numai 30 de ani? Mi-a fost clar că era vorba de o stratagemă. Eu fusesem împărat, ceilalți miniștri, iar Siao Siu fusese denunțat de mine. S-a terminat cu noi. Am urcat cu toții într-o mașină urmată de soldați înarmați. "S-a terminat!", i-am zis eu lui Siao Siu. "Te voi duce să-ți vezi străbunii." El s-a albit la față. Omul cu lista a spus rîzînd: "De ce te temi? Nu ți-am spus că vă duc să vă odihniți?" Nu i-am dat atenție, în sinea mea gîndeam: "Minciuni! Minciuni! Minciuni!"

Mașina s-a oprit în fața unei clădiri, la poarta căreia se aflau soldați înarmați. Un soldat neînarmat ne-a salutat și ne-a condus spunîndu-ne: "Urcați!" Prinsesem curajul disperării: dacă tot trebuie să mor, atunci să mor mai repede. Mi-am scos haina și am pus-o sub braț, apoi am început să urc scările. Mergeam din ce în ce mai repede, depășindu-l pe soldatul care ne conducea, astfel încît el a trebuit să se grăbească spre a ajunge iarăși în față. După ce am ajuns sus, mi-a arătat o cameră mare cu scaune și mese pe care erau fructe, țigări și prăjituri. Mi-am aruncat haina pe masă și am luat un măr, din care am mușcat, convins că acesta este banchetul condamnaților la moarte și cu cît voi mînca mai repede, cu atît se va sfîrși mai repede. Mîncasem aproape jumătate de măr cînd au început să sosească și ceilalți, unul cîte unul. Într-o clipă s-a umplut camera. În afară de noi cei zece de pe listă, au mai venit și mulți civili și militari. Un civil care stătea aproape de mine a început să vorbească. Dar eu eram ocupat cu mărul și nu am dat atenție la ce spunea. După ce am terminat de mîncat, m-am sculat în picioare și l-am întrerupt:

"Termină! Hai să mergem mai repede!"

Cîţiva oameni îmbrăcaţi în civil au izbucnit în rîs, la fel şi cel care vorbea:

"Eşti prea grăbit. Nu te teme. Cînd vei ajunge la Fuşun să te odihneşti şi să te apuci de învăţat..."

Vorbele lui m-au uimit. Oare n-or să mă omoare? Ce înseamnă asta? Tocmai atunci a venit şi cel care ne adusese aici. Ţinea în mînă lista. S-a adresat celui care vorbea raportîndu-i că în afară de Si Sia, care era bolnav, toţi ceilalţi erau prezenţi. Auzindu-l, am fost şi mai convins că vom fi executaţi. M-am repezit şi am smuls lista din mîna ofiţerului. Deşi acest gest al meu a provocat ilaritate, acum eram sigur că lista nu era un ordin de execuţie sau ceva asemănător. Tot atunci a venit şi fiul lui Giang Ţinghui. El se întorsese în China mai devreme, cu un alt grup de criminali de război. Ne-a povestit despre situaţia acestora şi a adus veşti de la familiile unora dintre noi. Cînd am auzit că primul grup este în viaţă, familiile lor sînt bine, copiii lor învaţă sau muncesc, ni s-au luminat feţele. Ochii mi s-au umplut de lacrimi...

Cu toate că destinderea n-a durat mai mult de o oră, cît a durat drumul de la Şeniang la Fuşun, acest lucru m-a salvat de la nebunie. De cînd ne urcaserăm în tren la Habarovsk, timp de cinci zile nu mă gîndisem decît la moarte.

2. Sosirea la Fuşun

Pe tot parcursul călătoriei pînă la Fuşun, am ascultat tot felul de proiecte în roz referitor la situaţia noastră. Atmosfera în tren se schimbase complet, fumam ţigările luate de la Şeniang şi făceam bucuroşi conversaţie. Cineva a spus că a fost cîndva la unul din cele mai luxoase cluburi din Fuşun, dar că, probabil, pe noi nu ne vor duce acolo; alţii spuneau că nu vom rămîne mult la Fuşun, ne vom odihni cîteva zile, vom citi cărţi comuniste cîteva zile şi apoi vom pleca acasă. Unii chiar spuneau că după ce vor ajunge la Fuşun vor telegrafia acasă să-şi pregătească familiile, iar alţii se gîndeau că vor putea face întîi o baie în izvoarele termale de aici înainte de a pleca. Ne făceam tot felul de iluzii la care nu merită să mă refer. Amin-

tindu-ne de spaima prin care trecusem, eu şi ceilalţi, ne amuzam. Dar cînd am coborît din tren la Fuşun şi am văzut că sîntem înconjuraţi de soldaţi înarmaţi, zîmbetul a dispărut de pe feţele noastre.

Am fost escortaţi de militari care ne-au urcat în cîteva maşini. Începînd de atunci am simţit că nu mai gîndesc şi nu ştiu cît timp am rămas în starea aceea de amorţeală. Îmi amintesc numai că maşina s-a oprit şi m-am trezit lîngă un zid înalt de cărămidă roşie. Iarăşi zidul. Şi încă un zid deasupra căruia era întinsă sîrmă ghimpată şi cu turnuri de pază la colţuri. Am coborît din maşină şi am pornit încolonaţi pe un drum pînă în faţa unei clădiri cu un singur cat. Toate geamurile aveau gratii. Am înţeles că era o închisoare.

Am fost escortaţi pînă la intrarea unei alte clădiri şi după ce am străbătut un coridor îngust am ajuns într-o cameră. Aici am fost percheziţionaţi şi apoi preluaţi de nişte oameni neînarmaţi. Eu şi cîţiva nepoţi am urmat un militar care ne-a condus într-o celulă. Îndată, în spatele meu uşa s-a închis cu un zgomot care mi-a zgîriat urechile. În celulă se afla un pat lung de lemn, o masă şi două bănci. Nu-i cunoşteam foarte bine pe cei cîţiva foşti ofiţeri ai statului "Manciu" care se aflau în celulă cu mine. Nu mă gîndeam să vorbesc cu ei şi nu ştiu dacă ei erau speriaţi ca şi mine sau inhibaţi de prezenţa mea. Stăteau cu capetele plecate şi nici unul n-a scos nici un cuvînt. După un timp, am auzit uşa deschizîndu-se, a intrat un gardian care m-a luat şi m-a dus în altă celulă. Am fost surprins să-i găsesc aici pe trei dintre nepoţii mei, pe fratele meu Pu Ţie şi socrul meu Jung Iuan. Ne dădeau deci voie să stăm împreună. Ei primiseră plăpumi şi saltele noi, precum şi obiecte de toaletă şi luaseră şi pentru mine un rînd.

Ceea ce m-a liniştit a fost analiza pe care a făcut-o socrul meu Jung Iuan, bazîndu-se pe experienţa sa: "Aceasta este o închisoare militară, toţi sînt îmbrăcaţi în uniforme militare. Se pare că nu ne ameninţă nici un pericol imediat... altfel nu ne-ar fi dat periuţe de dinţi şi prosoape. Cînd ne-au percheziţionat, ne-au reţinut valorile care se aflau asupra noastră, dar ne-au dat chitanţe pentru ele, nu pare a fi... aşa se procedează cu infractorii de rînd. În plus, mîncarea nu este deloc rea."

"Probabil că este banchetul celor condamnaţi la moarte", a sugerat nepotul meu Siao Cu fără nici o rezervă.

"Nu! La un asemenea banchet se dă şi băutură, or nouă nu ni s-a dat nici un fel de băutură. Să vedem cum va fi masa următoare, dacă va fi tot aşa de bună, nu este ce crezi tu. N-am auzit ca unui condamnat la moarte să i se dea cîteva banchete", a spus el cu încredere.

A doua zi am început să cred în cuvintele socrului meu, nu atît din cauza mîncării, care a continuat să fie bună, ci datorită faptului că un medic militar ne-a făcut un consult general. Consultul a fost foarte detaliat şi am fost întrebaţi chiar de ce boli am suferit în trecut, ce obişnuim să mîncăm şi ce nu putem să mîncăm. Am primit pantaloni şi haină neagră, cămăşi albe noi şi, lucru şi mai surprinzător, ţigări. Evident că acesta nu era modul în care erau trataţi condamnaţii la moarte.

După cîteva zile, un om scund de statură, în jur de 40 de ani, a intrat în celula noastră. Ne-a întrebat pe fiecare de nume, ce cărţi am citit în Uniunea Sovietică şi dacă am dormit bine în cele cîteva nopţi. După ce a ascultat răspunsurile noastre, a dat din cap şi a spus: "Bine! Veţi primi îndată cărţi şi ziare, să vă apucaţi serios de studiu." După cîteva ore am primit cărţi, ziare, diverse şahuri şi cărţi de joc. Începînd de la această dată, ascultam de două ori pe zi radioul care era instalat pe hol: o dată ştirile şi altă dată muzică.

În afară de aceasta, în fiecare zi după-amiaza aveam o oră şi jumătate de plimbare în curte. Prima dată cînd am ieşit la plimbare, nepotul meu Siao Cu a aflat că cel care ne spusese "să ne apucăm de studiu" era directorul închisorii pentru prizonierii de război.

Mai tîrziu am aflat că cel care ne adusese cărţile era şeful unei secţii şi se numea Li.

În acele zile, în afară de directorul închisorii, la tot personalul închisorii ne adresam cu "domnule" (pe atunci nu cunoşteam un alt apelativ). Domnul Li ne-a adus trei cărţi - "Despre noua democraţie", "Istoria Chinei în ultimii o sută de ani" şi "Istoria noii revoluţii democratice"[1]. Ne-a

1 Lucrări ale lui Mao Tzedun

spus că în momentul de față nu sînt cărți suficiente și trebuie să le citim pe rînd, sau cineva să le citească cu voce tare și ceilalți să asculte. Foarte mulți termeni folosiți în aceste cărți îmi sunau ciudat, dar cel mai ciudat lucru mi s-a părut să ceri prizonierilor să citească.

Primul dintre noi care a manifestat interes pentru aceste cărți a fost Siao Cu. El citea cel mai repede dintre toți și imediat punea întrebări și cerea să-i fie explicate. Cînd nici unul dintre noi nu putea să-i explice, apela la personalul închisorii. Jung Iuan îl zeflemisea: "Unde te crezi, la școală? Aceasta este închisoare! Iar Siao Cu răspundea: "Dar nu ne-a spus directorul că trebuie să studiem?" "Chiar dacă studiem, tot închisoare se cheamă. Am auzit ieri, cînd am ieșit la plimbare, că în trecut aici tot închisoare a fost. A fost în trecut este și acum, cu toate cărțile și ziarele acestea", i-a răspuns Jung Iuan. Pu Ție s-a alăturat discuției afirmînd că a auzit că și în închisorile japoneze există cărți, dar că n-a auzit niciodată ca în China să fie "închisori civilizate" ca aceasta. Jung Iuan a negat din cap zicînd: "Închisoarea este tot închisoare, chiar dacă este civilizată, tot închisoare rămîne. Mai bine v-ați apuca să recitiți scriptele budiste". Siao Cu a vrut să-l contrazică, dar el a închis ochii și a început să recite sutre cu voce ridicată.

Într-o zi, cînd ne-am întors de la plimbare, Siao Cu ne-a adus la cunoștință o știre pe care abia o aflase. Cineva a vrut să-i dea paznicului un ceas și a fost refuzat și mustrat. Această știre a provocat comentarii din partea cîtorva tineri. Siao Cu a mai spus că apa pentru ultima noastră baie fusese cărată cu găleata de paznici, robinetul de apă caldă fiind stricat: "N-am mai auzit ca paznicii să care apă pentru deținuți" - a comentat Siao Siu. Siao Jui a considerat că paznicii de la închisoarea aceea nu erau paznici în sensul tradițional al cuvîntului, ei nu înjură și nici nu bat. Jung Iuan, care terminase de recitit sutre și se pregătea de masă, a mormăit, rîzînd cu răceală:

"Voi, tinerii, n-aveți experiență: vă mirați de orice lucru. Cel care a vrut să dea ceasul probabil că n-a folosit momentul potrivit. Dîndu-l în văzul lumii, cum putea paznicul să-l accepte? Credeți că dacă nu ne înjură și nu ne bat în inimile lor nu ne urăsc? O să vedeți voi ce pedeapsă ne așteaptă."

"Dar despre căratul apei ce-ai de spus?", l-a înfruntat Siao Cu. "Cărîndu-ne apă să facem baie, înseamnă că ne-au pedepsit?"

"Indiferent ce crezi tu", a mormăit Jung Iuan, "comuniștii nu pot să ne iubească pe noi."

Și-a pipăit buzunarul și deodată a zis supărat: "Mi-am uitat țigările pe pervazul ferestrei afară. Ce păcat, era ultimul pachet pe care-l mai aveam de la Șeniang." Apoi a deschis un alt pachet cu țigări de calitate inferioară continuînd să bombăne: "Toți paznicii de aici" fumează, consider că le-am făcut cadou un pachet de țigări."

Dar nici n-a apucat să termine că ușa celulei s-a deschis și paznicul Uang a intrat avînd în mînă ceva: "Și-a uitat cineva de aici țigările afară?", a întrebat el. Toți am văzut că ținea în mînă țigările lui Jung Iuan.

El și-a luat țigările și, mișcat, a mulțumit: "Mulțumesc, domnule Uang, mulțumesc, domnule Uang!" După ce nu s-au mai auzit pașii paznicului Uang, Siao Cu a izbucnit în rîs și l-a întrebat ce a citit din scriptele budiste de a primit așa repede țigările înapoi. Jung Iuan și-a aprins țigara, a tras de cîteva ori din ea și deodată s-a lovit peste șold: "Acești paznici au fost aleși special. Desigur că era normal să fi ales oameni cultivați pentru a putea să ne facă față."

Siao Cu s-a oprit din rîs, Pu Ție a aprobat grabnic din cap, iar ceilalți doi nepoți au fost copleșiți de judecata lui Jung Iuan. Eu, ca și Pu Ție, am fost de acord cu explicația acestuia.

La cîteva zile s-a produs ceva ce a zdruncinat judecata lui Jung Iuan. După ce ne-am întors de la plimbare, Pu Ție plin de nerăbdare a luat repede ziarul din ziua aceea, spunîndu-ne bucuros că a auzit niște comentarii cu privire la un articol din ziar. În acel articol sînt expuse motivele pentru care China nouă dorește ca noi să studiem. Toți ne-am strîns în jurul lui să vedem articolul pe care-l căuta. Am uitat titlul acelui articol, îmi amintesc numai că Pu Ție a citit un pasaj în care scria că China nouă are nevoie stringentă de oameni capabili, care trebuie formați în mare număr, și că trebuie selecționate cu curaj noile cadre. În afară de Jung Iuan, toate capetele s-au aplecat deasupra ziarului. După cum auzise Pu Ție de la cei din alte celule, guvernul ne cerea să studiem și ne acorda un

tratament preferențial, deoarece, lipsind oamenii pregătiți, ne vor folosi pe noi. Astăzi mă gîndesc cît de ridicoli eram, dar atunci majoritatea așa gîndeau. În acea celulă, cu toate suspiciunile lui Jung Iuan, toți eram convinși că așa va fi.

Îmi amintesc că, începînd din acea zi, în celulă s-a schimbat total atmosfera: am început cu toții să studiem cu seriozitate. Înainte, în afară de Siao Cu, noi ceilalți găseam neinteresante cărțile primite, pline de termeni noi, și citeam cîte-un pasaj numai pentru a fi văzuți de paznicii care circulau pe culoar. Acum, indiferent dacă eram sau nu văzuți de paznici, învățam cu seriozitate. Dar nu era nimeni care să ne explice, așa-zisul studiu constînd numai în însușirea termenilor noi. Jung Iuan, desigur, nu participa, și continua să recite cu ochii închiși sutre budiste, în timp ce noi studiam.

Optimismul meu orb n-a ținut prea mult. La scurt timp, autoritățile închisorii au făcut o reorganizare și pe mine m-au separat de restul familiei.

3. Separat de membrii familiei mele

De ce am fost separat de familia mea? Am înțeles mult mai tîrziu că aceasta a fost o măsură foarte importantă pentru reeducarea mea. Dar pe-atunci gîndeam că această măsură a fost luată din ura partidului comunist față de mine. Consideram că ei intenționează să chestioneze pe membrii familiei mele în legătură cu activitatea mea din trecut, pentru a mă condamna ulterior.

După arestare, ajungînd în Uniunea Sovietică, am spus că toate acțiunile mele trădătoare au fost făcute sub presiune. Tratativele cu Doihara le-am prezentat drept rezultat al unei "răpiri armate", iar cîrdășia mea cu imperialismul japonez și ploconirile mele în fața lor, spre a le obține favoarea, le-am ascuns total. Rudele mele, care cunoșteau dedesubturile, m-au ajutat să acopăr adevărul și să-i înșel pe sovietici. Acum mă întorsesem în patrie și aveam și mai mare nevoie de ajutorul lor. Trebuia să-i supraveghez pentru a mă asigura că nu divulgă ceva ori că nu spun ceea ce n-ar trebui să spună. Eram îngrijorat în special de Siao Siu.

În prima zi la Fuşun am constatat că atitudinea lui se schimbase, ca rezultat al unui incident care avusese loc în tren. În acea zi, după ce am intrat în celulă, am simţit dintr-o dată că mi se caţără ceva pe gît şi l-am chemat pe Siao Siu să se uite ce este. Înainte venea imediat ce era chemat, dar acum s-a prefăcut că nu m-a auzit şi nici nu s-a mişcat. Nu numai atît, dar cînd a venit Siao Jui şi a găsit o omidă pe gîtul meu, pe care a aruncat-o jos, Siao Siu, care era alături, a mormăit: "Tot mai salvează vieţi, salvează viaţa acestei insecte ca să vatăme pe alţii." Auzindu-l, am simţit o slăbiciune în tot corpul.

La cîteva zile după aceea, în timp ce Siao Jui îmi făcea patul, i-am spus să-mi scuture plapuma. Dar acesta era un lucru neplăcut întrucît toată celula se umplea de praf. Pu Ţie şi-a strîns buzele a nemulţumire şi s-a dat într-o parte. Siao Cu şi-a astupat nasul şi i-a spus lui Siao Jui: "Gata, gata, ajunge, că ne înecăm de atîta praf". Siao Siu i-a smuls plapuma din mînă şi a aruncat-o pe pat zicînd: "Nu sînteţi numai voi aici, mai sînt şi alţii. Nu se poate să nu aveţi consideraţie faţă de ceilalţi!" Eu m-am întunecat la faţă şi am spus: "Ce înseamnă «noi» şi «ceilalţi»? Ţi-ai pierdut respectul?" Nu mi-a răspuns nimic, s-a întors şi s-a aşezat la masă. După puţin timp am văzut că scria ceva mişcîndu-şi buzele. Am vrut să văd ce scrie, dar cum m-am apropiat el a rupt hîrtia. Am avut totuşi timp să citesc cuvintele: "Vom vedea noi!".

Începînd de atunci am făcut totul să fiu prieten cu el. Apoi am folosit orice prilej să le explic nepoţilor mei că nu se poate renunţa la principiile care guvernează relaţiile dintre oameni şi că în momentele grele este esenţial să fim loiali unii altora şi să rămînem împreună. Cînd Siao Siu nu era prezent, îi avertizam pe ceilalţi să fie foarte atenţi cu el, să nu pornească pe un drum greşit şi să facă vreo prostie, să-l atragă de partea lor.

Drept rezultat al eforturilor noastre, Siao Siu n-a constituit o problemă. Dar după apariţia acelui articol din ziar, ne-am făcut noi iluzii, iar atitudinea lui Siao Siu s-a schimbat complet. Tocmai cînd am încetat să fiu îngrijorat în ce-l priveşte, gardianul mi-a spus să mă mut într-o altă celulă.

Siao Jui şi Siao Cu mi-au strîns aşternutul, mi-au luat geamantanul şi mi le-au mutat în noua celulă. Le-am lăsat

acolo şi am plecat. Eram singur în mijlocul unor oameni străini şi mă simţeam foarte stînjenit. Nu-mi venea nici să mă aşez, nici să stau în picioare. Am găsit în această celulă opt oameni. Cînd m-au văzut, s-au inhibat şi n-au scos nici un cuvînt. Aşternutul meu a fost pus pe un pat lîngă perete. Mai tîrziu am înţeles că în acel loc iarna era cald şi vara rece - era lîngă calorifer şi fereastră. Dar pe atunci eram preocupat numai de pericolul de a fi despărţit de familie şi n-am observat pe feţele lor respectul pentru mine. M-am aşezat în tăcere şi patul mi s-a părut foarte tare. M-am ridicat şi am început să mă mişc dintr-o parte în alta, apoi mi-a venit o idee şi am ciocănit în uşa celulei.

"Ce este?" a întrebat un gardian deschizînd uşa.

"Spune-mi, domnule, aş putea să discut cu directorul închisorii?"

"Despre ce?"

"Vreau să-i spun că n-am fost despărţit niciodată de membrii familiei mele, nu sînt obişnuit."

Mi-a spus să aştept. S-a întors îndată şi mi-a comunicat că directorul îmi permite să mă întorc la ai mei.

Eram în culmea bucuriei, mi-am strîns aşternutul, gardianul m-a ajutat să duc geamantanul şi m-am întors în vechea celulă. Pe coridor m-am întîlnit cu directorul.

"Din consideraţie pentru tine şi celelalte persoane mai în vîrstă, autorităţile închisorii au hotărît să vă dea mîncare de calitate mai bună", a spus directorul. "Am socotit că dacă tu locuieşti împreună cu rudele, dar mănînci altă mîncare, ar putea să aibă o influenţă negativă asupra lor, de aceea..."

Am înţeles la ce s-a gîndit directorul şi fără să mai aştept să termine, am spus în grabă: "Nu-i nimic, garantez că nu vor fi influenţaţi". Era cît pe-aci să spun: "Ei au fost obişnuiţi cu aşa ceva."

Directorul a zîmbit. "Gîndeşti prea simplu. Ţi-ai închipuit vreodată că trebuie să înveţi să-ţi porţi singur de grijă?"

"Da, desigur", am spus eu repede, "dar trebuie să învăţ treptat, cîte puţin, cîte puţin..."

"Foarte bine", a aprobat directorul, "atunci să începi chiar de acum".

Cînd am ajuns în celula unde erau ai mei, mi s-a părut că ne despărţiserăm de foarte mult timp. Ei s-au bu-

curat să mă revadă, iar eu le-am spus ce mi-a comunicat directorul, că trebuia să învăţ să am singur grijă de mine. Din acestea ei au tras concluzia că guvernul nu ne va condamna şi au fost şi mai bucuroşi.

Dar familia nu m-a lăsat să-mi port singur de grijă şi nici eu nu m-am preocupat. Din cuvintele directorului mi-am dat seama că totuşi, mai devreme sau mai tîrziu, tot ne va despărţi şi am început să mă gîndesc cum să previn acest lucru. Dar nu mi-am închipuit că mi se lăsase atît de scurt timp la dispoziţie: după zece zile, înainte de a găsi vreo soluţie, un gardian mi-a spus să-mi împachetez lucrurile.

În timp ce Siao Jui îmi strîngea lucrurile, le-am dat alor mei cîteva sfaturi. Deoarece mă temeam să nu fiu auzit de gardianul care aştepta afară lîngă uşă, şi întrucît în celula noastră se aflau şi doi foşti oficiali ai guvernului marionetă, le-am scris, dar destul de vag, cam în felul următor: ne-am înţeles foarte bine, după plecarea mea să continuaţi să fiţi loiali, să nu vă dezbinaţi, eu am mare încredere în fiecare dintre voi. După ce am terminat de scris, i-am dat notiţa lui Pu Ţie spunîndu-i s-o treacă din mînă în mînă pe la toţi ai noştri. Am sperat că ei vor putea înţelege că ceea ce am vrut să spun cu adevărat era că trebuia să-şi cenzureze cuvintele.

Nepotul meu mi-a luat aşternutul şi geamantanul şi m-a condus iarăşi în celula unde mai fusesem. Am fost instalat din nou în vechiul pat. Ca şi data trecută, n-am putut sta locului şi am început să mă plimb de colo pînă colo, apoi am ciocănit în uşa celulei.

Acelaşi gardian a deschis. Acum ştiam că se numeşte Liu şi mă simţeam apropiat de el din cauza unor paoţî[1]. Cu puţin timp înainte, ni s-a adus pentru prima dată paoţî. Le-am găsit aşa de gustoase că le-am mîncat pe nerăsuflate. Văzînd ce repede le-am mîncat, ne-a întrebat dacă ne-am săturat. Unii n-au răspuns nimic, alţii au mormăit că s-au săturat. El a plecat şi s-a întors cu o oală plină de paoţî fierbinţi. Mi s-a părut că este un om de inimă şi i-am spus:

"Domnule Liu, am o treabă..."

1 Chifle umplute cu tocătură de carne şi zarzavat, fierte în aburi

"Vrei să-l vezi pe director?" a întrebat el.

"Aş vrea să mă sfătuiesc mai întîi cu tine. Eu... eu..."

"Tot nu eşti obişnuit?" şi a rîs. Am auzit că în spatele meu rîdeau şi ceilalţi. Fără să vreau m-am înroşit la faţă şi, încurcat, am încercat să-i explic.

"Nu, nu spun că vreau să mă mut înapoi. Mă întreb numai dacă aş putea să mă văd o dată pe zi cu familia mea. M-aş simţi mult mai bine dacă s-ar putea."

"Puteţi să vă vedeţi cînd ieşiţi la plimbare, nu-i nici o problemă."

"Aş vrea să pot să stau de vorbă cu ei. Oare-mi dă voie directorul?"

Exista o regulă că persoane din celule diferite nu puteau sta de vorbă împreună.

"Voi întreba."

Am primit permisiunea şi de atunci puteam să discut cu membrii familiei mele în fiecare zi cînd ieşeam la plimbare. Cîţiva nepoţi îmi spuneau zilnic ce s-a mai întîmplat în celula lor şi ce li s-a spus din partea autorităţilor. Siao Cu părea să fie nepăsător, Siao Siu era ca şi înainte iar Siao Jui continua să-mi spele hainele şi-mi cîrpea ciorapii.

Mă liniştisem în problema de care eram îngrijorat, dar au apărut altele noi. Timp de 40 de ani, "mîncarea mi se adusese la gură, hainele mi se puseseră în mînă" şi acest mod de viaţă se răzbuna acum.

Niciodată nu-mi strînsesem plapuma, nu-mi făcusem patul, nu-mi pusesem apă să mă spăl. Nu mă spălasem singur pe picioare şi nu-mi încheiasem şireturile la pantofi singur. Nu atinsesem niciodată un polonic, un satîr, o foarfecă, un ac şi o aţă. Iar acum trebuia să fac totul singur şi mă simţeam îngrozitor. Dimineaţa, cînd oamenii terminaseră cu spălatul, eu de-abia mă îmbrăcam. Cînd voiam să mă duc să mă spăl şi eu, cineva îmi atrăgea atenţia că trebuia să-mi fac mai întîi patul, iar pînă să strîng eu patul, ceilalţi erau gata de mult. Cînd îmi puneam periuţa de dinţi în gură, constatam că n-am pus praful de spălat pe ea. Pînă terminam eu cu totul, ceilalţi terminaseră de mîncat. În fiecare zi eram în urma celorlalţi, ocupat de nu-mi vedeam capul.

Nu mă deranja prea tare că eram mai încet şi dezordonat decît ei, cît mă deranja faptul că rîdeau în spatele meu. Cei opt tovarăşi de celulă erau foşti ofiţeri "Manciu"

şi în trecut n-ar fi îndrăznit niciodată să ridice capul în prezenţa mea. În primele zile cînd am venit în celula lor, deşi nu mi se adresau cu apelativul "Înălţime" cum mi se adresau cei din familia mea, nu îndrăzneau să folosească cuvîntul "tu" şi-mi spuneau "domnule" sau evitau să mi se adreseze, arătîndu-şi în felul acesta respectul. Acum însă faptul că se prefăceau că nu mă vedeau şi că rîdeau pe furiş mă făcea să mă simt foarte jenat.

Dar nu acesta era lucrul cel mai rău. Din prima zi cînd am ajuns la Fuşun s-a constituit regula ca zilnic, pe rînd, cîte unul să mături celula, să spele masa şi să golească hîrdăul. Atîta timp cît am stat împreună cu familia, sigur că n-am făcut nici unul din aceste lucruri. Ce mă făceam acum dacă-mi venea rîndul? Trebuia să golesc hîrdăul. Îmi închipuiam că-mi umileam străbunii şi mă coboram în ochii membrilor familiei mele dacă făceam acest lucru. Din fericire, a doua zi, unul din prizonieri le-a spus celorlalţi: "Pu I e bolnav, nu trebuie să facă de serviciu." Am fost aşa de fericit, de parcă mă scăpase de la moarte şi pentru prima dată în viaţa mea m-am simţit mişcat.

După ce a trecut pericolul acesta, s-a ivit altceva. Într-o zi cînd ne plimbam în curte, a apărut directorul. Avea obiceiul să vină de fiecare dată şi să stea de vorbă cu unul sau cu altul dintre noi. De data aceasta s-a uitat la mine, m-a măsurat din cap pînă în picioare, iar eu am intrat în panică.

"Pu I", m-a strigat el. Era pentru prima dată de cînd mă întorsesem în China cînd cineva mă striga pe nume. Mi s-a părut ciudat, parcă ceva mi-a zgîriat urechea. Aş fi preferat să-mi pronunţe numărul - "981", aşa cum mă strigau gardienii.

"Da, domnule director", am răspuns eu şi m-am apropiat.

"Tu ai primit aceleaşi haine ca şi ceilalţi, de ce nu arăţi ca ei?", a întrebat el încet, cu voce prietenoasă.

M-am uitat la hainele de pe mine, m-am uitat şi la ceilalţi. Hainele lor erau îngrijite şi curate, pe cînd ale mele erau mototolite şi murdare. Un buzunar era descusut pe jumătate, îmi lipsea un nasture de la haină, în genunchi aveam o pată de cerneală, nu ştiu cum se făcea dar un crac de la pantaloni era mai lung decît celălalt. Pantofii mai erau cum mai erau, dar aveam numai cîte o jumătate de şiret la ei.

"Mă aranjez imediat", am spus eu cu voce scăzută, "mă duc să-mi cos buzunarul şi nasturele."

"De ce ai hainele aşa de mototolite?", m-a întrebat el zîmbind. "Trebuie să fii atent la ce fac ceilalţi. Dacă vei învăţa ce-i bun de la alţii, vei putea face progrese."

Deşi directorul îmi vorbise cu blîndeţe, eu eram furios. Era pentru prima dată cînd mi se spunea în public că sînt nepriceput, prima dată cînd în ochii altora nu apăream ca o întruchipare a demnităţii ci ca un "gunoi". "Devenisem obiect de studiu pentru ceilalţi." M-am ferit de privirile "miniştrilor" şi "generalilor", dorind să coboare întunericul cît mai repede.

M-am strecurat pe lîngă zidul cenuşiu şi înalt; toată viaţa am fost înconjurat de ziduri. Dar în trecut eram tratat cu respect şi mă bucuram de o poziţie specială în spatele zidurilor, chiar şi la Ciangciun. Dar acum, între aceste ziduri, nu mai eram nimic. Eram tratat ca şi ceilalţi şi-mi era greu să supravieţuiesc. Mă simţeam mizerabil nu pentru nepriceperea mea, ci pentru că alţii mă priveau ca pe un nepriceput şi pentru că pierdusem dreptul natural de a fi servit de alţii.

În seara aceea am descoperit că, înainte de culcare, ceilalţi se dezbrăcau, îşi împătureau hainele şi le puneau sub pernă, în timp ce eu le aruncam la picioare, să-mi fie mai la îndemînă să le iau. Am înţeles că directorul avea dreptate: trebuia să fiu mai atent la ce făceau bun ceilalţi - dacă aş fi observat mai demult, astăzi n-aş fi fost pus într-o situaţie neplăcută. Am fost nemulţumit de tovarăşii mei - de ce nu-mi spuseseră şi mie ce trebuia să fac? Ce perfidie!

În fapt, acei foşti ofiţeri ai statului marionetă aveau reţineri chiar şi să-mi vorbească, din cauza manierelor mele arogante. Cine ar fi îndrăznit să-mi dea lecţii?

Astfel am petrecut două luni la Fuşun. La sfîrşitul lui octombrie, închisoarea s-a mutat la Harbin.

4. Perioada de la Harbin

În trenul spre Harbin, numai cîţiva tineri aveau chef de vorbă şi jucau cărţi cu paznicii, în timp ce ceilalţi vorbeau foarte puţin şi cu voce scăzută. În vagon mai tot timpul a fost tăcere. Mulţi dintre noi noaptea n-au putut să

doarmă, iar ziua să mănînce. Deşi nu eram atît de speriat ca la sosirea în China, eram mai îngrijorat decît oricare dintre ei. Ne aflam la scurt timp după ce trupele americane care acţionau în războiul din Coreea se apropiaseră de Fluviul Ialu, ceea ce a determinat intrarea în acest război antiamerican şi de ajutorare a Coreei a unor voluntari chinezi.

Într-o noapte, văzînd că Pu Ţie, ca şi mine, nu putea să doarmă, l-am întrebat în şoaptă ce crede despre situaţia militară. El mi-a răspuns abătut: "Intrarea în război e ca şi cînd ai aprinde lumînări să ademeneşti dracii. S-a terminat cu noi!" Am înţeles din cuvintele "s-a terminat" că China va fi învinsă, iar trupele americane vor ocupa cel puţin Nord-Estul Chinei şi, de asemenea, am înţeles că grupul nostru va fi exterminat de comunişti spre a nu cădea în mîinile americanilor. Ulterior am aflat că la fel gîndeau şi ceilalţi criminali de război.

Disperarea mea s-a accentuat cînd am văzut închisoarea din Harbin. Era un fost penitenciar al statului "Manciu". Intrînd în ea am realizat ce înseamnă să fii răsplătit după faptele proprii. Închisoarea fusese construită după un proiect japonez, special pentru cei care se făceau vinovaţi de "activitate antimanciucuo şi antijaponeză". Avea două nivele, cu un turn de pază la mijloc, în jurul căruia erau dispuse în formă de evantai celulele, în care erau cîte 7-8 deţinuţi. Acestea erau prevăzute cu gratii metalice şi erau despărţite între ele de ziduri cenuşii. În celula mea erau cinci deţinuţi, şi nu părea să fim prea înghesuiţi. Întrucît era închisoare de tip japonez, nu era prevăzută cu paturi, trebuia să punem saltelele direct pe jos. Am stat în această închisoare timp de doi ani de zile. Ulterior am auzit că a fost demolată. Cînd am venit pentru prima dată, nu ştiam că foarte puţini dintre cei care fuseseră întemniţaţi aici în perioada "Manciucuo" au supravieţuit. Zgomotul gratiilor metalice cînd se închideau şi se deschideau era prea mult pentru mine şi de fiecare dată mă făcea să mă gîndesc la tortură şi execuţii.

Am avut acelaşi tratament ca la Fuşun: gardienii erau la fel de blînzi, mîncarea neschimbată. Primeam în continuare ziare, ascultam radioul şi desfăşuram activitate culturală. Toate acestea, deşi mă destindeau într-o oarecare măsură, nu mă făceau să mă simt complet liniştit. Îmi

amintesc că într-o noapte în oraş s-a făcut un exerciţiu de alarmă. Sunetele sirenelor au rămas mult timp întipărite în memoria mea.

Înainte de a mă convinge că forţele populare chineze şi coreene obţineau victorii în războiul din Coreea, tot timpul mă gîndeam că, dacă nu vom muri de mîna chinezilor, vom fi omorîţi de bombele americanilor. Eram sigur că China va fi înfrîntă, iar noi vom muri, şi nu mă gîndeam la nimic altceva.

Îmi amintesc clar că nici unul dintre noi n-a crezut ştirea din presă cu privire la prima victorie a voluntarilor chinezi pe frontul din Coreea. Chiar şi după cea de-a doua bătălie, care a avut loc la sfîrşitul anului, cînd am aflat ştirea că armatele chino-coreene i-au împins pe americani pînă aproape de paralela 38, aveam dubii. După Anul Nou 1951, într-o zi, unul din cadrele închisorii ne-a citit un anunţ despre ocuparea oraşului Seul de către trupele chineze şi coreene; aplauzele au izbucnit din toate celulele. Dar chiar şi atunci am crezut numai pe jumătate. În februarie, presa a publicat "Regulamentul privind pedepsirea contrarevoluţionarilor"; autorităţile închisorii nu ne-au permis să citim ziarele de teama de a nu ne alarma. Necunoscînd motivul adevărat, am crezut că pe frontul din Coreea s-au înregistrat înfrîngeri. Am devenit şi mai suspicios, considerînd toate ştirile anterioare false. Personal am socotit că soarta-mi era pecetluită.

Într-o noapte am fost trezit de zgomotul gratiilor metalice care s-au deschis şi am văzut cum cîţiva oameni au luat un prizonier din celula alăturată. Am crezut că se apropiau armatele americane de Harbin şi că în această situaţie comuniştii trecuseră la lichidarea noastră şi am început să tremur. Acea noapte nenorocită a trecut foarte greu, ca a doua zi să constat că mă înşelasem. De fapt, cineva din celula alăturată avusese o criză de hernie. Paznicul îl anunţase pe director, care a venit împreună cu un medic şi o asistentă să-l consulte pe bolnav. I-am văzut cînd l-au luat să-l ducă la spital, dar în spaima mea am observat numai pantalonii militari, scăpînd din vedere tunicile albe.

Spulberarea acestei confuzii nu m-a consolat prea mult. De cîte ori auzeam un zgomot de motor, mă gîndeam că au venit să mă ia şi să mă ducă la procesul public. Ziua

întreagă priveam şi ascultam la tot ce se întîmpla dincolo de gratii, iar noaptea aveam coşmaruri. Cei patru militari "Manciu" care se aflau în celulă cu mine nu erau într-o stare mai bună decît a mea. Şi ei mîncau din ce în ce mai puţin şi aveau moralul din ce în ce mai scăzut. De cîte ori auzeam zgomote pe scară, întorceam cu toţii capetele să privim şi, dacă apărea vreun străin, în celulă se lăsa liniştea, de parcă ne aflam în faţa ultimei judecăţi. Cînd ne zbăteam în disperare, a venit în închisoare un şef de la securitate, care ne-a adresat cîteva cuvinte, în numele guvernului. Abia după ce l-am ascultat, ne-am simţit mai relaxaţi.

Acesta s-a aşezat în faţa turnului de pază şi a vorbit, timp de o oră, adresîndu-se prizonierilor din toate celulele. Ne-a comunicat că guvernul popular nu intenţionează să ne execute, ci vrea ca, prin învăţătură, să ne transformăm. Ne-a mai spus că partidul comunist şi guvernul popular sînt încredinţaţi că sub puterea politică a poporului majoritatea criminalilor de război se pot transforma în oameni noi; idealul comunismului este să transforme lumea şi pentru aceasta este nevoie să transforme mai întîi societatea şi omul. După ce a terminat el de vorbit, a spus şi directorul cîteva cuvinte:

"Voi vă gîndiţi numai la moarte şi vedeţi în toate numai semne că vi se pregăteşte moartea. Cum de nu vă întrebaţi pentru ce vă cerem să studiaţi?

Aveţi o mulţime de păreri ciudate cu privire la războiul din Coreea. Probabil că unii dintre voi îşi închipuie că armata de voluntari nu va putea să-i învingă pe americani şi armata americană va invada Nord-Estul Chinei, de aceea vă temeţi că veţi fi omorîţi de comunişti. Unii dintre voi au o încredere oarbă şi consideră că invadatorul american este invincibil. Pot să vă asigur că popoarele chinez şi coreean sînt capabile să învingă imperialismul american, iar politica Partidului Comunist Chinez de reeducare a criminalilor de război va obţine neapărat succes. Faptele dovedesc că niciodată comuniştii nu au spus vorbe în vînt.

Probabil că voi vă întrebaţi de ce nu sînteţi eliberaţi, dacă nu se intenţionează să fiţi exterminaţi. Nu, acest lucru nu se poate! Dacă v-am elibera înainte de a vă reeduca, ar fi posibil să comiteţi şi alte crime. Po-

porul n-ar fi de acord şi nu v-ar ierta dacă v-ar vedea. De aceea, trebuie să învăţaţi cu seriozitate, să vă reeducaţi."

Deşi nu am înţeles în întregime cuvîntările celor doi, şi chiar nu am vrut să cred totul, am considerat totuşi că există unele justificări pentru care guvernul nu vrea să ne execute. Da, cu siguranţă, dacă ar fi intenţionat să ne omoare, atunci n-ar mai fi extins baia de la Fuşun, n-ar mai fi chemat doctorul pentru bolnavul de la Harbin, n-ar mai fi dat mîncare mai bună celor mai în vîrstă dintre noi.

Ulterior am aflat că asemenea lucruri nu erau neobişnuite în închisorile din China nouă, dar atunci, pentru noi, părea foarte ciudat şi le-am considerat drept tratament special. De aceea, cînd i-am auzit pe cei doi comunicîndu-ne oficial că guvernul nu doreşte să ne suprime, ne-am simţit mult mai uşuraţi.

Nici unul dintre noi n-a dat atenţie la cele spuse cu privire la studiere şi reeducare. Personal, credeam că ni s-au dat cărţi şi ziare să ne treacă timpul mai uşor şi să ne ferească de gînduri negre. Mi se părea absurd ca citind cîteva cărţi să-ţi schimbi modul de a gîndi. În ce priveşte faptul că armata americană putea fi învinsă, eu nu credeam deloc. Cei patru foşti ofiţeri din celula mea, care se considerau experţi militari, erau în unanimitate de acord că, deşi America nu avea curajul să înfrunte opinia publică şi să folosească bomba atomică, va domina întreaga lume prin armele ei convenţionale; puterea Americii nu are rival şi este un nonsens să spui că ea ar putea fi învinsă. La scurt timp am început iarăşi să citim ziarele, constatînd că ştirile despre războiul din Coreea nu păreau a fi false. Dar acei "ofiţeri" tovarăşi de celulă cu mine spuneau că, în timp ce pierderile de ambele părţi puteau fi falsificate, era foarte greu să susţii minciuni în ce priveşte teritoriul pierdut sau cîştigat. Ştirea privind declaraţia comandantului american că dorea tratative era greu să fie considerată un fals. Dacă trupele americane sînt gata să discute încetarea focului, cum pot fi socotite invincibile? Ex-ofiţerii erau dezorientaţi şi la fel şi eu.

Evoluţia războiului din Coreea ne-a demonstrat cît de greşite erau speranţele noastre iniţiale şi că America nu era decît un "tigru de hîrtie". Mă simţeam acum

mult mai calm, considerînd că dacă comuniştii nu vor fi înfrînţi, nu se vor grăbi să termine cu noi.

Acum studiul nostru nu mai era ca înainte. În trecut citeam de mîntuială şi nimeni nu ne întreba nimic. Acum eram îndrumaţi de cadrele din închisoare. Ei ne-au făcut o prezentare despre semnificaţia societăţii feudale, urmată de discuţii. Fiecare trebuia să-şi prezinte în scris părerile.

Într-o zi activistul care ne explica lecţia ne-a spus:

"V-am explicat că, în vederea transformării ideologice, este nevoie ca, mai întîi, să înţelegeţi modul cum aţi gîndit în trecut. Gîndirea este inseparabilă de originea socială, de istoria fiecăruia, de aceea trebuie să începeţi studiul pornind de la examinarea acestor aspecte. Pentru reeducare, fiecare dintre voi trebuie să-şi scrie o autobiografie, fără rezerve..."

Mie mi s-a părut un şiretlic, spre a mă face să scriu o confesiune. În sinea mea mă gîndeam: "Oare aceasta înseamnă reeducare? Nu este cumva un pretext spre a mă destăinui? Oare, dacă situaţia se stabilizează, n-o să termine comuniştii cu noi?"

Aşa gîndeam atunci. Pornind de la aceste considerente, am scris prima mea autobiografie.

5. Redactarea autobiografiei şi predarea unor valori

Am considerat redactarea autobiografiei drept preludiu la procesul meu. Eram hotărît să folosesc din plin această şansă spre a-mi salva viaţa. Ştiam cum trebuia să procedez.

Pregătisem din timp planul cu privire la proces. În ziua cînd am ajuns la Harbin, la coborîrea din maşină, înainte de a intra în închisoare, nepotul meu Siao Cu mi-a şoptit: "Dacă ne întreabă ceva, spunem tot ce-am spus în Uniunea Sovietică." Am aprobat din cap.

În Uniunea Sovietică nu pomenisem de colaborarea cu Japonia şi mă erijasem în patriot nevinovat. Am înţeles că situaţia de aici era diferită faţă de cea din Uniunea Sovietică şi că trebuia să fiu mult mai atent să nu las să-mi scape nimic.

Siao Cu vorbise în numele nepoţilor şi servitorului meu Ta[1] Li. Aceste cuvinte dovedeau că erau pregătiţi şi-mi erau tot aşa de loiali ca şi în trecut. Dar loialitatea nu era suficientă pentru a preveni divulgarea; trebuia să le dau mai multe instrucţiuni atît lor cît şi, în special, lui Ta Li, care fusese martorul principal al unei bune părţi din activitatea mea - cum fusesem dus de la Thienţin în Nord-Est. Înainte de a părăsi Grădina Liniştită din Thienţin, el îmi pregătise bagajele cu îmbrăcăminte şi bunuri, pe care eu le-am pus în portbagajul maşinii, iar el a închis capacul. Dacă acest lucru ar fi fost dezvăluit, n-ar mai fi crezut nimeni în povestea cu răpirea mea de către Doihara.

Puteam să discut cu membrii familiei mele numai în timpul pauzei cînd mi se permitea să mă întîlnesc cu ei. Acum situaţia se schimbase oarecum - cei mai tineri dintre criminali începuseră să desfăşoare unele activităţi: cărau apă, serveau la masă şi ajutau la bucătărie. Membrii familiei mele (Jung Iuan murise), cu excepţia medicului imperial Huang, bolnav, erau angrenaţi cu toţii în aceste servicii. În timpul pauzei era greu să-i întîlnesc pe toţi, unii ajutau la bucătărie, alţii aduceau apă fiartă pentru băut[2]. Pe de altă parte, această întorsătură avea unele avantaje, în sensul că ei, mişcîndu-se relativ liber, puteau să facă să-mi parvină mesaje. Astfel, cu ajutorul lui Siao Jui am putut să-l chem pe Ta Li la mine.

A venit, s-a apropiat respectuos de mine şi a aşteptat să-i adresez cuvîntul. L-am întrebat cu voce scăzută:

"Îţi mai aminteşti cum am plecat de la Thienţin?"

"Vă referiţi la plecarea în Nord-Estul Chinei? La faptul că eu v-am făcut bagajele?"

"Dacă vei fi întrebat cum am plecat de la Thienţin, tu să spui că nu ştii nimic. Mi-ai făcut bagajele după ce plecasem, înţelegi?"

"După ce aţi plecat?"

"Da, după ce am plecat. La ordinul lui Hu Ţăiuan mi-ai trimis bagajele la Luşun."

---

1 Mare - particulă ce se aşază în faţa numelor de familie în sensul de "bătrîn", "vîrstnic".

2 În China apa se bea fiartă.

Ta Li, înțelegînd, a aprobat din cap și a plecat.

A doua zi, Siao Jui mi-a adus un mesaj din partea lui. Cu o seară înainte discutase cu Sia, șeful personalului închisorii, și-i spusese că în Nord-Est m-am purtat foarte uman cu personalul și niciodată n-am înjurat și n-am bătut pe nimeni; la Lușun stăteam tot timpul cu ușa încuiată și am refuzat să-i primesc pe japonezi. Auzindu-l, m-am alarmat. Mi s-a părut că Ta Li a cam exagerat, de ce mai pomenise de Lușun? I-am spus lui Siao Jui să-i transmită să nu vorbească prea mult, iar dacă va fi întrebat despre Lușun să spună că nu știe nimic.

Eram mulțumit de loialitatea lui Ta Li. Le-am dat instrucțiuni nepoților și numai după aceea m-am apucat să-mi scriu autobiografia. Am descris familia, cum am devenit împărat, cum mi-am petrecut copilăria în Orașul Interzis, cum am fost forțat să mă ascund la Legația Japoniei, viața în afara politicii la Thiențin, apoi am descris, potrivit versiunii cunoscute în exterior, "răpirea" și "perioada nefericită" petrecută la Ceangciun. Am încheiat arătînd:

"Văzînd că poporul suferea din cauza lipsurilor și greutăților, am fost foarte îndurerat, întrucît, personal, nu puteam face nimic. Doream ca armata chineză să ajungă în Nord-Est; totodată doream schimbări pe plan internațional, astfel încît Nord-Estul să fie eliberat și salvat. În final, în 1945, aceste dorințe s-au realizat."

Am predat autobiografia după ce am revăzut-o cu atenție și am modificat-o de cîteva ori. Am fost convins că oricine o va citi își va putea da seama de căința mea.

După ce am predat-o, am socotit că ce am scris nu era suficient, că trebuia să mă gîndesc la o soluție prin care să conving guvernul de "sinceritatea" și "progresele" mele. Ce era de făcut? Să apelez la Ta Li și ceilalți să mă laude? Desigur, n-ar fi fost o soluție; cel mai important ar fi fost s-o dovedesc prin "progresele mele reale".

Gîndindu-mă la ce progrese făcusem, m-am simțit descurajat. De la întoarcerea în țară, dacă las la o parte episodul din tren și pe cel de la Fușun, de cînd am început activitatea la închisoarea din Harbin, nu eram nici eu mulțumit de progresele realizate, cu atît mai puțin conducerea închisorii.

După ce deținuții începuseră să asculte cuvîntările șefilor organelor de securitate și ai închisorii, fiecare se

străduia să dovedească că și-a ridicat "conștiința politică" și privea așa-zisa "conștiință politică" drept mijloc de a-și salva viața. Amintindu-mi acum, îmi dau seama cît de naivi erau. Oamenii priveau foarte simplist lucrurile: ca și cum dacă erai destul de ipocrit puteai înșela guvernul. Cînd am avut și eu aceste iluzii, ceea ce mă îndurera cel mai mult era faptul că nu puteam fi în nici o privință la înălțimea celorlalți.

În perioada respectivă, toți ne străduiam să obținem încrederea conducerii închisorii în trei domenii: învățătură, muncă și viața cotidiană. În grupa noastră, "rezultatele" cele mai bune la învățătură le avea șeful grupei, Lao[1] Uang, fost general maior în cadrul Tribunalului Militar al statului "Manciu"; studiase cîțiva ani la Peițing științele juridice, avea un nivel de cultură ridicat și înțelegea relativ repede terminologia noilor teorii. Ceilalți trei "ofițeri" și "miniștri" la început erau la fel ca mine, adică nu făceau diferența între "subiectiv" și "obiectiv", însă au "progresat" mult mai repede decît mine. Ei aveau întotdeauna cîte ceva de spus la fiecare discuție. Cel mai greu a fost cînd fiecare a trebuit să scrie un articol explicînd prin cuvinte proprii ce a învățat despre natura societății feudale. În timpul discuțiilor puteam să spun cîteva cuvinte, dar să scriu era mult mai greu. La drept vorbind, în acea perioadă nu simțeam încă necesitatea de a învăța și eram înfricoșat de explicațiile despre feudalism din cărțile pe care le citeam. Dacă, spre exemplu, împăratul era șeful moșierilor, cel mai mare moșier, această afirmație ar fi însemnat condamnarea mea. Dacă eu eram cel mai mare moșier, aș fi fost condamnat nu numai pentru trădarea țării și colaborarea cu dușmanul, ci și din punct de vedere al reformei agrare. Nu însemna acest lucru că nu mai aveam scăpare? Aceste gînduri mă terorizau cumplit, așa încît n-am fost în stare să scriu nici măcar un cuvînt. Cînd, totuși, m-am hotărît și am pus cap la cap pasajele copiate din diverse lucrări și apoi am citit și ce scriseseră alții, mi-am dat seama că rezultatele mele la învățătură nu vor putea satisface autoritățile.

1 Bătrîn - particulă care se pune în fața numelui persoanelor în vîrstă în semn de respect și apropiere.

Singura dovadă a "progresului" meu era faptul că, după ce ne mutaserăm la Harbin, mă oferisem voluntar să fac de serviciu. Aici nu mai declarase nimeni că eram "bolnav", și am observat că în colțul fiecărei celule exista cîte un closet cu apă curentă, deci nu se punea problema golirii hîrdăului. Munca era destul de ușoară, constînd numai în servirea celor trei mese, a apei calde și curățarea podelei. A fost prima dată în viața mea cînd îi serveam pe alții și s-a întîmplat ca în prima zi să răstorn castronul cu supă în capul unui deținut. Rezultatul a fost că, de cîte ori îmi venea rîndul să fac de serviciu, eram ajutat de cîte cineva. O făceau nu atît din bunăvoință, cît de teama de a nu mai răsturna supa în capul cuiva.

În viața de toate zilele nu mă puteam compara cu ceilalți. Aveam uniforma dezordonată, iar hainele continuau să-mi fie spălate de Siao Jui. Începînd din ziua cînd directorul închisorii mi-a atras în public atenția asupra ținutei mele, aveam un sentiment de rușine și ură. Am încercat să-mi port singur de grijă, să-mi spăl hainele, dar m-am udat din cap pînă în picioare și nu știam cum să folosesc săpunul și scîndura de frecat rufe. Mă simțeam foarte stînjenit; totodată, mă simțeam stînjenit și atunci cînd stăteam în curte, în văzul tuturor, cu hainele în mînă, așteptîndu-l pe Siao Jui să i le dau să le spele.

Îndată după ce am predat autobiografia, m-am hotărît să mai încerc o dată să-mi spăl singur rufele. Socoteam că trebuia să înving această greutate, altfel autoritățile, văzînd că nu sînt bun de nimic, nu mă vor mai crede. M-am umplut tot de nădușeală cît am spălat o cămașă albă, iar cînd am pus-o la uscat, din albă devenise colorată, semănînd cu o pictură în tuș. Tocmai atunci a venit Siao Jui, care a luat "pictura" de pe sfoară și mi-a șoptit: "Acesta nu este un lucru pe care să-l facă Înălțimea Voastră. Lăsați-mă pe mine!"

Cuvintele lui mi-au gîdilat plăcut auzul. Am început să mă plimb în timp ce mă gîndeam: așa este, aceasta nu este o treabă pe care s-o fac eu, și pe de altă parte, o fac foarte prost. Dar dacă n-o voi face, ce să fac ca să fiu bine văzut de autorități? Neapărat trebuie să găsesc ceva pe care să pot să-l fac și să-l fac foarte bine.

Cînd eram mai concentrat asupra acestor gînduri, mi-a atras atenția discuția cîtorva persoane din apropierea mea. Cel de-al cincilea cumnat al meu, Lao Uang, discuta cu

cei din celula lui despre donaţiile care se făceau în întreaga Chină pentru a se cumpăra avioane şi artilerie grea în sprijinul războiului din Coreea. Exista regula să nu se stea de vorbă cu deţinuţii din alte celule, dar nu era interzis să ascultăm ce spuneau alţii. Unul dintre aceştia, Giang, era un fost ministru al statului "Manciu", cu care fusesem în aceeaşi celulă la Fuşun. El avea un fiu care de mic se despărţise de el şi i se împotrivise, considerîndu-l trădător. Refuzase pînă şi banii trimişi de tatăl lui. El bănuia că acest fiu se afla acum pe frontul din Coreea. De cîte ori îşi amintea de el, avea o expresie de îngrijorare. Aşa şi acum.

"Dacă guvernul nu mi-a confiscat încă averea, sînt dispus s-o ofer în întregime pentru ajutorarea Coreei. Întrucît fiul meu n-o doreşte, n-am decît să procedez aşa."

Cineva a spus rîzînd: "Aceasta nu este o glumă. Averile noastre trebuiau de mult să fie confiscate."

"Atunci ce-i de făcut?" a întrebat Giang încruntînd din sprîncene. "Poate că fiul meu îşi va da viaţa în Coreea."

"Te gîndeşti prea mult şi fără nici o bază", a spus altul, "crezi că li se permite fiilor de trădători să intre în armată?" Nici unul n-a mai zis nimic, dar Lao Giang a continuat cu gîndurile sale:

"Guvernul nu ne-a confiscat valorile pe care le aveam asupra noastră; ele au fost reţinute spre a fi păstrate. N-ar fi bine să le donăm?"

"Dar cîte sînt?", a zis cineva rîzînd. "Cu excepţia bunurilor pe care le au împăratul şi primul-ministru, bunurile noastre nu valorează mai nimic..."

Aceste cuvinte mi-au dat de gîndit. Aveam încă foarte multe bijuterii şi pietre preţioase, nimeni nu se putea compara cu mine. În afară de cele ascunse pe fundul geamantanului, mai aveam şi altele foarte valoroase, pe care nu le ascunsesem. Printre acestea era un set de trei sigilii gravate, legate între ele cu zale de jad, făcute după abdicarea de la tron a împăratului Cien Lîng, de o valoare inestimabilă. N-am vrut să umblu la bijuteriile ascunse pe fundul geamantanului şi am decis să ofer cele trei sigilii ca dovadă a "conştiinţei mele politice".

Hotărîndu-mă, am trecut imediat la fapte. Îmi amintesc că într-o zi, cînd autorităţile închisorii ne transmiseseră ştirea că armata de voluntari obţinuse cea de-a cincea victorie, unul dintre deţinuţi s-a pronunţat imediat că vrea să se înscrie ca

voluntar în războiul din Coreea. După el, au mai cerut şi alţii, iar unii au făcut chiar cereri scrise. Sigur că autorităţile au respins cererile lor. Eram invidios pe modul cum îşi arătaseră "conştiinţa politică" fără a-şi asuma nici un risc. N-am vrut să fiu mai prejos decît ei. Chiar în ziua respectivă venise în inspecţie un oficial din partea guvernului, în care am recunoscut pe cel care la Şeniang îmi spusese să nu fiu îngrijorat. Din comportarea directorului închisorii, care-l însoţea, am tras concluzia că era superiorul lui, deşi nu era îmbrăcat în haine militare. Am considerat că era mult mai bine să ofer acele obiecte acestui înalt oficial. Cînd a intrat să inspecteze celula noastră, i-am făcut o plecăciune zicînd:

"Mă scuzaţi, domnule, aş vrea să dăruiesc guvernului popular aceste obiecte care-mi aparţin..."

Am luat sigiliile lui Cien Lung să i le ofer, dar nu le-a primit, a dat numai din cap şi a spus:

"Eşti Pu I, nu? E mai bine să discuţi aceste lucruri cu autorităţile închisorii."

A mai pus cîteva întrebări şi a plecat. M-am gîndit că dacă s-ar fi uitat la sigilii şi şi-ar fi dat seama de valoarea lor n-ar fi fost atît de indiferent. N-am avut ce face şi m-am dus la director. Am scris o scrisoare pe care am lăsat-o împreună cu sigiliile gardianului Liu rugîndu-l să i le dea directorului.

Cîteva zile n-am ştiut nimic de soarta lor şi începusem să-l suspectez pe gardian că şi le-a însuşit. Vechea boală: suspiciunea. În seara aceea unii jucau şah, alţii cărţi, numai eu mă gîndeam unde or fi ajuns sigiliile. Eram sigur că încăpuseră pe alte mîini. Mă gîndeam chiar să-l întreb pe director. Atunci a venit gardianul Liu, s-a oprit în faţa celulei şi a zis:

"Tu de ce nu joci nimic?" m-a întrebat.

"Nu ştiu", am răspuns eu. Era adevărat.

"Învaţă!"

"Nu pot să învăţ." Şi aceasta era adevărat.

"Da de unde! Nu cred că există cineva care să nu poată să înveţe să joace cărţi..." Apoi a adăugat cu căldură: "După ce mă schimb din serviciu, te învăţ eu."

Mai tîrziu a venit, într-adevăr, cu o pereche de cărţi. S-a aşezat dincolo de gratii şi a început să amestece cărţile bucuros. Era omul căruia îi dădusem sigiliile şi nu ştiam ce se întîmplase cu ele. Eram într-o dispoziţie neplăcută.

"Nu cred că nu poţi să înveţi", a zis el împărţind cărţile. "Cînd vei deveni un om nou, vei duce o viaţă nouă, cum te vei bucura de ea, dacă nu ştii să joci?"

În sinea mea mă gîndeam: "Te pricepi să vorbeşti. Îţi reuşeşte prefăcătoria."

"Pu I nu e prost deloc", a zis gardianul Uang, care s-a apropiat cu o pungă de tutun în mînă rîzînd. Era cel care-i găsise ţigările lui Jung Iuan la Şeniang. "Pu I nu este prost, dacă vrea să înveţe, învaţă orice". Şi-a aprins o ţigară şi în acest timp cineva din celulă i-a zis: "Domnule Uang, ţigara ta miroase foarte frumos."

"După cum se vede, iar ai terminat ţigările", a zis el. "Nu prea-mi planific ţigările", a rîs acesta. A rîs şi Uang şi i-a întins o ţigară cu mentă. De cîte ori deţinuţii terminau ţigările, gardianul Uang le da să fumeze asemenea ţigări. Aceste gesturi nu le înţelegeam înainte, dar acum le găsisem explicaţia: "Toţi sînteţi nişte mincinoşi. Nu vă cred pe nici unul!"

La scurt timp după aceasta, în curte fiind, directorul mi-a spus:

"Ţi-am citit scrisoarea, am văzut sigiliile. Avem şi obiectele pe care le-ai oferit sovieticilor. Dar pentru popor cel mai valoros lucru e omul, omul reeducat."

6. Schimbări în micul meu clan

Mulţi ani mai tîrziu am înţeles ce implicaţii aveau cele spuse de director. Atunci am reţinut numai că nu eram în pericol din moment ce "trebuie să mă reeduc".

Dar tocmai cînd nu mă aşteptam, s-a ivit pericolul.

Într-o zi, mi-a căzut un braţ de la ochelari. L-am rugat pe gardian să-mi ducă ochelarii la Ta Li să mi-i repare. Acesta era priceput la toate: repara jucării, ochelari, ceasuri, robinete etc. Înainte, de cîte ori mi se stricau ochelarii, el mi-i repara. Nu mi-am închipuit că acum se schimbase.

Închisoarea noastră avea o particularitate: cei de sus auzeau ce vorbeau cei de jos şi viceversa. După ce gardianul a coborît cu ochelarii în mînă, i-am auzit vocea lui Ta Li. Nu se înţelegea prea clar ce spunea, dar puteam deduce că era supărat. După puţin timp, gardianul s-a întors şi mi-a zis: "Gîndeşte-te cum să-i repari singur, el a spus că nu poate să-i repare." Obrăznicia lui Ta Li m-a înfuriat. I-am spus

gardianului: "Dacă aş fi putut să mi-i repar singur, nu-i trimiteam lui. Data trecută tot el mi i-a reparat, te rog, domnule Ţiang, mai spune-i o dată." Gardianul Ţiang era un tînăr slăbuţ şi tăcut. Tovarăşii mei de celulă spuneau că este un om cuviincios. Într-adevăr aşa era, m-a ascultat şi s-a dus din nou la Ta Li.

Acesta nu l-a mai refuzat şi a reparat ochelarii. Dar cînd m-am uitat la ei, am văzut că-i legase numai cu o sfoară, iar şurubul dispăruse.

Am reflectat cu atenţie şi am ajuns la concluzia că Ta Li se schimbase. Mi-am amintit că, cu cîteva zile în urmă, în timpul plimbării, l-am trimis pe Siao Jui să-l caute, deoarece nu-l mai văzusem de mult. Siao Jui s-a întors şi mi-a spus: "Ta Li a zis că e ocupat, n-are timp." Îmi imaginam că acum ar fi putut spune: "Nu mai pot să fiu mereu la ordinul lui, n-am timp."

La scurt timp după treaba cu ochelarii, a venit Anul Nou 1952. Administraţia ne-a permis să sărbătorim evenimentul. Am pregătit un scurt program artistic. Scena era locul liber din faţa turnului de pază. Unul din numerele programului mi s-a părut un indiciu al dezastrului care mă aştepta. Siao Siu, Siao Cu şi Ta Li au prezentat un număr alcătuit de ei. Toţi cei din celula lor, afară de Siao Jui, erau de faţă. Cei trei satirizau, sub formă de dialog, unele întîmplări din viaţa deţinuţilor. La început au fost satirizaţi cei care citeau numai cînd se apropia gardianul de celula lor, spre a fi văzuţi. Apoi, în hazul general, s-au referit la unii care continuă să consulte oracolele şi să implore ajutorul spiritelor. Sigur că se refereau la mine, deoarece eu nu încetasem să mă rog şi să implor spiritele. Ei aveau dreptate, dar cum îndrăzneau să mă satirizeze în public pe mine? Era o dovadă de mare lipsă de respect.

Lucrurile nu s-au oprit aici. Ei au satirizat în continuare pe cei care, în închisoare fiind, cu toate că au înţeles multe adevăruri, nu-i ajută pe "alţii" să se schimbe. Deşi guvernul îi tratează omeneşte, ei continuă să acţioneze ca şi cînd ar fi "sclavii altora", servindu-i cu supuşenie. Prin conduita lor îi ajută pe "alţii" să-şi păstreze aroganţa şi să opună rezistenţă la transformare. Îmi era foarte clar cine era atacat şi cine erau "alţii" şi am înţeles de ce Siao Jui n-a luat parte la serbare. Mi-a părut rău de Siao Jui şi mi-a fost teamă că nu va rezista.

De fapt, şi Siao Jui se schimbase. Cîtva timp Ta Li, Siao Siu şi Siao Cu n-au mai apărut în curte, Siao Jui venea foarte rar, iar hainele mele murdare aşteptau grămadă. După această serbare n-a mai venit niciodată să-mi ia rufele la spălat. În continuare, s-a mai întîmplat ceva.

În ziua respectivă eram de serviciu şi aşteptam lîngă grilaje să vină Siao Jui să aducă mîncarea. După ce mi-a dat-o, mi-a strecurat în mînă un cocoloş de hîrtie. M-am mirat, dar l-am ascuns repede şi am început să împart mîncarea căutînd să par cît mai natural. După aceea am intrat în closetul din colţul celulei, care era înconjurat de un zid, şi am citit-o.

"Toţi sîntem vinovaţi şi trebuie să facem mărturisiri în faţa guvernului. Ai mărturisit despre obiectele ascunse în fundul geamantanului? Dacă le predai din proprie iniţiativă, vei fi tratat cu clemenţă."

Furia a crescut în mine, dar după puţin timp m-am calmat. Mi-am dat seama că foştii mei supuşi se revoltă, iar familia mă abandonează. Am aruncat hîrtia în closet şi am tras apa, dar impresia care mi se crease continua să mă preocupe. Am reflectat la aceşti tineri şi am constatat că s-au schimbat foarte mult şi nu înţelegeam de ce.

Tatăl lui Ta Li fusese unul din servitorii împărătesei Ţhî Si în Palatul de vară. Datorită acestui fapt, după expulzarea eunucilor, Ta Li fusese angajat în Oraşul Interzis ca paj. Avea numai 14 ani. Apoi m-a însoţit la Thienţin, unde luase împreună cu alţi paji lecţii cu un profesor chinez. A fost numit servitorul meu personal şi-l consideram cel mai credincios dintre toţi. Cînd am părăsit Taliţucoul, l-am ales pe el să mă însoţească. În Uniunea Sovietică s-a luat la bătaie cu un japonez care n-a vrut să se dea la o parte din calea mea. Totdeauna fusese respectuos şi supus şi îndeplinea cu credinţă ordinele mele. Distrusese multe bijuterii fără să lase nici o urmă. Nu puteam să-mi dau seama de ce un asemenea om s-a schimbat şi şi-a pierdut respectul faţă de "suveranul" său. Aceasta era situaţia, în ochii lui nu mai existau "superiori" sau "inferiori".

Siao Cu era fiul lui Pu Uei, al doilea prinţ de Cung. După moartea lui Pu Uei, ca împărat al Marelui Imperiu Ţhing, i-am permis să moştenească titlul tatălui său şi l-am pregătit ca pe unul din principalii susţinători ai viitoarei restauraţii. În Uniunea Sovietică îmi dedicase cîteva poeme, exprimîndu-şi loialitatea faţă de mine. Educaţia primită îl

transformase într-un budist devotat și a fost o perioadă cînd își petrecea zile întregi meditînd. Chiar și după ce am ajuns la Harbin el a continuat să-mi fie loial. Faptul că mă atacase demonstra clar că nu-mi mai era loial.

Dar cea mai surprinzătoare pentru mine a fost schimbarea lui Siao Jui. El provenea dintr-o familie de nobili scăpătați. Cînd eram la Ceangciun avea 19 ani. L-am chemat la Curte să învețe împreună cu alți fii de nobili scăpătați. Vedeam în el pe cel mai supus și mai cinstit dintre toți tinerii din jurul meu. Părea mai puțin dotat decît ceilalți, dar mă slujea mai bine decît oricare altul. În Uniunea Sovietică s-a comportat foarte bine, cinci ani au trecut ca o singură zi. Odată, vrînd să-l testez, i-am spus: "Dacă ești cu adevărat loial împăratului, trebuie să-mi spui tot ceea ce gîndești. Ai avut vreodată vreun gînd neloial?" Auzindu-mă, s-a înroșit imediat la față și a spus: "Sînt vinovat, sînt vinovat!" Apoi mi-a amintit de un fapt care se întîmplase mai demult. Odată îi pedepsisem pe cîțiva nepoți să stea în genunchi timp de o oră. În sinea lui mă învinuise că nu mă port omenește. Cînd mi-a spus acestea a transpirat tot și a intrat într-o stare de panică. Dacă atunci i-aș fi poruncit să se autoflageleze, ar fi făcut-o cu bucurie. Am dat numai din cap și am zis: "Este suficient că-ți recunoști vina și te iert de data aceasta." El s-a grăbit să facă căthou și mi-a mulțumit fericit de parcă ajunsese din iad în paradis.

Înainte de a mă întoarce din Uniunea Sovietică, mă sfătuisem cu cumnații și frații mei și hotărîsem să-l numesc pe Siao Jui succesorul meu. Luînd cunoștință de această decizie, bucuria lui a fost de neimaginat. Dacă în Uniunea Sovietică le mai ceream și altora să mai facă cîte ceva pentru mine, după ce m-am întors în China el făcea totul. Astăzi un asemenea om începuse să-mi dea lecții și să-mi spună că "sînt vinovat".

Dacă aș fi fost un bun observator, aș fi văzut în aceste schimbări semne de avertisment. La serbarea de Anul Nou, Siao Cu a recitat versuri în care reflecta transformarea gîndirii lor. El arăta cum fusese adus încă din copilărie în "Manciucuo", fiind îndoctrinat cu propagandă reacționară și educat în spirit de sclav. Fusese învățat să creadă că Japonia este cea mai puternică națiune de pe pămînt, că poporul chinez este incapabil și trebuie manipulat, că este natural ca oamenii să fie împărțiți în clase diferite etc., etc. După ce s-au

întors în China, au realizat că au fost minţiţi. În prima zi au fost surprinşi să descopere că mecanicul de locomotivă era chinez, să descopere multe alte lucruri. Dar cel mai surprinşi au fost de atitudinea autorităţilor închisorii şi de victoriile obţinute în războiul din Coreea.

Atunci n-am dat prea mare atenţie versurilor recitate, considerîndu-le activitate culturală. Îmi venea greu să înţeleg că, în felul acesta, Siao Cu explica cauza "trădării" lor; ei îşi dădeau seama că au fost minţiţi.

Ceea ce înţelegeam cel mai puţin din toate contactele lor cu personalul închisorii, după ce fuseseră separaţi de mine, era faptul că se lăsau impresionaţi de schimbarea statutului lor social. Aici, deşi criminali, erau trataţi ca oameni cu caractere proprii, în timp ce în trecut, cu toate că erau nobili, în realitate erau sclavi. Cu cît gîndeau mai mult, cu atît socoteau că au avut o tinereţe chinuită. La înapoierea în ţară, ei auziseră de la diferiţi oameni despre faptele eroice ale unor tineri, despre vitejia armatei de voluntari şi au început să se întrebe de ce înainte nu auziseră niciodată asemenea lucruri. De ce unii tineri trăiesc altfel? De ce ei ştiu numai să mediteze şi să facă cāthou? De ce ei trebuie să fie recunoscători pentru mustrări şi bătăi, în timp ce alţii se acoperă de glorie? De ce ei sînt atît de ignoranţi, în timp ce alţii au realizat atîtea?

Gîndindu-se la toate acestea, ei s-au schimbat. Au început să înveţe cu seriozitate şi să povestească autorităţilor închisorii totul despre trecutul lor.

După ce am distrus biletul m-am rezemat de zid şi am început să reflectez: partidul comunist este într-adevăr teribil dacă a reuşit să-i transforme în felul acesta. Singurul lucru care m-a mai consolat a fost faptul că cumnaţii şi fraţii mei încă nu se schimbaseră. Dar marea mea grijă continua să existe: mă va denunţa Siao Jui autorităţilor?

Nu ştiam ce trebuia să fac. Aveam ascunse pe fundul geamantanului în total 468 de bijuterii: platină, aur, diamante, perle, pietre preţioase etc. Vedeam în ele baza existenţei mele viitoare, fără ele n-aş fi avut cum să trăiesc, chiar dacă mă eliberau. Că trebuia să-mi cîştig singur existenţa, nu mi-ar fi trecut prin minte. Oare să predau bijuteriile? După ce le ţinusem ascunse atîta timp, acum să le scot dintr-o dată şi să le predau ar fi constituit o dovadă pentru autorităţi că am minţit tot timpul. Să continui să le ţin ascunse? Siao Jui nu era

singurul care ştia acest secret. Chiar dacă Siao Jui nu mă va denunţa, de ceilalţi nu eram sigur. Iar dacă mă vor denunţa, voi intra în încurcătură. "Dacă le vei preda guvernului din proprie iniţiativă, vei fi tratat cu clemenţă". Această frază a plutit mult timp în capul meu, apoi treptat a dispărut.

Pe atunci pentru mine cuvintele "partidul comunist" şi "clemenţă" erau incompatibile. În ciuda tratamentului la care fusesem supus în închisoare şi a ştirilor din presă cu privire la tratarea cu indulgenţă a celor găsiţi vinovaţi în cadrul mişcării "Ufan"[1], cu totuşi nu credeam. La puţin timp după începerea mişcărilor "Sanfan"[2] şi "Ufan" am citit despre execuţia unor oameni foarte corupţi. În continuare au apărut ştiri în ziare despre unele persoane care se făceau vinovate de delapidări şi furt de informaţii economice, contrabandă, evaziuni fiscale etc. Fără să vreau, mă comparam cu ei. Interpretam în felul meu motoul "Capii totdeauna sînt pedepsiţi, cei care sînt forţaţi să intre în complicitate, nu; cei care-şi aduc contribuţia sînt recompensaţi". Consideram că dacă tratamentul cu indulgenţă era adevărat, nu mi se va aplica mie, eu fiind "cap" trebuia să fiu pedepsit.

"Să fiu tratat cu indulgenţă?", am zîmbit eu amar. Eram convins că în momentul în care-i voi spune directorului despre bijuterii, se va înfuria că l-am înşelat şi mă va pedepsi. Am amînat.

După o săptămînă, i-a venit iarăşi rîndul lui Siao Jui să ne aducă mîncarea. L-am privit pe furiş: avea o mină foarte severă şi nu mi-a aruncat nici o privire. Nu numai atît, dar a fixat geamantanul cu ură.

E de rău, m-am speriat eu. Oare ce va face? În mai puţin de două ore, cînd de-abia începusem studiul, el a venit iarăşi pe neaşteptate. S-a oprit un moment în faţa celulei noastre, apoi a plecat grăbit. Am văzut foarte clar cum s-a uitat iarăşi spre geamantan.

Am fost sigur că se va duce la director. Eram copleşit de îngrijorare. "Mai bine să le predau din proprie iniţiativă, înainte de a fi denunţat", mi-am zis eu.

---

1 Mişcare împotriva delapidării, evaziunii fiscale, furtului din proprietatea de stat, escrocheriei, scurgerii de informaţii secrete.

2 Mişcare împotriva corupţiei, risipei şi birocraţiei.

L-am apucat pe Lao Uang, şeful grupului nostru, de mînă şi i-am spus grăbit:

"Am ceva să mărturisesc guvernului. Îţi spun acum ţie..."

7. Mărturisirea şi tratamentul cu clemenţă

"Eu, Pu I, am conştiinţa încărcată. Guvernul m-a tratat cu atîta umanism, dar eu am ascuns aceste lucruri, încălcînd regulamentul închisorii şi chiar legile ţării. Aceste obiecte nu-mi aparţin mie, ci poporului. De-abia acum am înţeles, de aceea mărturisesc aşa de tîrziu."

Stăteam în picioare, cu capul plecat în faţa directorului închisorii. Cele 468 de piese aşezate pe o masă lîngă fereastră străluceau în mod plăcut. "Să strălucească cît or vrea dacă mă pot salva şi dacă voi fi tratat cu indulgenţă prin predarea lor", mă gîndeam eu.

Directorul s-a uitat cu atenţie la mine, a aprobat din cap şi mi-a spus: "Stai jos!" Vocea lui mi-a dat încredere. "Ai dus o mare luptă cu tine însuţi pentru a ajunge aici?"

Am evitat să-i spun despre biletul lui Siao Jui. I-am spus că am fost foarte neliniştit din cauza bijuteriilor. Din tot ce spusesem numai ultima frază era adevărată. "N-am îndrăznit să mărturisesc, mi-a fost teamă că nu voi fi tratat cu indulgenţă."

"De ce?" a întrebat directorul cu zîmbetul pe buze. "Din cauză că ai fost împărat?"

"Da", am răspuns eu după un moment de ezitare.

"Nu mă surprinde", a rîs directorul. "Avînd o viaţă deosebită, e natural să ai idei deosebite. Îţi mai spun încă o dată: partidul comunist şi guvernul popular îşi respectă cuvîntul dat. Indiferent de originea socială, toţi cei care-şi recunosc greşelile sînt trataţi cu indulgenţă, celor care se transformă li se reduce pedeapsa, cei care se disting în a-şi aduce contribuţia sînt recompensaţi. Tu ai încălcat regulamentul închisorii nepredînd aceste obiecte pe care le-ai ascuns timp de peste un an de zile, dar acum, mărturisind şi recunoscîndu-ţi greşeala, demonstrezi că te căieşti. Din acest motiv, nu vei fi pedepsit."

Apoi a spus gardianului să-l caute pe şeful magaziei. Cînd acesta a venit, directorul i-a ordonat:

"Numără grămada asta de obiecte şi dă-i lui Pu I un bon de păstrare."

Surprins, am sărit în picioare protestînd: "Nu, nu vreau bon de păstrare. Dacă guvernul nu le confiscă, le donez."

"Nu, ți le păstrăm. Numără-le!"

Directorul s-a ridicat să plece: "Ți-am spus înainte că pentru noi oamenii reeducați sînt mai valoroși decît aceste obiecte."

Am luat bonul privind predarea celor 468 de obiecte și m-am întors în celulă. Tovarășii mei tocmai dezbăteau "Cum a devenit China colonie și semicolonie", cartea pe care o studiam. Văzîndu-mă, s-au oprit din discuții și m-au întîmpinat cu căldură, cum n-o făcuseră niciodată, felicitîndu-mă pentru progresele realizate.

"Lao Pu, te admirăm." Nu-mi mai spuneau "Domnule Pu" și mi se adresau neceremonios ca oricărui om de rînd. Cînd am auzit "Lao Pu" mi s-a părut și mai straniu decît atunci cînd am auzit "Domnule Pu", dar mi-a făcut plăcere. "Lao Pu, exemplul tău mă face să mă încred și mai mult în politica de tratare cu indulgență pentru cei care mărturisesc. Mulțumesc etc., etc."

Aici aș vrea să mai explic un lucru, în completare. De cînd începusem să-mi spăl și să-mi cîrpesc singur lucrurile arătam și mai neglijent. Respectul tovarășilor mei de celulă față de mine scăzuse la jumătate o dată cu adresarea "Domnule". Erau unii care-mi spuneau în spate "coș de vechituri" și de multe ori rîdeau de mine pentru nepriceperea la învățătură. În concluzie, înțelesesem locul pe care-l ocupam în ochii lor, dar laudele aduse acum m-au bucurat.

În timpul pauzei din acea zi, l-am auzit pe Lao Iuan, fost ambasador al "Manciucuo" în Japonia, discutînd actul meu. Lao Iuan era foarte inteligent și gîndea într-o clipă cît alții într-o zi. O frază a acestuia mi-a dat de gîndit:

"Lao Pu este un om inteligent, nu-i prost deloc. El a procedat absolut corect luînd inițiativa să predea bijuteriile. În realitate nu puteà să înșele guvernul care deține mai multe informații despre noi decît ne imaginăm. Amintiți-vă de știrile din presă cu privire la mișcările «Sanfan» și «Ufan». Milioane de oameni au pus la dispoziția guvernului informații. Guvernul cunoaște lucruri pe care cei în cauză le-au uitat de mult."

Am realizat că nu pot să scap de minciunile pe care le scrisesem în autobiografie. Dacă voi mărturisi, voi rămîne liber așa cum a fost în cazul bijuteriilor? Aceasta este o problemă politică, va fi tratată la fel ca una economică?

Directorul nu-mi spusese nimic. Dar în ultimă instanță, crimele chiar dacă sînt economice tot crime sînt, și principiile de care-mi vorbise directorul se aplică și în cazul lor.

Nu puteam să mă hotărăsc. Am început să urmăresc mai atent exemplele de "tratare cu indulgență" din presă.

Mișcările "Sanfan" și "Ufan" se apropiau de sfîrșit și în presă apăreau tot mai multe știri despre "indulgență". Am studiat cu Lao Uan, fost judecător, toate aceste informații și, de fiecare dată, le comparam cu situația mea, aveam dubii dacă și mie mi se va aplica acest tratament. Cînd autoritățile închisorii ne-au cerut să scriem tot ce știam despre crimele japonezilor în Nord-Est, eu am început să reflectez și mai mult.

Guvernul se pregătea să se ocupe de criminalii de război japonezi și au început investigațiile. S-a cerut deținuților "Manciucuo" să prezinte informații scrise în legătură cu aceasta. În ziua cînd autoritățile închisorii ne-au comunicat acest lucru, cineva a întrebat dacă puteam scrie și despre alții, în afară de japonezi. Răspunsul a fost că, desigur, puteam scrie, însă accentul se pune pe crimele japonezilor. Auzind, m-am îngrijorat. Ce voia persoana respectivă să scrie? Prin "alții" sigur că se referea la chinezi, iar cel mai mare criminal chinez eu eram, desigur. Oare membrii familiei mele vor scrie și ei despre "alții"?

Criminalii "Manciucuo" au fost foarte activi în a descrie crimele japonezilor în Nord-Est. În prima zi, în grupa noastră s-au scris peste zece materiale. Șeful grupei, Lao Uang, strîngîndu-le, a zis satisfăcut: "Avem rezultate bune. Sînt sigur că mîine vom scrie și mai mult." Cineva a adăugat în continuare: "Cine știe cîte ar avea de scris populația din Nord-Est, dacă i s-ar cere să facă aceasta!" La care Lao Uang a răspuns: "Sigur că guvernul va face investigații. Ce părere ai Lao Pu?" "Sînt sigur că așa va fi", am răspuns eu, "mă întreb numai dacă îi vor interoga și pe alții în afară de japonezi". "Cineva cu siguranță că va scrie și despre noi, chiar dacă nu i se va cere. Poporul nu ne urăște mai puțin decît pe japonezi."

Masa de seară ne-a fost adusă de Ta Li. Mi s-a părut că era supărat. A pus mîncarea jos, n-a mai așteptat s-o preiau și a plecat. Mi-am amintit îndată că la plecarea din Grădina Liniștită el m-a ajutat să pun bagajele în mașină.

A doua zi, ne-am petrecut-o scriind despre japonezi. Nu știam prea multe și de aceea am scris destul de puțin. La strîngerea materialelor Lao Uang a fost mulțumit - unii

scriseseră chiar foarte mult. "Imaginaţi-vă, a zis el, cîte informaţii va putea să pună la dispoziţia guvernului populaţia din Nord-Est. Ca fost om al legii, ştiu că dacă există dovezi, nu trebuie să avem reţineri. În trecut lucrul de care ne temeam cel mai tare era lipsa de dovezi. Lucrătorii în domeniul juridic din vechea societate considerau că lucrul cel mai greu sînt dovezile, acum pentru guvernul popular situaţia este bună, populaţia punînd la dispoziţie foarte multe informaţii." Ascultîndu-l, a început să-mi bată inima şi mai tare.

"Guvernul deţine informaţii" era fraza pe care am auzit-o de nenumărate ori. În dimineaţa aceea am citit în ziar o ştire despre arestarea unui contrarevoluţionar şi mi-am amintit din nou de această frază. Criminalul care executase în 1935 un conducător comunist fusese prins de organele securităţii în ascunzişul său din munţi. Cum fusese descoperit, nu scria în ziar. În sinea mea mă gîndeam că era vorba tot de informaţiile pe care le deţineau comuniştii de la populaţie. Auzisem de la Lao Uang că în limbajul juridic aceasta se cheamă "introducerea cauzei pe rol".

A treia zi, cînd scriam ultimul material, am auzit o voce pe scări. M-am întors şi am văzut un străin în apropierea turnului de pază, urmat de director. Am presupus că acesta trebuia să fie cineva de la organele superioare de control. El a inspectat fiecare celulă pe rînd şi a ascultat fără nici o expresie numele fiecărui deţinut rostit de directorul închisorii. Deşi nu era îmbrăcat în uniformă militară, am bănuit din ţinuta severă pe care o avea că trebuia să fie militar. Părea să aibă sub 50 de ani.

"Tu ce faci?" m-a întrebat el cînd a intrat în celula noastră, privind spre mine. Am fost surprins de blîndeţea din voce şi de zîmbetul de pe faţa sa. M-am ridicat în picioare şi i-am raportat că scriu despre crimele comise de japonezi. A găsit răspunsul meu interesant şi m-a întrebat: "Ce crime ale japonezilor cunoşti tu?"

I-am povestit despre asasinarea muncitorilor de la acea construcţie secretă de care-mi povestise Tung Ţîsü, informaţie pe care tocmai o scrisesem. Probabil că mi-am închipuit, sau poate că a fost chiar aşa, dar zîmbetul de pe faţa lui a dispărut şi a căpătat o expresie foarte severă. Nu m-am aşteptat ca acest caz să producă o atît de puternică reacţie asupra lui.

"Atunci am fost şocat, neştiind că japonezii pot fi atît de cruzi."

"De ce n-ai protestat?"

"N-am... n-am avut curaj."

"N-ai avut curaj, ţi-a fost teamă, nu-i aşa?" Şi fără să aştepte răspunsul meu, a continuat: "Ah! Teama, iată ce face teama din om!" Şi şi-a reluat expresia pe care o avusese mai înainte.

"Este vina mea," am spus încet, "trebuie să mi-o recunosc în faţa poporului. Şi de-aş muri de zece mii de ori, tot nu mă spăl de această vinovăţie."

"Nu lua toată vina asupra ta. Trebuie să-ţi asumi numai o parte din responsabilitate. Faptele sînt fapte. Dacă tu eşti vinovat de ceva nu poţi să-l învinuieşti pe altul, iar dacă nu eşti vinovat nu trebuie să-ţi atribui singur învinuiri."

Eu am continuat să spun că vina mea este foarte mare, că sînt impresionat de tratamentul din partea guvernului, că-mi recunosc această vină şi sînt hotărît să mă transform. Nu ştiu dacă el m-a auzit, am văzut numai cum examina în continuare celula şi deţinuţii. După ce am terminat, el a dat din cap şi a spus: "Trebuie respectată realitatea. Dacă-ţi recunoşti vina, cu siguranţă că vei fi tratat cu indulgenţă. Trebuie să-ţi dovedeşti progresul prin fapte, nu prin vorbe. Străduieşte-te!" Şi-a aruncat ochii pe ceea ce scrisesem şi apoi a plecat în celula următoare.

Îmi simţeam inima grea. Am citit şi eu ce scrisesem şi parcă acum am realizat gravitatea faptelor petrecute. Începînd de atunci, acei ochi severi m-au urmărit pretutindeni, iar vorbele sale mi-au rămas întipărite în minte. M-am simţit în faţa unei forţe împotriva căreia nu puteam lupta. De această forţă nu a scăpat nici asasinul din 1935, cu toate că se ascunsese în fundul munţilor. Am realizat că în faţa acestei forţe crimele japonezilor din Nord-Estul Chinei, crimele micilor şi marilor marionete "Manciu" nu pot fi ascunse.

Era într-o duminică. Tocmai îmi pusesem la uscat afară hainele pe care mi le spălasem, cînd i-am văzut apropiindu-se pe Ta Li şi Siao Jui, însoţiţi de unul din cadrele închisorii. S-au oprit în dreptul terasei cu flori, şi-au strîns mîinile şi s-au despărţit. Siao Jui s-a îndreptat spre locul unde eram eu; am vrut să intru în vorbă cu el, dar s-a făcut că nu mă vede şi a trecut mai departe. "Ce s-o fi întîmplat?" m-am întrebat eu. "Au început să facă destăinuiri?"

M-am întors în celulă, am căutat ziarele şi am citit iarăşi despre mişcările "Sanfan" şi "Ufan". După puţin timp a venit Lao Uang, care a zis: "Ce faci? Studiezi Ufan?" "Nu!" Am lăsat ziarul şi mi-am anunţat decizia: "Mă gîndeam la unele evenimente care au avut loc. În trecut nu am văzut adevărata lor natură, acum îmi dau seama că sînt crime. Crezi că ar trebui să le includ în mărturisirea mea?"

"Desigur!", a spus Lao Uang încet. "Oricum guvernul deţine multe informaţii despre noi, mai bine să mărturiseşti tu singur."

Am luat stiloul. Ideea principală pe care am dezvoltat-o a fost: Agresiunea imperialismului în China nu poate fi separată de forţele feudale şi compradore[1], iar eu constitui un exemplu tipic. Pentru visele lor de restauraţie, forţele feudale s-au folosit de mine şi au colaborat cu imperialismul japonez, în timp ce acesta s-a folosit de mine pentru a transforma Nord-Estul Chinei în colonie a Japoniei. Am descris în detaliu activitatea de la Thienţin şi relaţiile pe care eu şi clica mea le-am avut cu imperialismul japonez, inclusiv întrevederea cu Doihara.

După două zile, şeful grupei, Lao Uang, mi-a comunicat că autorităţile au citit mărturisirea mea şi consideră că am făcut un mare progres, iar grupa se mîndreşte cu mine.

"O singură dovadă face mai mult decît zece mii de cuvinte goale", a afirmat Lao Uang, fost judecător.

8. Confecţionarea cutiilor de carton

La sfîrşitul anului 1952 ne-am mutat din clădirea cu gratii metalice într-un bloc nou, spaţios. Aici erau paturi noi, mese şi bănci, precum şi ferestre luminoase. Simţeam că "transformarea" devine din ce în ce mai reală, iar eu în loc să fiu pedepsit am fost lăudat, după predarea autobiografiei. Acest lucru m-a făcut să mă apuc serios de studiu. În acele zile socoteam că pentru a mă transforma trebuie să citesc, şi după ce-mi clarific ideile din cărţi se va considera că m-am reeducat. Nici nu-mi trecea prin cap că treburile nu

1 Marea burghezie aliată cu capitalul străin

puteau fi atît de simple. Reeducarea nu se referea numai la citit, ideile din cărţi nu pot fi înţelese numai prin citit. Spre exemplu, cartea "Ce înseamnă societatea feudală" o parcursesem încă de la sfîrşitul anului 1950 şi începutul anului 1951, dar am înţeles cu adevărat ce înseamnă feudalismul numai cînd am început să muncesc.

În primăvara anului 1953, autorităţile închisorii au aranjat cu fabrica de creioane din Harbin ca noi, deţinuţii, să confecţionăm cutii de carton, ambalaj pentru creioane. Începînd de atunci, zilnic, patru ore învăţam şi patru ore confecţionam cutii. Autorităţile închisorii ne-au spus că e bine pentru noi să facem ceva, întrucît înainte n-am muncit niciodată. Dar eu n-am înţeles ce însemnătate aveau aceste cuvinte.

Eu nu numai că nu lipisem cutii pentru creioane, dar nici măcar nu-mi ascuţisem singur creionul vreodată. Cunoştinţele mele despre creioane se mărgineau la mărcile acestora. Niciodată nu observam ambalajele în care veneau şi nu aveam idee cît de complicat este să faci o cutie. După puţin timp sentimentul de noutate a dispărut şi-mi simţeam mintea ca năclăită cu pastă de lipit. În timp ce alţii lipiseră cîteva cutii, eu n-o terminasem încă pe prima, care numai a cutie nu semăna.

"Cum naiba ai lipit-o?", a întrebat Lao Sien, fost director al spitalului militar din "Manciucuo" luînd creaţia mea în mînă. "De ce nu se deschide? Cum se numeşte acest obiect?"

Lao Sien era fiul prinţului Su Sangiî. El studiase medicina în Japonia şi era fratele renumitei agente Tin Pihui (al cărei nume în japoneză era Kavashima Yoshiko), iar fostul primar al oraşului Harbin - Ţin Pitung - în perioada "Manciucuo" era frate cu el. Toţi membrii familiei lui fuseseră colaboraţionişti. Cînd m-am întîlnit pentru prima dată cu el în Uniunea Sovietică, mi-a căzut în genunchi plîngînd: "Sluga şi-a văzut în sfîrşit stăpînul!" Acum locuiam împreună şi-i plăcea grozav să mă ironizeze, iar eu, fiind foarte timid, nu puteam să-i ţin piept.

Sentimentele mele erau amestecate - invidie, deznădejde şi teama de a fi batjocorit, iar sîcîitorul de Lao Sien atrăgea mereu atenţia celorlalţi asupra mea. De data aceasta s-au strîns cu toţii în jurul cutiei lipite de mine şi au început să rîdă. Am smuls cutia din mîinile lui Lao Sien şi am aruncat-o în grămada de deşeuri.

"Cum? O dai la rebuturi?", a zis Lao Sien fixîndu-mă cu privirea.

"Cine o dă la rebuturi? Am lipit-o puţin mai prost, dar nu văd de ce n-ar putea fi folosită", am murmurat eu şi am luat cutia înapoi din grămada de deşeuri şi am pus-o în grămada de produse finite. Dar a fost şi mai rău.

"Rebutul rămîne tot rebut, oriunde l-ai pune."

Această insultă m-a înfuriat, de-mi venea să tremur. N-am mai putut să mă controlez şi am zis: "Eşti foarte curajos cu mine. Îi terorizezi pe cei slabi şi te temi în faţa celor puternici." Această frază l-a atins în punctul sensibil. S-a înroşit tot şi a strigat: "Pe cine terorizez? De cine mă tem? Te crezi tot împărat şi aştepţi ca alţii să-ţi execute ordinele...?" Noroc că ceilalţi l-au ignorat; între timp a venit şeful grupei şi l-a potolit.

Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Lao Sien nu era omul care să renunţe atît de uşor.

A doua zi, cînd ne-am apucat de lucru, şi-a ales locul de lîngă mine. M-a privit tot timpul ironic, încît n-am putut răbda şi m-am întors cu spatele la el.

Rezultatele mele din ziua aceea, deşi nu puteau fi comparate cu ale celorlalţi, dovedeau însă un progres. Seara, au cumpărat nişte bomboane din banii care ni se cuveneau şi ni le-au împărţit. A fost pentru prima dată cînd m-am bucurat de rezultatele muncii mele. Şi cu toate că rezultatele mele nu se ridicau la nivelul celorlalţi, dulciurile pe care le-am primit mi s-au părut mai dulci decît orice mîncasem pînă atunci.

"Pu I, astăzi ţi-a reuşit mai bine, nu?" a spus Lao Sien.

"Da, astăzi n-am avut rebuturi", am contraatacat eu.

"Hm, ar fi mai bine dacă ai fi mai modest", a răspuns el zîmbind cu răceală.

"Dacă am spus că n-am dat rebuturi, înseamnă că nu sînt modest?" M-am înfuriat, iar bomboanele nu mi s-au mai părut atît de dulci. Cel mai mult mă deranja faptul că Lao Sien găsea motiv de ceartă tocmai atunci cînd eu mă simţeam mai fericit.

"Dacă voi da iarăşi rebuturi, poţi să mă etichetezi cum vrei." Şi cu aceasta l-am ignorat. Fără să mă aştept, el s-a dus la grămada de cutii, a luat una şi a ridicat-o s-o vadă toţi, zicînd:

"Priviţi!"

Am ridicat capul şi m-am uitat şi eu. Era cît pe ce să mă înec cu bomboanele. Lipisem eticheta invers. M-am înfuriat şi am vrut să-i smulg cutia şi să i-o arunc în faţă. Stăpînindu-mi impulsul, am murmurat:

"Gîndeşte ce vrei!"

"Aha, eşti calm? Îţi păstrezi morga de împărat?", a ridicat el vocea. "Te critic pentru că-ţi vreau binele, dar tu nu înţelegi." Auzind paşii gardienilor care se apropiau, a strigat şi mai tare: "Mai visezi să devii iarăşi împărat?"

"Vorbeşti prostii!", i-am răspuns eu supărat. "Eu sînt mai prost decît tine şi nu mă pricep nici să vorbesc, nici să fac treabă. Aşa am fost născut eu. Eşti mulţumit?"

Ceilalţi s-au sculat de la locurile lor şi au venit să ne liniştească. Încăperea în care ne aflam era foarte mare: eram cu toţii 18 persoane. În afară de mine, mai erau trei foşti miniştri şi 14 foşti ofiţeri "Manciucuo". Unul dintre foştii miniştri - Giang Ţinghui - se senilizase: nu învăţa, nu muncea şi era foarte tăcut. În seara aceea, în afară de el, toţi ceilalţi au dezbătut "afacerea cutiilor". Unii susţineau că dacă Lao Sien avea intenţii bune criticîndu-mă, nu trebuia să ţipe, iar alţii că eu am greşit nerecunoscînd că n-am lipit cum trebuie eticheta. Mongolul Lao Cuo a afirmat că nu este surprins că mi-am pierdut controlul, ca urmare a atitudinii pe care a avut-o Lao Sien, iar un ofiţer prieten cu Lao Sien i-a reproşat acestuia că vede lucrurile prin "ochelari cu lentile fumurii". Alţii au propus ca această problemă să fie discutată sîmbătă la ora de analiză a activităţii. Vorbeau toţi în acelaşi timp şi nimeni nu ceda. La un moment dat, acel fost ofiţer l-a tras deoparte pe Lao Sien, care ţipa de făcuse spume la gură. Ceilalţi s-au liniştit dintr-o dată. M-am uitat şi am văzut că venise activistul Li care răspundea de studiul nostru. L-a întrebat pe şeful grupei de ce ne certăm, iar Lao Uang a spus:

"Vă raportez că cearta a început de la o cutie rebut..."

Acesta a luat cutia, s-a uitat la ea, apoi a zis:

"De ce vă certaţi pentru atîta lucru? Dacă eticheta a fost pusă invers, de ce nu puneţi alta deasupra?" Aceste cuvinte ale lui ne-au uimit.

Dar lucrurile nu s-au oprit aici. După cîteva zile, Siao Jui, care răspundea de cartoanele pentru cutii, ne-a comunicat că alte grupe vor să ne provoace la întrecere şi ne-au întrebat dacă sîntem de acord. Am fost de acord.

Siao Jui ne-a spus că Siao Cu, care era în altă grupă, a găsit o metodă de a lipi cutiile care reduce timpul la jumătate. Ne-am dat seama că trebuia să căutăm şi noi o soluţie. Citind în presă despre inovaţiile tehnice, am organizat o linie de producţie, fiecare făcea numai o anumită operaţie. Mi-a plăcut ideea, gîndindu-mă că-mi va uşura munca şi-mi va acoperi incompetenţa. Dar cine să ştie că la scurt timp se vor ivi noi probleme: în faţa mea se strîngeau grămadă cutiile şi nu treceau mai departe. Lao Sien a intervenit şi de data aceasta.

"Din cauza neîndemînării unui om este influenţată munca întregii grupe. Ce-i de făcut?", a zis el simulînd supărarea.

N-am replicat în nici un fel. Stăteam în faţa grămezii de cutii exact cum stăteau în trecut alţii în faţa porţii Palatului Iangsin aşteptînd să fie judecaţi în prezenţa mea. Cînd l-am auzit pe cel care făcea următoarea operaţie, după ce cutiile plecau de la mine, că munca mea nu corespunde criteriilor stabilite, ceea ce va duce la creşterea rebuturilor, am realizat că nimeni, oricît de binevoitor ar fi fost, fie Lao Cuo, fie responsabilul Li, nu va puteá să se opună criticilor lui Lao Sien. Am părăsit linia de producţie şi am trecut să lucrez individual.

Am cunoscut încă o dată mizeria de a fi singur. Fiind exclus din colectiv, mă simţeam de parcă eram dezbrăcat în faţa celorlalţi. Aproape că am explodat cînd Lao Sien s-a apropiat de mine, tuşind uşor. Faţa lui ciupită de vărsat radia de bucurie. Simţeam nevoia să vorbesc cu o persoană binevoitoare, dar toţi erau foarte ocupaţi şi n-aveau chef de vorbă. S-a nimerit ca tocmai atunci să fiu gripat şi mă simţeam îngrozitor.

În noaptea aceea am avut un coşmar. Se făcea că Lao Sien îşi apropiase faţa ciupită de vărsat de a mea şi-mi spunea cu ură: "Eşti un rebut! Nu eşti bun decît de cerşit!" Apoi, am visat că stăteam la capul unui pod, în postura "maimuţei care păzeşte podul", aşa cum îmi povesteau eunucii în copilărie. Am simţit că cineva mă apăsa pe frunte şi m-am trezit. Am văzut o figură îmbrăcată în alb care stătea lîngă mine şi-mi palpa pieptul. "Ai temperatură, gripa s-a agravat. Nu fi îngrijorat, lasă-mă să te consult."

Mă durea capul cumplit şi mi se zbăteau tîmplele. De-abia după mult timp mi-am dat seama ce se întîmplase cu mine. Mi se făcuse rău şi m-am culcat. M-a auzit gardianul delirînd în somn. Neputînd să mă trezească, a chemat doctorul. Mi-au luat temperatura, mi-au făcut o injecţie şi am adormit iarăşi.

Am zăcut două săptămîni. În tot acest timp am dormit; n-am învățat, n-am muncit. În aceste două săptămîni am reflectat mai mult decît în cîțiva ani din trecut. Îmi fugeau gîndurile de la cutiile de carton la fața înfricoșătoare a împărătesei Thî Si, așa cum o văzusem eu în copilărie.

Amintindu-mi de figura ei înfricoșătoare, o uram din adîncul inimii. De ce m-a ales tocmai pe mine să fiu împărat? Eram un copil ignorant și inocent din toate punctele de vedere, mai puțin înzestrat decît Pu Ție. Pentru că am fost ales să devin împărat, am crescut izolat de lumea exterioară. Nimeni nu-mi vorbise nici măcar despre cele mai elementare cunoștințe despre viață, și care era rezultatul? Astăzi nu înțeleg nimic, nu sînt în stare de nimic. Cunoștințele și priceperea mea sînt mai reduse decît ale unui copil, nici vorbă să mă pot compara cu Pu Ție. Eram batjocorit și terorizat de Lao Sien și cei de teapa lui și, dacă ar fi trebuit să duc o existență independentă, aș fi fost incapabil să supraviețuiesc. De starea mea actuală nu erau oare răspunzători împărăteasa Thî Si și demnitarii de la Curtea Dinastiei Thing?

Înainte, de cîte ori rîdeau de mine sau mă etichetau ca incompetent, mi se umplea inima de ură; îi uram pe aceștia, uram chiar și guvernul care mă arestase. Acum simțeam însă că nu trebuie să-i mai urăsc, faptele dovedind că într-adevăr sînt de rîs, incapabil și ignorant. Înainte i-am urît pe nepoții mei care nu-mi mai arătau respectul cuvenit, dar acum înțelegeam că nu au nici un motiv să mă respecte. Spre exemplu, am mîncat o dată paoți[1] și mi s-au părut foarte gustoase. Gardianul Uang m-a întrebat: "Îți place usturoiul verde?" Eu i-am răspuns că n-am mîncat niciodată, nu știu. Ceilalți au izbucnit în rîs zicînd: "Acum nu mănînci usturoi verde?" Dacă nu știam nici ce mănînc, atunci cum să nu mă batjocorească? Mongolul Lao Geng, fiul rebelului Babojab, mi-a spus că în primii ani ai Republicii toată familia lui a jurat să moară de foame pentru restaurarea mea; mama lui mă idolatriza ca pe un zeu. "Păcat că a murit, altfel i-aș fi spus neapărat că Siuan Thung este o piesă rebut." Puteam eu să-i învinovățesc pe cei care spuneau asemenea lucruri despre mine?

1 Chifle umplute cu tocătură de carne și zarzavat, printre care și usturoi verde, fierte în aburi

îi găseam vinovaţi numai pe împărăteasa Ţhî Si şi pe cei din anturajul ei; mă detestam că m-am născut în mijlocul lor. Uram Oraşul Interzis cu o şi mai mare intensitate. Iar acum, Lao Sien era pentru mine duşmanul cel mai periculos.

Cînd m-am refăcut, m-a chemat directorul să stăm de vorbă. După ce m-a întrebat despre sănătate, s-a interesat de ce m-am certat cu Lao Sien şi dacă am fost şocat din această cauză. I-am povestit pe scurt şi am încheiat cu cuvintele:

"Atunci am fost foarte şocat, dar acum nu mai sînt supărat. Urăsc numai incompetenţa mea şi pe cei din fostul Palat din Peiţing."

"E foarte bine că-ţi recunoşti lipsurile. E un progres. Nu trebuie să te simţi prost din cauza incompetenţei. Acest lucru poate fi depăşit dacă eşti hotărît să înveţi. Mai important este că ai descoperit cauzele incompetenţei. Trebuie să mai reflectezi de ce acei prinţi şi demnitari de la Curte ţi-au dat o asemenea educaţie!"

"Erau preocupaţi numai de interesele lor", am spus eu, "nu le păsa de mine."

"Mi-e teamă că nu este întru totul aşa", a răspuns directorul zîmbind. "Poţi să-mi spui că Cen Paoşen şi tatăl tău ţi-au vrut răul? Au dorit ei cu tot dinadinsul să te distrugă?"

N-am ştiut ce să răspund.

"Trebuie să te gîndeşti în tihnă la această problemă. Şi dacă vei găsi răspunsul, să ştii că boala aceasta ţi-a făcut mult bine."

După ce m-am întors de la director, am continuat să mă gîndesc la ce mi-a spus. Pînă la prima şedinţă de analiza activităţii m-am gîndit mult, dar n-am aflat nici un răspuns şi acest lucru m-a înfuriat şi mai tare.

La şedinţa de analiză, cineva l-a criticat pe Lao Sien pentru atitudinea răuvoitoare faţă de mine. Peste jumătate din cei prezenţi au exprimat acelaşi punct de vedere, iar unii chiar au pus cauza bolii mele pe seama atacurilor lui, arătînd că joacă un rol negativ în procesul transformării noastre. Lao Sien s-a învineţit de mînie şi, bîlbîindu-se, şi-a făcut autocritica. Eu n-am luat atitudine împotriva lui la acea şedinţă, deşi clocoteam de ură. Cînd cineva a spus să iau cuvîntul, Lao Sien s-a învineţit şi mai tare.

"N-am nimic de spus", am zis eu încet, "urăsc numai incompetenţa mea".

Toţi au fost uimiţi. Lao Sien a rămas cu gura căscată. Dintr-o dată am ridicat vocea şi am spus de parcă aş fi strigat:

"Urăsc locul unde m-am născut şi am crescut! Urăsc acel sistem diavolesc! Ce înseamnă feudalism? Feudalismul înseamnă ruinarea oamenilor încă din copilărie."

Mi s-a strangulat vocea şi n-am mai putut continua. N-am mai auzit ce au spus ceilalţi.

9. Venirea anchetatorilor

Începînd de la sfîrşitul anului 1953, am studiat, timp de trei luni, lucrarea "Despre imperialism". După terminarea studiului, în martie 1954, ne-am mutat înapoi la Fuşun. La scurt timp după aceasta, o echipă de anchetatori a venit la închisoare şi şi-a început activitatea.

Ulterior am aflat că guvernul făcuse pregătiri minuţioase cu cîţiva ani în urmă pentru investigarea crimelor săvîrşite de japonezi şi criminalii de război ai "Manciucuo", organizînd forţe puternice. Au fost concentraţi peste 200 de lucrători însărcinaţi cu munca de anchetare, care fuseseră pregătiţi în mod special din punct de vedere politic şi tehnic.

Anchetarea criminalilor de război ai "Manciucuo" a început printr-o mare adunare la sfîrşitul lunii martie. Activitatea de anchetare a durat pînă la sfîrşitul anului.

La acel miting, şeful grupului de anchetare a ţinut o cuvîntare, spunîndu-ne că după cei cîţiva ani de studiu şi reflecţii, este timpul să ne recunoaştem vinovăţia. Guvernul va examina crimele noastre, iar noi trebuie să recunoaştem ceea ce s-a întîmplat cu adevărat în trecut, să mărturisim crimele noastre, să denunţăm crimele imperialismului japonez şi ale trădătorilor chinezi. Cînd mărturisim sau divulgăm crimele altora, trebuie să fim cinstiţi, să nu exagerăm, dar nici să nu minimalizăm. Decizia pe care o va lua guvernul depinde de vinovăţia dar şi de atitudinea fiecăruia, politica guvernului este de tratare cu indulgenţă a celor care mărturisesc şi cu severitate a celor care opun rezistenţă.

La acea adunare, directorul ne-a comunicat noile reglementări. Ni se interzicea să facem schimburi de in-

formaţii, să trimitem bileţele în alte celule etc. Începînd din acea zi, ieşeam în curte fiecare grupă pe rînd, era imposibil să ne mai întîlnim cu cei din celelalte celule.

După adunare, fiecare grupă s-a întors în celula proprie şi au început discuţiile. Toţi au declarat că vor face mărturisiri complete şi denunţuri, că îşi vor recunoaşte cu umilinţă vinovăţia spre a obţine clemenţă. Unii s-au exprimat că au aşteptat de mult această zi, iar alţii, ca Lao Sien, spre exemplu, au devenit vizibil îngrijoraţi.

M-am molipsit şi eu de îngrijorarea lui Lao Sien şi am început să am dubii cu privire la tratarea cu indulgenţă. Dacă un fost director de spital se temea, eu ca fost împărat la ce puteam să mă aştept? Mărturisisem despre crimele principale, acum eram preocupat cum să fac să-i conving pe anchetatori să creadă în declaraţiile mele. Am hotărît să rescriu viaţa mea şi să redau în detaliu toate crimele japonezilor de care aveam cunoştinţă. Mi-am luat acest angajament în şedinţa de grupă.

Dar nu era uşor să îndeplinesc întocmai acest angajament. Cînd ajunsesem cu descrierea la sfîrşitul perioadei "Manciucuo" şi declaraţia de război a Uniunii Sovietice împotriva Japoniei, mi-am amintit de un fapt. Pe atunci eram terorizat de ideea că japonezii mă suspectează şi mă vor înlătura, de aceea îmi frămîntam mintea cum să le cîştig încrederea. După declaraţia de război a Uniunii Sovietice, într-o seară i-am chemat din proprie iniţiativă pe Giang Ţinghui şi Takabe, şeful Biroului pentru treburi generale al Consiliului de Stat, şi le-am dat un edict verbal ordonîndu-le să declare mobilizarea de urgenţă şi să facă tot posibilul pentru a sprijini Japonia să se opună atacurilor Armatei Roşii. Cum să descriu acest fapt? Să nu scriu nimic, era greu să-mi închipui că alţii nu ştiau, să scriu - da, dar acest lucru nu fusese ordonat de japonezi (la vremea respectivă Yoshioka se prefăcuse bolnav şi nu a fost prezent). Oare nu va da de bănuit anchetatorilor? Nu cumva nu vor mai crede că am fost dirijat în toate de către Yoshioka? Dacă anchetatorii vor avea bănuieli, nu înseamnă că nu vor mai crede nimic din tot ce am relatat pînă acum?

În final am decis să nu relatez prea multe, în general să scriu cît mai puţin despre asemenea lucruri rele şi să-l învinuiesc pe Yoshioka de acest edict.

După ce am terminat de scris, m-am gîndit că nici dacă scriu prea puţin nu este bine. Atunci am relatat cît mai detaliat tot ce puteam scrie despre mine. Apoi am redat crimele altora.

Am predat totul şi aşteptam ancheta.

Fără să vreau am început să mă gîndesc cum va fi cînd voi fi anchetat. Anchetatorii vor fi la fel cu cadrele închisorii? Vor fi severi? Mă vor tortura? Eram sigur că vor fi cruzi şi mă vor tortura, aşa cum eu am torturat în Oraşul Interzis şi la Ceangciun servitorii şi eunucii care se făceau vinovaţi.

Îmi era mai teamă de tortură sau de o palmă pe obraz decît de moarte. Stătusem într-o închisoare comunistă timp de trei ani şi văzusem că oamenii nu sînt bătuţi ori înjuraţi şi sînt trataţi ca nişte fiinţe umane. Aceasta ar fi fost suficient să-mi spulbere toate grijile. Dar eram convins că anchetatorii vor fi suspicioşi şi violenţi.

Am petrecut zece zile grele de nelinişte. În sfîrşit, a venit şi ziua cînd gardianul mi-a spus să merg la discuţii.

Am fost condus într-o cameră de vreo 10 mp, în mijlocul căreia se afla o masă mare. În faţa ei era o măsuţă cu un ceainic, ceşti şi o scrumieră. În spatele mesei se aflau două persoane: un bărbat mai în vîrstă şi un tînăr. Mi-au indicat să mă aşez pe scaunul de lîngă măsuţă.

"Cum te numeşti?", a întrebat cel mai în vîrstă.

"Aisin-Gioro Pu I"

M-a întrebat apoi ce vîrstă am, locul de naştere, originea socială, sexul etc., iar tînărul nota răspunsurile mele.

"Ţi-am citit mărturisirea", a spus el în continuare, "şi vrem să avem o discuţie cu tine. Poţi să fumezi!"

Aşa a început. Cel mai în vîrstă m-a întrebat foarte multe lucruri începînd cu copilăria pînă la arestare. Dădea din cap ca şi cînd era mulţumit de răspunsurile mele. "Bine, să ne oprim aici! Anchetatorul Giao îţi va pune mai tîrziu şi alte întrebări."

Atmosfera din timpul interogatoriului m-a surprins şi a pus capăt îngrijorării mele.

La al doilea interogatoriu, am fost puțin dezamăgit cînd l-am văzut în cameră numai pe anchetatorul Giao. M-am așezat în fața lui și mă întrebam: Va fi impulsiv ca toți tinerii? Pe cine va crede dacă alții vor fi scris minciuni despre mine...?

"Am o problemă despre care vreau să te întreb", a zis el întrerupîndu-mi gîndurile. Voia să știe procedura publicării edictelor imperiale și cele din "Manciucuo" și i-am răspuns așa cum era în realitate. M-a întrebat cu cît timp înainte de publicare luam cunoștință de edicte. Nu-mi mai aminteam precis și i-am răspuns: "Probabil cu o zi sau două înainte, poate chiar cu trei-patru zile."

"Nu-i nevoie să-mi răspunzi imediat. Gîndește-te și cînd îți vei aminti, să-mi spui! Acum să discutăm despre altă problemă..."

Dar nici despre acea problemă nu mi-am amintit. Eram îngrijorat în sinea mea: "Iar nu mi-am amintit. Oare el își închipuie că nu vreau să vorbesc și-o să-și piardă răbdarea?" Dar nu și-a pierdut-o și mi-a zis: "Lasă atunci, cînd îți amintești, să-mi spui!"

În final, am fost cucerit de acel tînăr.

La o altă discuție, nu-mi amintesc a cîta, el a adus un material scris de mine, l-a pus în față și a întrebat:

"Aici scrii că invadatorii japonezi au luat, într-un an, 16 milioane de tone de grîu din Nord-Estul Chinei, conform unui plan stabilit de Furumi Radayuki, criminal de război, director adjunct al Biroului pentru treburi generale din Consiliul de Stat al «Manciucuo». E prea vag. În ce an s-a întîmplat acest lucru? A fost într-un singur an? De unde ai știut cifra de 16 milioane? Te rog să-mi dai unele detalii!"

În realitate, îi auzisem discutînd în celulă pe doi foști miniștri ai "Manciucuo" despre această treabă, dar nu îndrăzneam să spun adevărul. Am spus că japonezii au jefuit toate bogățiile din Nord-Estul Chinei și au luat toată recolta de cereale. Anchetatorul m-a întrerupt din nou întrebîndu-mă:

"Cunoști producția anuală de cereale în Nord-Estul Chinei?"

N-am putut să-i răspund.

"Pe ce te-ai bazat cînd ai scris acest material?"

Mi-am dat seama că nu mai pot continua mistificarea și i-am spus de unde știu.

"Dar tu crezi sau nu crezi în această informaţie?"

"Eu... nu ştiu."

"Hm! Nici chiar tu nu crezi." Anchetatorul m-a ţintuit cu privirea şi a zis: "Atunci de ce ai scris?"

N-am ştiut ce să spun. Şi-a închis stiloul, şi-a aranjat hîrtiile şi cărţile de pe masă - "Yearbook al Manciucuo" şi "Rapoartele guvernului", ca şi cînd n-ar mai fi avut nevoie de răspunsul meu. A încheiat zicînd:

"Indiferent dacă te referi la tine sau la alţii, trebuie să respecţi realitatea."

L-am privit în tăcere şi am recunoscut în sinea mea că avea dreptate. Mă temeam că alţii vor spune minciuni sau vor exagera faptele mele. Am părăsit încăperea întrebîndu-mă dacă şi ceilalţi anchetatori sînt tot atît de conştiincioşi ca acest tînăr. Ce se va întîmpla dacă un anchetator incompetent va citi nişte minciuni despre mine?

Răspunsul la aceasta a venit imediat. Lao Iuan, care se afla în aceeaşi celulă cu mine, ne-a povestit ceva asemănător. El scrisese că japonezii jefuiseră o anumită cantitate de oţel din Nord-Estul Chinei. Anchetatorul nu l-a crezut. I-a dat un stilou şi l-a pus să calculeze cît minereu este necesar pentru a produce atîta oţel şi care este producţia anuală de minereu în Nord-Estul Chinei... "Avea cu el statisticile economice din Nord-Est", a concluzionat Lao Iuan.

Acum realizam de ce pe masa anchetatorului se aflau cele două cărţi. Pentru verificarea tuturor mărturiilor, cîteva sute de anchetatori au pierdut mai mult de un an, deplasîndu-se în întreaga ţară şi citind tone de materiale de arhivă. Am aflat acest lucru abia cînd am semnat concluziile generale cu privire la anchetarea mea.

Dificultăţile pe care le-am întîmpinat în relaţiile cu tînărul anchetator s-au datorat conştiinciozităţii lui în stabilirea adevărului şi temerii mele stupide că el mă va crede necinstit.

"Situaţia nu pare a fi foarte gravă", m-am gîndit eu cînd am predat autocritica.

10. Suferințele și ura poporului din Nord-Estul Chinei

Nu mi-a vorbit niciodată nimeni concret despre dezastrul creat de agresorii japonezi în Nord-Estul Chinei și nici nu m-a preocupat această problemă. Știam totuși ceva despre nemulțumirile și ura poporului, dar consideram că era o treabă între japonezi și populația de aici, care n-avea nici o legătură cu mine.

Abia după zece ani am înțeles gravitatea acestor fapte.

Echipa de anchetatori ne-a prezentat odată numai o parte din investigațiile asupra crimelor săvîrșite de japonezi în Nord-Estul Chinei. Ascultînd, mai aveam încă unele rezerve. Spre exemplu, ne-au fost prezentate unele cifre în legătură cu asasinatele colective, suprafețe cultivate cu opiu, număr de opiomani, veniturile aduse de comerțul cu opiu etc., etc.

În sinea mea mă gîndeam: "Oare chiar așa să fi fost? Dacă este adevărat și eu nu știam, de ce frații, cumnații ori nepoții mei nu mi-au spus nimic?"

Am avut îndoieli pînă ce am participat la o ședință de studiu la care au fost de față și criminali de război japonezi.

Era pentru prima dată cînd vedeam criminali de război japonezi. La această ședință, cîțiva dintre ei, din proprie inițiativă, și-au recunoscut vinovăția, iar alții au făcut denunțuri. Ședința mi-a lăsat o impresie puternică. Mărturisirile cele mai zguduitoare au fost cele făcute de Furumi Tadayuku și fostul comandant al jandarmeriei din "Manciucuo".

Furumi era omul zilei al armatei japoneze și unul dintre conducătorii reali ai "Manciucuo". Acționînd la ordinele Armatei Cuantung, el și superiorul lui, Takebe Rozuko, au elaborat planurile de jefuire și guvernare a Nord-Estului Chinei și le-au pus în aplicare. El a vorbit în detaliu despre politica de luare cu forța a pămînturilor țăranilor pentru a fi date emigranților japonezi, jefuirea bogățiilor din Nord-Estul Chinei, "Planul pe cinci ani pentru dezvoltarea producției", politica opiului, luarea cu forța a produselor de la populație în vederea pregătirii războiului din Pacific. El a relatat despre unele rezultate ale acestei politici. Fiecare exemplu citat constituia o crimă. Spre exemplu, în 1944 fuseseră folosiți peste 15 mii

de oameni din tot Nord-Estul Chinei la construcţia unui obiectiv militar la Uangiemiao în munţii Sinan. Din cauza condiţiilor proaste de muncă şi viaţă, din cauza gerului şi a lipsei de îmbrăcăminte, muriseră peste şase mii de oameni dintre aceştia. La altă construcţie în vederea pregătirii războiului împotriva Uniunii Sovietice muriseră, din aceleaşi motive, peste 1700 de oameni.

Cel mai bine îmi amintesc cele spuse de Furumi în legătură cu politica opiului. Aceasta a fost iniţiată încă din 1933, înaintea invaziei de la Jehă, cînd armata japoneză ducea lipsă de fonduri. Pe atunci japonezii nu controlau producţia de opiu în Nord-Est. Deţinînd o cantitate insuficientă de opiu, ei au importat din străinătate peste două milioane de liang[1]. Apoi au împrăştiat, din avioane, manifeste în regiunea Jehă încurajînd populaţia să cultive opiu. Ulterior, prin 1936, armata japoneză a extins cultura opiului şi în "Manciucuo" şi a instituit monopolul propriu asupra vînzării. Pentru a încuraja fumatul opiului, au fost înfiinţate case pentru fumat opiu, unde au angajat tinere fete şi au făcut totul ca să convertească tineretul. În 1942, "Asociaţia pentru renaşterea Asiei" a convocat, sub patronajul Japoniei, "Conferinţa privind necesitatea opiului în China", care a hotărît ca "Manciucuo" şi regiunile de graniţă ale Mongoliei să satisfacă necesarul de opiu al marii zone de prosperitate a Asiei de Est. Pe această bază suprafeţele cultivate cu opiu în Nord-Est s-au extins la 3000 ha. După calculele lui Furumi, înainte de capitularea Japoniei, "Manciucuo" producea peste 300 de milioane de liang de opiu. În 1938 veniturile din opiu reprezentau 1/6 din veniturile financiare ale "Manciucuo". În 1944 profitul s-a ridicat la 300 de milioane de iuani, de o sută de ori mai mult decît la începuturile perioadei "Manciucuo", şi constituia una din principalele resurse pentru cheltuielile militare în războiul de agresiune dus de Japonia. Numai în provincia Jehă erau peste 300 de mii de fumători de opiu, iar în tot Nord-Estul Chinei din 100 de persoane cinci fumau opiu.

În mărturisirea sa, ofiţerul de jandarmi a amintit multe fapte concrete. Fiecare exemplu dat de el prezenta un tablou sîngeros.

---

1 1 liang = 50 gr

El fusese șeful jandarmeriei din zona de sud-vest a "Manciucuo". Pentru a oprima poporul, jandarmii foloseau diverse metode teroriste. Execuțiile aveau loc, de obicei, în colectiv, după care era adusă populația să vadă cadavrele. Cîteodată, prindeau cîțiva oameni, considerîndu-i suspecți, îi așezau în rînd, alegeau la întîmplare pe unul dintre ei și în fața populației îl despicau cu sabia. El personal omorîse, în felul acesta, peste 30 de persoane. Cei prinși erau supuși la tot felul de torturi: erau bătuți cu ciomege, li se turna apă rece, zeamă de ardei iute sau gaz pe nas; îi ardeau cu fierul roșu, îi spînzurau de picioare etc.

Din denunțurile criminalilor de război japonezi au reieșit și multe alte cruzimi. Îmi amintesc foarte clar o întîmplare povestită atunci: Un soldat japonez a intrat într-o casă unde o tînără mamă tocmai își alăpta pruncul pe marginea vetrei. Japonezul i-a smuls copilul și l-a aruncat în oala cu apă care fierbea pe foc, a violat femeia și apoi a chinuit-o pînă a omorît-o. Asemenea acte se întîmplau frecvent în tot Nord-Estul Chinei și în zonele ocupate de japonezi. Acesta era conținutul "războiului sfînt". Iar eu îi felicitasem, mă închinasem la aceşti "eroi ai armatei imperiale". Pe ei mă bazasem în acea perioadă.

În afară de suferințele provocate direct de invadatorul japonez, populația din Nord-Est a avut de suferit și din cauza guvernului marionetă și a trădătorilor chinezi. Prin diferite ordonanțe și reglementări, prin sistemul care prevedea aprovizionarea Japoniei cu cereale, populația era jefuită de tot ce producea în decursul unui an. În special în ultima perioadă a statului "Manciu", populația de aici s-a hrănit numai cu tărîțe și șroturi pe cartelă. Cerealele erau folosite pentru armată, dar cea mai mare parte era trimisă în Japonia, cantitatea crescînd an de an, ajungîndu-se în 1944 la 3 milioane de tone. În ultimii șase ani ai "Manciucuo", au fost trimise în Japonia peste 11 milioane de tone de cereale.

În condițiile legislației privind achiziționarea centralizată a cerealelor, bumbacului, metalelor și altor bunuri, populația era acuzată deseori de "crime economice", fie că le comitea fie că nu. Spre exemplu, era interzis cu desăvîrșire ca populația să consume orez, și dacă se constata că cineva a încălcat ordinul, se făcea vinovat de "crime economice" și era pedepsit ca atare. Numai în perioada 1944-1945 au fost pedepsite pentru asemenea "crime economice" peste 317 mii de persoane. Sigur că în această cifră nu sînt incluși cei care erau pedepsiți numai cu bătaia și eliberați.

În acelaşi timp, ţăranii erau deposedaţi de pămînturi. Conform tratatului japono-manciurian, Japonia planificase ca în decurs de 20 de ani să aducă în Nord-Estul Chinei cinci milioane de emigranţi japonezi. Dar planul nu a fost realizat în întregime, Japonia capitulînd. Însă în ultimii doi ani ai statului Manciu cei 390 de mii de emigranţi japonezi au primit 36.500.000 ha de teren smuls de autorităţile regimului marionetă de la ţăranii din Nord-Est. În afară de aceasta, sub pretextul luptei împotriva armatelor unite de rezistenţă împotriva Japoniei, s-a promovat politica "unificării satelor", în urma căreia populaţia din Nord-Est a pierdut mari suprafeţe de pămînt, care nu sînt incluse în cifra de mai sus. Sau alt exemplu: invadatorii japonezi, preocupaţi să stoarcă cît mai multe resurse şi să transforme Nord-Estul într-o bază economică a Japoniei, s-au folosit de guvernul marionetă spre a transforma populaţia de aici în sclavi, ceea ce a dus la dispariţia unui număr mare de oameni. După publicarea, în 1938, în numele meu, a "Legii controlului muncii", în fiecare an, 2.500.000 de oameni (excluzînd pe cei de la sud de Marele Zid) au fost obligaţi la muncă forţată neplătită. Majoritatea au lucrat în mine şi la construcţii militare. Mulţi dintre ei au murit din cauza condiţiilor foarte grele în care lucrau.

Ţărani, muncitori, studenţi, funcţionari, care la vizita medicală nu erau consideraţi apţi pentru serviciul militar, erau obligaţi să facă această muncă de sclavi, care, oficial, se numea "muncă voluntară".

Cel mai mult au avut de suferit cei din "Casele de corecţie". La sfîrşitul perioadei "Manciucuo", cruzimile invadatorilor japonezi atinseseră punctul culminant. Pentru a rezolva problema lipsei forţei de muncă şi a înăbuşi rezistenţa crescîndă a populaţiei, în 1943 a fost publicată "Legea rectificării ideologice" şi "Legea securităţii". În tot Nord-Estul au fost înfiinţate lagăre de concentrare sub denumirea de "Case de corecţie". Cei care nu aveau o "gîndire corectă" sau erau nemulţumiţi erau aruncaţi în aceste instituţii sub acuzaţia de "vagabondaj", şi forţaţi să facă munci grele. De multe ori trecătorii erau opriţi pe stradă şi, fără nici un motiv, etichetaţi drept "vagabonzi" şi duşi la "Casele de corecţie", de unde nu mai aveau zile să iasă.

Cei care rezistaseră pînă la prăbuşirea statului "Manciucuo" demascau acum toate aceste crime în faţa guvernului popular. Un locuitor al oraşului Hocang fusese arestat în 1944 sub acuzaţia de activitate antimanciucuo şi antijaponeză. O dată cu el mai fuseseră arestate încă 17 per-

soane. După ce fuseseră bătuți cu sălbăticie, au fost trimiși la Casa de corecție din Hocang și obligați să muncească în minele de cărbune din Tungșan. Munceau cîte 12 ore pe zi, în schimbul cărora primeau un mic castron de caoliang pentru fiecare masă. Nu aveau ce să îmbrace și nu aveau cu ce se înveli. Deseori erau bătuți cu cruzime. Din relatările acestuia, nouă din cei 17 oameni arestați împreună cu el muriseră din cauza bătăilor și condițiilor în care erau obligați să muncească.

Împilarea populației din Nord-Est de către armată, poliția, tribunalele și închisorile regimului marionetă constituie o istorie de atrocități prea numeroase pentru a putea fi enunțată. Din materialele extrase din resturile arhivei "Manciucuo" reiese că armata statului marionetă ucisese peste 60 de mii de luptători din rezistența antijaponeză și peste 8.800 de cetățeni simpli; fuseseră arse peste 3.100 locuințe ale populației. E greu de socotit cîți oameni executaseră poliția și organele de spionaj ale statului Manciu.

Acest iad pe pămînt a fost "paradisul autorității monarhice" pe care am patronat-o eu în calitatea mea de "Șef Executiv" și ca "Împărat Cang De" timp de 14 ani. Aceste atrocități au fost făcute în numele meu. Nu era de mirare că toate depozițiile se încheiau în felul următor:

"Cerem guvernului popular să ne răzbune! Cerem ca japonezii și trădătorii chinezi să plătească pentru sîngele vărsat!"

"Răzbunați morții noștri! Pedepsiți-i pe japonezi și pe trădători!"

11. "Nu scapi niciodată de consecințele păcatelor pe care le-ai făcut"

Problema era mult mai serioasă decît se părea.

Recunoașterea și destăinuirile criminalilor de război japonezi, acuzațiile și denunțurile populației din Nord-Est ne-au tulburat pe noi, criminalii de război "Manciucuo". Reacțiile celor mai tineri dintre noi au fost foarte puternice. Eu am fost demascat de nepoți, cumnați și Ta Li. Mă găseam înconjurat de ură chiar în familia mea. Parcă aș fi fost într-un cerc de oglinzi și oriunde mă uitam vedeam aceeași imagine.

Totul a început după ședința comună cu criminalii de război japonezi ținută în închisoare. Anchetatorii ne-au strîns din nou și ne-au cerut să ne spunem părerile. Unii erau așa de impresionați că au jurat să-și mărturisească crimele proprii și să-i demaște și pe alții. Ei s-au referit

cu precădere la Giang Huansiang, fost ministru al justiţiei în "Manciucuo". Acesta, după incidentul din "18 septembrie", s-a retras la Fuşun, unde a depus eforturi susţinute să colaboreze cu japonezii şi le-a elaborat planuri de activitate, pentru care a fost recompensat de aceştia, fiind numit ministru al justiţiei. El avea multiple metode pentru a fi pe placul japonezilor. De exemplu, îşi făcuse acasă un altar cu Zeul Luminii Cereşti la care îngenunchea şi se ruga ori de cîte ori venea vreun japonez în vizită la el. Un alt exemplu: construise un templu la Fuşun pentru acelaşi zeu, pe care împreună cu soţia îl măturau în fiecare zi.

Apoi l-au demascat pentru atitudinea din închisoare: arunca cu bunăştiinţă mîncarea, încălca regulile închisorii, ţipa la gardieni etc., provocînd indignarea tuturor. Cîţiva l-au avertizat că dacă nu se schimbă în viitor nu va mai putea obţine iertare din partea guvernului. M-am temut să nu fiu tratat la fel şi eu, eram terorizat de gîndul că nici eu nu mă port cum ar trebui. Din cauză că în acea perioadă nu ni se permitea să discutăm între noi despre mărturisirile făcute şi informaţiile date, mă temeam că ceilalţi nu ştiau că eu am recunoscut deja şi am simţit nevoia să vorbesc, spre a-mi exprima atitudinea, şi am luat cuvîntul. Cînd tocmai voiam să închei, exprimîndu-mi încă o dată hotărîrea de a-mi recunoaşte vinovăţia, Siao Cu a sărit în picioare şi m-a întrebat: "Ai vorbit foarte mult, dar de ce n-ai pomenit nimic despre acel bileţel?"

Am rămas blocat pentru moment.

"Bileţelul! Bileţelul lui Siao Jui!," a adăugat şi Siao Sü. "Ai spus chiar acum că ai predat acele bijuterii din proprie iniţiativă. De ce nu spui că Siao Jui te-a îndemnat?"

"Da, da... tocmai voiam să spun şi lucrul acesta. Siao Jui m-a îndemnat..."

Am completat grăbit şi acest episod, dar din privirile lui Siao Siu şi Siao Cu se vedea clar că nu erau mulţumiţi.

Din fericire, şedinţa s-a încheiat.

M-am întors în celulă şi am scris o autocritică pe care am înaintat-o direcţiei. Îmi închipuiam că, dacă va afla, directorul se va supăra pe mine şi eram furios pe Siao Jui că spusese şi celorlalţi despre bilet. Siao Cu şi Siao Siu, membrii familiei mele, sînt lipsiţi de inimă dacă mi-au făcut lucrul acesta. Ei nu-mi erau loiali nici măcar cît Ta Li. După puţin timp, am văzut denunţurile pe care mi le făcuseră şi atunci am realizat că schimbările din familia mea erau mult mai teribile decît îmi imaginam.

Exista regula ca fiecare denunț să fie văzut de către persoana acuzată. Anchetatorul Giao mi-a dat să văd o grămadă de denunțuri despre mine.

"Citește-le! Cu care ești de acord, semnează-le, cu care nu, spune-ți părerea."

Am citit mai întîi denunțurile făcute de unii foști miniștri. Toate erau materiale care se refereau la fapte bine cunoscute ale regimului "Manciucuo" și le-am semnat. Dar cînd le-am citit pe cele făcute de membrii familiei mele, m-au trecut transpirațiile.

Cumnatul meu Lao Uan scrisese un pasaj care suna în felul următor:

"La 8 august 1945, m-am dus la palat să-l văd pe Pu I. Acesta tocmai scria ceva. În anticameră așteptau să fie primiți GianȚinghui și Takebe. Pu I mi-a arătat ce scrisese. Ideea generală era că toate forțele militare ale "Manciucuo" trebuiau să lupte alături de armata imperială japoneză împotriva inamicului invadator (armata sovietică). Pu I mi-a spus că va da acest ordin lui GianȚinghui și Takebe și m-a întrebat dacă am obiecții. Eu am spus că nu există altă alternativă."

Dezastru! Eu pusesem această treabă pe seama lui Yoshioka.

Denunțul lui Ta Li era și mai înspăimîntător. El descria plecarea mea la Thiențin și înțelegerea pe care o făcusem referitor la aceasta.

Și nu numai atît. El descria în detaliu conduita mea zilnică - cum mă purtam cu japonezii și cum mă purtam cu membrii familiei. Dacă ar fi menționat numai un caz sau două, n-ar fi fost cine știe ce, dar el îmi aducea un mare număr de învinuiri.

Lao Uan, spre exemplu, scrisese:

"Cînd japonezii prezentau filme la Palat, dacă pe ecran apărea împăratul Japoniei, trebuia să ne ridicăm în picioare, iar cînd atacau soldații japonezi, trebuia să aplaudăm și să ovaționăm.

În 1944 s-a pus problema economiei de cărbune. Pu I a dat ordin să nu se mai încălzească Palatul, pentru a fi pe placul lui Yoshioka. Numai că el își încălzea dormitorul cu sobă electrică fără ca japonezii să știe.

Cînd Pu I s-a refugiat la Talițucou a luat cu el în tren statuia zeului japonez și fotografia mamei lui Hirohito. De cîte ori trecea prin fața lor, făcea o plecăciune de 90 de grade și ne poruncea și nouă să facem același lucru."

Denunţul lui Siao Jui cuprindea un paragraf despre orfanii pe care-i angajasem ca paji şi evidenţia cît de prost erau trataţi şi pedepsiţi fără motiv. De asemenea, se referea şi la moartea acelui paj care încercase să fugă.

Acuzaţiile lui Ta Li erau pline de ură la adresa mea:

"Pu I, acest om, a fost crud, se temea de moarte şi era foarte suspicios. Totodată era viclean şi ipocrit. Se purta inuman cu servitorii. Cînd se afla în dispoziţie proastă, îi certa şi-i bătea fără nici un motiv. Dacă era obosit sau bolnav, servitorii aveau de suferit şi erau fericiţi dacă scăpau numai cu un picior în spate. Dar faţă de străini era cel mai cumsecade om de pe pămînt.

La Thienţin bătea cu băţul şi cravaşa, iar în perioada "Manciucuo" s-au mai adăugat şi alte feluri de torturi...

El a făcut din tot personalul complicii lui. Cînd voia să pedepsească pe cineva, dacă ceilalţi nu participau sau loveau mai încet, îi suspecta de complicitate. Şi dacă într-adevăr era aşa, acea persoană trebuia să-şi aplice singură lovituri de cîteva ori mai puternice. Nu exista un nepot sau un servitor care să nu fi fost pedepsit. Un paj de 12 sau 13 ani, numit Giou Pujen, a fost bătut odată aşa de rău că a trebuit să stea sub îngrijire medicală timp de trei luni de zile. După ce s-a vindecat, Pu I mi-a poruncit să-i duc lapte şi alte alimente şi să-i spun: "Cît de bun e Maiestatea Sa cu tine! Ai fi putut tu mînca asemenea bunătăţi la orfelinat?"

Citind această ultimă acuzaţie, am avut dubii dacă autodezvinovăţirea din ultima mea mărturisire va mai rămîne în picioare.

Înainte aveam sentimentul că tot ce făcusem avea o justificare. Mă supusesem presiunilor japonezilor şi acţionasem conform voinţei lor, pentru că am fost forţat; tratamentul faţă de membrii familiei mele, inclusiv tortura, le consideram un drept al meu. În concluzie, supunerea în faţa celor puternici şi torturarea celor slabi îmi păreau naturale şi rezonabile şi consideram că oricine ar fi fost în situaţia mea ar fi procedat la fel. Acum am înţeles că nu toţi oamenii seamănă cu mine, iar justificarea mea n-avea nici o bază.

Vorbind de cei slabi, nu exista nimeni mai slab decît deţinuţii cărora li s-au ridicat drepturile, dar comuniştii care erau la putere nu ne-au bătut şi nu ne-au batjocorit, ne-au socotit oameni. Vorbind de cei puternici, trupele americane echipate cu armament de primă clasă puteau fi socotite "puternice". Cu toate acestea, armata comunistă nu s-a

temut, deşi era în inferioritate în ce priveşte tehnica militară şi a avut curajul să lupte cu americanii timp de trei ani de zile, pînă i-a forţat să semneze armistiţiul.

Recent, am mai văzut şi alte exemple. Din acuzaţiile populaţiei am înţeles că foarte mulţi oameni obişnuiţi nu au urmat întocmai cazul meu în faţa violenţei şi opresiunii. Ţăranul Li Tiencui din judeţul Paien, oprimat de japonezi şi trădătorii chinezi, şi-a pus speranţele în armatele unite antijaponeze. În 1941, cu prilejul Sărbătorilor de primăvară[1] le-a trimis acestora alimente şi ţigări. Poliţia marionetă aflînd, el a fost arestat. A fost bătut şi supus şocurilor electrice. S-a pus lîngă el cadavrul însîngerat al unui om care murise din cauza torturilor, spre a-l înspăimînta. Voiau să-l facă să-şi recunoască legăturile cu forţele antijaponeze. Torturarea lui a continuat pînă la capitularea Japoniei.

Asemenea exemple au fost nenumărate.

În 1943 a fost arestat un copil care dăduse nişte ouă armatelor aliate antijaponeze. I-au dat să mănînce, să bea ceai, apoi i-au spus: "Tu eşti un copil, nu înţelegi prea multe lucruri, mărturiseşte şi-ţi dăm drumul!" Băiatul a mîncat, a băut ceai, apoi a zis: "Eu sînt ţăran, nu ştiu nimic!" Poliţiştii l-au spînzurat de picioare, l-au bătut, l-au supus şocurilor electrice etc., dar n-au putut scoate nimic de la el.

Acum ştiam că nu toţi oamenii de pe pămînt sînt slabi. Toate acţiunile mele din trecut mi le explicam prin aceea că am fost slab şi m-am temut de cei puternici, mi-a fost teamă de moarte şi am fost dornic să trăiesc.

În trecut mai aveam o explicaţie: consideram viaţa mea mult mai preţioasă decît a altora şi că merita apărată mai mult decît a altora. În ultimii ani am învăţat ceva despre adevărata mea valoare din spălatul rufelor, lipitul cutiilor, iar acum aveam o idee şi mai clară din acuzaţiile oamenilor de rînd şi ale membrilor familiei mele.

Din oglinzile care mă înconjurau am văzut că eram un om vinovat, complet lipsit de glorie şi în imposibilitatea de a-mi explica conduita din trecut.

Am semnat şi ultima acuzaţie împotriva mea. Mergînd de-a lungul coridorului aveam remuşcări şi păreri de rău...

"Niciodată nu scapi de consecinţele păcatelor pe care le-ai făcut."

---

1 Anul Nou după calendarul lunar

CAPITOLUL IX

ACCEPTAREA TRANSFORMĂRII

1. Cum să devii om?

"A început un nou an! Ce gînduri ai?"

Aceasta a fost întrebarea pe care mi-a pus-o directorul închisorii în ziua de Anul Nou, 1955.

I-am spus că sînt vinovat și aștept să-mi primesc pedeapsa. Directorul a dat din cap și a zis:

"De ce ești așa de pesimist? Trebuie să fii activ în a te transforma, să te străduiești să devii un om nou."

Același lucru l-am auzit și la sfîrșitul anului 1954, cînd anchetatorul mi-a dat să semnez ultimul document: "Străduiește-te să te transformi, să devii un om nou!"

Aceste cuvinte m-au liniștit, dar nu au înlăturat în totalitate pesimismul meu. Mă autodisprețuiam profund, și aceste gînduri mă măcinau mai mult decît așteptarea sentinței.

Într-o zi, cînd ne aflam îm curtea închisorii, a venit un reporter, care ne-a făcut cîteva fotografii. După încheierea perioadei de "dezvăluiri", ni s-a permis iarăși să ieșim la plimbare în curtea închisorii, adăugîndu-se încă o jumătate de oră în fiecare zi. Era foarte mare agitație: se juca volei, ping-pong, se discuta, se cînta etc. După ce a fotografiat totul, fotoreporterul mi-a făcut și mie o fotografie. Alături de mine se afla un fost oficial al "Manciucuo" care privea meciul. Observînd intenția fotoreporterului, s-a întors repede și a plecat zicînd: "Nu vreau să fiu fotografiat împreună cu el!" Îndată au plecat și ceilalți care erau în preajma mea.

În luna martie, un grup de ofițeri superiori ai Armatei de Eliberare a venit în inspecție la închisorile pentru criminalii de război din zona militară Șeniang. Directorul ne-a desemnat pe mine și pe Pu Ție să ne întîlnim cu ei. Cînd am văzut sala plină de epoleți aurii, prima impresie a fost că sînt în fața unui tribunal militar. Abia după aceea am aflat că ei voiau să știe cum stăm noi cu studiul. Erau foarte prietenoși și s-au arătat interesați față de cele spuse de mine. M-au întrebat despre copilăria și viața mea în perioada "Manciucuo". În final, unul dintre ei, care purta barbă, a zis: "Studiază cu conștiinciozitate și trans-

formă-te! În viitor vei putea să vezi cu propriii ochi construcția socialismului." Pe drum, la înapoiere, m-am gîndit că acela trebuie să fi fost mareșal, iar Pu Ție mi-a spus că presupune că nu e numai mareșal. Am fost foarte impresionat. Comuniștii, de la care nu m-am așteptat la toleranță, mă tratau ca pe o ființă umană, în timp ce tovarășii mei, deținuții, nu doreau nici măcar să stea alături de mine, ca și cînd n-aș fi fost om.

Întorcîndu-mă în celulă, le-am povestit discuția cu mareșalul.

Lao Iuan, fostul ambasador și cel mai inteligent dintre noi, a zis: "Felicitări, Lao Pu! Dacă mareșalul ți-a spus că vei vedea cu ochii tăi socialismul, ești salvat!"

Ceilalți deținuți s-au înviorat. Dacă eu, trădătorul numărul unu, voi fi salvat, cu atît mai mult vor fi salvați ei.

După încheierea perioadei de "recunoașteri și dezvăluiri", mulți dintre noi ne-am concentrat gîndurile asupra viitorului.

Lao Sien, spre exemplu, care nu mai zîmbise niciodată de la începutul acestei perioade, acum rîdea cu toată gura. M-a bătut călduros pe spate zicîndu-mi: "Felicitări, Lao Pu, felicitări!"

După terminarea anchetei, interdicția de a nu sta de vorbă în timpul pauzei a fost ridicată, iar celulele nu mai erau încuiate în timpul zilei. S-a întîmplat ca tocmai în acel moment, cînd relatam despre întîlnirea mea cu mareșalul, să intre în celula noastră un deținut din altă celulă, așa că știrea s-a împrăștiat repede în toată închisoarea. A continuat să fie discutată și în timpul pauzei. M-am gîndit la nepoții mei și la Ta Li, care mă ignorau încă de la începutul perioadei de "recunoașteri și dezvăluiri"; eram sigur că această veste îi va bucura și am folosit pretextul spre a sta de vorbă cu ei. Am auzit vocea lui Siao Cu, care cînta unul din cîntecele învățate de la gardieni, și i-am văzut stînd sub un pom împreună cu Siao Siu. Dar înainte de a ajunge la ei, au plecat.

În aprilie, autoritățile închisorii ne-au propus să alegem un comitet pentru studiu, așa cum făcuseră japonezii care erau în aceeași închisoare cu noi. Acest comitet era un organism sub îndrumarea direcției și prin intermediul căruia deținuții își administrau problemele zilnice de studiu și de viață. Toată situația legată de studiu sau de viața cotidiană, problemele ridicate în timpul discuțiilor și a ședințelor de criticare erau centralizate de către comitet și transmise direcției închisorii. Comitetul avea dreptul să-și

spună părerea şi să facă propuneri. Era format din cinci membri aleşi şi aprobaţi de conducerea închisorii: un preşedinte şi patru membri, care răspundeau de studiu, viaţa zilnică, sport şi activitate cultural-recreativă. Şefii grupelor de studiu şi responsabilii vieţii cotidiene din fiecare celulă făceau rapoarte zilnice pe care le înaintau membrilor corespunzători din comitet. Înfiinţarea acestui comitet i-a bucurat pe deţinuţi, văzînd în aceasta o dovadă a încrederii că ne vom transforma. Unii dintre noi au înţeles şi mai clar că transformarea depindea de noi înşine. Mai tîrziu, faptele au dovedit că acest comitet a jucat un rol important pentru transformarea noastră. Dar atunci sentimentele mele nu erau asemănătoare cu ale celorlalţi. Doi din membrii acelui comitet erau din familia mea; în perioada "recunoaşterii şi dezvăluirilor" ei mă acuzaseră fără milă. Unul era Lao Uan, preşedinte, şi celălalt Siao Jui, responsabilul cu problemele vieţii cotidiene.

La puţin timp după ce a fost creat, comitetul a luat hotărîrea să construim un teren de sport. Pînă atunci folosisem un teren amenajat de criminalii de război japonezi. Siao Jui răspundea de construcţia terenului. În prima zi de lucru el mi-a tras o săpuneală de faţă cu toţi ceilalţi. Am întîrziat cînd s-a făcut apelul, din cauza unor fleacuri de care nu-mi mai amintesc, şi cînd tocmai alergam, încheindu-mi nasturii, să mă aşez în rînd cu ceilalţi, m-am auzit strigat: "Pu I!"

"Am venit, am venit!," am răspuns eu, aşezîndu-mă în coada rîndului.

"De cîte ori ne adunăm, tu întîrzii!", a strigat Siao Jui cu o expresie mînioasă pe faţă. "Toţi aceşti oameni trebuie să te aştepte pe tine! Nu ai nici un pic de consideraţie pentru ei. Uită-te la tine cum arăţi! Nu eşti în stare nici măcar să-ţi închei cum trebuie nasturii!"

Am lăsat capul în jos şi am văzut că nasturii mei erau încheiaţi aiurea. Toţi şi-au întors capetele şi mă priveau. Mie îmi tremurau mîinile şi nu mai nimeream butonierele.

M-am îngrijorat gîndindu-mă că le-am oferit iarăşi subiect pentru şedinţa de critică. În grupa noastră aceste şedinţe se desfăşurau altfel decît înainte, cînd ţipam unul la altul sau schimbam între noi numai remarci de politeţe. Acum discutam mult mai serios. Cauza, pe de-o parte, era faptul că unii dintre noi ne debarasasem de povara ideologică veche sau aveam o concepţie clară asupra transformării, ceea ce făcea să adoptăm o atitudine pozitivă. Pe de altă parte, discuţiile străine de subiect nu erau accep-

tate de comitet. Consideram că ședințele de critică și-au schimbat caracterul și din cauză că atunci cînd cineva se referea la mine nu mai avea nici o reținere. Mai important era însă faptul că printre noii deținuți care fuseseră mutați în grupa noastră se afla și Lao Li, care mă cunoștea foarte bine. El răspundea de viața cotidiană. Cînd unii vorbeau despre lipsurile mele, intervențiile și analizele lui îi ajutau să prezinte și mai multe fapte, atingîndu-mă în puncte dureroase. La aceasta se mai adăugau și explicațiile lui Lao Uan și Siao Jui. Mai semănam eu a fi om?

Cînd în trecut primeam șocuri din afară care mă aduceau la disperare, mă autoblamam și le luam drept răsplată a faptelor mele; altă dată eram indignat pe soartă și pe alții, care-mi creau, în mod deliberat, dificultăți. În perioada de început, eram furios pe partidul comunist, pe guvernul popular și autoritățile închisorii. Acum nu mai aveam nici un motiv să mă plîng de ei și eram mai convins că acestea erau greșelile mele, dar continuam să am tendința să le pun pe seama altora. Cînd am citit rapoartele despre mine, am realizat că ceea ce ținusem în secret fusese demascat; guvernul cunoștea totul. În această situație, am socotit că era normal ca ei să se răzbune pe mine sau, cel puțin, să renunțe la ideea că trebuia să mă transform. Dar anchetatorii, directorul închisorii și mareșalul, toți îmi spuseseră că trebuia să învăț, să mă schimb, să devin un om nou. Întreg personalul închisorii împărtășea aceste idei și le exprima în fiecare acțiune concretă.

După terminarea terenului de sport, comitetul de studiu a hotărît ca în cinstea zilei de 1 Mai să înfrumusețăm curtea închisorii. Am plantat pomi, flori, am smuls buruienile, am nivelat. Eram plini de entuziasm.

Eu la început trebuia să ajut la săparea unei gropi, dar gardianul s-a temut să nu cad în groapă și am fost pus să smulg buruienile dintr-un strat de flori. După puțin timp, mongolul Lao Geng s-a apropiat de mine, mi-a luat din mînă planta pe care tocmai o smulsesem și a strigat:

"Ce ai smuls tu? Aa?"

"Nu mi s-a spus să smulg buruienile?"

"Asta numești tu buruiană? Nu vezi că ai smuls florile?"

Eram din nou în centrul atenției tuturor. M-am lăsat pe vine și nu îndrăzneam să ridic capul. Doream să dispară toate florile și buruienile din lume și o dată cu ele și eu.

"Ești într-adevăr un rebut!", a continuat să strige Lao Geng, ținînd floarea în mînă.

" A venit gardianul Ţiang, care a luat floarea de la Lao Geng, s-a uitat la ea şi apoi a aruncat-o.

"Ce rost are să-l cerţi?", i-a zis el lui Lao Geng. "Trebuie să-l ajuţi, să-i spui ce trebuie să smulgă, în felul acesta data viitoare nu va mai smulge florile."

"Nu mi-am imaginat niciodată că există oameni care nu disting florile de buruieni", a replicat Lao Geng ofensat.

"Nici eu nu mi-am imaginat. Trebuie să-l ajutăm!"

În trecut, cuvintele "Nu mi-am imaginat niciodată" în mintea mea se continuau cu altele înfricoşătoare: "...că Pu I este atît de stupid, nu merită să fie salvat!" sau "...că atîţia oameni îl urăsc pe Pu I, nu poate fi salvat!" sau "...că este atît de ipocrit şi rău, nu se va schimba niciodată!" Dar acum cuvintele "Nu mi-am imaginat niciodată" erau urmate de "dar trebuie să-l ajutăm".

Nu le-am auzit numai o singură dată şi nu numai din gura unui om.

Într-o zi, mi s-au stricat iarăşi ochelarii. După unele ezitări, l-am căutat din nou pe Ta Li. "Te rog să mă ajuţi", am spus eu cu voce slabă. "Am încercat de cîteva ori să mi-i repar singur, dar nu pot. Nici alţii nu pot, te rog să mi-i repari tu!"

"Continui să-mi ceri să te servesc!", m-a fixat el. "Nu-ţi ajunge cît te-am servit!" Mi-a întors spatele şi s-a mutat în partea cealaltă a mesei. Am rămas împietrit, şi-mi venea să mă dau cu capul de pereţi.

După două minute, Ta Li s-a întors şi mi-a luat ochelarii supărat.

"Foarte bine, ţi-i repar. Dar vreau să-ţi spun că fac aceasta numai pentru a te ajuta să te schimbi. Altfel, n-am timp!"

În timpul pauzei, m-am dus în sala de lectură să mă relaxez puţin şi aici m-am întîlnit cu Pu Ţie. I-am spus tot ce aveam pe suflet. Am menţionat că de cîtva timp nu mai pot dormi nopţile din cauza ostilităţilor membrilor familiei mele. El mi-a zis: "De ce nu discuţi cu directorul închisorii?" "Ce să discut? I-am făcut să sufere în trecut, e normal ca acum să mă urască." Pu Ţie mi-a spus că a auzit personalul închisorii spunîndu-le să uite trecutul şi să mă ajute. Numai aşa mi-am explicat de ce Ta Li şi-a învins ostilitatea şi m-a ajutat.

Am clasat ajutorul primit în două categorii: o categorie se referea la acţiuni concrete, cum a fost repararea ochelarilor şi ajutorul primit de cîte ori descoseam cearceaful de pe plapumă şi trebuia să-l cos la loc după ce-l spălam,

altfel aş fi pierdut o zi întreagă, ceea ce ar fi influenţat activitatea colectivă; o altă categorie se referea la ajutorul verbal şi aici includeam criticile ce mi se aduceau. Autorităţile închisorii spuneau adeseori că trebuie să ne ajutăm unii pe alţii prin intermediul criticii, autocriticii şi schimbului de-opinii. Eu i-am "ajutat" foarte puţin în felul acesta pe alţii şi nu eram dornic să accept "ajutor" de la ei. Cu toate că Ta Li mi-a spus că-mi repară ochelarii cu scopul de a mă ajuta să mă transform, iar directorul îmi spusese că critica este o cale de a ne ajuta reciproc să ne schimbăm gîndirea, eu continuam să nu văd nici o legătură între formele acestea de ajutor şi schimbarea gîndirii mele. Socoteam că alţii mă ajutau numai ca să-mi evidenţieze incompetenţa şi să-şi arate dezaprobarea. Nu vedeam în critică decît un mod de a-mi fi redeschise rănile şi a-mi cauza durere. Aş fi preferat să nu fiu ajutat.

De cîte ori oficialităţile discutau despre "a deveni un om nou", de fiecare dată legau aceasta de reformarea ideologică şi schimbarea opiniei. Dar ceea ce mă preocupa pe mine era cum să ies cu faţa curată. Eram îngrijorat cum voi fi tratat de societate şi de familia mea şi dacă voi fi acceptat sau nu. Chiar dacă Partidul Comunist şi guvernul popular mă vor menţine în viaţă, s-ar putea să nu fiu tolerat de societate şi îmi era teamă că lumea mă va duşmăni.

Cînd autorităţile închisorii discutau despre reforma ideologică, de fiecare dată subliniau: totdeauna acţiunile unui om au un suport ideologic, şi deci este necesar să se analizeze rădăcinile ideologice ale greşelilor săvîrşite, cu scopul de a preveni săvîrşirea altora. Eu eram convins că nu voi mai repeta niciodată ceea ce am făcut în trecut. Dacă China nouă mă va accepta, aş putea garanta acest lucru. De ce mai era nevoie de schimbare ideologică?

Gîndeam că cheia devenirii unui "om nou" nu depindea de mine însumi, ci de felul cum eram tratat de alţii.

Dar directorul închisorii ne spusese că dacă ne schimbăm din proprie iniţiativă, poporul ne va trata cu indulgenţă, dar nu va tolera refuzul nostru de a ne transforma. În fapt, totul depindea de fiecare.

Am început să mă gîndesc că trebuia să mă schimb abia în urma unei mici întîmplări, care a avut loc mai tîrziu.

2. Totul depinde de mine însumi

Într-o duminică, îmi spălam rufele, ca de obicei. Cînd am terminat, se făcuse timpul pentru activitatea recreativă. Am simțit nevoia să mă retrag în sala de lectură și să citesc. Tocmai mă așezasem, cînd am auzit voci afară:

"...nimeni nu joacă tenis?"

"Eu nu știu să joc. Caută-l pe Pu I, el știe."

"Chiar dacă știe, el n-are timp. Dumnezeu știe cînd va termina de spălat rufele!"

"În ultimul timp, spală mult mai repede."

"Nu te cred!"

Acest lucru m-a înfuriat. Eu terminasem de spălat și spălasem tot atîtea rufe cîte spălaseră și ceilalți, dar iată că mai erau oameni care nu credeau, ca și cînd aș fi fost incapabil de cel mai mic progres.

Mi-am luat racheta și am ieșit în curte, nu atît pentru că voiam să joc, ci mai mult ca să le arăt că am terminat de spălat.

Ajungînd pe teren, nu l-am găsit pe cel pe care-l auzisem cu cîteva minute înainte și am jucat cu alții.

Se strînseseră cîțiva spectatori. Am jucat bucuros, transpirasem tot.

La sfîrșit, cînd m-am dus să mă spăl, l-am întîlnit pe directorul închisorii. Nu era un lucru neobișnuit să-l întîlnim duminica pe director la închisoare.

"Pu I, astăzi ai făcut un progres."

"N-am mai jucat de mult", am spus eu bucurîndu-mă de cele auzite.

"Mă refer la acestea", a zis el arătînd spre rufele care atîrnau pe sfoară. "Dacă speli tot atît de repede ca și ceilalți, poți să te bucuri, ca și ei, de pauză, de activitatea recreativă."

Am aprobat din cap și l-am însoțit cîțiva pași.

"Înainte, cînd ceilalți aveau pauză sau participau la activitățile recreative, tu erai mereu ocupat. Desigur, în cazul acesta nu erai pe picior de egalitate cu ceilalți și te simțeai jignit. Dar acum poți să speli rufe ca și ceilalți și ești mult mai fericit. De unde se vede că cheia problemei stă în tine însuți. Nu este cazul să fii îngrijorat de felul cum te tratează alții."

După puțin timp, el a zîmbit:

"Cel de-al doilea război mondial te-a transformat din împărat în deținut. În prezent, în mintea ta se dă o mare bătălie, bătălia de a-l transforma pe "împărat" într-un lucrător obișnuit. Deja ai înțeles cîte ceva despre ceea ce înseamnă un împărat în realitate, dar această bătălie încă nu s-a încheiat, încă nu te consideri egalul celorlalți. Trebuie să ajungi la o mai bună înțelegere despre tine însuți."

M-am gîndit mult timp la cele spuse de director. Am fost de acord că transformarea mea depindea de mine. Nu vedeam însă în ce măsură îmi mai dădeam aere de împărat. Dar o dată cu trecerea timpului, mi-am dat seama că eu continuam să fiu arogant.

În altă zi, terminînd de cărat gunoiul (era o muncă pe care o făceam permanent), ne-am întors în celulă; responsabilul cu problemele cotidiene ne-a criticat:

"Nu ați închis robinetele după ce v-ați spălat pe mîini și apa continuă să curgă. Aceasta înseamnă lipsă de răspundere, data viitoare să nu se mai repete!"

Ta Li m-a întrebat imediat:

"Pu I, nu ai fost tu ultimul care s-a spălat pe mîini?"

M-am gîndit puțin și mi-am dat seama că așa era.

"Probabil că am uitat să închid robinetul."

"Tot nu uiți că ai fost împărat?"

"Cîteodată nu uit."

Cîțiva au izbucnit în rîs.

Ta Li, supărat, a continuat: "Nici ușa n-o închizi niciodată! Este obiceiul de cînd erai împărat. Nici măcar clanța ușii n-ai atins-o vreodată. Totdeauna alții îți deschideau și-ți închideau ușa. Acum o deschizi numai, dar niciodată n-o închizi. Nu ai renunțat la aerele tale de împărat!"

"Am constatat", a zis Lao Iuan, "că uneori împingi ușa cu piciorul, altă dată acoperi clanța cu ziarul cînd o deschizi. De ce faci asta?"

"Ți-e teamă că-i murdară, nu-i așa?", l-a întrerupt Ta Li.

"Toți pun mîna pe clanță, desigur că-i murdară", am replicat eu.

Cui să-i treacă prin gînd că aceste cuvinte vor provoca o avalanșă de atacuri la adresa mea: "De ce alții nu se tem că-i murdară, iar tu te temi? Te temi că e ușa murdară sau că alții sînt murdari? Crezi că noi sîntem mai prejos decît tine, iar tu ești mai presus decît noi?"

Am protestat negînd că aș fi avut astfel de gînduri, dar în sinea mea am recunoscut că nu puteam să mă debarasez de suspiciuni. Ce se întîmplă? Gîndesc într-adevăr în felul acesta? De ce nu sînt ca ceilalți? Cineva a mai

adăugat că de cîte ori mergeam la baie, eu intram primul şi dacă se întîmpla să mai intre şi altcineva, plecam imediat. Altul şi-a amintit că în Uniunea Sovietică, de Anul Nou, eram primul care luam castronul cu ţiaoţî. Auzindu-i amintind despre aceste lucruri cărora eu nu le dădusem nici o atenţie, în sinea mea am fost nevoit să recunosc că Ta Li avea dreptate cînd spunea că nu am renunţat la aerele de împărat.

Amintindu-mi astăzi, îmi dau seama că Ta Li a fost ca un învăţător pentru mine. Indiferent de motivele pe care le-a avut, totdeauna el m-a făcut să văd lucrurile aşa cum nu le-aş fi văzut singur. În final am recunoscut că sînt singurul vinovat de greutăţile pe care le întîmpin.

Într-o zi, din cauza mea, grupa a pierdut cîteva puncte la inspecţia de igienă, deoarece am împrăştiat pe jos spumă de pastă de dinţi. Ta Li s-a înfuriat şi m-a certat întrebîndu-mă de ce nu am şters pe jos.

"Nu m-am gîndit!", i-am răspuns.

"Nu te-ai gîndit?", mi-a spus el cu vocea răguşită, "la ce te gîndeşti tu? În afară de tine te mai gîndeşti la altceva? Nu te gîndeşti deloc la colectiv! În capul tău sînt numai drepturi nu şi îndatoriri!"

A luat furios cîrpa să şteargă pe jos, dar s-a răzgîndit şi mi-a zis:

"Şterge-ţi singur!"

Am făcut precum mi-a poruncit.

De cînd se aflase că americanii folosiseră bomba bacteriologică în Coreea, în întreaga ţară a fost iniţiată mişcarea pentru igienă. În închisoare aveau loc, de cîteva ori pe an, acţiuni pentru păstrarea curăţeniei şi distrugerea insectelor. Această activitate mi-a lăsat multe impresii.

Într-o zi, Ta Li a adus nişte palete din sită pentru omorît muşte. Fiecare a cerut cîte una, eu nu m-am grăbit. Dar Ta Li întîi mi-a dat mie. Era prima dată cînd puneam mîna pe un asemenea obiect şi mă simţeam încurcat; în viaţa mea nu omorîsem o muscă.

În închisoare nu erau prea multe muşte. M-am uitat peste tot şi cînd, în sfîrşit, am văzut una pe pervazul ferestrei, am alungat-o pe geamul care era deschis.

"Ce faci?", a strigat Ta Li lîngă mine, "Omori muştele sau le alungi?" "Cine le alungă?", am spus eu, deşi în sinea mea nu ştiam de ce am făcut asta.

"Nu omori vieţuitoare, ţi-e frică de pedeapsă?"

"Ce pedeapsă? Musca a fugit singură!"

În timpul şedinţei care a avut loc în aceeaşi seară la început nimeni n-a dat atenţie acestui fapt, dar după ce

Ta Li a povestit că pe vremuri nu permiteam să fie omorîte muștele și că la Ceangciun poruncisem să fie scos un șoarece din gura pisicii, toți au început să rîdă, acuzîndu-mă de misticism. Am izbucnit indignat:

"De ce spuneți că sînt superstițios? Anul trecut n-am omorît și eu muște?"

"Mi-am amintit de ceva!", a rîs Lao Iuan, "mi-am amintit că anul trecut ai dat paleta altcuiva și tu ai luat ziarul și ai alungat muștele."

În rîsetele celorlalți, Ta Li mi-a zis grav:

"Nu știu ce înțeleg alții prin salvarea vieților, tu faci asta ca să fii ocrotit de Buddha. Ție îți este indiferent dacă alții mor, important este să trăiești tu. Crezi că tu ești cea mai valoroasă ființă de pe pămînt?"

"Exagerezi!", am protestat eu.

"Cîteodată Pu I are complexe de inferioritate", a zis Lao Iuan.

"Așa e", am continuat eu, "nu mă consider mai presus decît alți oameni."

"Cîteodată ai complexe", a fost de acord Ta Li, "dar cîteodată te crezi mai presus și mai important decît alții. Nu înțeleg cum vine asta".

Dar eu, treptat, am înțeles. După 40 de ani de viață în sferele înalte ale societății, căzusem dintr-o dată pe pămînt. Aceasta explica de ce eram tot timpul în dezacord cu alții, îmi pierdeam cumpătul, mă înfuriam. Pe de altă parte, mă simțeam inferior celorlalți, ceea ce mă făcea să fiu disperat, plin de ură, umilit. În concluzie, pierdusem aerele de împărat, însă îmi păstrasem criteriile de apreciere. Am descoperit acest lucru din faptul că era imposibil să-i judec pe alții după criteriile mele. Cînd eram în aceeași celulă cu Ta Li, înțelesesem numai ce-mi spusese directorul închisorii despre transformare. Treptat, am înțeles că în relațiile cu ceilalți oameni nu-i priveam ca pe egalii mei, ceea ce provoca resentimente acestora. Din cauza aceasta, nici ei nu mă tratau ca pe egalul lor, nu mă respectau. În concluzie, totul depindea de mine însumi. Cînd am înțeles generozitatea acestor oameni, care nu corespundeau criteriilor mele, mi-am dat seama ce fel de om sînt eu.

3. Oameni fără egal

Într-o zi, la scurt timp după sărbătorile de primăvară din anul 1956, la sfîrșitul unei expuneri despre situația economiei naționale, directorul ne-a făcut următoarea comunicare:

"Ați studiat documentele cu privire la primul plan cincinal, la cooperativizarea agriculturii, la transformarea socialistă a industriei meșteșugărești, a industriei și comerțului privat. Ați citit, de asemenea, în presă, despre apariția întreprinderilor cu capital mixt în unele orașe mari. Dar tot ceea ce știți despre construirea socialismului este ceea ce ați citit din cărți. Pentru a face legătură între teorie și practică este necesar să vedeți cu propriii ochi situația actuală a patriei. Din acest motiv, guvernul vă va organiza, în viitorul apropiat, vizite în afara închisorii. Veți merge mai întîi la Fușun și după aceea și în alte orașe."

În acele zile atmosfera din închisoare era destinsă, așa cum nu fusese niciodată, iar unii dintre deținuți vedeau în aceste vizite un semn al eliberării noastre. Eu nu împărtășeam speranțele lor, convins fiind că, chiar dacă ei vor fi eliberați, cu siguranță eu nu voi fi. Eram alarmat la ideea de a mă arăta în public.

În acea zi, după-amiază, am auzit pe cineva discutînd despre problema de care eram îngrijorat.

"Ce credeți că vor face oamenii cînd ne vor vedea?"

"Vom fi însoțiți de oficialități, nu se va întîmpla nimic, altfel nu s-ar organiza vizite."

"Nu sînt sigur. Ce se va întîmpla dacă oamenii vor fi instigați?", a întrebat Lao Fu, fost ministru al agriculturii în "Manciucuo". "Eu m-am ridicat din rîndul micilor funcționari și știu că atunci cînd se înfurie masele guvernul face tot ce i se cere."

"Fii liniștit, guvernul n-ar organiza vizita dacă n-ar fi sigur că nu se va întîmpla nimic."

Tocmai atunci a venit Lao Ciu, noul șef al grupei de studiu, fost demnitar în guvernul marionetă al lui Uang Tinguei, care a zis: "Nu cred că guvernul va anunța cine sîntem."

"Crezi că dacă guvernul nu anunță nu se știe cine sîntem?", l-a ironizat Lao Iuan. "Crezi că dacă populația din Nord-Est nu te cunoaște, nu trebuie să-ți fie teamă? Dacă unul singur dintre noi va fi recunoscut, ei își vor da seama cine sînt ceilalți, vor înțelege totul."

Cuvintele lui Lao Iuan m-au neliniștit. M-am gîndit la portretul meu, în fața căruia populația din Nord-Est era obligată să se închine și eram sigur că mă vor recunoaște imediat. Populația din Nord-Est ne urăște cu atîta patimă, cum poate să creadă guvernul că dacă m-ar vedea pe mine oamenii nu vor fi indignați și nu vor cere să fiu judecat în public? Avea dreptate Lao Fu, dacă se va ajunge la această situație, ce va face guvernul?

Pe atunci încă gîndeam că populaţia este complet ignorantă şi barbară. Eram sigur că nu va ţine seama de politica guvernului şi partidului de tratare cu indulgenţă şi transformare a noastră şi mă va trage la răspundere pe mine, duşmanul lor, cu o cruzime feroce. Puneam sub semnul întrebării că guvernul va putea să prevină acest lucru şi-l suspectam că ar putea să mă "sacrifice" pentru a obţine sprijinul poporului.

Foarte mulţi dintre noi erau entuziasmaţi la gîndul acestor vizite. Eu însă eram îngrijorat de parcă mă păştea o mare primejdie.

Voi prezenta mai departe o serie de lucruri care m-au surprins în timpul vizitei. Acum vreau să descriu oamenii care m-au uimit prin comportarea lor.

Prima a fost o tînără femeie obişnuită. Ea supravieţuise masacrului de la Pingtingşan şi era acum directoarea unei grădiniţe de copii de la o mină din Fuşun. Aceasta a fost prima mină pe care am vizitat-o. Cineva din conducere ne-a prezentat masacrul care a avut loc aici.

În partea de răsărit a minei se afla satul Pingtingşan care avea vreo 1000 de familii. Majoritatea locuitorilor erau mineri. După ocuparea Nord-Estului de către Japonia, în această zonă a început lupta antijaponeză. Într-o noapte, în toamna anului 1933, voluntarii antijaponezi din sudul Manciuriei au avut o ciocnire cu duşmanul; chiar la Pingtingşan au fost ucişi un ofiţer japonez, mai mulţi soldaţi din gardă şi s-a dat foc unui depozit militar. Înainte de revărsatul zorilor, voluntarii antijaponezi s-au retras.

A doua zi, satul a fost înconjurat de armata japoneză, îndrumată de cîţiva trădători chinezi. Au strîns toată suflarea satului - bărbaţi, femei, copii, bătrîni - peste 300 de suflete, şi i-au dus într-o vale între munţi. S-a tras cu şase mitraliere şi apoi soldaţii au înţepat cu baionetele toate cadavrele, să fie siguri că nu mai este nimeni în viaţă. Apoi le-au stropit cu benzină şi le-au dat foc. Pentru a şterge urmele, au bombardat munţii. În final satul a fost înconjurat cu sîrmă ghimpată şi nu s-a permis nici unui străin să se apropie. A fost dat un comunicat în sensul că dacă cineva din satele apropiate ascunde vreun refugiat din Pingtingşan, va fi executat împreună cu întreaga familie.

O fetiţă în vîrstă de cinci ani a reuşit să scape din grămada de cadavre. A fost ascunsă de un miner. Acum trăia şi era martora acestui masacru.

După ce am vizitat mina, am mers să vedem grădiniţa. Directoarea era plecată la Şengian în ziua aceea. Cineva

din personal ne-a povestit că în ziua anterioară această avusese o întîlnire cu criminali de război japonezi.

La început, conducerea grădiniței a refuzat s-o lase să se întîlnească cu ei, de teama de a nu fi șocată. Japonezii au discutat între ei și apoi au rugat să li se permită s-o vadă spre a-și cere iertare. După multe ezitări, conducerea a fost de acord ca directoarea să se întîlnească cu japonezii. Ei au făcut plecăciuni în fața ei cerîndu-i iertare și au rugat-o să le vorbească despre masacru.

"Chiar și astăzi îmi este totul foarte clar", a spus ea, "tata m-a luat de mînă, mama l-a luat în brațe pe fratele meu mai mic. Soldații japonezi și trădătorii chinezi ne-au spus că ne duc să ne fotografieze. Eu l-am întrebat pe tata ce înseamnă să ne fotografieze, iar tata mi-a spus să nu mai întreb..." Astfel a ajuns această fetiță împreună cu ceilalți săteni la locul execuției. La primele focuri de mitralieră, tatăl s-a aruncat peste ea, iar ea și-a pierdut cunoștința înainte de a scoate vreun scîncet. Cînd și-a revenit, era înconjurată de sînge și cadavre, iar fumul se ridica pînă la cer...

Cele opt gloanțe din corpul ei și înțepăturile de baionetă îi provocau dureri foarte mari. Dar cea mai dureroasă era agonia și teroarea. Tatăl amuțise și frățiorul nu se vedea nicăieri. S-a smuls dintre cadavre și a început să alerge în direcția satului ei, dar acolo nu mai era decît cenușă. S-a strecurat prin sîrma ghimpată și s-a tîrît pînă la un cîmp de caoliang. Aici a fost găsită de un bătrîn care a ascuns-o sub hainele sale zdrențuite. Și-a pierdut iarăși cunoștința.

Acesta era un bătrîn miner invalid. El a pus-o într-un sac - din cînd în cînd deschidea sacul pe furiș s-o hrănească - și a dus-o într-o locuință unde erau vreo sută de nefamiliști. Această situație nu putea să dureze prea mult, fără să se bage de seamă, și atunci bătrînul a luat sacul și, strecurîndu-se prin zona interzisă, a dus fata într-un alt sat la un unchi al ei. Acesta s-a temut s-o țină în casă și a ascuns-o într-o căpiță de fîn, unde-i ducea, în fiecare seară, mîncare și apă și-i oblojea rănile. Cînd s-a apropiat iarna, a dus-o la altă rudă, care locuia mai departe și i-a schimbat numele.

Cu rănile pe corp și în suflet, fetița a crescut nutrind cea mai aprigă ură împotriva invadatorilor. Dar după capitularea Japoniei, locul lor a fost luat de oficialitățile corupte ale Cuomintangului, la vechea ură

împotriva celor care-i decimaseră familia s-a adăugat ura împotriva trupelor lui Ciang Caişec care ucideau, dădeau foc şi prădau ca şi japonezii. În final, satul a fost eliberat şi în viaţa ei s-a făcut lumină. Partidul şi guvernul au ajutat-o şi au educat-o. A început să lucreze, s-a măritat şi a născut copii. Era cunoscută în tot oraşul.

Ce le-a spus această femeie japonezilor care comiseseră atîtea crime îngrozitoare împotriva Chinei, cînd s-a întîlnit cu ei?

"Chiar dacă v-aş bate pînă v-aş omorî pe voi, aceşti criminali de război, ura mea nu s-ar stinge. Dar eu sînt membră a partidului comunist şi marea cauză a socialismului pentru mine înseamnă mai mult decît sentimentele proprii. Pentru interesele acestei cauze, eu renunţ la ură."

Această iertare i-a şocat pe cei cîteva sute de criminali de război japonezi, care au izbucnit în lacrimi de ruşine şi au căzut în genunchi în faţa ei, cerînd să fie pedepsiţi după fapte.

Mărinimia acestei femei era într-adevăr uimitoare - ca membru de partid şi activist, trebuia să adopte o asemenea atitudine. Dar mai de neimaginat a fost pentru mine mărinimia unui ţăran obişnuit din Taişanpao.

Taişanpao era un sat din suburbia Fuşunului, unde se înfiinţase o cooperativă agricolă. A doua zi, după ce am vizitat grădiniţa, am fost în acel sat. Pe tot drumul inima mi-a bătut ca un ciocan. Mi-am amintit de acuzaţiile scrise de ţărani, pe care le citisem, şi mă întrebam cum voi fi tratat, convins fiind că aceşti oameni "cruzi" şi "ignoranţi" vor fi incapabili să se comporte cum o făcuse acea femeie. Cu o zi înainte, la Fuşun, ne întîlniserăm cu un număr de muncitori şi familiile lor. Am atribuit bunăvoinţa acestora faptului că nu ştiau cine sîntem. Mai vizitaserăm, de asemenea, un cămin de bătrîni mineri. Aceşti bătrîni munciseră o viaţă în mină sau fuseseră zvîrliţi afară de japonezi după ce suferiseră unele accidente de muncă. După constituirea guvernului popular, un luxos hotel japonez a fost transformat într-o casă pentru bătrîni, unde ei puteau să-şi trăiască în linişte ultimii ani de viaţă. Îşi petreceau timpul jucînd şah, cultivînd flori, citind ziare şi alte activităţi, după preferinţe. În timpul vizitei, un bătrîn ne-a vorbit despre viaţa mizeră a minerilor în timpul "Manciucuo". M-am simţit ruşinat şi speriat; m-am ascuns

într-un colţ şi n-am scos nici un cuvînt de teamă să nu fiu recunoscut. Am observat pe perete portretul lui Mao Tze-dun şi m-am gîndit dacă bătrînul înţelege politica lui Mao de transformare a criminalilor de război.

În prima zi a vizitei, de cîte ori întîlneam oameni mai mulţi, îmi plecam capul spre a nu fi recunoscut. Am observat că şi ceilalţi procedau la fel. Ta Siapa, care construise templul Zeului Luminii Cereşti din Fuşun, se ferea şi mai mult de oameni, şi, de fiecare dată, se ascundea în spatele altora. Cînd am ajuns la Taişanpao, nici unul dintre noi n-a îndrăznit să ridice capul. În această stare de nelinişte, l-am ascultat pe preşedintele cooperativei vorbind despre trecut şi prezent. Apoi am văzut uneltele noi, crescătoria de pui, serele, grajdurile, magaziile. N-am întîlnit prea mulţi oameni, întrucît erau la muncă pe cîmp. Dar toţi au fost foarte binevoitori cu noi şi mulţi s-au oprit din lucru să ne salute. M-am felicitat pentru faptul că nu am fost recunoscut. Dar la sfîrşitul vizitei, cînd mă aflam în casa unui cooperator, a fost greu să-mi mai ascund identitatea.

Eu şi încă cîţiva deţinuţi am vizitat familia Liu, compusă din cinci persoane. Părinţii lucrau pămîntul, băiatul cel mare era contabil, cel mijlociu elev, iar fata lucra la uzina electrică. Cînd am ajuns noi, nu era acasă decît mama, care tocmai făcea mîncare. Văzîndu-ne intrînd, conduşi de un activist al cooperativei, şi-a dezlegat îndată şorţul şi ne-a invitat în camera dinspre nord, care era cea mai nouă. Ne-a tratat ca pe nişte adevăraţi musafiri. Activistul care ne însoţea nu i-a spus doamnei Liu cine eram. După obiceiul din Nord-Est, ne-a poftit să stăm pe cang şi a început să povestească. În trecut erau şapte persoane şi cultivau şapte mu de pămînt, dar pe timpul "Manciucuo" ajunseseră muritori de foame. "Noi cultivam orez şi mîncam tărîţe. Trebuia să predăm tot orezul, iar dacă găseau în casă un bob de orez eram consideraţi "criminali economici". Umblam îmbrăcaţi în zdrenţe. Într-un an, de Anul Nou, copiii erau înfometaţi şi îngheţaţi. Omul meu mi-a zis să fierbem pe furiş nişte orez. La miezul nopţii a intrat poliţia în sat şi ne-a speriat cumplit. Veniseră să ia cu forţa oamenii la muncă, să-i pună să taie copaci şi să sape gropi, în scopul apărării împotriva "bandiţilor". Ce bandiţi! Totul era pentru întărirea apărării împotriva armatelor aliate antijaponeze. A fost luat şi omul meu. Din tot satul, nu s-au mai întors decît cîţiva..."

Tocmai atunci a venit și fiul ei. Era foarte scund de statură și după ce m-am uitat mai bine la el, am văzut că avea picioarele mai scurte decît ale unui om normal. Așa se născuse. Răspunzînd la întrebările noastre, el ne-a spus că în trecut, din cauza diformității, fusese obligat să ducă o viață de cîine. Acum era contabil la un depozit și se bucura de respect, ca orice om normal. Vorbind despre trecut, avea privirile pline de ură, dar referindu-se la viața actuală, i s-au umplut ochii de bucurie, ca și mamei sale. Mama a ridicat capacul unei lăzi pline cu orez zicînd: "Pe vremea lui Cang De cine vedea orezul?"

Aceste cuvinte ale ei mi-au dat fiori.

La început, cînd am intrat în casa aceea, mi-a fost teamă că vor întreba cum mă numesc, acum însă mi se părea de neiertat dacă înainte de a pleca nu le spuneam cine sînt. M-am ridicat și, cu capul plecat, am spus: "Cang De, de care ai amintit, este trădătorul Pu I, împăratul marionetă al statului "Manciucuo" și acela sînt eu. Îmi recunosc vinovăția..."

N-am apucat să termin că miniștrii și generalii care erau cu mine s-au ridicat toți în picioare și-a spus fiecare cine este:

"Eu sînt fostul ministru al muncii în numele căruia oamenii erau luați cu forța..."

"Eu sînt fostul ministru al agriculturii, în numele căruia erau confiscate cerealele și trimise în Japonia..."

"Eu sînt fostul ministru al armatei, în numele căruia erau recrutați soldații și forțați să lupte alături de Japonia..."

Bătrîna femeie a rămas fără glas. La așa ceva nu se așteptase. Știa că vor veni în vizită niște criminali de război, dar nu știa cine sîntem, nu-și închipuise că ne vom recunoaște vinovăția și vom cere iertare.

Cum trebuia să procedeze de fapt? Să ne blesteme? Să plîngă? Să cheme vecinii sau văduvele și orfanii celor uciși în trecut spre a ne cere socoteală?

Nimic din toate acestea. A oftat din adîncul inimii și a zis: "Ce a fost, a fost. Să nu mai vorbim despre trecut!" Și-a șters lacrimile. "Atîta timp cît sînteți dornici să învățați și să deveniți oameni cinstiți, să lăsăm trecutul!"

Am izbucnit cu toții în lacrimi.

"Știm ce fel de oameni sînteți", a zis fiul ei încet. "Președintele Mao a spus că marea majoritate a criminalilor se pot transforma. Dacă vă veți transforma, veți fi iertați de popor!"

Asemenea generozitate din partea unor țărani simpli, pe care eu îi consideram cruzi, ignoranți, impulsivi și dor-

nici de a se răzbuna, m-a mişcat profund. Nu puteam să-i măsor după criteriile mele. În faţa lor se aflau oamenii vinovaţi de atîtea cruzimi, iar ei aveau puterea să ierte!

4. Schimbarea explică totul

După cele trei zile de vizite, starea noastră de spirit se schimbase complet. Conversaţiile animate au luat locul tăcerii înverşunate. Cum am intrat în celule, am început discuţiile; am discutat în timpul mesei, în timpul şedinţei, după şedinţă, a doua zi... Nu vorbeam decît despre vizite. Tema la zi a discuţiilor era: "Totul s-a schimbat! S-a schimbat societatea! S-au schimbat chinezii!"

Desigur că despre "schimbare", în ultimii ani, citiserăm de mai multe ori în presă, conducerea închisorii ne vorbise în repetate rînduri, scrisorile primite vorbeau despre acelaşi lucru, dar unii dintre noi voiau să vadă cu propriii ochi aceste schimbări.

Într-o seară discutam despre prăjiturile pe care le gustaserăm la cantina muncitorilor. Cineva a spus că n-a văzut carne în casele acelor oameni. Dar Lao Iuan ne-a spus că el văzuse. În timp ce noi vizitam locuinţa, s-a dus în spatele casei, unde a văzut oase de peşte, coji de ouă şi alte resturi aruncate la gunoi.

Lao Fu, fostul ministru al agriculturii, de obicei foarte tăcut, era acum plin de animaţie. "În epoca "Manciucuo" nu se pomeneau carne şi peşte în casele ţăranilor. Şi nici chiar mai înainte. Eu provin dintr-o familie de mici funcţionari..."

Lao Iuan, care fusese crescut de japonezi de mic copil, a spus tot ce avea pe suflet: "În trecut, cînd citeam ziarele ori studiam documentele, cîteodată credeam, alteori eram suspicios. Consideram că toată baza industrială a Nord-Estului ne rămăsese de la japonezi. Acum am văzut că toate utilajele au fost înlocuite cu produse noi chinezeşti. Acum cred în schimbarea Chinei, a chinezilor."

"Schimbare!" Am fost de acord că se schimbaseră, dar eu simţeam altceva după aceste vizite.

Mărinimia pe care mi-o arătaseră oamenii în cursul acestor trei zile mă făcea să mă întreb dacă putea fi reală. Sînt ei pregătiţi să ignore crimele trădătorilor comise împotriva lor? Cred cu adevărat în politica de transformare a criminalilor de război? Care este cauza?

Schimbarea explica totul. Începînd cu secolul al XIX-lea, oraşul Fuşun devenise renumit pentru bogăţiile sale mine-

rale. Dar minerii duceau o viaţă mizeră. Minele de aici, după înfrîngerea Rusiei în războiul cu Japonia, în 1905, au căzut în mîinile japonezilor. Se estima că timp de patru decenii aici au murit, din cauza mizeriei, între 250.000 şi 300.000 de mineri.

Toţi minerii erau ţărani sărăciţi provenind din provinciile Şantung, Hăpei şi Nord-Estul Chinei, care veneau aici grupuri-grupuri, în fiecare an. Majoritatea locuiau în "case mari", cîte o sută-două de persoane într-o cameră. Tot anul umblau în zdrenţe şi munceau cîte 12 ore pe zi. Copiii unora nu aveau niciodată cu ce se îmbrăca, iar dacă mureau din cauza foamei erau îngropaţi goi.

La una din mine 70 la sută din mineri erau burlaci, neavînd bani să-şi întreţină o familie.

Viaţa le era în permanenţă ameninţată: exploziile, prăbuşirile erau evenimente obişnuite. Minerii spuneau adeseori: "Dacă vrei să fii miner, trebuie să-ţi rişti viaţa." În 1917 s-a produs o explozie la o mină. Pentru a reduce pierderile, proprietarul japonez a astupat gura minei, 917 mineri arzînd de vii. În 1928, la mina Taşan a avut loc o inundaţie unde au murit 482 de oameni.

Potrivit statisticilor oficiale al statului "Manciucuo", în perioada 1916-1944, 251.999 de mineri au murit sau au fost răniţi. Valea unui munte era plină cu cadavrele celor care muriseră în mine. Se numea "Valea celor zece mii de morminte."

Japonezii au înfiinţat aşa-zisa "Grădină a plăcerilor", unde au adus mii de prostituate, au deschis case pentru fumat opiu, case pentru morfinomani, pentru jocul de noroc etc.

În vechiul Fuşun se aflau nu numai casele luxoase ale japonezilor, dar erau şi cete de cerşetori, iar pe fluviul Iangpai pluteau cadavre de copii. Iarna, zilnic erau pescuite cadavrele care se strîngeau sub podul Iangpai.

Tot la Fuşun se mai găsea şi o casă de corecţie de pe vremea statului "Manciucuo", unde erau concentraţi toţi cei care se opuneau statului marionetă şi japonezilor. Aici erau bătuţi cu înverşunare, înţepaţi cu baionetele, fiind obligaţi să facă muncă de sclavi. Trăiau întocmai ca animalele şi iarna mureau pe capete.

"Schimbare!" Cîte fapte includea acest cuvînt!

Într-adevăr, s-au produs schimbări enorme. Au fost construite noi cartiere de locuinţe pentru muncitori, în locul cocioabelor ridicate de japonezi. În cele trei zile de vizite, am vizitat şi o locuinţă a unui muncitor, care,

probabil, era unul din cei 80% de mineri care se căsătoriseră după eliberare.

În bucătăria casei lui am văzut arzînd flăcări albastre de gaze. Aceste gaze, care acum aduceau căldură şi fericire în casă, în trecut fuseseră o adevărată teroare pentru soţiile şi copiii minerilor.

În timp ce parcurgeam un tunel dintr-o mină, directorul ne-a relatat următoarele: gazele erau un inamic al minelor, care au răpit atîtea vieţi. În primii ani după capitularea japonezilor, minerii continuau să fie ameninţaţi din cauza sabotajului japonezilor şi apoi a Comintangului. Minele erau pline de gaze şi nu se putea folosi echipament electric.

În 1949, unul din ingineri a propus ca gazul să fie canalizat spre suprafaţă şi dat în folosinţă populaţiei. El a primit tot sprijinul şi proiectul a fost realizat.

"Totul s-a schimbat!" Schimbarea se vedea în fiecare lucru. Ea se reflecta în fiecare om pe care l-am văzut, oamenii suferiseră cea mai mare schimbare.

5. Întîlnirea cu rudele

În urma acestor vizite, am înţeles că dacă voiam ca poporul să mă ierte, trebuia să devin un om adevărat. În prima zi a acestor vizite, am refuzat să cred că între guvern şi popor pot exista relaţii de încredere, aşa cum citisem în cărţi. Continuam să consider că partidul comunist avea o armată şi un guvern atît de puternice ca rezultat al vicleniei şi stilului demagogic folosite. Mă temeam că voi fi sacrificat dacă poporul se va mînia.

Înainte, cîteodată, gîndeam în felul următor: e posibil ca în noua societate săracii să se bucure de avantaje, dar cei bogaţi sigur vor avea de suferit. După aceste vizite, au venit să mă vadă unele rude ale mele şi mi-am dat seama că iarăşi greşesc. În realitate, marea majoritate a populaţiei era mulţumită de situaţia actuală.

În vara anului 1955, noi, deţinuţii, reluaserăm corespondenţa cu rudele. Din scrisorile acestora aflaserăm că ei nu au avut de suferit din cauza noastră, copiii mergeau la şcoală, adulţii munceau, unii fuseseră primiţi în Liga Tineretului, alţii în Partidul Comunist Chinez. Mulţi dintre noi au fost încurajaţi de scrisorile primite şi au înţeles ce însemna această schimbare socială pentru ei. Dar unii, mai suspicioşi, s-au lăsat convinşi numai pe jumătate, iar alţii

au dat tot felul de interpretări. Cînd Lao Giang a primit o scrisoare de la fiul său, a constatat că acesta începea în felul următor: "Domnule Giang, regret, dar nu pot să mă adresez altfel..." După ce a citit scrisoarea, a fost așa de deprimat, încît s-a îmbolnăvit de supărare. Deținuții încercau să-l consoleze: "Acesta este rezultatul educației primite în noua societate." "Pentru că tatăl e la închisoare, fiul nu mai vrea să știe de el..." Mi-am amintit îndată de vorbele lui Cen Paoșen: "Comuniștii nu au inimă, nu au sentimente." Lao Liu, un fost general care era în aceeași celulă cu Pu Ție, își iubea foarte mult fiica și era îngrijorat că va fi victima discriminării. A primit o scrisoare de la ea în care-i spunea că o duce foarte bine și că a fost primită în Liga Tineretului. Avea foarte mulți prieteni și a intrat la o școală de artă, ceea ce corespundea întru totul aspirațiilor ei. Citind scrisoarea, Lao Liu a negat și a spus: "Chiar dacă fiecare cuvînt este adevărat, nu pot să cred pînă ce nu voi vedea cu proprii mei ochi."

Începînd din 1956, am căpătat răspuns la toate întrebările care ne frămîntau.

La 10 martie, trei zile după vizitele noastre, gardianul ne-a anunțat pe mine, Pu Ție, cei doi cumnați și cei trei nepoți să mergem la direcție. Am intrat în sala de primire și, spre surprinderea noastră, am văzut aici pe unchiul Țai Tao și două surori ale mele, de care mă despărțisem în urmă cu zece ani.

Văzîndu-l pe unchiul meu neschimbat și pe surorile mele îmbrăcate în haine simple din bumbac, mi s-a părut că visez.

Dintre rudele mele apropiate, Țai Tao era singurul supraviețuitor din vechea generație. În 1954, el fusese ales membru al Congresului Popular Național, ca reprezentant al celor două milioane de manciurieni. De asemenea, era membru al Conferinței Populare Politice Consultative. Mi-a povestit că premierul Giou Enlai l-a prezentat președintelui Mao: "Acesta este domnul Țai Tao, unchiul lui Pu I." Mao Tzedun i-a strîns mîna și a zis: "Am auzit că Pu I studiază foarte sîrguincios, poți să mergi să-l vizitezi..."

Spunînd aceste cuvinte, unchiului meu îi tremura vocea, iar eu n-am mai putut să-mi stăpînesc lacrimile. Toți am început să plîngem.

În urma acestei întîlniri am înțeles că nu numai eu am fost salvat, ci și întregul clan Aisin-Gioro, întreaga naționalitate manciuriană.

Unchiul mi-a spus că, înainte de eliberare, erau înregistrați 80.000 de manciurieni, iar acum numărul lor a crescut de 30 de ori. Am înțeles semnificația acestor schimbări. Cunoșteam situația în care se aflau manciurienii după revoluția din 1911. Sub guvernul Peiiang și dominația Cuomintangului, dacă nu se declarau a fi de naționalitate han, era foarte greu să găsească ceva de lucru. Foarte mulți membri ai clanului Aisin-Gioro și-au schimbat numele de familie în Țin, Giao, Luo. Familia tatălui meu, spre exemplu, își luase numele de Țin. După eliberare, manciurienii și-au declarat adevărata naționalitate, astfel încît la recensămîntul care a avut loc după adoptarea Constituției cifra de 2.400.000 i-a surprins chiar și pe manciurieni.

Mi-am amintit de supărarea din timpul jefuirii Mausoleului de Est și de jurămîntul pe care-l făcusem în fața tablelor străbunilor că-i voi răzbuna. În realitate, toate faptele mele au grăbit distrugerea propriului meu popor și clan, manciurienii și clanul Aisin-Gioro au fost în siguranță numai după capitularea Japoniei și înlăturarea clicii mele. Acest lucru este dovedit de transformarea cifrei de 80.000 în 2.400.000.

Schimbările istorice nu au afectat numai pe tinerii din clanul Aisin-Gioro, ci și pe unchiul și surorile mele care erau mai în vîrstă.

Unchiul meu, care avea 69 de ani, era viguros din punct de vedere fizic și mental și nu dădea nici un semn de bătrînețe.

Îndată după intrarea Armatei Populare de Eliberare în Peițing, foarte mulți bătrîni manciurieni, în special cei din clanul Aisin-Gioro, au fost îngrijorați. Majoritatea lor nu făcuseră parte din "noua nobilime" pe timpul "Manciucuo" ori pe timpul regimului marionetă al lui Uang Ținguei, dar ei nu se debarasaseră de respectul superstițios față de persoana mea și erau chiar mai alarmați decît atunci cînd au aflat că am fost arestat. Prima surpriză pentru ei a fost cînd au citit că guvernul popular din Nord-Est a înființat o școală specială pentru copiii manciurieni. La Peițing toți descendenții străbunicului meu Tao Cuang, prinților Tun, Cung și Ciun, din generația mea, erau trecuți de 60 de ani, cu excepția cîtorva veri care erau mai tineri. Cel de-al doilea văr al meu Pu Țin (cunoscut și sub numele de Pu Suețai), pictor și caligraf renumit și cîntăreț la cuțin (instrument muzical antic), care avea peste 60 de ani, mergea o dată pe săptămînă în Parcul Peihai și se de-

lecta, împreună cu prietenii săi, în acordurile acestui instrument. El vedea un viitor luminos pentru muzica clasică chineză și-și pusese speranțele în tinerii săi elevi. Fusese ales vicepreședinte al Asociației Cuțin și președinte al Asociației Caligrafilor. Totodată, devenise profesor la Academia de pictură tradițională din Peițing. Și fratele său Pu Țien preda pictura. Unchiul său, Pu Siu,.fost demnitar la Curtea Dinastiei Țhing, căruia îi lăsasem în grijă bunurile de la Ceangciun, își pierduse vederea. După eliberare, ținîndu-se seama de experiența și cunoștințele sale istorice, a fost ales membru al Institutului de Studii Istorice și Clasice. Asemenea institute au fost înființate în întreaga Chină și printre membrii lor au fost incluși învățați care trecuseră prin școala examenelor imperiale, martori ai evenimentelor din perioada Ciang Caișec, participanți la revoluția din 1911, membri ai organizației revoluționare timpurii - Tung Menghui - și chiar persoane care lucraseră la Curte. Pu Siu povestea tot ce-și amintea referitor la istoria Dinastiei Țhing, iar cercetătorii care-l ascultau notau.

Toate aceste fenomene, care păreau normale pentru noua societate, pentru mine erau noi și mi-au produs o puternică impresie. Dar cea mai puternică impresie mi-a produs-o schimbarea pe care am văzut-o la surorile mele.

Cu o jumătate de an înainte, avusesem un schimb de scrisori cu frații și surorile mele din Peițing. Din scrisorile lor am realizat că în familia mea se produseseră mari schimbări, dar nu le-am dat importanță. În perioada "Manciucuo", toți frații și surorile mele, cu excepția celui de-al patrulea frate și două surori (cea de-a șasea și cea de-a șaptea) trăiau la Ceangciun și m-au însoțit la Tunghua. După arestarea mea, am fost îngrijorat că vor fi considerați trădători. Bărbatul surorii a doua era nepotul premierului "Manciucuo", Geng Siaosû, cea de-a treia soră era căsătorită cu fiul lui Giang Sûn, șeful Marelui Stat Major, general monarhist, care mă adusese înapoi pe tron în 1917. Ambii fuseseră colonei ai statului "Manciucuo". Soțul celei de-a patra surori era un demnitar "Manciucuo", care executase pe revoluționara Ciou Țin în 1907. Toți cumnații mei fuseseră militari sau demnitari civili ai regimului "Manciucuo". Numai soții surorilor a șasea și a șaptea fuseseră studenți, dar mă temeam că și ele vor avea de suferit din cauza fratelui lor care era șeful trădătorilor. Asemenea griji îi încercau pe toți deținuții, dar eu eram cel mai îngrijorat. Ulterior, scrisorile primite m-au liniștit.

Fraţii şi surorile mele aveau aceleaşi drepturi de a munci ca toţi ceilalţi oameni şi copiii lor mergeau la şcoală ca şi ceilalţi copii. Cel de-al patrulea frate şi cea de-a şaptea soră erau învăţători la şcoala primară, sora a şasea era pictoriţă liber-profesionistă; sora a cincea era croitoreasă, sora a treia era activistă socială şi fusese aleasă în comitetul de stradă. Găteau, îşi creşteau copiii, munceau... Scrisorile lor erau pline de optimism. M-am liniştit. Acum, văzîndu-le şi ascultîndu-le, mi-am amintit de unele lucruri din trecut.

Îmi aminteam încă cum Lao Uan, soţul celei de-a cincea surori, a făcut ochii mari cînd a întrebat-o: "Într-adevăr poţi să mergi pe bicicletă? Ştii tu să croieşti?" Erau lucruri care-l intrigaseră în scrisorile primite şi acum voia să se convingă. Avea şi de ce să fie surprins. În copilărie, sora mea nu îndrăznea nici măcar să alerge ca orice copil, iar după ce a crescut era înconjurată de cameriste şi femei de serviciu. Nu intrase niciodată într-o bucătărie şi nu pusese niciodată mîna pe foarfecă. Era ea acum în stare să se ducă la lucru pe bicicletă şi să croiască haine? Putea ea într-adevăr să trăiască din munca ei?

Dar ce l-a uluit cel mai mult a fost faptul că ea i-a răspuns foarte normal: "Ce ţi se pare ciudat în asta? E mult mai bine decît atunci cînd nu ştiam nimic!"

Viaţa celei de-a treia surori era puţin mai complicată. După capitularea Japoniei, fiul ei fiind bolnav, nu s-a întors imediat la Peiţing şi a rămas la Tunghua, împreună cu două doici. Nu avea nici un fel de venituri şi, temîndu-se să nu atragă atenţia din cauza hainelor pe care le purta, şi-a deschis o tarabă unde vindea ţigări şi haine vechi. Era tot timpul hărţuită de agenţii Cuomintangului şi păcălită de negustorii care-i vindeau angro chibrituri ce nu se aprindeau. În 1949 s-a întors la Peiţing. Aici a fost aleasă în Comitetul de stradă.

Această istorie poate că pentru alţii nu era ceva neobişnuit, dar pe mine m-a surprins foarte mult. În trecut ea fusese mult mai "rafinată" decît sora a cincea. Nu ştia decît să se distreze şi să mă întrebe ce cadouri am mai primit. Cine s-ar fi gîndit că această tînără trîndavă, care-mi cerea totdeauna favoruri, era acum activistă socială? La început nu mi-a venit să cred. Dar după ce ea a spus "Ce eram eu în trecut altceva decît un ornament?", am înţeles.

Deşi era o doamnă "nobilă", cu un anumit nivel de cultură, în trecut dusese o viaţă zadarnică şi pustie. Cînd ea şi soţul ei trăiau în Japonia, le-am scris o scrisoare în

care-i întrebam care este viaţa lor în această ţară. Ea mi-a răspuns cam aşa: "Mă aflu într-o cameră luxoasă, în camera alăturată femeia de serviciu calcă rufele; în grădină servitorul udă florile, căţelul meu se uită cu poftă la cutia de dulciuri de pe bufet... Cam asta-i totul." Acum viaţa ei avea un sens, vecinii erau dornici s-o asculte, să le citească ziarele şi să le dea sfaturi.

Mai tîrziu, mi-a spus o întîmplare petrecută la Tunghua după capitularea Japoniei. "Într-o zi a venit un poliţist şi mi-a spus că va avea loc un miting şi că oamenii vor să le vorbesc despre trecutul meu. M-am speriat cumplit. Ştiam de mitingurile de demascare a trădătorilor şi i-am spus că fac orice numai să mă ierte. El mi-a spus să nu mă tem că nu mi se va întîmpla nimic rău. N-am avut de ales şi, tremurînd de teamă, le-am povestit despre viaţa mea. Se strînsese foarte multă lume, auzind că vor vedea o prinţesă. După ce am terminat de vorbit, au început să şuşotească între ei. Apoi cineva s-a ridicat şi a spus: «N-a făcut nici un rău nimănui, n-avem ce-i reproşa.» Mitingul s-a încheiat. Am înţeles că oamenii simpli sînt foarte înţelegători."

A doua zi după ce m-am văzut cu familia mea, am primit o scrisoare de la cea de-a doua soră, în care-mi spunea că fata ei cea mare este studentă în anul doi.

Odată am făcut un calcul, pe baza "Cronicii de jad" a familiei imperiale, alcătuită în 1937, şi a informaţiilor obţinute de la fraţii şi surorile mele, privind mortalitatea infantilă în clanul Aisin-Gioro. În timpul Dinastiei Thing au murit 34% din copii, în timpul Republicii 10% şi nici unul timp de 10 ani după eliberare. Numai în generaţia mea şi a tatălui meu mortalitatea infantilă a fost de 45%, din care 58% copii sub 2 ani.

Nu făcusem acest calcul cînd m-am întîlnit cu unchiul şi cu surorile mele. M-au îndemnat la aceasta spusele lor cu privire la numărul mare de copii care au murit în familia mea înainte. Cei care au rămas în viaţă şi au crescut nu erau capabili de nimic, cu excepţia plimbatului coliviilor cu păsărele. În afară de hoinăreala cu coliviile în zona Porţii Huo Men[1], generaţia bătrînă bea ceai de dimineaţa pînă la prînz, cînd li se aşezau în faţă zece feluri de mîncare. Asta-i tot de ce era capabilă generaţia bătrînă,

1 Poarta din spate a Palatului

în timp ce tinerii erau foarte rar conştienţi de necesitatea de a învăţa ceva, în afară de cum să servească şi să imite generaţia bătrînilor. Atunci cînd erau forţaţi de lipsuri să-şi caute ceva de lucru sau să găsească ocupaţii în care să-şi folosească talentele, nu găseau niciodată nimic. Am cunoscut foarte multe asemenea cazuri în timpul Republicii.

Dar acum totul se schimbase. Nu mă gîndisem niciodată că tinerii din clanul meu vor avea o asemenea soartă. Fratele meu şi cele şase surori de la Peiţing aveau 27 de copii şi toţi erau la şcoli sau la universităţi.

Numai în familia fratelui meu Pu Ţie s-a întîmplat o tragedie. El avea două fete care trăiau în Japonia, împreună cu mama lor. Cea mai mare, care avea 18 ani, s-a sinucis din dragoste.

Începînd din acel an, vizitele la închisoare au continuat. Este demnă de menţionat întîlnirea dintre scepticul Lao Liu şi fiica lui, studentă la arte, care a venit să-l viziteze împreună cu viitorul ei soţ.

"Tot nu crezi încă, tată? Sînt studentă la Institutul de Arte, iar acesta este prietenul meu."

"Ba cred", a răspuns el.

"Înţelegi că dacă nu era preşedintele Mao. eu nu puteam să merg la Institutul de Arte?"

"Înţeleg."

"Dacă înţelegi, trebuie să înveţi şi să te schimbi!"

Au înţeles aceste lucruri şi Lao Liu şi Lao Giang, care aproape că-şi ieşise din minţi cînd a primit o scrisoare de la fiul lui în care i se adresa cu "Domnule". A venit şi fiica lui în vizită şi i-a adus şi o scrisoare de la fratele ei. Lao Geng a arătat acea scrisoare aproape tuturor deţinuţilor.

"Dragă tată,

Acum am înţeles că am fost prea «stîngist». Am fost criticat în organizaţia de tineret şi de către colegii mei şi au avut dreptate. Nu trebuia să adopt o asemenea atitudine faţă de tine...

Cum merge cu studiul? Ai greutăţi? M-am gîndit că vei avea nevoie de stilou şi ţi-am cumpărat unul pe care ţi-l trimit prin sora mea..."

6. Criminalii de război japonezi

În iunie şi iulie; împreună cu alţi deţinuţi, am apărut ca martor la procesul criminalilor de război japonezi, care s-a judecat la Tribunalul Militar din Şeniang.

Am citit în presă că peste 1000 de criminali de război japonezi erau deținuți în China, unii la Fușun, alții la Taiiuan. Toți comiseseră crime în timpul invaziei japoneze în China. Dintre aceștia, 45 au fost judecați în lunile iunie și iulie 1956 la Fușun și Taiiuan, iar restul au fost repatriați prin Crucea Roșie chineză. 36 de deținuți din grupul de la Fușun au fost judecați la Șeniang. Îi cunoșteam pe unii dintre ei din timpul statului "Manciucuo", iar pe alții îi auzisem vorbind la mitingul din închisoarea de la Fușun. Unul dintre aceștia era Furumi Tadayuki, fost director adjunct al Departamentului pentru treburile generale ale Consiliului de Stat din "Manciucuo". Eu trebuia să depun mărturie împotriva lui și a șefului său Takebe Rokuzo. Primul a fost judecat Furumi și a fost condamnat la 18 ani de închisoare[1].

Cînd am intrat în tribunal, dintr-o dată mi-am amintit de victoria obținută în războiul din Coreea, de succesul tratativelor de la Geneva și de politica externă a Chinei după proclamarea Republicii. N-a existat precedent ca pe pămînt chinezesc să fie judecați criminali de război japonezi.

Cînd Armata de Voluntari Chinezi și Armata Populară Coreeană au obținut victoria în războiul din Coreea, mă gîndeam că pentru mine nu exista nici o speranță, trebuia să-mi recunosc vinovăția și să cer îndurare poporului chinez. Acum erau judecați criminalii de război japonezi, iar eu nu mai eram îngrijorat de propriu-mi viitor, eram plin de mîndrie națională.

În ultima parte a cuvîntului său, înainte de a fi condamnat, Furumi a spus:

"Nu există nici un petic de pămînt în Nord-Estul Chinei unde să nu fi rămas o urmă a barbariei imperialismului japonez. Crimele japonezilor sînt crimele mele. Am înțeles profund că sînt un criminal de război care a violat în mod deschis legile internaționale și principiile umane, comițînd cele mai grave crime împotriva poporului chinez și pentru aceasta îmi cer sincer iertare. În ultimii șase ani, poporul chinez m-a tratat cu bunăvoință, cu toate că sînt un criminal oribil, și mi-a dat posibilitatea să reflectez calm la crimele comise. Mulțumesc pentru posibilitatea care mi s-a acordat să-mi recapăt conștiința și rațiunea.

1 A fost eliberat în februarie 1963, înainte de termen.

Am înțeles pe ce cale trebuie să pornească un adevărat om. Nu știu cum va fi posibil să răsplătesc mărinimia care mi s-a arătat."

Îmi amintesc ca azi că, după ce am depus mărturie, el a fost întrebat dacă are obiecții. A făcut o plecăciune adîncă și a spus că fiecare cuvînt al depoziției mele era adevărat.

Aceasta m-a făcut să mă duc cu gîndul înapoi la Tribunalul Militar Internațional de la Tokio. Acolo criminalii de război japonezi s-au folosit de avocați spre a-i apăra și a pune martorii în dificultate. S-au folosit de toate mijloacele spre a-și acoperi crimele. Aici însă toți și-au recunoscut vinovăția și au acceptat sentința.

Fratele și cumnații mei mi-au povestit foarte multe lucruri. În special Lao Uan, care avea o memorie foarte bună. Ei ajutaseră la traducerea mărturisirilor deținuților japonezi și a unor scrisori primite din Japonia de la cei care fuseseră eliberați și repatriați. După eliberarea cumnaților, această activitate a fost preluată de Pu Ţie și Lao Pang. Începînd din 1956, am auzit mereu din gura lor diverse întîmplări despre criminalii de război japonezi.

Unul dintre aceștia fusese general de armată și în 1954, cînd începuseră investigațiile, poate din cauza fricii, poate cu intenții rele, nu mărturisise mai nimic. Nici chiar la mitingul care a avut loc în închisoare nu a renunțat la aroganța sa. Dar în fața tribunalului a recunoscut că a poruncit șase masacre asupra civililor din Hăpei și Hănan. În octombrie 1942, de exemplu, o unitate de sub comanda lui a măcelărit 1280 de cetățeni din satul Panțiatai și a dat foc la cîteva mii de case. După ce a fost condamnat la 20 de ani închisoare, a recunoscut față de un ziarist că ar fi meritat să fie condamnat la moarte.

Un fost colonel japonez a fost intervievat de un ziarist fiind pe vasul cu care se repatria. Ziaristul l-a întrebat: "De ce vorbești așa de frumos despre China? Ţi-e încă teamă?" "Mă aflu pe un vas japonez", a răspuns colonelul, "de ce m-aș teme de China? Tot ce ți-am spus este numai purul adevăr."

Un cumnat al meu fusese internat împreună cu un criminal de război japonez. Acesta nu respecta regulile închisorii și le crea probleme surorilor și gardienilor. Dar la ședința de rămas-bun, după eliberare, a izbucnit în lacrimi și și-a recunoscut greșelile. A mai fost un caz cu un alt bolnav, care era mult mai liniștit decît primul. I se făcuseră două operații și înșiși doctorii donaseră sînge ca să-i salveze viața. După ce a părăsit spitalul, a recunoscut într-o adunare cu mare participare cum a masacrat și a

torturat poporul chinez şi a arătat cum i-a fost salvată viaţa. Plîngeau şi el şi cei care-l ascultau.

Mulţi dintre criminalii de război s-au temut şi erau plini de ură la întoarcerea din Uniunea Sovietică. Cînd au văzut că se construiesc camerele pentru boilere de fiert apă, au crezut că sînt camere de gazare, cînd au văzut medicamentele, au crezut că se vor face experienţe pe oameni, aşa cum se procedase cu prizonierii chinezi în timpul dominaţiei japoneze. Alţii vedeau în tratarea cu indulgenţă un semn de slăbiciune a guvernului şi se opuneau cu înverşunare anchetatorilor. Dar după victoriile obţinute în războiul din Coreea şi-au dat seama că acest guvern care se poartă rezonabil cu ei nu este slab şi şi-au recunoscut vinovăţia.

Schimbările în atitudinea criminalilor japonezi erau cunoscute de fiecare, dar pe mine nu mă interesa decît soarta mea. Ele au fost tot mai evidente, începînd cu anul 1954. În jurnalul său din 1955, Pu Ţie descrie cum deţinuţii japonezi organizau spectacole cu muzică şi dans. Un asemenea spectacol a fost cel care prezenta folosirea bombei atomice de la Nagasaki. El menţionează şi competiţiile de pe terenul de sport pe care japonezii îl amenajaseră singuri.

Amintindu-mi, îmi dau seama că schimbarea era foarte evidentă. De ce deveniseră aceşti deţinuţi atît de veseli şi de îndrăzneţi? De ce au luat cu ei instrumentele muzicale date de autorităţile închisorii şi au cîntat la ele, cu lacrimi în ochi, cînd au urcat pe vasul care trebuia să-i repatrieze? De ce le plăcea atît de mult să interpreteze cîntecul "Tokio-Peiţing"? De ce chiar şi cei care fuseseră condamnaţi declarau că sînt recunoscători poporului chinez şi se ruşinează de faptele lor...?

Multe din scrisorile primite de la criminalii de război care se repatriaseră conţineau fraze ca: "În China am învăţat cum să trăiesc", "Acum înţeleg ce înseamnă viaţa" etc.

Unii deţinuţi, citind în presa japoneză despre tinere care erau dame de consumaţie pentru armata de ocupaţie americană din Japonia, le condamnau cu vehemenţă. Unul dintre ei i-a scris o scrisoare soţiei întrebînd-o dacă şi ea a procedat în felul acesta. Conducerea închisorii a oprit scrisoarea şi l-a sfătuit s-o modifice: "Mai gîndeşte-te, e bine să-i scrii în asemenea termeni soţiei tale? În primul rînd că nu ai nici o dovadă ca să pui o asemenea întrebare, şi chiar dacă ai avea, a cui este vina? Desigur, nu e vina ei." Deţinutul n-a spus nimic, a rupt scrisoarea şi a aruncat-o pe jos, apoi s-a luat cu mîinile de cap şi a izbucnit în lacrimi.

Ei erau recunoscători poporului chinez care-i învăţase să înţeleagă adevărul şi care-i trata cu indulgenţă. Cum învăţasem eu ce însemna să fii împărat, aşa învăţaseră ei ce înseamnă militarismul japonez.

La înapoierea în Japonia, cei repatriaţi erau solicitaţi să povestească despre China nouă. Ei vorbeau despre prietenia poporului chinez faţă de poporul japonez, prezentau speranţele şi idealurile lor. Guvernul japonez proamerican nu vedea cu ochi buni toate acestea, dar numărul celor care-i credeau creştea din zi în zi.

De la cumnaţii mei aflasem foarte multe întîmplări în legătură cu deţinuţii repatriaţi. Toate acestea puteau fi rezumate într-o singură frază: erau salutaţi peste tot de poporul japonez, căruia îi spuneau adevărul şi care-i sprijinea.

Erau crezuţi de unii, suspectaţi de alţii, erau şi oameni care-i priveau cu rezerve.

În Japonia ei au publicat o carte intitulată "Cele trei distrugeri totale"[1], la care luaseră parte în timpul barbariilor comise în China de către armata japoneză, descriind cum a fost exterminată populaţia unor regiuni, cum fuseseră experimentate armele bacteriologice pe oameni, spintecaţi oamenii de vii etc. Primele 50.000 de exemplare au fost vîndute într-o săptămînă.

Familiile majorităţii criminalilor de război japonezi erau oameni ai muncii, oameni simpli de bună-credinţă. Mulţi dintre ei au adresat scrisori guvernului chinez cerînd să fie eliberaţi bărbaţii sau fii lor nevinovaţi. Ulterior, membrii unor familii au primit permisiunea de a veni în China să-şi viziteze rudele în închisoare.

Schimbările în mentalitatea criminalilor de război japonezi, precum şi a membrilor familiei mele, mi-au produs un şoc puternic. Din aceste schimbări eu am înţeles un lucru: partidul comunist a învins prin adevăr.

7. "Gloria lumii"

Începînd din a doua jumătate a anului 1956, am fost de mai multe ori intervievat de ziarişti şi vizitatori, am primit scrisori de la străini şi mi s-au cerut fotografii. În

1 Ardere, prădare, crime

februarie 1957 am primit o scrisoare de la un francez, în care-mi solicita să-i dau un autograf pe o fotografie de-a mea. În plic erau cîteva fotografii de-ale mele din trecut și un articol intitulat "Împăratul Chinei în închisoare", cu care n-am știut ce să fac. L-am citit: "Gloria lumii nu înseamnă nimic. Această frază rezumă viața unui deținut politic care-și așteaptă sentința în închisoarea Fușun din China Roșie. În copilărie a purtat haine din mătase scumpă, iar acum este îmbrăcat în haine zdrențuite din bumbac. Zilnic se plimbă însingurat în curtea închisorii. El se numește Henry Pu I. Cu 50 de ani în urmă, nașterea lui a fost marcată prin magnifice jocuri de artificii, iar acum trăiește în închisoare. La vîrsta de doi ani, Henry a devenit împărat al Chinei, dar cei șase ani de război l-au alungat de pe tron. Anul 1932 a fost un an important pentru acest «Fiu al cerului»; cu sprijinul japonezilor, a devenit împărat al statului «Manciucuo». După cel de-al doilea război mondial, nu s-a mai auzit nimic de el pînă în prezent. Această fotografie relevă soarta lui tragică..."

Dacă aș fi primit această scrisoare cu doi ani mai devreme, poate că mi-ar fi stors cîteva lacrimi, dar acum era prea tîrziu. I-am răspuns: "Regret, dar nu pot să fiu de acord cu interpretarea dată. Nu pot să semnez fotografia."

Cu puțin timp înainte, îmi fuseseră puse niște întrebări ciudate de către unii ziariști străini: "Nu te simți nefericit ca fost ultim împărat al dinastiei Thing? Nu te simți nedreptățit că nu ai fost încă judecat după atîta timp? Nu ți se pare ciudat acest lucru?..." Le-am răspuns că, dacă e să vorbim de nefericire, sînt nefericit din cauza vieții pe care am dus-o ca împărat al Dinastiei Thing și ca împărat marionetă. Iar ciudată mi se pare indulgența cu care sînt tratat. Mi s-a părut că domnul ziarist n-a înțeles răspunsul meu și mi-am imaginat că nici domnul din Franța care mi-a scris n-o să înțeleagă răspunsul dat.

Ce înseamnă gloria lumii pentru mine? Mărinimia fetei care a supraviețuit masacrului, cuvintele țăranului simplu din Taișanpao, schimbările care avuseseră loc printre membrii tineri ai clanului Aisin-Gioro, viața liniștită a minerilor pensionari în casele pentru bătrîni... Oare toate acestea sînt lipsite de sens pentru mine? Oare faptul că au fost puse speranțe că voi deveni om cinstit e lipsit de sens? Oare nu este aceasta cea mai prețioasă judecată?

Eram convins că sentimentele mele sînt împărtășite și de mulți alți deținuți și că unii dintre ei au ajuns

la aceeaşi concluzie. Desigur că majoritatea erau hotărîţi să se schimbe. Cu această convingere, pregătirile pentru Anul Nou 1957 au fost diferite de anii anteriori.

Cu ocazia Anului Nou şi a altor sărbători, în afară de activităţile culturale obişnuite - sport, film etc. - cei care aveau talent au organizat şi un program artistic, satiră, cîntece, scheciuri, cor etc. Sala unde se desfăşura, de obicei, programul, era decorată cu lampioane colorate şi flori din hîrtie. La acestea se adăuga meniul deosebit, cu multe dulciuri, ceea ce ne dădea o stare de bună dispoziţie. Dar cu cîtva timp înaintea Anului Nou 1957 noi am considerat că toate acestea nu erau suficiente şi am vrut să organizăm o întîlnire mai amplă, aşa cum făcuseră japonezii. Autorităţile închisorii ne-au dat aprobarea şi ne-au spus că putem să-i invităm şi pe criminalii de război ciangcaişişti, recent sosiţi, să asiste. Ne-am bucurat cu toţii auzind această veste.

Noi, deţinuţii, ne-am bucurat la gîndul unui An Nou fericit, iar autorităţile închisorii socoteau că aceasta este una din metodele autoeducării noastre, care dăduse rezultate foarte bune în cazul deţinuţilor japonezi. Aceştia, cu fiecare ocazie, prezentau şi cîte o piesă pe baza materialelor citite de ei în presa japoneză. Îmi amintesc de una din aceste piese care se referea la explozia nucleară şi la crimele comise de militarismul japonez împotriva popoarelor lumii şi chiar împotriva propriului popor. Aceasta a avut un mare efect educativ asupra tuturor. Comitetul pentru studiu a hotărît să fie inclusă şi în programul nostru o piesă de teatru. Pu Ţie, împreună cu un fost oficial al guvernului marionetă, au scris două piese, dintre care una intitulată "De la întuneric la lumină", care prezenta transformarea unui fost trădător.

Totodată, a început şi pregătirea altor numere din program. Cel mai ocupat era Lao Uan, care răspundea de toată organizarea; Siao Jui răspundea de decorarea sălii, iar Ta Li, care devenise un electrician priceput, răspundea de lumini.

În anii anteriori, eu nu mă implicam în nici un fel în aceste activităţi. Nici în anul acela nu mă aşteptam să-mi fie repartizat ceva. Dar, spre surprinderea mea, Lao Ciu a constatat că am voce şi m-a inclus în cor. Am fost entuziasmat şi am cîntat cu bucurie cîntecele "Răsăritul Roşu", "Slavă patriei" etc. Cînd tocmai învăţasem să cînt, Lao Uan a trimis după mine.

"Pu I, avem un rol pentru tine. Nu este prea dificil şi nu ai mult de învăţat. Poţi improviza de cîte ori simţi nevoia. Este o treabă care merită osteneala, face parte din munca de autoeducaţie..."

"Nu trebuie să mă convingi", l-am întrerupt eu. "Dacă consideri că eu pot să fac acest lucru, îl fac."

"Sigur că poţi", a zîmbit Lao Uan. "Sînt sigur că ai să poţi. Ai o voce foarte clară..."

"Ce rol trebuie să joc?"

"Piesa se numeşte «Eşecul agresorilor» şi se referă la agresiunea Angliei împotriva Egiptului. Se bazează pe materiale din presă. Lao Jun îl va interpreta pe ministrul de externe al Angliei, Selwyn Lloyd. Tu vei fi membru al fracţiunii de stînga a Partidului Laburist."

L-am căutat pe Pu Ţie ca să-mi văd rolul şi mi l-am copiat. După aceea a trebuit să-mi aleg costumul. Jucînd rolul de străin, natural că trebuia să îmbrac haine europene. În închisoare se găseau multe asemenea haine care aparţineau deţinuţilor. Am luat un costum de culoare bleu, cămaşă albă şi cravată şi m-am întors în celulă. Fiind singur, am început să mă îmbrac. Doar îmi pusesem cămaşa şi a intrat Lao Iuan. Mirat, m-a întrebat ce fac.

Emoţionat şi din cauză că mă strîngea gulerul la cămaşă, n-am putut să-i răspund imediat.

"Joc într-o piesă", am răspuns eu sugrumat. "Slăbeşte-mi, te rog, cordonul din spate de la vestă."

A dat drumul la cordon, dar tot n-am putut să-mi închei nasturii. Mă îngrăşasem. Pantofii de piele englezeşti mă strîngeau. L-am întrebat iritat pe Lao Iuan:

"Joc rolul unui membru al Partidului Laburist. Trebuie neapărat să-mi pun pantofi de piele?"

"Bineînţeles!", a spus Lao Iuan. "Laburiştii se şi parfumează, iar tu vrei să joci în pantofi de pînză? Nu te necăji, după ce-i porţi puţin, se vor lăsa, iar vesta poate fi lărgită. Mergi şi-ţi învaţă rolul. Faptul că vei juca într-o piesă este o veste mare! Ha, ha, ha...!"

Rîsul lui m-a urmărit şi pe coridor. Dar eram foarte bucuros. Reţinusem ce-mi spusese Lao Uan că acest spectacol face parte din autoeducaţia noastră, este un fel de ajutor mutual. Era pentru prima dată cînd eram pus în situaţia de a-i ajuta pe alţii, în loc să fiu eu ajutat. În ultimă instanţă, eram tot atît de priceput ca şi ceilalţi şi eram egal cu ei, dacă se punea problema să ne ajutăm reciproc.

Începînd de atunci, am repetat mereu. Lao Uan a avut dreptate, rolul era foarte scurt, chiar cel mai scurt rol din toată piesa. Selwyn Lloyd ţinea o cuvîntare în Camera Comunelor încercînd să justifice eşecul agresiunii, în timp ce membrii opoziţiei se ridică şi-i pun întrebări. În final ei se unesc şi-l condamnă. Eu trebuia să mă ridic din mijlocul

lor şi să-i spun lui Selwyn Lloyd: "Domnule Lloyd, nu este nevoie să continui să-ţi aperi acţiunile. Ele sînt dezagreabile, dezagreabile, de trei ori dezagreabile!" În final, Camera înfuriată îi cere ministrului să-şi dea demisia, iar eu trebuia să strig: "Afară! Afară!" Piesa era foarte scurtă, circa 15 minute, dar eu mă pregătisem timp de zece ori cîte 15 minute, de teamă să nu spun ceva greşit, să nu uit ceva şi să nu fiu la înălţimea încrederii ce mi se arătase. În trecut suferearn de insomnii, din cauza fricii şi terorii, acum era pentru prima dată cînd n-am dormit de bucurie şi încordare nervoasă.

A sosit Anul Nou. Cînd am intrat în sala de festivităţi, atmosfera sărbătorească şi scena magnific decorată m-au făcut să uit de încordarea nervoasă. Ghirlandele de hîrtie colorată, lampioanele roşii, programul scris cu hieroglife stilizate pe cortina scenei ne-au umplut inimile de bucurie. Cîntece corale şi solişti, cîntece şi dansuri mongole, scheciuri, balade acompaniate prin ciocnirea a două plăcuţe de bambus, jonglerii, cele două piese. Puteam să ne comparăm cu japonezii. Văzînd cît de impresionaţi sînt criminalii de război ciangcaişişti, schimbam priviri fericite între noi.

Programul s-a desfăşurat, punct cu punct, în aplauzele entuziaste ale audienţei.

După pauză a urmat numărul denumit "Presa vie" - piesa "Înfrîngerea agresorului". Au început dezbaterile cu privire la Canalul de Suez. Lao Jun se machiase şi semăna perfect cu Selwyn Lloyd. El avea din naştere nasul mare şi dintre toţi artiştii semăna cel mai mult a englez. Juca foarte bine, era furios, înfricoşat, disperat, arogant, imagine vie a secretarului de stat învins. După vreo zece minute, Lao Jun mi-a şoptit (aşa era rolul): "Nu sta ca un lemn! Acţionează în vreun fel!" Am ridicat capul şi am privit spre spectatori. Descoperind că aceştia aproape că nu-l luau în seamă pe Lloyd şi aveau privirile concentrate spre mine, am devenit foarte nervos. Nimeni nu mă observase cînd am cîntat în cor, iar acum erau toţi cu ochii pe mine. Pînă să-mi revin, Lao Iuan mi-a dat un ghiont zicîndu-mi: "Spune ceva, spune ceva să-l combaţi." În panică, m-am sculat în picioare, m-am întors spre Lao Jun care continua să peroreze, dar mi-am dat seama că am uitat rolul. Disperat, am avut o inspiraţie şi i-am strigat în limba engleză: "No! No! No!" Izbucnirea mea i-a tăiat cuvîntul, iar eu mi-am amintit textul. În aplauzele sălii am spus ultimele cuvinte: "Afară! Afară!"

Lao Iuan a fost primul care m-a felicitat: "Ai interpretat foarte bine", mi-a spus el. "Deşi ai fost puţin nervos,

n-a fost rău deloc!" Şi ceilalţi şi-au exprimat bucuria şi s-au amuzat copios de improvizaţia mea. Unii şi-au amintit chiar de refuzul meu de a-l primi pe acel prinţ suedez care se fotografiase cu Mei Lanfan şi am rîs cu toţii.

Treptat sala s-a liniştit şi a început piesa "De la întuneric spre lumină". Această piesă ne-a transportat într-o altă lume. Primul act descria cum un oficial din Nord-Estul Chinei a devenit trădător. Piesa ne-a amintit trecutul nostru şi ne-a făcut să ne simţim din ce în ce mai ruşinaţi. Dar cel mai odios lucru mi s-a părut portretul împăratului trădător, aşezat într-un colţ al scenei, în faţa căruia trebuiau să se aplece toţi, în semn de omagiu.

În ultimul act, o persoană de la guvern explica politica de reeducare a criminalilor de război. Atmosfera în sală atinsese punctul culminant - aplauzele şi strigătele nu mai conteneau. În mijlocul acestui entuziasm, unii plîngeau: Lao Liu, care n-a crezut-o pe fiică-sa pînă ce n-a văzut-o cu ochii lui; Lao Ceang, al cărui fiu revenise la sentimente normale.

Starea de emotivitate care se crease ne-a arătat ce fel de "glorie" este posibilă pentru noi în lumea de astăzi.

Îndată după Anul Nou, au fost eliberaţi, fără judecată, 13 deţinuţi, între care erau incluşi trei nepoţi ai mei şi Ta Li.

Au venit sărbătorile de primăvară. Am pregătit o piesă despre viaţa unui sat din Nord-Estul Chinei din timpul statului "Manciucuo" şi după eliberare. Atmosfera a fost şi mai entuziastă. Apoi, iarăşi au fost eliberaţi patru deţinuţi, incluzînd şi doi cumnaţi de-ai mei. Atunci am primit scrisoarea francezului în care vorbea de "gloria lumii".

8. Alte vizite

În a doua jumătate a anului 1957, am făcut alte vizite. De data aceasta am fost la Şeniang, Anşan, Ceangciun şi Harbin. Am văzut 18 fabrici, şase şcoli, trei spitale, două expoziţii, un palat al sporturilor, barajul de la Şeniang. Această excursie ne-a lăsat o impresie şi mai puternică decît prima.

Marea majoritate a întreprinderilor vizitate erau nouconstruite, în afara cîtorva rămase de la japonezi. La preluare, acestea erau adevărate ruine. Au fost renovate şi extinse la proporţiile gigantice de azi. Mulţi dintre foştii miniştri ai statului "Manciucuo", care cunoscuseră în trecut aceste fabrici, au rămas uimiţi văzîndu-le acum. Dar ceea ce m-a surprins pe mine cel mai mult au fost utilajele de provenienţă chineză. Chiar şi eu, care nu aveam ex-

perienţă, în trecut, de cîte ori se amintea de maşini, îmi venea în minte "Made in USA", "Made in Germany", dar acum am văzut linii întregi de maşini pe care scria "Made in People's Republic of China".

La Anşan am stat în faţa Combinatului metalurgic şi am admirat acest gigant construit pe ruinele rămase de la japonezi. La plecare, japonezii au spus: "Lăsăm Anşanul chinezilor să cultive în el caoling. Dacă vor să-l refacă, au nevoie de cel puţin 20 de ani." Dar chinezii n-au cultivat caoling şi în numai trei ani l-au refăcut. Acum dădea o producţie anuală de 1.350.000 de tone de oţel, depăşind cu mult cea mai înaltă producţie din perioada "Manciuciuo". Cinci ani mai tîrziu, producţia anuală s-a ridicat la 5.350.000 de tone, mai mult decît producţia din toţi cei 31 de ani de la înfiinţarea lui şi pînă în 1947, după retragerea Guomintangului.

Pe tot parcursul vizitelor am văzut nenumărate asemenea exemple şi toate demonstrau că poporul chinez s-a trezit. Chinezii au putut să obţină nu numai victorii militare, dar şi victorii pe frontul economic. Dacă n-aş fi văzut cu ochii mei toate acestea sau dacă cineva le-ar fi prezis cu zece ani înainte, aş fi fost şi eu tot atît de sceptic ca şi japonezii care i-au sfătuit pe chinezi să cultive caoling.

În cei 40 de ani anteriori, eu uitasem ce cetăţenie am, uitasem că sînt chinez. M-am alăturat japonezilor în slăvirea naţiunii lor, considerînd-o cea mai civilizată din lume. Am împărtăşit iluziile lui Geng Siaosü de folosire a "politicienilor străini", a "forţei străine" pentru a dezvolta China. Împreună cu Pu Ţie am oftat adeseori gîndindu-ne la stupiditatea poporului chinez şi la inteligenţa rasei albe. Chiar şi după ce am intrat în închisoare am continuat să refuz a crede că noua Chină va putea să-şi păstreze locul în lume. Victoria în războiul din Coreea mi-a înteţit temerile că americanii vor lansa bomba atomică. N-am putut să înţeleg cum Partidul Comunist Chinez a avut curajul să-i demaşte pe americani la ONU, fără să se teamă. N-am putut să înţeleg de ce delegaţia chino-coreeană, la tratativele de la Panmunjon, i-a avertizat pe americani că nu vor putea obţine la masa tratativelor ceea ce n-au putut obţine pe front. În concluzie, suferea m de "lipsa coloanei vertebrale".

Semnarea armistiţiului cu Coreea şi Conferinţa de la Geneva au relevat noul rol pe care-l juca China pe plan internaţional. Fără să vreau m-am gîndit la politica externă a Chinei, de la războiul opiului încoace, la politica dusă de împărăteasa Ţhî Si de a "obţine bunăvoinţa străinilor în schimbul bogăţiilor Chinei".

Istoria modernă a Chinei, de la străbunicul meu Tao Cuang pînă la Cuomintang și Ciang Caișec, a fost o istorie a cedărilor și umilirii în fața străinilor, o politică a "lipsei coloanei vertebrale".

Începînd din 1871, cînd guvernul manciurian a trimis o misiune diplomatică oficială în Franța să plătească despăgubiri și să ceară scuze pentru cazul misionarilor de la Thiențin, toate acțiunile diplomatice care au urmat - deplasarea lui Li Hunggiang în Japonia la Simonoseki[1], vizita tatălui meu în Germania, participarea guvernului Peiiang la Conferința de pace de la Paris - au urmărit cultivarea străinilor.

Pe tot parcursul acestor 109 ani, cei care se considerau civilizați și superiori, dar care veniseră în China cu ajutorul tunurilor, opiului, falșii misionari, s-au făcut vinovați de numeroase crime: asasinate, jafuri, incendieri, înșelăciune. Invadatorii străini și-au stabilit trupele în capitală, precum și în porturile, marile orașe și forturile Chinei, și-i priveau pe chinezi ca pe sclavi și sălbatici. Ei au înscris în calendarul Chinei numeroase zile de dezonoare națională; au obligat China să semneze tratate umilitoare, care-i transformau propriul popor în robi. În istoria diplomației din această perioadă, au apărut numeroși termeni umilitori: avantaje egale, oportunități egale, politica porților deschise, tratamentul națiunii celei mai favorizate, concesiuni teritoriale, concesionarea vămilor, dreptul de extrateritorialitate, dreptul de a menține garnizoane, dreptul de a construi drumuri, dreptul de minerit, dreptul de a naviga pe apele interioare, dreptul de transporturi aeriene și altele. Străinii se bucurau chiar de privilegiul special de a plăti compensație 100 de iuani pentru uciderea unui măgar și 80 pentru uciderea unui chinez. Violau femeile chineze și nu puteau fi condamnați de legislația chineză.

Dar această perioadă rușinoasă trecuse pentru totdeauna. Poporul chinez se ridicase și era hotărît să-și construiască patria proprie, să-i umilească pe străinii care-i insultaseră ani de-a rîndul.

În timpul vizitei la Fabrica de motoare numărul 1 de la Ceangciun, am auzit următoarea întîmplare: După ce fabrica a intrat în producție, un grup de elevi de la o

---

1 Localitate în Japonia unde s-a semnat Tratatul de pace chino-japonez, în urma războiului din 1894.

școală a dorit s-o viziteze. Conducerea fabricii a vrut să le trimită o mașină de import să-i aducă, dar copiii au refuzat, insistînd să fie trimisă o mașină de producție internă.

Cuvîntul patrie trebuie să fi însemnat mult pentru acești copii. Pentru mine, timp de peste 40 de ani, n-a însemnat nimic.

Acum era o mîndrie să fii chinez.

Am fost totdeauna curios să văd cum trăiesc oamenii. În trecut (cu excepția unei scurte perioade de la sfîrșitul perioadei "Manciucuo") m-a preocupat mult această problemă. Prima dată cînd am vrut să-mi satisfac această curiozitate a fost cu prilejul vizitei la palatul tatălui meu. A doua oară, a fost cînd, folosindu-mă de pretextul că Cen Paoșen era bolnav, m-am dus să-l văd. L-am invidiat pentru viața liberă pe care o ducea. După ce m-am mutat la Thiențin, am constatat că chinezii "de condiție bună" pe care i-am văzut în restaurantele vestice și parcurile de distracție erau mult mai liberi decît mine, deși nu erau atît de "demni" ca mine. Nu-i admiram, dar eram curios. După repatriere, la început nu m-au interesat aceste treburi, considerînd că nu au nici o legătură cu mine. Mai tîrziu, cînd viitorul mi s-a arătat luminos, am fost iarăși dornic să știu cum trăiesc oamenii. În aceste vizite am fost foarte atent spre a cunoaște modul lor de viață și ceea ce-am descoperit mi-a trezit amintirile, cauzîndu-mi o mare durere.

Cea mai puternică impresie mi-am făcut-o la Harbin. Parcul copiilor de aici mi-a reamintit cum mă jucam eu în copilărie cu furnicile. Rata de supraviețuire a nou-născuților la spitalul de copii nu putea fi comparată în nici un fel cu cea a copiilor familiei imperiale Țhing. Stăteam pe o bancă în Insula Soarelui din Harbin, priveam bărcile pe lac, ascultam cîntecele tinerilor care stăteau pe iarbă și mă gîndeam la prima jumătate a vieții mele. Nu numai că nu cîntasem niciodată cu atîta bucurie, dar nu stătusem niciodată pe iarbă la soare, nemaivorbind de plimbări după bunul-plac. În acele zile eram îngrijorat că bucătarul mă fură la banii pentru alimente, apoi că japonezii îmi vor lua viața. Dar aici oamenii erau liberi. La cîțiva pași de mine, un tînăr artist picta. Stătea cu spatele și nu și-a întors deloc capul să se uite la lucrurile pe care le avea sub bancă. Părea să fie foarte sigur că nimeni nu i le va lua. În vechea societate, asemenea lucruri erau de neînchipuit, dar acum erau realități.

În parc, în cabina telefonică era o cutie de lemn pe care scria:

"Introduceţi cîte patru feni pentru fiecare convorbire". Aceasta era o altă realitate.

Un coleg deţinut mi-a spus că pe Insula Soarelui în trecut se afla un club unde, dacă foloseai WC-ul, trebuia să dai bacşiş. Acum, în scrisorile primite de la familie ni se spunea că personalul din hoteluri, restaurante, băi publice consideră o jignire încercarea de a da bacşiş. Şi aceasta era o realitate.

Vizitele făcute în ultimele zile la două obiective din Harbin mi-au relevat diferenţa dintre două categorii de oameni pe lume. Primul a fost zona de locuinţe unde unitatea japoneză numărul 731 a comis atrocităţi cu arme bacteriologice. Al doilea Sala, memorială a martirilor din Nord-Est.

După cel de-al doilea război mondial, în Japonia a fost publicată cartea "Unitatea bacteriologică 731" de Akiyama Hiroshi, fost membru al acestei unităţi. Conform descrierii din această carte, aici era un grup de clădiri, cu o circumferinţă de aproximativ 4 km; clădirea principală era de patru ori mai mare decît Blocul Marunouchi din Japonia. Aici lucrau circa 3000 de persoane. În cele 4500 de incubatoare de tip Ishu se produceau 300 kg de germeni de plagă bubonică pe lună. Tot aici se afla şi o închisoare unde erau peste 500 de prizonieri de război şi patrioţi antijaponezi pe care se făceau experienţe, pe cetăţeni chinezi, sovietici şi mongoli. Anual erau torturaţi şi asasinaţi cel puţin şase sute de oameni. Experienţele erau de o cruzime nemaiîntîlnită: oamenii erau jupuiţi de vii, ţinuţi în congelatoare pînă ce le cădea carnea de pe oase, disecaţi pe mesele de operaţie de către oameni în halate albe imaculate, legaţi de stîlpi şi supuşi experienţelor care se repetau pînă ce oamenii mureau.

Cînd făcea parte din Unitatea 731, autorul auzise că aceşti germeni sînt mai puternici decît orice armă atomică şi pot distruge o sută de milioane de persoane, motiv de mîndrie pentru armata japoneză.

Cînd armata sovietică s-a apropiat de Harbin, Unitatea 731 a încercat să-şi acopere crimele. Au fost otrăviţi toţi prizonierii care mai erau în viaţă, plănuind să-i ardă şi să le îngroape cenuşa. Dar în panică, n-au mai apucat să ardă toate cadavrele şi să le îngroape. Au separat carnea de oase de pe cadavrele arse pe jumătate şi au ars-o, iar oasele le-au sfărîmat. În final, au aruncat în aer clădirea principală.

Nu mult după aceea, un om dintr-un sat apropiat, plimbîndu-se printre ruine, a fost infectat de o muscă.

Plaga bubonică s-a extins în tot satul. Guvernul a trimis o armată întreagă de personal medical să-i trateze. Cu toate eforturile, în satul acela au murit 142 de oameni din cele numai o sută de familii.

Acest fapt ne-a fost povestit de Țiang Șucing, membru cooperator, în timpul vizitei. După ce ne-a vorbit despre crimele comise pe timpul statului "Manciucuo", el a spus: "După capitularea Japoniei, guvernul popular ne-a condus spre o viață fericită. Aveam pămîntul nostru pe care-l cultivam. Eram bucuros și credeam că totul s-a terminat. Nu știam că japonezii au lăsat buba neagră după ei".

Peste tot unde am vizitat, cînd oamenii vorbeau despre trecut simplificau foarte mult. Însă cum venea vorba despre viitor, deveneau foarte entuziasmați, vorbindu-ne despre planurile lor.

De cîte ori plecam dintr-un sat, oamenii de aici ne aduceau coșuri cu zarzavaturi și fructe și în ciuda protestelor noastre ni le puneau în mașină. "Luați-le. Nu sînt valoroase, dar sînt proaspete", încercau ei să ne convingă.

Cuvintele lor de încredere cu privire la viitor continuau să-mi răsune în urechi. Acum înțelegeam. Toți acești oameni pe care i-am ignorat și i-am socotit lipsiți de cultură sînt în stare de fapte mărețe, sînt însuflețiți de idealuri mărețe. În timp ce aceia pe care-i respectasem și îi privisem ca pe o națiune superioară, imperialismul japonez, folosind tehnica și știința avansată, creaseră moarte și molimă. Care dintre cele două feluri de oameni erau civilizați și care barbari?

Ruinele Unității bacteriologice 731 ne demonstrau ce înseamnă demonii, în timp ce Muzeul martirilor din Nord-Est demonstra contrariul. Fiecare exponat releva cum pentru un viitor luminos au fost jertfiți oameni, care s-au acoperit de glorie. Atît ruinele de la fabrica de bacterii cît și hainele însîngerate din muzeul martirilor erau oglinzi în care ne vedeam trecutul nostru întunecat, murdar.

Muzeul martirilor din Nord-Est era o clădire măreață în stil roman. Timp de 14 ani, în perioada "Manciucuo", aici fusese sediul poliției din Harbin. În acei ani sîngeroși, aici fuseseră interogați, torturați, executați nenumărați patrioți chinezi. În muzeu erau expuse numai o parte din relicvele celor care suferiseră. Toate exponatele și datele din muzeu îmi trezeau în memorie fapte de care mă rușinam. La 21 septembrie 1931, trei zile după incidentul de la Șeniang, comitetul de partid din "Manciucuo" a convocat o ședință urgentă adresind chemarea către toți membrii de partid și soldații patrioți să pună mîna pe arme să lupte

împotriva inamicului. Fotografia casei în care a avut loc ședința mi-a reamintit de zilele petrecute în Grădina Liniștită, acum 20 de ani. Pentru salvarea națiunii, în acele zile poporul din Nord-Est s-a ridicat la luptă, în ciuda obstrucțiilor făcute de Ciang Caișec. Iar eu mi-am intensificat activitatea de trădare în Grădina Liniștită. Mi-am amintit de Doihara, Itagaki, Geng Siaosü și fiul său, de Luo Geniu. Mi-am mai reamintit șederea la Tangkangțu și Lușun.

Cînd ghidul ne-a vorbit despre viața generalului Iang Țingiu, mi-am amintit de "vizitele imperiale" la Tungpientao - regiunea unde opera prima armată aliată antijaponeză sub comanda lui Iang Țingiu, Li Hun-guang și alți generali. Acolo am văzut crestele munților Ceangpai, am văzut soarele ridicîndu-se din ceață dimineața. Dar n-am fost mișcat de aceste frumuseți ale patriei. Toată atenția mea era concentrată asupra trupelor și jandarmilor marionetă înșiruiți de-a lungul căii ferate. Ziarele japoneze informau că "bandiții" din acel district au fost eradicați, dar cînd eu am fost acolo japonezii erau îngrijorați ca și cînd urmau să dea piept cu cel mai periculos dușman. Cînd am fugit la Tunghua și Talițucou, spre sfîrșitul perioadei "Manciucuo", mi s-a spus că zona aceea era "nesigură". Armata unită antijaponeză a luptat aici pînă la capitularea Japoniei. În final a fost înfrîntă nu armata aliată, ci armata imperială japoneză care se autodeclarase victorioasă. Forțele antijaponeze au trebuit să facă față puternicei Armate Cuantung și trupelor "Manciucuo", bine echipate; dificultățile pe care le-au întîmpinat erau de neimaginat, dar ei au învins.

Japonezii mi-au cerut să aprob lege după lege. Apoi, pe baza acestora, au unificat satele, au instituit controlul asupra cerealelor, au blocat zonele muntoase, au folosit toate metodele pentru a tăia legăturile economice ale armatei aliate cu populația. Ei au reușit să-l încercuiască pe generalul Iang Țingiu și o parte a armatei antijaponeze. Dar în ciuda lipsei alimentelor, lupta a continuat. Cum au putut să lupte acești oameni fără hrană? Cu ce s-au hrănit ei? După moartea generalului Iang Țingiu, japonezii, vrînd să afle secretul, i-au făcut autopsie și au găsit în stomacul lui numai frunze și iarbă.

Îmi amintesc cum Yoshioka spunea oftînd: "Comuniștii sînt extraordinari". În ochii armatei imperiale japoneze, echipate cu avioane și tancuri, chiar și iarba era de speriat.

Cînd generalul Iang Țingiu mînca iarbă, eu mă îmbolnăveam de cîtă carne consumam și-mi petreceam zilele meditînd și recitind sutre budiste.

Hârţile, sigiliile, hainele pătate de sînge îmi jucau în faţa ochilor. Din spatele meu se auzea din ce în ce mai puternic plînsetul chinezilor şi deţinuţilor japonezi. Cînd am privit fotografia martirului Geao Iman, un deţinut a căzut în genunchi făcînd căthou şi zicînd:

"Eu am fost şeful poliţiei marionetă..."

Era Iu Cingtao, şeful poliţiei din Harbin înainte de a deveni ministrul muncii în "Manciucuo". El fusese unul dintre cei care l-au interogat pe acest revoluţionar. Iar acum el era judecat de istorie.

9. Muncă şi optimism

După aceste vizite, am fost convins că porţile noii societăţi mi se vor deschide larg şi că totul depindea numai de mine.

Am început anul 1958 cu mari speranţe. Optimismul meu se născuse o dată cu munca de transportare a cărbunelui în închisoare, în toamna anului 1957. În fiecare toamnă în închisori era adusă o mare cantitate de cărbune, din care o parte era folosită pentru încălzire şi alta pentru fabricarea brichetelor necesare la încălzitul serelor.

A fost primul an cînd am participat la o asemenea activitate. Eram acum mult mai îndemînatic şi mai priceput decît în anii precedenţi. Patru oameni din celula noastră făceau cele mai grele munci: Lao Uang, mongolul Lao Ceng, eu şi un fost general "Manciucuo" mai tînăr. Munca fizică m-a ajutat foarte mult. Am devenit mai puternic, vechile metehne au dispărut. Cînd făceam brichete, eu căram cărbunele. Odată au venit directorul şi alţi cîţiva membri ai conducerii închisorii să ne ajute, toţi eram entuziasmaţi. După ce s-a anunţat încetarea lucrului, Lao Sien şi cu mine am mai cărat trei coşuri cu brichete. Cînd am predat uneltele, l-am auzit pe Lao Sien zicînd:

"Pu I a muncit cu seriozitate. N-a făcut-o de mîntuială."

Eu şi Lao Uang am lăsat coşurile de cărbune şi ne-am dus să ne luăm hainele care erau agăţate de crengile unui pom. Directorul m-a întrebat rîzînd:

"Pu I, nu te dor umerii?"

M-am uitat la umeri şi am răspuns: "Nu mă dor şi nu s-au umflat, s-au înroşit numai puţin."

"Cum stai cu apetitul acum?"

"Trei castroane cu orez, sau 30 ţiaoţi mari, la fiecare masă."

"Mai ai insomnii?"

"Adorm cum pun capul pe pernă. Nu mai sufăr de nici o boală."

Toţi cei prezenţi au izbucnit în rîs, dar nu mai era rîsul zeflemitor din trecut. Am intuit că acel rîs nu-l voi mai auzi niciodată. Făcusem progrese şi din alte puncte de vedere. De exemplu, nu mi s-a mai părut atît de dificil să studiez Economia Politică şi Materialismul Istoric, iar hainele mele erau aproape tot atît de curate şi de ordonate ca ale celorlalţi. Dar încrederea cea mai mare o aveam în munca la care dădeam cele mai bune rezultate. Numai să nu mi se fi cerut să fac muncă fină, cum era confecţionarea florilor din hîrtie. Chiar şi cei care erau mai buni decît mine la studiul teoretic mă respectau.

Admiraţia colegilor mei şi creşterea încrederii în mine se datorau nu atît insuflării unei atitudini corecte faţă de muncă, cît entuziasmului pentru muncă existent în întreaga societate. Începînd din 1957 am observat acest lucru din presă, scrisorile de la familie şi din atitudinea personalului închisorii. Fiecare era dornic să participe la munca fizică, văzînd în aceasta un motiv de glorie. Zeci de mii de persoane plecau la sate, în şcoli sporiseră orele de muncă fizică, apăruseră tot felul de echipe de voluntari la muncă. În închisoare, personalul ne ajuta în fabricarea brichetelor, prepararea mîncării la bucătărie şi chiar ne aducea mîncarea în celule. În fiecare dimineaţă, înainte de a ne scula, auzeam zgomotul roţilor de căruţă şi sunetul tobelor şi trompetelor. Aceasta însemna că directorul şi personalul închisorii plecau la desţelenirea dealului, din spatele închisorii. Toate acestea demonstrau că în noua societate munca era criteriul de apreciere a oamenilor. Desigur, nu făceau excepţie nici cei care se aflau în procesul de reeducare.

Am uitat cine-mi spusese odată că mulţi oameni consideră munca ca pe o pedeapsă de la Dumnezeu şi nu un drept al omului. Pe atunci pierdusem interesul faţă de orice sfînt sau Buddha şi nu vedeam nici o legătură între Dumnezeu şi muncă. Fiecare dintre noi a văzut că pentru comunişti munca era ceva natural.

Importanţa acordată muncii şi entuziasmul din 1958 mi-au făcut o impresie şi mai puternică. Din scrisorile de la Peiţing, am aflat multe lucruri uimitoare. Sora a doua, care totdeauna stătuse acasă şi nu manifesta interes pentru nimic, acum participa la activitatea comitetului de stradă, ajutînd la deschiderea unei grădiniţe pentru copiii mamelor care munceau. Sora a patra, care lucra în fostul palat im-

perial, participa la munca voluntară pentru amenajarea lacului de la Poarta Deşăng[1] din Peiţing şi fusese declarată fruntaşă. Sora a treia şi soţul ei participau la studiul politic organizat de comitetul districtual al Conferinţei Consultative Politice. Lao Jun lucra la lacul de acumulare din zona Mormintelor Ming.[2] Sora a cincea şi soţul ei, Lao Uan, mi-au spus cu mîndrie că fiul lor cel mare, student la geologie, făcuse cercetări cu privire la folosirea zăpezii şi a gheţii şi plecase într-o expediţie de explorare a munţilor din Nord-Vest. Unii nepoţi şi Lao Li erau şefi de echipe la o fermă de stat lîngă capitală. Peste tot se muncea cu entuziasm. Fiecare îşi aducea contribuţia la măreaţa mişcare istorică de eradicare a stării de înapoiere a patriei. Colegii mei de închisoare căpătaseră aceleaşi impresii din scrisorile primite de la familii. Ulterior, auzind că preşedintele Mao, premierul Giou Enlai şi miniştrii guvernului participă la amenajarea lacului de acumulare de la Mormintele Ming, n-am mai avut nici o reţinere. Am cerut autorităţilor închisorii să ne permită să participăm la activitatea de muncă productivă.

Conducerea închisorii ne-a satisfăcut această doleanţă. La început a fost organizată, experimental, o fabrică pentru producerea motoarelor electrice, dar noi fiind prea puţini, fabrica a fost predată criminalilor de război ciangcaişişti. Nouă ni s-a repartizat altă muncă. Repartiţia s-a făcut ţinîndu-se seama de capacitatea şi cunoştinţele fiecăruia. Am fost împărţiţi în cinci grupe: grupa pentru creşterea animalelor, pentru prelucrarea alimentelor, horticultură, cultivarea zarzavaturilor şi sere, medicină. Eu şi încă patru persoane am format grupa sanitară. Îmbinam munca cu studiul. Trebuia să facem curat în clinică în fiecare zi, precum şi alte munci auxiliare, să ajutăm la activitatea sanitară. De asemenea, aveam două ore pe zi de studii medicale sub îndrumarea doctorului Uen, medicul închisorii. Ceilalţi patru colegi ai mei fuseseră medici înainte; trei studiaseră medicina europeană şi cel de-al patrulea, ca şi mine, medicina tradiţională. Toţi cinci luam lecţii de acupunctură. Această perioadă de activitate în grup restrîns mi-a dat o nouă încredere.

În prima etapă, eram mult mai slab decît ceilalţi colegi ai mei. Pregăteam pansamente din vată pentru chirurgie,

---

1 Obţinerii victoriei

2 Mormintele împăraţilor din Dinastia Ming

dar acestea semănau mai mult a vată folosită. Cînd luam pulsul, dacă eram atent la ceas, uitam să ascult stetoscopul, iar dacă ascultam stetoscopul, uitam să mă uit la ceas. Cînd învățam să umblu cu aparatele electrice pentru tensiune, eram tot timpul tulburat și nu nimeream nimic cum trebuia. Numai la munci brute, unde trebuia să folosesc forța fizică, eram mai tare decît alții. Mai tîrziu, m-am hotărît să-mi însușesc cît mai bine cunoștințele medicale. Ceea ce mă învățau doctorii sau asistentele îi mai întrebam încă o dată pe colegii mei și apoi exersam singur. După un timp, mi-am însușit munca de asistent medical. Pe atunci zilnic venea să facă fizioterapie un criminal de război japonez și de fiecare dată, la sfîrșit, îmi făcea o plecăciune adîncă și spunea: "Mulțumesc, domnule doctor". Eram bucuros. Fiind îmbrăcat în halat alb și purtînd ochelari, nu eram surprins de confuzia acestuia; pe de altă parte, aceasta demonstra că tehnica mea era destul de bună ca să trezească încrederea pacienților. La sfîrșitul primului curs, doctorul Uen ne-a dat un test iar eu, ca și ceilalți, am obținut numărul maxim de puncte.

Cînd lucram în atelierul de motoare electrice, nu mi se dădeau de făcut decît lucrurile cele mai simple, care nu prezentau nici o periculozitate. Am interpretat acest fapt ca o prejudecată față de mine. Acum însă trecusem examenul de asistent sanitar, ca și ceilalți, iar acel criminal de război japonez care venea la tratament mă luase drept medic. Căpătasem încredere în mine, aveam încredere că pot să stăpînesc această meserie; nu mai aveam nevoie de cele 468 de bijuterii din care să trăiesc.

Într-o zi am cerut audiență la director. Vechiul director fusese transferat în alt post, răspunzînd și de alte închisori, și nu mai venea în fiecare zi. Am fost primit de Ting, directorul adjunct. Acesta era un tînăr capabil, știa limba japoneză și înainte răspundea de criminalii de război japonezi. După eliberare și repatrierea acestora, el a preluat conducerea întregii închisori.

"Guvernul ar trebui să accepte în mod oficial bijuteriile", am spus eu. "Oricum eu am pierdut de mult chitanța aceea."

Am crezut că trebuie să-i explic ce era cu acele bijuterii, dar, spre surprinderea mea, el mi-a răspuns imediat zîmbind:

"Cunosc problema. Cum este? Te-ai convins că vei putea trăi din muncă proprie?"

Am petrecut ziua întreagă dînd informații despre fiecare din cele 468 de piese, în timp ce un secretar nota totul. (Ele au intrat apoi în muzeu). După ce totul s-a ter-

minat, m-am dus în curte. Eram stăpînit de un sentiment de uşurare. Mă gîndeam:

"Cuvintele spuse de directorul adjunct nu erau o dovadă că am făcut progrese mari? Nu se apropie oare ziua cînd voi fi un om cu adevărat?"

10. Testul

Iarăşi m-am supraapreciat. Am constatat acest lucru cînd am fost pus în faţa unui test.

Începuse "Marele salt"[1] în toată ţara. Directorul închisorii ne-a cerut să ne revizuim gîndirea, cu scopul de a înlătura obstrucţiile ideologice care ne împiedică progresul. Metoda folosită era ca în şedinţele de studiu fiecare să vorbească despre schimbările petrecute în modul său de a gîndi şi să evidenţieze ceea ce nu este încă clar. Ceilalţi îl ajutau prin discuţii sau prin întrebări.

Cînd mi-a venit mie rîndul, s-au ivit probleme. După ce am vorbit despre vechea gîndire şi am arătat schimbările intervenite în atitudinea mea, cineva a întrebat:

"Probabil că noi, cu provenienţa socială pe care o avem şi cu relaţiile strînse avute cu imperialismul japonez, mai avem încă reminiscenţe ideologice. Relaţiile tale cu japonezii n-au fost mai slabe decît ale noastre. Toţi au atins această problemă, iar tu n-ai amintit nimic. Oare tu n-ai asemenea reminiscenţe?"

"N-am pentru japonezi decît sentimente de ură. Prin aceasta mă deosebesc de voi."

Cuvintele mele au stîrnit o furtună de proteste. Unii au spus: "De ce eşti lipsit de modestie? Te consideri superior nouă?" Alţii au întrebat: "Ce sentimente ai acum? Crezi că ai făcut progrese mai mari decît ceilalţi?" Cineva a amintit foarte multe fapte din trecutul meu, ca versurile scrise cînd am fost în Japonia, cum am ajutat-o pe împărăteasa Japoniei să facă cîţiva paşi, cu scopul de a demonstra că în acele zile eram mai ataşat decît oricare, iar acum neg totul, ceea ce era greu de crezut. Am răspuns că în trecut eu şi japonezii ne-am folosit unii de alţii, nu se punea problema sentimente-

1 Mişcarea de dezvoltare în ritmuri înalte a Chinei în toate domeniile, începută în 1958

lor. Nu m-am gîndit să-i desconsider pe cei prezenţi, ci am declarat întreg adevărul. Dar nimeni nu a acceptat explicaţiile mele. Cînd am descris teama pe care am simţit-o cînd am fugit la Taliţucou, cineva m-a întrebat:

"Cînd japonezii se pregăteau să te trimită la Tokio, ţi-au dat trei sute de milioane de ieni.[1] Aceasta nu te face să fii recunoscător imperialismului japonez?"

"Trei sute de milioane de ieni?" Eram uluit. "Nu ştiu nimic despre aceste trei sute de milioane."

În realitate, acesta nu era un secret. Cînd Armata Cuantung a ridicat fondurile de rezervă din tezaurul "Manciucuo", a declarat public că-i va da "împăratului Manciucuo" să-i ducă în Japonia. N-am văzut nici un cent din aceşti bani şi toţi ştiau acest lucru, de aceea nimeni nu mi-a făcut vreo vină. Motivul pentru care a fost adusă în discuţie această problemă acum era că ei voiau să ştie ce gîndeam eu atunci. Dacă aş fi cugetat liniştit sau dacă m-aş fi interesat cu modestie asupra acestei probleme, aş fi putut uşor să-mi reamintesc. Dar, dimpotrivă, foarte sigur pe mine, am declarat că nu ştiu nimic.

"Nu ştii nimic?", au strigat cei care cunoşteau problema. "Această treabă a fost aranjată de Giang Ţinghui şi Takebe Rozuko. Doar a murit Giang Ţinghui şi nu mai recunoşti?" Cineva a întrebat: "Nu ai scris nimic despre aceasta în mărturisirea ta?" Cînd am spus că n-am scris, ei au devenit şi mai bănuitori. "Cine nu cunoaşte acest lucru?" "Nu este vorba de trei sute sau trei mii, ci de trei sute de milioane."

În seara aceea m-am gîndit foarte serios şi, dintr-o dată, mi-am amintit. ,Si Sia mi-a spus la Taliţucou că Armata Cuantung a luat toate rezervele din "Banca Manciucuo" sub pretextul că vor fi folosite pentru întreţinerea mea în Japonia. Mai mult ca sigur că acestea erau cele trei sute de milioane despre care se amintise. Atunci însă eram îngrijorat de pericolele ce mă ameninţau şi n-am dat nici o importanţă. A doua zi, am întrebat dacă despre aceşti bani era vorba şi mi s-a confirmat. Am relatat în grupa de studiu cum s-au petrecut faptele.

"Înainte de ce ai ascuns acest lucru?", au întrebat cîţiva.

"Cine a ascuns? Uitasem de ei."

"Mai susţii şi acum că ai uitat?"

---

1 Monedă japoneză

"Acum mi-am amintit."

"De ce nu ți-ai amintit mai înainte?"

"V-am spus doar: am uitat. Nu-i normal să uiți cîteodată?"

Această frază a provocat un șir întreg de obiecții:

"Cu cît trece timpul, cu atît îți amintești mai multe fapte din trecut și cu cît faptele sînt mai recente, cu atît le uiți mai repede. Foarte ciudat." "Este evident că ți-a fost teamă să recunoști." "Dacă nu ești hotărît să-ți recunoști greșelile, n-ai să te poți transforma niciodată." "Nimeni nu te crede. Sînt sigur că guvernul nu va crede iarăși această istorie." "Prea-ți place să întorci cuvintele și să minți." "Cum poate un om atît de nesincer să se mai schimbe..."

Cu cît încercam să mă disculp, cu atît eram mai puțin crezut. M-am alarmat: toți credeau că persist în greșeli, că mint. Dacă-i vor spune directorului, acesta mă va mai crede? Asemenea gînduri puseseră stăpînire pe mine și nu mai scăpam de ele. Înainte nu fusesem îngrijorat de aceste treburi, acum eram. Gîndindu-mă la ele, îmi pierise tot curajul și am revenit la vechea meteahnă: eram gata să renunț la toate principiile, numai să trec cu bine prin această furtună. N-o să scap dacă-mi fac o nouă autocritică? Am recunoscut. Am spus că înainte n-am îndrăznit să arăt acest lucru, de teamă că guvernul mă va pedepsi. Acuma, după ce m-am convins că nu voi păți nimic, nu-mi mai este teamă.

În realitate, uitasem cu totul despre cele trei sute de milioane de ieni. Era ca și cînd ceva ascuns demult în sufletul meu ieșea acum la suprafață.

După aceea, nimeni din grupa mea n-a mai manifestat interes față de această problemă, dar eu nu puteam să mi-o scot din minte. Cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît deveneam mai neliniștit, convins fiind că totul s-a încurcat, am stricat totul. Nu exista nici o îndoială că uitasem de acei bani, dar eu am declarat că am tăinuit. De teamă că guvernul va considera că nu sînt cinstit, am devenit într-adevăr mincinos, am spus o minciună. Această treabă mi-a afectat conștiința și acum suferеam pentru ce făcusem.

În trecut suspectam fiecare acțiune a personalului închisorii ca fiindu-mi ostilă și eram torturat de ideea execuției. Acum știam că guvernul nu dorește să mă execute și mă ajută să devin un alt om. Dar tocmai cînd eu eram plin de speranțe, m-am confruntat cu acest nou chin. Și cu cît mă încuraja mai mult personalul închisorii, cu atît chinul era mai mare.

Într-o zi, gardianul mi-a spus că mă cheamă directorul. Am crezut că vrea să mă întrebe de cele trei sute de milioane de ieni. Am presupus că directorul era supărat pentru că, în ciuda tratamentului de care mă bucuram, continuam să-mi tăinuiesc crimele. Dacă era aşa, într-adevăr nu ştiam cum să procedez. M-am gîndit că mai exista şi posibilitatea ca directorul să fie bucuros că mi-am recunoscut greşeala şi am făcut o nouă mărturisire, şi poate chiar mă va lăuda. Dacă era aşa, m-aş fi simţit mai rău decît dacă m-ar fi dojenit. M-am prezentat la director cu teamă, dar după ce am intrat în biroul lui am înţeles că mă chemase pentru altceva.

Întîlnirea cu directorul m-a aruncat într-o deznădejde şi mai puternică. Vechiul director nu mai fusese în închisoare de mult timp. În acea zi era însoţit de un alt oficial. După ce s-au interesat cum merge studiul şi munca fizică, m-au întrebat cum stau cu campania eradicării "celor patru rele". Directorul mi-a spus că a auzit că am făcut progrese la distrugerea muştelor şi mi-am îndeplinit sarcina, dar nu ştie ce succese am avut în actuala campanie de deratizare. Am răspuns că nu mi-am făcut încă un plan, dar cred că fiecare persoană din celula noastră ar trebui să distrugă măcar cîte un şoarece.

"Dar tu?", a întrebat oficialul care stătea lîngă director. De-abia acum l-am recunoscut cu stupoare. Era cel care la Harbin m-a întrebat de ce n-am protestat împotriva masacrelor comise de japonezi. Fără să aştepte răspunsul meu, m-a întrebat din nou: "Mai eşti împotriva uciderii vietăţilor?" şi a izbucnit în rîs. Rîsul lui mi-a împrăştiat temerile. I-am răspuns că am renunţat de mult la asemenea idei şi că eram hotărît ca în această campanie să prind măcar un şoarece.

"Planul tău este prea conservator", a spus el dînd din cap. "Chiar şi copiii de şcoală primară şi-au planificat să prindă mai mult decît un şoarece."

"Mă voi strădui să prind cel puţin doi", am spus eu cu toată seriozitatea.

Directorul m-a întrerupt spunînd că nu trebuie să-mi stabilesc o limită şi să prind cît pot de mulţi. Cu aceasta, discuţia s-a încheiat şi m-am întors în celulă.

Aveam inima grea. Nu din cauza perspectivei de a prinde şoareci, lucru pe care nu-l mai făcusem niciodată, ci din cauza gîndurilor pe care mi le trezise această conversaţie. Mi-am amintit cum directorul m-a îndrumat să-mi fac planul, în timpul campaniei de distrugerea muştelor, şi cum m-a încurajat cînd am învăţat să-mi spăl rufele. ...Autorităţile

închisorii făcuseră atîtea eforturi să mă învețe cum să "devin om". Mă gîndeam că și dacă aș prinde o sută de șoareci, tot n-aș putea să-mi răscumpăr toate crimele.

Cînd gardianul Țiang, care tocmai ieșise din post, m-a văzut stînd gînditor, singur în club, m-a întrebat dacă știu cum se prind șoarecii și s-a oferit să mă ajute el să fac o cursă. Nu numai că nu știam cum se prind, dar nici măcar pe unde se ascund. Am acceptat cu bucurie ajutorul lui. Cînd meșteream la cursa de șoareci, din nou au început să mă frămînte gîndurile.

În timp ce lucram, gardianul Țiang mi-a povestit viața lui. A fost un prilej de a afla prin cîte suferințe trecuse. Niciodată nu mi-aș fi imaginat că acest tînăr calm și liniștit cunoscuse atîtea nedreptăți pe timpul statului "Manciucuo". El era o victimă clasică a politicii de concentrare a satelor. După ce familia lui fusese obligată să se mute de cîteva ori, și-au petrecut o iarnă într-o peșteră și toți s-au îmbolnăvit de febră tifoidă. Erau opt frați, dintre care șapte au murit, rămînînd numai el. Toți au fost îngropați în pielea goală.

Povestea lui s-a încheiat o dată cu terminarea confecționării cursei de șoareci. Apoi ne-am dus împreună să-mi arate locurile unde se ascundeau șoarecii. În sinea mea eram mirat cum de acest tînăr, ai cărui frați fuseseră uciși în timpul statului "Manciucuo", putea să mă ajute. Oare toți gardienii, care se purtau atît de bine cu deținuții, suferiseră ca și el în trecut? N-am putut să mă stăpînesc și l-am întrebat:

"Și gardienii Uang și Liu au suferit în trecut nedreptățile statului Manciucuo?"

"Cine n-a avut de suferit în trecut? Gardianul Uang a fost dus cu forța la muncă de trei ori, iar gardianul Liu s-a înrolat în Armata aliată antijaponeză din cauza suferințelor îndurate."

Am înțeles fără să mai întreb că tot personalul închisorii din Nord-Est a avut de suferit pe timpul "Manciucuo".

Cu ajutorul gardianului Țiang am prins șase șoareci. Auzind, gardienii Uang și Liu au venit să-mi vadă "captivii", ca și cînd ar fi fost vorba de o achiziție nemaipomenită și m-au lăudat pentru progresul făcut. Felicitările lor m-au făcut să mă jenez. În timp ce aceste victime ale regimului "Manciucuo" îmi arătau atîta importanță, eu continuam să-i înșel.

Mergeam la lucru în policlinică zilnic, și ca de obicei făceam curățenie, luam tensiunea bolnavilor, făceam tratamente de fizioterapie și studiam medicina tradițională. Iar acel criminal de război japonez continua să-mi facă plecăciuni, surorile și cumnații mei îmi scriau despre noile

lor succese şi-şi exprimau speranţa că în curînd mă voi schimba şi voi fi capabil să duc o viaţă fericită ca şi ei. Asemenea cuvinte mi se păreau reproşuri.

La venirea toamnei, ca şi anul precedent ne-am apucat să facem brichete de cărbune. Directorul adjunct şi personalul închisorii ne-au dat o mînă de ajutor la prepararea combustibilului care trebuia folosit în sere pe timpul iernii. Mi-am concentrat toate forţele la căratul cărbunelui şi mă feream cît puteam să nu mă vadă directorul. Mă temeam de laudele lui.

Într-o zi trebuia să fiu la policlinică pentru electroterapie, dar am întîrziat puţin. Deja aşteptau doi oameni, unul era japonezul care-mi făcea plecăciuni. Ştiind că de fiecare dată vine primul, am hotărît să-l iau pe el întîi. Spre surprinderea mea, japonezul a arătat spre celălalt pacient, spunînd în chineză:

"Poftiţi dumneavoastră. Eu nu mă grăbesc."

"În ordinea sosirii. Tu ai venit primul", a spus celălalt, un criminal de război ceangcaişist.

"Mulţumesc, dar nu mă grăbesc. Pot să mai aştept puţin. Mă eliberez în curînd", a adăugat el ca un fel de explicaţie.

Nu ştiam că el vorbeşte aşa de bine chineza. În timp ce-l puneam pe ciangcaişist la aparat, am aruncat privirea spre japonez. Se uita grav la peretele din faţa lui. După o clipă, şi-a aruncat privirea spre tavan.

"Aceasta a fost o cameră de tortură în timpul regimului "Manciucuo", a rostit el încet. Nu ştiam dacă vorbeşte singur sau ni se adresează nouă. "Cine ştie cîţi patrioţi chinezi au fost torturaţi aici!?"

După puţin timp, iarăşi s-a uitat spre tavan.

"Pe vremea aceea, lanţurile erau prinse de tavan, iar pereţii erau acoperiţi de sînge." I-a alunecat privirea pe perete şi s-a oprit pe geamurile de la dulap. După alt moment de tăcere a spus iarăşi: "Cînd domnii chinezi au renovat această clădire, noi am crezut că refac camerele de tortură ca să se răzbune. Ulterior, cînd i-am văzut pe domnii doctori în halate albe, am crezut că vor face experienţe pe noi. Nu ne-am imaginat niciodată că aici s-a făcut o clinică pentru a ne trata..." Cuvintele lui se auzeau din ce în ce mai încet.

După ce criminalul de război ciangcaişist a terminat, l-am invitat pe japonez. El a rămas respectuos în picioare, zicînd:

"Nu fac tratament. Am venit să văd această cameră. Doctorul Uen nefiind aici, vă rog pe dumneavoastră să-i transmiteţi că nu am îndrăzneala să-i mulţumesc personal,

îi mulţumesc în numele mamei mele. Vă mulţumesc şi dumneavoastră, domnule doctor."

"Nu sînt doctor, sînt Pu I."

Nu ştiu dacă m-a auzit sau nu. S-a aplecat adînc şi a ieşit.

N-am putut să mai rezist. Oricît de greu i-ar fi fost directorului să mă înţeleagă, trebuia să termin cu minciunile.

S-a întîmplat ca tocmai atunci acesta să se afle în închisoare şi m-a chemat să stea de vorbă cu mine. Am deschis uşa salonului de primire. În spatele mesei am văzut figura familiară cu părul alb a directorului, uitîndu-se prin dosare. Mi-a spus să mă aşez. După un moment, a lăsat dosarele şi a ridicat capul.

"Am citit succesele obţinute de grupa ta. Cum merge treaba? Recent ai mai avut ceva probleme ideologice?"

Venise momentul, iar eu iarăşi ezitam. M-am uitat peste procesul-verbal de la şedinţa noastră şi mi-am amintit cum am fost criticat de către toţi vorbitorii. Mă întrebam dacă mă va crede pe mine, care eram în minoritate, şi dacă mai are vreun rost să-i spun adevărul. Dar nu puteam să mai persist în minciună.

"Spune-mi, cum a decurs şedinţa grupei voastre?"

"Foarte bine!", am spus eu. "S-a făcut o analiză detaliată a modului nostru de gîndire, concluziile au fost corecte."

"Hm?" Şi-a ridicat ochii spre mine directorul. "Povesteşte-mi în detaliu."

Mi-am dat seama că nu aveam o respiraţie normală.

"Am spus adevărul!", am răspuns eu. "Am avut ezitări, mi-a fost teamă să arăt totul, concluziile sînt corecte. Dar a fost vorba numai de unul sau două cazuri..."

"Continuă, ştii doar cît de mult doresc să înţeleg cum gîndeşti."

Mi-am dat seama că nu mai pot să nu vorbesc. I-am povestit dintr-o suflare aşa cum a decurs şedinţa. Inima-mi bătea să-mi sară din piept. Directorul m-a ascultat cu atenţie. Cînd am terminat, m-a întrebat:

"De ce a fost aşa de greu să-mi spui lucrul acesta? De ce te-ai temut?"

"M-am temut să-i înfrunt..."

"De ce a trebuit să te temi dacă spuneai adevărul?", a spus directorul cu gravitate. "Crezi că guvernul nu poate să facă investigaţii, nu poate să analizeze şi să-şi dea verdictul propriu? Încă nu înţelegi că pentru a fi un om normal, trebuie să ai curaj. Trebuie să ai curajul de a spune adevărul."

Am izbucnit în lacrimi. Nu mi-am imaginat că pentru cî totul era clar? Ce puteam să mai spun?

11. Grațierea

Propunerea CC al PCC către Comitetul Permanent al Congresului Popular Național:

Comitetul Central al PCC... propune Comitetului Permanent al Congresului Popular Național:

Cu prilejul celei de-a 10-a aniversări a proclamării marii Republici Populare Chineze, să fie grațiați un număr de criminali de război, contrarevoluționari și deținuți de drept comun, care au dovedit că s-au transformat.

Am obținut victorii mărețe în revoluția și construcția socialistă în patria noastră. Situația politică și economică a națiunii noastre este excelentă. Politica partidului și guvernului de îmbinare a pedepsei cu indulgența, a muncii fizice cu educația ideologică a obținut succese mărețe. Majoritatea deținuților s-au transformat.

Avînd în vedere aceste evoluții, CC al PCC consideră că la cea de-a 10-a aniversare a RPC este momentul să fie grațiați un număr de criminali de război, contrarevoluționari și criminali de drept comun care au dovedit că s-au transformat. Această măsură va face ca factorii negativi să devină factori pozitivi și va constitui un mare imbold pentru ceilalți deținuți. Îi va ajuta să înțeleagă că în societatea socialistă viitorul lor stă în transformarea proprie.

CC al PCC speră că Comitetul Permanent al Congresului Popular Național va lua în considerare această propunere și va adopta o hotărîre.

Mao Tzedun,
Președintele CC al PCC.
14 septembrie 1959

N-am să uit niciodată bucuria cu care au fost primite în închisoare propunerea președintelui Mao și decretul de grațiere semnat de președintele Liu Șaoci. După ultimele cuvinte ale speakerului de la radio s-a lăsat un moment de tăcere. Apoi a izbucnit o explozie de bucurie, urale și aplauze. Parcă ar fi fost aprinse zeci de mii de artificii dintr-o dată și nu se mai terminau.

Începînd din dimineața zilei de 18 septembrie, nimeni n-a mai avut liniște, se făceau tot felul de comentarii. Unii spuneau că partidul și guvernul își respectă cuvîntul: avem acum un viitor care ne aparține și în curînd vom fi eliberați. Alții socoteau că eliberarea se va face eșalonat: unii mai

devreme, alții mai tîrziu. Ba chiar se presupunea că ar fi posibil să fim eliberați toți deodată. Dar cei mai mulți am realizat că grațierea va depinde de gradul în care ne-am transformat și regretau că în ultimul timp nu am fost mai activi. Erau și din cei care spuneau cu "modestie" că nu corespund criteriilor stabilite, dar în mod discret își pregăteau bagajele, își ardeau notițele, aruncau lucrurile vechi.

În pauză, curtea închisorii era tot un zumzet. L-am auzit pe Lao Iuan întrebîndu-l pe Lao Șien:

"Oare cine va intra în primul grup?"

"Bănuiesc că vor fi cei care recent au obținut cele mai bune rezultate la studiu. Există o șansă și pentru tine."

"Nu, eu nu sînt destul de bun, dar sînt sigur că tu ești".

"Eu? Dacă mă vor elibera, voi merge la Peițing și-ți voi trimite niște specialități de acolo. Chiar aș vrea să mănînc niște curmale de la Peițing".

I-am auzit vocea lui Ta Siapa:

"Dacă ne eliberează, să ne elibereze pe toți, dacă nu, pe nici unul!"

"N-ai încredere în tine", i-a zis cineva, "ți-e teamă că te vor lăsa la urmă!"

"Să mă lase pe mine la urmă? Numai dacă-l lasă și pe Pu I. Dacă nu-l lasă pe Pu I, nu pot să mă lase pe mine".

Avea dreptate. Eu însumi credeam același lucru. A doua zi, directorul adjunct m-a întrebat ce părere am despre grațiere.

"Cred că nu pot să fiu decît ultimul, dacă aș mai putea să mă transform. Oricum, mă voi strădui".

Grațierea pentru majoritatea deținuților însemna întoarcerea în sînul familiilor, la părinți și copii, dar acest lucru nu avea nici o legătură cu mine. Mama murise de mult, tata în 1951, iar ultima soție divorțase de mine în 1956. Și chiar dacă acești oameni ar mai exista, nici unul nu m-ar fi înțeles atît de bine ca cei de aici. Dacă unii vedeau în eliberare libertate și lumină, eu obținusem adevărul, lumina și libertatea de a cunoaște lumea în închisoare. Din punctul meu de vedere grațierea însemna calitatea de a fi om și începutul unei vieți noi, de o reală importanță.

Cu puțin timp înainte primisem o scrisoare de la Lao Uan. Îmi scria că fiul lui, împreună cu alți tineri, plecaseră în Tibet tocmai cînd s-au răzvrătit stăpînii de sclavi de acolo. El și colegii lui au luptat alături de sclavi. După înăbușirea revoltei, au luat cu asalt noi vîrfuri de munte. Lao Uan era mîndru și fericit că avea un asemenea fiu. El

își exprima speranța că în curînd voi împărtăși și eu bucuria de a fi în libertate.

La o lună după publicarea decretului de grațiere, am făcut o nouă vizită la lacul de acumulare de la Tahuofang din Șeniang. În 1957, cînd fusesem ultima dată aici, văzusem numai o mulțime nemărginită de oameni care munceau în acea vale. La cea de-a doua vizită, proiectul era realizat. Cînd Furumi Tadayuki, criminal de război japonez, s-a întors din această vizită, ne-a împărtășit, la club, impresiile lui: "...În trecut consideram cu mîndrie că din întreaga Asie numai japonezii sînt capabili să realizeze o asemenea uriașă construcție. Îi disprețuiam pe chinezi și-i socoteam incapabili să construiască un asemenea obiectiv..."

De-o parte se afla poporul chinez, de alta criminalii de război. În gîndul meu trecusem dintr-o parte în cealaltă, partea cea dreaptă. Era rezultatul celor zece ani de frămîntări, singura cale demnă de urmat.

Cei zece ani m-au învățat care este diferența între bine și rău. Victoria războiului din Coreea, mărturisirile criminalilor de război japonezi, succesele diplomatice ale Chinei și creșterea prestigiului ei internațional, schimbările din țară, societate, naționalitate și clanul meu, și chiar schimbarea mea proprie, au avut loc sub conducerea partidului comunist pe care-l detestasem și de care mă temusem cu zece ani înainte. Faptele din acești ultimi zece ani și istoria de peste o sută de ani îmi demonstraseră că forța decisivă a istoriei este poporul, popor pe care l-am disprețuit în prima jumătate a vieții mele. Am înțeles că imperialismul și forțele reacționare Peiiang pe care mă bazasem trebuiau să piară. Am înțeles acum că nici Cen Paoșen, Geng Siaosû, Yoshioka și nici un fel de zeitate n-au putut să-mi prevadă destinul. Am înțeles acum că soarta mea era să fiu un om care să trăiască din munca lui, pe care să și-o pună în slujba umanității.

"Trebuie să trec de partea cea dreaptă".

Pentru aceasta aveam nevoie de curaj. Grațierea mi-a dat curajul necesar și la fel și celorlalți.

Am depus eforturi și mai mari în muncă și în studiu. Așteptam cu nerăbdare calificativele următorului test. Grupa pentru prelucrarea alimentelor făcuse un toufu[1] alb

1 Brînză din soia

şi fraged; grupa pentru creşterea animalelor crescuse nişte porci de toată frumuseţea; grupa sanitară avea rezultate frumoase. Chiar şi Ta Siapa se cuminţise; nu se mai certa cu nimeni.

Trecuse mai mult de o lună. Într-o seară, m-a chemat directorul adjunct să discutăm despre graţiere. "La ce te-ai mai gîndit în ultimele luni"?, a întrebat el.

I-am spus cele arătate mai sus, adăugînd că, după mine, unele persoane s-au schimbat foarte mult. Am amintit de grupa pentru prelucrarea alimentelor, grupa pentru creşterea animalelor şi cîteva persoane individuale.

"Acum ţi se pare uşor să te gîndeşti la rezultatele altora", a zis directorul adjunct zîmbind. "Ce părere ai dacă şi tu vei fi graţiat?"

"Nu este posibil", am răspuns cu zîmbind.

Nu este posibil. Aşa m-am gîndit şi după ce m-am întors în celulă.

"Dar dacă totuşi...?" Cum mă gîndeam la acest lucru, intram în panică. Ulterior am ajuns la concluzia că în viitor va putea fi posibilă graţierea mea, dar va trebui să treacă foarte mult timp pînă atunci. Speranţele au crescut. Mă imaginam pe mine, pe Lao Uan, Siao Jui şi alţii în mijlocul oamenilor obişnuiţi, făcînd lucruri obişnuite. În acest vis eu eram repartizat de Ministerul Muncii asistent medical într-un spital, aşa cum citisem în presă... dar pentru aceasta era nevoie de o perioadă îndelungată înainte de a primi aprobarea şi a fi acceptat. Aceste vise de fericire viitoare mi-au provocat insomnii.

A doua zi am fost convocaţi toţi la club. Cum am intrat în sală am văzut scris cu hieroglife mari pe o pînză roşie "Adunarea pentru graţierea criminalilor de război de la Fuşun". Mi s-a tăiat respiraţia.

În prezidiu se aflau reprezentantul Curţii Populare Supreme, cei doi directori ai închisorii şi alte persoane. În sală era o linişte de puteai să-ţi auzi bătăile inimii.

Directorul a rostit cîteva cuvinte, după care reprezentantul Curţii a luat o hîrtie şi înaintînd în mijlocul tribunei a citit:

"Aisin-Gioro Pu I"

Inima a început să-mi bată cu putere. M-am dus în faţa tribunei. L-am auzit citind:

"Comunicat de graţiere al Curţii Populare Supreme a RPC:

În conformitate cu decretul preşedintelui RPC din 17 septembrie 1959, Curtea a investigat cazul criminalului de război «Manciucuo» Aisin-Gioro Pu I.

Criminalul de război Aisin-Gioro Pu I, bărbat, în vîrstă de 54 de ani, de naţionalitate manciuriană, din Peiţing, a efectuat zece ani de detenţie. Drept urmare a muncii fizice şi educaţiei ideologice din închisoare, s-a dovedit că, într-adevăr s-a transformat. În conformitate cu prevederile articolului numărul 1 din Decretul de graţiere, Aisin-Gioro Pu I se eliberează...

Curtea Populară Supremă a RPC
4 decembrie 1959"

N-am mai putut asculta pînă la sfîrşit. Am izbucnit în lacrimi. Patria, patria-mamă m-a prefăcut într-un om adevărat...

Un nou Capitol

Trenul înainta. Afară cîmpia era acoperită de zăpada strălucitoare nesfîrşită, ca şi viaţa care se deschidea în faţa mea. În tren eram înconjurat de oameni ai muncii obişnuiţi. Era pentru prima dată în viaţa mea că eram împreună cu ei, stăteam în aceeaşi cabină. Urma să trăim şi să construim împreună, urma să devin unul de-ai lor. Nu, eram deja unul de-ai lor.

La scurt timp după ce am urcat în tren la Fuşun, s-a întîmplat ceva care mi-a relevat calitatea societăţii în care intrasem şi a oamenilor în mijlocul cărora mă aflam. Însoţitorul de tren, împreună cu o femeie purtînd o fetiţă în braţe, au intrat în vagon căutînd un loc. Alături de mine era un loc liber. Femeia a aşezat fetiţa pe acel loc; părea foarte îngrijorată. Un călător a întrebat-o dacă fetiţa e bolnavă şi dacă da, de ce a plecat cu ea în starea asta de acasă. Răspunsul femeii ne-a uluit. Ea era învăţătoare la o şcoală primară din apropierea gării, iar fetiţa era eleva ei. În timpul lecţiei acuzase dureri atroce de stomac. Personalul medical din şcoală a suspectat-o de apendicită şi au insistat să fie dusă de urgenţă la spital. Părinţii ei lucrează într-o mină situată la mare distanţă şi ar fi luat prea mult timp să-i anunţe. Ca urmare, s-a hotărît s-o ducă ea direct la spital spre a fi operată şi a urcat-o în trenul de Şeniang. Însoţitorul de tren i-a permis să se urce mai mai întâi în tren şi după aceea să cum-

pere bilet. Acest incident m-a făcut să mă gîndesc la versurile poetului Tao Iuanming:[1] "Încă de la naştere sîntem fraţi, nu numai cei de acelaşi sînge". Asemenea sentimente erau împărtăşite de mulţi alţii astăzi. M-am gîndit şi mai mult la afirmaţiile lui Mencius[2], care a spus că trebuie să-i tratezi pe tinerii din alte familii la fel ca şi pe cei din propria-ţi familie. Societatea în care intrasem era chiar mai bună decît îmi imaginasem.

În 9 decembrie am ajuns în capitala patriei, oraşul natal pe care-l părăsisem cu 35 de ani înainte. Pe peronul gării din Peiţing mă aşteptau sora a cincea şi cel de al patrulea frate, pe care nu-i mai văzusem de trei ani şi, respectiv de 20 de ani. În timp ce ne strîngeam mîinile cu căldură, i-am auzit spunîndu-mi "Tacă"[3], formă familiară de adresare, niciodată folosită în prima jumătate a vieţii mele. Am simţit că a început o nouă viaţă şi în familia mea.

Mi-am luat rămas-bun de la şeful de secţie Li, care ne condusese, şi de la Lao Meng. Acesta era unul din cei opt criminali de război ciangcaişişti din închisoarea noastră care fusese graţiat împreună cu Cuo Uenlin, fost general "Manciucuo", şi cu mine. Fuseserăm eliberate în total 10 persoane. El a plecat împreună cu soţia, care-l aştepta în gară. Fratele meu mi-a luat geamantanul, iar eu am fost încadrat de sora a cincea şi Lao Uan. Am ieşit din gară. Privind spre orologiul acestei clădiri noi, mi-am scos ceasul să-l potrivesc. La plecarea din Fuşun, directorul a ales acest ceas din grămada de bijuterii pe care le donasem şi mi l-a dat spunîndu-mi să-l păstrez. Am protestat, arătînd că ceasul fusese cumpărat cu banii proveniţi din exploatare şi nu pot să-l accept. Directorul mi-a spus să-l primesc ca fiind din partea poporului. Era ceasul de aur de producţie franţuzească pe care-l cumpărasem într-o prăvălie de la marginea Cartierului Legaţiilor din Peiţing în 1924, cînd am fugit din palatul tatălui meu. Din acea zi a început istoria vieţii mele ruşinoase. Acum, acelaşi ceas a început să înregistreze noua mea viaţă. L-am potrivit după ora din Peiţing.

---

1 Poet din Dinastia Ţin de Est, care a trăit la sfîrşitul sec. 4 şi începutul sec. 5

2 Gînditor şi pedagog - 372-289 î.e.n.

3 Fratele cel mare

În ziua în care mi-a dat ceasul directorul închisorii ne-a spus nouă, celor 10 graţiaţi, că atunci cînd ne vom întoarce acasă să ne cerem iertare de la familii şi de la vecini pentru toate greşelile din trecut. "Sînt convins", a spus el "că vecinii şi rudele vă vor ierta, dacă veţi da dovadă că v-aţi schimbat şi veţi servi conştiincios poporul". Aceste cuvinte s-au confirmat în întregime cînd m-am dus acasă la sora mea şi Lao Uan. Toţi vecinii ei au fost foarte atenţi cu mine. A doua zi dimineaţa am vrut să fac ceva pentru ei. Văzînd că cineva mătură strada, am luat şi eu o mătură şi m-am apucat de treabă. Am măturat pînă în capătul străzii. La întoarcere n-am mai recunoscut casa soră-mi şi am intrat în casa unor vecini. Aceştia au înţeles ce mi s-a întîmplat şi m-au condus bucuroşi la locuinţa surorii mele. Ei mi-au spus că nu trebuie să mulţumesc pentru acest lucru. "Toţi sîntem de pe aceeaşi stradă, şi chiar dacă n-am fi, e normal să ne ajutăm unii pe alţii".

Am fost să-l văd pe unchiul Ţai Tao şi familia lui. Am aflat că tot clanul nostru, în ultimul timp, era în plină dezvoltare. Am citit cuvîntarea pe care o prezentase el Congresului Popular Naţional după vizita de studiu în zonele locuite de minorităţile naţionale. L-am auzit pe vărul meu Pu Ţin cîntînd la cucin, l-am privit caligrafiind cîteva hieroglife pe un tablou pe care mi l-a dăruit. Atinsese un nou nivel artistic. M-am delectat cu picturile recente de flori şi păsări ale vărului Pu Ţien. Am văzut-o şi pe cea de-a doua soră, care ajutase la înfiinţarea unei grădiniţe pe strada lor. Soţul ei, inginer de poşte, mi-a spus că acum ea era atît de ocupată că-i dispăruse vechea boală - durerea de cap, de care suferea înainte. De asemenea, am vizitat şi familiile surorilor a patra, a treia, a şasea şi a şaptea. Sora a treia şi soţul ei studiau; sora a patra lucra la arhivele Palatului Imperial: sora a şasea şi soţul ei erau pictori: sora a şaptea şi soţul ei erau profesori.

Am fost şi mai şocat de generaţia a doua. Într-o zi, în timpul sărbătorilor de primăvară, numeroşi copii, cu cravate roşii la gît, au umplut casa unchiului meu. Tinerii din a doua generaţie se distinseseră în războiul pentru ajutorarea Coreei, erau campioni în cursa de motociclete de la Peiţing, şefi de echipe de alpinism, doctori, asistente medicale, profesori, şoferi. Alţii se specializau în meseriile dorite sau studiau în diferite şcoli. Printre ei erau membri de partid, membri ai Ligii Tineretului.

M-am întîlnit şi cu mulţi prieteni din trecut. Unul dintre aceştia, Şang Iening, era acum membru al Institutu-

lui de Istorie şi Literatură. Era bolnav în pat şi nu vorbea prea desluşit. Cînd m-a văzut, expresia feţei lui a devenit gravă şi a încercat să se ridice. L-am prins de mînă spunîndu-i: "Eşti bătrîn şi bolnav, trebuie să stai în pat şi să te odihneşti. Sîntem membrii unei societăţi noi şi de-abia acum relaţiile dintre noi sînt normale. După ce te faci bine, vom servi poporul împreună". Expresia de gravitate a dispărut treptat de pe faţa lui. A aprobat din cap zîmbind. "Voi fi alături de tine", a spus el. "Voi fi alături de Partidul Comunist Chinez", am răspuns eu. "Şi eu voi merge alături de Partidul Comunist Chinez", a adăugat el. M-am întîlnit de asemenea şi cu cîţiva foşti eunuci de la Palat şi am văzut cum trăiau. Autorităţile locale construiseră un cămin pentru ei, unde îşi petreceau în linişte ultimii ani ai vieţii.

Practic, toţi cei pe care i-am întîlnit mi-au declarat: "Acum că te-ai întors, trebuie să vizitezi cît mai mult. Înainte n-ai avut niciodată libertatea să te plimbi prin Peiţing". Le-am spus că primul loc pe care vreau să-l vizitez este piaţa Tienanmen.[1]

Cunoşteam piaţa Tienanmen din filme, ziare şi scrisorile primite de acasă. Din filme am văzut cum se sărbătoreau zilele naţionale: parada militară şi demonstraţia oamenilor muncii, în prezenţa preşedintelui Mao. Am văzut cum poliţiştii de la circulaţie ajutau copiii să traverseze străzile, am văzut parcaţe maşini cu mărcile "Steagul roşu" şi "Vîntul de răsărit".[2] Auzisem de construirea în zece luni a Marii Săli a Poporului şi reacţiile oaspeţilor străini din întreaga lume. În sfîrşit, eram aici, în această piaţă, aşa cum îmi dorisem de mult timp.

Maiestuoasa piaţă Tienanmen se întindea în faţa mea, martoră a transformării istoriei patriei, martoră a schimbării vechiului Pu I în noul Pu I. În stînga aveam impozanta Mare Sală a Poporului, locul unde se decidea soarta naţiunii şi unde s-a decis şi graţierea mea. În dreapta era Muzeul Revoluţiei, iar în spatele meu, Monumentul Eroilor Revoluţionari. Acesta era o mărturie a luptei dîrze dusă de eroi şi martiri de-a lungul unui secol pentru a ajunge la rezultatele de astăzi. Eu eram un beneficiar al acestor rezultate.

---

1 Piaţa Liniştii Cereşti

2 Maşini de producţie chineză

Mă simţeam pentru prima dată liber, în securitate, mîndru şi fericit. M-am îndreptat încet spre apus, împreună cu sora a cincea şi vărul Pu Ţien. Cînd ne-am apropiat de Palatul Cultural al Naţionalităţilor, cu pereţii săi albi şi acoperişul albastru, sora mea m-a întrebat îngrijorată: "Tacă, n-ai obosit? Este pentru prima dată că ai mers atît de mult pe jos". "Nu sînt obosit. Tocmai din acest motiv n-am obosit", am răspuns eu. "Pentru prima dată", aceste trei cuvinte au fost folosite destul de des la începutul noii mele vieţi. "Pentru prima dată" totdeauna este greu, dar eu eram prea fericit ca să-mi dau seama.

Pentru prima dată am fost la frizer, sau mai bine zis pentru a doua oară, socotind vizita la frizeria Giung Iuan de la Thienţin de acum 30 de ani. Dar ce s-a întîmplat acum la frizerie era pentru prima dată. Cînd m-am aşezat pe scaun, am văzut un obiect misterios, pe care-l mai văzusem la magazinul universal din Harbin. L-am întrebat pe frizer ce este acel obiect care scotea asemenea sunete, iar el mi-a răspuns că este un uscător de păr. "Întîi usuci părul sau întîi îl tunzi?" Auzindu-mă, a răspuns uimit: "Nu te-ai tuns niciodată?" Credea că glumesc. După ce ne-am lămurit, am izbucnit în rîs amîndoi. Cînd am auzit acel zgomot în capul meu, nu mi s-a mai părut ciudat.

Pentru prima dată am călătorit cu maşina publică, sperîindu-l pe vărul meu Pu Ţien. Cînd stăteam la rînd pentru autobuz, am văzut cum erau lăsaţi copiii şi bătrînii să urce primii şi am lăsat-o şi eu pe femeia care era în spatele meu. N-am ştiut că aceasta era vînzătoarea de bilete[1]. Văzînd că eu nu urc, ea s-a urcat în autobuz, uşile s-au închis în urma ei şi maşina a pornit. La scurt timp, vărul meu, care se urcase înaintea mea, s-a întors în fugă de la staţia următoare şi am început să rîdem. După ce ne-am oprit din rîs, eu am spus sigur pe mine: "Nu trebuia să fii îngrijorat, cu siguranţă că nu mi se putea întîmpla nimic". Atîţia oameni se îngrijeau de mine, de ce aş fi putut să mă tem? În aceeaşi dimineaţă tocmai găsisem geanta de piele pe care o uitasem într-o prăvălie din apropierea locuinţei surorii a treia. Dacă nu s-a pierdut geanta, ar fi fost imposibil să mă pierd eu.

---

1 Vînzătoarele de bilete se urcau ultimele, după care se închideau uşile.

Pentru a ne ajuta să cunoaştem oraşul, autorităţile municipiului Peiţing au organizat o serie de vizite, invitînd şi pe foştii generali ai Cuomintangului. Am văzut cîteva fabrici noi, comune populare şi alte obiective. Vizitele au durat aproape două luni. În final, la insistenţele colegilor, am vizitat Palatul Imperial, eu făcînd pe ghidul.

Ceea ce m-a surprins foarte mult a fost dispariţia atmosferei de decădere şi prăbuşire pe care le cunoscusem eu. Palatul fusese renovat în întregime. Perdelele de la uşi, ferestre şi paturi, pernele, feţele de masă, totul era nou. Fuseseră confecţionate în atelierul propriu al Palatului, conform originalelor. După jaful guvernelor militarist Peiiang şi al Cuomintangului, inclusiv jaful pe care-l făcusem eu, din bogata colecţie a palatului - de jaduri porţelanuri, caligrafii, picturi şi alte obiecte de artă - mai rămăsese o mică parte. Am descoperit că foarte multe obiecte fuseseră cumpărate şi readuse în muzeu, iar altele fuseseră oferite de colecţionari. Spre exemplu, tabloul "Scene pe apă în timpul Festivalului de Primăvară" de renumitul artist din dinastia Sung, Geang Ţetuan, pe care-l sustrăsesem eu împreună cu Pu Ţie, fusese acum recuperat.

În Grădina Imperială am văzut copii jucîndu-se sub razele soarelui şi bătrîni stînd la mese şi bînd ceai. Cînd am simţit parfumul cunoscut al chiparosului antic, mi s-a părut că soarele străluceşte acum mai puternic decît oricînd. Eram sigur că fostul Palat Imperial căpătase o nouă viaţă.

În martie 1960, am fost repartizat la grădina botanică din Peiţing. Aici îmi petreceam jumătate din timp studiind şi jumătate lucrînd. Era o fază pregătitoare înainte de a mă pune în slujba poporului. Sub îndrumarea personalului tehnic de aici, am învăţat să plantez, să semăn, să altoiesc şi alte activităţi în sere. Cînd aveam timp liber scriam la această carte.

În prima jumătate a vieţii mele n-am ştiut ce înseamnă cuvîntul "familie". De-abia în ultimii ani la Fuşun am început să am unele sentimente "familiale". După ce am venit la grădina botanică am simţit că aici este cea de-a doua "familie" a mea. Eram înconjurat cu dragoste prietenească. Într-o zi, după ce ne-am întors dintr-o plimbare, am constatat că mi-am pierdut ceasul. Eram foarte deprimat, gîndindu-mă că parcursesem un drum lung şi nu mai putea fi găsit. L-am considerat pierdut definitiv. Cînd a auzit Lao Liu, colegul meu de cameră, m-a întrebat pe unde

m-am plimbat și a plecat îndată. Toți au aflat că mi-am pierdut ceasul și în pauză au pornit să-l caute. După un timp, Lao Liu s-a întors bucuros cu ceasul. Am simțit că am găsit nu numai ceasul ci și o inimă caldă.

În vara aceea la grădina botanică s-a înființat o unitate de miliție populară. În fiecare zi făceau instrucție. Am cerut să particip și eu, dar mi s-a spus că am depășit cu cinci ani vîrsta. Atunci le-am spus: "Sînt un membru al acestei mari familii a patriei. Și eu trebuie să știu s-o apăr". I-am convins și am fost acceptat la instrucție. Eram un milițian care depășise vîrsta. După aceea am mai avut o ambiție: să particip la demonstrația din piața Tienanmen.

Această dorință s-a realizat foarte repede. Am participat în rîndurile demonstrațiilor în sprijinul luptei poporului japonez împotriva semnării "Tratatului de securitate japono-american". Nu eram numai un milion de oameni, eram o parte din sutele de milioane de oameni din întreaga lume care duceau aceeași luptă. Trecînd prin piața Tienanmen, am scandat lozinci:

"Trăiască Republica Populară Chineză", "Trăiască marea unitate a popoarelor din întreaga lume".

A fost momentul cînd am început activitatea socială, ceea ce m-a făcut să mă simt alături de tot poporul chinez și popoarele din întreaga lume care luptă pentru pace, democrație, independență națională, socialism.

La 26 noiembrie 1960, am primit un buletin de vot cu numele meu: "Aisin-Gioro Pu I". Pentru mine era mai scump decît toate bogățiile pe care le-am avut în prima jumătate a vieții. Cînd am introdus buletinul în urna roșie, m-am simțit cel mai fericit om de pe pămînt. Eu, împreună cu cei 650 de milioane de compatrioți, eram acum proprietarii a 9.600.000 km^2. De pe această poziție întindeam o mînă popoarelor oprimate din întreaga lume, o mînă uriașă și puternică.

În martie 1961, mi-am încheiat perioada de pregătire și mi-am luat în primire postul de pe care trebuia să servesc poporul: specialist în probleme de literatură și istorie la Comisia pentru documente istorice a Comitetului Național al Conferinței Consultative Politice Populare Chineze.

Am participat la activitatea de triere a documentelor literare și istorice de la sfîrșitul Dinastiei Qhing și perioada militaristă Peiiang. Deseori întîlneam în materialele parcurse nume cunoscute și cîteodată chiar și evenimente istorice legate de numele meu. Majoritatea autorilor acestor materiale fuseseră participanți sau martori ai evenimentelor descrise, iar ei și eu eram martorii acestei perioade istorice.

Din aceste materiale bogate din activitatea mea am înțeles clar transformările epocale care se petrecuseră. Yehonala (Împărăteasa Thi Si), Iuan Șichai, Tuan Cijui, Geang Tuolin și alte figuri, care păreau a deține o putere uriașă, fuseseră înlăturați de istorie. Scriitorii de tipul lui Hu Și au aclamat asemenea figuri; veteranii și-au pus speranțele în restaurație. Ei înșiși se simțeau puternici și considerau că forțele pe care se bazau îi vor susține pe veci. În realitate, toți erau niște tigri de hîrtie care, pînă la urmă, au fost mistuiți de flăcările istoriei. Istoria era poporul. "În aparență forțele reacționare sînt de temut, în realitate, însă, nu sînt atît de puternice. Nu forțele reacționare, ci poporul deține adevărata putere".[1] Experiența mea m-a făcut să accept acest adevăr, iar munca mea m-a făcut să cred și mai mult în el. Eram decis ca prin munca mea, prin calitatea mea de martor să aduc la cunoștință poporului adevărul întreg.

În afară de această activitate, continuam să-mi descriu prima jumătate a vieții, de la împărat la cetățean.

Pentru această carte, am parcurs foarte multe materiale. Unitatea în care lucram mi-a creat numeroase facilități, mi-a pus la dispoziție materiale valoroase și, cu ajutorul entuziast al prietenilor, am parcurs multe cărți și documente de arhivă, precum și alte informații. Unele din materiale au fost copiate, cuvînt cu cuvînt, de prieteni pe care nu-i întîlnisem niciodată, altele fuseseră verificate de colegi din domeniul editurilor, iar o altă categorie proveneau de la martori oculari ai acestor evenimente. Aș vrea să menționez în mod deosebit Arhivele Naționale, Muzeul de Istorie, bibliotecile Peițing și Capitala, unde tovarășii au făcut cercetări și compilări speciale pentru mine. Mă simțeam stînjenit de atîta sprijin și grijă, dar acest lucru nu însemna ceva neobișnuit în țara noastră. Devenise de mult un fenomen comun. Oricine făcea un lucru spre folosul poporului ori lupta pentru adevăr, era sprijinit și ajutat pentru tot, nemaivorbind de ajutorul primit din partea partidului și guvernului.

Cartea mea a trezit interesul multor prieteni din străinătate. Am fost vizitat de ziariști și oaspeți străini, care mi-au pus întrebări despre experiența primei jumătăți a vieții mele și în special despre transformările pe care le

1 Citat din operele lui Mao Tzedun

înregistrasem în ultimii zece ani. Un prieten din America Latină mi-a spus că acest fapt demonstrează, încă o dată, cît de mărețe sînt ideile lui Mao Tzedun și m-a îndemnat să termin cartea cît mai repede. Alt prieten din Asia mi-a spus: "Sper să-mi trimiți un exemplar din ediția în limba engleză a cărții tale, vreau s-o traduc în limba mea maternă, ca oamenii din țara mea să poată citi istoria uluitoare a vieții tale".

În 1962, în China au fost obținute succese mărețe în lupta împotriva greutăților interne și externe. Anul 1962 mi-a adus și mai multă fericire. În luna aprilie am fost invitat să iau parte la ședința Comitetului Național al Consiliului Politic Consultativ Popular și am audiat raportul privind construcția patriei. La 1 Mai, eu și soția mea Li Șusien am întemeiat o nouă familie. Era o familie obișnuită, dar pentru mine era ceva extraordinar.

Acesta este un nou capitol al vieții mele. Așa a început noua mea viață. Îmi priveam familia, buletinul de vot, mă gîndeam la proiectele de viitor care se așterneau în fața mea.. Nu voi uita niciodată cum am ajuns să trăiesc această nouă viață.

Vreau să fac o completare, să mai prezint unele aspecte ale politicii de transformare a criminalilor de război, care mi-a permis să devin un alt om. Așa cum mi-a spus nepotul meu Siao Jui, "nu se poate să nu le includ și pe acestea în carte".

În vara anului 1960, mă plimbam cu Siao Jui în parcul Muntele Parfumat și discutam despre începuturile transformărilor în gîndirea fiecăruia dintre noi și cît am fost de șocați în prima perioadă.

Siao Jui a vorbit despre Siao Cu și Siao Siu. De la el am aflat că Siao Cu a fost uimit cînd a văzut un tren chinezesc condus de un chinez în gara Suifenho, unde înainte nu puteai să vezi decît trenuri străine. Siao Siu și-a dat seama de viața searbădă pe care o trăise în trecut din modul în care a fost întîmpinată în gara Șeniang de către populație o muncitoare care-și pierduse o mînă. Apoi Siao Jui a vorbit despre el însuși: "Sînt multe lucruri pe care-mi va fi greu să le uit. În primul rînd, cînd am spart geamul pe care trebuia să-l spăl, la scurt timp după ce începusem să muncesc. În momentul cînd cioburile au căzut pe podea, gardianul a venit în fugă. Eram speriat dar, spre surprinderea mea, el m-a întrebat dacă nu m-am rănit. I-am răspuns că eu n-am pățit nimic, dar geamul s-a spart. Mi-a spus că geamul nu contează, principalul este să nu mă fi rănit eu. Altă dată să fiu mai atent".

"Şi mie mi s-a întîmplat ceva asemănător", am continuat eu. "Dar, la început, nu mă interesa decît problema vieţii sau morţii mele şi puneam la îndoială politica de clemenţă. Ceea ce m-a făcut pentru prima dată să văd că am unele şanse şi că treptat-treptat sînt speranţe a fost tratamentul mărinimos, neaşteptat ce mi s-a acordat după ce am scos din fundul geamantanului bijuteriile ascunse acolo. Vorbind despre acest lucru, nu pot să nu-ţi mulţumesc pentru ajutorul pe care mi l-ai dat."

"Ajutorul meu?", a întrebat Siao Jui făcînd ochii mari. "Încă nu ştii ce s-a întîmplat? Nu ţi-a spus directorul?"

"Mi-a spus. Pe vremea recunoaşterii şi dezvăluirilor, după ce m-am explicat în şedinţă, mi-am scris mărturisirea pe care am dat-o directorului. După un an, i-am spus iarăşi directorului că atunci cînd am predat bijuteriile mi-a fost teamă să spun de bileţelul tău, să nu fiu pedepsit. Directorul mi-a răspuns că înţelege totul şi că el ţi-a spus să scrii acel bilet, pentru a mă ajuta şi pentru a mă îndemna să le predau din proprie iniţiativă. Directorul a avut iniţiativa dar şi tu m-ai ajutat".

"Deci încă nu cunoşti toate detaliile. La început n-am vrut să scriu acel bilet şi eram pentru a ţi se face percheziţie şi a ţi se confisca bijuteriile şi apoi să fii pedepsit. Trebuia să-ţi spun acest lucru, să-l incluzi neapărat în cartea ta."

De-abia acum am înţeles întreaga poveste. Siao Jui divulgase secretul meu directorului închisorii şi ceruse să fiu percheziţionat şi bijuteriile confiscate. Directorul l-a refuzat spunîndu-i: "E foarte uşor să-l percheziţionăm, dar acest lucru nu-l va ajuta să se schimbe. Ai răbdare. Mai bine să le predea din proprie iniţiativă". După o perioadă îndelungată de aşteptare, Siao Jui s-a dus iarăşi la director şi a cerut să-mi facă percheziţie. Directorul i-a explicat că dezvoltarea gîndirii fiecărui om este diferită, să nu se impacienteze. Partidul comunist este convins că marea majoritate a criminalilor de război pot fi transformaţi, dar fiecare trebuie să treacă printr-un anumit proces. Problema nu constă în bijuterii ori în regulile închisorii, ci în modul de a se acţiona pentru ca oamenii să se "schimbe". "Trebuie să înţelegi", a spus directorul referindu-se la mine, "datorită originii lui sociale deosebite, îi vine foarte greu să realizeze imediat politica de clemenţă a guvernului. Dacă-i vom face percheziţie, el va pierde şansa de a înţelege această politică. Să-l lăsăm să aibă el iniţiativa. Decît să te grăbeşti cu percheziţia, mai bine gîndeşte-te la o metodă să-l facem să se trezească". Rezultatul a

fost că mi-a scris biletelul. După ce trecuseră cîteva zile de la predarea biletului şi nu se întîmplase nimic. Siao Jui iarăşi s-a impacientat şi i-a spus directorului: "Pu I nu se va trezi niciodată şi nu va lua nici o iniţiativă. De ce nu i se face percheziţie?" "Acum este şi mai important decît înainte să avem răbdare", a fost răspunsul directorului. În final, desigur, disperat, am predat bijuteriile. Din acel moment am văzut o nouă cale pentru mine.

"Atunci am înţeles că guvernul crede cu adevărat că majoritatea criminalilor pot fi transformaţi", a spus Siao Jui emoţionat. "Ştii singur cum te-ai opus din toate puterile, ai minţit, ai ezitat, dar directorul cunoştea adevărul. Înainte de a veni anchetatorii în închisoare, noi spusesem totul guvernului. Dar începînd din momentul predării bijuteriilor, autorităţile închisorii au fost convinse că tu te vei putea transforma".

Stăteam pe o colină la Muntele Parfumat şi priveam spre Peiţingul scăldat în razele apusului de soare. Am derulat în gînd toate faptele care se întîmplaseră timp de zece ani de zile. M-am gîndit la părul cărunt al directorului, la vorbele calde ale directorului adjunct. M-am gîndit la fiecare gardian, la fiecare medic, asistentă, la tot personalul închisorii: cînd am încercat să-i înşel, cînd foloseam tot felul de metode pentru a mă împotrivi; cînd ignoranţa, incompetenţa şi stupiditatea mea au fost dezvăluite în întregime. Cînd eram într-o totală disperare şi gîndeam că nu mai pot să trăiesc, ei, comuniştii, au fost ferm convinşi că pot să mă schimb şi m-au îndrumat cu răbdare să devin un om nou.

"Om" - acesta era primul cuvînt pe care am învăţat să-l citesc, dar înainte nu i-am înţeles niciodată semnificaţia. Numai astăzi, datorită partidului comunist, datorită politicii de clemenţă faţă de criminalii de război, am înţeles semnificaţia acestui cuvînt magnific şi am devenit un om adevărat.

CUPRINS

Editura RECIF
Director: CONSTANTIN STATE

Str. Bibliotecii nr. 6, sector 3
București, cod 70419
telefon: 614.34.32

Tehnoredactare computerizată: LAURA GALERIU
Coperta: VICTOR WEGEMAN

Bun de tipar: 21.04.1993 Apărut: 1993
Coli de tipar: 32

ISBN 973-95768-7-7

Tiparul executat sub comanda nr. 30 345
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria CORESI
Piața Presei Libere, 1, București
ROMÂNIA.

Editura Recif

ISBN 973-95768-7-7

PREȚ 950 L